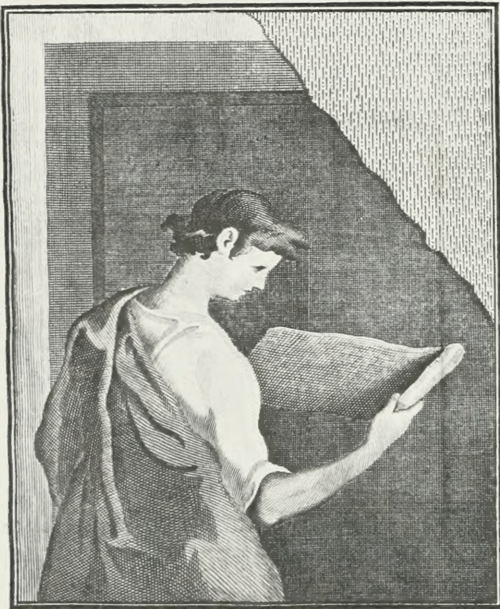

ČASOPIS

MUZEJNÍHO SPOLKU V OLOMOUCI.

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU V OLOMOUCI.

ROČNÍK XXII.

S 13 TABULKAMI A 38 OBRÁZKY V TEXTU.

V OLOMOUCI 1905.

Nákladem Vlasten. muz. spolku v Olomouci. — Tiskem Kramáře a Procházky v Olomouci.

OBSAH:

Články: Str.

Různé zprávy:

Literatura:

ČASOPIS VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. v OLOMOUCI.

 ROČNÍK ZA 4 KORUNY. ČLENŮM SPOLKU MUZEJN. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

ČÍSLO 85. a 86. — SPOŘÁDÁNO v PROSINCI — ROKU 1904.

O nástěnných rytinách a kresbách jeskynních palaeolithického člověka, se zřetelem ku nejnovějším výzkumům.

Podává
J. V. Želízko.

Z přednášky pořádané dne 7. května 1904 Vlasteneckým muzejním spolkem v Olomouci.

Není tomu tak dávno, co otázka, týkající se existence diluvialního čili palaeolithického člověka, jako současníka mamuta, nosorožce a soba v Čechách a na Moravě, byla positivně rozřešena.

V Čechách jsou to především Sudslavice, dále Jenerálka, Lubná, Liboc a j., na Moravě bohaté nálezy jeskynní, zejména ale epochální tábořiště diluvialního člověka u Předmostí, místa, která svými vědecky doloženými nálezy dotčenou otázku do příznivějšího světla postavila.

Na základě těchto bohatých nálezů víme dnes, na jakém kulturním stupni se tehdejší člověk nalezal, jak bydlel, čím se zaměstnával atd.

Dříve nežli přikročím ku vlastnímu thematu dnešní své přednášky, budiž mi dovoleno promluviti několik slov o době tak zvané diluvialní.

Název diluvium (potopa) datuje se ještě od dob biblických dle tradice o tehdejší velké potopě doby Noemovy. Ovšem dnes již nemá název tento ve vědě platnosti, neboť všeobecné potopy nebylo; jestliže se však mezi mnohými národy zachovaly pověsti na potopy, jsou to pouze pověsti, vztahující se ku potopám místním. Nicméně názvu diluvialní se u geologů a praehistoriků používá po dnes.

Hlavním geologickým zjevem doby diluvialní jest změna klimatu evropského, jež měla za následek, že na počátku této doby obrovské spousty sněhu a ledu pokryly velkou část Evropy, vrcholky horstva a celý evropský sever.

Když po době ledové čili glacialní počalo se podnebí Evropy mírniti, ledovce pomalu ustupovaly a obrovské proudy vod táním jich povstalé údolími se valily, kde daly vznik korytům našich velkých řek, tu pláně a údolí zpočátku beze všeho hávu rostlinného, majíce vzhled

nynějších ledových krajů nebo sibiřských stepí, pomalu počaly se odívati ve sporé bylinstvo a traviny. Postupem času mohutněla vegetace, tvoříc rozsáhlé pastviny a lučiny, vydatné to životní podmínky pro existenci tvorstva. V době této octnula se Evropa v podnebí mírném, podobném nynějšímu, v němž žijeme. A toho všeho byl již člověk svědkem.

Geologové a archaeologové, přicházejíce dnes po ohromném počtu let v neporušených hlinách cihlářských, nánosech jeskynních, štěrcích nebo rašelinách na zbytky pračlověka a jeho současníků, dávno u nás vyhynulých zvířat, zovou nálezy podobné diluvialní, čili nálezy starších naplavenin.

Pokud se třídění diluvialní doby týče, buďtež zde k snazšímu porozumění uvedeny následovní dva přehledy:

Rozdělení dle Woldřicha.

Diluvium (Pleistocén) Palaeolithická doba.	Stupeň předglacialní. (Doba předledová.)	Mamut, nosorožec, kůň, zubr atd.	Francie: Chelléenne, Chelles-Moustérienne.
	Stupeň glacialní. (Doba ledová.)	Glacialní (arktická) zvířena. Lumík, zajíc bělák, polární liška, sněhule polární atd. První stopa člověka.	Francie: Moustérienne. Morava: Šipka, Čertova díra, Býčí skála.
	Stupeň poglacialní, stepní. (Stepní zvířena.)	Tarbík stepní, křeček stepní, pištucha, sysel stepní, hraboši atd.	Francie: Monster-Magdalénienne. Švýcary: Schweizerbild. Dolní Rakousy: Schusterlucke.
	Stupeň poglacialní, pastevní. (Pastevní zvířena.)	Mamut, nosorožec, tur, bison, kůň atd. Sob hojně rozšířen.	Francie: Monster-Magdalénienne. Dolní Rakousy: Několik nalezišť. Čechy: Lubná, Jenerálka, Sudslavice a j. Morava: Štramberg.
	Stupeň poglacialní, lesní. (Lesní zvířena.)	Jelen, srnec, vepř, kočky, tur, bison atd. Mamut ještě žije. Sob velmi hojný (nejspíše ve stádech hájený).	Francie: Magdalénienne. Rusko. Dolní Rakousy. Čechy: Liboc. Morava: Předmostí, Býčí Skála, Brno.
Diluvio-alluvialní přechod. Mesolithická doba.		Domácí skot, koza, vepř atd. Mamut vymřel. Sob vymírá.	Francie. Rusko. Halič. Morava: Kůlna, Kostelík.

Rozdělení Mortilettovo.

				Hlavní naleziště
Doba kamenná	Perioda třetihorní	Doba eolithická	Doba thenayská	Thenay (Béance)
	Perioda diluvialní	Doba palaeolithická	Doba puycournská	Puy-Courny (Cantal)
			Doba chellesská	Chelles (Seine et Marne)
			Doba acheulská	St. Acheul (Somme)
			Doba moustierská	„Le Moustier“ (Dordogne)
			Doba solutréská	Solutré (Mâconnais)
			Doba madeleinská	„La Madeleine“ (Dordogne)
	Perioda nynější	Doba neolithická	Doba campignská	Campigny (Seine Inférieure)
			Doba robenhausenská	Robenhausen (Švýcary, jezero pffafikonské)

Není účelem této rozpravy rozebírati v ní veškeré druhy diluvialní zvířeny, jakož i nálezy z různých končin Čech a Moravy pocházející; zbývá jen pojednati stručně o člověku samém. Jak Woldřich a j. badatelé soudí, byl diluvialní člověk evropský vlastně bez domoviny, neznal orby, až teprve ku konci doby diluvialní počal ochočovati soba, psa a snad i tura a přiučil se podle vzoru přihlazených nástrojů kostěných přibrušovati též nástroje kamenné. Kolonisováním a vzájemnými styky dostala se k evropskému diluvialnímu člověku později některá, jinde ochočená zvířata a jiné kulturní rostliny z východu Evropského a z Asie. Ke konci doby palaeolithické čili diluvialní a za doby mesolithické, totiž z přechodu diluvia do alluvia, t. j. geologická doba, v níž i my ještě tedy žijeme, rozšiřovaly se rodiny diluvialního člověka, již znamenitého stupně kulturního po Evropě v nárůdky. Tyto skupiny rodů pěstovaly styky s nárůdky jinými a seznavše počátky orby, rozšířili za doby neolithické (kamenné), orbu a chov dobytka. V době této setkáváme se již s národy usazenými, jak k tomu kolové stavby a sídliště neolithická po návrších a horách, později po nížinách poukazují.

Co se týče diluvialního člověka Čechy obývajícího (Sudslavice, Lubná, Jenerálka, Liboc atd.) těžko dnes říci vědě, odkud přišel. Jisto jest ale, že člověk ten byl v Evropě, zejmena v jižní a střední, velmi rozšířen, zvláště podél toků vodních, jak nálezy zbytků jeho též i v Čechách, na Moravě, Dolních Rakousích a v Chorvatsku nasvědčují. Diluvialní člověk, jehož stopy Woldřich ku př. v Jenerálce u

Prahy zjistil, tábořil zde dlouho po období ledovém a stepním, ke konci období pastevního, když se byla vegetace luční rozšířila a bujnost její následkem rozšiřování se lesů poněkud ustoupila; žil zde tudíž diluvialní člověk za dosti příznivých poměrů klimatických, podobných dnešním, při mírné teplotě.

Stanice diluvialního člověka v Lubné u Rakovníka, prof. Kuštou prozkoumaná, jest taktéž pro Čechy důležita. Náleží poglacialnímu stupni pastevnímu, podobně jako tábořiště v Jenerálce. O diluvialním člověku lubenském soudil Kušta, že činil tento asi ze západních zemí evropských výpravy na zvěř až do Čech, jejichž severní pohraniční hory i Šumava byly pokryty ledovci. Jak také z Woldřichových výzkumů vysvítá, dostal se diluvialní člověk v Čechách až do středu pošumavského u Sudslavic pod Vimperkem.

Stanice diluvialního člověka z Liboce, jež poskytla řadu kostěných předmětů zhotovených z klu mamutího, z kostí soba a divokého kance, náleží k nejmladším usazeninám diluvialním, svědčíc u nás období lesnímu. Předměty uvedené poukazují na pokročilou techniku při jich vyrábění.

Woldřich domnívá se, že mamut ke konci doby diluvialní byl u nás již na vymření, anebo do konce již vyhynul, a že nástroje u Liboce nalezené vyrobeny byly snad z klu zvířete již vymřelého. V každém případě máme však před sebou znamenité stopy diluvialního člověka s kulturou mladší a pokročilejší, nežli ji vykazuje člověk z Jenerálky a od Sudslavic, s kulturou náležející konci doby diluvialní, tudíž diluvialnímu období lesnímu. V období tom šířil se již jelen, kdežto sob mu ustupoval a u nás vymíral. Chopil se potom člověk v následující době z přechodu diluvia do alluvia, tedy v době tak zvané mesolithické, parohů a kostí jeleních, aby jich upotřebil.

Čas nedovoluje tomu, abych mohl jednotlivě pojednati o bohatých nálezech, týkajících se diluvialního čili palaeolithického člověka na Moravě. A také myslím, že by to bylo zbytečné, neboť zvláště „Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomuckého“ je to, který s bohatými, možno říci klassickými výsledky bádání Wanklových, Křížových, Maškových, Kniesových a j. zajisté většinu z laskavých posluchačů dávno již byl seznámil. Dotknu se jen několika slovy proslaveného Předmostí.

Naleziště u Předmostí u Přerova, rozsáhlé to hliniště v zahradě Chromečkově, zkoumáno bylo, jak známo, zprvu Wanklem, později Maškou a Křížem. Nálezů odtud je množství obrovské. Vykazují zbytky mamuta, vlka, koně, soba, medvěda atd. lidské čelisti a kosti, pazourkové, rohové, kostěné nástroje, zejmena spoustu mamutích klů a kostí. Nápadná při tom byla okolnosť, že kosti tyto zdály se býti tříděny a na hromady skládány. Dle tohoto třídění a uložení předmětů v nalezišti soudil vedle Wankla i Maška, že naleziště u Předmostí bylo dlouho obývaným tábořištěm loveckého národa diluvialního, který tehdy, když žlutnice se utvořila, současně se všemi zvířaty, jichžto zbytky ve vrstvách kulturních tam se vyskytují, žil a tato zvířata v okolí anebo snad též na místě samém ulovil, po případě jejich celá těla nebo po kusech na naleziště přivlekl.

Proti této domněnce týkající se současnosti mamuta s diluvialním člověkem na Moravě vyslovil se dánský učenec Steenstrup, který současnosť tuto popíral. On připouštěl jen, že diluvialní člověk žil současně se sobem a jinými na sever se vystěhovavšími zvířaty, ne však se srstnatým slonem mamutem, nosorožcem, jeskynním lvem, medvědem a jinými vyhynulými zvířaty. Steenstrup se domníval dále, že mamut žil zde prý již v době předledové a v době té také jakýmsi neznámým způsobem zahynulo tu celé stádo mamutů, jichž zbytky byly čerstvými vrstvami žlutnice pokryty.

Mnoho tisíc let po uložení těchto mrtvol mamutích, za doby poledové, prý podobně jako podnes Jakutové a jiní sibiřští národové činí, moravské obyvatelstvo doby kamenné vyhledávalo občas toto skladiště mamutích zbytků, aby tu dobylo slonovinu a jiných kostí, jichž možno k hotovení různých předmětů, zbraní atd. použíti.

Tuto theorii přejal po té i Wankel, ale celá řada badatelů byla smýšlení Maškova. Člověk u Předmostí, jak výzkumy dokazují, byl vzrůstu mohutného, postavy přímo athletické. Vedle člověčích kostí a lebek nalezeny současně s těmito četné zbytky následovních zvířat: mamuta, lední lišky, vlka, rosomáka, zajíce běláka, bobra a soba. Jakým způsobem se mrtvoly uprostřed žlutnice octnuly, nesnadno s určitostí říci. Maška soudí, což jest pravděpodobno, že zahynul tu četný lid nějakou živelní pohromou, neboť v době meziledové, kam celé tábořiště stářím svým přináleží, bouře a povodně zuřily ještě větší měrou než za našich dnů.

Maška na základě svých výzkumů týkajících se diluvialního člověka na Moravě dospěl k výsledkům následovním: Že by člověk již v době třetihorní byl na Moravě přebýval, toho nemáme dokladů. Také z diluvialní doby předledové a ledové s hojnou již zvířenou nemáme stop lidských. Ve hlavní době ledové zasahoval sice nejjižnější cíp ledovcu severoevropských asi 45 *km* daleko od Moravy, pokrývaje poříčí Odry od Přívozu až k rozhraní vod u Bělotína, celá ostatní země byla však ledu prosta a k pobytu lidskému dosti příhodna. Člověka tu ještě nebylo. Teprve v době následující, když vlivem mírnějšího opět podnebí ledovec baltický z Moravy do severního Německa již byl ustoupil, objevil se na pláních moravských poprvé člověk a zanechal jmenovitě v jeskyních štramberských doklady své přítomnosti, jež dobře se shodují s francouzskými nálezy typu moustierského, doby meziledové, částečně také s německými od Taubachu na Výmarsku a s chorvatskými od Krapiny, liší však se od nálezů polských a ruských

Nejstarší obyvatel moravský žil v této teplejší a vlhké době meziledové současně s oněmi zvířaty, o nichž jsem se byl již zprvu zmínil. Během dlouhé doby diluvialní, v níž také na Moravě z tundry rázovitá step se rozvinula, a mohutné vrstvy žlutnice byly naváty, měnil se i ráz zvířeny moravské. Mamut a nosorožec nepřežili opětného pronikavého snížení teploty, druhé to doby ledové, ve které sice ledovce údolí moravského již nezasáhly, jež však přivodila nové pošinutí severní zvířeny do těchto krajin. Fauna tato jest charakterisována hojností soba, sněžného zajíce a polární lišky.

V těchto mladších fasích diluvialních, jmenovitě v poslední době ledové, docházel člověk častěji i větším počtem na Moravu.

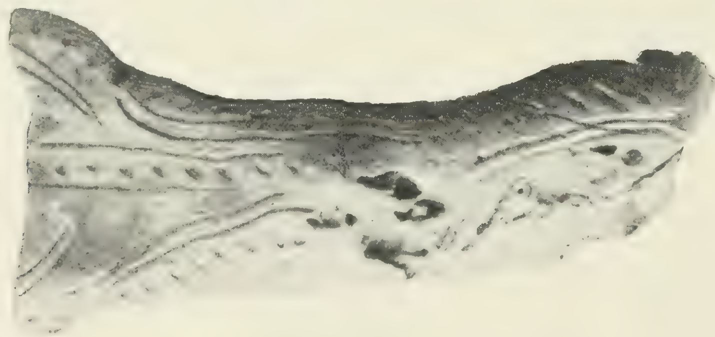
ba může se říci, že trvale zde prodléval, táboře v menších nebo větších tlupách, na příhodných místech pod šírým nebem, nebo vyhledávaje útulku v četných jeskyních, po celé téměř zemi rozložených.

Dosavad je na Moravě stanoveno 20 nalezišť se stopami diluvialního člověka, 16 v jeskyních a 4 ve žlutnici. Většinu nalezišť dlužno

Obr. 1. Ryba vyřezávaná z dolní koňské čelisti z Kostelíka (líc).

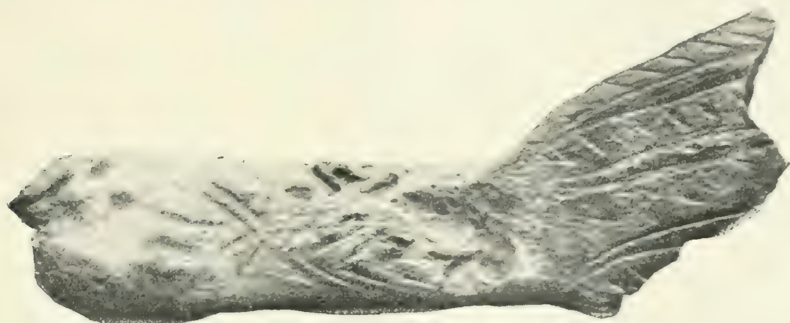
zařaditi do druhé doby ledové, za které podnebí bylo povahou chladné a suché. Některé moravské nálezy jeskynní pocházejí také až z doby poledové čili poglacialní.

Obr. 2. Táž (rub). (Ze sbírek dra M. Kříže).

Přihlížíme-li ke všem nálezům diluvialním na Moravě, seznáváme, že prvotní obyvatelé byli ještě svědky zalednění severoevropského. Rozeznávati však nutno dlouholebé příslušníky plemene západoevropského, již, přišedše s nepatrnými prvky kulturními již v dobách předledových na Pyrenejský poloostrov a do Francie, znenáhla až do střední Evropy se rozšířili, kdežto na počátku druhé doby ledové objevil se na Moravě člověk taktéž dlouholebý, avšak fysicky dokonalejší a důkladnějšími vědomostmi vyzbrojený, jehož původ položiti dlužno do krajin severoasijských. Tento diluvialní člověk odstěhoval se z Moravy se sobem a jinými zvířaty do severnějších krajin asi 5000 let před Kr.

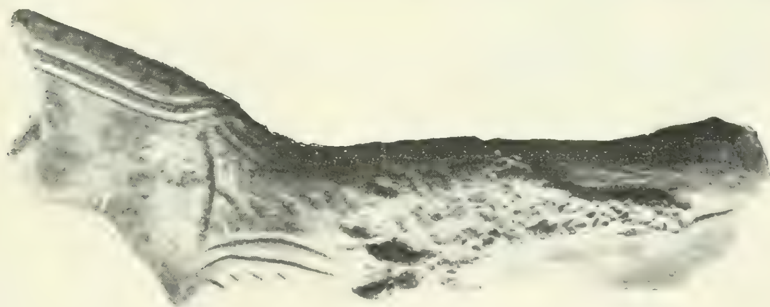
Dr. Kříž v nedávno vydané monografii týkající se diluvia moravského, dospívá též k výsledkům, že většina tvorstva, jež diluvialnímu člověku lovci za hlavní zdroj potravy sloužila, přišla na Moravu ze Sibiře, kamž se však z krajin cirkumpolárních dostala, následkem čehož musel se tam i diluvialní člověk z míst těchto dostati.

Obr. 3. Jiná ryba vyřezávaná z dolní koňské čelisti z Kostelíka (líc).

Choulostivou otázku, byl-li palaeolithický člověk kanibalem, těžko lze kladně zodpověděti. —

Zdá se však býti skoro neuvěřitelno, že člověk tento, jenž vedl život kočovný a lovecký a který mimo nejnutnější potřeby

Obr. 4. Táž (rub). (Ze sbírek dra Kříže).

k uhájení své existence, jako robením primitivních nástrojů, zbraní a oděvu se zabýval, mohl býti též umělcem, na jehož výtvory dnes s úžasem pohlížíme. Jsou to zvláště řezby a rytiny v kosti, rohu a kamení, jež nám diluvialní člověk zanechal.

Život jeho byl dosti rozmanitým. Obydlím byly mu jeskyně, místy nalezl i dočasný útulek leckde pod strání, při úpatí vrchu, kdež se na loveckých potulkách pod koženým stanem usídlil. Ohně rozdělával třením dřev či křesáním pazourku a jej pak dřívím a tukem prosycenými kostmi udržoval. Z kamene, kosti a parohu si robil šípy, hroty, kladiva, sekyry, nože, jehly a šídla, zvířata chytal do ok neb ryby

na udici, zvířata veliká, jako mamuty, chytal do jam, kdež je balvany a šípy dobíjel. Z koží zvířat robil sobě oděv, a šlachy sobí sloužily mu za nitě. Člověk diluvialní byl živ ode dneška do zítřka.

Usídlil se obyčejně tam, kde táhla stáda sobů, turů a divokých koní. Když tvorové tito stále se odstěhovali v místa, kde jim hojné pastviny kynuly, následoval je i člověk palaeolithický.

Pak když nepohody nastaly, zahrabal se člověk tento do svého brlohu, vycházeje na světlo jenom tehda, když hlad jej byl donutil ku shánění se po nutné potravě. Možno též, že byl diluvialní člověk potravou pro nepohodu na tolik zásoben, že nebylo mu třeba, tak často bydliště své opouštěti.

A v těchto dlouhých, prázdných chvílích, když i zbraní a nářadí byla již zásoba, jakož i nutného oděvu, pouštěl se diluvialní člověk do ozdobování různých pohozených kostí a parohů anebo rozličných rukojetí. Fantasie jeho zprvu omezila se jen na jednoduché, pravidelné nebo nepravidelné zářezy na uvedeném materialu, provedené nožíkem pazourkovým nebo křišťálovým. Později objevily se ze zářezů těchto i různé obrazce a konečně i zdařilé výkresy celých zvířat. Podobami zvířat ozdoboval palaeolithický člověk často i stěny jeskyň, jež obýval.

Rozumí se, že podobné rytiny a kresby jsou velmi vzácné a že mají také velikou důležitosť pro studium duševních schopností člověka. Dnes máme podobných nálezů, uložených ve sbírkách různých muzejí, již řadu. Přirozeno, že se věda k mnohým z těchto nálezů skepticky chová, ježto se objevily mezi pravými, věrohodnými objevy i mnohé padělky, jak už to při všem ve světě vědeckém bývá.

Pozoruhodné světové nálezy diluvia m o r a v s k é h o vykazují hojné předměty zdobené řezbami a rytinami, provedenými člověkem palaeolithickým. Tak ku příkladu jeskyně K ů l n a a K o s t e l í k vykazují řadu podobných nálezů. Důležité a zajímavé jsou v té příčině nálezy dra. K ř í ž e z uvedených jeskyň. Řadu těchto umělecky zdobených předmětů předložil, jak známo, též Kříž na anthropologickém sjezdu ve Vídni r. 1889, kdež vzbudily velký zájem odborníků Z nálezů těchto jsou tyto zajímavé: Z K ů l n y: pět kusů sobích žeber; na čtyřech lze zcela určitě poznati, jak se člověk cvičil vyrýti koňské nohy. Na jednom kusu sobího žebra lze zase viděti, jak člověk zde pěkně vyryl koňské zadní nohy i s ocasem. Jedna kostka 13 *mm* široká, opatřena souběžnými šikmo jdoucími rýhami. Kostka tato trčela v kosti vřetenní z divokého koně, jako v nějakém pouzdře. Hlazená kostka plochá, žluté barvy, 70 *mm* dlouhá a 25 *mm* široká má 16 kolmých a souběžných rýh. Kostka tmavě zbarvená 70 *mm* dlouhá a 30 *mm* široká se dvěma řadami rýh. Dále jedna kostka na plocho hlazená, 40 *mm* dlouhá, 21 *mm* široká, krásnými rýhami opatřená. Jedna neúplná, tlustší rýhovaná kostka, jejíž rytina měla představovati bezpochyby nějaké zvíře. Šíp ze slonoviny 125 *mm* dlouhý, po jedné straně hlubokou, 57 *mm* dlouhou, krevní rýhou opatřený. Válec ze slonoviny 90 *mm* vysoký s průměrem 45 *mm* na horním i dolním kraji řezaný, na horní ploše tečkovaný.

Z K o s t e l í k a: Dvě dovedně vyřezávané ryby z dolních koňských čelistí (hřebce) a ozdobené symetrickými rýhami, vroubky a důlky. (Obr. 1—4.) Kus sobího parohu; kolem dolního konce 6 souběžných,

téměř stejně od sebe vzdálených dosti hlubokých rýh. Na zevnější ploše jiného kusu sobího parohu nalézají se souměrné rýhy, jako část nějaké kresby. Dutá kostka 90 *mm* dlouhá; nahoře po délce jsou vroubky, po bocích šikmé rýhy; zdá se býti částí píšťalky. Podobná kostka 37 *mm* dlouhá; rýhy jdou kolem souběžně v 5 řadách. Kus sobího parohu 65 *cm* dlouhý, který je na obou stranách po délce rýhou opatřen; na straně zevnější je rýha 10 *mm* hluboká a 11 *mm* široká. Kostka barvy tmavozelené, trojhranu podobná, hlazená, na níž pozorovati lze oči a nos, pak souměrné rýhy po obou stranách. (Obr. 5—6.) Vedle těchto předmětů nalezl Kříž v jeskyních Kůlně a Kostelíku ještě množství jiných předmětů ze sobího parohu započatých, ale nedokončených, místy rýhami a vroubky ozdobených.

Obr. 5. Obr. 6

Rytina obličeje na ořezané a hlazené kosti z Kostelíka (5. líc, 6. rub). (Ze sbírek dra Kříže.)

Neméně zajímavé jsou nálezy z tábořiště lovců mamutích u Předmostí, zdobené rytinami palaeolithického člověka, zvláště kosti mamutí a sobí, jakož i některé menší předměty ze slonoviny mamutí pocházející, kteréž se ve sbírkách jednak řiditele Mašky jednak dra Kříže nacházejí.

Z nálezů Křížových u Předmostí zasluhuje ještě zmínky podlouhlý předmět, z mamutího klu vyřezaný, 95 *mm* dlouhý a 37 *mm* uprostřed široký; na levé straně předmětu nacházíme tři skupení soustředěných polokruhů, na pravé pak straně ozdobu z čar. (Obr. 7.)

Dále kus mamutího žebra 245 *mm* dlouhého a 45—50 *mm* širokého, které má na obou stranách krásný čárkovaný ornament. Spodní konec je pěkně ohlazen; žebro to sloužilo za hladidlo. (Tab. I.) Konečně část mamutího klu, zdobeného souměrně z vejčitých čar sestaveným ornamentem, a jeden úlomek klu zdobený jednoduchými čarkami. (Obr. 8—9.)

Podobné zajímavé předměty, zdobené rukou člověka palaeolithického nalezl též Knies u Ostroha na vysočině drahanské. Zmínky zasluhuje i figurka lidské podoby vyrobená z klu mamutího, jíž našel r. 1891 prof. Makovsky v diluviu brněnském.

I v několika českých nalezištích vyskytly se též některé předměty, zdobené však jenom skrovnými, jednoduchými vřezy.

Veškeré tyto uvedené nálezy předmětů zdobených palaeolithickým člověkem předčí však daleko bohaté nálezy francouzské, belgické a německé, které vykazují skutečně kresby a rytiny, svědčící o značné technice umělecké, jíž palaeolithický člověk ovládal.

Niederle, rozepisuje se ve své knize: „Lidstvo v době předhistorické“, o rytinách a kresbách člověka diluvialního, podotýká mimo jiné, že ačkoli jsme již v civilisaci daleko dospěli, devět desetin průměrného našeho obyvatelstva nedovede vládnouti tak kresbou dle přírody, jak to dovedl člověk stojící na nejnižším nám známém stupni kulturním. Prvé umělecké pokusy člověka mají beze vší pochyby původ dvojí. Povstávají jednak při mechanické práci, na př. při hotovení nástrojů; nahodile povstalé zářezy k vůli souměrnosti se doplňují, opakují, dírka na jednom konci provrtaná hotoví se i na jiném místě atd. a tak se vyvíjí hlavně umění ornamentační — jednak povstávají z napodobivosti člověka již od přírody dané, z níž se vyvíjí především umění figurální. V obou případech musíme již u člověka předpokládati rozvinutý cit záliby a smysl pro souměrnost, jejichž původ a další vývoj jsou však předmětem výkladů psychologických. V památkách umění diluvialního vidíme stopy obou těchto činitelů: nalézáme kosti jednoduše čarami ornamentované a nalézáme skvostné přímo pokusy napodobení přírody, hlavně zvířat. Zvířata, s nimiž palaeolithický člověk současně žil, která byla předmětem jeho lovu a tím i předmětem jeho neustálé pozornosti, dovedl podávati znamenitě. Pozorujeme s obdivem, jak vnímavě musil se dívati na přírodu, a jak dovedl z ní odpozorovati život a přenášeti jej pevnou kresbou na kosť a na paroh sobí, hlavně na tak zvané hole odznakové.

Obr. 7. Zdobený přívěsek z mamutího klu z Předmostí. (Ze sbírek dra M. Kříže.)

Vizme jen zajímavé rytiny palaeolithického člověka z jeskyní od Dordogne (ve Francii), které nás překvapí svým provedením, na př. na sobích kostích vyryté ryby, čásť antilopy, divocí koně, rytina, představující dvě koňské hlavy, strom vodorovně kreslený, vedle postavy člověka, jenž jakousi hůl na rameni drží. Postava lidská nakreslena jest zde v jednoduchých, avšak význačných rysech. Povšimněme si dále řezeb z jeskyně Laugerie Basse (v Bruniquelu). Tak na př. vyřezávané rukojeti dýky z parohu sobího, jež představuje antilopu se skrčenými předními nohami, nebo jinou, tak zvanou odznakovou hůl, zdobenou kresbami několika divokých oslů, dále figurku mamuta a soba z rohu a slonoviny vyřezávané. (Tab. II.)

Známá jest též kresba mamuta z jeskyně madeleinské (ve Francii), rytina úplného divokého osla z Thayngen (v Německu). Neméně pozoruhodná jest rukojeť z parohu sobího, pěkně vyřezávaná a podobu snad pižmoně představující, jež nalezena byla v jeskyni „Keßlerhöhle“ zvané.

Z uvedených několika dokladů zřejmo, že člověk palaeolithický bral sobě vždy za vzor ku kresbám a rytinám svým tvory, jež na své oči vídal, a s nimiž současně žil. Kdyby byl nežil současně s mamutem, sobem, turem a jinými zvířaty, zajisté byla by fantasie jeho těchto sobě nevytvořila.*) Shrneme-li dále veškeré doklady o diluvialním člověku, jak žil, čím se živil, zaměstnával, jaké nářadí a zbraně sobě zhotovoval, přicházíme k výsledku, že palaeolithický člověk byl asi na podobném stupni kulturním, jako mnozí dodnes žijící kmenové národů necivilisovaných, zvaných „primitivními“.

Obr. 8. Figurální kresba na mamutím klu z Předmostí.
(Ze sbírek dra M. Kříže.)

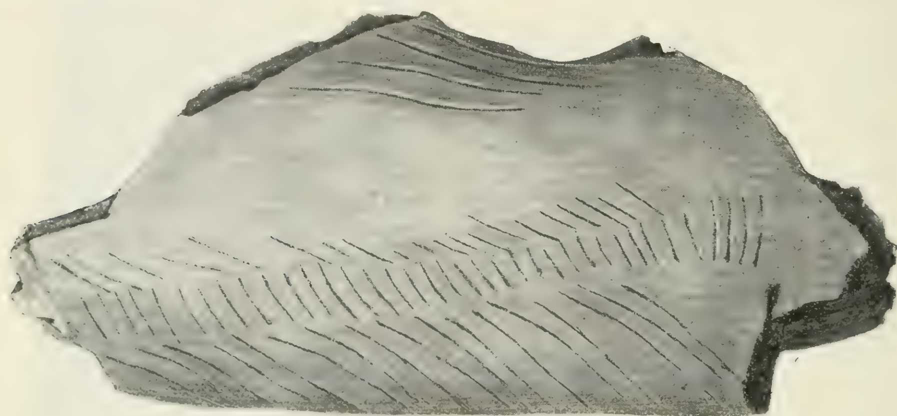
Člověk palaeolithický, co se týče jeho kulturního stupně, stojí dnes Eskymáku, Samojedu, Jakutovi a j. nejblíže. Vždyť nynější

*) Zajímavý doklad v té příčině z mladší ovšem doby, podává nám též slavný asijský cestovatel Sven Hedin. Týž na svých cestách střední Asii objevil zříceniny starých osad v poušti zasypaných, naleznuv zde vzácné památky dávnověké kultury lidské, zejména bohaté řezby ornamentalní ve dřevě a množství důležitých manuskriptů, přes půldruhého tisíce let starých. Té doby exi-

Eskymák žije v podnebí, v jakém skorem žil člověk diluvialní; Eskymák rovněž je oddán lovu a vůbec se stanoviska ethnografického má mnoho společného s člověkem palaeolithickým.

Eskymák rovněž rád vyřezává a kreslí postavy zvířat a znázorňuje celé výjevy ze života loveckého na kosti a na parohu. A když dnes umělecké tyto výtvory s pracemi palaeolithického člověka srovnáváme, vidíme v těchto velikou příbuznosť jak ve směru tak i v provedení. Eskymák vede taktéž život kočovný, následuje soba všude tam, kde tomuto nové zdatné pastviny kynou.

Bessels podnikaje z Ameriky výpravu k severní točně, pozoroval u několika kmenů východních Eskymáků s velkým zájmem zručnosť, s jakou tito různé předměty vyřezávali. V přítomnosti Besselsa vyřezalo několik Eskymáků zvířecí i lidské podoby, jež byly neobyčejně charakteristické. Skrovnými jen prostředky podařilo se jim vyznačiti typičnost eskymácké fysiognomie jakož i ráz Evropanů. I mnohá zvířata se jim znamenitě zdařila, zvláště v tvoření postav sobů jsou

Obr. 9. Zdobený úlomek mamutího klu z Předmostí.
(Ze sbírek dra M. Kříže).

stovalo ještě rozsáhlé jezero Lop-nor, hlavní zřídlo existenčního rozvoje celé krajiny. Od té doby co se jezero pozvolna jinam odstěhovalo, hynul i zdejší život, a kraj kdysi utěšeně kvetoucí proměnil se v nevlídnou poušť, jež pohřbila zbylé pozůstatky lidské činnosti v zříceninách domů a věží, ukrytých nyní v moři písku.

Hedin mezi uvedenými řezbami shledal, že v jedné z okras vyskytuje se mezi listy a ratolestmi ryba, jejíž žaberní víčka a šupiny jsou zcela zřetelny. K tomu dodává cestovatel ve svém díle „V srdci Asie" (jehož český překlad vyšel nákladem Vilímkovým) ještě toto: Umělec by jistě nikdy nepřipadl na myšlenku užiti předmětu tak málo dekorativního jako jest ryba pro svoje řezby, kdyby zvíře toto nemělo zvláštní význam pro tu krajinu a kdyby nebylo z nejdůležitějších potravin pro obyvatelstvo. Jinak bylo by na nejvýš nevhodno místo ptáků ovíjeti ryby ratolestmi a listím. Kdyby nebylo jiných, nezvratných důkazů proto, že vesnice ty ležely na březích jezera, mohli bychom vysloviti dotyčnou domněnku toliko na základě okolností, že ryba vyskytuje se v ornamentice. Za poměrů nynějších a vzhledem k tomu, jak vypadá kraj nyní, na rybu by si zde člověk vzpoměl ze všech zvířat asi naposledy.

Eskymáci mistry. Eskymáku poskytují vděčného materialu ke zpracování zvláště zuby narvala a mrože.

V muzeu frankfurtském se nachází ku př. kostěný řetěz z jediného kusu zubu mrože zhotovený.

Obr. 10. Rytina soba z jeskyně od la Mouthe (Dordogne).
(Dle Capitana a Breuila.)

Albín Kohn spatřil u Jakutů v Sibiři z mamutího klu vyrobenou cukřenku, na kterou vyřezal jakutský umělec prostým nožem, aneb snad ostrým kamenem obrazy soba a medvěda způsobem sice naturalistickým, jinak však bezvadným. Předčí prý výkresy předhistorických kostí toho druhu nalezených v Evropě.

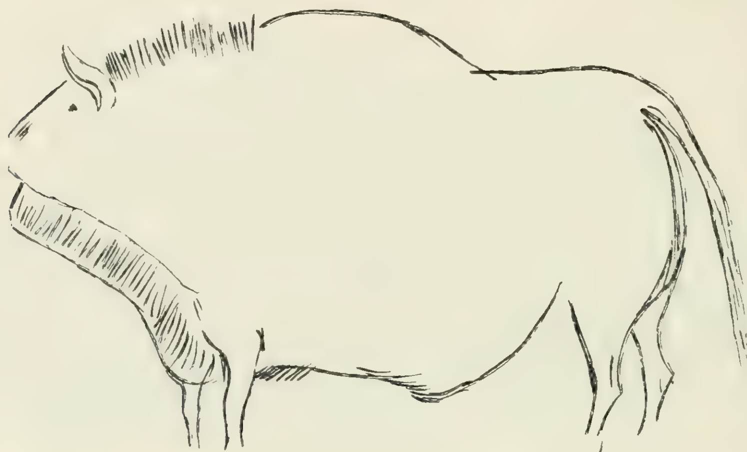
Obr. 11. Rytina bisona z jeskyně od la Mouthe (Dordogne).
(Dle Capitana a Breuila.)

Téměř u všech národů primitivních setkáváme se s řezbami a kresbami více méně uměleckými, a to jak v dobách předhistorických tak i v nynějších. Dokladů v této příčině bylo by množství.

Tak mnozí národové afričtí zdobí své předměty postavami lvů, slonů, antilop, ještěrů a želv a jiní opět čápy, plameňáky, pštrosy atd.

Vizme dále bohaté nálezy z terracotty, jež učinil na své prvé cestě zmíněný již proslulý švédský cestovatel Sven Hedin, v dálných poušťích nitrozemí asijského. Množství uměleckých předmětů těchto pocházejících z dob dávných (přes půl druhého tisíce let po našem letopočtu), představují figurky lidských postav, opic, koňů, velblouda dvouhrbého, který dodnes v končinách těchto ve stavu divokém žije.

Velikou zajímavosť a předhistorickou důležitost mají rytiny a kresby člověka palaeolithického, vytvořené na stěnách jeskyň, jež člověk tento obýval.

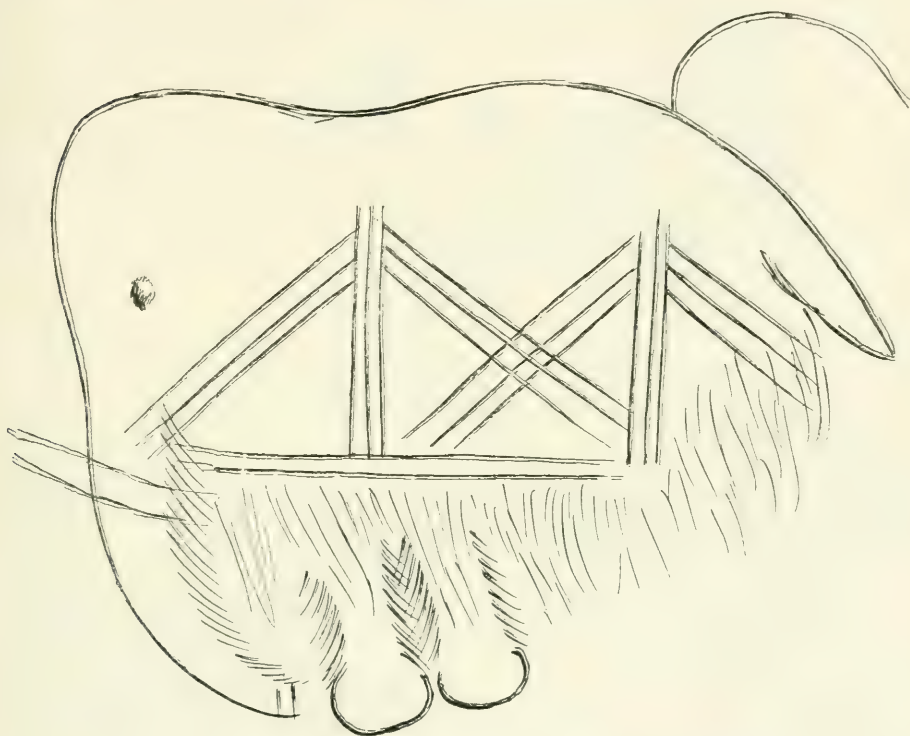
Obr. 12. Rytina bisona z jeskyně od Bernifalu (Dordogne).
(Délka 50 *cm*.) (Dle Capitana a Breuila.)

Tak jmenovitě francouzská krajina Périgord v departementu Dordogne, prostírající se na sever od soujmenné řeky, (která jest přítokem Garonny), jest svými bohatými a vzácnými nálezy jeskynními proslulá, a zasluhuje proto také delší zmínky. Na březích řeky Vézèry, přítoku Dordogne vypínají se mohutné, strmé vápencové skály, do nichž vyhloubena jest řada jeskyní, buďto přirozených anebo lidskou rukou vytesaných. Že jeskyně tyto byly palaeolithickým člověkem hojně obývány, svědčí ta okolnosť, že na jednom místě je vytesáno na sto komnat v pěti nad sebou jdoucích patrech. Komnaty ony jsou většinou mezi sebou spojeny chodbami a schody.

V těchto velice zajímavých skalních obydlích podniknuty byly výzkumy poprvé v létech 1862—1868, za vedení Larteta, Christya a De Vibraye. Výsledek výzkumů těchto poskytl hojné pazourkové nástroje, šípy, kostěnné jehly, jmenovitě ale kosti a parohy sobí s různými kresbami.

Výzkumy předchozí obnoveny byly v této krajině r. 1892, jež podnikl Émile Rivière. Týž pokračoval jednak v pracích vykopávajících, jež dříve již byly započaty, jednak obrátil pozornosť k jeskyním, které

vůbec ještě nebyly probadány. Práce Rivièrovy setkaly se s neobyčejně skvělým výsledkem. V jeskyni asi 10 *m* široké a hluboké, jižně od stanice Les Eyzies ve výši 123 *m* nad tratí ležící, objeven úzký otvor, vedoucí do sousední nízké komnaty, která z větší části byla vyplněna vrstvou hlíny a četnými stalagmity. V diluvialních nánosech v této jeskyni nalezeny byly kosti lidské i zvířecí, zejména kosti a zuby sobů, medvědů a hyen, jakož i četné pazourkové předměty.

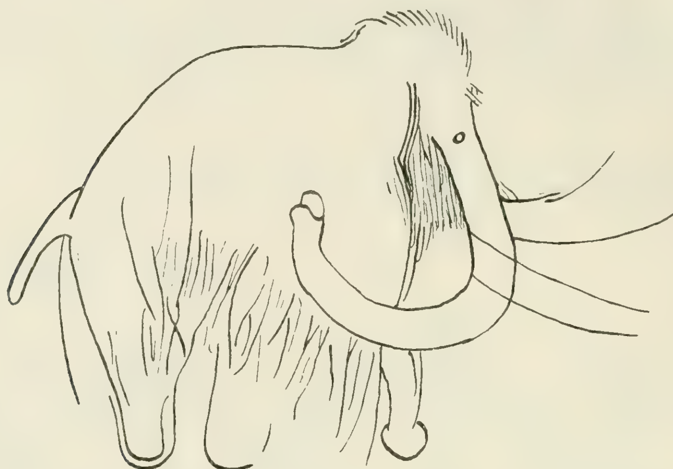

Obr. 13. Rytina mamuta z jeskyně Bernifalu (Dordogne). (Délka 60 *cm*, šířka 40 *cm*.) (Dle Capitana a Breuila.)

Na stěnách objeveny byly obrazy zvířat ve velkém měřítku, hlavně v konturách provedené. Představují koně, a různý skot, bůvoly a kamzíky, soby atd. Výkresy tyto jsou až 1 *m* 88 *cm* široké a vryty jsou do stěn buď hrubými, na mnoze 5—6 *cm* hlubokými rýhami, neb jen jemným čárkováním. Nalezly se též zbytky barev, jimiž kontury byly provázeny, a zjištěno, že i těla zvířat na výkresech byla různými barvami vyplňována.

Později r. 1895 pojednal znovu Rivière o dalších rytinách a kresbách jeskynních od la Mouthe (taktéž v departementu Dordogne), a r. 1901 vrátil se uvedený badatel opětně k výzkumům svým, pojednav obšírněji o jich výsledku. Veškeré kresby a rytiny nacházejí se daleko v nitru jeskyní, a to v úplné tmě zahaleny, a jenom při záři ohně nebo pochodně lze jich rozeznati. Tak i v jeskyni u de la Mouthe nacházejí se v nitru, ve vzdálenosti asi 95 metrů od vchodu.

Pokud se týče způsobu provedení těchto rytin a kreseb, rozeznává Riviere tři kategorie. Prvé jsou rytiny ostrým pazourkem vytvořené na stěnách a klenbách jeskyň. Druhé jsou rovněž zprvu vyryté,

Obr. 14. Rytina mamuta z jeskyně od Combarelles (Dordogne).

ale na určitých místech okrem červenohnědě zbarvené a třetí skupina náleží rytinám pozůstávajícím z více jemných čar, které sotva že jsou vyhloubené; z těchto bylo lze těžko řádného otisku získati.

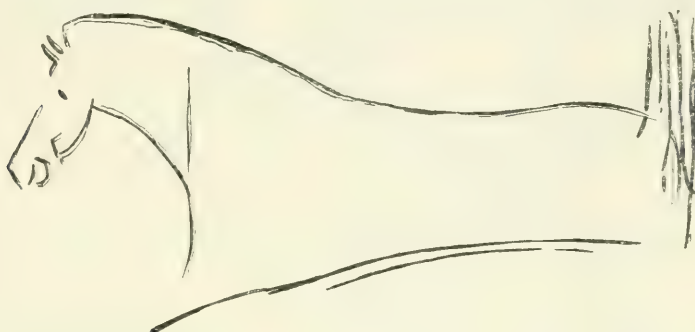

Obr. 15. Rytina soba z jeskyně od Combarelles (Dordogne). (Dle Capitana a Breuila.)

Rytiny ty představují hlavně podoby zvířat, mezi nimiž mamut, bison, kůň, kamzík, sob atd. dobře se dají rozeznati. Vedle toho dlužno uvésti i vyobrazení jakési chaty, připomínající uhlířský barák a též jeden snad obraz ptáka.

Důležité tyto objevy překonány byly však nedávno prof. L. Capitanem a abbéem H. Breuilem. Badatelé tito odkryly v nových jeskyních zmíněného departementu dordogneského (Combarelles u Tayac) další bohaté a pro vědu velmi důležité nástěnné rytiny a kresby palaeolithického člověka, zvláště v jedné nové jeskyni (Bernifal) od la Mouthe asi 2 *km* vzdálené. Jeskyně ta, mající dva metry v průměru, jest asi 225 metrů dlouhá, při čemž tvoří četné záhyby. Stěny její blíže vchodu pokryty jsou silným krapníkovým povlakem, takže souvislých kreseb zde nelze pozorovati; jenom tu a tam jsou patrny stopy kontur.

Teprve 119 metrů od vchodu jsou stěny jeskyně volné, a na nich po celé délce jeskyně, po obou stěnách, vyryty jsou četné konturové obrazy zvířat. Jednotlivé figury mají šířku od 20 *cm* do 1 *m*. Jeskyně ona poskytla úhrnně asi 109 zřetelných obrazů, mezi nimiž se nalézá 64 rytin úplných zvířat a 43 skiz různých hlav. Dle údajů prof. Capitana a abbého Breuila připadá z tohoto počtu asi 23 rytinám koňů,

Obr. 16. Rytina koně z jeskyně Bernifalu (Dordogne).
(Dle Capitana a Breuila).

14 mamutů, 2 bisonů, 3 sobů, 3 kamzičích hlav, 4 hlav sajčích a j. (Obr. 10.—16.) Vedle toho nalezeno bylo 36 různých rytin, většinou koně znázorňujících, a jedna rytina má prý dokonce i jakousi lidskou tvář představovati.

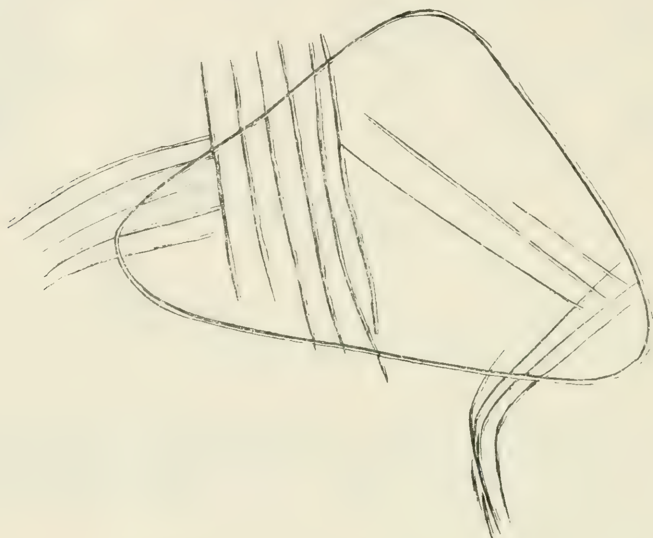
Na jednom koni lze též pozorovati jako nějakou pokrývku trojúhelníky zdobenou. Z rytin a kreseb těchto jsou mnohé zdařile provedeny, jmenovitě postavy koňů a mamutů jsou dosti věrně zobrazeny. Kly mamutů jsou zde silně zahnuty a tělo většinou dlouhou, hustou srstí porostlé.

Obr. 17 Rytina mamuta z jeskyně Font-de-Gaume (Dordogne).
(Délka 30 *cm*, šířka 25 *cm*).
(Dle Capitana a Breuila).

Obrysy kreseb pozůstávají z černých, více méně hlubokých rýh, některé části těla jsou jemnými rýhami čárkované. Namnoze vyskytuje se též i umělejší provedení kreseb poněkud plastické, zejména některé hlavy zvířat reliefně vynikají.

Krátce na to odkryl prof. Capitan a abbé Breuil další nové nástěnné kresby a rytiny v jeskyni u Font-de-Gaume, asi $1^1/_2$ *km* vzdálené od jeskyň předešlých. V jeskyni této počínají kresby nástěnné ve vzdálenosti 65 metrů od vchodu. Figury jsou zde čárkovaně zobrazené a silnými, černě vyrytými obrysy ohraničené. Jeden sob 1 *m* 50 *cm* dlouhý a jeden mamut jsou úplně černě silhouettováni. Většina kreseb jest vůbec manganem černě ohraničena a červenou hrudkou nebo okrem vyplněna. (Tab. III.—IV.) Na několika málo rytinách lze též pozorovati výplň i barvy nahnědlé.

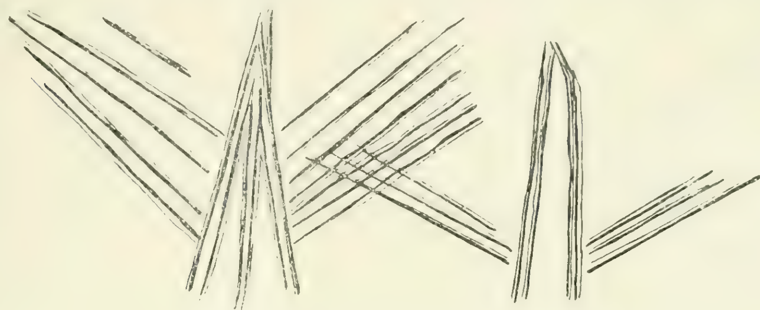

Obr. 18. Rytina chaty (?) z jeskyně od Bernifalu (Dordogne). (Dle Capitana a Breuila).

Způsob, jakým zde byly rytiny a kresby prováděny, jest dvojí: buď byla podoba zprvu vyryta a po té barvou vyplněna, anebo do vytesané plochy jednotlivé podoby a figury vmalovány. Z objevených kreseb bylo mnoho vápenitým povlakem pokryto, čímž bylo odkrývání jich s nemalými potížemi jakož i s opatrností a trpělivostí spojeno. Nalezeno jest dosud celkem 49 rytin a kreseb tura, 4 sobů, 1 jelena, 2 koní, 3 antilop a 2 mamutů; nezřetelných kontur různých jiných zvířat zjištěno asi 11. (Obr. 17.) K tomu dlužno ještě připočísti řadu geometrických ornamentů a linií, (obr. 18.—20.) jimž podobné též Piette na pomalovaných valounech a rytých kostí, z některých francouzských nalezišť shledal.

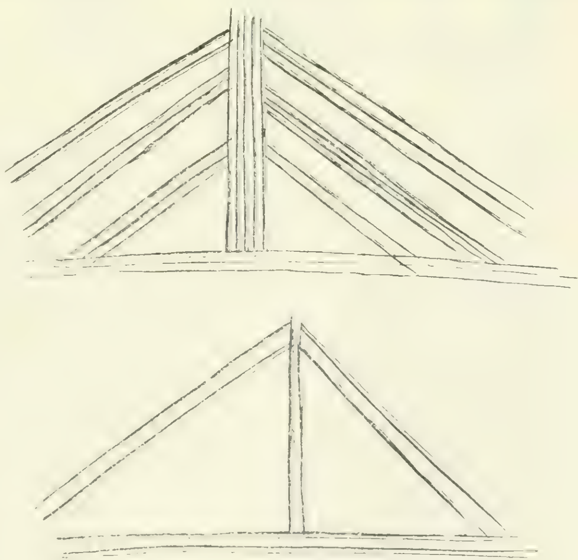
Posledními objevy ve francouzských jeskyních učiněnými, obrácena byla pozornosť znovu též k jeskyni Altamirské ve Španělsku, v níž již před léty byly zjištěny podobné nástěnné kresby a rytiny palaeolithického člověka, na něž roku 1880 Marcellino de Sautuola byl upozornil. Uvedený badatel odkryl totiž v jmenované jeskyni (v okršku Santilla del Mar) vedle obrovské odpadkové jámy (kjökkenmöddingu) z doby diluvialní pocházející, a jež spoustu mušlí, zvířecích

kostí, zpracovaného pazourku a kosti obsahovala, též množství kreseb a maleb rukou lidskou vytvořených. Obrazy tyto červeným okrem a černí vyplněné, jež pokrývaly celé stěny i klenbu jeskyně, znázorňují

Obr. 19. Různá výzdoba jeskynní z Bernifalu (Dordogne). (Dle Capitana a Breuila).

z části buďto pouhé náčrty, anebo představy koní, jelenů a j., jmenovitě ale bisonů, jichž bylo zde asi třicet na stěnách v různých po sicích vyobrazeno. Učenci chovali se tehda skepticky k těmto objevům, neuznávajíce je za předhistorické, až teprve od r. 1895, když bohaté nálezy z francouzských jeskyní všeobecný úžas a zájem vzbudily, a když i jejich předhistorický původ byl zaručen, věnována pozornosť odborníků i kresbám jeskyně Altamirské. Když přede dvěma lety abbé Breuil a E. Cartailhack navštívili jmenovanou jeskyni za příčinou nového prozkoumání, přesvědčili se, že nástěnné rytiny a kresby zdejší jsou totožné s objevy francouzskými, o čemž také neprodleně podali zprávu pařížské akademii věd.

Obr. 20. Různá výzdoba jeskynní z Bernifalu (Dordogne). (Dle Capitana a Breuila).

V jeskyni Altamirské jsou vyobrazeni jeleni, zubři, koně, vepři, kozy, a jiná zvířata, za to obrazy mamuta a soba úplně schází, což nasvědčuje tomu, že zvířata ona nejspíše asi do těchto jižních

krajin nevnikla. Pozoruhodné jsou zde začátky zvířecího ornamentu a nějakých psaných znamének podoby červených trojúhelníků a jiných vyobrazení. Zde vyskytuje se také větší počet obrazů lidských podob se škraboškami zvířecími, jaké i nyní u mnohých primitivních národů shledáváme. Podoby tyto jsou z větší části tak zobrazeny, jakoby různá gesta prováděly, jež Cartailhack a Breuil pokládají za gesta při modlitbě, o čemž však jest věru těžko positivního soudu pronésti.

Jak mi byl p. abbé Breuil v nedávném obšírném dopise sdělil, nejsou výzkumy ve francouzských jeskyních dosud definitivně ukončeny. Bude prý k tomu delší doby třeba, poněvadž zkoumání ve vlhkých, tmavých jeskyních jde jenom zvolna ku předu, a nemálo času zabírá též i opatrné odstraňování vápenitého povlaku, jímž jsou mnohé kresby a rytiny pokryty.

Uvedené nástěnné jeskynní výtvory náležejí konci doby diluvialní, čili palaeolithické, poglacialnímu stupni lesnímu, ve Francii nejmladšímu známému období magdalénienskému. V období tomto, jak hned již na počátku této přednášky podotknuto, vyskytuje se vedle mamuta a zvláště hojného soba, hlavního to zdroje potravy člověka palaeolithického, jelen, srnec, tur, bison, kůň a jiná zvířata. Člověk vyrábí zde množství kostěných a rohových předmětů a nástrojů, jež jednoduchými, nebo umělými řezbami ozdobuje.

Obr. 21. Rytina divokého koně s domnělou pokrývkou z jeskyně od Combarelles. (Dle Capitana a Breuila).

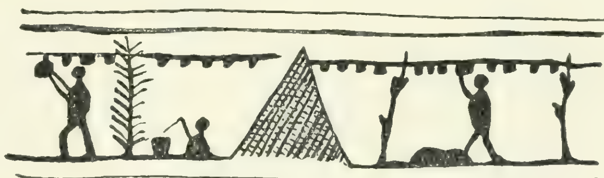
Poněvadž nastalo během této doby studenější podnebí, byl palaeolithický člověk přinucen opustiti svých dosavadních primitivních příbytků, jež většinou v závětří a při úbočích zakládal, a odstěhoval se na delší dobu do jeskyní, zanechav zde hojné pozůstatky své existence a činnosti. Nástěnné kresby a rytiny nesmíme posuzovati jen se stanoviska uměleckého, ale že mají důležitosti jako doklady neobyčejného duševního pokroku člověka palaeolithického, který dle badání nejnovějších, již tehda i s ochočováním domácích zvířat, jmenovitě koně, počal, a později se i počátky orby zabýval, toho upírati nelze. Rovněž i to nelze pomíjeti, že podobné kresby v dobách mnohem pozdějších vzniklé, nemohou se ani zdaleka se stránky umělecké uvedeným produktům rovnati.

Ve společných publikacích prof. Capitana a abbého Breuila uvádí se, že na jednom koni jest dokonce i nějaká pokrývka zobrazena, jak jsem již zprvu byl též podotkl, a jak také tuto přiložené vyobrazení ukazuje. (Obr. 21.) Zprávy ty přijaty byly však beze všeho i do všech jinojazyčných publikací, jež se nálezy francouzských badatelů zabývaly.

O tom, že se zde jedná o skutečnou pokrývku, silně pochybuji, nehledě k tomu, že tehdejší palaeolithický člověk byl třeba s ochočováním koně počal. Vyobrazení ono zdá se býti zcela obyčejnou nahodilou ornamentační výzdobou, tak zhusta na stěnách jeskyní zo-

brazovanou. Z toho, že se nalezá na těle zvířete vyryta, jako opravdová pokrývka, nenásleduje ještě, že by to skutečná pokrývka byla. Srovnejme jen ornamentační výzdobu vyrytou ku příkladu na těle jednoho tuto vyobrazeného mamuta, co ta by pak měla představovati? Povšimneme-li si blíže tohoto záhadného vyobrazení koně, shledáme dále, že vedle domnělé pokrývky pokoušel se umělec ještě o vyobrazení jiného koně, načrtnuv pouze hlavu uvnitř, jakož i přední nohy.

Abbé Breuil souhlasí také s uvedeným náhledem a v posledním svém dopise upozorňuje mne na omyl, jenž se do francouzských a odtud do jinojazyčných publikací vloudil, a žádá mne také o opravu toho. P. Breuil má nyní za to, že domnělá ona pokrývka má jiný význam, neboť popírá, že by domestikace koně byla již tak daleko pokročila u palaeolithického obyvatele francouzských jeskyní, aby tento různého snad postroje na koně používal. Abbé Breuil kloní se spíše k tomu náhledu, že domnělá ona pokrývka zdá se nějakou chatu představovati. Zdá se to býti také velmi pravdě podobno, zvláště porovnáme-li vyobrazení to s přiloženou rytinou eskymáckou, na níž jest též chata vyobrazena, kteráž s onou domnělou pokrývkou nápadnou jeví podobnosť. (Obr. 22.)

Obr. 22. Čásť eskymácké rytiny na kosti.

Ať již je konečně tomu jakkoli, přec tím důležité tyto objevy na významu svém nijak netrpí.

Dr. H o e r n e s, shrnuv v nedávno vydané knize o diluvialním člověku evropském veškerá badání týkající se skalních rytin a kreseb člověka palaeolithického v celek, připisuje výtvory tyto následovním dvěma stupňům doby palaeolithické:

1. S o l u t r é n. Sem náleží jeskynní nástěnné kresby, vyvedené v hlubokých, vrytých obrysech (zřídka ony, jichž vryté linie jsou barvou vyplněny). Tři jeskyně Chabotské, Pair-non-Pair a Combarelles. Vyskytuje se mamut a divoký kůň.

2. M a g d a l é n i e n. (Konec.) Barevně pokládané kresby z jeskyně la Mouthe, a jeskynní fresky od Altamiru a Font-de-Gaume. Sob a bison stali se hlavním zdrojem lovu.

Hoernes uznává plně palaeolithický původ zmíněných jeskynních maleb a kreseb, ale má za možné, že barevná jich výplň mohla se prováděti v dobách mnohem pozdějších, když se noví obyvatelé v jeskyně ony nastěhovali. Tito uzřeli mnoho kreseb jen načrtnutých, nezřetelných a proto snad jednalo se jim o to, barvou učiniti obrazy výraznější.

Sdílím též úplně náhled Hoernesův a mohu též něco podobného podati o skalních rytinách jihoafrických Křováků, jak také později uslyšíme.

Pozoruhodné tyto nástěnné kresby a rytiny člověka palaeolithického upomínají nás opětně na podobné výtvory některých žijících aneb vyhynulých národů přírodních.

Tak ku příkladu dr. Gygax nalezl v Australii, v hrabství filipském sluje, na jichž stěnách poznal rovněž stopy hrubých začátků plastiky. Taktéž i Gerhard Krefft, okreslil v Australii kresby domorodců ze skalních stěn, představující většinou velryby, ptáky jakož i podoby lidské.

Dále i Tasmanové zanechali své hrubé kresby na skalách i stromech, představující zvířata i ptáky. Též i Papuové na Nové Guineji jsou velice nadáni kreslením, zvláště ale řezbářstvím,

Kdo se důkladněji zabýval studiemi kulturního života různých primitivních kmenů, toho neujde pozornosti, že tyto zde vyobrazené jeskynní rytiny a kresby palaeolithického člověka, jeví nápadnou podobnosť v provedení se skalními rytinami jihoafrických Křováků, z nichž mnohé též nedávno zemřelý slavný cestovatel dr. Emil Holub přivezl, pokud se je podařilo namahavou prací z tvrdých skal vydobýti. (Tab. V.) U kterých rytin toho nebylo možno, tu nucen byl spokojiti se pouze s nákresy jich, jichž také množství do Evropy přivezl. Dr. Holub také často před svou smrtí o tom mluvíval, že napíše větší dílo o rytinách křováckých, ku kterému ale bohužel nedošlo. Z pozůstalých jeho náčrtů okreslil jsem některé z těchto rytin, jež jsem za důležité ku porovnání s rytinami palaeolithického člověka uznal. (Tab. VI.)

Křovák, nejšerednější a nejlínější ze všech divochů jihoafrických, bydlící co nejbídněji a staraje se jen o ty nejnutnější životní potřeby, blíží se dnes k svému vyhynutí. S úžasem pohlížíme dnes na bohaté rytiny zůstavené vyhynulým a hynoucím pokolením a divíme se, že divoch tento byl s to, podoby zvířat tak dokonale a ušlechtile provésti. Tím více se tomu divíme při známé líné povaze Křovákově, který raději své břicho nemilosrdně řemenem utáhne, jen aby se nemusil sháněti po nutné potravě.

Zvířat a jiných předmětů Křováky zobrazených jest množství. Tak zjistil Holub v jižní Africe podoby hrocha, nosorožce, zebry, žirafy, slona, levharda, pštrosa, želvy, hadů, brouků, postavy Křováků, slunce, měsíce, hvězd atd. Zvláště pěkně jsou provedeny různé druhy antilop.

Dr. Holub rozlišuje u vývoje těchto rytin čtvero dob. Prvá a nejstarší obsahuje předměty, provedené pouze v obrysech jednoduchými čarami, kteréž jsou do kamene vtesány; v druhém období jsou předměty úplně vytesány; po těchto následuje třetí doba, kteréž náležejí nejkrásnější práce; obrysy jsou tu vyryty, řídčeji jemně vytesány a vnitřní plocha předmětu vždy pečlivě a čistě vyhlazena. V období čtvrtém a posledním jeví se patrný úpadek v dovednosti, neboť rytiny sem náležející provedeny jsou většinou v obrysech vyrytých aneb dlátem špatně vytesaných, nikdy však ostře vysekaných. Nejlepší kusy náleží době druhé a třetí. Určiti přesně stáří jednotlivých dob jest velmi těžko, ačkoli někteří Křováci, kterým mohlo býti asi padesát let, Holubovi tehda tvrdili, že rytiny posledního období jsou prací jejich otcův a dědův. Některé z prací těchto byly úplně pokryty vrstvou země, a proto celkem dobře zachovány. Srovnáme-li rytiny tyto s kresbami, řezbami a rytinami jiných kmenů jihoafrických, provedenými ve dřevě, kovu, kosti neb rohu, poznáme ihned, že Křováci měli největší nadání k řezbě a výkony jejich zasluhují uznání tím většího, poněvadž nepracovali nástroji kovovými, jako kmenové ostatní, nýbrž pouze kamennými, museli tudíž vykonati práci mnohem obtížnější.

Co pak se týče přesné podoby a pojetí nakresleného předmětu, nemohou se ostatní černoši jihoafričtí ani zdaleka s křováky měřiti. Rytiny provedeny jsou na deskách vodorovných, kolmých (velmi zřídka) i šikmých, nakloněných většinou úhlem 30—60°; Křováci používají k rytinám svým diabasu, fyllitu a melafýru.

Jak již zprvu podotknuto, jsou mnohé z křováckých rytin původu starého, z nichž některé nedokončené byly později ale domorodci dodělány, poopraveny, a tu i tam barvou vyplněny. Tak aspoň se mnou byla nedávno paní Holubová sdělila, která, jak známo, se zesnulým chotěm svým čtyři léta jako první Evropanka v neznámých končinách jihoafrických cestovala.

Na skalní rytiny a kresby Křováků jihoafrických, upomínají nás též i rytiny hojně se vyskytující na příkrých stěnách skalních v severní Africe, v Marokku, Alžíru, Tunisu a Fezzanu. Důkladnými studiemi jich zabýval se na svých výzkumných cestách r. 1889—1900 badatel G. B. Flamand, který o nich roku 1901 uveřejnil pojednání v anthropologické společnosti v Lyonu. Dosud zjištěno přes padesát podobných nalezišť. První zprávy o nich známy jsou již od roku 1847 z jižního Oránu, kde vyskytují se na skalních stěnách hojně sloni, postavy válečníků s hlavami peřím ozdobenými, s lukem a šípem, a něco podobného pak objeveno roku 1849 v Tiutu. Vytesané obrysy těchto kreseb jsou černě obtahnuty a vnitřek pak červení vyplněn, podobně jako jsme poznali u palaeolithických kreseb z jeskyně u Font-de-Gaume. Ze zvířat nalezáme zde ona, která zde již dávno byla vymřela, nebo taková, jež se ze zdejší krajiny vystěhovala, jako slon, nosorožec, lev, antilopa atd. Vedle těchto vyskytuje se i pes, koza a zajíc, vše v naturalistickém, na křovácké rytiny živě upomínajícím stylu.

Na všech shora uvedených kresbách a rytinách schází kůň, který se do Afriky teprve v polovici druhého tisíciletí před Kristem, asijskými kočovnými pastýři dostal. Schází též ovce a velbloud, kterýžto poslední kdysi v okolí žil, později zmizel a objevil se zde znovu teprve až za Alexandra Velikého. Z vystěhovalých zvířat, s jichž postavami se na skalních rytinách zdejších setkáváme, dlužno ještě uvésti žirafu a vymřelého búvola, Bubalus antiquus, který je pro své nápadně dlouhé rohy velmi dobře k rozeznání.

Vojenský lékař P. Delmas nalezl v jižním Oránu celé výjevy ze života zvířat a lidí na skalních stěnách zobrazené. Tak ku př. slon brání své mládě napadené levhardem, lev s rozdrásající antilopou, sedící lidská postava s bumerangem, jiná postava s dlouhým vousem a j.

Pokud se skalních rytin a kreseb ze severní Afriky týče, rozeznává Flamand těchto několik kategorií, do nichž uvedené výtvory zařaďuje:

1. Neolithické výtvory, znázorňující většinou zvířata, zřídka postavy lidské atd. Tyto svědčí o bystrém pozorování přírody, a často o neobyčejném uměleckém talentu.

2. Libicko-berberské kresby a nápisy, na počátku našeho letopočtu vzniklé.

3. Mohamedánské nápisy.

4. Nápisy a rytiny francouzských vojínů z mladší doby.

Z těchto několika málo dokladů znovu vysvítá, že při studiu kulturního vývoje palaeolithického člověka nutno věnovati bedlivé pozornosti též národopisu, jmenovitě tak zvaných primitivních kmenů, různé končiny naší zeměkoule obývajících.

Sídliště z dob císařství římského na Ostrově u Hrubčic na Prostějovsku.

Píše **Ant. Gottwald.**

(Tabulky VII. a VIII.)

Z močálovité roviny mezi mlýnskou struhou a Valovou, už při hranicích hejtmanství Přerovského, vystupuje asi 10 *m* vysoké, rozsáhlé návršíčko „Ostrov".

Na svahu západním, východním a hlavně na jižním, jakož i nahoře nad svahem vyorávány bývají různé střepy, na některých místech i části mazanice.

Na velmi důležité sídliště toto, prostírající se na pozemcích Hrubčických částečně i Otonovických, byl jsem před několika roky upozorněn p. Bučkem, rolníkem v Otonovicích.

V r. 1899 dal kopati tu p. konservator I. L. Červinka, později kopali jsme tu společně s výsledkem celkem nepatrným, neboť střepin v zemi bylo právě tak málo jako na povrchu.

Ze získaných starožitností uložených v mé sbírce popisuje předem zajímavé úlomky nádob, jichž mám dnes značný počet.

Z množství jich seznáváme, že jsou to dílem části nádob rázu popelnicových polí, dílem pak zlomky, na nichž jeví se vliv kultury, která v podunajských provinciích římských následkem vzdělanosti římské se vyvinula a během doby u nás jakožto předchůdce rázu hradištného v prvých stoletích po Kristu na mnoha místech k obývání příhodných opanovala.

Nejmenší část střepů pochází z nádob rázu popelnicových polí typu lužického. Tyto mají povrch červený, lom temně hnědý a nesou známý podkovový ornament, při něm po straně tečky (obr. 1. čís. 1.) neb jinde zase svislé rýhy na největším rozpjetí břicha (obr. 1. čís. 2.) jak je na osudích, popelnicích i hrnkách z četných pohřebišť zhusta vidíváme.

Mezi zlomky, jež tvarem i zpracováním připomínají keramiku starších kulturních jam, patří střepy z velkých hrnců o silných stěnách na povrchu mělce prsty shora dolů rýhované, zhusta s nalepeným páskem prsty důlkovaným, úlomky tmavé se zářezy ostrým předmětem vyrytými (Tab. I. č. 12.), tuhované a leštěné, i s povrchem hrbolatým (jako z hliníku u Žerůvek) nebo žlábkované (Tab. I. č. 15.). Pěkné je dno tuhované misky s vytlačeným dulkem, z něhož vybíhají rýhy paprskovité po dvou (Tab. I. č. 23.).

Na nádobí špinavě červeném a hnědém z hlíny nečisté vypracovaném udržují se hojně všelijak seskupené otisky nehtů a prstů (Tab. I.

č. 16., 17., 19. a 29.), obvodové rýhy neb rozmanité přímo i křivočárné rýhování (Tab. I. č. 20., 21., 24., tab. č. 14.).

Z cedníku zachoval se nepatrný zlomek. Ucha nalezena nebyla. Jediná miska šálková vyskytla se téměř celá. (Obr. 2.) Je černá na vnější straně slabě tuhovaná, s ouškem uraženým.

Nově přicházející zlomky s okrajem vyhrnutým, z hlíny dosti tuhy obsahující, hladké, mívají jen pod hrdlem řadu okrouhlých jamek (Tab. II. č. 22.), střepy sivé neb popelavé mají bodance v řadách dřívkem důlkované (Tab. I. č. 9., 25., tab. II. č. 15.), ornament rozmarýnový (Tab. II. č. 5.), krokve (Tab. II. č. 1., 7.), hnědočervené pak nesou otisky předmětu čtyřhranného (Tab. II. č. 23.) i trojhranného, nebo jsou hustě na dél, šikmo (Tab. II. č. 3., 8.) neb v kosočtvercích rýhovány. (Tab I. č. 13., tab. II. č. 17.)

Obr. 1. Z popelnicového pole na „Sarasích" u Mostkovic.

Šedé misky, (Tab. II. č. 16.) kuželovité ke dnu náhle se úžící s okrajem dovnitř nahnutým, hladké, na kruhu dělané, nacházíme zároveň s miskami téhož tvaru i materiálu jen zběžně pouhou rukou zhotovené. Též část hrnku se svislými stěnami a ohrnutým okrajem je práce ledabylé.

Kraje nádob někdy bývají prsty důlkovány (Tab. I. č. 16.) neb šikmými zářezy opatřeny. (Tab. I. č 28., tab. II. č. 1.)

Některé nádoby hnědé a černé měly miskovitě vyhloubenou nožku, jiné opatřeny byly vysedlým okrajem při dně. (Tab. I. č. 14.)

Pouze několik střípků zdobeno je jemně tečkovanými pásy a meandry. (Tab. I. č. 14., tab. II. č. 2., 4., 13.)

Střepy z velmi krásných nádob s ornamentem meandrovým známe dosud na Moravě kromě z „Ostrova" jen od nádraží u Čejče a od Kučovské lávky u Uherského Brodu, ač popelnic s touže výzdobou je dosti z pohřebišť v sousedních Čechách, zejména z velkého popelnicového pole u Dobřichova.

1/3

Obr. 2. Nádobka z Ostrova u Hrubčic.

Velmi četně přicházejí zbytky ze tlustostěnných bezuchých hrnců hotovených na kole hrnčířském. Nádobí toto ke dnu málo zúžené se slabě zataženým krkem a silně stluštělým okrajem (Tab. I. č. 26., tab. II. č. 6., 24., 25.) bylo až na nepatrné výjimky po celé výšce od hrdla až ke dnu ozubeným nástrojem svisle rýhováno a mělo barvu hnědou (Tab. I. č. 26.), nejčastěji tmavou neb černou od značné přísady tuhy. Pod oválkem vidíme někdy řadu obrácených *C* (zřídka dvě), vytlačených na mírně vysedlém pásku (Tab. I. č. 22., tab. II, č. 25.).

Střepy tohoto druhu zjistil jsem na Prostějovsku ještě na těchto bývalých osadách: Východně nádraží u Bedihoště, na Klemberku nad lomem u Břesovic, na Kopaninách u Čechůvek, v Želí u Krumsína, nad Dluhošticemi a nade Dzbelem u Lešan, pod Hrabovcem u Ohrozími (bez svislých rýh), na Zlatniskách u Olšan (též), u Lánského kříže u Olšan, za městskou porážkou u Prostějova (bez rytých brázd), na Šimanově u Smržic, u hlídačského domku u Vrahovic a v Háji u Vranovic.

Někdy bývaly nádoby u Hrubčic staženy silným drátem železným, provlíknutým dírkami pěkně vyvrtanými na okrajích neb pod nimi. V nich často dosud jsou zřejmy stopy železa. Takto navrtané střepy pocházejí nejčastěji ze vzpomenutých baňatých hrnců se stluštělými okraji a tlustými stěnami tuhou nasycenými (Tab. II. č. 25.).

Kromě úlomků s tečkovaně vytlačeným meandrem nejpěknější bývají zde střepy připisované vlivu kultury římsko-provinciální, jež považovati můžeme za prvky tvořící podklad vývoje rázu hradištného.

Tyto jsou soustřednými oblouky, čtvrť — neb polokruhy a vlnovkami mnohdy rozmanitě a nezřídka jen ledabyle, ale při tom přece vždy vkusně zdobeny. (Střepy téže výzdoby nacházíme na Prostějovsku ještě na Zlatniskách u Olšan zároveň s nádobím rázu slezského a tlustostěnným se stluštělými okraji a na Bažantnici u Brodku, kde nalezena byla i stříbrná, krásně zachovalá mince římská (maj. hrabě Kalnoky).

Bývají to nejobyčejněji zlomky bezuchých hrnků neb misek pomocí hrnčířského kruhu hotovených s nahnutým okrajem dovnitř, barvy černé neb hnědé, méně popelavé, červené nebo žlutošedé.

Úlomky černé, z většího dílu miskám příslušící, mívají několik řad nad sebou vyrytých koncentrických čtvrtkruhů stejné velikosti (Tab. I. č. 18.), jež obíhaly kolkolem nádob; pouze u okrajů a někdy i při dně byly nádoby hladky. Jeden hrnec takto zdobený měl uvnitř na dně nalepeny čtyry ostré pupíky kuželovité.

Zhusta nejeví ryté souběžné obloučky žádného pravidelného umístění, jsouce různé velikosti s větším neb menším počtem rýh často i všelijak splétány (Tab. I. č. 6., tab. II. č., 10., 18.).

Některé střepy mají řady vyrytých mnohonásobných lomených oblouků vedle sebe, upomínajíce takto na přetrhanou vlnovku (Tab. II. č. 19.).

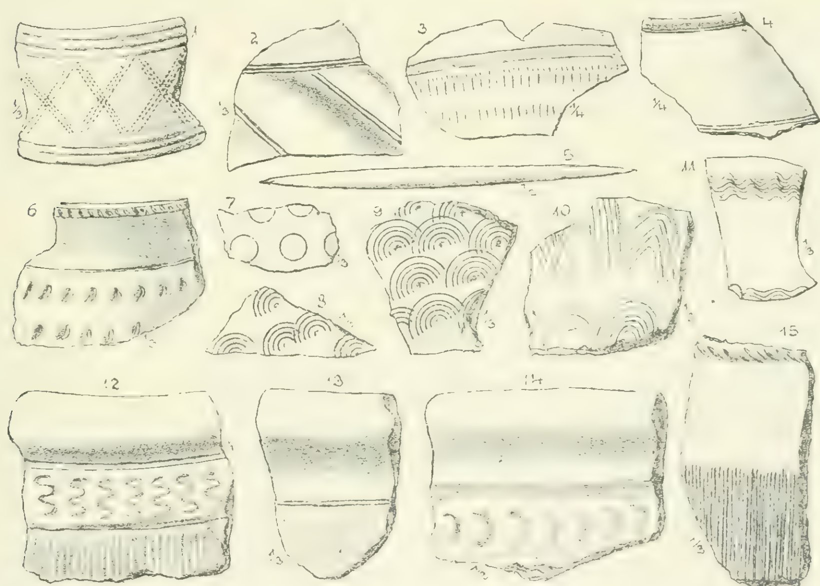
Vlnovka přichází dvojitá (Tab. II. č. 20.), nejobyčejněji mnohonásobná s vlnami krátkými (Tab. II. č. 21.), s ostře se zahybajícími (Tab. II č. 12.) nebo je široce rozvlněná (Tab. II. č. 9.). Je-li vlnovek více, jsou různě modelovány a proplétány, nebo s vlnami střídavě se sbližují a oddalují (Tab. II. č. 21.). Nacházíme je hlavně na černých miskách s přehnutými okraji dovnitř nebo na spodní části okřínů (Tab. II. č. 21.).

Vlnice stejné šířky a stejně hluboko ryté pořizovány byly ostrým nástrojem ozubeným (Tab. II. č. 9.), jiné nestejné tloušťky a hloubky bezpochyby dřívkem (Tab. II. č. 21.).

Některé zlomky z dobře zpracovaného materiálu šedožlutého dokonale vypálené, jemně a čistě ryté poukazují snad na dovoz z provincií podunajských (Tab. II č. 11.).

Mezi různými střepy vykopány též kusy importovaného nádobí arretinského z t. zv. terra sigillata vyráběného. V moravských nálezech vyskytly se nečetné zbytky nádob arretinských dosud jen zde, u Kučovské lávky u Uh. Brodu a na Dílech u Blažovic.

Mimo to nalezeny na „Ostrově" i úlomky z nádob na kruhu pracovaných z jemné plavené hlíny, barvy šedivé, velmi dobře vypálené, s nimiž shodny jsou střepy z vrstev v břehu pod Hájem u Vranovic a u hlídačského domku u Vrahovic, pak vázovité popelnice s mírně stáhnutým krčkem, silně vyduté, náhle k úzkému obyčejně oválnému dnu se úžící z hrobů z doby cís. římského v „Košíkách" u Hrubčic a z hrobů v „Rybářkách" u Nákla. Zlomky ze zrovna takových nádob přicházejí zde dosti hojně, ale beze všech ozdob. Jen na jednom vine se vlnovka rytá trojzubým nástrojem tupým, který spodní rýhu šíře a hlouběji než ostatní dvě vybrázdil; jiný střep zdoben je čtyrnásobnou vlnicí jen velmi mělce vtlačenou.

Obr. 3. Starožitnosti z Ostrova u Hrubčic.

Uvedené druhy popsaného nádobí přicházejí tu promíchány pohromadě na důkaz, že touž dobou jich užíváno bylo.

Z nečetných předmětův uvádím parohovou výsadu, na konci ploše opracovanou s uraženou špicí (Tab. I. č. 10.), skoro polovici hřebenu ze silné kosti pracně a čistě zhotoveného s přelámanými zuby (Tab. I. č. 4.), přesleny kuželovité, z nichž jeden (Tab. I. č. 2.) je z jemné hlíny šedé a druhý (Tab. I. č. 11.) do černa vypálený. Též naskytly se přesleny ze silných tuhovaných střepin vybroušené a provrtané (Tab. I. č. 5.). Zmínky zasluhuje menší hliněný korál, zdobený silně vtlačenými prsty kolem (Tab. I. č. 8.) a jiný podoby zvonku, mající uvnitř šikmo zařezané čárky při okraji.

K těmto druží se kulička, nepravidelně uhnětená, s děrou hluboce vedenou, ale neprovrtaná. (Tab. I. č. 1.)

Z kamenných nástrojů zastoupena je tu jediná sekyra plochá podoby lichoběžníka, z bronzu puklička se dvěma otvory (Tab. I. č. 7.), a přelomený prsten, ze železa nože (Tab. I. č. 27.) a některé zlomky, z modrého skla, pak kus náramku. Tento jest shodným s jedním z Hradiště u Stradonic, jenž vyobrazen jest na tab. V., č. 31. v díle Dra. Píče „Čechy na úsvitě dějin", svazek 2.

Jemnozrné pískovcové brousky, tvaru komolých, čtyřbokých jehlanců s hranami ohlazenými a obroušenými rohy (Tab. I. č. 3.) vyskytují se v různé velikosti, majíce délky 5—10 *cm*. Podobný brousek mám ze sídliště od „Lánského kříže" u Olšan, z „Kopanin" u Čechůvek, zlomek pak vybrán byl z kulturních vrstev v „Háji" u Vranovic.

Přeražených ručních mlýnů bylo na „Ostrově" několik.

Konservator p. I. L. Červinka má odtud úlomek bronzové jehlice, přesleny, krásné kostěné šidlo na obou koncích ostré a všelijaké střepy. (Obr. 3.)

Ve sbírce muzejní a průmyslové jednoty v Prostějově nachází se odsud něco střepin a přesleny.

Rok v naší chalupě v minulém století.

Snesl i zaznamenal **Jakub Lolek**, nadučitel ve Zvoli.

Podzim.

Je po žních. „Strniska" se podmítají; která posud stojí, na těch se mládež prohání za kejhajícími husami i kozami — ony i tyto od přírody mlsná zvířátka neposedí ani chvilčičky. Nebýti ostražitosti pasáků, rozběhly by se do všech úhlů a za pamlsky by se nevím kam zatoulaly — tulačky. Než na štěstí pro pasáčky i pasačky není těch pamlsků hojně, ba poskrovnu: zelená brambořiště, k tomu někde podél meze „štráfek" nezralého ovsa, zeliště a jeteliniště. Kdyžby také některá z mlsalek se zatoulala do „škody", nebude asi velká, totiž ta škoda. Proto hlídání neposedek nebývá příliš přísné, a zůstává dosti volných chvil, které se sužitkují ke různým hrám, což tím snadněji se provádí. anať mezi dětmi zřízena jest „zádruga"; všichni vždy se spojí za účelem jistým, aby rozdělivše práci mezi sebou tohoto skutečně dosáhly. Kdežto dohled na husy i kozy přiřčen tomu i onomu na jistý čas, ostatní zatím mohou nerušeně oddati se svým hrám, a těch je vždy na „mancary".

Hoši vyhrabují, chytají, zabíjejí myši bez každého „citlivění": vždyť je to nebolí; že zvířátka bolesť cítí, lovci naši nevědí, neb jim to ještě nikdo nebyl řekl, ni maminka doma, ni rechtor ve škole.

Dívky netečně přihlížejí, jen kurážnější hledí se vyrovnati chlapcům, že jako tito ubohé zvíře za nohu, za niť uvázané táhají po „strništi" slibujíce mu, že ho donesou kocourovi na večeři. Nestálosť dětská brzy ukrutnou svou hru opustí, baživši po nové. V mezi vyřeže se „pec" s dlouhým sopouchem nahoru. V peci zažhne se ohýnek, děvčata

nadělají vdolků z blata a pekou v peci za intervence hochů-pekařů na příští „hostinu“, k níž strýček, tetička, kmocháček s kmotřičkou již napřed byvše pozváni, z druhé strany se blíží. Ani tato zábava není dlouhá. Jednomu z pekařů málo „kouřil“ z jeho „peci“ komín. Opravoval, opravoval, a druhým byl terčem posměchu. Dopálil se, pec „svou“ zboural. Poněvadž závisť jím lomcovala, přinesl dřevěný kůl a jím pece ostatních pekařů prostě zdemoloval. Následek: boj! Chlapci v klubku — pláč a skřek! Děvčata jak srnky pelašily z bojiště. Klubko se rozvinulo; každý se svou troškou bez magnetické střelky našel si své stádečko, posýlaje ztamtud na svého protivníka hromy a blesky zaobalených nadávek, z nichž sršel oheň se sírou až na předky do pátého kolena. Nastalo příměří. Ticho; každý sedí o samotě — kuje plány. Ze zámezí z jeteliny vyskočí náhle zajíc a upaluje, div běhy si nezláme, sáhovými skoky k lesu.

Rozhněvaná společnosť jako bystřina za ušákem se valí a válí, až tento zmizí v lese. Ten tam hněv, sluníčko opět svítí; nové hry shromáždí hochy ku společné zábavě dotud, pokud opět hrom neuhodí a vojna je nerozpráší. Hra sleduje hru, až konečně nastala sháňka k domovu, z níž každý „dom“ si něco nese: bouli, škráb, roztržený rukáv nebo nohavici, kozičky „šmice“ na kůži, — „proč byly mlsné!“ a husičky některá „chroumá“, jiná opět věší křídlo, — „proč pěkně neseděly i nepospávaly!“ Doma vyšetřování, v zápětí trest — ale následující den, jako by se včera bylo nechumelilo, počne se od repetice. Ó, ty zlaté mládí!

Úbor pasáčků i pasaček je chudý. Menší chlapci a dívky až po krk vězí ve špinavé plátěné košili, sáhající pod kolena, s rozporkem do zadu a připevněné pod bradou tkaničkou; hlavu pokrytu „čepičkou“ (karkulkou), buď ji mají holou. Větší hoši vězí v plátěných „galitách“ pověšených na „šandy“ (šle), trup vězí v košili s rozporkem do předu a hlava zakryta ošumělou beranicí. Dívky větší mají režnou kytlici na „šandech“, hlavu buď holou, vlasy stočeny v drdol aneb pokryt karkulkou. Všichni mají obuv z vlastní kůže své.

Je před svatým Vavřincem. Týden před ním chalupa oživuje. Na potoce plno dívek, plno žen. Jedna přes druhou drhnou stoly, lavy, almárky, police, postele, škopky, džbery, máselnice, putny, lopaty, lopatky, války, válečky atd. Vše, co v domě od dřeva (mimo truhle a kolovrat) vynešeno, drhne se. Jedny na potoku drhnou, druhé doma smejčí, bílí, podrovnávají a podlahu žlutou kaší hliněnou malují. Prkenných podlah v chalupách nestává. Až je jízba, síň a násep jako z „brčálu“, vydrhnuté náčiní každé na „své“ místo se staví. Aby mouchy nešpinily, tráví se muchomůrkou, lapají na lep i denně listnatými větvemi vyhánějí. „Svatý Vavřinec — první podzimec“ a největší den v roce pro nás děti. Sjelo se kramářů do boha. Postavili se před kostelem vyloživše svůdně zboží své na krám. Co to pastvy pro lačné oči dětí veských! Od marcipánu až po harmoniku, jaká to stupnice barev a krás doma neviděných, jaký to úkol, vše shlédnouti a ničeho nevynechati i jaký to vnitřní bol nemoci alespoň něco si z těch krásných věcí ve svůj majetek přivlastniti! A byť by jen „fejfara“ to byla, jaká radosť z pokladu, ví jen, kdo je dítětem na venkově.

Hospodyně mimo smýčení stará se též velmi bedlivě, aby vykonala úkol pečlivé Marty. Chystá se pšeničná mouka na „pečení“, shání

se „podělo“ (tvaroh, mák, povidla a p.), děvčata perou košile, kytlice, rukávce; vyrábí bramborový škrob, jímž prádlo škrobí, naškrobené deskou na válci válí, na slunci vysušují, aby „šustilo“ a konečně po různu na hambalky rozvěšují, aby se „nepochrptalo“.

Na potoce je smíchu, řehotu. Dřevěné písty v prádlo „plácají“, a voděnka daleko se perlami rozstřikuje. Jde okolo hoch: Štáb amazonek — Božen ho přivítal. Na povel písty zaplesknou — tu máš — odchází jako hastrman. Chaloupka se strojí na „pouť“ a s ní vše, co v ní, při ní, okolo ní, na ní žije i tyje; chaloupka se chystá k veselí a s ní je všechno veselo. Vesnička jásá, vesnička skáče i skáče s ní vše, co skákati může i umí. Nejvíce dovádí mládež. Myšlénka na ráj krámů ji rozčiluje. Ráno vstává, večer uléhá s představami, jimiž její mysl stále se zaměstnává. Má několik penízků nastřádaných, co vše si za ně nekoupí! Jenom co napřed? Věru těžké rozhodování mezi tolika věcmi!

Nadešla kýžená neděle. Co může a smí, vše se vytáhne z truhel od šatstva; nastrojí se každý do nejlepšího úboru. Starší mužové do černých „kozlovic“; boty s vysokými holeněmi na „jeden šev“, podešvice na coul. Černou vestu s řadou mosazných knoflíků plochých; přes ni zelený špenzr, nebo dlouhý kabát se šosy po kolena. Hlavu kryje beranice podoby válce, na hoře s „dýnkem“ a po levé straně tři střapce z pentle hedvábné. Chasa, kalhoty černé „manželstrové“ a špenzr. Za to kolem beder na držení „gatí“ kožený, široký vyšívaný pás. Na hlavě klobouk se širokou střechou nebo vydří čepici.

Chasa ženská na nohou má kožené střevíce s „růžičkou“, punčochy bílé s „modrýma cviklama“, sukně samý „skládaný fald“, řasnaté, až pod kolena sáhající, tak že při chůzi se hází „z boku na bok“; prsa v korduly spjatá a půlkou šátku ovinutá. Na krku „korale“, a hlava zavázána lipským šátkem na „uše“ s „cejpama na čelo“. Od ramen až po loket „baňaté“ rukávce z perkálu“. Ruka v předloktí holá, drží klokočový růženec, vyšívanou „šatku“ a nechybívší kytku z boží dřevce, maří listu, „řebíčku“ uvitou. Starší ženy přes rukávce zelený soukený špenzr s „varhánkama“; v předu „kasanky“ po výtce černé, u svobodných z mušelínu, bílé, vyšívané, uvázané hedvábnými pentlemi vzadu na „dlouhé konce“.

Je po pouti. Dědinou haraší skřeky „fejfar“, pískot píšťal, vrnčí „brumajzle“, zvučí varhánky i harmoniky; ale již druhý den vše utichne, neboť všechny ty „skvosty“ brzy se rozsypaly. Sem tam „zapiščí“ ještě některá celá „piščala“, ale varhánky, harmoniky — leží někde v koutě rozloženy v části, v něž je dětská zvědavosť byla rozdrobivši v celek složiti nedovedla. Nastal opět obyčejný klid. Sem tam ze stodoly ozývá se tepot cepů; mlátí „do mlýna“, t. j. mají nedostatek čeho na zub. S pole sváží se ještě zbytky ovsa. Pro denní potřebu, „kopou se“ zralá, velmi chutná „kloboucká japka“. Slyšíme drnčení, když je děvečka do putny nasypává, jako by na prkno palićkou tloukl. Na sadě dozrávají hrušky pšeničky, moučky, janduvky; také špendlíky, žluté slivy, flómy, sralky. Dětem nastala nová radost, nový sport. Cesta záhumeňská oživne komisaři nezvanými, kteří výlohy komissionelní hned na místě si vybírají — v padalkách.

Vyzkoumáno-li, kde hrušky již „pukají“ (padají), časně z rána má hrušeň návštěvu. Opakuje se dnem a potud, dokud ovoce „puká“. A ono „puká“ den za dnem, jak dozrává. V tu dobu vesnická mládež je živa ovocem, ať vlastním či cizím. Nemá-li doma, jde na cizí; ba, i doma-li má, jde do cizí zahrady: tam je lepší. Sbírá „napukané“, klátí klackem, smělejší na strom vyleze, zatřepá, sleze, spadlé sebere a za „ňadra“ uloží. Vycpán jako křeček — jde po svých. Zastane-li — pobertu majitel, nepodaří-li se zloději pláchnouti, nu, odnese to ucho, štětka vlasů, záda aneb snička. Je trochu „bříškání“, ale až bolesť otrne, jde se opět na lup, tehdáž však opatrněji: bolesť naučila Dalibora housti. Co provádí děti za sluníčka, chasa za měsíčka. Narostlo, udařilo se všeho do boha; vzíti si z toho bohatství na ukojení chuti nedovoleně, nepovažuje za přestupek nikdo, ale více za sport: vyvést něco „šikovného tak, aby nebyl postížen.

Ať hospodář se zlobí, hlídá, kleje. Čím více se střapí, chasa ho tužeji „dožírá“, a kdyby na stromě ležel, tak i jej s ovocem ukradne. Konečně vida se přemoženým, resignuje. Vždyť ovoce nevyrostlo nikomu ani z duše, ani na srdci, proč býti úzkoprsým neurvalcem. Taková filosofie hýbe duší davů, vesničanů a proti ní ani kopa kazatelen nic nepořídí. Je v krvi každého toho našeho venkovana tam kdesi v koutku uschován i zachován zbyteček toho vědomí, že kdysi nebyl majetek přidělen jedincům, nýbrž že ho užívala celá vesnice společně i svobodně. Tento zbyteček se vzpírá a bývá za to trestán; nechce se podvoliti něčemu, co mu cizím, a dnešní svět mu nerozumí, neví, vlastně věděti nemůže, řízen jsa řádem naštěpovaným na domácí plaň z ciziny vzatým roubem.

Koncem srpna suší se otavy. Po jich svežení nastává všeobecná pastva hovězího dobytka na lukách a trvá až do mrazů listopadových. Před tím od jara páslo se na obecném pastvišti. Ač na něm v létě ani co spásati nebylo: páslo se přece, aby dobytek doma ve chlévě „neřval“. V září, 8. den měsíce, Narození Panny Marie, co má studenou krev, do země se zaryje. Slunce bledě plá; babí léto jako „tintich“ po stromech a keřích se stříbří; laštovice se houfí; na poli rušno; na láně veselo. Kopou se zemáky a hromady těch žlutých „korotviček“ po poli kvetou. Oheň vedle ohně: mládež pálí „nať“. Dým se valí a rozvaluje, po poli se rozlézá, zapadne mezi stromy, vnikne i do lesa a čoud jeho čichati na poli, doma; všude je ho plno a bez něho by ani nedomodraly na stromech kadlátky ani nedožloutly hrušky, nedočervenaly jablka. Jedni na poli, druzi na sadě; oni motykou, tito pomocí řebříku boží úrodu sklízejí: sadař má plninké ruce práce. Tamo je zralá hrušeň pergamotka, medůvka, rašůvka, máslovka, kulatice, hnilice, bartoška, žbánek, cukrovka, cibulka, královka, strakatice, krvavka, kropenáč; jinde jabloň se rdí pinkosárky, romány, kořeňáči, sladkými kožuchy, funtovými, mišenskými, polomišeňáky, cikány, trdlicemi, rakůvkami, a žádají, aby byly sčesány. Zralé kadlátky úhrnkem padají, bude třeba i ty sčesati a co se neprodá „uvařiti“.

A již na sadě také činí se k „vyvařování“ přípravy. Na vhodném místě staví se v zemi pecisko v hlíně vykopané, zazdí se měděný kotel a půl práce je hotovo. Nade vším zrobí se prkenná bouda. Připraví se

„vratidlo“ na míchání, několik prázdných sudů, potom řičice, a může se začíti s vyvařováním každou chvíli, jen pod kotlem zatopiti. Až kadlátky se uleží, potom, až soused bude přichystán, se začne. Vyvařuje dědina celá, celičká ve dne při sluníčku, večer při ohníčku. Nový svět pro děti! Mlsání „břečky“, pec s ohněm na sadě, kouř ze „sopoucha“, tma s večerem, mihot plamenů, vypravěnky vařiček i „točičů“, návštěva sousedů, nářek, když se v kotli břečka nepozorným mícháním „připálí“ atd., samé nové dojmy i vzácná pastva pro dítek smysly bystré a vnímavé. A ony se pasou!

Na všem i ze všeho dýše nevyslovitelná podzimní nálada poesie, idylla. Nejkrásnější z venkovských idyl celého roku. Děti šukají hodně do noci, kdy je spánek přemůže. Stichnou, uspáni dojmy skrčí se někam v koutek a spí a spí. Pečlivá máteř zakryje je měchem, sukní, plachtou, nebo zanese na barák do jizby a chvíli — do rána — bude od nich „svatý pokůj“.

V době vyvařování půl dědiny nespí do půl noci, druhá polovice od půl noci. Po zahradách všude rušno; parfum „břečky“ šíří se za každou kolnou, v každém záhybu ulice, v každém záhumení, po návsí, stráni, polem i okolí.

Pod každou boudou pachuť čmoudu i neodkladná, pilná práce stera rukou. Jedni „miší“, druzí „břečku“ od kostek (pecek) na řešeti novým pometlem „cedí“, třetí dříví štípou; jediný hospodář trůní před čelesnem na stoličce suché skolky přikládaje, oheň takto živ udržuje. Tuto funkci nesvěří nikomu. Jde o měděný kotel, jeho (hospodářův) drahý majetek i o případ, jehož následky by byly hodně nemilými: kdyby se kotel propálil. Oprava jeho je na dlouhé lokte a co v té době s břečkou? Zkysne a co s takovou? Také se této práci (míšení a topení) věnují nejlepší, zkušené síly a nikdy k ní nepřipustí se „dřevo zelené“ — nováček.

Udařilo-li se bohatě kadlátek, vyvařují se povidla (po domácku „krédlich“) jedině z nich; pochybí-li úroda, přimíchává se ke kadlátkám něco hrušek i jablek. Takto svařená povidla ale nedají se dlouho držeti, rády zkysnou. Trvanlivosť povidel je tím větší, čím déle se vyvařují. Dobře vyvařené „trnky“ (terminus domesticus) se nelepí na obal. Nacpané do měcha pověsí se na hůru na hambalek. Tam za čas stvrdnou na kosť i musí se z nich pro potřebu kus po kuse sekyrou sekati. Takováto povidla vydrží léta a léta, mají aroma i chuť vždy zachovalou. Arci takové zboží vyrobiti není ani snadným. Výroba trvá dlouho, zboží je kvantitavně málo, zdraží se velmi, a kupec poměrně k jeho výrobě nákladné málokdy správně v ceně ho zaplatí. Přes to přese všechno mnohé hospodyně, ač měly na hambalkách měch se starými povidly od několika let, přece jenom zase novou zásobu vaří. Chtějí býti ve všem zazobanými. Neškodí!

Mimo vaření povidel mají v tu dobu hospodyně ještě jinou, ne méně důležitou starosť, nasušiti ovoce. Hrušky se doma opekají, jablka na „štěpány“ krájí a ve chlebové peci dosušují; na vrbových lísách opět po troubách kadlátky se suší. Sušáren je v obci několik. I v těch se suší po pořádku. Kdo suší, přiveze dříví, přichystá ovoce, a zaopatří si sušiče. V sušárni odbude se sušení rychleji, doma zdlouhavěji.

Po kampani ovocné byly na hůře kde která stará truhle, měch, plny, plničky, sušeného ovoce. V roce, předně v zimě, mnoho se ho spotřebovalo. Hleděli hospodáři svých sadu velmi pilně a aby naspořilo, ještě v poli na mezích, ba uprostřed rolí měli množství stromů ovocných Meze bývaly široky a půda se necenila příliš úzkostlivě. Tak nejen že se prodalo mnoho sadařům i ještě zbylo na vyvařování i sušení různého ovoce.

Blíží se den sv. Václava a s ním „hody“ (posvícení), největší svátek celého roku, pro mladé i staré, neboť na hody k obědu mimo vdolků bude i maso — prosím — a — pivo. V jámě brambory, ve stodole nabito, na hůrách zásoby, konec bídě! Hody, jak nazavoláni, jsou za humny!

Předpoutní ruch na návsí a potoku se opakuje. Vědomí o zásobách přípravy k hodům oduševňuje. Kdežto před poutí nálada šumná, rušná, před hody nálada jest slavnostní, hrdá, veselá.

V sobotu před hody se nesmejčí, jen vaří a peče. Husy, slepice králíky, vdolky, skládance. Na neděli vše je upečeno, usmaženo – v neděli jen hovězí polévka se vaří a k hovězímu masu křenová máčka; ostatní vše se jen ohřívá a připravuje se k němu jen příkusek.

Přihléděme blíže do tajů gastronomických našich matek i prohléděme jejich výrobek.

Chloubou každé hospodyně je pořádný vdolek, ale pořádný, toť se ví: ne ledajaký „škrabánek“, nějaký „sirotek“. Mouka, prosím, krupičná, zdárná, suchá musí býti. Kvasnice přecezené a mléko místo vody. Vykynulé těsto rozloží se po stole na samé „božínky“ (kůpky), ale ne takové nějak nimravě pomalé, nýbrž v průměru na základně tak dobré čtyři „cóle“. Božínek se rukama od vršku smáčkne, „spleskne“ nandá „podělem“, na př. připraveným tvarohem se šafránem a „rózinkama“; „podělo“ se do těsta zabalí, válkem rozválí na tenký „placan“ a na povrch položí se půlky rozkrájených, dobře vyzralých kadlátek, jedna pěkně vedle druhé těsně podle sebe masem na těsto. Toto „stvoření“, tento rozválený božínek, těsto — tvaroh — tato kadlátková na půl „cóle“ vrstevnatá placka opatrně sešoupne se na moukou „voděřenkou“ podsypanou dřevěnou lopatku (šustku) a odloží se stranou.

Božínek za božínkem přichází pod váleček, vnitro jeho nacpává se podělem střídavě, na př. mákem a lopatky se vdolky se množí. Poslední božínek — — nu však že — jizba je plna lopatek! Nic proto — nadejde se tomu! V chlebové peci jako v pekle hoří. Hospodyně opráší si ruce, zatřepe „kasankou“ a béře se k peci. Před čelesnem stojí putna s vodou, veliká lopata s dlouhou holí i slaměný vích na holi pevně přivázaný — „pometlo“. V peci zatím dohořelo; jen žhavé uhélky po „půdě“ svití. Hospodyně uchopí „hřeblo“, vyhrne uhlí k pravé straně čelesna na hromádku, přidá suchých „skolků“, aby plamen vnitro peci osvětloval, uchopí v putně smočené pometlo, pec čistě vymete a konečně dojde na lopatky se syrovými vdolky. Někdo lopatku za lopatkou k ruce podává, hospodyně po pomočené velké lopatě koláče syrové do peci šoupá a už se „škvíří“ babička — čarodenice — koláče v peci i pekou se. Dodávku k pečení potřebnou, jakož i podávku na lopatu „zlatou“ obstarávají děti.

Stane-li se neštěstí, že syrový „vdolek“ z lopatky se poroučí na „zem“ či do popele, nu — letí za to „voflanec“ a jiné neštěstí se nestane. Pochroumaný mrzák putuje do peci jako nestatek — však ho někdo sní! I ba že sní!

Upečené vdolky z peci na sebe se po šesti složí do „štůsků“. Každý se pro zítří příhodu postaví do komory, aby nevyschly. Dříve však se máslem „pírkem“ omastily, na to postrouhaným perníkem posypaly, i aby bylo všechuti, nebyl-li který již mákem nadíván, tímto ještě se posypal.

Zásoba vdolků pro příští den by byla hotova. Hospodyně znaleckým okem vše v komoře či na srubu přehlédnuvši spokojeně spíž dřevěným zámkem uzamýká; je ráda, úkol že vykonán, a že pečivo se zdařilo. Hlavní práce odbyta; odpočine si. Však ji hlava hořela od svítání, po celou tu dobu takměř ani se na trochu klábosení ani nepozastavila. Za to nastala práce hospodářovi: bude dělati „jitrnice“, k nim jelita. Ráno byl ve městě. Koupil droby, krev, dršťky, a několik sáhů střev. Doma se vše vyčistilo, rozsekalo, rozdrobilo, pokořenilo, počesnekovalo, s postrouhanou tvrdou „bělkou“ do střev nadilo: toť jitrnice. Zbytky spláchnuty do krve a tato smíchána s uvařenými, studenými kroupami. Přidán natlučený pepř s česnekem a míchanina nacpávána pomocí „růžku“ (kousek dutého volského rohu) do střev. Oba konce se špejlily dřívkama. Nyní ještě vše uvařiti i bude té dnešní předhodové dřině jako že konec. Také je na čase; když poslední jelito se vyndávalo, ponocný troubí dvanáct. V domě již všechno spí; hospodyně také již se ztrácí, jen hospodář sklízí na komoru svůj výrobek a když ještě byl nakrájel dršťky na polévku, i on uléhá s vědomím z písma: „Pracovalos tělo mé celý rok těžce. Za to máš nyní všeho: jez, pij, hoduj!“

Hody! V nynější době toto slovo je prázdný zvuk. Vnitřní jádro, pravý význam jeho dnes nikdo již ani pochopiti nemůže. Není těch okolností, za kterých hody před stoletím hlučně se slavily, totiž lépe řečeno, okolnosti zůstaly tytýž, jen že dnes jich málo nebo nic se nedbá. Již císař Josef II. snažil se náklad, jejž hody pohlcovaly, zmírniti nařízením, aby se odbývaly jedním dnem v roce, než jak dnes máme přesvědčení — nepochodil. Vesnice slavily hody císařské, ale nikterak na na své „staré“ nezapomínaly, i slaví je po dnes. Hody bývaly největším svátkem v roce; nejen že se v hody dobře jedlo a pilo, byla tu i muzika, při níž se po čtvero dnů do bílého rána tancovalo.

Hodové ráno! Slavnostní nálada v domech, tatáž na návsi. Čím blíže poledni, tím více stoupá: hosté hodaři jsou za humny; již se trousí po jednom, po dvou i více ztrácejíce se v chalupách. Ke třetí hodině každá chatka má svého nebo své hosty. Vidíme je procházeti se s hospodářem po dvoře, po sadě, na záhumení v odměřeném rozhovoru pohřížené. Zdá se, že o věcech vážných si vypravují. Takť tomu skutečně. Dlouho se neviděli; látka vzrostla na „horu“ a nyní musí býti vyměněna. Krev není voda — hody jednou za dlouhý rok. Co staří si vypravují, stěžují, se radují, mládež domácí provádí své mladé hosty po dvoře, po návsi, po osadě i též s nimi hovoří moudré slovo o věcech, jež obě strany zajímají a zajímati mohou. Hlavní debata týká se peněžních záležitostí, kolik kdo od strýčka, tetičky, kmocháčka.

kmotřičky byl dostal penízů, a kdo za ně koupí delší rozmarýn, větší marcipán. Okolo dvou posledních předmětů točí se celý hodový svět milé mládeže. V nádvoří jediné hospody sedí žena s „kopcem“ rozmarýnovým. Od rána již obchoduje. Prodává snítky rozmarýnu, krátké, delší, nejdelší uvazujíc na ně střapeček úzounké pentličky barvy červené, modré nebo bílé. Není čepice, není klobouku, není beranice rozmarýnem neokrášlené. Čím kdo větší nosí snítku, tím má více závisti. Ješitnosť by teprva byla zcela ukojena, kdyby celý keř umístěn mohl býti někde na beranici — pohříchu, není naň místa! Na marcipán dojde teprve večer.

Blíží se třetí hodina, — čas již obědvati! Zatím sešedší se hosté byli se vypovídali, seznámili. Mají hlad jak náleží. Mnohý z nich již prošel ze svého domova až sem notný kus cesty; kdo měl koně, ten ovšem přijel v parádě.

Hospodyně volá. Pojďme, prosí, nutí hospodáři.

V jizbě stůl pokrytý „šatou“ bílou a na něm kouří se lukšová hovězí polévka z velké „toufarové“ mísy. Talíře jsou podobny míse. Lžice „pakfónové“, vycíděné, lesknou se zlatem. „Toufarový“ džbán plný pěnivého moku z hospody přinešeného čeká již na stole. Počíná „sádlení“, upejpání. Z hostů nechce nikdo prvním zasednouti, aby se neukázal „chtivým“. Hospodář nutí a nutí, prosí, marno: hosté neusedají. Konečně se do věci vloží sama hospodyně. „Režonsky“ (resolutně) hostům nařizuje: „Ty si sedneš sem, ty tam; kmocháček budou seděti zde, kmotřenka naproti; strýc tady vedle, tetka tudyhle a t. d., a vy děti máte tuhle váš stůl. — A nyní již se dejte do jídla. Máte beztoho každý již hlad, až vám v břiše škvrčí.“ Když konečně jsou na místech, hospodář zanotí: „Pane Bože, požehnej nám těch darů, které budem požívati a t. d.“ Hody jsou v proudu. Dobré zažití!

Po polévce přijde „hovězí“ s křenovou „máčkou“. Mají-li v domě vidličky, dají je na stůl. Nikdo jich však neužívá. Maso v prstech, na máčku lžice, tak je zvyklosť. Pivo pije se ze džbánu po řadě; soused ho podává sousedu; putuje do kola, — v bázni boží.

Po hovězím přijdou na stůl jitrnice s jelitama; k nim zelí octem kyselé, vařená slepice s omáčkou „pepřovou“, pečená husa s pečenými jablky nebo sušenými kadlátkami, vařená pšeničná krupice posypaná perníkem, „šišky“ kadlátkové posypané sýrem. Na konec „na dojídek přinesou se „štusky“ vdolků. Hospodář dlouhým nožem každý „štusek“ až do dna rozčtvrtí a hosté berou po jedné, zajídajíce.

Mezi tím již se bylo ssmráklo. Rozžehne se na „pekýlku“ louč i nastává mezi hosty důvěrná hodinka. Hospodyně šuká po domě, čeládka ve stájích. Když vše pořízeno, a hospodyně se vyšňořila, hosté vstávají i ubírají se s hospodářem i hospodyní do hospody k muzice. Tam již od čtyř hodin bylo veselo. Muzikanti vyhrávali, párky tančily; v síni mládež u dvou stolů v kostky hraje o marcipán, o perník; u třetího vrtí se „osudná káča“. Tou se mládež starší velmi hlučně baví; nejvíce také se tam prohrává, neboť hra rozčiluje.

Obyčejně se chase svobodné dala zvule k tanci do desáté hodiny. Na to tančili hosté, ženáči a vdané jich „roby“ až k bílému, ba do bílého rána. V pondělí ráno na snídaní byla dršťková na kyselo (pajšl).

Druhý den hodový v pořádku domácím podobal se prvnímu. Mimo „poklid" po domě i v stájích jinak nepracováno. Sváteční ruch visel ve vzduchu, vykukoval z každé chalupy, i té nejchudší chatky. Volné hodiny věnovány byly hostům-přátelům; vypravování vždy bylo do boha, vždyť styk mezi sebou byl ten nejupřímnější, bez přetvářky, tak od duše k duši, od srdce k srdci. Mnozí byli sebe vzdáleni; vidívali se na sporo. Což divno, látka k rozhovorům-li pod rukama rostla a s ní nemohli býti u konce. Časopisů nebylo: v hody se noviny, kde jaké, ústně proklepaly.

Večer v pondělí muzika jen pro ženaté: tančili hosté. V úterý byl dnem rozchodu: hosté opouštěli osadu. Muzika večer věnována svobodným. Středa byla bez muziky. Čtvrtek hodování zakončil. Muzika a tanec trvaly do půlnoci. Muzika vyhražena ženatým domkařům i hoferům. Poněvadž svobodná chasa také ještě do „kola" se plechtila, obyčejně nastal vyhazov, za ním pračka. Selští synkové byli obyčejně příčinou těchto různic a „selská pýcha" k nim popudem.

Je po hodech. Hladina tišiny dědinské se v hody rozvířivší dala látky k hovorům na dlouho. Než v hody nebylo hodování ukončeno: slaveno ještě v neděli po hodech tak zvané „pohodí", tak něco, řekli bychom jako „malé hody". Při hlavních hodech domácí mnoho neužili, ani při hostině, ani při muzice; přednosť dávána hostům, aby nebylo pomluvy ani nářku na hlad i neuctění. „Pohodí" platilo tedy „domácím" jídlem i muzikou pro čeládku, jíž o hlavních hodech v „kolo" vstoupiti nebylo dovoleno. I na „pohodí" hospodyně „chystala" bohatou tabuli co do jakosti, než mnohosť byla již rozpočítána, aby taktak vystačila na tento den, kdežto o hlavních hodech všeho musel býti nadbytek vždy pro kmotra Příhodu, totiž hosta či hosty, na které nebylo počítáno, když se dostavili skutečně. Doba hodů trvala od andělů strážných (1. neděle v září) až po neděli před sv. Kateřinou. Každou neděli v tomto období některá z dědin slavila „své hody", „naše hody" říkalo se s chlubností. Po celou tu dobu hodaři z jedněch na druhé hody se roz- i sjížděli, až sv. Kateřina s Martinem hodování a tanec zakázali.

V dědině naší, přilepené do záhybu horského, ležící vzdáleně ode vší veřejné komunikace stranou, mimo hody nebývalo příliš rušno. Cizí povoz, cizí tvář vyskytnuvší se na návsí byla vždy událostí. Typičtí cizinci bývali: přízák, maslař, hadrlák, sklenář, drátař, olejkář, semínkář. Jen v době hodů dědina oživla a hosty-cizinci se hemžila. Tehdy domy, domky, návsí měly svou ozvěnu: bývalo veselo, bývalo rušno; celá dědinka žila ve slavnostní náladě, nekalené všední starostí o vezdejší chléb, neboť „požehnání boží" bylo sklizeno.

Po hodech pokračuje se v česání ovoce i v sušení jeho. Z polí sklízí se zemáky, tuřín, vodnice, „strničná" (strnišťná) jetelina nechaná na semeno. V každém domku klape potírka; tře se len doma i v pazderni společně a běda muži, kterého potíračky dostanou do svých „klepet": zvochlují ho předem i nastrkají pazdeří, kam jen mohou, na nahé tělo. Činí tak po starém, zděděném právu. Jsou bezohledny, nevykoupí-li se ubohý zajatec penízem na „zavdanou", zkusí, co proto.

Mládež mimo pastvu na strništích, úhorech, jetelištích provozuje nový sport: sklízí úrodu lesů. Sbírá houby „Václavky". Doma pilně i pečlivě se suší střídavě s ovocem ve chlebové peci; smetá bukvici, na slunci, na kam-

nech, v troubě suší, aby nesplesnivěla; sbírá pod duby žaludy, na kmeni duběnky a prodává ve městě na mírky obchodníkům; seškrabuje s jedlí sosen smůlu na domácí užití; starší trhají zralé „šišky“ (šachy) s jedlí, smrků, borovic, modřínů. Sušením semeno vytloukají, čistí i zpeněžují.

Jiní ve zvláštní peci pálí „krče“ „borové“ (borovicové) vyrábějíce kolomaz, aby, až se přes zimu zaleží, příštím jarem ji sami upotřebili, co bude nad potřebu, prodali; ještě jiní dělají milíře a uhlí pilně pálí. Hrabe se „list“ (stlaní) v lese; doma se z něho i mechu robí „stěny“ kolkol slabých stěn komor i stájí, aby dobytek zimou netrpěl; klade se na stropy obydlených místností i stájí a než vše je na zimu připraveno, je Všech svatých s Dušičkami.

Na Vše svaté v noci — na Martina s mocí — první sněhy se dostaví. Naleznou již Nivu prázdnu, a život na ní odumřelý: soustředilť se do dědiny k teplým kamnům, kde se vtělí i roztetelí v přástkách i hratvách.

U sedláka započne mlat. Ráno od páté hodiny při světle „laterny“ na „patře“ hovoří cepy s přestávkami až do šesté na večer. O půl osmé se snídá česnečka, „syrováčná“ nebo octová se zemáky. Po jídle každý z mlatců dostává skyvku chleba jen tak „na zajezení“ nebo „huby vytření“. K obědu polévka zasmažená, hrách s kroupama, prosná, pečená kaše, nebo „šišky“ z ječmenné mouky plněné strouhanou mrkví, tuřínem a posypané tvarohem, anebo „skládance“, nebo „babičky“ z vodeřinky (zadní pšeničné mouky) nadité tvarohem. Každý vezme si svůj úděl, a je ho pánem. Svačina žádná. Večeře pozůstává z polévky „zelové“ (kyselo) se zemáky, ssedlé mléko, podmáslí, zemáky v kýšce povidlové, šišky v této kýšce se sladkým mlékem rozředěné.

Při večeři chléb se nerozdává.

Stodola — humno — mlat! Měli stodolu, „roubenou“, tvaru obdélníkového. Uprostřed humno (mlat), zavřené dvěma vraty. V předních (do dvora) menší dvířka. Humno v létě je skladištěm zelené píce, v zimě je zásobárnou slámy a plev. Po stranách humna prkenné „oploty“ (oplotí), nad ním patro, po každé straně po „přístodůlku“.

Svežené snopy kladou se v první vrstvě „řéty“ na zem. Druhá vrstva na první ležmo, na ní třetí a t. d. až po kalenici. Je-li jedno plno, kladou se do druhého přístodůlku. Když i toto plno plní se patro.

Chloubou hospodářovou je tvrdé, hladké humno.

Užívá k jeho výrobě mastné cihlářské hlíny, plev ovesných, řezanky (sekaniny) a hovězí krve. Na něm najdeš cepy, řičice, smrděnky, věječky, lopaty, „žébr“, nástroje na vydrolení a rozdružení i vyčistění zrna obilního nevyhnutelně potřebné.

Cep má dvě části: hůlku a cepisko. Ona je ze dřeva měkkého, toto z tvrdého, nejtrvanlivější z dřeva habrového. Obě části k sobě připojeny jsou koženou svorkou. Za tím účelem mají obě na koncích připevněné „vočepce“.

Řičice mají lub a buď drátěné nebo dřevěné síto. Podle tohoto jmenují se „ohrabečnice“, „hrachovice“, „koukolnice“, „prašnice“ „vičice“, „bobovice“.

Smrděnka čili stírka urobena je z trávy „metlice osinkové". Vějačka je buková lopata prohloubená. Žebr je truhlík, z něhož se popouští zrno „svité" šikmo po drátěném sítě, aby se od prachu vyčistilo. (Fukary jsou neznámy.)

Zrno každé, ať obilní ať luštěninové je „Darem Božím". Zachází se s ním vždy uctivě a nanejvýš šetrně. Pečlivě se dbá, aby se netrolilo a na zmar nepřišlo.

Podívá-li se hospodář náhodou, která se však přihází dost často, k matcům, první, co učiní, je, že udeří hřbetem ruky v koši na „ouhrabky". Zle pochválí mláticí, vyskočí-li mu na dlaň sebe menší zrnko: špatně bijí, nepořádně vytřísají, nedbale vysívají, takovou modlí se před nimi litanii. Celý rok čekati že mu bylo na zrnko, třeba si ho zalíbiti a jím „necarovati". Mlatci ani nedutají: „hanbí se".

Obilí se „oklepuje" ve snopích. Tyto se na mlatě rozloží do čtyř jeho stran „řéty" k oplotě. Po oklepě teprva mlátí se „oklípky" na čisto. Snopy se rozvazují, rozprostrou ve vrstvu, kteráž se, byvši po jedné straně přiklepána, na druhou obrátí, aby se doklepala. Mlátívá se ve dvojici, ve tři, čtveřici, pateřici, šesteřici. Vždy dlužno dbáti časomíry (aby nekulhal), opatrnosti, aby cep souseda nezasáhl. Při vší dobré vůli i opatrnosti stává se „nešikovnosť", kterou někdo boulí, ba zlomením ruky odstone. Než, „nešikovnosti" stávají se přece jen pořídku, poněvadž hlavy mlatců jsou střízlivy.

Zmlácená sláma se vytřísá a v otepi váže. Zrno se do prostřed humna shrnuje na posád; tento po ukončení mlatu se hráběmi prohrabe, hrabanka přesije, klasy shrabané opět se promlátí, přesíjí a složí do ouhrabků a posád pěkně zarovná. Nové oklípky se nahodí; procedura se opakuje tak dlouho, až je zrna na jednu „vítku" na posádě namláceno.

Vítku provádí hospodář sám. Mlácení je práce všední; té se hospodář nechápe. Jemu sluší pluh a opratě. Vití obilí ale nikomu nepředá; kdo zrno kladl v zem, vyčistí, změří, ocení a na „zrub" uloží. Den „vítky" je pro celý dům důležitý: je to vinobraní obilné.

Očekávání, odhadování, kolik měřic se namlátilo, rozčiluje hospodáře, hospodyni, starší syny i dcery. Všichni mají své plány, své tajné požadavky. Vyplnění jich bude záviseti na množství měřic ve srubu vysypaných. Den „vítky" vůbec-li je dnem důležitým, svátečním dnem bývá „vítka" pšeničná. Co je hrách mezi luštěninami, tuřín mezi řípami, jetelina mezi pícninami, mák mezi olejnatinami, to je pšenice mezi obilninami: nejvzácnější z druhů. Jsou-li jisté druhy plodin jaksi šlechtou mezi sourodáky, pšenice je nade vše plodiny šlechtické královnou. Nic nevystihuje přednosť pšenice psychologicky lépe, jako Hanákovo (rozuměj: v letech 1800 asi) slovo: „Žêto", horala pojem majetkový: „Já mám grônt pšeničné". — —

Zima na „šimlu" přijela. Jediný pro celou dědinu švec sedá k verpánku. Svítí si na dílo lojovicí, a šidlem „répe" do kůže, sešívaje ji dratvou. Remeslo „prťácké" jen v zimě kvete. V létě nosí se obuv Adamova. Na neděli a na svátek visí boty, střevíce v komoře na bidle. Vytrvají; po léta slouží celé rodině, neboť co švec ušije, je důkladné. Boty z hovéziny; podešve „palcové" dratvou přišity „na příkladek"; střevice ženské podle fasóny „na obě nohy".

Všechna obuv vyrábí se „na obě nohy“; nemá za účel módu jen skutečnou potřebu: chrániti tělo před možným úrazem. Stačí jeden, obuvník dobře své obci. Také se ani příliš nenamáhá: nemá konkurenta; objednávkám vyhoví, neboť není jich tak mnoho a to příštipkářství — — neuteče, vždyť namnoze v domech si to sami obstarávají.

Po sv. Martině zavládnou v každé chalupě kolovrat s přeslicí. Na „špuňkovou“ přízi „herman“, na jemnou „špingajst“ se z komory vynesou. Přeslice stojatá nebo „prďavka“. Ona byvši levou nohou k zemi tlačena, tato k lavici přisednutím upevněna, nese kužel či vochličku. Starší lidé soukají přízi zhusta na „břetenách“ zatížených krásnými červenými hliněnými přeslinky. Pro potřebu domácí mentem přede se na vřetenách; jen příze trhová přede se na kolovratech.

Nastaly přástky, nastaly hratvy. Po večerním „poklidu“ soused souseda, občan občana, vzájemně se navštěvují, berouce s sebou nějakou práci, na př.: prádlo, zašívání, česání vochliček, motání nití, pletení slaměnek, „řehořek“ (rohožek), strouhání proutkův, dělání lýček, pletení plátýnek. Kdyby i práce nebylo, jde se k sousedovi, kmocháčkovi, strýci, tetičce jen tak pro kus toho sluchu a šprochu, jenom na hratvu, aby se pobavili a dlouhý večer při „klábysu“ užitečně a vesele ztrávili. Jest ve společnosti chuť k práci, daří se, k tomu ušetří se svítiva. Šetření na všem i ve všem jako červená niť plete se životem. Na stravě, na úboru, na palivu, na svítivu se šetří, k práci vždy ještě málo rukou. Děti desítiletí předou, až se jim hlava třese; každý má svůj úkol; nikdo nejí náš vezdejší chléb darmo. Jakou práci je s to zastati, je mu přidělena. Obstará ji na „říkanou“ (na poručení), ale také bez ní, správně. Maličtí vidí na starších, že nikdy nezahálí. Odkoukají to od nich a tak sami, nemají-li ho, za nějaké zaměstnání „žandají“. Práce, jen práce dýše celým domem, víří celou dědinou od rána do pozdního večera. V neděli na večer dlouho se nevysedá; záhy se jde na „kůtě“, aby se po půl noci k práci přivstalo, čemuž dává se název „ránka“.

Chasa mužská jakož i ženská, každý mají svou vlastní přástku v některé z chalup. Chasníci, jdou-li z přástky, stavívají se pro přástevnice, aby je doprovodili do chalup. Že cestou škádlení, puckování, ve sněhu válení a t. d. je na denním pořádku, toho se každý domyslí. Pohříchu, bujná krev hochů ani, když děvčata vyprovodili, nedá pokoje. Musí provésti ještě nějakou „čertovinu“. Ráno má některý hospodář vůz na kalenici, „všecky čtyři kola do větru“. Hospodyně nachází své putny, škopky, džbery a j. porozvěšeny po stromech na sadě.

Vymýšlejí vždy jiné, k smíchu i k zlosti kousky. Jsou při tom mlčelivi jako hrob, chytří nad hada a obratní nad komedianta. Sorganisováni jeden za všechny a všichni za jednoho, ponocného mají zvláště na mušce. Čím úsilněji si vede v ostražitosti, tím horlivější jsou při práci. Než časem i on oko jedno zamhouří. Není-li přístupným sám podplacení, jeho žena vždy přeráda bere „špendýry“. Svou ženskou chytrostí vždy o to se postará, aby muž hlídal tak dědinu, aby chasa nebyla v díle rušena.

Ráno, když hospodyně chce poklízeti, a má nádobí rozvěšené po zahradě, je v tom domě boží „dopuščení“. Ani medle ne ta práce se sundáváním, ale ty oči sousedů-nesousedů, ten v pravdě upřímný smích

se všech koutů se šplechotající jsou k zbláznění. Ponocný s chasou dostanou svůj díl. Hospodář láteří, souhlasí s hospodyní, — že jednou již těm kouskům musí se udělati konec. Ví, že při „kousku" jistě také „vypomáhal" syn, ba synové a že sám on „v těch letech" ani o chlup nebýval lepším, na rychtáře nejde. Myslí si: „Chasa se musí vybouřit". „Me za našéch mladéch let nebele sme take lepší."

Chasa, ač její kousky nikomu postiženému mily nebyly, tropila hlouposti dál; dědina s nimi jako s nutným zlem počítala a poněvadž „vyváděla" kousky jenom domům, na který pro nějakou příčinu mohla míti „pifku", lidé s chasou dobře vycházeti se snažili, a — — vycházeli.

Bývaly to někdy kousky hodně drastické, jen co je pravda. Dívati se na ně však třeba brejlemi z oné doby, abychom spravedlivě soudili výši mravního a duševního vzdělání mládeže-omladiny.

Shromáždištěm chasníků bývalo stavení, kde bydlel jeden z nich maje nade všemi jakous převahu, býval všem vůdcem a oni mlčky i bezděčně jeho vůlí se podřizovali. Tam se scházívali, tam se bavívali hrou na harmoniku, zpěvem, hráním v kostky o jablka, ořechy i o „štáfky" perníku. Karban nebyl tehdáž u mladých v módě. Za denního světla pracovali chasníci s hospodářem na dvoře. Večerní předení považovala mužská chasa jaksi za „flanc", aby pitvořila se po děvčatech a — aby nezahálela, což se považovalo všeobecně za nečestné.

Duševně arci byla pozadu školu nenavštěvovavši a snad-li přece, tož odtamtud si vědomosti příliš malinko odnesla; přes to nebyla mládež duševně líná. Sta i sta pohádek, pověstí vířily její hlavami; převládal u ní nikoliv rozum, nýbrž cit; pel přírodní poesie nebyl všedností a doktrinářským rozumováním s duše setřen, obrazivosť s obrazotvorností měly pole ničím neobmezené; každý nový výjev v přírodě dodal látky k hovoru na dlouho, než se vyčerpal a zapuzen byl opět novým. Přišel svatý Martin a s ním sv. Mikuláš; přišla sv. Lucie, advent s roráty. Co tu popudů, co tu látky k rozhovorům, k vypravování, oznamování, rozhodování, k hádkám, k přemyslům, k pomyslům! Čarodějnice, strašidla, světýlka, fajermoni", „můra", hastrman", kostnice, hřbitov, samovrazi, toť vždy živá dekorace ku zábavám bez konce i duševním přemítáním do hloubky.

V zimě přádlo bylo hlavním zaměstnáním v naší dědině. Jak bylo podotknuto, předlo se pro domácí potřebu i na trh. V sobotu obcházel domy překupník „přízák" skupuje napředená předena. Cena bývala za „tlusté předýnko" o 3 loktích à 20 pásmech, pásmo o 20 nitích 18 kr. šajnů [36 h], tenké příze až 24 kr. šajnů. Výdělek byl pro ty, kdo surovinu (len) kupovali, arci skrovný. Při „vypředení na polovic", vydělal přadlák 50%. Byl-li funt (libra) vytřeného lnu na 14 grošů (84 h) a výrobek z něho, příze, zpeněžen, měl výdělku 42 hal. Dobrý přadlák byl s funtem za den, když nocí nastavil, hotov; obyčejně předl se funt 2 dni. Předení předcházely přípravné práce, jako: „vochlování", česání koudele. Jemnější příze předla se ze lnu na kuželi, hrubější z koudelových vochliček a konečně zadní výrobek ze špuňku (zbytky vochliček) na pytlovinu. Na mlatě dostal nádenník stravu a 20 hal. při předení si vydělal nejvíce 40 h beze stravy denně. Skrovný výdělecek, pravda. V domě ruka kde která, tož předla, znásobil se i výdělek, ale

vždy se pracovalo s výdělkem „tak na sůl". Bída v chudých chalupách byla v zimě doma; ani na ten „tabáček" nestačilo. Sušená bramborová nať smíchaná s ořechovým listím, „jahódí" a j. nahražovaly tabák kuřlavý. O největší nouzi cumlala se „tryska" (troubel) obráceným koncem v ústech, anebo se u šťastnějších kuřáků vyprosilo „bago" (výškrabky z dýmky), na němž si kuřák pochutnával.

Nebylo výdělků — nebylo zač koupiti. Nedostatek z chaloupek jen čišel. Když u sedláka chléb jen na poctu cizímu hostu ležíval pod ubrusem skryt na stole, v chaloupkách po celý rok se neobjevil. Sedlák šetřil režnou moukou. Nastavoval ji moukou ječmenou, vikovou, hrachovou a z té míchaniny hospodyně chléb píkávala víc pro kmotra Příhodu, než pro domácí. Ti se stravovali zemáky, luštěninou, řepou, zelím, voděrinkou (zadní pšeničná), kroupami i krupicí. Šišky vařily se z mouky ječmené s přimíchanými brambory; mouka pšeničná, bělka, upotřebila se k pečivu jen o hodech, o výročních svátcích, svatbách.

Šetřilo-li se u sedláka na stravě ve mnohosti i jakkosti z potřeby, v chaloupkách u domkařů i podruhů šetřila nouze. Vlastního pole neměli, a kupovati, výdělky nestačovaly. Ve všem byli odkázáni na sedláka, na „handlíře".

Pokud byla práce u hospodáře, vystačovalo stravování; přestala-li, nouze se ubytovala. Pak se jídalo jen dvakráte denně. Ráno se snídalo o osmé hodině; nedojedky se během dne dojídaly. O čtvrté vařila se již večeře, která den jak den měla svůj stálý jídelní lístek; zemáky s polévkou zatřenou či zasmaženou, s mlékem nebo česnečkou (kde měli chléb . . .) Na tento lukulský jídelní lístek tak tak stačil denní výdělek; neděle se svátkem vzaly vděkem pečením skládanců nebo buchet, také babiček v troubě z voděřinky — přišlo nejlevněji.

Není v obci kováře, ni koláře, ni bednáře; dva tesaři, jeden zedník teď v zimě trou bídu s ostatními. V dědině prodává se sůl, tabák, víc nic! Vše jiné potřebné kupuje se v městě, kam týdně docházívá se na trh. Obyčejně jediný chodec vyřídí nákup pro celé okolí sousedů z ochoty i rád.

Neskončím tuto stať ještě, nýbrž popíši zvláštní jednu živnosť, již, milý čtenáři, po vlasti marně bys hledal: míním řemeslo plátýnkářské. (Nikoliv plátenné). Hledal jsem v Ottově Naučném Slovníku, však vždy marně. Mimo domácí osady plátýnkářství jinde je mi vůbec neznámo. Dnes je na vymření. Zachovám je budoucnosti a popíši technickou výrobu plátýnek tak názorně, jak je v mé moci, i jak budu uměti. Doufám, že svému poctivému úmyslu, zobraziti slovem zmírající živnosť, vyhovím nejlépe, když načrtám vše tak, jak jsem vlastníma očima viděl i vlastní rukou při práci sám pracoval.

Látka k dřevěným plátýnkům jsou přímé rokytové nebo lískové hole, bez suků, asi dva metry dlouhé Tato surovina seká se obyčejně v lesích okolo Dubu, Tovačova, Věrovan i j. okolo císařských hodů a hned se přiváží po nápravě do vsi. Když první sníh cesty i chodníky zasype, stromy zavěsí, střechy chaloupek zabílí, v jich lůně počne výroba plátýnek.

Nástrojů mnoho řemeslo nevyžaduje. Ostrý nůž „šnecar", potom několik „cverglí", kozel dřevěný a jsme s výpočtem hotovi.

Dělník sedí na obyčejné „lavě“ (lavici), uchopí slabší hůlku, nožem od slabšího kraje zařízne na ní vroubek a nyní na koleně opatrně ohýbá. Ohýbáním odloupne se od hůlky část tak silná i široká, jak hluboký i široký byl zářez vroubku. Ohýbání se po hůlce posunuje až na druhý, silnější konec, až celá část konečně zátrhem se odtrhne. Říká se jí řemeslně „proutek“. Nyní se učiní vedle nový zářez, ohýbá se, odtrhne, třetí, čtvrtý atd., a z hůlky první vrstva dřeva ve tvaru „proutků“ je sloupnuta dokola. Pokračuje se tím způsobem, vrstva za vrstvou se odlupuje, a na konec zbude jen „duše“, která se zahodí. Loupání „proutků“ na koleně provede se u slabších hůlek. Silnější ohýbají se v kozlíku. Velmi silné hole dají se napřed rozpařiti do peci; potom jsou podajné i lehce nechají se v „proutky“ sdělati.

Vyrobené proutky se strouhají. Ostrým nožem žlabek se vyrovnává a má-li kůru, tato seškrabuje. Vše se děje na nadkolení levé nohy, kde přivázán je kožený „flek“ (kus kůže ze staré obuvy). Když proutky jsou ostrouhány, nastává nejdůležitější i nejnesnadnější výkon: trhání „líček“, správně „lýček“. Proutky se nyní za pomocí zubů a prstů trhají. Na jednom konci se proutek nožem rozpůlí směrem šířky a po délce trhá a dotrhne. Roztržené půlky opět se trhají dotud, pokud se trhati dá bez nebezpečí, aby „lýčko“ uprostřed neudělalo „záděry“ a se nepřetrhlo, čímž ztrativši potřebnou délku, stalo by se neupotřebitelným.

Z takto vyrobených „lýček“ pletou se plátýnka s různě velkými otvory. Otvor *mm*^{2} sluje „vídonek“, $\frac{1}{2}$ *cm*^{2} slove „ouhrabečník“ a 1 *cm*^{2} otvor dává plátýnko, jež sluje „flášarové“. Rozumí se, že čím drobnější osnova, tím užší „lýčka“ a naopak. Vyrobené zboží nosí se v sobotu ku obchodníku v tomto zboží na prodej. Robí se z nich řešeta.

Blíží se vánoce kvapem. Čas utíká. Den je krátký jako dlaň. Dlouhé večery ve všední den nijak nejsou příliš dlouhy, při ustavičné práci ve společnosti přástek, leda že jsou pozorny velkou spotřebou svítiva, louče a posvětů. I ta boží neděle nebo svátek nejsou bez vnady. Dopoledne celé věnuje se chrámu, i odpoledne chodí se na sv. požehnání, ti, kdo mají pro zimu oděv, obuv. Staří mají ovšem kožichy, muži botiska, ženy papuče pletené z pásků; mládež doma zůstává za pecí, pro tu úboru svátečního, zimního není v komoře.

Po požehnání duševní zábava z chrámu přejde pod krov chaloupek. Sejde se „hratva“, několik strýčků, sousedů. Každý si přinese s sebou dýmku s kočičákem, nacpe tabákem a ono se to tak blaženě bafčí při té sváteční siestě. Venku padá sníh, Meluzina „bučí“ komínem, soumrak nepoznatelně do jízby se vkrádá, dým z „fajfek“ jen se válí a čeří a proud řeči neustává.

Začne se vypravovati, co kdo v kostele spatřil zvláštního. Nic neujde pozornosti návštěvníků: vzezření kněze, jeho kázání, výzdoba oltáře a j. na všecinko se vzpomene, nic se nepřehlédne; posoudí se každý pohyb, každý počin, protřepají se osoby v chrámě oficielní, od ministranta do kostelníka, varhaníka, svíčkovou bábu. Celý chrám se svými úkony jest nábožným věřícím divadlem, v němž se mysl k Bohu povznese, ale také oči a sluch napasou, aby byly zásobou látky pro rozhovor na celých šest všedních dní.

Probrána-li látka chrámová, vypravují se novinky z okolí osady; po vyčerpání zajde se do dalekého světa. Je-li mezi hratvaři starý voják, mívá obyčejně při vypravování „sólo". Je světa zběhlým, zkušeným člověkem. Co řekne, ostatní lapají jako zlatá zrnka pravdy. A umí vykládati! Znají naslouchati!

Když probrány vojny, Napolion proklet a vědomí světové je vyčerpáno — pro dnešek — dojde na zázraky, strašidla, čarodějnictví a pod. duševní stravu. Děti na peci naslouchají, vlasy se jim ježí, kůže mrazí, ale nic, poslouchají až „ztrnou" a pomalu jeden za druhým usínají.

Jinakého duševního života v chaloupce nenalezneme. Časopisů chaloupka nezná. Má-li něco tisknutého, tak jsou to knihy: Meluzina, Pláč sv. Otcův, nějakou povídku o zbujníku, rytíři, potom modlitební knihu, celý nebo poloviční Nebeklíč a kalendář. To by byla tak literární sebranka z celé osady. O Písmu sv., Biblí ani vidu ani slechu. Té knihy nikdo nezná, nikdo nemá. A přece jsou v dědině písmáci. Vedou si sebevědomě a tajnůstkářsky. Jsou na slova skoupi a nanejvýš nedůvěřivi. Lid se jich bojí, než má je v uctivosti, neboť každému dobře poradí a s nikým se neprou. Znal jsem osobně člověka, o němž ústní podání vědělo, že byl z rodiny písmácké. Stať o něm leží v rukou p. prof. Praska v Olomouci. Chodíval na pouti, ale jen na sv. Hostýn a Velehrad. Čítával v neděli a ve svátek vždy v knihách, které odkudsi ze světa domů si přinášel. Vidíval jsem je, neboť mi je ukazoval. Byly s tlustým hřbetem koženým a takovými deskami a s mosaznou sponkou. Míval je schovány v jámě pod posteli v jízbě a když jsem se tomu podivoval, omlouval se, že to dělá z opatrnosti, aby mu je nikdo neukradl. Leč dle mého soudu, činil tak ze zvyku. Často jsem od něho slýchal (byl mým ujcem), že prý za jeho otce i dědečka kněží lidem knihy brávali a spalovali. (Narozen byl v r. 1798.) Ale takto ve svých názorech byl katolíkem, na rozdíl od ostatních sousedů, kteří byli více bigotní, on měl ducha hloubavého. Často jsem slýchal jeho kritiku kazatele, na př. o slovech Kristových: „Nebe i země pominou, ale slova má nepominou". Říkal: Když nebe i země pominou — kde se octneme my lidé? — Také pominem? — Vycítil tu odpor. Jiní si o věci hlavu nelámali, řekl to kněz, tak to bude dobré. Jinak náš písmák: hloubal.

V obci byl osazen také Němec, tkadlec. Nenafukoval se a seč byl, češtinu lámal. Za to, kdo německy uměl z Čechů, mluvívali s ním po německu jaksi s chloubou.

Minul sv. Martin s jeho koblihy, svatá Kateřina, svatý Mikuláš s čertem a naložením do punčochy za okny, minul sv. Ondřej se svou „sýpkou" pro pastýře, vyslaného a večeří pro rychtáře s konšely i blíží se sv. Tomáše a za ním štědrý večer. Minuly roráty a s nimi doba „fajermonů a světýlek" a zima již sjíždí s hor na záhumení. Pojďme jí naproti; přivítáme paní „matrónu" z Ledovic do Suchovic i poprosíme ji, aby se uvelebila s námi v našem středu, jak náleží ve stínu našich chaloupek.

S Bohem, milý ty podzime! —

Kulturně historická úvaha.

Dle poznámek **Ign. Wurma** přednesl v muzejní schůzi dne 5. listopadu prof. **Slavík**.

(Tabulka IX.)

„Vězte, historikové, že se pravdy nedoděláte, dokud ji hledat budete směrem od západu k východu, neboť všechny události světodějné ubíraly se cestou od východu k západu.

Schlözzer (Allgemeine Welthistorie.)

Chamberlaine, jejž zde na zřeteli máme, není onen anglický státník, jenž v poslední době pokoušel se změniti v základech berní soustavu, nýbrž je to spisovatel, jenž před třemi roky k sobě obrátil pozornosť dvoudílným spisem: „Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhundertes“ (základy devatenáctého století), v němž první učenci spatřovali a obdivovali vrchol a nezměrnou rozsáhlost a hloubku vědomostí po všech oborech um a věd. A nebýti kritiky professora Erharda, nebyl by svět pochybné a nesprávné bohoslovné názory Chamberlainovy seznal, a byl by jim snad plnou víru přikládal. Avšak ani Erhard spisovateli neupírá mnohostranné a pronikavé rozpoznání četných důležitých světodějných událostí, jež původním probádáním v nové světlo Chamberlaine postavil. Také Erhard staví, jak svrchu napověděno, Chamberlaina v čelo novodobých vědátorův. Pochopitelno tudíž, že se výzkumy a světový rozhled Chamberlainův vysoko cení a že mu jmenovitě Němci zrovna prorocké váhy přisuzují vzhledem na to, že Germanům předpovídá světovládu, kterou nad ostatními národy prý vlivem a mocí „germánské kultury“ neodolatelně dobývají. — Pravdou je, že Chamberlaine germánské kultuře vítězství přikládá; ale nedovoleno se zřetele pouštěti a umlčovati, že Chamberlaine výslovně praví: že v kultuře této mají Slované a Keltové značný podíl. Výrok tento ukládá Slovanům, podíl tento zjistiti, což se částečně děje. Tadra na př.: v knize o „Stycích Čechů s ostatním světem“ z písemných pramenův dokázal, že národové v západní Evropě od Čechů v kulturním ohledu nemálo získali.

Důkladněji než archivární bádání Tadrovo, dává činnost archeologická a národopisná za pravdu Gallettimu, jenž (viz „Allgemeine Welthistorie“) před stem a padesáti lety pronesl se v ten smysl, že jmenovitě Němci učili se od Slovanů mnohým kulturním věcem; začež ale je jim od nich černého nevděku a pronásledování nejnespravedlnějšího sklízeti.

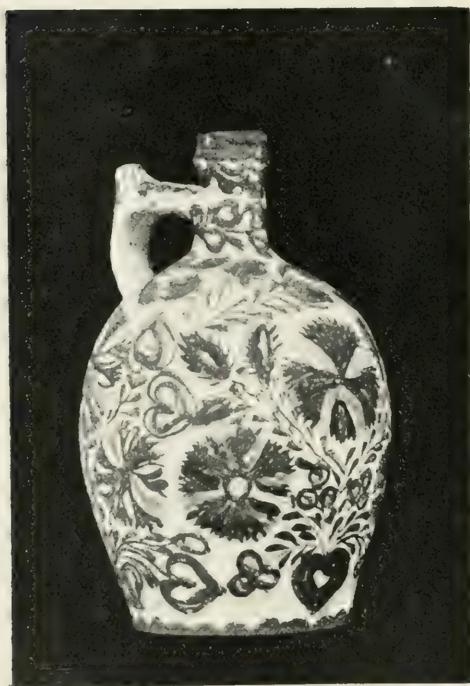
Archeologie a národopis jsou vědy novověké, avšak navzdor jejich mládí zásluhou jejich zjištěno, že Slované vůbec a Čechoslované zvlášť vypěstovali samostatnou, a svéráznou kulturu, jejížto působení a vliv na t. zv. kulturu germánskou jeví se hlubším bádáním nepopíratelným býti. Stránky puvodní samorostlé a starobylé kultury slovanské jsou skvělé a jejich cena je tím vyšší, poněvadž byly vesměs lidové, byly totiž plodem z duše a mysli lidu obecného a pospolitého vyrostlé bez vlivu i působení a návodu škol neb akademických ústavů.

Nejdůležitějším příznakem kultury jsou sociální řády toho kterého národa. Řády tyto sluší u Slovanů hledati v míru, v zádruze a v artijelu. Přednost socialních těchto zařízení pozůstávala, a kde se doposud zachovala, pozůstává v tom, že mzdy nedoznává. Hamburský architekt Emil Braun, jenž socialní poměry na slovanském východě a jihu důkladně probádal, dal jim vzhledem na bezmezdnosť dotčeného míru, artijelu a zádruhy následovné pochvalné svědectví: Jako Němec s bolestným srdcem vyznávám, že socialní neduh, jenž celý západ zachvátil, vyléčiti nejsme s to, jestliže se se slovanským zařízením míru, artijele a zádruhy neobeznámíme a je vzorem řešení otázky socialní nezvolíme. Universitní professor Ferrara v Turině, jenž původní socialní zřízení slovanské taktéž předmětem svých studií učinil, hlásá v Italii obdiv mirovému uspořádání obcí na Rusi, artijelu a srbskochorvatské zádruze. Před šedesáti roky obíraje se baron Haxhausen spisováním dějů německého práva, uznal za nutné, odebrati se na Rus, kde devět let strávil zpytováním obyčejového práva slovanského, v němž nalezl kořeny práva německého — a tudíž i důkaz, že po této stránce kulturní přispěli Slované k vývoji kultury, jež slove germanskou. — Aby Slovanům nemusilo se právo měřiti stejným loktem, upírá se jim rovná cena, jakoby v kulturním ohledě byli inferiorní. Nesprávné toto posuzování je třeba vyvraceti. Učinil jsem to jako poslanec na radě říšské, poukázav mezi jiným na to, co znamenitý německý odborník Chrysander o Sušilově sbírce moravských písní zaznamenal, že totiž písně ty lidové vynikají netoliko krásou, půvabem a velebou ducha, nýbrž že v nich skrývá se také zvláštní zákon. Nebude od místa připomenouti, že Leoš Janáček zákon Chrysandrem naznačený odkryl ve způsobu samostatné a svérázné slovanské nauky harmonisační, tak jako se Sušilovi zdařilo, zkoumáním a porovnáváním písní národních po stránce básnické zjistiti rovněž samostatnou a svéráznou prosodii slovanskou, což jest velmi cenným dokladem kulturním. Zvláštního povšimnutí zasluhuje, že „Neue freie Presse“ (v měsíci srpnu 1888) uveřejnila z péra čelného spolupracovníka Emila Francoze ve dvou číslech pod čarou chvalořeč na hudbu slovanskou, jmenovitě vzhledem na lidovou píseň maloruskou. Emil Francoz pln obdivu písní těch i po stránce slovné napsal: „Kdo chce býti básníkem, neobejde se bez znalosti písní ruských.“ a doložil: „Vezměte dnes lidu tomu milion písní jeho, do zítřka utvoří si jich nový milion: taková je plodnosť jeho hudební a básnická“ Sem přináleží také výrok Štúra, slov. badatele národních písní slov. Jsou-li Indové obdivuhodni svými stavbami templů, obdivujeme-li řecké státue. italské umění, germanskou hudbu, je Slovan nepřekonatelný ve své národní písni. V císařské knihovně ve Vídni bylo mi vykládáno, že věhlasný kapelník Strauss často tam docházel, vypujčit si nějakou sbírku národních písní buďto jihoslovanských, ruských, polských aneb našich československých, aby jich použil ku vzdělání svých oblíbených valčíků.

Jsa Nešverou, pí Karolou Bufkovou a jinými znalci poučen, uvedl jsem v dotčené řeči ve vídeňském parlamentě na obranu rovné kulturní ceny Slovanů, že Beethoven, Liszt, Schubert a jiní na slovo vzatí skladatelé němečtí čerpali bez ostychu z pramenu slovanské lidové hudby, a doložil jsem, že Hayden (vlastně Hajdin) kostelní písně skládal na podkladu písní chorvatských, a že pějíce hymnu rakouskou, zpíváme

národní píseň slovanskou; což toho času ve zvláštní brožuře dokázal prof. Kuhač, zasloužilý sběratel národních písní a tanců jihoslovanských. Mimochodem budiž podotknuto, že týž Kuhač, vykazuje lidovým tancům důležité místo v řadě příznaků čili stránek kulturních, ve zvláštní brožuře pobádá skladatele, aby skladbám tanečním věnovali větší pozornosť a píli než divadelním, jelikož, dle jeho úsudku, v tancích obráží se osobitost národa rovněž věrně jako v řeči. Že Kuhač, přimlouvaje se za pěstování tanců, nemíní zvrhlosť a duchaprázdnou povrchnosť n a š i c h tanečních plesů a zábav, nýbrž spíše jihoslovanské kolo, — netřeba dokládati.

Jedná-li se ve smyslu Chamberlainově o důkaz, že v kultuře, zvané germánskou, obsaženy jsou plody kultury slovanské, uvádíme, že Luther použil pro německou bohoslužbu evangelickou 150 písní československých, jež mu zaslal lanškrounský kazatel Michal Weiss. Mezi písněmi těmito nalézá se také ona slavná, posud od některých chybně za původně německou pokládaná, vlastně ale československá píseň: „Hrad přepevný jest Pán Bůh náš.“ — Podle ducha a nápěvu těchto písní skládal Luther i jiné německé písně, tak že — jak Kollár praví — je evangelicko-církevní zpěv německý dítkem posvátného zpěvu slovanského. Jurkovič a Prousek zjistili původnost a svéráznost stavitelství lidového a architekt Haenslmann dokázal v Oesterreichische Revue (1866), že chrámy v Solnohradech, v Kolíně n. R., ve Wormsu atd. byly stavěny dle vzoru basiliky, jež vysvěcena byla ku konci desátého století ve Stoličném Bělohradě, památném z dob velkomoravských.

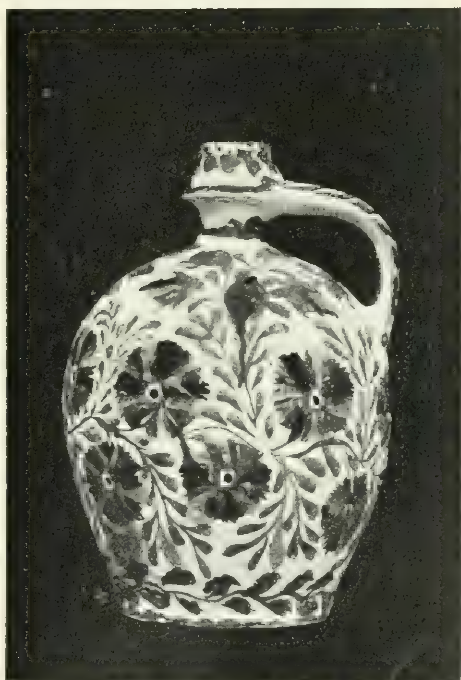

Baňka Klobucká.

Kupectví má v kulturním ohledu nemalý význam, rozšiřujíc účinlivost a pracovitost v lidském životě, přinášejíc spojení mezi rozličné lidi, stavy, národy a krajiny vespolek a podporujíc mezi lidmi osvětu a snášelivosť. I po této vysoce kulturní stránce nedrželi Slované zad, nýbrž vedli až do třináctého století před.

Na slovo vzatý učenec a zasloužilý buditel zahájil jednu ze svých výborných úvah takto: „Byli věkové v šedé starožitnosti, kdy celá půl-

noční Evropa a Asie od takových národů obydlena byla, kteří v ustavičných bojích a válkách mezi sebou a s cizozemci život vedli, loupeže a kořisti jak na suché zemi tak i na mořích provozovali. Z krajiny do krajiny potlačováním slabších obyvatelův se stěhovali, v lenivé zahálce, v prostopášném opilství a v jiných divokých obyčejích dni trávili, tak že celý dějepis jejich nic jiného neobsahuje než krveprolévání, násilí, křivdy a ukrutenství. V těch časích bydlel uprostřed těch dravců jeden tichý, nevinný, pohostinský a pracovný národ, který v potu vlastní tváře chléb svůj hledal a jedl, rolnictvím, řemesly a průmyslem se obíral, zpěv a hudbu miloval, lodě a koráby dělal ku plavbě a tak široký obchod, tak kvetoucí kupectví vedl, že národ s národy, krajiny s krajinami, vzdálená moře s ostrovy spojoval a tím se původcem a učitelem nynějšího velkokupectví stal. Tento národ byli Slované, obzvláště ti, kteří pod jménem Venetův zde Jaderského tam Baltického moře břehy obývali. Od nich pochází větší počet slov a názvů kupeckých, které potom i do cizích sousedních řečí jak od mistrů k učňům přešly. Skandinavové vzali od nich slova trh, tržiti; Gothové slova dluh, plat; Němci zdědili od nich slova: stavadlo, tovar, krám, kramář, kupec, koupiti, plť, vlaka, pavlaka, Hansa (uza, vazba, vaza, anza — chasa); Angličané názvy: loď, lodník; k polednozápadním národům přešly výrazy dohon (dogana), držení (darsena), kontola, chalupa (franc.: chabarka, koráb, peníze a mnohé jiné na kupectví se vztahující názvy.

Baňka Klobucká.

Z ohledu na způsob živnosti obzvláště v původním přirozeném, od občanské vzdělanosti ještě vzdáleném stavu, dělívají se národové vůbec na čtyři třídy, totiž: na l o v c e, r y b á ř e, p a s t ý ř e a r o l n í k y. Od jakživa bylo obdělávání rolí a vyvozování obilí a rostlin užitečných živlem a miláčkem našeho národa. Orba, setba, žeň, kosba, mlatba byly nejoblíbenější robotou Slovanů; chléb, mouka, proso, mléko, ovoce, jahody jejich nejmilejší strava; zvířat a hovádek potřebovali více ku pomoci a ku práci než k pokrmu, proti jiným masožravcům a lovcům. Pastýřské sem a tam toulání se po světě nenáviděli, vyvolivše sobě

včasně stálá sídla a bydla; železo potřebovali raději na pluhy, rádla, rýče, srpy a jiné rolnické nástroje nežli na meče, na zbojnictví a drancování, na podmaňování aneb ničení jiných pokojných národů. U nás kdo nejvíce zemí a lech, to jest rolí měl, byl poctěn jménem zemana, lecha čili šlechtice, a kdo mnoho zboží a hospodářských pokladů měl, slul bohatým — byl boháčem, jako by Bohu podobným. S rolnictvem sdruženy jsou pravidelně tiché mravy a vlídné obyčeje, ono dává lidem dům a vlasť, ono pobádá k pilnosti a pracovitosti, ku zpytování přírody, ku pozorování hvězd a oblohy, počasí, slunce, měsíce a roku. Anobrž ono oči a srdce obrací i k nebi a k Bohu, od něhož jasno i déšť a všeliké dobro pochází; proto lidé našeho národa posavad i samy rolní úrody jménem na Boha se vztahujícím, totiž zbožím vůbec a chléb obzvláště „darem božím“ nazývají; proto nepomíjejí naši lidé roli, aby pracujících na ní nepozdravili nábožným: „Pomáhej Pán Bůh“. Nacházejí se případy v dějinách našeho národa, že mužové od pluhu za knížata a panovníky bývali voleni: jako Přemysl Oráč.

Známo, že sv. Bonifác za těch časů dosti vyvinuté zemědělství Slovanů stavěl tehdy ještě loveckým Němcům za příklad, z čehož vyvozovati možno, že i po této kulturní stránce Slované v kultuře germánské podíl mají, čehož výmluvným důkazem jsou také zvyko- a bájeslovné značky, naskytující se hojně v poněmčených krajích německých, jichžto slovanský původ ani Wirchov, ani Ranke a Schliemann popírati se neodvážili. Této důležité kulturní stránky slovanské toliko mimochodem dotýkajíce se, připomínáme, že u Slovanů všude a povždy jevila se zvláštní záliba ve zdobení kroje, všeho domácího nářadí a náčiní i příbytků atd. Že ornamentika slovanská, zamlouvající se krásnou svérázností a původností, je předmětem symbolických výkladů a že jest částečně i povahy kultusní a tudíž i kulturní, dosvědčují různá pojednání o národním vyšívání, o drobnomalbě kancionální, o kraslicích (velikonoční vajíčka) atd., uveřejněná jednak v časopise tomto, jednak samostatně vydaná; pročež o nich zde šířiti se, nepovažujeme za potřebné.

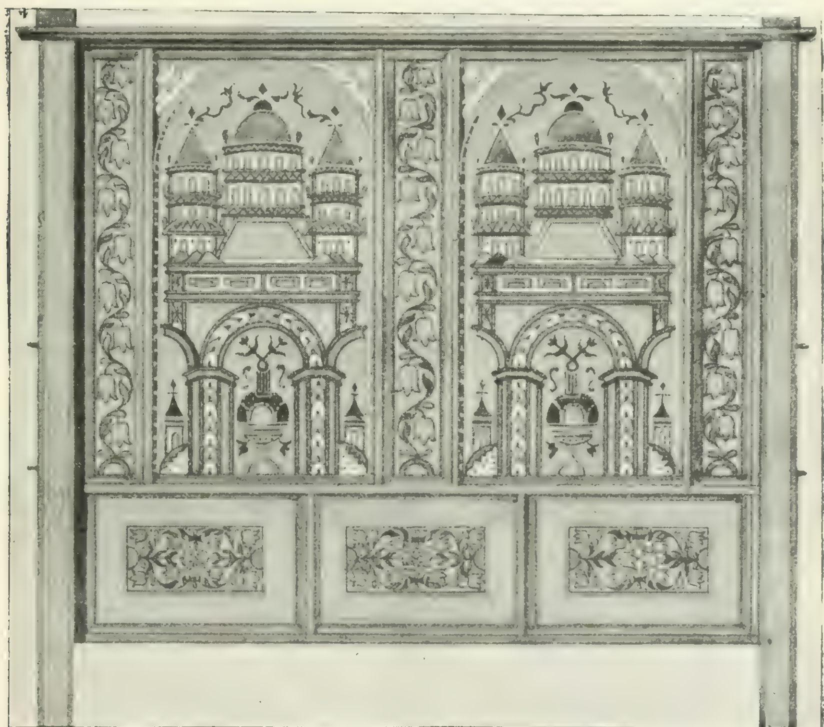
Pamatuji se, že v mém rodišti (Klobouky u Brna) a celém jeho okolí za mládí mého téměř všecky domy a chaloupky selské, kde nadějná dcera neb zpusobilá hospodyně přebývaly, zdobeny byly. Ženské toto lidové umění nebylo prováděno dle vzorků, nýbrž každá malířka pořizovala je, jak se říká, z hlavy, od ruky, od oka a prokazovala se býti tvůrkyní samostatné tvorby. I baňky na vodu a nádobí, v němž se nosily pokrmy žencům na roli, ornamentováno.

S úpadkem vyšívání bralo od roku 1848 na Klobucku také malířské umění znenáhla za své a z tehdejších malířek žije v rodišti mém jediná ctihodná sousedka Františka Pilátová, jež po čtyřiceti téměř letech, když štětec odložila, ve svém sedmdesátiletém stáří se ho opět chopila a několik baněk na vodu po způsobu starosvětském pomalovala, z nichžto dvě Vlasteneckému Museu v Olomouci věnovala. Jak si daru toho, v pestrých barvách provedeného, vážíme, toho důkazem jest právě, že jeho vyobrazením s vděčnou ochotou Časopis muzejní zdobiti, neváháme.

Vzácnému daru samému vykázáno v Museu čestné místo, aby potomstvu hlásal a svědectví vydával, seč venkovská naše žena česká

v první polovici devatenáctého století byla, totiž i po této stránce krášliti barvami netoliko velikonoční vajíčka a vnitřek i zevnějšek příbytků, nýbrž také hrnčířské nádobí.

Vzhledem na kulturní působení Slovanů v Německu třeba si povšimnouti následujícího: Bylo v Časop. muz. časem svým zaznamenáno, že architekt Zell v Mnichově, sbíraje látku pro vydání díla o svérázném lidovém nářadí a stavitelství v horním Bavorsku, shledal v odlehlém okolí jezera Šlírského množství truhel a lužek zdobených způsobem, od malůvek na předmětech toho druhu v Bavorsku, ba

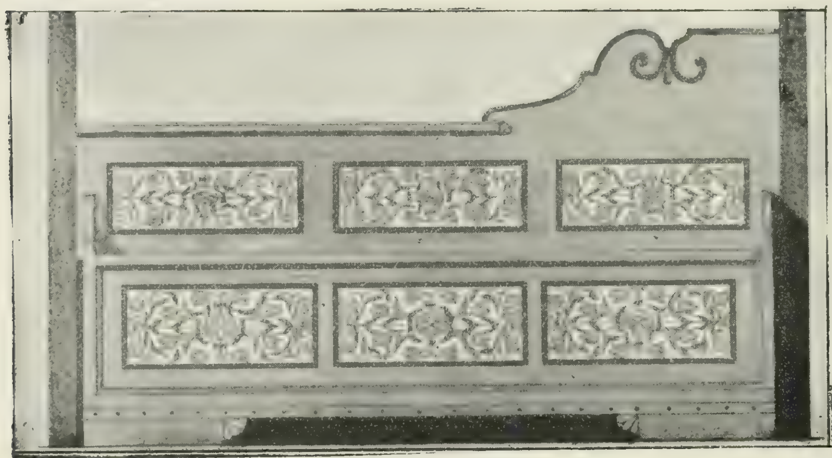
Čelisť lůžka Šlírského.

v celém Německu odchylným. Nevěda kam je vřaditi, zaslal k radě proslulého archeologa a ctitele našeho Muzea Rankeho, výboru Vlasteneckého muzea v Olomouci dotaz, jakého mínění o nálezu tom podivném jest? Znaleckému oku bylo na první pohled zřejmo, že se tu jeví sloh byzantsko-slovanský. Na důkaz, že úsudek tento je správný, zaslány mu byly dvě publikace, vydané Muz. spolkem o lidové ornamentice výšivkové a drobnomalebné v psaných kancionálech, jmenovitě v kancionále Pomikla z r. 1732—35., kde se s týmiž vzorky potkáváme jako na dotčeném Šlírském nářadí.

Podotýkáme mimochodem, že i numismatika názoru tomu také nasvědčuje.

Muzeum olomucké chová ve svých sbírkách část stříbrného obrazu, jejž Dr. Wankl získal od tehdejšího lineckého professora a pozdějšího kustoda lublaňského musea Müllera, za 200 zl. (viz tab. IX.) Na obraze nalézají se nápisy pořízené směsicí písmen kyrillských, glagolských a neznámých. Dle udání p. Müllerova nalezli obraz ten hoši při koupání v Dunaji u Lince. Znalci domnívají se, že obraz ten je původu klášterního tak jako záhadný obraz vyznačený písmem kyrilským, jenž v klášterní zdi věže v Donauvertu byl zazděn a při opravě náhodou odkryt. (Viz Časopis muzejní čís. 7. str. 94.)

Otázka, kde původ všech těchto záhadných slovansko-byzantských nálezů v německých nyní končinách, jež Dunaj protéká, hledati, možno

Postranice lůžka Šlírského.

snad objasniti řešením otázky černomnišské, která historiky netoliko církevní, nýbrž i světské zajímati začíná; neboť legát Quido (viz Emler, Reg. boh. II. svaz. str. 1174.) nařídil dne 12. května 1267 netoliko biskupu pražskému, nýbrž i solnohradskému, aby společně s dvěma opaty cisterciátskými všecky samostany černých mnichů (omnia monasteria monachorum migrorum) podrobili prohlídce k účelům reformním. Že se názvem černých mnichů nevyrozumívají nynější benediktini, nýbrž mniši slovanští, tomu nasvědčuje poznámka Quidonova, dle nížto část mnichů těchto stála mimo svazek s Římem. Ostatně listinami tedy archivně dokázáno, že i ve Sv. Floriáně i v Krenismünsteru původně kulturně působili slovanští mniši, tak jako ve Světlově (Zwettl) a v Kotvíku (Göttweih).*)

*) Dr. Papáček, jenž se nejdávnější minulostí Slovanů obírá, dohádal se, že na příklad Benediktinům v Kladrubech a Rajhradě, Praemonstrátům na Strahově, v Litomyšli, v Želivě a na Hradisku u Olomouce, Cisterciákům na Velehradě, Augustiniánům v Jevíčku a Osvětimanech atd. předcházeli mniši slovanští, kteří jako na Sázavě uhnouti nuceni byli v 11., 12. a 13. století řeholníkům latinským.

Truhla Šlírská.

Obraz Donauvertský.

Nebude od místa vzhledem ke kulturnímu vlivu Slovanů na sousedním západě připomenouti, že slovanský původ zvláštního kmene Halonů, kteří v Bavorsku pěstovali vyrábění bílé soli, jest nepopíratelný. Halonové, přebývajíce nedaleko jezera Šlírského směrem k Hallu, různí se od německého obyvatelstva v Bavořích netoliko krojem a zvláštnostmi způsobu života patrně slovanského, nýbrž oni i v řeči zachovali mnoho slovanských názvů.

Na příklad nazývají pánve na vypařování soli „pečky", (péci), chléb nazývají „klib" atd. Oni se vyznamenávají zvláštním pečivem zvaným „Hallové koláče", užívajíce práva, každoročně králi takový koláč podati. Na zachování národní jejich svérázné osobitosti slouží obyčejové právo, dle něhož dívka Halonka nesmí se provdati za Nehalona a dopustí-li se porušení zvyku toho, bývá jako odrodilka ze společnosti Halonů vyloučena.

Různé zprávy.

Nové lidské dokumenty. Cestou do pole. I. soused. — Řekníte mně človeče, co enom nekeří tí lidi k čertu dělajú, co mínijú? Pořad v hospodě a práca jim stojí. Potom se divijú, že jim to nevypádá (nestačí). II. soused. — Hm, co dělajú. Neumijú jedným slovem ámolanc (počítat). Na podzim dohrnú se jim žaloby, eščе si přichvaluje nekerej, prej včil aspoň vím, co su kemu dlužen. A není snáď člověka, co by nekde nevisel (nebyl dlužen). Dyž sem se semkaj přiženil, bylo to eščе horší! To furt sázka za sázkú, jak tí engličani. A hned o celý štvrtky ($^1/_4$ hl. piva) a to byla celá jejich starosť. Dobře jim říkávali strýc Pěnkava: „Och šak vám, páni, ty štvrtky vylítajú." A vylítaly! Já jsem taky za mladu na jednem súsedským báli nescházel, esli bylo divadlo, esli beseda, všady sem byl Šak dybych byl krásně chcél ostat doma, vytahli mně tam súsedi, prej bez tebe by tam bylo jak čert smutno, aji do hospody pěkně v nedělu skrz kúsek řeči sem šel a idu doposaváď, ale všecko s mírú! A títo včil? No jak povdám, neumijú ámolanc.

II. Ale takra, súsedi, co na to říkáte, ten náš kmotr to je špekulant, truc Němčičáka. (Obchodního ducha v kraji našem mají pouze Malé Němčičky.) Sotil (pachtil) se vám celú zimu s obříslama (povříslama), jářku, člověče co blázniš? Kde bys ale nabral tolej snopů? A on se duša hromská enom učuřoval (usmíval). Včil prej jich prodává a lidi mu dajú za ně, co chce, dyž tej slámy není. Jak si tak nekeří lidi pomožú. II. soused. — No to se

ani na sedláka nepatří, prodávat takovú věc. Esli by mně to napadlo! III. soused. — No co ty, na tvoju hlavu, dybys byl býval advokátem, ty by ses byl nachodil po ptaní (po žebrotě). II. soused. — Už zas dopaluješ ty bezzubej kostlivče šedivej! Diž (vidíš), já mám vlasy co uhel!

III. — Co to vlečete tetičko? — Ale petrželí z vinohrada, navázala sem si deligátskú (velkou) nošu na německo, sotva to vleču. Máme teho petrželího a tej mrkvje vám do Pána Boha a to vám nelžu milý ženy, každý jak moje lýtka klustý! Aji hotař už nám nadal Bzenčanů (Bzenčanky prodávají zde zeleninu po domech), prej zatracení Bzenčani nasejete si petrželího a kradete jeden druhýmu. A co bychme kradli, ba rozdáváme aji do druhých dědin. — No vidíte a jindá kde kdo kupoval a včil možete prodávat. — Ja dyť to by byla haňba. — Ó nebyla. Sedlák má co nejvíce prodávat a co nejméně kupovat.

Výměnkáři. — Povidal jsem si s mojú: Dám to do pachtu, bude z teho planina, tož sem to rači děckám odstúpl, jářku možete nám dávat výměnu. Ale kde! Jak ti staří, tak ti mladí (vnuci) ani si nezpomenú. Peníze sem jim púčil, úroků mně nedajú. Krávy sem jim odstúpl a včil abych si všecko donesl na zádech. Jak se ty děti poženijú, konec, konec všeckýmu. Všecko mě bolí, ohnu-li se, nemožu stat, oh milá děvečko já už umřu. — No ja stařečku. Dyž posluhujete sami zednikom, bečky sám taháte, dyť si zavolejte chlapců, nech vám pomožú. — Tí, tí mně pomožú? Dyť nepodělajú svý. Po hospodách to ano. Já sem tolej zhospodařil, tolej pola přikúpil, stavjal, hotových groší dycky v záložnej a tito? Leda baráky zadlužený děťom zanechajú. — Aspoň si přilepšite stařečku, dyž máte peníze. Uvařte si kúšček hovězího masa, šak dyž děti o vás nedbajú a néni jim pomoc nic platná, tož co. — No to je pravda. Ale z hotovosti se nemá brat, bude to pro Jankom děvčicu dobrý. Šak my se stařenkú už dlúho nebudem, kór já, musím děvečko umřít, bolí mě všecko, bolí!

Komis. Toto sú horka Pane Bože, enom leje z člověka. Včera taky chca trochu pouklúzat, než tí páni dojedů, povdám si co, dojedú až s devátú (s vlakem o 9), sama si v kuti (chalupě), možeš lítat v rubáčku, bude ti tej práce lepší ubývat. Tož já sukňu dúle, vymetám v síni a na dobro sem zapoměla zastrčit dveře. Nenese jich čert o osmi s kočárem a zrovna do dveří! Já dřŕc do dveří, div sem temu krajnímu hlavu nepřirazila, šup na sebe sukňu a teprú sem jim otevřela. Ten pisař chcél po mě ingúst a tak spínal ruky, že ani péra ani ingústu nemáme. A jářku nač bychme my měli takový věci v domě, my máme srpy, motyky a co potřebujem. Tož dyž oni vijú, kde jedú, a že budú takovú věc potřebovat, vezmú si ju sebú. My dyž idem kopat, bez motyky nendem. A v celej hulici sem nemohla píra ani ingustu sehnat. U súsedú nepsali co je Martin doma. Podlužným vyschl ingust a tož já mosela sypat (utíkat) v tolej práci až k židovi!

Úrazovna. — Tož Kubišta že si utrhli při mlácení palec? — A dyť povdajú lidi, že to on enom tak chytruje, palčisku že nic nemá. Rád by holt nejakej ten groš měsíčně shrábl.

Opuštěný. — Tento stařeček co jim (od té doby) ta žena umřela, sú tak sami a dycky s tým dobytkem rozprávijú. Majú takovú tuze rozumnú krávu, každú cestu si pamatuje, ví kde se má zastavit, no tuze chytrý kravsko je to. A jak žvýchá furt mrčí a tož oni: „Nemrč (nemruč) pořád ty rozumná! Nikde nepotřebujú varhan, nemysli si. Už aji v Brumovicích majú nový a naše Kobylský ešče trochu vrčijú." Povidali mně toťkaj (nedávno): „Co myslíš Bartoňu, tatok kráva je nepřirovnávaja rozumější jak nekerej člověk a fajnovější jak (než) nejaká panička. Jak mám ruky udíbaný, už ode mně nežere a já třeba v poli s něma mosím jest, kde budu v poli se šlechtit (umývat)?" A s tú kozú, dyž sú doma, celej deň se vadijú. „Co chceš sloto, matěro hromská, co tě pořád kozel bere! Co sem ti nedal nápoj co? Nemáš hen trávy do boha, co pak je to nejaká smradlena co? Co za mnú lezeš?" A tak jednostejně (ustavičně) brblú a koza všady za něma a taky furt mekoce. Dycky ně k nim volajú, je prej jim smutno, a to se jim kolikrát aji nasměj[illegible].

Augusta Šebestová.

Archeologie pošinula se svými obrovskými výzkumy, jmenovitě v končinách starobabylonských v řadě věd hodně v popředí a vykazuje se jí v poslední době mezi nimi čelné a velmi čestné místo. Na jakém stupni kultura na příklad po stránce technické před pěti tisíci lety př Kristem v zemích mezi Eufratem a Tigridem, jež babylonskými slují, stála, dosvědčují

zachovalé značky a přežitky menších a velkých splavných kanálů, úprav na zavodňování a odvodňování, hráz proti povodním a také takových opatření, že Babylonští dovedli písčité kraje nánosem uměle zúrodniti. Sčítáno tam všeho druhu vodních pomůcek ku zvelebení rolnictví a k obchodování po vodě zařízených 220.000. Co Herodot zaznamenal, že v říši babylonské docíleno obilného užitku třistanásobného, dosvědčily klásky, jež nalezeny. Doprava děla se na lodích a člunech pletených a proti promokání chráněných; nosily je vzduchem naplněné kožené měchy. Jako umělým upotřebováním vody k účelům národohospodářským, vynikali Babylonští v oboru stavitelském. Co písmo svaté o nebetyčné věži věští, tomu nasvědčují její ssutiny. Zjištěno, že tak zvané visuté zahrady byly čtverpatrové, na jejichžto temenu skvěl se letohrad Semiramidin. Nádherný a vkusný, vybroušeným slohem zamlouvající se palác Nabuchodonosorův byl vystavěn v tak krátké době, že za těch časů bylo zajisté umění stavitelské výborným školstvím vyvinuté a zdokonalené. Pro nedostatek kamení stavělo se z cihel na slunci sušených i pálených. Všeliké události a příběhy, dotýkající se života veřejného i rodinného zaznamenávaly se klínovým písmem, jež se vrývalo na hliněné tabulky, jež jsouce páleny, zachovaly se čitelné až do našich časů. Tabulky tyto sestavovaly a seřaďovaly se soustavně v klenutých místnostech, v nichž se jich nalézá jako neklamných historických pramenů na tisíce. Babylonští zdobili příbytky krásně vzorkovanými koberci a sebe zlatými šperky, oni se vyznali ve vyrábění bronzových i skleněných skvostů i v umění řezbářském. Stavělo se vesměs podle plánů, které ve čtyřech exemplářích na čtyřech určitých místech v každém domě zazdívány byly. Soudnictví upraveno bylo zákonitě a práva občanského šetřeno bylo dle psaných pravidel. Správa říšských financí i vojenství svědčí o vzorném zřízení státním. Z nalezených map dá se vyvoditi, že Babyloňané byli dbalí také zeměpisných vědomostí. Oni byli znamenití mathematikové a položili základy soustavy sexagesijní a centagesijní; od nich pochází způsob pravidelného měření času i prostory. Země Babylonské znova oživiti a prostředkem světovládných záměrů svých služebnými učiniti, usiluje Německo, konajíc přípravy ku zakládání železné dráhy, jež vedena bude středem zemí těch pod názvem železnice Baghdadská, jež Berlín spojí s mořem perským a průmyslu německému usnadní vývoz do nejvzdálenějších končin asijského východu. Vedle velkolepé kultury babylonské vyvinula se záhy rovněž vzácná kultura egyptská, k jejížto odhalení archeologické bádání taktéž úspěšně napomáhá. Co v ohledu stavitelském a k zužitkování řek ve prospěch rolnictva a plavby staroegypťané pořídili, bylo částečně již dříve známo, ale po jiných důležitých stránkách kultury přichází Egypt zásluhou dotčené starovědy teprv v letech posledních ve známost světu a k úctě. Ředitel tkalcovské školy v Ústí nad Orlicí p. A. Braulík, jemuž k vědeckému a k uměleckému prozkoumání svěřeny byly plátěné látky, jimižto zaobaleny nalezeny byly mumie, zjistil pletivo a tkanivo látek těch tak jemné a umělé, že se s ním naše pokročilé tkalcovství nikterak měřiti nemůže. Ačkoliv látky ty spočívaly tři ba i více než čtyři tisíce let v hrobech, zachovaly barvy svěží a živé. Povšimnutí zasluhuje, že sl. Madlénka Wankelova, jež se studiu egyptského textilního umění věnovala, mezi egyptskými a slovanskými tkalcovskými nástroji nápadnou příbuznosť shledala. Výsledky starovědeckého bádání v končinách babylonských a egyptských jsou tak úžasné, že nimi kultura netoliko Latiníků, nýbrž i mnohem klasičtějších Řeků nabývá nového vědeckého podkladu a nastala potřeba s nového hlediště pojímati vznik a vývoj kulturních dějin vůbec! —

O nalezišti zbytků mamutích ve Zvoli u Zábřeha. Směrem západním od vesnice Zvole vyráběny až do nedávna ještě na pozemcích soukromých cihle. Mimo jiné menší budovy vystavěn z cihel těch nový chrám Páně r. 1866 dostavěný, času pozdějšího pak budova školní. Ačkoliv, jak již řečeno, cihle se tam již nevyrábějí, předce trať ona podnes „Na cihelni“ sluje. Při dobývání hlíny cihlářské nalezeny ve hloubce asi 4 *m* silné, zachovalé i poškozené kosti velikých rozměrů, kteréžto lid náš onomu báječnému, dávno prý již vymřelému plemeni „vubrů“ (obrů) připisoval. Intelligence ovšem jinak o nálezích těch smýšlela, zejména ale inženýr Biffl, arcibiskupský stavitel kostela zvolského. Inženýr onen prý sobě lepší kusy ponechal a s sebou do Kroměříže odvezl. Některé části fossilních mamutů také cihláři a jiní lidé rozebrali — na památku. Sám se pamatuji ještě, že se doma v předsíni veliká, kulatá a silně pórovitá

kosť barvy tmavošedé povalovala, až ji kdosi zúmyslně polámal, neboť byla již velice křehká a drobivá. Asi roku 1880, byv svým učitelem nebožtíkem professorem Havelkou na starožitnosti a na archaeologii vůbec upozorněn, poptával jsem se po oněch nálezech a „objevil“ jsem skutečně u žijícího tehdy v Koloredově cihláře Treutnera značný kus žebra mamutího; viselo ve tmavé komůrce na hřebíku. Cihlář ten vyvrtal do žebra onoho dvě dírky, jimiž provázek provlékl a na hřebík pověsil. Donesl jsem žebro prof. Havelkovi, jenž tehdy v onom rohovém domě „Na hradě“ v prvém poschodí bydlil. Professora žebro ono, kteréžto ihned za mamutí prohlásil, velice zajímalo; bedlivě se na vše vyptával, zejména chtěl ale věděti, zda ony dvě dírky již při vykopání v žebru onom se nacházely — či byly později provrtány. Havelka sobě žebro ponechal a mám za to, že je později do sbírek „Vlasteneckého Muzea“ odevzdal. Mě pak často vybízel ku všímání sobě starožitností a k tomu účeli mně půjčoval ročníky „Časopisu Českého muzea“. — Trať ona „na cihelni“ zvaná jest ještě i v jiném ohledu povšimnutí hodna, neboť jsem tamtéž na pozemku otcově četné střepy popelnic vyoral. Byly to ale pouze menší fragmenty a pokud jsem viděl, beze vší ornamentiky. Též na svém pozemku nynějšího svého bydliště vyoral jsem roku 1896 střepy veliké popelnice asi 42 *cm* v průměru a 15 *cm* hloubky. Nádoba tato (dokud byla celou) byla plna hlíny popelem smíchané; z jiných věcí našel jsem v ní pouze malý kousek obeidianu — o obyčejných bronzech ani zmínky. — Že niveau nynější kotliny severomoravské kolem Zvole před pradávnými věky mnohem níže leželo, svědčí ta okolnosť, že roku 1879 při kopání studny v č. 30 ve Zvoli přišlo se ve hloubi několika sáhů na zbytky jakési vodní stavby ze silných trámů dubových, úplně čerstvých a černých jako uhel. Nebylo však nikým povolaným konstatováno, byly-li to zbytky nějaké stavby nákolní, anebo snad nějakého stavu čili jezu. — Na blízkém Vitošově v rozsáhlém lomu vápencovém s. v. za vápenkou se prostírajícím, viděl jsem před několika lety množství slabších (jako prst silných) kostí úplně zkamenělých na rozličných místech skály. „Kosti“ tyto pozůstávají nyní z nejčistšího, jasně červeného vápence a jsou duty, následkem čehož vyslovil známý lékař domněnku, že pocházejí z větších nějakých opeřenců — dávno vymřelých. Nestály by lomy ty za odborné prozkoumání?*)

Jan Novotný,
rolník v Květíně u Mohelnice.

Sbírka staročeských přísloví. Obíraje se studiem staročeských památek, přicházím tu onde na přísloví a úsloví, která bývala běžná v řeči starých Čechů. Podávám některé z nich veřejnosti. Mnohá již vyhynula, mnohá však trvají ještě nyní. Zaznamenávám tato také a to proto, aby se zjistilo jejich stáří. Zdali přísloví ona zanesena byla již v sbírce p. Smila Flašky z Pardubic (Č. Č. M. 1827, 62 ad.), nebo ve sbírce J. Červenky (Č. Č. M. 1829, 39.) neuvádím. — 1. Proto kovář má kleště, aby se neožehl. (Husovy sebr. spisy. Vyd. K. J. Erben II. 66.) 2. Svá vóle jest i ráj i peklo (Ibid. I. 191.) 3. Lepší jest skyvka chleba s veselím, než dóm pln krmí s svárem. (Ibid. I. 255.) 4. Úlomky hodinných slov zbierá Skřietek. (Ibid. I. 307.) 5. Čert čertu oka nevykline. (Ibid. II. 173.) 6. Nenie lepšie silnice, než z kuchyně do pivnice. (Ibid. III. 246.) 7. Ktož nemohú chleba krájeti, že sě od přirozenie nehodie k skutku manželskému, ovšem překážie manželství. (Ibid. III. 207.) 8. Ktož jest s vlky, musí vlcsky výti. (Štítný, Vyd. K. J. Erben. 1852. 204.) 9. Ano jediná blecha vždy štípe. (Ibid. 276.) 10. Kdež veliká svině učiní dieru, tudíž i malé polezú prasata. (Ibid. 308.) 11. Chlapť jest jako vrba: čím čestějé ji obrubáš, tiemť se húště obalí (Ibid. 153.) 12. Většíli lotr bývá, tím větší štěstí mívá. (Zámrský: Postilla 1592. 1009.) 13. Psota Daliboru dělati, Naučí na housle vrzati. (Ibid. 669.) 14. Starého psa neuč v povod (Rukopis Opatovický Č. Č. M. 1841. 331.) 15. Živá hlava kloboučku dobývá (Památky žen. Vyd. Fr. Dvorský při r. 1630. str. 271. — Tkadleček. Vyd. V. Hanka I 96.) 16. Oči hospodáře pilného koně tlusté činí. (Jan Dobřenský z Dobřenic: Zpráva o dobytku koňském. Č. Č. M. 1843. 508.) 17. Jižť jsú štěncóm, zubi dorostli. (Tkadleček. Vyd. V. Hanka II. 1.) 18. Tak hlup nejsem bych nevěděl, proč kráva chodí před pastuchú a kam pěnice nosem sedá (Ibid. I. 97.) 19. Po chuti nechuť bývá, lib sladec, lib hořec. (Ibid. II. 39.) 20. Po ztrátě posmievanie člověk častokrát mievá. (Ibid. I. 96.) 21. Kde švegra, tu hned půl pekla, kde obý, tu čelí metla. (Staročeské divad.

*) Výbor Vl. muzea díky vzdávaje za vzácnou zprávu, neopomene dotčené naleziště prohlídce podrobiti.

hry. Vyd. J. Jireček. I. 1878. 65.) 22. Nebo na tě číhají . . . ., co rybář na parmu. (V. Březana. Život P. V. z Rosenberka. Vyd. Fr. Mareš. 1880. 63.) 23. Cizí příhodou se trescí. (Archiv český VIII. 240. při r. 1523.) 24. Neb kvísti anebo z sadu jíti. (Archiv český IX. 84 při r. 1526.) 25. Pán Bóh spolčil a čert dělil. — Bůh stvořil volky a čert spolky. (V. K. ze Všehrd kniha devatery 1841. 264.) 26. Práva dobry ze zlých se obyčejóv rodie. (Ibid. 287.) 27. Nekaždého člověka jest do Korynthu přijíti, aniž z každého dřeva nebo kamene obraz svatého Václava móž utesán býti. (Ibid 322.) 28. Bláznu a dítěti nejspíš se trefí pravdu pověditi. (Bartošova kronika Pražská. Vyd. K. J. Erben. 1851. 17.) 29. Po dobrém pánu dobrá jízda bývá. (Ibid. 305.) 30. Jaký je farář, taková jest osádka; a jaký pán, taková čeládka. (Ibid. 309.) 31. Kdo komu jámu kopá, sám do ní upadá. (Ibid. 351.) 32. Kdož sobě sám lež dává, hoden jest pasování. (Ibid. 314) 33. Proti palici šermu není (Ibid. 302.) 34. V potřebě a v nouzi přítel poznán bývá. (Ibid. 226.) 35. Kdo dá, ten boží, a kdo nedá, ten shoří. (Ibid 196.) 36. Kdo mlčí, ten povolení své dává ke všemu. (Ibid. 160.) 37. Nejsnáze jest tomu hudci k tanci housti těm, kdož chtí rádi po jeho hudbě tancovati. (Ibid. 127.) 38. Řídko bývá dobré maso dvakrát vařené, a přítel dvakrát smířený. (Ibid. 145.) 39. A jim se posmívali, coby čert želízko ukradl aneb nalezl. (Ibid 86.) —

V. Tobolka.

Kamenické značky na Velehradě. Za mého pobytu na Velehradě věnoval jsem zvláštní pozornosť značkám vyrytým na apsidě a románském portálu, o kterých má se všeobecně za to, že jsou to pouhé značky kamenické, nic zvláštního neznamenající. Architekt Prokop ve svém pojednání o Velehradu, uveřejněném v „Mitth. der Central Commission“ uvádí značky ty jako hlavní důvod pro svůj náhled, že apsida i portál pocházejí ze 12. století, poněvadž na stavbách románských z dob tehdejších nacházejí se podobné značky kamenické. Architekt Prokop praví, že značek na apsidě jest pouze čtrnáct, při bedlivějším ohledání nalezeno jich však třicet a sice v následujícím rozdělení: Apsida má celkem 19 vrstev. Nejspodnější čtyři vrstvy, pak vrstva šestá, sedmá a devatenáctá jsou úplně prázdny. Na páté vrstvě jest jedna, na osmé dvě, na deváté dvě, na desáté dvě, na jedenácté pět, na dvanácté tři, na třinácté tři, na čtrnácté jedna, na patnácté tři, na šestnácté dvě, na sedmnácté tři a na osmnácté tři značky. Některé ze značek přicházejí dva- i třikráte, a to v rozdílné poloze, takže museli bychom míti za to, že při stavbě apsidy súčastnilo se třicet dělníků. Práce rozdělena by však byla v takovém nepoměru, že ani zdaleka nelze pomýšleti na to, že by značky měly znamenati označení práce nebo dělníků. Mimo to podotknouti sluší, že ve dvanáctém století u nás ještě žádných cechů nebylo, ty zavedeny byly teprve v druhé polovici třináctého stotetí. Jest tedy jedině možno, že kameníci vryli značky jen nahodile, aniž by byli měli jakého úmyslu, anebo že to byly značky v té době obvyklé a že nejen kameníci, nýbrž i lid věděl, co značky znamenají, čili jinak, že to byly značky písemné. Odcházel jsem z Velehradu s tou myšlenkou, že jest možné, že máme co činiti s písmem staroslovanským. Nedůvěřoval jsem ale svému vlastnímu názoru a proto hned po návratu shledával jsem důkazy, že značky toho druhu na stavbách románských 12. století se vyskytující jsou skutečně jen pouhé značky kamenické. Důkazů takových nikde jsem nenalezl, nýbrž jen dotvrzování jednotlivých odborníků, kteří nikterak nezamlčovali, že značky mohou míti ještě jiný význam. Pátral jsem tedy dále a srovnával značky s písmem cizích národů a shledal jsem, že značky buď úplně totožné se značkami Velehradskými anebo jim nápadně podobně vyskytují se v písmu národů asijských a amerických Indianů, a sice nejhojněji u Indianů, a v nápisech asijských pocházejících z 2., 3. a 4. století po Kristu. Dle sdělení severoamerického biskupa Reeve, sestavil nynější písmo indianské misionář James Evans roku 1861 a to na základě písma před tím Indiany užívaného, o jehož původu ničeho známo není. Na západě setkal jsem se se značkami buď úplně totožnými anebo nápadně podobnými na t. zv. hlízové věži hradu Zvíkova v Čechách, na minci keltiberské, nalezené pod Pyrenejemi a v Italii na nápisech umbrických a oskických. Úkaz tento přesvědčil mne sdostatek, že Velehradské značky jsou skutečně značkami písemnými, které byly v užívání před příchodem sv. Cyrilla a Methoděje na Moravu. Jednalo se mi nyní o to, zjistiti, bylo-li to písmo užívané národy cizími či zdali to bylo písmo staroslovanské. V Olomuckém muzeu chová se část stříbrného obrazu nalezeného asi před

25 lety v Dunaji. Obraz byl původně rozdělen na devět částí a sice byla prostřední největší a kolem ní osm menších a znázorňoval jednotlivé výjevy ze života nějakého svatého. Výjevů znázorněno devět. Nad každou jednotlivou částí anebo po straně nachází se nápis, pozůstávající z části z kyrillice, z části pak z jakýchsi neznámých značek, jež dosud rozluštiti nikomu se nepodařilo. Neznámé značky přicházejí nejhojněji tam, kde nebylo dostatek místa a zdá se, že záhadné značky jsou značky složené, totiž značky slabikové nebo slovní. Po bedlivějším ohledání obrazu shledal jsem, že právě ony záhadné značky jsou buď totožny se značkami na apsidě Velehradské, potažmo že přichází tu opět značky i jinde nalezené anebo značky písemné cizích národů, hlavně amerických Indianů a asijských jen potud, pokud jedná se o nejstarší nápisy. Nyní jsem byl úplně přesvědčen, že domnělé kamenické značky nejen na Velehradě, nýbrž vůbec kamenické značky slohu románského jsou vlastně písmo staroslovanské. Se značkami setkáme se na románských stavbách jen v těch zemích, o které učenci mezi sebou ještě dosud se hádají, zdali původně obydleny byly Slovany a to na stavbách takových, o jichž původu nemáme dostatečných zpráv.

K. Čechmánek.

Pozn. red.: Hovíce zásadě, že pravdě nadchází se tříbením názorů, uveřejňujeme k vůli dalšímu porovnávání a vědeckému zkoumání stať p. Čechmánkovu, připomínajíce, že kamenické značky Velehradské byly v předešlém čísle muz. Časopisu (tab. XIII.) znázorněny a že stříbrný obraz, na němž p. Čechmánek podobné značky nalézá, naskytuje se v listě tomto (tab. IX.) zobrazen.

K ochraně starožitností přispělo ministerstvo války v Německu nařízením, aby při zadávání vojenských staveb a všeliké takové práce, která spojena je s prokopáváním země, podnikatelům čili nájemcům práce té bylo oznámeno co nejpřísněji, že jest jejich povinností, starati se o to a čeho třeba zaříditi, aby dělníci, přijdouce při kopání na nějaký archeologický předmět, ať je to povahy čili látky hrnčířské, kostěné, bronzové, kamenné, ať jsou to hroby, ústrýny, od další práce ihned ustoupili a na nález dozorce upozornili. Za provádění předpisu tohoto se strany dělníků zodpovědní jsou podnikatelé čili nájemci dotčené práce k vojenským účelům určené. Odnesl-li by dělník z naleziště starožitný předmět a ho odprodal aneb jakkoliv zašantročil, i za to podlehati bude podnikatel čili nájemce trestu jako škůdce majetku národa.

Lidopisné paběrky z okolí Jimramovského. Kroj. Jak se strojili za dřívějších dob v okolí Jimramovském, o tom bylo mi jednou stařenou vypravováno následovně: „Za stara“ měli „mužsci“ v létě v neděli z většího dílu kalhoty z černýho manžestru, ale jen po kolena. U kolen byly řeménky uvázány. Vespod kalhot bílé punčochy a nízké střevice „jančáry“ jen po kůtka, které se zašněrovaly. Černé manžestrové vesty a takové též „špenzle“ do půl, na nich bílé kostěné knoflíky „frčky.“ Jen někdo měl „kabát dlouhý“, „to už musel bejt bohatej.“ Říkávali, že se v jednom kabátě třeba deset ženichů voženilo, že si ho vypůjčívali jeden vod druhýho. Okolo krku mívali šátek bílý nebo černý, nebo jakékoliv barvy. Dvakráte ho okolo krku omotali a pozadu zavázali. Košile mívali plátěné, z tlustého plátna, co se napředlo doma. Rukávy u košil z drobet tenšího plátna, „ale ne šeci, to jen nědo.“ Košile zavazovala se pozadu tkanicou, třebas modrou. „Podlikačky“ měli jen někteří. Na hlavě mívali „manžestrové čepice“, jen někdo měl klobouk. Ve všední dny mívali kalhoty a „župky“ jen do půl, z plátna, které bylo jen trochu provařené, nebo režné jako pytel. Ve všední dny býval „sedlák celej v plátně“. Také nedělní šaty, když se „ochodily“, ve všední dny se „dodraly.“ V zimě kožené, žluté kalhoty, chudí plátěné, špenzl do půl, z černého manžestru, bílé punčochy a střevíce kožené vysoké. Někteří, „kteří si k němu mohli dopomoct“, měli „kožichy do půl“, jimž říkali: „vopůlníky.“ Bývaly z ovčí kůže. Kteří měli své ovce, dali si mnohdykráte kůži ze svých ovcí vydělati a na „cihlovo“ obarviti. „Beranice“ byla z černého manžestru, kolem do kola prymek z černých kůžek. „Rukavice“ jen sprosté, třebas jen z kusu plátna ušité. Oblek ženských. Ženské nosily košile plátěné, jichž vrchní časť do půl a rukávy byly z plátna tenšího, spodní časť z tlustého. Rukávy krátké a u nich „bančičky“. Kordulky vystřižené, napřed zapnuté neb zašněrované, v zadu „husička“, t. j. takové „šústky“, „faldičky“ nabirané. Kordulky bývaly kartounové nebo

z „cajku“ různobarevného. Kolem krku „šátek“ buď bílý, nebo barevný, saxký nebo turecký. „Špenzle“ z nějakého cajku, bohatší hedbávné do kostela; v zimě měly zámožnější kožichy do půl, s faldami v zadu. Svobodné mívaly špenzle z předu vystřižené, aby bylo viděti šátek kolem krku. „Spodnice“ bývaly z „konofosu.“ Vrchní sukně, „perkytla“, bývala z konofosu. Doma se na ni napřídlo, tkadlc to udělal a pak se to dalo do barvy, jakékoliv. Když byla vrchní sukně plátěná, dala se obarvit „na modro.“ Některé měly barevnou „mezulánku“, sukni z ovčí vlny. Fěrtochy. „Ty vznešenější“ měly bílé, tulové; chudší „kartounové“, jež tkanicemi se uvazovaly. Punčochy bílé, střevíce kožené, nízké, aby bylo punčochy viděti. Jako mužští mívali ku zdavkám dlouhý soukenný kabát, jejž si vzájemně půjčívali, mívaly nevěsty zase sukni „pentlcajčku.“ Byla to sukně z důkladnej vlny, vícerobarevná: štráf modrej, žlutej, červenej. „Takový to bylo vostrý.“ Tuto drahocennou sukni měla však jen některá, a od ní nevěsty si ji vypůjčívaly. „Má bábinka říkávala“ — dí vypravovatelka — „že ju půjčívala, že sedum nevěst se v ní vdalo.“ Na hlavě měly vdané čepce z Páky z Čech kupované, jimž se proto „pácké čepce“ říkalo. Byly tvrdé jako kůra, bílé, a na hlavu jako by je vlil. V zadu buď mašle, buď pentle, nebo bílé široké tkanice. Na čele na čepci byl „portelový“ šátek, pozadu zavázaný. „Bohačky“ nosily „krepiny.“ Byly to drahé čepce ze stříbrného drátu, ozdobené drahými penízky. „To se tak repitalo jako zlato.“ Byly ty čepce široké „jako když husa roztahuje křídla.“ Svobodné měly v létě vlasy učesané a ve dva copy spletené, které se omotaly kolem hřebenu v hlavě zastrčeného, který dosahoval od ucha k uchu. Ale každá si hřeben nemohla koupiti. O svadbách a o „fúnusech“ nosily na hlavě vysoké věnce; v zimě šátky.

Názvy Bába a Děd. Jako mnohá druhá kulturní aneb historická záhada dosud sdostatek není objasněna, je tomu též s otázkou, proč upotřebovali naši předkové tak zhusta názvů Bába a Děd mimo vlastní jejich význam k označení a pojmenování nejrůznějších předmětů. Že jest k tomu podkladem jistý významný moment, který kulturně historickou má důležitosť, nelze pochybovati. Proto obrací se výbor Vlast. spolku muzejního v Olomouci s uctivou prosbou k pp. členům a příznivcům tohoto spolku, aby za příčinou studia záhadné této otázky Vlast. spolku muzejnímu laskavě oznámili, je-li v okolí jejich buď vrch, skála, kámen, kříž, les, pole, cesta, samota aneb kterýkoli jiný předmět, jenž nazýval by se buď Bába, Děd, aneb slovem z nich odvozeným. A přimyká-li se k nim nějaká pověsť, i o tu se prosí, aby laskavě byla vypsána, což vše na příslušném místě bude uveřejněno. — Adresováno budiž na předsedu spolku, konsist. radu P. Ig. Wurma.

Literatura.

Jubilejní Sborník památek čáslavských. V upomínku na 40. rok činnosti Muzejního spolku: „Včela Čáslavská. Vydal výbor Muzejního spolku. Na velechrámu Athenském skvěl se nápis: „Poznávej se“, totiž jednotlivý Řeku i všechen lide řecký, jaký jsi a jaký jsi býval. V podobném asi smyslu promluvil římský mudrc: „Kdo neví, co před ním bylo, jako by nebyl“. Oběma výzvy naznačuje se důležitost a potřeba, znáti minulost svých předků, své rodné obce, své vlasti, svého národa, své církve a pokud možno, všeho člověčenstva. Pravidla toho jest vzorně pilna šlechta; neboť každý urozenec snaží se zvěděti, kde co dobrého o svých otcích, a dědictví to z dob nejdálnějších a zásluhy jejich přenášeje

na sebe a na své dědice, stává se sebevědomým a tak se dá vysvětliti a omluviti jeho stavovská hrdosť a pýcha. I ten nejprostější Srb dovede líčiti dějiny Srbska, jež seznal nikoliv z knížek, nýbrž tradičně a z písní. Jihoslované besedují nejraději v rozmluvách o zápasech s Turkem o svobodu a víru, jichž svědkem po sta let byl a doposud je Balkán. Hlavní částí zábav jejich je opěvování hrdinných skutků junáckých. Taktéž každá černohorská dívka zná sta a sta písní vlasteneckých a v akademii záhřebské péčí professora Geitlera uloženo 60.000 veršů obsahu dějepisného, jež zazpíval obyčejný Guslar. V Číně, kde znalost čtení a písma je obecná, nestává domu, kde by nebyl od pradávna veden záznam nebožtíků, na jejichžto jméno upoutány jsou upomínky na vlastenecké a statné události toho času, kdy žili aneb umřeli. Úcta k nebožtíkům a k jejich účasti v jejich souvěkých dějinách národa je u Číňanů tak mocná a horoucí, že nahražuje náboženství. U nás budilo a udržovalo se vědomí historické povídkami a čítáním kronik mnohdy nespolehlivých; pročež naše znalosť minulosti byla vesměs stranická a nedokonalá. Kriticky začalo se pracovati zásluhou Dobnerovou a Dobrovského ku konci osmnáctého století. Správné bádání pro nedostatek archivních přípravních pomůcek znesnadněno tím více, poněvadž shledány četné listiny padělky, jež na příklad v Pasově pořizovány byly zrovna fabričně a co nad to? Čím hloub a dál vzad, tím více jich ubývá, takže pramen psaných dokumentů na objasnění desátého, jedenáctého ba částečně i dvanáctého století buďto docela vyschlým se jeví, aneb příliš nuzně proudí, a přece je třeba právě minulosť doby té k posouzení následujících věků poznati; neboť v 13. století prodělal národ český pronikavé ty změny kulturně sociální, jichžto následky se po smrti Karla IV. dostavily a k jejichžto posouzení nezbytno znáti poměry vlastí našich předchozích věků století třináctého. Náhradu za listiny a kroniky psané poskytuje archeologie — tak zvaná „věda motyky“. Zasluhuje povšimnutí, že ku pěstování vědy této dal podnět Leibnic, což se však zamlčuje. Bylo to na začátku osmnáctého století, když veleduch tento po svých přátelích rozeslal výzev k činnosti archeologické, přiloživ tazatele a návod, kterak si při vykopávání popelnic, bronzů, kostí a jiných starožitných předmětů vésti mají, ku kteréžto činnosti a k pozorování magnetismu pobádal i cara Petra, doloživ: „My dva Slované máme veliké povolání, ty jako panovník, já pak jako učenec.“ Leibnic hlásil se k původu slovanskému tak jako Wirchow, jehožto předkové, jak sám vyznal, psali se: „Vrchov“. Leibnicovým pokynům k archeologickému bádání neporozuměno, přišly k platnosti, překonavše mnohé předsudky a překážky, teprv v druhé polovici minulého století. Kdoby však ještě o vědecké důležitosti archeologie pochyboval, toho poukazujeme k „Jubilejnímu Sborníku památek čáslavských“, kde na slovo vzatý odborník Kliment Čermák výsledky 40leté činnosti Muz. spolku „Včela Čáslavská“ po stránce archeologické přehledně sestavil. — Zkoumáno: v nejjižnější cihelně v Čáslavi; v bývalé cihelně u Koželuh pod Čáslaví; na Hrádku v Čáslavi; obádáno: pohřebiště kosterní pod Hrádkem v Čáslavi a popelnicové hroby proti Hrádku, a pak následuje popis města: „Čáslav“. Devětadvacet tabulek skvostně pořízených znázorňuje vykopaniny a s městem souvislé předměty. Středem výzkumné činnosti byl Hrádek, kde zjištěny tři kulturní vrstvy. Závěrečný soud, jejž badatel Čermák o výzkumech na Hrádku pronesl, zasluhuje pro naučnou zajímavost, abychom ho aspoň u výtahu uvedli: Přehlédneme-li nálezy všech tří vrstev, objeví se poučný obraz o dávné minulosti Hrádku. Zprvu vidíme zde velmi čilý a průmyslný lid, který bydlil v dřevěných srubech na severním pokraji temene. Lid tento užíval ještě nejvíce kamenných nástrojů vytlučených i obroušených. Hojně upotřeboval pazourkových nožíků, škrabadel i šipek, jež na Hrádku přitloukal z kamene přineseného z daleka. První obyvatelé Hrádku přibrušovali si sekery z hornin v okolí nalezených a vrtali mlaty. Šidla kostěná i jehlice hodily se při pletení sítí, při rozvazování uzlů, jakož i při formování nádob, jež v rukou hněteny. Mimo obyčejné práce v domácnosti a zaměstnání při krbu rodinném, provozováno zde řemeslným způsobem slévání bronzových předmětů do kadlubů hliněných a konány zde pokusy v kovářské výrobě kujného železa. Všestranně činný lid tento vycházel na lov jelenů, srnců a medvědů do lesů okolních, choval dobytek hovězí, skopový a kozy. V okolních rybnících lovil ryby, kterých zde bylo sdostatek hned pod osadou. Při rodinném krbu zvěř rušena, lid usedlý šetrně porážel dobytek vlastního chovu, a hotoveny zde tkaniny, jakož pře-

sleny svědčí. Každého kovového výrobku vážil si zdejší obyvatel velice, a jen náhodou ztraceny jehlice bronzové, zkažené jehlice měděné a kostěné i vzácné železné nástroje odhozeny; některé pak zase předělávány, jakož ukazuje čepel nože železného do škváry zapečený. Nebohatý lid zdejší tiše žil na výšině, zbraní hmotných zde nezanechal, ale z hojných odpadků souditi lze, že dlouho, pokojně trval při ohništi, kde prodlením doby nahromadilo se více set nákladů vozních popelu hlavně olšového. Takýž význam mají grady, gradiště, gorodiště i gradine po Slovanstvu rozseté! Zajímavo bylo, že nalezeny pod Hrádkem hroby prvních osadníků hrádeckých na výšině u Zemánku. Minula pak mnohá léta. Hrádek snad nepřetržitě byl obydlen, ale památky druhé vrstvy, jež pokryla vrstvu nejstarší, ukazují nápadný rozdíl, a jsou co do času mnohem bližší vrstvě nejsvrchnější i přes to, že je vrstva násypu jalového odděluje. Nádoby s vyhrnutým okrajem vždy bezuché a ozdobené jemnou vlnovkou, srovnávají se s oněmi z nejmladších mohyl jihočeských na Homolce u Jindř. Hradce, v Borském polesí u Libějic, tu se záušnicemi s esovitým koncem a zvláště s oněmi od Chedrbi; ale u Chedrbi i růžice z teček za ornament upotřebeno jako na Salzberku a u Hallstattu. Není pochybnosti, že lid tento předl, choval dobytek, bavíval se na bruslích i saňkách kostěných dole na rybnících. Nad to pak o chudičkých památkách lidu svědčí zlatý prsten s perlou o zámožnosti zdejších pánů. Svrchní vrstvu zanechali obyvatelé župního hrádku, kdy úřad spravovaný Děpoltici zde trval po mnoha století. I kdyby Hrádek býval hustě zalidněn, tedy přece ukazuje hojnost střepů a odpadků z domácnosti a z kuchyně, že slovanský lid trvale a dlouho zde osazen byl a že zde přebýval aspoň od poč. I. tisíciletí př. Kr. do XIII. stol. po Kr. Ohromné spousty upotřebených kuchyňských nádob země všude popelem přesycená, kosti málo roztlučené (z I. vrstvy) a množství šidel, přeslenů a nožů, svědčí lidu rolnictvím se hlavně živícímu. Z množství odpadků zvířat domácích (i kůň nejspíše pojídán) souditi lze na blahobyt a hojné vyvinutí chovu dobytka. Šípů železných málo objeveno, a těch zajisté také při honu na jeleny, srny a divoké vepře potřebováno. Zdobnější záušnice bronzové, ozdobné zápony k pasům, hřebeny dvojstranné s rytinami, ozdobná dna a boky nádob naznačují, že lid měl smysl pro umění a život zpříjemněný jím. Ale přes to vše trávil v šťastné zámožnosti rolnický lid zdejší a neobíral se žádným odvětvím průmyslným, leč jen po domácku vyráběl hrnce a koval náčiní pro hospodářství potřebné. Neklamnými svědky tehdejšího osazení na Hrádku jsou mince, ukazující k létům 1003 až 1230, což se s nalezenými záušnicemi s koncem do S úplně srovnává. Při bedlivém však považení velikého množství odpadků kulturních přijati dlužno mnoho století, aby se v také hojnosti nahromaditi mohly i při obyvatelstvu velmi četném. Že rovná plocha na temeni při Hrádku osadníkům těsná se ukazovala, souditi lze z rozšíření plochy této při severním okraji učiněným návozem. Již příroda učinila Hrádek útulkem kol do kola vodou oblitým, pročež také náspů umělých nikde neznamenáme. Co praví dějepis o sídlech ústřední správy krajské čili župní, toho doklady z poslední vrstvy čerpáme, nad to pak doloženo, že staroslovanské hrady byly vlastně města a ne pouze sídla úřadů nebo tvrze. Vědě posloužily sporé a zlomkovité zbytky tří rozličných vrstev kulturních na Hrádku hlavně svým nepohnutým uložením, takže předhistorická chronologie obohacena věrohodnými příklady rozličného stupně vývoje osadníků na Hrádku, což osvětlilo mnohou záhadu ve starobylém způsobu života obyvatelstva vlasti naší a ve složení slovanských hradišť. Kéž by se i na jiných slovanských hradištích se starší i mladší vrstvou kulturní přesně bádalo; neboť ve hradištích jest schován klíč k nejstarším dějinám slovanské vzdělanosti, k nejstarším archivům slovanských gradů — měst. Hrádek hostil troje obyvatelstvo. Posledně byl sídlem Čáslavské župy a zůstal opuštěn, když Přemysl Otakar II. vyhlazuje v českých zemích domácí slovanskou kulturu a zaváděje zde řády západní, založil k tomu účelu město Čáslav rázu německého, jak to i jinde činil. Co někteří předchůdcové podnikali, klestíce pudu německému cestu k východu, prováděl Přemysl Otakar II. soustavně. Předstíraje proměnu zádruh v lány, přeměřoval polnosti, tvoře z nadbývajících rolí a lesů panské dvorce. Židům udělil výnosné výsady, jež sloužily zároveň k naplňování královské komory. Za jeho vlády povoláváni němečtí kolonisté do krajin slovanských četně, zaváděno právo magdeburské na úkor

slovanského a moc šlechty národní na sněmu moravském seslabena tvořením statků manských čili lenních, jimiž podělováni pravidelně cizinci. Vidělo se nám dotknouti se mimochodem pronikavých oprav, jež Přemyslovci po mnohých stránkách veřejného života u nás podnikli, aby zřejmou se stala potřeba studií archeologických na objasnění kulturních poměrů té doby, která svrchu uvedeným opravám předcházela, pro niž však písemných dokladů sdostatek nestává. Chtěli jsme tím ale zároveň naznačiti zásluhy, jichž se „Včela Čáslavská" o poznávání minulosti netoliko města Čáslavského, nýbrž celého národa získala, pěstujíc se vzornou důkladností archeologií, kteréžto důkladnosti vydatným pomocníkem jsou numismatika a národopis, jímž „Včela Čáslavská" rovněž znaleckou pozornosť a péči věnuje. — Nebýti archeologie, nepoznával by národ československý svou nejstarší minulosť, a nepoznávaje ji, nevěděl by ani sdostatek o sobě, a pokud pradoby té se týká, jakoby ho nebylo. —m.

Dějiny kláštera a města Žďáru, sepsal MUDr. Bedřich Drož. Také za dřívějších časů vycházely tiskem monografie měst, hradů a jiných místních předmětů a událostí povšimnutí hodných i v širším okolí. Ale vědecky psáti tehdy zvykem nebylo jako nyní, kdy od historika vyžaduje se, aby pravidla kritiky znal a jich šetřil. Pan Drož, líče „Dějiny kláštera a města Žďáru", byl si této povinnosti vědom i pilen a jest-li že ve svém názoru o tom kterém historickém příběhu aneb ve svém úsudku o té které osobnosti usvědčen bude z nesprávnosti, dlužno omyl ten předkem psáti na účet nedostatečného aneb pochybeného dosavadního prozpytování a propracování domácích našich dějin vůbec. Není národa, kde děje světské s církevními tak navzájem a tak zvláštním způsobem proniknuty byly, jako u nás Čechoslovanů. Na západě, jmenovitě v říši německo-římské, byly si moc světská s duchovní obapolnou podporou, jež zobrazena byla dvojitým mečem. Církev a její správcové opírali se tu o rámě státu a přízeň vrchnosti; začež církev a duchovenstvo státu a vrchnostem ochotně stály k službám. Rozdílně od tohoto poměru církve k mocným světa na západě, uzavřela církev v říši Mojmíroviců svazek přímo s lidem samým a nikoliv prostřednictvím velmožného panstva jako na dotčeném západě. Z poměru zde naznačeného vyvinulo a utvářilo se, a sice pod záštitou sv Stolice, na Velké Moravě samostatné a svérázné ústrojí církve, jež na vývoj a na utváření se samostatných a svérázných sociálních řádů, jmenovitě v zemích našich československých, bez vlivu zůstati nemohlo. Význam Velké Moravy po této důležité stránce, jež činí zvláštní odbor historie povšechné, nedočkal se bohužel způsobilého k tomu monografa. Dokud toho nebude, nelze ani od monografů jednotlivých měst, hradů a toho druhu předmětů a místních událostí žádati, aby s důsledky církevně různo od západu zřízené mojmírovské Moravy jako s vážným historickým činitelem čítali, jenž, jak svrchu podotknuto, ve zvláštním sociálním uspořádání království moravského a s ním sdruženého vévodství českého, se jevil, — aniž by se však tím byla jednota víry a stejnost podstaty náboženské rušila, což zde výslovně připomínáme, jak již svrchu zaznamenali jsme, že Velké Moravě zvláštního zřízení se dostalo schválením papežským. To nevadilo sousedům, Velkou Moravu nenáviděti, a po její pádu po dobrém i po zlém pobádati panovníky české, aby lidové sociální řády slovanské zaměňovali za panské. Někteří Přemyslovci a králové Lucemburští jevili k sociálním opravám ve smyslu západním ochotnou povolnosť, což vedlo často k nepokojům uvnitř ve vlastech našich, a kdykoli jiní vladaři čeští činili ve příčině této odpor, nebylo lze vyhnouti se sporům a zápletkám zahraničním a projevům, jež dosáhly v Kostnici žalostného vrchu. To je dle rozpoznání Palackého asi jádro dějin českých a moravských z pozdějších časů Přemyslovských, k němuž proniknouti snažil se spisovatel, pokud mu k tomu příležitost dával vznik a dějinný osud kláštera Žďárského a pokud se dopíditi mohl pramenů, jichž značnou řadu uvádí. Pohřešujeme však mezi nimi Winterův třísvazkový spis: „Die Cistercienser", kde badatel tento seznamuje čtenáře se zvláštním úkolem, jejž si řád Cisterciáků vytknul vzhledem na Slovany. Dle Wintera vyznamenali se Cisterciáci vzornou prý způsobilostí, přivlastňovati si na slovanském Polabí a Baltu rozsáhlé pozemky k účelům německé kolonisace, vykazujíce se listinami, jako by jim dotčené pozemky byly sv. Stolicí darovány bývaly. Cisterciáci usazovali se rádi na místech, kde slovanští mniši od dávna působili, a kdyby se hloub bádalo, snad by i na Žďársku nalezly se stopy kulturního úsilí mnichů těchto. Cister-

ciák Robert, jsa na biskupský stolec v Olomouci (r. 1201. až 1240.) uveden a králem Přemyslem Otakarem I. nejvyšším kancléřem na Moravě ustanoven, dovedl toho vlivem svým u panovníka a u zbožných rodin šlechtických, že začali mimo jiné řeholníky na Moravu povolávati také Cisterciáky, je bohatě obdarovávati a různými výsadami vyznamenávati. Tímto způsobem dostalo se monastýrům na Velehradě, v Oslavanech a v Předklášteří u Tišňova a v r. 1252. Žďáru konventů Cisterciáckých mužských i ženských. Jaké změny klášter Ždárský ve svém domácím zřízení prodělal, jaké osudy zažil, jak do veřejného a církevního života zasahoval, vylíčil spisovatel netoliko zajímavě, nýbrž i ponaučně, tak že v knize zobrazen se jeví kus dějin moravských. Styky pak, v nichž se klášter často ocítal s církevní vrchností na Moravě, podaly spisovateli historickým zkoumáním seznati povahu a snahy některých olomuckých biskupů i ducha času, jenž jejich jednání a zvláštního způsobu vladaření vykazoval směr. Byl to hlavně kardinál Jan XI., jenž pro kruté nakládání s Husity nazývá se „železným“. Novodobá křesťanská kritika, jež na vyklizení bludů odporučuje řeřavé uhlí lásky a přesvědčivé poučování, zamítá rozhodně tvrdosť biskupa tohoto; avšak ani Husité nevynikali apoštolskou shovívavostí a ústupností; neboť se odměňovali za násilnosti vypalováním a drancováním panských zámků odrodilé šlechty a klášterů, mezi nimiž také r. 1422 v popel obrácen a popleněn byl samostan Žďárský. Spisovatel věnoval vážné této stránce dějin našich sice větší pozornost; ale mezi prameny, z nichžto názory o husitství čerpal, pohřešujeme knihu Lencovu, k jejíž objasnění mohou přispěti nejnovější výzkumy Flajšhansovy a Bezoldovy, kteří doznávají, že Hus byl převážně reformátorem sociálním, nikoliv náboženským. Tato stránka života Husova a dějin husitství vymahá bedlivého prozkoumání. Mezi biskupem Stanislavem Pavlovským a klášterem vznikl spor o právo nadační, který se zostřil tím, že řeholníci žďárští, držíce se Basilejských kompaktát, v celém okolí probudili ducha zvaného „pod obojím“, jenž tak neústupně se jevil, že nedal se oblomiti ani tenkráte, když biskup sám do Žďáru zavítal. Návštěva tato (r. 1392.) měla za následek, že obyvatelstvo žďárské odvážilo se vzpoury s takovou prudkostí, že biskup, chtěje zachovati život, dal se na útěk. K uvarování choulostivého sporu toho vyslán byl zvláštní císařský komisař hr. Žerotín, jenž podal panovníkovi zprávu, že na klášteře viny neshledal, čímž však biskup k obhájení své autority jsa dohnán, proti klášteru dále až do smrti (2 června 1398) pokračoval. Nástupce Stanislavův Dietrichštein se však nároků na některé statky klášterní ve prospěch biskupský neodřekl, a proto k pokoji mezi spornými stranami nepřicházelo, ačkoli papežskou Stolicí byl k vyšetření ostudných rozmíšek těch vyslán svatotomášský převor Bazil z Carpineta. Z celého vyšetřování není nic dalšího známo, než že život klášterníků byl shledán slušným a nepohoršlivým, ale že ve Žďáře a v okolí je lid s polovice utraquistický. Papež Pavel V. a císař Rudolf rozhodli konečně ve prospěch Dietrichštejnův, čímž se statky biskupství olomouckého značně rozmnožily. Cisterciáci přesazeni do jiných klášterů a na místo jejich Dietrichštejn povolal a usadil v části budovy klášterní 12 Františkánů. Prelatura proměněna v biskupský zámek a ozdobena Dietrichštejnským znakem. Ostatek kláštera zbořen a staviva upotřebeno k vystavění železných hamrů. Na vyléčení z bludů náboženských zavítali do kraje žďárského tři Jesuité, kteří zde misie konali, a dne 27. ledna 1617 nařídil kardinál Dietrichštejn, by všichni poddaní, již by se do 6 neděl ku katolictví nenavrátili, z území panství žďárského vypovězeni byli. V r. 1616 vyměnil kardinál panství žďárské za statek chropinský a Žďár se tím stal fideikomisním panstvím domu Dietrichštejnského. Kníže Maximilian Dietrichštejn, zděediv panství žďárské po kardinálu, prodal je se svolením císařovým r. 1638 řádu Cisterciáckému provincie českomoravské. Na to Františkáni, opustivše Žďár, vrátili se do Kroměříže a v klášteře žďárském usadili se Cisterciáci znova, kde klášter, zakusiv strasti třicetileté války a jiné nehody, mezi nimiž velmi nepříjemná byla bouře selská v klášterních vesnicích u Křižanova, doznal císařským listem ze dne 4. října 1784. zrušení, jež prý se stalo z návodu opata Steinbacha, jenž o ně císaře Josefa osobně žádal. V úvodu k dějinám kláštera a města Žďáru vysvětliv spisovatel význam hvozdu a jména žďárského, připomíná, že hvozdem tím vedla cesta Libicko-Žďárská a že tam v prvním století po Kristu dobýváno bylo rudy, čehož pravdivost dosvědčují praehistorické doklady o pradávném dolování u Jílové v Čechách a že

tudíž nesprávné jest, čehož se v Riegrově Naučném Slovníku při slově Jihlava dočítáme, jako by hornictví bylo národohospodářskou přísadou teprve za časů Přemyslovců na Moravu a do Čech přinešenou. Původ Žďáru dlužno hledati v době pradávné, kdy se v místech těch začali usazovati horníci. Z osady vyvinul se městys, jenž kardinálem Dietrichštejnem byl roku 1607 povýšen na město. Po smrti Karla VI. jal se kurfiřt Bavorský, jako císař, předstíraje falšování kšaftní listiny, jehož prý se Vídeň dopustila, popírati pragmatické sankce a na základě práva posloupnosti po meči prohlásil se dědicem zemí koruny české. Králové španělský, francouzský, sardinský a polský, jako kurfiřt saský, podporujíce diplomaticky nároky bavorské, do nemalých nesnází uvedli Marii Terezii, z nichžto Prusko dovedlo kořistiti válečným vpádem do Čech a na Moravu a Slezsko trvale obsadilo, jsouc dorozuměno s Bavoráky, kteří se strany druhé do našich vlastí vrazili. To byla příčina sedmileté války. Spisovatel Drož líčí útrapy a svízele, jež netoliko klášteru, nýbrž i městu bylo v čase války této a později za války Napoleonské přetrpěti. Po zrušení kláštera připadlo panství Žďárské státní komoře a bylo r. 1826 prodáno hr. Vladimíru Mitrovskému, po jehožto smrti připadlo knížecímu rodu Dietrichštejnů. Kdežto jiná města na Moravě národně spala, shledal rok 1848 Žďár vlastenecky uvědomělým, což hlavně zásluhou kněze-buditele, faráře a spisovatele Matěje Sychry a básníka Fr. Turinského, kteří zde v první polovici devatenáctého století působili, uznati dlužno Vnitrné uspořádání knihy je vzorné a vnější úprava vkusná. Ceny dodává knize 32 zdařilých fotografií. —m.

Fr. Bezold: **K dějinám husitství.** Kulturně historická studie. Přeložil A. Chytil. Vydání z autorových poznámek. S původní statí prof. dra Pekaře a předmluvou autorovou k českému vydání. Nákladem Josefa Pelcla v Praze. Za 1 korunu. Otázka husitská, jež od několika let mysl národa opět znepokojuje a příčinu dává ku tvoření stran, potírajících se na vzájem v domácnosti české, vymáhá naléhavě konečného rozřešení jejího. Přispěje-li kniha Bezoldova k tomu, zaslouží si její původce dík všeho lidu našeho. Otázka husitská hrozí v poslední době přešinouti se na pole náboženské, čemuž Bezoldova studie předejíti může, poněvadž událost husitskou pojímá se stanoviska kulturně historického, snaže se poznati myšlenky, jež vlastní dobu hnutí husitského ovládaly a způsob, jakým se myšlenky ty v životě jevily. Úkolem bádání Bezoldova nebylo psáti historii husitství vůbec ani jeho vnější děje, nýbrž rozebrati a zjistiti duševní obsah čili psychologii velkého hnutí toho. Uvádíme slova, jimiž znatel posoudil spis tento: „Úkolem spisu Bezoldova je, vyložiti theorii i praxi bouře husitské. Duše českého husity, co doufala, snila nebo žádala, má býti odhalena a zároveň ukázáno, pokud myšlenka vtělovala se či nevtělovala v skutek, pokud slovo stalo se či častěji nestalo skutkem.“ — Úkol rozdělen větší částí podle tří hlavních dílů husitského programu církevního, socialně politického a národnostního. V prvém dotkl se z pozdaleka jen některých stránek hnutí charakterisujících. Velkou pozornost věnoval však oběma částem druhým; obšírnou studii Bezoldovu o sociálně politickém obsahu husitství dlužno nazvati dosud jedinou prací o tomto předmětu a neznáme také pojednání, kde by národní stránka husitství byla vyložena takovým způsobem jako jest tomu v knize Bezoldově. Bezold je nejenom první, jenž život sociálně politický husitské revoluce rozebírá podrobněji, ale on prost je také oné idealisující snahy, kterou v líčení doby té jinde patrně postihujeme. Bezold seznamuje nás se stinnými stránkami hnutí, odhaluje také rub revoluce, ukazuje vůbec, jak důležitou roli i zde měly čistě praktické nebo materiální potřeby socialního a politického zápasu a jak zcela jinak často formulovala praxe to, co žádala reformní myšlénka. Kniha Bezoldova, byť by to výslovně nevyjadřovala, dává za pravdu těm, kteří dávno tvrdili, že kdo o Husovi a jeho díle správně souditi chtějí, obádati a seznati musí názory, tradice a zásady, které toho času Moravu ovládaly a jichž tlumočníkem v Praze byl předchůdce a učitel Husův — kroměřížský Milič. Má se to s Husem a husitstvím zvlášť, jako s českou historií vůbec, jejíž kořeny dlužno hledati v království Velkomoravském. Na doklad uvádíme, že Jindřich IV. dožaduje se u Vratislava II. branné pomoci na potlačení vzpoury italské, nabízel mu titul krále Lid český však obávaje se toho daru danajského z ruk německých, odepřel svému vévodovi výpravu vojenskou i náklad válečný. Aby svou vůli pro-

vedli, uradil se císař Jindřich s Vratislavem o zvláštním způsobu na uchlácholení českého odporu. Byl svolán říšský sněm do Mohuče (1086), kde podán a přijat byl návrh: „na obnovu bývalého království moravského, jehožto názvu hodnost přenesena na Vratislava. Vévodství české proměněno opatřením tímto sněmovním v království druhdy moravské. A byť by nástupci Vratislavovi název krále nebyli nesli, přes to přece nepozbývá historické oprávněnosti, království české považovati „pokračováním království moravského". Ku konci osmnáctého století popsal polský církevní historik Friese mohučskou událosť proměny království Mojmíroviců v království Přemyslovců zevrubně a na důkaz, že v proměně této příslušnost Moravy k Čechám hledati sluší, uvádíme, co v té příčině na základě starších zápisek zaznamenal Pešina z Čechorodu (Mars Moravicus. Lib. III. Cap. II., pag. 272): „Anno demum 1086 imperator Henricus IV. in comitiis Moguntiae celebratis Vratislao II., Regis titulos contulit: et quo id faceret plausibilius, omnium imperii principum consensu, extinctum pridem Moravorum Regnum in lucem revocavit et Bohemiae imperio adjecit." Snesením sněmu Mohučského přidělena Morava k Čechám; ale císařové německo-římští a mohučtí arcibiskupové vyvozovali z něho nároky na poručnictví v zemích našich, z něhož se u nás vyvinuly poměry sociálně politické, národnostní a vůbec kulturně historické takového rázu, že Hus, bera na nich pohoršení, svou povahou sveden, zabředl v tuhém sporu s církevní hierarchií. Tento smysl a výklad asi připouštějí názory, Bezoldově knize o husitství uložené, které však ve spojení uvedené s rovněž zánovnými výzkumy dra Flajšhansa vyžadují přesně kritického prozkoumání. Professor Flajšhans totiž tvrdí, že ve spisech Husových nenaléza dogmatických poklesků, z nichž se obviňuje. Dokládáme, že vážný kritik výzkumů Bezoldových a Flajšhansových neobejde se bez výsledku studií, jež v oboru husitství konal Vyšehradský probošt † Lenz. —

Polívka Fr.: **Názorná květena zemí koruny české**, obsahující též čelnější rostliny cizozemské, pěstované u nás pro užitek a okrasu. Se zvláštním zřetelem k zjevům životním. — Chronologicky: Díl. II. Rostliny prostoplátečné (Choripetalae) s 1031 obrazem (1900). Díl III. Rostliny srostloplátečné (Sympetalae) s 819 obrazci (1901). Díl IV. Rostliny bezkorunné (Apetalae), jednoděložné (Monocotyledones), nahosemenné (Gymnospermae) a tajnosnubné cévnaté (Cryptogamae vanulares) s 975 obrazci (1902). Díl I. Slovník terminologický a věcný. Soustavný přehled rostlinstva. Klíč. Seznam autorů. Rejstříky. S 334 obrazci a 4 podobiznami českých botaniků (1904). Nákladem knihkupectví Rom. Prombergra v Olomouci, tiskem Družstva knihtiskárny v Hranicích. — Poctěna Šetkovou cenou Svatoboru a podporou české Akademie pro vědy etc. v Praze. Tak čteme na titulním listu posledního dílu. A tážeme se, zda jest dostatečná odměna autorovi za dílo skutečně velkolepé, za dílo v naší literatuře jediné! Podporou české Akademie! Jak veliká byla tato podpora, o tom stydíme se tu psáti, jak nepatrnou byla proti finančním obětem jak autorovým, tak nakladatelovým, jak směšno jest takto odměňovati práci dlouhých let, práci, za niž by jiní nechávali se povznášeti do výšin nedotknutelnosti nadpozemské. Ohlížíme-li se po dějinách české literatury botanické, tu jediné jen dílo můžeme srovnati s květenou Polívkovou. Jest to Preslův Rostlinopis, ono základní dílo, v němž Presl poprvé česky popisoval rostliny ve všelikém ohledu užitečné a škodlivé. Od roku 1846 marně obracíme se po díle, které bychom aspoň srovnati mohli s Květenou. Vycházely rozmanité atlanty, ale čím byly? Byly to pouhé doprovody zaplaceného autora k obrázkům z Německa objednaným. V čistě vědecké literatuře jediný Čelakovského Prodromus (spolu s Analytickou květenou) a nověji Formánkova Květena byly jedinými zdroji těm, kdož chtěli si určiti některou rostlinu. Vzpomínám jen té práce, již mi dalo určení některé rostliny podle Analytické květeny, když jako student gymnasijní jsem se zahloubal v určování rostlin a vzpomínám tu i výroku jednoho českého botanika, který se vyjádřil, že dle Čelakovského Květeny může rostliny určovati jen ten, kdo je již předem zná. A pravdou byla tato slova. Čelakovský psal svoje díla jako přísný, vědecký botanik, jemuž by se zdál snad srozumitelnější, ale méně vědecký popis, těžkým ústupkem vědeckosti knihy. A tu nové generaci podává Polívka neocenitelnou pomůcku ku studiu „scientiae amabilis", pomůcku, jakou dle mých znalostí li-

terárních ani Němci nemají. Co činí knihu tu tak cennou a každému vzácnou? Jsou to v prvé řadě illustrace, jimiž kniha v pravdě oplývá, illustrace věrné, přesně dle přírody, aneb, což ještě větší má význam, dle originalních vyobrazení autorů podané, vyznačující nejen rostlinu v podobě habituelní, nýbrž i všechny detaily morfologické. Vedle toho nalézáme tu obrázky rázu biologického (oekologického), znázorňující nám ku př. rozmanité pohyby rostlin, způsoby opylování atd. A v textu nepodává autor jen pouhý popis rostliny, nýbrž vše to, co se životem rostliny souvisí, tedy vylíčení životních jevů, vztahů k okolí, významu pro člověka. Přihlíží i ke škůdcům, kteří rostlinám zvláště užitečným škodí a to jak z říše rostlinné (rezy) tak z říše živočišné. Výklady ty provázeny jsou všude a všude illustracemi. Snadné určení umožňují soustavné přehledy rodů před řády, druhů před rody, kde na základě nápadných znaků jsou rostliny v klíč sestaveny. Latinská, řecká (vlastně barbarská) jména rostlin jsou všude vysvětlena, rovněž vykládá i Polívka vzájemnou příbuznosť jmen rostlinných u národů slovanských i jich původ. Konečně těm, kteří nejsou jisti v botanické terminologii, kterým působí obtíže rozmanité technické názvy v popisné části, sestavil Polívka v abecední seznam všechna důležitější vysvětlení rostlinopisných pojmů, které se v Názorné květeně vyskytují. Referentovi v „Naší Době" nelíbil se abecední postup slovníku; já v tom nalézám velkou výhodu pro začátečníka, který nalezne mnohdy pojem, jehož význam nechápe. Tu v slovníku ho nalezne snadno! Ostatně jest slovník tak sestaven, že nahrazuje úplně botaniku všeobecnou. Kdy by chtěl užíti knihy jako učebnice botaniky všeobecné, ať začne heslem botanika a pokračuje od hesla k heslu, jak jest vždy poukázáno. V soustavném přehledu rostlinstva naší květeny podává analytický přehled čeledí rostlinných, v klíči umožňuje snadno, bez velikých znalostí odborných, určiti kteroukoli rostlinu v „Názorné květeně" uvedenou; na konec sestavil Polívka seznam autorů, jejichž jména (namnoze zkrácená) za vědeckým pojmenováním rostlin v květeně se vyskytují, se zvláštním zřetelem k autorům českým. Doporučujeme knihu vřele všem, kdož oblíbili si krásnou botaniku; přejeme však autorovi, by aspoň za jeho života dostalo se mu za velkou námahu a obětivosť vědeckou toho uznání, kterého skutečně zasluhuje.

Dr. J. Podpěra.

Kliment Čermák: Ze slovenských hor a chat. Praha 1904. — Stran 112. Cena K 1·40. — Roztomilá knížka tato vyšla jako 100 svazek „Pokladnice mládeže". Třebas však byla určena především pro mládež, tedy jest přece psána tak, že ji se zájmem čísti bude i dospělý; je to zkrátka populárně poučná kniha o slovenských starožitnostech, slovenském národopisu a slovenské krajině. P. spisovatel osvědčil se již několika spisy tohoto druhu, zejména také vyšlými v řečené sbírce spisů pro mládež (O starých knihách a krojích českých, Staré obrázky čáslavské), knížka přítomná však zamlouvá se nám obzvláště, jak pro sympatický předmět, tak i pro ten srdečný tón, jímž ke čtenáři mluví (Jenom ta slovenčina v hovorech je moc — česká. A proč „Krivaň" a ne „Kriváň"?) Nacházíme tu národopisnou črtu o moravských Chorvatech, několik archeologických výprav po uherském Slovensku, jak za starožitnostmi předhistorickými tak za památkami literárními atd., konečně i výlet na krásné Tatry. Hojné a pěkné obrázky doprovázejí text. Práce věnována jest velezasloužilému pracovníku slovenskému v řečených oborech, sen. Holubymu. Přejeme knížce rozšíření co největšího, a jsme přesvědčeni, že ona mnohou mladou duši nadchne k návštěvě Slovenska, které v každém, kdo je jednou navštívil, zanechává sladkou tesknotu.

Zprávy spolkové.

Kronika muzejní.

Velmi pěkný, důležitosť muzejní vůbec a olomuckého muzea zvlášť charakterisující článek objevil se ve feuilletonu „Pozora" v čísle 178. Vyžádav si svolení autorovo, uvádím článek onen v časopise pro ty, kdo by jej byli snad v „Pozoru" přehlédli.

„K otázce muzeální. Všeliké úcty a chvály hodna jest úsilovná snaha a péče lidu našeho o rozšíření a zvelebení školství středního vůbec a vysokého zvlášť. Vymáhá toho naše soutěž a naše závodění se sousedy o rovnocennost národní, která však podmíněna jest stejným stupněm osvěty a vzdělanosti, tak zv. kulturou, která však samostatně vyvinouti se a národní svéráznost zachovati musí, aby národu zabezpečila neodvislosť a život. Nesmí se však při tom zapomínati, že ani školy střední ani vysoké, ačkoliv jich k zaopatřování našich synů nezbytně jest třeba, svým zřízením a svým účelem nejsou ani povolány a nejsou také způsobilými ani oprávněnými k tomu, aby pěstovaly všecky obory a stránky umění a vědy, jichž národu československému třeba, by v kulturním zápolení s ostatním světem nepodlehl, nýbrž vítězně obstál. Země a stát věnují na dotčené školství náklad, aby pro své potřeby k vůli zdravotnictví odchovaly sdostatek schopných úřadníků a lékařů a církvi aby se dostalo žádoucího kněžského dorostu. Země a stát, vydržujíce jmenované druhy škol, vykazují učení na nich směr a staví je pod svůj dozor. Nikde jinde ovšem nestěžuje se tak jako u nás zřizování středních a vysokých škol na útraty zemské a státní, a přeci tam z dobrovolných příspěvků vznikají učiliště a takové ústavy, kde se právě ty odbory a stránky osvěty a vzdělanosti pěstují, jež nejsou účelem gymnasií, reálek a universit. Sem zařaditi dlužno divadla, vědecké a umělecké akademie atd. V řadě tohoto druhu na všeobecnou dobročinnost poukázaných vzdělávacích podniků vykazuje se u všech pokročilých a své budoucnosti dbalých národů čelné místo muzeím, v nichž zřetel obrací se ku staro- a lidovědě, k národopisu a vůbec k takovým vědomostem, které se považují za vymoženosti nové doby, které tvoří podklad zvláštní národní kultury a bez nichž sebevědomí vlasteneckého v pravém slova smyslu nestává. První, kdo úkolům muzejním porozuměli, jsou Švédové, je Norsko, kde nákladem tří milionů zl. založeno téměř výhradně z ochotných obětí lidu muzeum zvané Skansen, jemuž rovného ve světě není. Viděti tu všechny života způsoby lidu norského, jak se jevily v nejdávnější minulosti a jak se jeví nyní. Nejsou to bezživotné figuriny aneb obrázky všeho počínání a působení norského, nýbrž pozorovati tu všestrannou živnostenskou a kulturní činnost v plné skutečnosti a živosti. Britské muzeum v Londýně zaměstnává asi 800 osob, dílem odborných vědátorů a úředníků, dílem služebníků. Německo závodí s Francií v činnosti muzejní, dobře vědouc, jakých úspěchů docílilo již a docíliti usiluje v zápase o světovládu svou účastí v staro- a lidovědě a v národopisu. Aniž by popisovatelé války německo-rakouské v r. 1866 učitelstvu prušáckému upírali zásluhu o porážku Rakouska u Králové Hradce, doznávají zároveň, že Prusku k vítězství rovnou měrou přispěl znamenitý anthropolog, archeolog a ethnograf Virchow. V Italii stalo se zvykem a zavládá tam pravidlo, poslední vůlí v odkazech odporučovati značné odkazy muzeím jako se to děje též v Anglicku. I na Rusi probudil se smysl pro zakládání muzejních ústavů od té doby, co první učenci Lamanský a Budilovič uznali pravost zásady, že k objasnění minulosti archivní historie musí se opírati o archeologii a že vědy tyto obě musejí uváděny býti v souhlas.

Z toho ze všeho jde, že Havelka a Wankel vyhověli životní potřebě národní, položivše základy Vlasteneckého Muzea v Olomouci, jemuž účelem vytknuli netoliko svrchu uvedenou trojici věd, lido- a starovědy a národopisu, nýbrž i přírodopis pěstovati a látku pro vlastivědu a pro kulturní děje Moravy sbírati. Nebude od místa připomenouti, že činnost muzea našeho zahájena byla v době, kdy ani v kruzích intelligence české nebylo porozumění dostatečného pro účely muzejní. Sám archivář Brandl tázal se, jest-li archeologie vskutku vědou? A jak nedůvěřivě byly na začátku studie výšivkové sledovány, stydno uváděti. Od těch časů vytříbily se náhledy jmenovitě na našem selském venkově a v kruzích národně vědomého dělnictva ve prospěch olomuckého muzea v té míře, že u nás není třídy, kde by se k němu nepozíralo přívětivě a s náklonností uctivou jako k pomníku duševní zdatnosti předků a jako k novodobému pramenu kulturní obrody československé. Jsou toho důkazem hromadné návštěvy i ze vzdálenějších osad, a to i dospělých i školní mládeže, dosvědčují to také od příznivců muzea podnikané sbírky milodarných příspěvků na zbudování vlastního muzejního přístřeší. Obětiny tyto mají tím větší cenu a váhu, poněvadž se k nim hlásí probudilé obecenstvo dobrovolně za poměrů, které naléhají na něj podrobovati se odvádění t. zv. národní daně na různé více méně kulturní podniky a potřeby jménem: „Národ sobě!“ V čís.

81. Časop. Vlasteneckého muzea uveřejněn seznam spisovatelů, kteří během 20 let k jeho zdaru a zdokonalení přispívali, i rejstřík věcí a míst, o nichž v 20 těch ročnících jednáno bylo.

Kdo si obsahu čísla toho povšimnul a uvážil, že nákladem olomuckého Muzea vyšlo několik spisů značné ceny vědecké, neupře, že také ústav tento smí své prosby o podpory opírati heslem „Národ sobě!" Čtyřicátý výkaz darů, jež v posledních měsících na zjednání zvláštní muzejní budovy věnovány byly, poskytuje velmi příjemný zjev, k němuž poukázati považujeme za nezbytnou a milou povinnost. Mezi dárci stkví se převahou jména národních učitelů, což uvádíme jako čestný úkaz, že učitelstvo naše heslu „Národ sobě" vzorně porozumělo. Lhůta ku zbudování vlastního přístřeší muzejního vytknuta byla k jubilejní slavnosti Sušilově (14. června 1904). Že se to nestalo, vysvětluje a sdostatek omlouvá rozptýlenost obětin od obecenstva vyžadovaných k vlasteneckým účelům více méně důležitým. —

Nadchází novoroční doba, kdy obce naše, peněžní ústavy, různé jednoty a spolky zdělávati budou rozpočty na příští rok. Podá se jim příležitosť vhodná, osvědčiti smysl a přízeň ke kulturním potřebám národa vůbec a tudíž i k Vlasteneckému muzeu olomuckému zvlášť."

Vzácnou přízeň olomuckému muzeu věnuje Plzeň v Čechách, která by mnohému z měst moravských mohla býti vzorem.

Nejnověji na příklad uveřejňuje „Plzeňský Obzor" následovní výzev:

„Úsilím a obětavostí několika pracovníků moravských v čele s nejstarším buditelem Ignátem Wurmem pracuje se v Olomouci o budování samostatného muzea, jež chovalo by překrásné sbírky Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci, dosud soukromě uložené. Z ciziny přijíždějí tam učenci a přátelé národopisu československého prohlédnout si bohaté a velmi cenné památky svérázné kultury, jež jsou naší chloubou vůči cizině. Jde nyní o to, aby sbírky ty byly vhodně umístěny, studovány a vzácný materiál vědecky a po stránce umělecké zpracován. Je v dobré paměti, jak velkolepě byla Morava zastoupena na Československé národopisné výstavě v Praze v roce 1895. A nebyly to všechny kulturní poklady Moravěnky milé. Je spatřiti a studovati bude teprve možno ve vlastní prostranné budově olomuckého muzea. Jednotlivci vykonali takto již velké dílo, jež má býti korunováno stavbou vlastní budovy muzejní, jak jest u jiných národů vzdělaných. Není to dílo jen Slovanů v Olomouci, ale všeho lidu českého".

Činnost muzejního spolku poslední dobou rozšířena pořádáním přednášek vědeckých v Olomouci z různých oborů spojených s demonstracemi. Zahájena byla činnost ta přednáškou, odbývanou dne 5. listopadu za značné účasti. Přednášel pan prof. J Slavík „úvahu kulturně historickou" sestavenou, důstojným panem radou P. Wurmem, načež pan prof dr. Podpěra demonstroval nová illustrovaná díla botanická.

Spolku dostalo se pozvání k súčastnění se výstavy, pořádané v dubnu 1905 ústavem: K. k. oesterreichisches Museum für Kunst und Industrie in Wien. Účastenství přislíbeno a zvláštní čtyřčlenné komitét postará se o to, aby olomucké Vlastenecké muzeum co nejdůstojněji na výstavě té bylo representováno.

Četnými dárci za posledních několika měsíců rozšířeny byly opět sbírky muzejní. Nově zakoupena spolkem od soukromníka numismatická sbírka značné ceny kulturně-historické v ceně 140 korun. —

MUDr. Ant. Hřibek,
t. č. jednatel.

XL. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní muzejní budovy

od 1. července až do 31. října 1904 poskytli tito P. T. příznivci jeho, a sice:

	K
Ferd. Adamec, nadučit. v Hor. Dubňanech	4·—
Josef Ambrož, učitel v Novém Rousinově	1·—
Ad. Ambrožová, ind. uč. v Křížanově	1·—
H. Amos, spr. šk. v Cikháji	1·—
Karel Appel, c. k. poštmistr ve Vel. Meziříčí	1·—
Fr. Axmann, nadučitel v Račicích	7·—
Leop. Bartošová, učit. v Drnovicích	1·—
Fr. Bayer, odb. učitel v Přerově	1·—
Fr. Bedrošová, učit. v Nové Vsi u Ostrohu	2·—
Boh. Bébarová, ind. učit. v Náměšti u Olomouce	—·50
Lud. Bébarová, ind. učit. v Příboře	—·50
V. Bilík, učitel v Lanštorfě, p. Podivín	1·—
Božena Binková, učit. m. školy v Hranicích	2·—
Frt. Brázda, stav. v Zábřehu	1·—
Roln. cukrovar akc. v Brodku u Přerova	10·—
Učit. sbor v Brtnici	3·40
Obč. beseda v Čejči	5·—
Omladina v Čelčicích	2·—
R. Černíková, učitelka v Újezdě u Brna	1·—
Em. Černý, stav. v Opočně	1·—
Josef Černý, úřed. Národ. spoř. a zál. v Brně	1·—
Arnošt Dadák, red. „Milot. Hosp." v Miloticích	8·—
Josef David, nadučitel v Měníně	1·—
Jan Dobiáš, učitel v Žerutkách u Znojma	1·—
Hub. Doležal, drog. v Holešově	1·—
Anna Doleželová, učit. v Nedakonicích	1·—
V. Dostal, c. k. bern. insp. v M. Budějovicích	1·—
Fil. Dostálová, učit. v Moravičanech	2·—
MUDr. Ot. Duffek, lékař ve Světlé	1·—
Snáška	63·40

	K
Přenáška	63·40
K Dvořáček, spr. školy ve Vel. Lhotě u Dačic	1·—
Max. Dvořák, obch v Praze	1·—
Karel Eller, naducitel v Jezeřanech u Pohořelic	2·—
Jos Ermantraut, účetní spořit. v Tejnce	1·—
Š. Fajkus, starosta v Benkovicích, Slezsko	1·—
Ant. Fiala, říd. učit. v Nasedlovicích	1·—
Frt. Fischer, c. k. gymn. prof. v Král. Hradci	1·—
Frt. Fronc půdní mistr v Rohatci sbírkou	13·—
H. Furman, nadučitel v Újezdě u Hrotovic	1·—
Václav Furman, spr. školy v Slatině, p. Biskupice	1·—
Jan Gabriel, nadučit. v Boršově u Kyjova	1·—
Jos Glogar, učitel v Star. Jičíně	1·—
Frt. Goldhammer, učitel v Žerkovicích u M. Bud.	1·—
Fr. V. Goller, cís. rada a ústř. ředitel na Král. Vinohradech	5·—
Josef Grossmann, učitel v Kopřivnici	4·—
Václav Grünwald, z. úč. řed. v. v. v Praze	1·—
MUDr. Alois Hacar, obv. lékař v Tovačově	3·—
Edvard Hakl, učitel v Tasově	1·—
Konst. Hill, nadučitel v Křižanovicích, p. Slavkov	1·—
Václav Hofmeister, c. k. vrch. báňský rada v Praze	2·—
Mořic Holánek, učitel v Náměšti u Brna	1·—
F. Holeš, učitel v Benkovicích, Slezsko	2·—
Rob. Honza, koop. v Slušovicích	1·—
MUDr. Gustav Hrdinka, lékař v Brně	1·—
Josef Hrubý, kaplan v Nákle	2·—
Ant. Hudec, prof. stát. realky v Král. Hradci	1·—
Snáška	114·40

	K
Přenáška	114·40
Čeněk Humpolíček, učitel v Boračí, p. Doubravník	1·—
Karel Chaloupka, hodinář v Zábřehu	1·—
Jan Chromeček, učitel v Pravčicích u Hulína	1·—
Sbírkou při svatbě p. Ant. Pavelky se sl. Frant. Sklenářovou ve Chvalkovicích u Olomouce	10·38
Josef Chytil, učitel měšť. školy v Tovačově	1·—
Rud. Jakubka, naduč. v Újezdě u Vyzovic	1·—
Josef Janda, naduč. v Konešíně u Náměště	1·—
Frt. Janotka, učitel měšť. školy v Husovicích	1·—
Frt. Jansa, c. k. president vrch. zem. soudu na Smíchově	4·—
Jednota „Jarboj" v Jaroměři	2·—
Bohumil Jaroš v Záhořovicích	1·—
A. Jeřábková, vdova po naduč. v N. Rousinově	1·—
Marie Jindřichová, učit. v Karlíně	1·—
Alois Kadlíček, stroj. v Olomouci sbírkou	3·—
Karel Kahlig, spr. šk. v Kladerubech u Kelče	1·—
Josef Kalousek, stav. inž. v Praze	2·—
Josef Kalus, učitel v Čeladné	1·—
Jos. Kebrle, kanovník a k. a. vikář v Přistoupími sbírkou v duchovenstvu vikariatu Českobrodského	8·40
Ant Kheil, naduč. v Doubravníku	1·—
Frt. Kittrich, naduč. v Bernaticích u N. Jičína	1·—
Ant. Kittrichová, ind. učitelka v St. Jičíně	1·—
Ant. Klepík, spr. šk. ve Vyškovicích u Bílovce	1·—
Anička Kokešová, ind. učit. v Babicích u Uh. Hradiště	1·—
JUDr. Josef Koláček, insp. c. k. st. drah v Praze	8·—
K. Koranda, naduč. v Tasově	1·—
R. Korejs, c. k. komisař lesní inspekce v Korčuli, Dalm.	1·—
B. V. Kosek ve Vamberku	1·—
Fil Kotková, učit. v Tlumačově	2·—
Edv. Koubek, učit. ve Znorovách	3·60
Jan Koutecký v Soběslavi	1·—
Ladislav Koza, učitel v Drysicích u Vyškova	1·—
Ant. Kožaný, říd. učitel v Hrabyni	1·—
Dr. Václav Krček v M. Třebové	3·—
Snáška	183·78

	K
Přenáška	183.78
Jan Krejčů ve Zlíně	1·—
Jan Křepelka, učitel v Loukově, p. Host.	1·—
Žofie Křikavová, učit. v Přešovicích u Hrotovic	2·—
Václav Kříž, učitel v Blatnici, p. Jaroměřice n. d.	2·—
MUDr. A. Kučera, láz. lékař v Luhačovicích	1·—
B. T. Kučera, obch. v Jindřich. Hradci	1·
Ferd. Kučera, důlní na Hlubině ve Vítkovicích	2·—
Anna Kučerová, učit. v Prušánkách u Břecl.	1·—
Jiří Kulhavý, spr. šk. v Nemili u Zábřehu	2·—
Fr. Kunertová, ind. učit. v Hunčovicích	1·—
Jan Kunovský, učitel ve Velk Beranově	1·—
MUDr. Fr. Kuthan, lékař v Tišnově	2·—
Josef Kvapil, naduč. v Července	1·—
Ter. Kvapilová, ind. učitelka ve Strážnici	1·—
T. Kynčl, říd. učitel v Brandlíně u Dačic	-·20
Jan Kyselák, učitel v Sebranicích u Kunštátu	1·—
JUDr. Žibřid Lederer, adv. v Humpolci	1·—
Josef Ledvinka, učitel m. šk. ve V. Bystřici	1·—
A. a K. Letovské, učit. v Nov. Městě	3·—
Jaroslav Linhart, revid. Ústřed. svazu v Brně	2·—
E. Loslebenová v Praze	1.—
Frt. Malcová, ind. učit. v Kněžicích	1·—
Č. Marák a E. Fusek, učit., M. Tenorová, učit. v Drahotuších	1·50
Emil Marek, učitel ve Velk. Meziříčí	1·—
Ant. Martinek, učitel v Bohuňově, p. Křetín	1·—
Frt. Materna, naduč. v St. Břeclavě	1·—
Josef Matějka, maj. cukr. závodu v Josefově	1·—
Jan Matoušek, naduč. ve Vískách	1·—
Anna Mazáčová, t. č. v Záboří n. L.	1·—
Jan Michálek, likvid. c. k. zastavárny v Praze	3·—
Snáška	223·48

	K
Přenáška . .	223 48
Jindřich Müller, učitel v Měrovicích	1·—
Ludm. Müllerová, učitelka v Březnici	1·—
Am. Navrátilová, ind. učit. v Ivanovicích	1·—
Josef Nedopil, učitel v Libuši .	1·—
Josef Nehyba, řed. cukrovaru v Rožďalovicích . . .	1·—
MUDr. R. Nesveda, lékař v Uh. Hradišti . . . . , .	2·—
Karel Neuwirt, spr. šk. ve Veselé u Val. Meziříčí . .	1·—
F. T. Nikolan ve Vodňanech .	2·—
Hugo Nosek, učitel ve Strážnici	1·—
Vladimír Novotný, ředit. m. šk. v Tovačově sbírkou . .	18·—
T. Nováková, učitelka v Újezdě u Luhačovic	1·—
Rudolf Nymburský, učitel ve Lhotě Rapotíně . . .	1 —
Frt. Ocásek, děk. ve Fulneku .	20·—
Frt. Očenášek, říd. uč. v Pivíně	1 20
Anežka Olivová, učit. v Krmelíně u Paskova	1 —
Jubil. abiturienti č. gymn. z roku 1879 v Olomouci . . .	30 —
Chovanky II. pracovny „Pöttingea“ při návštěvě muzea 3. října 1904	1·20
Jan Olšanský, naducitel v Rakvicích	1·—
Učit. sbor v Ostrohu . . .	3·—
Rudolf Pacovský ve Varnsdorfě	1·—
A. Palkovský, učitel v Solanci, p. Hutisko	1·—
Vratislav Pasovský, c. k. stav. rada v Praze	1·—
Jos. Pastiřík, obch. v Hulíně .	2·—
B. Pataníčková, ind. učit. v Koryčanech	1 —
JUDr. Ant. Pavlíček, adv. v Karlíně	1·—
Josef Pešák, učitel v Miší u Příbora	1·—
Spolek kadeřníků v Plzni . .	2·—
Josef Pohanka, říd. učit. v Zlatkově	1·—
Frt. Pospíšil, c. a k. voj vrchní stav. účet. rada v Dlouhé Vsi na Hané	3·—
M. Pracný, naducitel v Pustějově, Slez.	1·—
Adm. „Nár. Politiky“ v Praze .	3·—
A. Procházka, učitel t. č. v Rajhradě	1·—
Snáška . .	330 88

	K
Přenáška . .	330·88
Krist. Prokopová, ind. učit. v Bernaticích	1·—
Čeněk Prskavec, úč. příručí Obč. zál. v Ledči n. S. . . .	1·—
Spol. akc. sladovna roln. v Příkazích	25·—
Aug. Raška, učitel v Komně .	1 —
Jan Raška, far. v Hustopečích .	2·—
Jan Rosí, učitel v Nedvědici .	1·—
Olga Rúbalová, ind. učit. v Soběšicích u Brna . . .	1·—
Františka Růžičková, učitelka v Černé Hoře	1·—
Pavla Řehořková a M Křepelková, učit. ve Vel. Byteši .	3·—
Jana Řeřuchová, učit. v Jaroměřicích n. dr.	1·—
A. Řezáč, továrník v Tišnově .	1·—
Josef Saksl, far. v Hluboši .	1·—
Olga Sedláčková v Dol. Bousově	1·—
Frt. Sedlák, naduč. ve Vel. Dešově	1·—
Fr. Sehnalová, ind. učit. v Lichnově u Frenšt. . . .	1·—
L. Seidler v Plzni . . .	1·—
Jan Senz, učitel v Maňové, p. Doubravník	1·—
Hynek Simerský, naduč. v Záhlinicích	1·—
Jos. Skalický, spr. šk. v Klopotovicích	1·—
Jos. Slabý, učitel v Dačicích .	1·—
Emil Smetana, účetní Okr. zál. hosp. na Smíchově . .	1·—
Frt. Směták, účetní Obč. záložny v Miletíně	1·—
Jan Smička, učitel v Břesovicích	1·—
Karel Smitka, c k. okr. hejtman v Poděbradech . . .	2·—
V. Spudil, maj. chem. techn. lab. v Přerově	1·—
J. K. Sroslík, naducitel v Břesku	2·50
Frt. Stejskal, rolník a Ferdinand Šnajdr, učitel v D. Studynkách	2 —
Karel Stejskal, úřed. dráhy v D. Studýnkách	5·—
Vinc. Svitavská, ind. učit. v Bučovicích	1·—
Čeněk Svoboda, učit., v Bobrové .	1·—
Božena Šebková, odb. učit. v Král. Poli	1·—
Vilib. Ševčík, spr. šk. v Luboměři	1.—
A. Šindelářová v Brně . .	2·—
Kateř. Škrochová, učit. v Obřanech	1·—
Snáška . .	400·38

	K
Přenáška . .	400·38
Zdeněk rytíř Šrom, c. a k. setník v Hranicích . .	10.—
J. V. Šťastný, spr. šk. v Janoušově	1·—
Fr. Tajrych, prof. gymn. v Táboře	1·—
A. Troperová a L. Váňová, učit. v Ořechově p. Žilošice . .	2·—
Irena Trudáková, ind. učitelka v Komně	1·—
Katolická jednota v Třebechovicích	2·—
Jakub Turek, učit. ve Štramberku	1·—
J. A. Tvarůžek, učitel v Kopřivnici	1·—
Edv. Vaculík, naduč. v Zábřehu u Svinova	2·—
Adolf Válek, pokl. Obč. zál. na Smíchově	1·—
V. Vaníček ve Velvarech . .	3·—
Jos. Vašek, učitel v Dubňanech sbírkou po koncertě . .	3·50
MUDr. Jan Váňa, c. k okr. lék v Mor. Budějovicích sbírkou .	5·—
Josef Večerka, úř. cukr. ve Vídni	2·—
Ferd. Venclík, řed. škol v Kojetíně a jeho choť . .	2·—
Ladislav Vetešník, učitel v Osykách u Lomnice . . .	1·—
F. J. Vitků, soukr. v Soběslavi .	1·—
Josef Vítů, učitel v Kozlově u Jihlavy	1·—
Josef Vojta, naduč. v Krásonicích	2·—
Jan Vojtěchovský, statkář v Strašnicích	1·—
Ant. Vomela, učitel v Rakvicích	1·—
Ferd. Vondráček, dovoz kávy v Terstě	2·—
Josef Vondrák, spr. šk. v Pršném p. Zlín	1·—
Ant. Votava, učitel v Dalešicích	1·—
Josef Vozihnoj, učitel v Tlumačově	1·—
O. Vraný, učitel v Hodslavicích	—·80
Rolnická cukrovarna ve Vrbátkách	20·—
Stanislav Vyhnánek, učitel ve Skrbeni	1·—
Frt. Vystrčil, učitel ve Vlčnově u Uh. Brodu	1·—
Marie Vyvlečková, učit. ve Vrahovicích	1·
Růž. Výborová, učit. v Oseku u Lipníku	1·—
A. Weinerová, učit. v Mor. Kamenici	3·—
Fr. Zavřel, restaur. v Praze .	2·—
Snáška . .	479·68

	K
Přenáška . .	479·68
Frt. Závada, odb. učitel ve Frenštátě p. R. sbírkou . . .	3·—
Josef Závodský, učitel v Tasově	1·—
Nečitelný v Zbraslavi . . .	2·—
Pavel Zgabaj, naduč. v Rožnově	1·—
K. Zvihan, naduč. v Zubřím .	1·—
Václav Živocký, učitel v Ústí u Vsetína	1·—
Mik. Žižka, obch. v Žirovnici .	1·—
Dohromady . .	489·68
K tomu:	
Zůstatek 30. června 1904 .	42.893·93
Úhrnem . .	43.383·61

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky, a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů sloužiž k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na „Výbor vlast Muzea v Olomouci“ a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehledné správě Muzea.

Eduard Klement,

vrch. účet. Ústř. zál. rol., t č. pokladník.

Seznam

nově přistouplých P. T. členů od 1. května až do 31. října 1904.

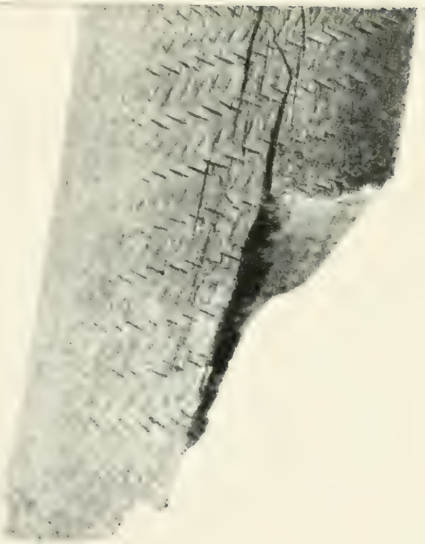
Členové činní:

Jaroslav Fabianek, obch. v Koryčanech.
Vladislav Jindra, c k. četn. závodčí v Koryčanech.
Knihovní spolek pro Král. Pole a okolí v Král. Poli.
Fr. Novotný, rolník v Květíně.
Jan Rittich, knížecí inspektor panství v Kojetíně.
Jan Růžička, učitel v Mor. Ostravě.
Ant. Zajíc, správce dvoru v Majetíně.

Bohoslovci v Olomouci: Barták Josef, Barvík Vilém, Beněk Jan, Berger Josef, Blabla Jan, Černocký Radislav, Dostál Stanislav, Drabina Ferdinand, Duda Alois, Hajda Jan, Henek Josef, Horák Jan, Horký Martin, Hrabánek Alois, Hruban Jaroslav, Huvar Josef, Kalmus Alois, Kalus Karel, Klos Josef, Kolář Josef, Kolísek Antonín, Kořínek Jan, Krus Jan, Kubáň Method, Kubiš Fabian, Kudela Jan, Lička Petr, Mikoláš Emanuel, Mikulík Josef, Morávek Václav, Navrátil Bohumil, Němčák Richard, Nepustil Ignác, Novotný Antonín, Obrátil Florián, Obrtel Leopold, Ondřejek František, Orság Rudolf, Otáhal Adolf, Rozsypal Jan, Řepka Jan, Schenk Rudolf, Schmied Vilém, Skácel Josef, Sychra Josef, Šlapeta Antonín, Tomeček Antonín, Urban František, Vilímek Josef, Vojáček Bohumil, Vrablík Alois, Viedermann Bedř.

Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky v Olomouci.
Nákladem vlast. spolku muzejního v Olomouci.

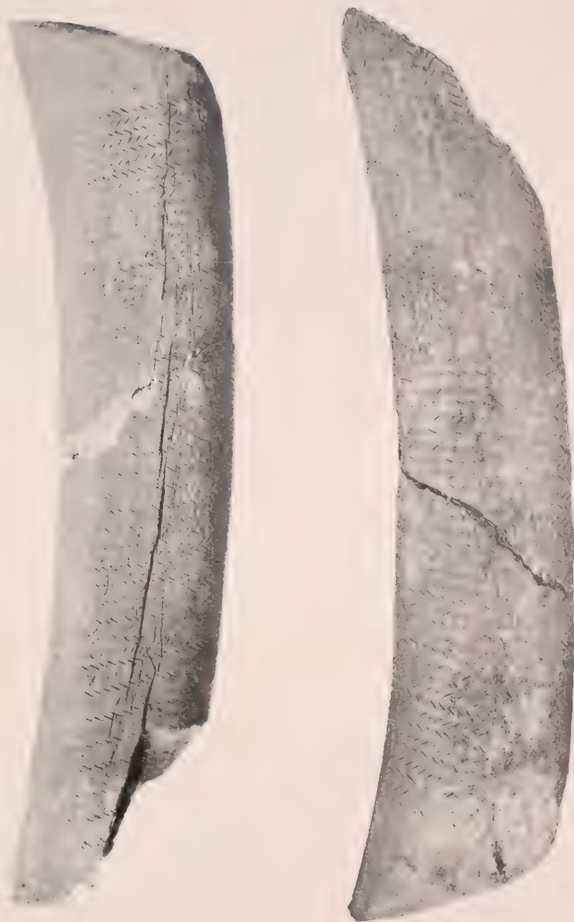
a

b

(*a*, Avers, *b*, Revers.)
(Ze sbírek dra M. Kříže.)

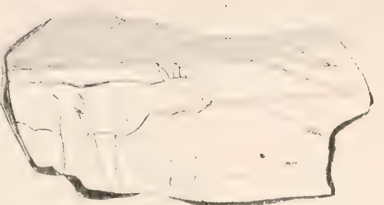
Ornamentované žebro mamutí z Předmostí

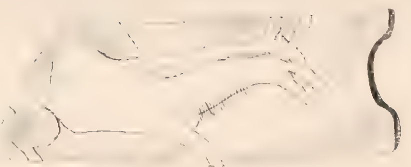
(*a.* Avers, *b.* Revers.)

(Ze sbírek dra M. Kříže.)

Rytiny v kosti a parohu.

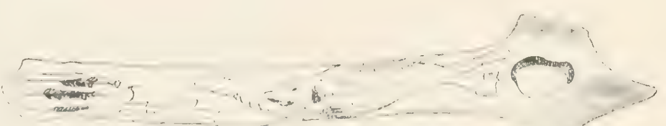

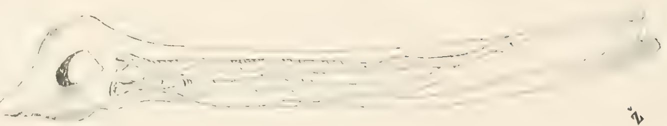

Kresba mamuta z jeskyně madeleinské.

Odznaková hůl z jeskyně Laugerie Basse. (Dordogne)

Dvě strany odznakové hole z Montgaudieru. (Charente)

Nástěnné kresby bisonů, z jeskyně Font-de-Gaume (Dordogne).
(Dle Capitana a Breuila.)

Obr. 1. Délka 1 *m* 50 *cm*, šířka 1 *m* 25 *cm*.

Obr. 2. Délka 1 *m*, šířka 60 *cm*.

Nástěnné kresby z jeskyně Font-de-Gaume (Dordogne).

(Dle Capitana a Breuila.)

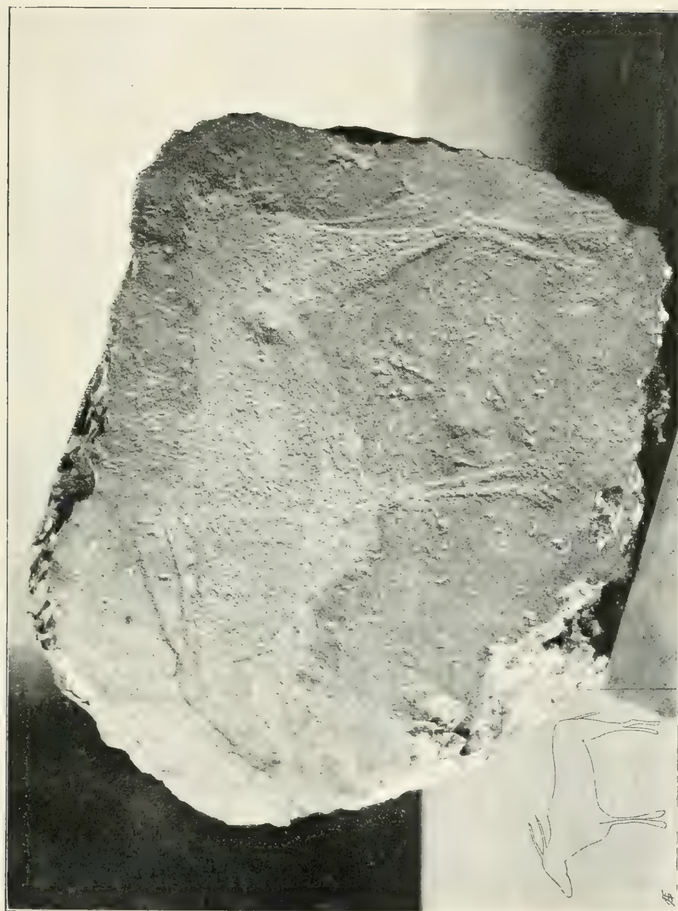
Tur.

Délka 2 *m* 70 *cm*, šířka 1 *m* 30 *cm*.

Pasoucí se so[illegible].

Délka 2 *m* 10 *cm*, šířka 1 *m* 30 *cm*.

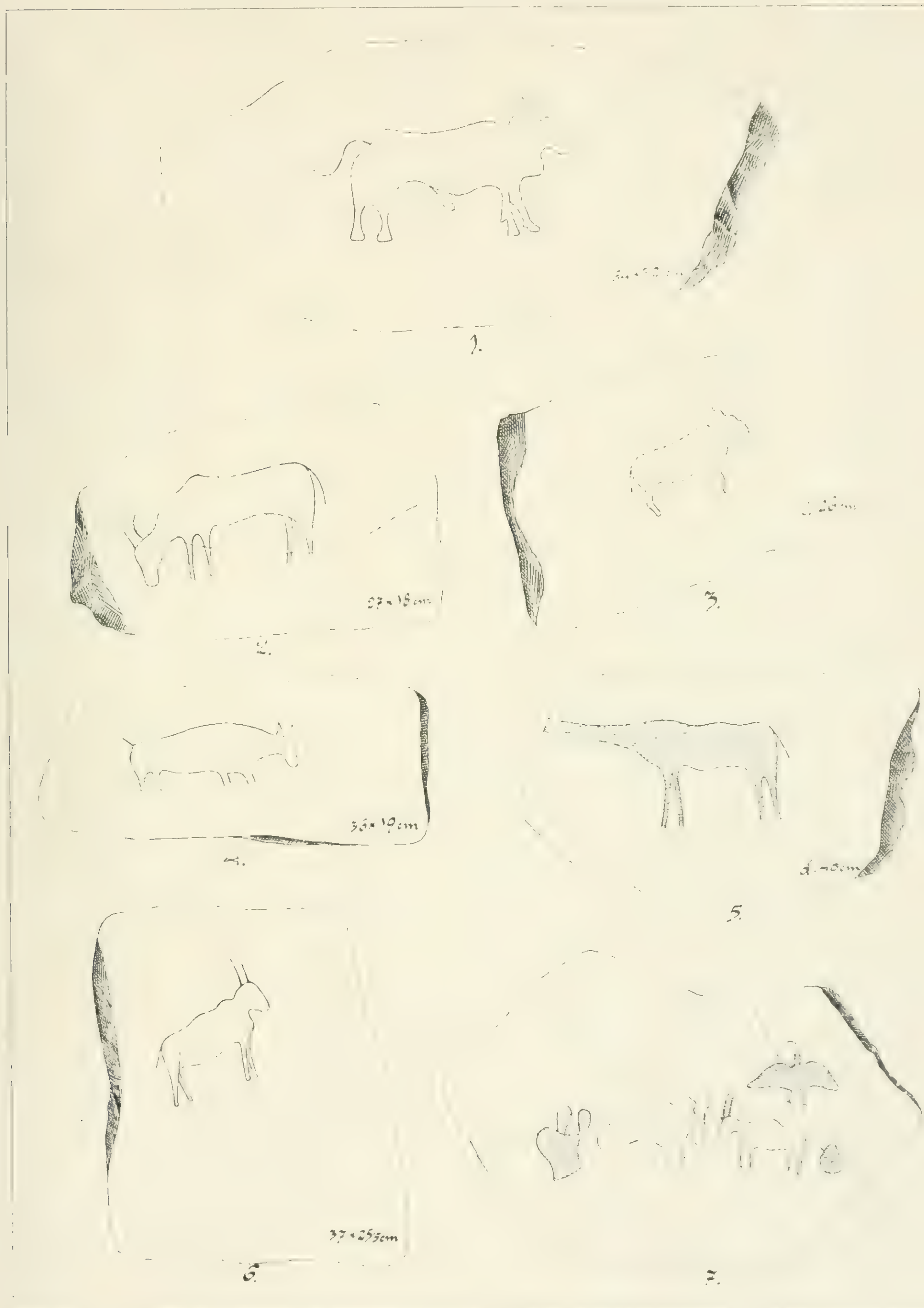

Křovácká skalní rytina antilopy.

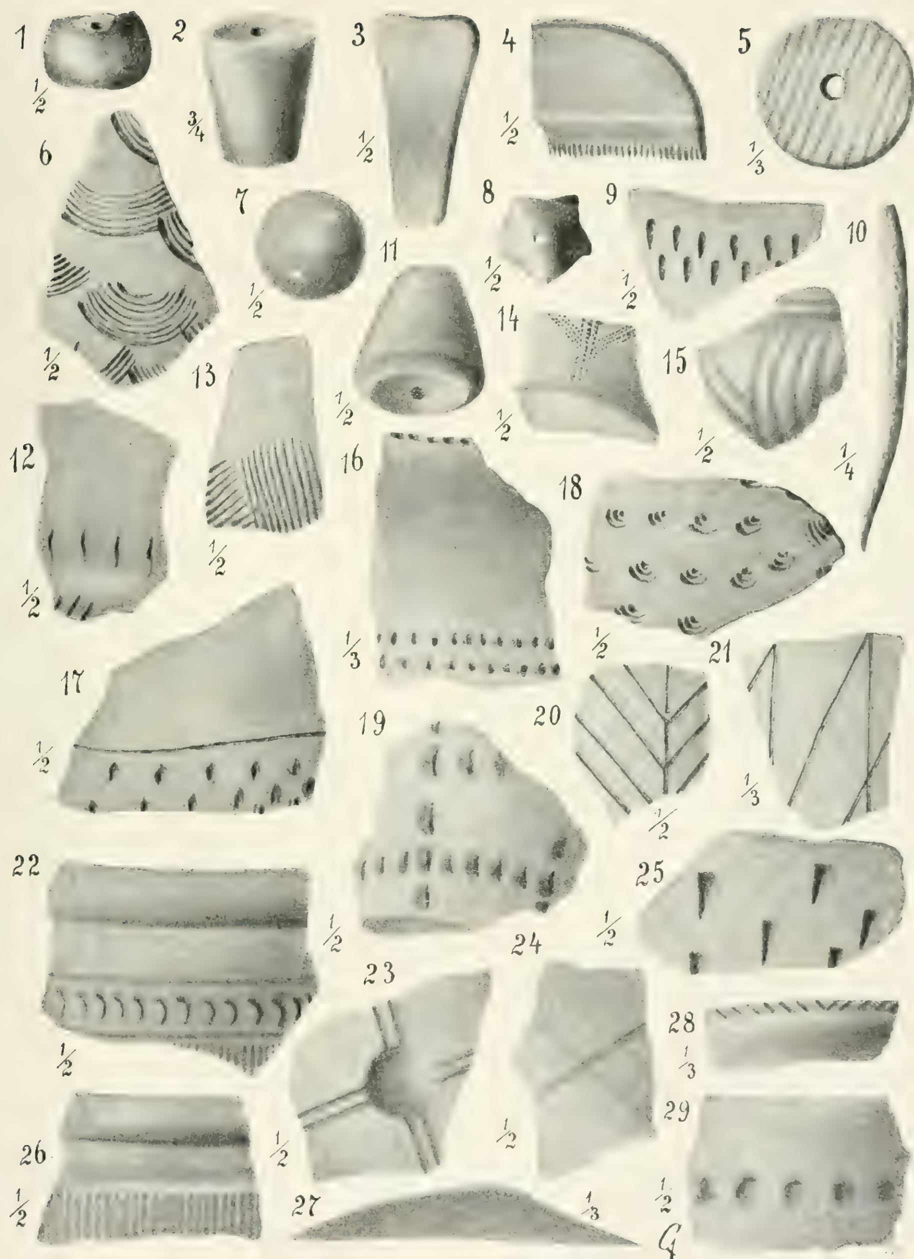
(Z kollekce dra Emila Holuba v Náprstkově průmyslovém muzeu v Praze.)

Skalní rytiny Křováků jihoafrických.

(Z pozůstalých dosud neuveřejněných náčrtů dra. Emila Holuba.)

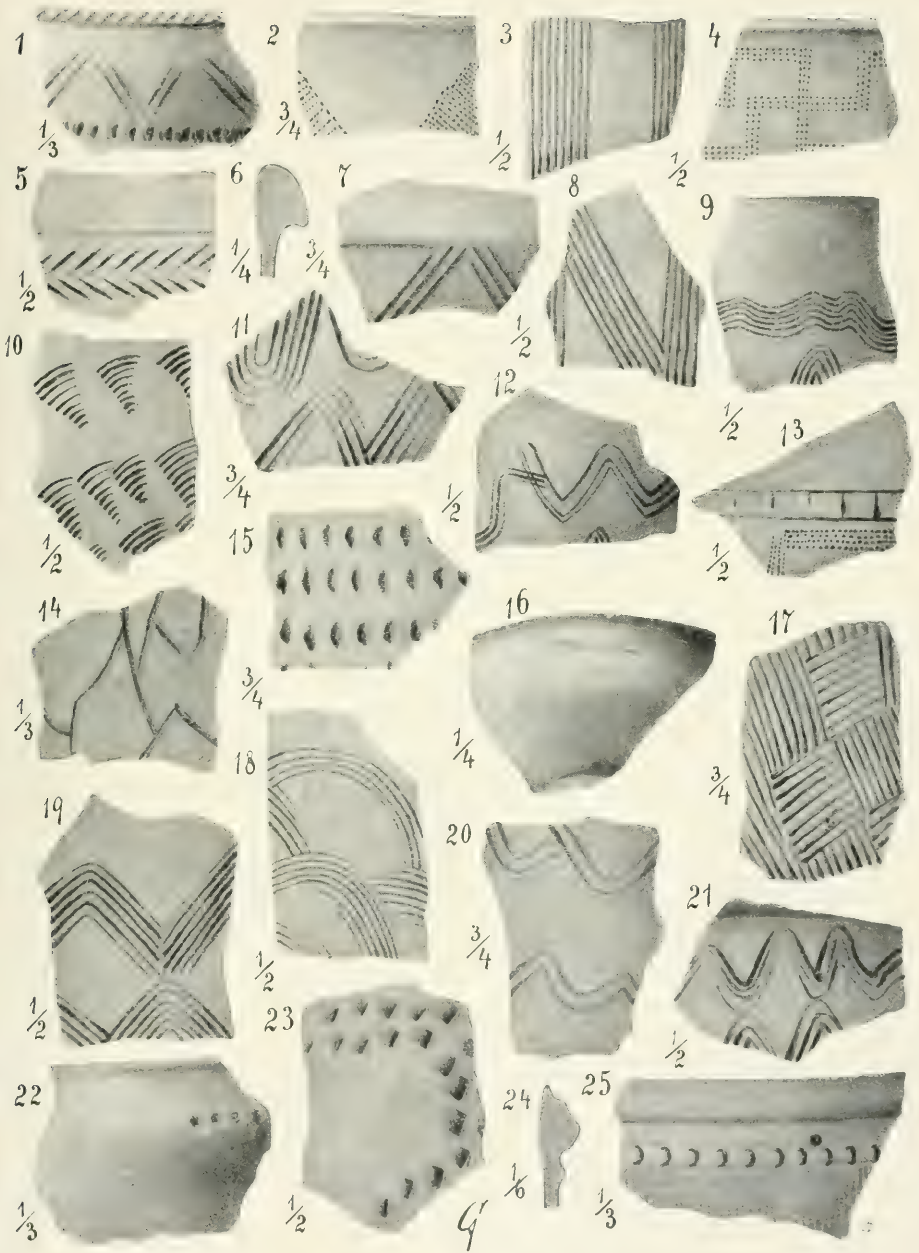

(Obr. 1., 2., 3., 6. a 7. představuje různé druhy antilop, obr. 4. rytinu koně a obr. 5. bezhlavou podobu žirafy. Na obrázku 7. nachází se ještě obraz skalního orla, plod baobabu v pravo, kaktus (?) v levo.)

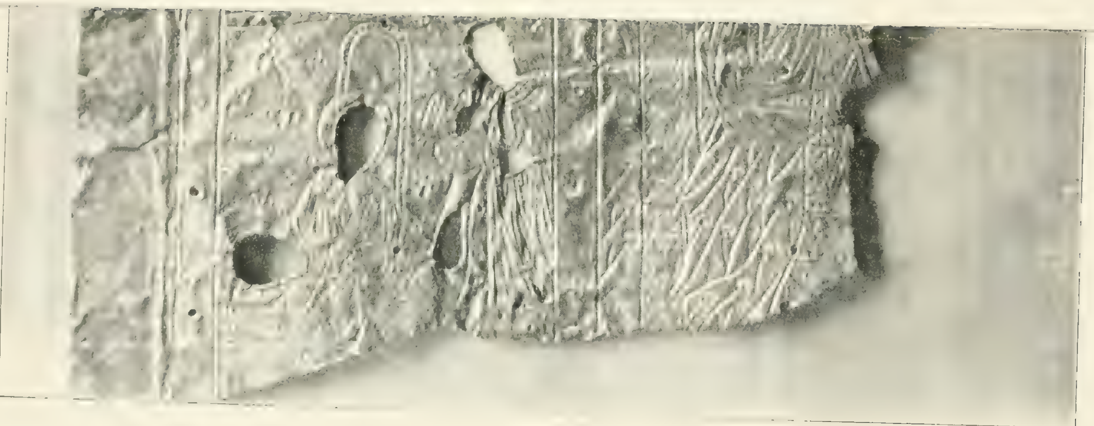

Nálezy z Ostrova u Hrubčic.

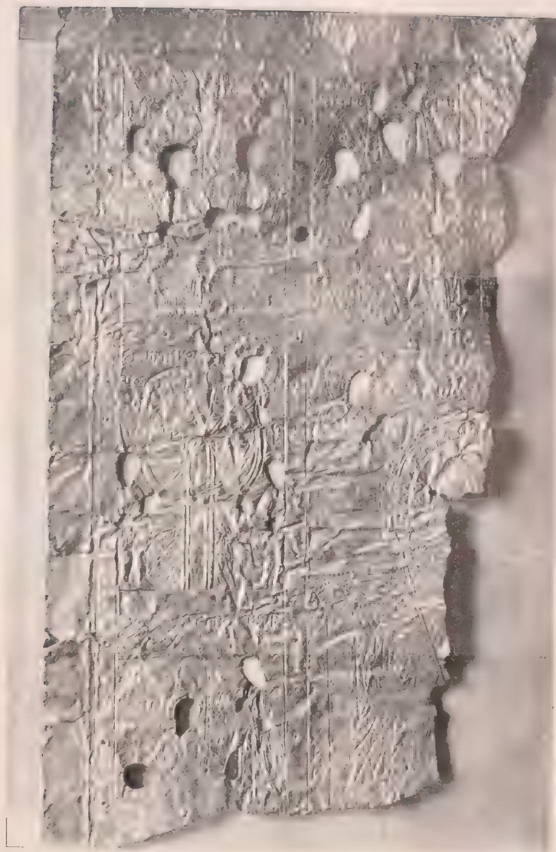
Tab. VIII.

Nálezy z Ostrova u Hrubčic.

Stříbrný obraz nalezený v Dunaji.

Stříbrný obraz nalezený v Dunaji.

ČASOPIS VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. v OLOMOUCI.

 ROČNÍK ZA 4 KORUNY. ČLENŮM SPOLKU MUZEJN. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

ČÍSLO 87. SPOŘÁDÁNO v KVĚTNU ROKU 1905.

Pohřebiště u Kostelce na Prostějovsku.

Napsal **Ant. Gottwald.**

Za posledními domky Kosteleckými, na pravo od silnice k Hluchovu vedoucí, nachází se hliník, v němž pod mocnou ornicí rýsují se chudé jámy skrčků, které sledovati můžeme odtud na polích nad celou osadou položených až k panskému dvoru.

Za „bránou", na levo od silnice, svah znenáhla se sklání k mlýnské struze.

Zde za domkem č. 295 při kopání jámy 4. listopadu 1903 přišli synové majitele pozemku p. Rozehnala na hrob, jejž z velké části vybrali, ostatek pak v zemi nechali až do příchodu mého.

Hrob 1. obsahoval baňatou popelnici, z níž jen kusy vybrány byly, dva šálečky, okřín (Tab. 1. č. 19.) se čtyřmi parallelnými čarami a 7 velkými trojúhelníky rozpůlenými kolmicí a plněnými jemným rýhováním rovnoběžným k oběma bočním stranám*), hrnek (Tab. 1. č. 13.) se širokým krkem a s nožkou a konečně mísu. Střepy z této, jakož i z popelnice s hlinou vyhozeny byly na pole a nohami přivábených zvědavců vzaly za své dříve, než místo nálezu ohledati jsem mohl. Mezi nádobami ukryt byl krásný zrnitě patinovaný bronzový sekáček (Obr. 1. č. 3.).

Jak nádoby v hrobě uloženy byly, nedalo se již nyní s určitostí zjistiti.

Na nahodilý tento objev upozornil jsem p. c. k. konservatora I. L. Červinku, právě v Prostějově meškajícího a dali jsme hned v dalších místech jižně od hrobu tohoto pěti dělníky po celý den rigolovati, však nenalezli jsme, kromě okraje květináku a zbytku hrobu obloženého kamením při sousedově plotu ničeho.

Když bezvýsledně velká část úzkého pole přeryta byla, předsevzali si synové majitele, že na ostatku pole půdu též přehodí.

Při této práci uhozeno na nepatrný hrob 2. pozůstávající z popelnice podobné tvarem i barvou velkému květináči s odoraným okrajem.

---

*) Dosti podobnou popelničku měl p. Procházka z hrobů v cihelně Pustiměřské. (Pravěk roč. I., str. 65.)

Místo uch měla nádoba tato vytažené dva podlouhlé pupíky. V ní kromě drobných kostí vězel malý okřínek (Tab. 1. č. 2.).

Hrob 3. byl úplně rozrušen. Ze směsice střepů podařilo se mi sestaviti pouze větší hlubokou mísu. Pravděpodobno, že byla tu okřínová popelnice přikrytá mísou, pak kuželovitá miska a osudí. Soudím tak dle střepů různého druhu vzpomenutým nádobám příslušících, na jichž lepení nebylo ani pomyšlení.

Hrob 4. obložený kamením byl z největší části v sousedově zahradě p. Al. Přidala, kde již dříve rozrušen byl. Dal jsem i zde kopati a tu vyskytly se jen nepatrné mezi kostmi přeházené zbytky popelnice a část misky s rovnými stěnami, mělká miska (Tab. 1. č. 8.). s dovnitř vtlačeným důlkem ve dně, na ní bokem spočíval šálek (Tab. 1. č. 10.) a malá miska podobná vyobrazené na tab. 1. č. 22.

Hrob 5. měl jen dvě nádoby. Baňatou popelnici s konickým krkem, se 4 slabě vytlačenými hrboly na největším vydutí (Tab. 1. č. 18.) a jí podobné však sesedlé osudí s krkem válcovitým.

Tehdy právě opodál orající majitel pole p. Kar. Menšík narazil na kámen, což vedlo k odkrytí nového hrobu, kameny obloženého. Tento, hrob 6., pozůstával z velké popelnice bezuché (Tab. 1. č. 17.) ke dnu prsty rýhované, u níž při samé spodině ležela převrácená miska. (Tab. 1. č 22.) Nápadným zde bylo velké množství kostí patrně jen málo spálených, jak zejména zřejmo bylo na kostech dlouhých, jichž zbytky často délku 1 *dm* přesahovaly. Mezi nimi našel jsem pouze úlomek bronzové jehlice.

Hrob 7. velmi špatně zachovaný, skládal se z okřínové popelnice velikosti prostřední, jež plna byla kostí. Tato zakryta byla misou a na boku přikloněno bylo osudí (Tab. 1. č. 6.), jež jediné z celého hrobu slepiti se dalo.

Hrob 8. Mimo rozpukaný veliký okřín (Tab. 1. č. 21.), v jehož dně byl původně proražen otvor, byly ostatní nádoby úplně neporušeny. U dna zmíněné popelnice spočíval převrácený šálek (Tab. 1. č. 1.) a položené osudíčko (Tab. 1. č. 12.), poblíž okraje stál pak okřínek (Tab. 1. č. 4.) obsahující prsten (Obr. 1. č. 1.) z drátu na vnitřní straně plochého, na vnější vypuklého, spiralovitě doválečku stočený.

Hrob 9. Pod velkou čtyřuchou misou, jejíž dno bylo odoráno, byl okřín a při něm miska tvaru komolého kužele s rovnými stěnami (Tab. 1. č. 23.), drobné osudíčko (Tab. 1. č. 14.) a černé osudí (Tab. 1. č. 3.) pod hrdlem šikmo prsty zprohybané.

Hrob 10. kolkolem kamením silně obklopený, obsahoval nádoby úplně rozdrcené až na jediný květinák (Tab. 1. č. 16.).

Hrob 11. měl v prosté zemi něco kostí. U nich osudí (Tab. 1. č. 9.) s podkovitým ornamentem a při ouškách se třemi svislými čarami kryto bylo plochým kamenem.

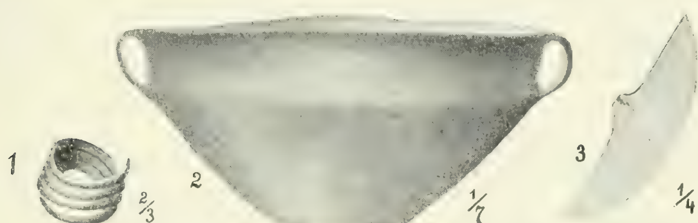
Hrob 12. Zajímavý tento hrob dal se zachovati jen částečně. Kosti v úplně rozpadlé popelnici pokrývala mísa s proraženým dnem, v jehož otvoru zastrčen byl přeslen (Tab. 1. č. 15.) prsty na obvodu ozubený. Na dno této mísy překlopena byla větší miska kuželovitá, k okrajům pak mísy osudí (Tab. 1. č. 11.) a nepatrná nádobka misko-

vitá, jediná barvy úplně červené, s nepravidelnými většími pupíky a se zářezy na celém kraji (Tab. 1. č. 7.).

Hrob 13. obložen byl se všech stran velmi silně kamením a skrýval v sobě mimo směsici střepů pouze rozdrcený květinák, v němž vězel celý šáleček.

Hrob 14. pozůstával z okřínové popelnice prostřední velikosti (Tab. 1. č. 20.) ke dnu ostře a hustě rýhované, opatřené záseky na obvodě, z hrníčku a převrhnutého květináku.

Ač dojížděl jsem pilně do Kostelce, pokud volný čas mi dovoloval, přece nemohl jsem býti účastným otevírání všech hrobů, z nichž některé synové p. Rozehnala v mé nepřítomnosti s nevšední opatrností vyzvedli.

Obr. 2. Z hrobův u Kostelce.

Jelikož v prosinci půda již silně vodou nasákla a nádoby velmi pracně vydobývány býti mohly, přerušeno další kopání a umluveno, že další práce ponechána bude na dobu po žních 1904.

Zatím synové majitele v krásných jarních dnech pustili se znovu do práce a přeryli zbytek pole, však hrobů již nenalezli.

V bezprostřední blízkosti hrobů v r. 1903 vykopaných uhodili pouze na žároviště vymazané červeně vypálenou hlinou a vybrali bezvýznamné střepy z různých nádob potroušené kolem. Nepatrné zlomky příslušely různým nádobám, jen tu a tam dva, tři kousky hodily se k sobě.

Nyní nabyl jsem přesvědčení o pravdivosti tvrzení souseda zahradníka p. Al. Přidala, jenž při počátku vykopávek vyprávěl, že před několika roky při úpravě své zahrady nacházel množství střepů i nádoby jen asi v druhé třetině svého pozemku.

Jak již vzpomenuto, pole rozložena jsou od silnice k mlýnské struze směrem od severu k jihu; pohřebiště zaujímalo široký pás rovnoběžně skoro s potokem, kolmo na dnešní pásy polí, na pozemcích pp. Přidala, Rozehnala, Vlka a Menšíka (6. hrob s největší popelnicí).

Kopáním v září letošího roku podniknutým na pozemku p. Jak. Vlka vydobyty 2 osamocené misky (podob. č. 23.), poblíž brázdy u pole p. Rozehnala, vzdálené od sebe as 2 metry. Prokopání téměř celé značně velké plochy, kde pokračování hrobů očekávati se dalo, bylo úplně bezvýsledným.

Uložení hrobů nejevilo žádné pravidelnosti. Vzdálenost jich byla rozmanitá a na povrchu nebylo žádných známek po nich, ač pravděpodobně malé rovy původně jednotlivé hroby označovaly.

Pro každého zemřelého vykopán byl zvláštní hrob.

Popelnice v hrobě bývá jen jediná.

Pohřby ukládány do vyhloubených jam, obkládány často kamením a zasypávány opět touže hlinou, jež při kopání vyhozena byla. Někdy do jámy na spodině vyložené kamením seskupeny byly nádoby, dokola zbudován kamenný obklad, vše zaházeno hlinou a svrchu přikryto kameny tak, že nádoby kolkolem kameny obklopeny nacházíme.

K obložení hrobů brán výhradně fyllit ze Stráže nad Studencem přes hodinu odtud vzdálené, kde v hejtmanství našem hornina tato tvoří osamocený pahorek. I při hrobech v hlíně prostě uložených setkávali jsme se u každého s jedním až i čtyřmi kusy této horniny prahorní. Nápadným je tu, že nebrán k účelu vzpomenutému z blízkého Kosíře buď devonský vápenec neb kulmový pískovec.

Průměrná vzdálenost okrajů nádob od povrchu ornice obnášela skoro 50 *cm*.

Vyjímaje nádoby drobnější, málokterá nádoba pohřební byla neporušena. Z velké části byly na všech stranách na mnoho kusů rozpraskány působením tlaku země, vlhka i kořenů rostlin a rozpadly se, jakmile zemí v okolí hnuto bylo.

Nádobí celkem málo rozmanité, bez hrnčířského kruhu hotovené, s ornamentem řídkým, je vyhněteno z hlíny hrubé, s pískem smíchané. Za vlhka bylo zvenčí hlazeno a často slabě tuhováno, mnohdy ke dnu prsty přetahováno neb u malých druhů (osudí) natíráno jemnou plavenou hlinou.

Dle různých tvarů dá se rozděliti v tyto druhy: popelnice, osudí, hrníčky, květináky, šálky, misky a mísy, jichž význačné tvary znázorňuje tabulka.

Ze všeho patrno, že setkáváme se zde s různými nádobami známými z četných hrobů lužických, z nichž nejvíce u nás otevřeno bylo dosud na Saravském kopci u Mostkovic.

Hroby tohoto druhu vyskytly se v hejtmanství Prostějovském ještě v Padělkách u Bilovic, na pozemku p. Grmely u Čelechovic, při úvozu u Určic, u Václavovic, na Dílech u Vranovic a u Žešova na svahu k Prostějovu.

Pohřebiště zdejší z pokročilé doby bronzu pokládati nutno za soudobé, snad za něco mladší Mostkovického*) a jistě za starší Vranovického**) na „Dílech" (při úvozu), kde přechodní tvary rázu lužického v mnohém již nápadně poukazují na vliv slezský.

---

*) Archeologický výzkum na Prostějovsku str. 39.

**) Časopis Mor. musea zemského 1902, str. 75. Pravěk, roč. I., str. 67.

Sklad bronzů v Zádveřicích.

Píše **I. L. Červinka.**

Zádveřice takřka uzavírají pěkné údolí říčky Dřevnice, která přicházejíc od Slušovic přede vsí zahýbá k západu sesílena jsouc od Vyzovic Lutoninkou. Jižně zdvihá se ze samé vsi vrch Kříb a na jeho západním úbočí prostírá se trať „Žďatské". Tu na poli pana Jos. Mikésky je otevřen lom. Když v něm skalák Vaculík z jara r. 1904 pracoval, sesypala se hořejší vrstva hlíny a drobného kamení a mezi tím vykulila se hromádka zelených obrouček. Vaculík všecko sebral a vezl na táčkách domů. Ve vsi potkal hospodáře, i rozebrali celý nález a uložili ho u Mikésků na násep, kde si děti brzy s obroučkami hráti počaly. Tím upozorněni páni učitelé Hronek a F. Sodomka vybrali si každý několik kroužků a ostatní se rozešlo nebo potratilo po vsi.

Upozorněn jsa p. nadučitelem Kunertem ze Všeminy na nález Zádveřický zajel jsem tam příležitostně, abych okolnosti nálezu zjistil a co by se dalo, ještě zachránil.

Obrátil jsem se na pana učitele Fr. Sodomku, jenž s ochotou všeho uznání hodnou ještě s panem MUC. K. Kaldou po vsi mne provodili a snažili se, abych zjistil vše, co možno nejlépe.

Z obrouček Vaculíkem nalezených podařilo se mi zachrániti 6 kusů, 4 celé a 2 polámané. Po jedné darovali mi pp. učitelé, po 2 kusech pak Mikéska a Vaculík 6 kousků jiných měl dp. farář Opočenský, z nichž 5 kusů odesláno do museí, pak 2 darovány p. nadučiteli Křížovi do Bratřejova. Zjištěno tedy celkem 14 kusů, ačkoliv nálezce i Mikéska udávají jich daleko přes 30 kusů. —

O něco později pracovali v lomu opět Tomáš Laštovica a Jan Šiša a když v těch místech strhli zase kus břehu, našli ještě dva veliké náramky bronzové a podělili se jimi. Potom stržena ještě veliká část břehu, ale už prý se ničeho nenalezlo. Také tyto náramky přenechali oba nálezcové ochotně do mých sbírek.

Dle souhlasné výpovědi všech tří skaláků nebyly bronzy uloženy v nijaké nádobě, vykulily se z hlíny, v níž mimo drobné kamení nebylo nalezeno ničeho, ani střepů z nádobí ani kostí, a také nikde tam nespozorováno stopy po ohni a popelu.,

Patrně tedy zdejší nález nesouvisí s nijakým pohřebištěm pravěkým ani se sedlištěm, nýbrž je to sklad cestujícího obchodníka, jenž asi ve zdejším údolí zabloudil a snad i zahynul. Nemáme z údolí Dřevnice posud žádných nálezů mimo mladší žárové hroby u Malenovic-Louky, zdá se tedy, že hlouběji do hor osídleno nebylo a že se tu v těch dobách prostíraly pusté pralesy.

Nález Zádveřický obsahoval tedy jenom předměty ozdobné a to dvojího druhu: asi 30 kusů byly tu jednoduché obroučky ve tvaru slabě oválném a neuzavřené a také nestejné velikosti. Průměry jejich větší kolísají mezi 8—10 *cm*, menší mezi 7 -9 *cm*. Jsou všecky zhotoveny z drátu kováním, na vnitřní straně jenom slabě, na zevnějšku však silněji vyklenutého, tedy z drátu na průřezu čočkovitého. Na zevnější straně

jsou všecky náramky ornamentovány geometrickými vzorky, složenými z krátkých čárek. Čárečky tyto jsou v koncích ozdobeny dolíčky, čímž jemně provedený ornament nabývá teprve náležité živosti. Na některých kusech je ornament nošením valně otřen. Náramky tyto potaženy jsou vesměs lehounkou vrstvou lesklé patiny tmavozelené, skoro až černé a na ní teprve lpí drsný povlak sivozelené patiny práškovité, která se dá snadno setříti.

Náramky v podobě jednoduchých obrouček přicházejí v našich nálezech velmi hojně; uvádím na př. jenom depôt od Žárovic, Sazovic, Slatěnic, Voleňova na Moravě [1]), Čepy, Lžovice a Maškovice v Čechách [2]), častěji vyskytují se též v popelnicových polích. Avšak s našimi náramky Zádveřskými nelze jich srovnávati, jsoutě všecky z drátu oblého, kdežto náramky zdejší mají vytepané tělo na půlkulato s ostrými hranami na podél závinu.

Jenom jediný kus z těch, co jsem viděl, je stočen z drátu kulatého a tak nestejně tlustého, že činí dojem, jako by byl ulomen silnějším koncem z většího nějakého, snad spiralovitě stočeného náramku. Také tento silnější konec není na lomu ani ohlazen.

Oba ostatní náramky patří k oněm velikým rukávovitým šperkům, jejichž tvar i upotřebení nám zůstává stále podivným hlavně svou nepraktičností. Náramky jsou vypracovány úplně stejně a liší se pouze délkou od sebe. Jsou stočeny rourovitě z bronzového drátu, jenž byl vždy od konců při třetím závinu počínaje tepáním rozšířen na stuhu v prostředu žebrem sesílenou. Kratší náramek stočen je do 10 kruhů a měří 15 *cm*, druhý má 12 závinů a měří 20 *cm*, byl však původně ještě o 2 závity větší; nálezce je ulomil. Oba náramky jsou konické t. j. při jednom konci jsou záviny menšího průměru, při konci širším je drát do očka stočen, konec protější však ukončen hladce a rovno. Vnitřní plochy náramků jsou úplně hladké, na zevnějších však mimo vysedlé žebro, které velmi malebně působí, užito ještě při hladkých koncích ornamentu sestaveného na náramku menším ze skupin šikmých čárek, na náramku větším pak ze skupin krokvic a pásků jemných čárek důlky ukončeným zrovna jako bylo na ornamentu jednoduchých náramkových obrouček.

Oba náramky potaženy jsou vrstvou hladké sytě zelené patiny, která místy porušena je hořejší vrstvou měděnky s hlinou spečené.

I tyto rourovitě stáčené náramky objevily se v našich nálezech častěji, v depôtech i ve hrobech, na př. u Slatěnic, jehož konce ještě točinkou zdobeny byly [3]), u Borotic, Čejkovic [4]), ve hrobu se skrčenou kostrou u Vel. Pavlovic [5]), z českých nálezů známe podobné náramky ze Křtěna [6]) vynikající svým tvarem i ornamentem, z hrobů se skrčky u Velvar Unětic, Neprobilic [7]); a z těch právě do-

---

[1]) Srov. I. L. Červinka, Morava za pravěku str. 150—152, tab. XVIII, XX

[2]) H. Richlý, Die Bronzezeit in Böhmen, tab. VI., XVIII. a XX.

[3]) Čas. Vl. muz. spol. v Olomouci 1891 s. 90.

[4]) Morava za pravěku tab. XVII. a str 146.

[5]) Sbírka p. ředitele K. J. Mašky.

[6]) J. Rychlý, die Bronzezeit in Böhmen tab. X. — Dr. M. Much, Kunsthistorischer Atlas tab. XXIX.

[7]) Dr. J. L. Píč, Čechy předh. I. tab. VII., XII., XVIII.

vídáme se, že noseny bývaly v zápěstí, čemuž ostatně i jejich konická forma poukazuje. Avšak ani z těchto připomenutých náramků nesrovnává se žádný se Zádveřickými spiralami, jsou všecky hladké a vysedlé žebro však na nich vesměs schází.

V Dolních Rakousích nalezeny podobné náramky spirálovité ve známém depôtu měděných a zlatých ozdob u Stollhofu[8]), jeden náramek je hladký, druhý však sesílen žebrem a ukončen točinkami. Nález Stollhofský náleží do počátku doby kovů v Rakousích.

Úplně analogické kusy se Zádveřickými náramky točinkovými přicházejí častěji v Uhrách ve hromadných pokladech: vyobrazuje je v četných variantech J. Hampel ze Sajó-Gömöru, s vysedlými žebry z Bodrog. Keresztúru, Rimaszombatu, Komjáthu atd.[9]). Podobně Dr. P. Reinecke uvádí několik podobných náramků a klade je do starší doby bronzů.[10])

Patří tedy i nález Zádveřický jako moravské depôty téměř všecky do okruhu industrie uherských bronzů a to do rozkvětu jejich; náleží však spíše období kultury skrčených koster než pokolení popelnicových polí.

Předhistorické zbytky tkanin a vyšívání ve střední Evropě.

Píše **Vlasta Havelková.**

Novější dějepiscové nalézají v souhlase se starými historiky, jichž před vede Nestor, že Slované střední Evropu obývali dávno před tak zvaným stěhováním národův, ba i před Kristem, a že jsou tudíž v tomto slova smyslu praobyvatelé evropští. Má se sice za to, že Slované, zalidnivše hned v pravěku daleké končiny Evropy, použili starobylé kultury východní jako základu, na němž svou další vzdělanost budovali a kulturně pokračovali; avšak se v poslední době ozývají hlasové, jichžto důvody potkávají se také s ohlasem, že dotčená prakultura nepřicházela od východu do zemí našich, nýbrž že se ubírala od nás k východu, a že původním pěstovatelem jejím byli Slované. Co na výzkumech těchto novějších skutečného a pravdivého, rozhodnouti, vyhražujíc kruhům znaleckým a k tomu povolaným, toliko připomínám, že Slované, usazujíce se v Evropě a jmenovitě v končinách našich, jali se klestiti divoké lesy, vzdělávati půdu, zušlechťovati ovoce, pěstovati obilí a zejmena len a prováděti chov dobytka. V dobách těch bylo však Slovanům skrývati své zboží a chrániti života netoliko proti výbojným nepřátelům, nýbrž i před dravou zvěří. K tomu cíli zakládali na výšinách hradiska a v močálech, na jezerech a pod břehy řek obydlí na kolích. Četné názvy osad a míst ve střední Evropě

---

[8]) Dr. M. Much, Die Kupferzeit in Europa str. 28. — Dr. M. Hörnes Bronzen aus Wien und Umgebung, Mitth. der Anthrop. Gesellsch. 1900 tab I. č. 14., str. 68.

[9]) Die Bronzezeit in Ungarn tab. CXVI., XCVI., CXIII., CXXI. atd.

[10]) Archaeologiai értesitö 1899 str. 233 atd.

se vyskytující naznačují a dosvědčují, že dříve v místech těch aneb blízko nich takové stavby kůlové čili nákolní stávaly. Místa taková nazvána zkrátka: „naklo“ aneb podobně.[1]) Jména těchto osad a míst, při nichž objeveny byly sruby a patrné známky a přežitky někdejších staveb kůlových a různé nálezy a předměty předhistorické, jest v zemích dříve a doposud Slovany obývaných hojně. Uvedu jen některé: Náklo, osada blíže Olomouce. Zde nalezeny v močálovité louce jmenem „Okolísko“ zbytky rozsáhlé kůlové stavby z času hallstatských bronzů. Vykopáno tu velké množství hrubě otesaných dubových kolů, mezi nimi vězely ve vodě a bahnu krásný bronzový kotel se sedmi bronzovými miskami, kusy nádob, přesleny a rozličné kostěné nástroje. Dále u Tovačova jest bažinatá louka „Náklo“, kdež v sousedstvu rovněž vykopány různé typické předměty nákolní. U Troubek v okolí Přerova zove se bažinatá louka „Na Klinkách“, vedle pak jest louka „Na Člunkách“, pak „Jezero“. V Čechách jest osada Kel, Kly u Kolína, Zákolany, Náklo a p. V Holštýně při močále leží ves Kiel, Nakel při řece Vartě, Nakel osada u řeky Visly, v severním Německu osada Kielze, Kelčiny na Nievě v Polsku, Náklo v Ruském Polsku, Náklo u Ardeje, kdež vesměs nalezeny více méně stopy kolových staveb. Také u města Sues jest močál zvaný Kölke, kdež přišli dělníci pod samým povrchem vody na hrubě otesané koly dubové, v bahně pak nalezeno množství zpracovaných jelenních parohů, různé kostěné a kamenné nástroje, bronzy, přesleny a j. Ještě uvedu zajímavou poznámku z knihy Herberta „Život Otty z Babenberga, apoštola Pomořanů, při první jeho (biskupa Otty) cestě do Pomořan r. 1124“. Poznámka zní: „Překročivše řeku Regu, nalézají ohněm a mečem rozbořené město velkých rozměrů a velké rozlohy. Jest to Boleslavem rozbořené město Náklo, o němž se vypravuje, že obyvatelé (kraje toho) zříceniny města toho a kupy mrtvol na mnohých místech ještě po třech letech ukazovali, zejména u Klotíkova (Klotikov) a Kolobřehu (Colobrege).“ V místech těchto stávaly patrně rozsáhlé kolové stavby. Nákolných staveb stopy a zbytky shledány na mnohých ještě jiných místech, jejichžto jméno z kořene slova „kol“ aneb „kůl“ vyznívá. Taková místa naznačuje Boguslavski v krajích, které slovanští Venetové obývali, a to několik, jako na jíhu při ústí řeky Padu blíže Ravenny (Roviny) a Padovy a na severu u Julinu (Venety).

K významu nákolných staveb, jichžto slovanský původ a ráz jest zjištěn, uznala jsem za potřebné, poukázati, aby zřetelnějšími staly se důvody, jež uvedu na důkaz, že zbytky a přežitky tkanin a vyšívání, nalézající se ve střední Evropě, jsou povahy předhistorické.

V přednášce J. Bušana (Die Anfänge und Entwickelung der

[1]) Dr. Bronich uvádí ve spisu: Die slavischen Namen in Holstein und im Fürstenthume Lübek, 1265, že Cycové, 1271 Gygkové a taktéž Kiekov, Kikové, kijevo (odvozené od kyj — Stab, Stock. Pfahl) ke kůlovým stavbám poukazují, cožby platilo rovněž o Kyjovu na Moravě, o Kyjevicích ve Slezsku a Kyjevě v Rusku, kdyby se tam našly předhistorické doklady jako v Nákle blíže Olomouce. Žunkovič pak v knize: „Wann wurde Europa von den Slaven besiedelt“ dovozuje, že: Kojica, Konjice, Konice, Koniec, Konieczow a t. d. dle srbsko-chorvatského konjic — Pfahl, patrně znamenají stavby kůlové — V knize: „Methode und Hilfsmittel der Erforschung der vorhistorischen Zeit in der Vergangenheit der Slaven“ připisuje Boguslavski „Náklům“ v slovanskokulturněhistorickém ohledu důležitost nemenší jako Hradiskům (str. 67).

Weberei in der Vorzeit[2]) uvádí se, že obyvatelé nákolních staveb ve střední Evropě již za času hlazeného kamene odívali se do plátna. Němečtí badatelé Unger a Braun v Ethnologickém listě 1877 na jisto dokázali, že pěstování lnu ve střední Evropě záhy bylo rozšířeno a že obchod s plátnem v těch krajinách má původ svůj v dávných stycích s Egyptem[3]), kterýž tkaním látek a zvláště jemného plátna slynul. V nákolních jezerech Pföffigském, Niedervylském a Bodamském nalezlo se mnoho předmětů, jež na rozsáhlou výrobu lnu poukazují. Nalezeny v těch jezerech vedle všelikých domácích nástrojů lněné šňůry, sítě na chytání ryb, pokrývky, jemně pracované třepení, tenounké vlasové sítě, kusy plátna, a konečně našlo se tu i vyšívání. Heller ve svých pojednáních „Die Pfahlbauten“[4]) soudí dle dovednosti nákolních obyvatelů Robenhauských ve spracování lnu a dle množství tenkých i hrubších šátků tam nalezených, že obleky těchto lidí sestávaly z lněného plátna, a to netoliko v době ušlechtilých bronzů, nýbrž již dříve v době kamenné. Na důkaz vytříbeného vkusu těchto nákolníků uvádí onen spisovatel síť z vlasů, která prý nanejvýš důkladně a jemně pracována jest a nalezena byla v nákolí jezera Robenhauského, pak uvádí šátek plátěný, který pomocí jehly nitěmi protažen jest tak, že utvořeny všeliké dessiny. Učená spisovatelka slečna prof. J. Mesdorfova, kustodka archeologického musea v Kielu, popisuje staré hroby odkryté v Šlesvicko-Holštýnsku[5]). Jsou to rakve vytesané z kmenů, v nichž zachovaly se netoliko lidské kostry, nýbrž i části krojové. Několik útržků látek v těchto kmenových rakvích nalezených chová museum v Kielu: o nichžto slečna Mesdorfova praví, že jsou význačně umělecké a že vyžadovaly mnoho práce, námahy a času. Pak píše dále: „Tyto na pohled nepatrné kousky látek jsou však tím zajímavější, jelikož ukazují, že ženy bronzové doby již znaly více stehů a sešívání švů doposud obvyklých. Také Dr. Much ve Vídni v přednášce své (Die Frau in der Urgeschichte, Wien 1883) připomíná, že v nákolních stavbách blíže Lublaně nalezeny jmenovitě hladké jehly, kterých praehistorická žena potřebovala k ručním pracím, a uvádí, že ve švýcarských jezerech přišlo se na zbytky vzorkovaného vyšívání. Dr. Much pronáší domněnku, že nálezy tyto jsou snad zárodkem čili začátkem téhož vyšívání, které se ve Švýcarsku doposud pěstuje. V norimberském museu vyložen jest kousek dírkového vyšívání nalezeného taktéž v kolových stavbách švýcarských. V lublaňských rašeliništích, kde rovněž

[2]) Zeitschrift für Ethnologie 1889, Heft III, orgán to berlínské společnosti pro anthropologii, ethnografii a praehistorii.

[3]) Die Urgeschichte Nordeuropas nach ägyptischen Quellen von Prof. Dr. Baranski in Lemberg. Spis tento klade styky severoevropské s Egyptem do pravěku a doloživ, že severoevropská kultura byla matkou starokultury egyptské, uvádí, že Egypťané pěstování „lnu“ naučili se od Evropanů. Nálezy lněných předmětů v nákolních stavbách zdají se v pravdě podivuhodným výzkumům Baranského nasvědčovati. Ač spis založen na pramenech egyptských, překvapuje netušenými výsledky historického bádání. — Nebude od místa, poznamenám-li, že důkladnými studiemi, jež ředitel tkalcovské školy v Ústí nad Orlicí a zemský inspektor, slovutný p. Braulík v oboru staroegyptských tkanin koná, usnadní se porovnáváním tkanin těchto s praehistorickými našimi usouditi, dá-li se mezi oběma druhy nějaká vzájemnost čili příbuznost zjistiti či nic.

[4]) Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft 1885 v Curychu

[5]) Die vaterländischen Alterthümer Schleswig-Holsteins von J. Mesdorf.

kolové stavby se vyskytují, vykopán hliněný idol (bůžek), kterýž má naznačený šat napřed spjatý, jenž má po délce krajů a pak na švech rukávů ozdobu (asi naznačené vyšívání), záležející ze čtverhranů vždy kousek od sebe umístěných a uvnitř ležatým křížem a čtyřmi tečkami opatřených. Ostatně učiněny u nás nálezy, které ukazují, že ženy v dávném věku jehlou vládnouti uměly. Zejmena jest to archaeologická sbírka Bergrova v Zemském museu pražském umístěná, pocházející ze staroslovanského hradiště Stradonického, kteráž vykazuje řadu bronzových jehel dosti jemných (ještě jemnější jehly asi se neuchovaly, neboť byly bezpochyby měděnou rzí stráveny a časem se v prach rozpadly). Jehlou takovou šička nejen šíti, nýbrž zajisté i vyšívati dovedla.

V Hojanech u Brna, v hrobě z doby bronzové, nalezen kousek jemného plátna na lebce kostry a v Býčí skále nalezen mezi vzácnými předměty kus šarlatové soukenné látky vlněné. Považíme-li, že obyvatelé Evropy již v době nákolních staveb tkali plátno a vyšívali, tím směleji můžeme souditi, že orbu milující Slované také pěstovali len, tkali plátno, uměli robiti všeliké pleteniny a znali šíti i vyšívati v dobách pradávných, že nebylo jim třeba těmto věcem teprve od jiných se učiti, a že tudíž vyšívání vyvinulo se u nás tak jako u jiných národů znenáhla i vrozenou potřebou člověka. Zvláště národ slovanský, který nepřetržitě se stýkal s východními národy, jejich kulturu částečně pěstoval, přijal též od nich základy pro své vzory, kteréž během doby dle své individuality stilisoval.[6]) Jsou naše lidové vzory velmi podobny východním vzorům a liší se jen pracnou a jemnou technikou, stilisováním, uspořádáním a méně skvělou barvitostí. Když však Slované v pozdějším věku se rozštípili na jednotlivé kmeny a následkem cizího vlivu a nátlaku se u nich poměry sociální změnily, byla arci přetržena nit svérázného lidového tvoření. Cizota ujala se vlády a počala působiti na lid náš v městech a dle nich pak mnoho cizího vedralo se na venkov. Ostatně i staří spisovatelé dosvědčují, že slovanské ženy všeliké umělecké práce robily. Zejmena španělský vyslanec Ibrahim ibn Jakub, jenž za času Otty I. v 10. století navštívil Prahu a který zachoval svědectví, jež uvádí Arab Al-Beksi, píše asi následovně: „V zemi Bujmy (v Čechách) dělají malé šátečky z velmi jemné síťové tkaniny. Cena šátečků těch u nich je stejná, 10 šátečků za kušar (arab. mince). Jimi obchody vedou a mezi sebou účtují. Mnoho jich mají, celé nádoby jimi naplněné, a šátečky ty u nich znamením jsou bohatství a předmětem nejcennějším. Za šátečky vyměňují pšenici, mouku, koně, zlato, stříbro a všeliké věci[7]). Zdali šátečky ony byly síťované a pak uměle vyšívané neb paličkované, vyjde na jedno. Obojí práce, ať paličkovaná, ať vyšívaná, svědčí o dovednosti žen českých v době dávné[8]), a tedy není divu, že v XV. věku, jak v knize Wintrově uvedeno, vyšívalo se v Čechách velmi pilně. Fěrtochy byly až na tři dlaně barevně vyšity

[6]) Zjištěno-li bude vědecky, že prakultura neubírala se z Asie směrem od východu k západu, nýbrž, že její původ v Evropě hledati sluší, jak mnozí novější učenci dokazují, přidám se k náhledu, že také umění výšivkové a tkalcovské vzniklo v Evropě, a to důmyslem ženské pleti slovanské.

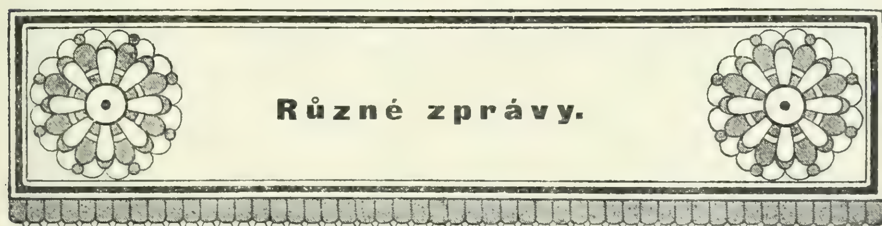
[7]) V. Křížek: Z dějin starých Slovanů, str. 75.

[8]) Což také dosvědčil Kosmas, zaznamenav, že Libuše houpala se na vyšívaných poduškách.

a vyšívání dělo se i na síti barevně i zlatem. Že lid náš prostý nebyl vždy učenníkem, jak se za to má, nýbrž že býval i učitelem ženám vyšších kruhů, vysvítá ze zajímavého dopisu, jejž nalezl v Britském museu prof. Kváčala, v němž jest obsažen důkaz, že v polovici XVII. století v Anglii a v Holandsku moravské vyšívání vzbudilo zájem ve vznešených kruzích společnosti. Z listu toho vysvítá dále, že J. Pell, znamenitý mathematik a diplomat, odevzdal v záležitosti moravského vyšívání memorandum velkému protektoru Anglie Cromvelovi. Prof. Kváčala vyslovuje domněnku, že vyšívání moravské do Holandska a Anglie donesli moravští bratří okolo roku 1620.

Domněnka tato souvisí snad s listem, jejž Pitt jako vyslanec ve Švýcarsku zaslal Komenskému do Amsterodámu, žádaje ho, aby mu „tajemství moravského vyšívání“ vysvětlil, s nímž také své dcery seznámiti hodlá.

Vyznávám ku konci, že účelem poznámek těchto, jež veřejnosti předložiti si dovoluji, jest: upozorniti, že lidové naše umění tkalcovské a výšivkové, vzhledem na plátěné nálezy v nákolných stavbách, vyžaduje hlubokého studia netoliko po stránce národopisné, nýbrž také archaeologické.

Různé zprávy.

Světový mezinárodní kongres archeologů zahájen byl dne 7. dubna v Athénách. Následník trůnu řeckého pozdravil v zahajovací řeči účastníky, jichž se sešlo přes 1000, mezi nimiž 4 čechoslované Dr. Král a Dr. Goll. Potom oslovili přítomné ministr vyučování a osvěty, správce řeckých starožitností a ředitelové archeologických škol. Na to zvoleni předsedové různých odvětví starovědy, dle nichžto se kongres rozdělil v odbory: pro archeologii v přesném slova smyslu vůbec, pro archeologii předhistorickou a anatolskou zvlášť, pro výkopy a muzea, pro nápisy a numismatiku, pro zeměpis a topografii, pro archeologii byzantskou a pro vyučování archeologii. Odbory pracovaly samostatně a konaly sedmého dne schůzi společnou. Mluviti ovšem krátce bylo dovoleno francouzsky, řecky, italsky aneb anglicky. Jednacím jazykem, jímž sepsány také protokoly, byla ustanovena frančtina. Slovanských jazyků šetřeno nebylo; ačkoliv Řekové a Staroslované neustálými styky za pradávna splývali téměř v jedno a jak V o l m e r a j e r obádav Řecko jmenovitě po stránce topografické dovodil, že jeho (Řecka) podkladem je v názvech osad, řek, hor a dolin Slovanstvo, že totiž po jeho zkušenosti Řecko a sousední ostrovy původně zalidněny byly Slovany, jež později teprv vystřídali Řekové! — Po skončeném sjezdu rozjeli se účastníci po Řecku samém a po ostrovech k němu příslušejících, aby na vlastní oči se o významu Řecka vzhledem na starovědu přesvědčili. Slovanským archeologům podána příležitost pátrati, co na výzkumech Volmerajerových jest! Volmerajer byl učený Bavorák, jejž první řecký král Otto do Athen povolal, aby klasickou druhdy zemi vědecky prozpytoval. Volmerajer podrobiv se úloze, kterou mu král svěřil, jak svrchu podotknuto, vyznal, že co

starořeckého shledal, vyrostlo ze slovanského. Ve fragmentech, jež tiskem vydal, výstražně doložil, aby Němci od svého nadšení pro Řeky upustili, poněvadž prý zápal pro ně platí prý také Slovanům. — Účastníci vrátí se ze svých cest a procházkách dne 21. května do Athén, kde pro vědu důležitý sjezd tento slavnostně uzavřen bude; ale archeologické bádání letošní neskončí se, neboť na výzkumy řecké navázána bude v tomto roce velkolepá výstava starožitností a kulturních dokladů byzantských v Římě. Výstavy této súčastní se také Vatikán, kde památek byzantských přechovávají se rozsáhlé sbírky. Co v XV. a XVI. století renaissance, to jest obroda antiky ve výtvarném umění vůbec a v architektonice zvlášť znamenala, toho asi a podobného obratu nadějí se do výsledků archeologického sjezdu v Athénách jeho účastníci vzhledem na dějezpyt a poznávání starověku. Píše se: „V souhlase se směrem doby, která odmítá jednostranné a z veliké části hypothetické toliko výsledky filologické činnosti, vystupuje v popředí archeologie a podává s mladší sestrou svou epigrafickou jediný pevný podklad pro bádání v oboru dřevní historie. Blahodárné účinky sjezdu pobádají naléhavě, aby archeologická práce všech vzdělaných národů se soustředila a také ku svému prospěchu rozšířila, aby do programu jejího bylo lze zahrnouti archeologii vůbec, pokud má úkolem, vystihnouti základy naši civilisace a zjistiti kořeny kultury.“ — K tomu třeba dodati: Pozoruje se a také Chamberlaine v „Základech XIX. století“ doznal, že u vývoji starokultury, kterou si Němci přivlastňují, měli podíl také Slované. Podíl tento bádáním zjistiti a v soustředěné činnosti hájiti, bude zvláštní úlohou archeologů slovanských, které samostatnou, předcházející organisací a za podpory přátel starovědy dostáti bude jim možno.“

Ctitelům vzácných a památných stromů zemí československých. Ubývá rychle mohykánů z říše rostlinné — a kdo ví, zda nepřečkáme posledního z nich. Co v jiných zemích vydány jsou již dávno zákony na ochranu podobných přírodních památek, u nás ničí a kácí se každý mohutnější strom bez rozmyslu — aby jenom brzy naplněn byl měšec majitele půdy, z níž kmen po staletí potravu si bral. Podivno, že právě to, co předky našimi bylo za nejposvátnějšího považováno, lidé „osvíceného“ dvacátého století chtějí chvatem zahladiti. A mohou také směle, vždyť nikdo jim v tom nebrání, nikdo je o ceně a významu památných stromů nepoučuje a teprve nikdo je od nich — ještě živoucí — nekoupí, aby zachránil, dokud ještě čas, vzácné ty monumenty, kteréž hlásati by mohly slávu zemí našich a připomínaly nám národa československého doby dobré i zlé. — Smutná to fakta. — Když ale nikdo nepřeruší skřipot pil do těl staletých, historických kmenů se zařezávajících, hleďme získati si o mohykánech těch památku tiskem. Tak alespoň děti naše věděti budou — co námi lehkomyslně zničeno bylo. Bude to sice smutné svědectví, ale přece jenom pravdivé a my sami povinni jsme si je předem vzdáti. Každý národ má již spis o pozoruhodných stromech země své, ba malé poměrně Švýcary a Irsko nádherná „alba stromů“ velikého formátu — jenom my, Češi, Moravané a Slezané, jsme i v ohledu tom pozadu. Než nebude tak jistě dlouho trvati. Známý odborník, redaktor a vydavatel lesnických a mysliveckých časopisů, p. J. V. Rozmara v Písku, odhodlal se k vydání spisu takového a žádá tudíž cestou časopiseckou všechny příznivce pokroku, aby laskavě pozornost věnovali v jich okolí rostoucím jakkoliv pozoruhodným stromům a zprávu mu o nich napsati si neobtěžovali. Byl by ovšem spisovatel jmenovaný povděčen též za obstarání fotografie stromů a jich popisy (t. j. udání výšky, tloušťky, stáří, historických dat a místních pověstí, ke kmenu se vztahujících) — nežádá ale ničeho zdarma a poctivě zaplatí všechny výlohy s pracemi těmi spojené. — Rádi uveřejňujíce prohlášení toto, přimlouváme se u čtenářů listu našeho, aby pokud možno nejvíce podporovali poctivé snahy páně Rozmarovy i z té příčiny, poněvadž staré stromy mívají mnohdy podobný kulturní aneb kultusní význam jako zdravé a svaté vody. Proto zavěšuje lid rád na vysoké stromy obrazy svatých. Hrabě Miroslavský zaznamenal, že na Krakovsku mužové ubírajíce se vedle mohutných stromů klobouk smekají, a ženy se žehnají.

Bankovnictví za doby babylonské. Nejnovější archaeologická odhalení, prof. Hilbrechtem v Babyloně provedená, vrhají překvapující světlo na bursovní zařízení pravěku. Proslulého badatele přivedly vykopaniny babylonské na takové objevy, že universita v Pensylvanii vydala jeho zajímavé

spisy vlastním nákladem. Slavný nálezce starověkého chrámu Bálova přišel i na stopy úřadních listin dvou velikých bankéřských firem, z nichž jedna nesla název „Egibi“ a datovala se ze 7. stol. před Kr., druhá pak „Murasku a syn“ z 5. stol. př. Kr. Oba tyto bankéřské závody, provozovavší značné obchody, zabývaly se měnou peněz nebo skýtáním a opatřováním půjček za odměnu až 20 procent! Ale nejen malým lidem, nýbrž i boháčům byly tyto bankéřské firmy nezbytně potřebnými veličinami. Na srovnaných cihlách napsána byla celá řada hyeroglifů, jmen to perských, řeckých i chaldejských. Účetnictví babylonské bylo vedeno nejvýš přesně a pečlivě. Každý peněžní vklad, každé uložení cenných papírů, každá obchodní smlouva byly na cihlách svědomitě zaznamenány a pečetí kontrahentů opatřeny. Mimo to připojovány byly k těmto úpisům pečeti svědků, sestávající pravidelně z uřezaných nehtů pravé ruky. Dle důležitosti, jakož i dle doby, po kterou smlouva platiti měla, měnil se počet svědků, jichž zákon předpisoval ode dvou do třiceti. Jednotlivé cihly, znázorňující účetnické knihy, byly náležitým způsobem číslovány a uspořádány, kteráž okolnosť právě stvrzovala faktum, že staří Babyloňané byli se zásadou účetnictví dokonale seznámeni.

Literatura.

Báseň „Jaroslav“ rukopisu Kralodvorského. Studie historicko-literární. Napsal Dr. Hermenegild Jireček. Nález Kralodvorského rukopisu (dne 16. září 1817) vzbudil zrovna úžasný obdiv a neobyčejný rozruch netoliko doma, nýbrž také za hranicemi zemí našich. Dobrovský, Šafařík a Palacký v čele vědatorů českých a celá řada slovanských i neslovanských odborníků, jali se bádati a prozkoumati záhadný poklad po všech stranách jeho vniterného obsahu, totiž se stanoviska jazykozpytného, bajeslovného, archeologického. národopisného a kulturně historického vůbec; aniž opomenuli vzhledem na palaeografickou přesnost na posouzení předložiti ho čelným v tom oboru znalcům německým, totiž Wattenbachovi, Syblovi, Pertzovi a jiným. Chateaubriand a Eichhoff (Francouzi), Caesaru Cantu (Ital), Borwing (Angličan), Jakob Grimm, Meinert, (Němci), na slovo vzatí učenci v Dánsku, Švédsku a Norsku, a jak se samo sebou rozumí, v Petrohradě, v Krakově, ve Lvově atd., podrobivše Kralodvorský nález bedlivé pozornosti a rozboru, dospěli téměř bez výminky k uznání jeho důležitosti vědecké i umělecké. Při zkoumání pravosti kladla se tehdy váha na to, že porovnáváním s lidovými písněmi ostatních Slovanů, jak epické tak lyrické básně, jež v Kralodvorském rukopise obsaženy jsou, svým duchem i původem náležejí k básnictví národnímu a nikterak ke školskému neb uměleckému. „Tento náhled“, dovodil Šafařík, „zakládá se s jedné strany na úplné srovnalosti básní těchto v celém líčení a provedení, v obrazech a formách, ve výrazech a slovech, v rythmu a rozměru s národními písněmi Srbů, Bulharů a Malorusů, které dílem prastaré, dílem před našima očima povstalé, často jen variace našich písní býti se zdají“.

O asthetické ceně básní Královdorského rukopisu byl až na jednotlivé chladné úsudky jen jeden hlas veliké chvály. I největší básník té doby, Goethe, upřímně je uznával; podobně mužové, jinak slovanskému živlu nevalně příznivi, jak M. Hartmann, byli výtečností básní těch mocně dojati; tak neméně naši mužové, na výši přesné vědy stojící, jako Dobrovský, Čelakovský, Palacký, Šafařík a mezi nimi s počátku i Kopitar, byli jejich krásami unešeni.

Do toho svorného souhlasu chvál přimísil se pojednou zlozvuk hádek o pravost nálezu Kralodvorského. Kopitarovo podezřívání proti němu bylo příčinou, že Büdinger, Fejfalík, Haupt a jiní protivníci začali pohrdlivě o asthetické ceně jeho souditi, čehož následkem bylo, že pravost Kralodvorského rukopisu stala se hlučnou denní otázkou. Nedá se upříti, že některé námitky, jmenovitě Fejfalíkovy zakládaly se na rozsáhlých vědomostech, a nutily tudíž při obraně k důkladným studiím. Podnikli je vedle vysoce vzdělaných a osvícených mužů: Palackého, Šafaříka, Nebeského a jiných, oba bratří Jirečkové, jejichžto obrana, v nejhlavnějších částech práce výtečná, činí epochu v studiích o Kralodvorském rukopise. Avšak studie tyto prohloubiti a rozdáliti nastala potřeba, když někteří professoři ihned po založení české university v Praze utichlé mezi tím pochybnosti o pravosti památek rukopisných obnovili. Nastalo řešení otázek, táhnoucích se po výtce k poměru staročeštiny k staroslovanštině, k slovanskému bajesloví, k archeologii, k národopisu a ke kulturním dějinám vůbec a vzhledem na asthetiku zvlášť. Tříbením tím získaly u nás vědy a umy, aniž Kralodvorskému rukopisu ubylo věhlasu a váhy. Že obhájcové památky této bojiště neopustili poražení, dosvědčuje spisek Báseň „Jaroslav“, k němužto zřetel obecenstva obracíme. Báseň „Jaroslav“ Kralodvorského rukopisu, neb jak v rukopise vlastně slove „O velikých bojích křesťan s Tatary“ původně kladena do druhé polovice, a to na závěrek XIII. věku. Ukázalo se však během dalších studií, že z této doby pocházeti nemůže, ježto se v ní jeví stopy proslaveného cestopisu Benátčana Marka Pola „Milion“. To vyznává spisovatel v „Úvodu“ této své studie a dokládá: „Souvislost básně „Jaroslav“ s „Milionem“ Marko-Polovým, byla nám pohnutkou, že jsme podjali se bližšího zkoumání poměru toho. Výsledek našeho zkoumání jest, že báseň „Jaroslav“ vskutku předpokládá známost cestopisu, Marko-Polova, ale ne z překladu jeho českého, nýbrž v sepsání jeho latinském pořízeném r. 1320. a jež mohlo do Čech dojíti okolo polovice XIV. věku. Podle toho báseň „Jaroslav“ nemohla býti skládána prve než asi ve druhé polovici XIV. věku, tedy o sto let později, než jak se posud za to mělo“. Při této práci vzal badatel na potaz také historickou stránku básně, která se po jeho názoru skládá ze zpěvu staršího o sceně na Hostýně, jenž jest jádrem celé skladby, a z úvodu i závěrku přibásněného k němu v době pozdější. Badatel klade „zpěv Hostýnský“ do druhé polovice věku XIII., před Alexandreidu, kdežto úvod a závěrek jsou prý o sto let mladší, připadajíce do druhé polovice věku XIV. Jireček seznámiv čtenáře o osobností Marka-Pola a vyloživ, proč jeho cestopisná kniha nazývá se „Milion“, přikročuje k rozboru jednotlivých dat v básni „Jaroslav“ a pak také k rozboru básně samé. V rozborech snešeno tolik obranné látky, že její sběratel a pořadatel troufal si v úvodu poznamenati: „Vydávajíce přítomnou rozpravu nemáme žádného jiného záměru, než abychom české veřejnosti zůstavili výsledek vlastních svých studií o básni, která jest a přese všechno snižování zůstane vynikajícím skvostem rukopisu Kralodvorského.“ Sebevědomým výrokem tímto dostalo se sporu o pravost Kralodvorské památky nového podnětu, a veřejnost naše jest zajisté zvědavá, jak se k němu její odpůrcové zachovají. Jestliže vážnými protidůvody Jirečkovo tvrzení vyvrátiti dovedou, česká věda obohatí se tím, a komu o pravdu vůbec a ve při rukopisné zvlášť záleží, uvítá námitky s povděkem a přičítá je k zásluhám nestranných kritiků.

Pokud se týká osoby a jména „Jaroslav“ v básni, po něm tak nazvané, dovozuje autor, že nemá žádného přímého vztahu ani k panskému rodu Šternberskému ani ke komu jinému. Jménem tím má prý se rozuměti pan Jaroš ze Slivna. Divná náhoda chtěla tomu, že již na konci XIV. století pan Jaroš z Brušperka zmaten jest s Jaroslavem ze Šternberka. Uvedena tu celá řada okolností, které nabádají podstatně domnívati se, že Jaroš ze Slivna skutečně měl účastenství ve výpravě české proti Tatarům a že přítomen byl ve srážce s nimi u Olomouce.

Že by onen hrdina, jenž r. 1241. v půtce u Olomouce přemohl Kraleviče tatarského, členem byl rodu Šternberského, Jireček důkazů nenalezá; ale pravděpodobnějším vidí se mu býti, že Jaroslav ze Šternberka byl vůdcem proti Uhrům (r. 1253), jejichžto vůdce (Belzait) u Olomouce přišel k úrazu a na to v Napajedlách zemřel. Rodu Šternberků, jehožto působení z první polovice 12. století spředeno jest s dějinami našich vlastí i církve, věnoval autor zvláštní velezajímavý odstavec.

Deváta kapitola spisu obsahuje: Báseň „Jaroslav" v původním znění a s naznačením: Úvodu, zpěvu Hostýnského a závěrku

Spis zakončen dějepisným přehledem „Chlumu Hostýnského". Připomíná se tu velikého a zvláštního významu chlumu toho v dobách praehistorických, po stránce kultusní i vzhledem na mohutnosť a na rozsáhlosť valů, jež temení chlumu učinily hradištěm, jakéhož daleko a široko nebylo Zde se patrně slovanští naši předkové za pradávna k pohanským bohoslužbám shromážďovali po způsobu Reků, jejichžto obětné pobožnosti spojeny bývaly s tak zvanými olympijskými hrami. Takovými kultusními středisky jako Hostýn byly u nás bezpochyby: Králův stůl blíže Velehradu, Perunov (Špilberg) u Brna a Radhošť. Důkladnému archeologickému bádání zůstaveno, zjistiti, pokud bylo staroslovanské hradisko Hostýnské obýváno a sloužilo za tržiště. Jako útočiště v čase nebezpečí válečného osvědčilo se hradiště Hostýnské při vpádu Tatarů do Moravy. Výzkumem Jirečkovým nabývá vrchu názor, že již před návštěvou Tatarů na chlumu Hostýnském zbudována byla svatyně Marianská, a že tam u Matky boží lid moravský dovolával se proti krutému nepříteli pomoci a naleznuv ji, zvolil si svatý Hostýn nejmilejším poutním místem. Studie Jirečkova nabyla zajímavosti a důležitosti upotřebením zpráv kněze Václava o Hostýně, jenž okolo polovice XVII. věku žil a tam (na Hostýně) dobýváním zlata se zabýval. K závěrku nebude od místa připomenouti, že báseň „Jaroslav" tvoří první číslo „V o l n ý c h r o z p r a v" velezasloužilého, neúnavného a pronikavého badatele v oboru starověku československého, jmenovitě pokud se týká historie právnické, Dra Hermeneg. Jirečka. Další čísla „Volných rozprav" budou obsahovati: 1. S k a z a o dívčí válce v Čechách. 2. Kosmas a jeho kronika. 3. Drobné životopisy. 4. Rozpomínky z našeho života. 5. Zeměpisný obraz starých Čech. 6. Kolonisace země české. 7 Ukázky oratorského umění u nás. 8 Příspěvky k věcnému rozpoznání rukopisu Kralodvorského. 9 Čechoslované a civilisace. *—m.*

Od kdy jsou Slované v střední Evropě? Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt? B e i t r a g z u r K l ä r u n g e i n e s G e s c h i c h t s- u n d G e l e h r t e n i r r t h u m s. Sepsal Martin Ž u n k o v i č. Nákladem Jind. Slováka v Kroměříži. Až do časů E n e á š e S i l v i a (nar. 1405, † 1464) nevědělo se v tehdejším učeném světe ničehož o tak zvaném „s t ě h o v á n í n á r o d ů" a žádný historik aneb kronikář do té doby nepochyboval, že Slované vůbec a Čechoslované zvlášť byli od nepaměti usedlí v krajích, které obývají aneb kde — jako na Polabí a v Pomořansku — vyhubeni byli. Teprv Eneáš Silvius začal hlásati, že v V. a VI. století po Kr. nastalo jakési veliké hnutí a přecházení lidstva z místa na místo, které do končin našich přivedlo Slovany. K náhledu tomu dospěl Eneáš Silvius — jak se tvrdí — nesprávným porozuměním a výkladem Tacitovy „Germanie" — spisu to, jenž se táhne ku Germanii ve smyslu z e m ě p i s n é m, ale nikoliv n á r o d o p i s n é m. K rozšíření nauky Eneášovy o stěhování národů a tudíž také o přistěhování se Slovanů do středu Evropy teprve na rozhraní starého a středověku, jakož i k tomu, že nová tato nauka nabyla váhy a stala se téměř článkem víry v celém křesťanském světě, přispěla ovšem ta okolnosť, že její vynálezce, zvolen byv papežem, zasednul r. 1458 pod jménem Pia II. na stolec Petrův. Jakmile však ku konci 18. věku uznána byla zásada pracovati k r i t i c k y, shledali nestranní badatelé, jako Schlözzer, „stěhování národův" a příchod Slovanův do Evropy teprve v V. aneb docela v VI. století „historickou nesrovnalostí a pouhým výmyslem." Učenců i německých, kteří nauku o tak zvaném „stěhování národů" na pravou míru uvésti poctivě se snažili, přibývá; ale nauka ta nalézá doposud obhájců, jimž sebe větší horlivosť ve příčině této ve zlé vykládati nesluší, vede-li je k tomu touha po pravdě, a netýká-li se jich výtka Biesterova, jenž dějiny z příčin buďsi národnostních aneb politických jinačiti a znásilňovati rozhodně zamítá a hanobením vědy prohlašuje.

Jungmann a ostatní buditelé, zkoumajíce historickou záhadu „stěhování národů", pro svou osobu a jak se říká pro domácí potřebu, dobádali se z pramenů řeckých a římských, že ho (stěhování) v tom smyslu, jakoby Slované teprv v V. aneb VI. věku do Evropy se byli přistěhovali, n e b y l o, nýbrž že zde od pradávna sídleli, ale že u dotčených klasikův pod cizími aneb svými, avšak zkomoleně psanými názvy vedeni jsou. Že Palacký a Šafařík přesvědčení tomuto neobaleně průchod nedávali, nýbrž že toliko je napovídali

a mezi řádky opatrně skrývali, dělo se se zřetelem na předpisy tou dobou censorům dávané, nepropustiti, čím by se otázkou slovanskou tou měrou hýbalo, jako to činí stěhování národů a zalidňování střední Evropy kmeny slovanskými. Jelikož tehdejší intelligence nadchnuta byla pověrou keltismu a bádání anthropologické a archeologické, pokud se ho účastnil i Vocel, se vyvíjelo ve smyslu a ve vleku německém, Palackému a Šafaříkovi vidělo se prospěšnějším, vzhledem na stěhování národů a přistěhování se Slovanů do střední Evropy, veřejně nepřidávati se ku straně slovanské, nýbrž chovati se neurčitě, rozpačitě a kolísavě, aby neupadli v podezření nekritičnosti a strannického vlastenčení, z něhož — jak svrchu podotknuto — Biester své německé krajany káral. Palackého a Šafaříka ve vážné této záležitosti pobádala k opatrnosti také nedůvěra v řecké a římské klasiky, pokud se týká jejich země a národopisných vědomostí o staré severní a severostřední Evropě. Nedůvěra tato byla oprávněna, poněvadž, jak Baranski*) dovozuje, Řekové a Římané vědomosti tyto čerpali ze země a národopisných pramenů egyptských, jež byly nedostatečny a nesprávny.

Do choulostivé otázky této zasáhnuli před padesáti lety také Kollár a Šembera, onen „Slovanskou Italií", tento „Západními Slovany v pravěku." Ačkoliv v obou spisech uloženo mnoho velmi cenné látky, přes to přece mezi díla vědecky nezávadná vřaděna býti nemohla; ale právě svou nekritičností dala podnět k hlubšímu bádání, v němž účasť berou oba tábory: vědátorů, kteří hájí domácí právo Slovanů v Evropě od pravěku a těch, kteří se strany druhé je za přistěhovalce v době svrchu uvedené považují. Nebude od místa, poznamenáme-li, že tříbením tímto na povrch vyřinul se náhled, dle něhož prakmen Arijců nesluší hledati v Asii, nýbrž v Evropě, odkudž byla Asie, pokud se týká rasy Indické, zalidňována.**) Z náhledu či výzkumu tohoto kořistiti, přičiňují se úsilovně Němci, střední Evropu prohlašujíce pravlastí Germánů, v nížto Slovanům přisuzují právo podřízené nájemnosti a pouhého podruženství. Tím spor o stěhování národů, pošinuv se do nového období, nabyl netušeného významu a praktické důležitosti. Němečtí politikové, přivlastnivše Germánům autochthonní prvoobyvatelství v Evropě i prakulturu, z nížto prý Slované i po stránce bájeslovné čerpali, i na sněmích a ve všem veřejném životě zvedajíce nároky na vrchnostenskou přednosť (superioritu) nad Slovany, odvažují se z jejich zemí je vyvlastňovati.

Názoru, že Indogermánům Evropa byla pradomovem, dopátrali a rovněž s odborníky německými se zastávají četní odborníci slovanští, s tím však podstatným rozdílem, že dle jejich výzkumů Slované vlastně oprávněni jsou, činiti nároky na prvoobyvatelství Evropy střední a na prakulturu, které přináleží zásluha a česť mateřství kultur jiných. V čele této strany čili školy slovanské stojí B o g u s l a v s k i, jenž jí dal směr dvousvazkovým dílem „Hystorya Slawian" (v německém překladu: „Geschichte der Slaven"). Spis, jímž dosavadní nauka o původu Slovanů postavena byla, jak se říká, vzhůru nohama, a jehož novotou překvapující obsah objevil se vesměs vědecky doložen, umlčeti nebylo možno. Byl to jmenovitě prof. Brückner, rodem Polák, ale stoupenec školy berlínsko-vídeňské, jenž se jal protislovanské názory strany své proti Boguslavskému hájiti. Boguslavski však vytasil se na obranu knihou „Metoda i środki poznania czasów przedhistorycznych w przeszlości Slawian". (Methode und Hilfsmittel der Erforschung der vorhistorischen Zeit in der Vergangenheit der Slaven. Übersetzt von Waldemar Osterloff). Boguslavski znesnadnil protivníkům odpor, ustanoviv pravidlem, že kdo kriticky o praehistorii úsudky pronášeti chce, musí jeden každý z nich opodstatniti linguisticky, ethnograficky, sociologicky a konečně archeologicky. Straně slovanské přibylo v M a r t i n u Ž u n k o v i č i zdatného

*) Die Urgeschichte Nordeuropas nach egyptischen Quellen von Dr. A. Baranski. Str. 14.

**) K a r e l S c h i r m e i s e n dal náhledu tomuto ve spise: „Die Entstehungszeit der germanischen Göttergestalten" následovný výraz: „Die praehistorische Archaeologie drängt gemeinsam mit der Anthropologie und der vergleichenden Sprachforschung ganz unaufhaltsam zu der Annahme, dass der ursprüngliche Wohnsitz der Indogermanen, wenigstens mit dem Beginn der jüngeren Steinzeit, in Mitteleuropa und zwar in den germanischen Ländern zu suchen sei, — d a s s d a h e r d a s i n d o g e r m a n i s c h e U r v o l k d u r c h d i e G e r m a n e n s e l b s t r e p r ä s e n t i r t w i r d. Str. 9.

pomocníka, jenž, šetře zásad a pravidel Boguslavským vytknutých, jal se otázku: „Kdy střední Evropa byla slovanskými kmeny osídlena?“ řešiti. Práce této podjal se Žunkovič s neobvyklého doposud stanoviska — topografického, jež však vedle svrchu uvedených vědomostí linguistických, národopisných, sociologických a archeologických předpokládá důkladnou znalosť kulturního dějepisu, přírodopisu a folkloristických poměrů dotyčného okolí, rovněž jako bystré oko pro geologické zpytování země.

Že Žunkovič všemi těmito vlastnostmi, jichžto je třeba ku prozkoumání otázky, kdo nejstarší obyvatelé Evropy byli, opatřen jest, dosvědčuje jeho kniha, jejížto hlavním účelem je objasniti, poopraviti a vyvrátiti dějepisné a vědecké omyly, jež ve příčině původu Slovanů vládnou. Ponechávajíce si o knize této pojednati jindy, uvedeme, co o ní v „Národ. Listech“ (čís. 7. 1905) odborník pronesl:

„Věda potírá a odstraňuje pověru. Pověrou je každá myšlenka, kterou člověk snaží se vysvětliti sobě zjevy kolem sebe pozorované, dokud jistoty vědění nenabyl. Dokud nezjistil fakta, ať svými smysly, ať cestou dokumentů, odkázán je člověk se domýšleti, věřiti. Každá věda se opírá o domysly, tedy svého druhu o pověry. Do nedávna považoval úřadní dějezpyt za jisto, že Slované přišli do Evropy někde okolo V. neb VI století. Tenkrát také praotec Čech prý se svými přišel přes „tři řeky“ a stanul na hoře Řipu, aby požehnal nové vlasti. Novější bádání čím dále ostřeji nastupuje, aby toto patrně liché, tedy pověrčivé datum přivedeno bylo na pravou míru. Čím dále jasněji vychází na jevo, že přítomnosť Slovanů třeba položiti mnohem dále na zad, do minulých věků. O příchodu jich v pátém, neb snad i čtvrtém a třetím století, aspoň sotva může býti řeči. Nezbývá, než domněnku tohoto dějepisu odkázati znenáhla do říše vědeckých — pověr.

Slované, patříce k velikému kmenu Aríjců, jsou v Evropě tak staří, jako kterýkoli z národů plemene toho. Jméno slovanské nevyniká sice v oněch dávných dobách ze zpráv, jež o válečných a jiných událostech podávají záznamy nejstarších zpravodajů, jsou však jiná svědectví neméně víry a pozoruhodná, která jich přítomnosť zjišťují. Tak vidí se moderní dějezpyt nucena prostřednictvím pomocných věd zjišťovati fakta, o kterých přímých zpráv psaným slovem nebylo zachováno. K těm pobočným vědám náleží i názvozpyt. Jsou celé kraje osídlené dávno národem jinojazyčným, které podnes ve svých jménech místních zachovaly neklamné svědectví, že kdysi obývány byly národem, který slovansky mluvil a patrně dlouhou dobu prostor obýval, tak dlouho, že jeho názvy nesmazatelně se vryly v tělo kraje, ve skály horstev, v koryta řek a potoků. Názvy namnoze tak trefné, že dnes neodoláváme obdivu nad případností a rázovitostí, kterou ani věky zdolati nedovedly.

Otázkou těchto nepřímých dokladů historie obírá se také spis pana M. Žunkoviče, nedávno vyšlý, „Kdy Slované Evropu osadili?“ Snesl za tím účelem hojnosť dokladů, jež dávají přemýšleti a jistě přispějí nemálo k osvětlení temnot historických dohadů.

Pisatel vedl svoje pátrání několika směry. Jednak se zajímal o původ a význam topografických jmen ve střední Evropě, sledoval rozšířenost jmen slovanského rázu v těchto oblastech a porovnával souvislost přírodního daného podkladu s obsahem a významem názvů. Není sice pochyby, že kulturou mění se i znenáhla povrch země, ale jakým přece jen ponenáhlým tempem u porovnání, s jakým střídají se na něm pokolení lidská. Generace, národy, plemena odcházejí, leč okolí jich pobytu, kraje, hory, řeky, tvary povrchu zemského zůstávají, zachovávají namnoze po věky svůj tvar. Žunkovič přidržuje se zásady, ohledati vlastním okem místo, o něž běží, a tak jaksi názorně posuzovati věc i význam slova, které po věky ulpělo na jejím těle. Methoda vynáší namnoze překvapující výsledky.

Slovanská jména místní nebývají nikterak násilně tvořená a šroubovaná. Nejbližší zjevy přírody okolní, poloha místa, útvar půdy, přítomnosť užitečných nerostů, rostlinstva neb zvířeny bývají původem pojmenování. Sta a sta jmen naznačují místa, kde bývalý les vymýtěn: Golnik (holý), Golic, Golič, Goličava, Goličina, Golbreg, Pleša, Plešac, Plešovice, Lisac, Lisec, Lisa, Osek, Posek, Vosek, Sečevo, Sekava atd. Jiná mají za základ pojmenování nalezený útvar půdy, je-li strmá Strmbreg (Strm breg = strmý břeh) Strmec, či rovný Rovena, Rovno, je-li půda zvlášť dobrá Dobrovce, Dobrunje, nebo místo, kde se trhy konaly Tržec, Terst, Trgovišče a pod.

Zajímavo je, že veliká část jmen místních ve střední Evropě je vůbec původu slovanského, neb aspoň na někdejší slovanský tvar svůj upomíná a jedině slovanským zvukem slova je možno vysvětliti jich přírodní význam. Neslovanská pojmenování poukazují na osídlení druhotná, pozdější, na uchvácení slovanských država již usedlých a z něho vyplývající odnárodňování. V té příčině měl slovanský živel ponejvíce co činiti s Němci. Všechny „burky", „šlosy" a „majerhofy" sem spadající, pocházejí z dob daleko pozdějších.

Poučno je porovnati, jak se k názvosloví původnímu zachovávali národové, kteří v pravěku spolu se stýkali. Římané nepřekládali jmen místních do svého jazyka. Ponechávali název jak byl, přizpůsobovali jej leda své výslovnosti. Rtje (vrchol, útes) = Retico, Trgovišče (tržiště) = Tergeste, Trebinje = Trebunia, Loče = Lotodi a j. v.

Ne tak Němci. Ti předělávali šmahem jména slovanská a to zvláště od století XII. Někde jméno prostě přeloženo; jinde přizpůsoben slovanský název bez ohledu na smysl přibližně znějícímu slovu německému a opět jinde položen název zcela libovolný.

Ze Žabje stává se Schwabendorf, ze Strmbreg (strmý břeh) Sternberg, Ločna ves překřtěna na Latschendorf, Ostribreg na Osterberg, Malá Hora na Malahorn. Bezpočet německých jmen na „Werben" nepochází od verbování, nýbrž prostě od slovanských vrb. Dobrovce a Dobrunje předělány na Gutendorfy a Gutenthaly. Ubohé Podmole v jižní Moravě obiřmováno na Baumöhl!

V pohoří Harcu nachází se skupina „Rosstrappe". Výklad názvu sahá až do mythologie německé, která vypravuje, že zde germánský bůh Odin na svém koni se projížděje, půdu jeho kopyty rozryl. Autor neopomenul ohledati místo a shledal okolí ku podivu rozdrápané. Rosstrappe i s mythologickým výmyslem v mlhu se rozplynula. Slovanský pojem i název jsou vskutku mnohem bližší a případnější, jak svědčí rozryté, „rozdrápané" stráně, jež ve skutečnosti neb na pouhém obrázku se na prvý pohled hlasitě o své jméno ucházejí.

Slovinský vrch „Osel" nazván v překladu „Eselberg". Překlad byl by dojista vystižný, kdyby vrch pojmenován byl po oslech, jež se tam snad někdy pásávali. Zatím však slovanský název nepochází od čtvernožce „osla", nýbrž od druhu kamene, jehož ložiska se zde nacházejí a kterému Slovinci „osel" říkají. Podklad jména, odůvodněný složením geologickým, uklouzl, a vrch zůstává pro Němce navždy ubohým „Esels"-bergem.

Podobně to stojí s různými Rosenbergy a Rosenthaly. Jméno nepochází od růží, které v těch místech (Korutany) vyjma planých vůbec se nenacházejí, nýbrž od slovanského „rožen", což značí kámen křesací, v obvodu krajiny hojně se nalézající.

Tak dalo by se postupovati od jména ke jménu, od názvu k názvu, až shledáme před sebou rozprostřenou celou síť někdejších slovanských bydlišť, jež táhnou se severní Italií, Rakouskem, Německem, Nizozemím až na Balt, ba až po sám Island.*)

Od jednotlivých názvů místních možno přejíti k pojmenování souhrnnému. Ze starých dějin možno povšimnouti si na příklad dvou jmen, zdělaných z názvosloví slovanského: římské provincie Noricum a Panonie. Noricum zaujímalo východní země alpské. Základ názvu tvoří kořen „nor", znamenající po slovansku jeskyni, vydutinu. (V slovin. nora, rusky nora, česky noře, nořiti, ponořiti.) Jeskyňovitý útvar v Alpách vápencových je vskutku význačný pro ráz krajiny (Kras), kde vytvořeno množství obdivuhodných jeskyň krápníkových. Zde zvedá k oblakům své téměř posvátný Triglav, k němuž Slovinci doposud, aniž by dovedli udati příčinu, pohlížejí se zvláštní zbožností a úctou, jako k Olympu jihoslovanskému. K Triglavu vztahuje se též jedna z nejstarších pověstí o rozhněvaném Zlatorogu, jenž kvetoucí úbočí hory rozdrásal v rozklaná skaliska. Pověsť je asi dalekosáhajícím vysvětlením mythickým, jak si praehistorický náš předek vysvětlil ponenáhlé zpustošení kvetoucích kdysi úbočí snad přívalem glaciálním, po němž zbyla nahoře jen kamenná poušť.

V Noricum ode dávna těženy kovy, hlavně železo a zlato. Zlato rýžováno na řece Drávě a to v míře tak značné, že Římané měli zde stálého dozorčího

---

*) Přebohatý materiál snesen a srovnán již v Kollárově „Staro-Italii Slavjanské". Tehdy oficiální „věda", podléhajíc dogmatičnosti hesel, prohlásila dílo za výplod „básnické fantasie". Budoucnost dojista ku práci Kollárově s úctou se vrátí.

úřadníka. A kdo zde drahý kov dobýval? Jména Zlatnaves, Zlatoličje a j. to prozrazují.

Panonie dobyli Římané v 35. roce před Kristem. Název vztahoval se na část nynějších Uher. Pani = bani byli náčelníci okršků, stolic Ban je doposud názvem pro nejvyššího úřadníka v Chorvatsku. Část Uher nazývá se podnes Banát. Příbuzno je české „panství“. Náčelník župy jmenován zde župan, t. j. župy pán. Pán, slovo slovanské, znamená předáka. Jedině slovanština může užíti slova Pán jako názvu i pro Boha nejvyššího. Ze slovanštiny přešlo pan, ban do jazyků jiných. Ve Štyrsku ještě v roce 1726 psali soudce „Pannrichter“.

Zapředenou nit možno snouti dále. Jako názvosloví vypůjčil si Němec i jiné věci ze slovanské kultury. Do mythologie jeho tímto způsobem vloudily se představy, jichž slovanský původ a ráz je samozřejmý. Altvater „Vodan“ neb „Vuotan“ není než u Slovanů baltických známý Voden-bog (vodní bůh), náš vodník, Schratt je slovanský škrat, skřit, skřítek a nápoj germánských božstev je teprve slovanský; nazývá se „met“ od „medu“, „medovina“, v jehož přípravě byli Slované nedostižní.

Z ukázek v knize páně Žunkovičově hojně obsažených vysvítá, že slovanské názvosloví je ve střední Evropě vskutku nejpůvodnější, že prvenství jeho, a to jest nad míru důležito, lze snadno dokázati, z čehož opět vyplývá, že Slované byli zde národem, jenž prvý osvětu ve zdejších krajích rozvíjel.

Že Slovan v Evropě z nejstarších obyvatel byl, dokazují též nesčetné pověsti jeho o saních, smocích a dracích. Geologie dnes tak důkladně vyzbrojená, konstatuje jsoucnost někdejších „draků“ na zemi, jichž příbuzní krokodil, bazilišek, chameleon doposud žijí. Podoba předpotopních zjevů vědecky načrtnutá úplně se shoduje se zjevy vylíčenými v bájích a pověstech, ačkoliv pohádky vznikly v dobách, kdy geologie vůbec nebylo.

Tak se krásně doplňuje jedna věda druhou. Neméně krásně vychází na jevo, že nic na světě není darmo, ani ty opovrhované pověsti a báje, docházející tak překvapujícího osvětlení se strany nejstřízlivější vědy, odrážejíce zároveň paprsek vlastní na pradávnou dobu mythického života Slovanů v našem dílu světa, zasahující až do pravěku nejšerejšího.

Moravský Kras a jeho podzemní svět. Píše Dr. Karel Absolon. Kraj, rozprostřený mezi Boskovicemi a Brnem, vyniká jednak úchvatnými partiemi turistickými, jednak divuplnými útvary, skrytými v lůně zemském. Člověk kolikrát již, ale skoro bezvýsledně odvážil se proniknouti mysterium tohoto světa podzemního. Bylo tu ticho, jež jakoby nikdy nemělo býti přerušeno. Dvorní fysik a matematik, Jan Nagel, roku 1748 sestoupil v jeskyně sloupské a proniknuv daleko do propastí, vykonal prvý z nejpamátnějších výzkumů na světě. Knížecí hutní inženýr Rudzińsky roku 1784 bez úspěchu snažil se dosíci jeskyň macošských. Láká-li tento kout světa krajinnou nádherou turisty, daleko více vábí učence divy, vytvořené tu v podzemí přírodou, svou znamenitostí světovou. Záhady této nádherné pohádkové říše podzemní byly objasněny teprve ve století XIX., však ne úplně. Slavný archeolog Dr. Wankel zanechal lví dráp ve výzkumu Sloupu a Macochy; šlépějemi dědovými kráčí vnuk, Dr. Karel Absolon; pohrdá pohodlím a nebezpečím, ale důkladně vědecky vyzbrojen spěje tam, kde noha lidská ještě nestanula. Výsledek svých prací podává v díle „Moravský Kras a jeho podzemní svět“, vydávaném nákladem Aloise Wiesnera v Praze. Velezáslužné dílo Absolonovo jednající o nevšedních zjevech, jež upoutaly pozornost učenců světového jména, jeví se i co do úpravy pravým skvostem. O vzácném podniku tomto vyhražujíce si pojednati později, uznáváme za vhodné místo obvyklého odporučování poukázati k významu a důležitosti Krasův se zvláštního stanoviska, doposud neobvyklého.

Ze zkoumáním Krasu moravského a slovinského po stránce přírodovědecké docíleno výsledků stejných, známo ale, že příbuznost tato jeví se i v ohledu děje- a národopisném, uvádíme na ukázku úvahu, kterou „O předhistorických obcích v Krajině a na Moravě“ napsal a v „Pozoru“ uveřejnil Vladimír Vyhnal. Úvaha, jež dle topografického bádání Žunkovičova vznikla, zní: Jedeme-li světopustým, kamenným mořem Krasu směrem od Terstu po dráze k Lublani, obrací na cestě ze Sv. Petra do Postojny naši pozornost k sobě nepatrná říčka Pivka (Poik), která vinouc se hrbolatou rovinkou k Postojně na levém břehu Razderta

(Präwald) spěchající potůček Nanošcu v sebe pije. Netušíce nižádného příkoří, vesele pospolu ku předu bublají. Pojednou zastupuje jim drze cestu 676 *m* vysoká hora Sovič. Stůj! Ani krok dále! zní úsečný její povel.

Vody zprvu asi protestovaly a zdouvaly se, ale naleznuvše přesilu u násilníka, povolily. Vyhledávaly a našly za oněch pradávných časů obejetím Soviče jiné východisko. Tímto manévrem utvořily před nevysokým pohořím západně od Soviče jezero asi $1^1/_2$ čtver. míle. Hladina jezera mezi vyčnívajícími vyvýšeninami tak vysoko se zdvihla přibývajícími spoustami, že jeho vody v nížině rozložené u Sv. Ondřeje (St. Andrae) 532 *m* nad mořem nalezly přirozeného odtoku, kterým plynuly mezi hrbolatým pomezím okolo Sv. Magdaleny k Planině dále.

V tomto dávném, nyní vyschlém jezeře na pravém břehu Nanošci usadili se na povýšeném místě za drahných, nepamětných dob lidé, a musili to býti Slované, neboť nazvali toto, za sídlo sobě vyvolené místo dle jeho polohy uprostřed vod, svým domácím, slovinským jazykem příznačně „Otok" a sice Malý Otok na rozdíl od Velikého Otoku, ležícího na výběžku příčního pohoří, podobajícího se poloostrovu. „Otok" znamená v slovinském jazyku český „ostrov", což v dobré paměti uchovávati dlužno v příčině dalších vývodů, které z obdobných poměrů na Moravě, táhnoucích se k obci „Ostrovu" u „Macochy", samy sebou se vyvolávají.

Těchto dávné minulosti přináležejících poměrů ovšem v přítomnosti už nestává, jen příznačná jména se nám zachovala, která k svému příčinnému původu jasně poukazují.

Nyní ale zvědavec vyhrne se na nás s otázkou, kolik uplynulo as věků, kdy obce „Otoky" vzaly původ svůj ve zmíněném jezeře, proč jezero ztratilo se s povrchu pozemního a kam vody jeho se poděly.

Zodpovězením těchto záhadných otázek ocitáme se v přítomnosti.

Příčiny převratu toho všem nám jsou známy. Jest to světoznámá „Postojenská jama" (jeskyně) veliký slap pod horou Sovičem. Hora tato skládá se z krašského vápence, který leží ve vrstvách se sklonem od východu k západu na slínovité břidlici. Vrstvy tyto vápencovité jsou vodou prostoupeny.

Horou Sovičem zastavené a tím vzedmuté a vystouplé vody, tlačíce na své přirozené hráze, našly poznenáhla ve vrstvových mezerách, jež prostupovaly a zvláště rozpustné hmoty vápence a sádrovce mezi břidlicí ležící protínaly, zpočátku ve způsobě kapek, potom praménků volného průchodu, až se prodrané otvory silou prodírající se vody více a více rozšiřovaly tak že až nynějších rozsáhlých rozměrů nabyly i nyní ještě napořád se rozstupujíce a veliké sluje „jamy" a jeskyně tvoříce. Tam kde stropy byly vyplakováním a neustálým podemíláním přirozených svých podpor zbaveny, propadly, se tvoříce nesčíslné důlky, svrtky a trychtýře, jaké vykazují hojně jeskyně Krasu.

Ejhle jak krásný to příklad důsledné, vytrvalé činnosti v přírodě!

Drzý Sovič zastavil malounké Pivce směle cestu; tato slabounká proti obřímu Soviči jej pokořila přece — mravenčí svou podvratnou prací. Hlodala po věky na jeho základech a vedravši se konečně i do útrob jeho, skloní dnes aneb zítra jeho hrdopych v prach svých pěnivých vlnek. Jako Kochův bacillus hýří ničivě v těle lidském, tak Pivka v hmotě Sovičově drobila a ryla. Nemohouc jeho mohutné skalní hradby přeskočiti, podlezla, prohlubivši ho v jeho nitru, a ejhle vyběhla jako panický Unec u Planiny v rovinu, zpívajíc si vesele biblická slova „maličko, uzříte mne, maličko, neuzříte mne", aby po krátké pozemní pouti své — někdy jsouc nakypěná a tvoříc tehdy u Planiny jezero, jako sesterská říčka nedaleko u Cirknice — zase skryla se v podzemní taje skrýši Lanského vrchu (518 *m*).

Avšak posilnivši se podzemními přítoky, vynáší opět vlnící se své tělo u Vrchnika (Oberlaibach) na povrch země, kdež však v smrdutých kalech as 4 čtver. míle rozsáhlého Lublaňského močálu zmírá. Než i potom jako hotový nezmar se vzkřísivši a očistivši se z kalu v mohutnosti spěchá k Lublani jako Lublaňka a u Zalogu se Sávou ve věčný se pojí svazek.

Daleko jsem se pustil, utopiv ve svůdných vodách Pivky, Unce a Lublaňky začáteční své rozjímání. Vracím se k němu, abych je opět oživil.

Původ jména obcí „Otoků" jsem, jak doufám, s dostatek vysvětlil a zdů-

vodnil. Dalo jim jméno položení jejich uprostřed vod, které se už za dávných dob prodraly a ztratily v podzemních skrýších Postojenské jeskyně. Jiný takový „Otok“ máme ještě v oblasti cirknického jezera, které ho periodicky omývá vodou.

Snad podaří se v budoucnosti na dně bývalého jezera, šplouchajícího druhdy vody své na břehy našich „Otoků“ u Postojny, nalézti jako v Lublaňském močále kůlové stavby a ponořené koráby a dokázati, jak octly se naše obce „Otoky“ na suchu.

Nyní dere se v popředí otázka, ak staré jsou osady ty naše „Otoky“. I na zodpovědění této otázky chci se odvážiti. Ovšem nemohu se hrabati v letopočtech. Kolik ale staletí a tisíceletí úsilovné a drobné práce to vyžadovalo, než Pivka prosákáním vod svých probrala se do útrob hory Soviče a než v ní takové prostorné chodby, jaké jsou Postojenské Jamy, vyhlodala, že 3 hodiny dost urychleným krokem se procházeti lze, nepočítajíc v to nepřístupná, nízká a zaplavená místa až do Planiny, každý může snadno se domysliti

Dříve však než celá tato, na tisíceletí vyměřená práce neustále činné přírody byla dovršena, musily už před Postojenskými jamami naše „Otoky“ založeny býti, poněvadž dostaly své příznačné jméno podle svého položení uprostřed vod, jež se znenáhlým prolíváním a prosákáním do nitra Soviče později do útrob země provalily, vytvořivše světoznámé Postojenské Jamy. A poněvadž se jmenují „Otoky“ (ostrovy), poukazujíce na stav, který nyní již netrvá, nýbrž dávné minulosti přináleží, lze právem souditi, že oni lidé v dávnověké minulosti byli Slované (Slovinci).

Vypravovala se mi historie, o které nevím, zda zakládá se na pravdě, kterou však zde kladu k znázornění dávnověkosti Postojenských Jam a která by zároveň přibližně podávala obraz starodávnosti našich obcí „Otoků“.

Ze stropů a stěn Postojenských Jam prýští se prodírající se voda, berouc s sebou rozpuštěný vápenec. Voda odpařujíc se v prostoru usazuje zuhličnatělý vápenec ve spůsobě krapníků v mnohotvarých podobách Když voda kape se stropů, tvoří se na klenbě visutý rampouch a z kapek vápencovitých, dopadajících k zemi, roste do výše kužel. Oba tyto výtvary rostou navzájem každý svým směrem, až si podávají ruce, splynouce v jeden kus, takže tím způsobem vyrůstá sloup, který znenáhla tloustne.

Takový sloup nachází se i v Postojenské jámě as 1 *m* v průměru vedle jednoho průchodu. Za časů panování Římanů bylo veliké zemětřesení, následkem kteréž příhody prý sloup ten byl přeražen Horní díl jeho položil se přes přiléhající chodbu rovnovážně jako architráv a jest do dneška ho viděti. Před několika desítiletími dopátral se prý kdosi náhodou při bližším ohledávání zlomeniny sloupu pod jeho vrstvou vápencovou jakéhosi písma. Po opatrném odškrabání vrstvy as 1 palce (2·5 *cm*) odkryt byl prý římský letopočet, udávající, kdy byl sloup následkem zemětřesení přeražen. Podotýkám výslovně, že jsem historii tuto v Krajině jen vypravovati slyšel. Abych se dopátral pravdy, obrátil jsem se na c. k. správu Postojenských Jam dopisem o zprávu, leč nedostalo se mi na mé uctivé dopsání — ani odpovědi.

V této posud nijak nezdůvodněné historii měli bychom klíč a měřítko k dopátrání se času, kterého bylo sloupu třeba, než vyrostl na nynější tloušťku.

Od časů přelomení uplynulo as 2000 let a za tu dobu vzrostl o 2·5 *cm*. Roste tedy v poměru jako 100 : 2·5 čili o 40tý díl. Bylo-li k nasazenině o 2·5 *cm* 2000 let třeba, pak vyžadoval celý sloup k svému vzrůstu 40 × 2000 t. j 80.000 let Když se uváží, že od vyhloubení jeskyň rovněž tolik času uplynulo, pak obce „Otoky“, které, než vše to se stalo, t. j. než vody nadzemní se do Soviče protratily, jezero vyschlo a ony na suchu se octly, honositi se mohou pravysokým stářím.

O původu jejich zakladatelů svědčí jejich slovinské jméno, jež hlaholí i na březích bodamského jezera v jméně měst Bregenci a Bludenci. Ovšem není vyloučeno, že Slované zde osídleni název obcí „Otoků“ v cizím jazyku svých předchůdců v osídlení příznačně označených a v tradici na Slovany zachovaných, na svůj jazyk převedli.

K jakému rozporu došel jsem svým blouzněním s vymoženostmi dějezpytu! Než něco podobného a zajisté ne nahodilého nalezáme na Moravě a to právě káže hloubati dále.

Kdo by neznal světoznámou Macochu, sloupské jeskyně a podzemní

vody v tomto kraji! Útvar jest týž jako na Krasu v Slovinsku.

Kdo pátravým okem rozhlédne se po okolí Sloupském, brzo vystřehne, že vody, které nyní v Sloupských jeskyních do země zapadají a podzemní tok berou, měly původně přirozený svůj tok údolím Punkvy, vyhloubavše úžlabí to v drahných dobách. Východně od Sloupu teče potok a u vsi Holštýna slapem pod skálu mizí. Tato voda, jak se dá sledovati, než se Holštýn propadl, jak k tomu jmeno Holštýn (hohler Stein = dutá prohlubená skála) poukazuje, tekla v dávných dobách suchým dolem a pojila se s Punkvou nedaleko od Čertova mostu. Když obě vody povrchně běžely, tvořily mezi sebou poloostrov, na kterém se Macocha nalezá a něco severně rozprostírá se moravský „Otok" — naše obec Ostrov. Možná že obě vody, než hluboká koryta sobě vyhlodaly, za obcí Ostrovem se slévaly a tím způsobem byla obec na dokonalém ostrově.

Z tohoto uvažování dá se dovoditi, že obec Ostrov byla v té době založena, kdy obě vody ještě na zemi plynuly, t. j. před dobou, kdy prodraly si do podzemních skrýší průchodu. Práce drobná, věkovitá, byla táž jakož i příčiny, jak jsme je zaznamenali u tvorby Jam Postojenských. Ostrov má za sebou daleko starší dějiny než propadnutí se Macochy. Daleko před jejím vznikem, jež sahá zpět do dávných tisíceletí, byli tu snad již Slované, jež obec, plovoucí uprostřed vod, beroucích se druhdy v nepamětných dobách na povrchu země, pokřtili českým jménem Ostrov.

„Životopis a skladby Pavla Křižkovského" od Dra Karla Eichlera. Tiskem a nákladem knihtiskárny Benediktinů rajhradských v Brně. Zavládlo pravidlo, národy řaditi a jim práva odměřovati nikoliv vzhledem na různosť jazykovou, nýbrž dle ceny jejich svérázné kultury, kterou neodvisle od sousedů si zjednali a v nížto se jejich povaha a duševní osobitá zdatnost zračí. Pravidlo toto vzniklo a nabylo platnosti, když na začátku minulého století Napoleon I. některé kraje německé zabrati strojil se. Tenkráte zvolal svou učeností v Německu vysoce vážený Görres:

„Němci, nebuďte jak to blbé olovo, které do každé formy přelévat se dá." Od časů Ludvíka XIV. navyklo si panstvo a měšťanstvo v Německu, ve francouzské kultuře vyhledávati vzdělanost a pokrok, nepozorujíc, že se počínáním takovým národu svému odrozuje. Hlas Görresův vzpamatoval dotčené, po pařížsku pitvořící se kruhy tak důkladně, že z vleku cizácké mody šmahem vyvolňujíce se, začali se k původním německého života způsobům vraceti a na základech staroněmecké lidové samorostlé kultury chrám novodobé a svérázné německé osvěty a vzdělanosti po všech stránkách všeliké vědy a krásného umění budovati. Obrat ve příčině této byl tak mohutný, že Napoleon vyznal, že mu Görres uškodil více než nějaká nepřátelská armáda.

S hlediště tohoto nabývá velebná postava Křižkovského významu buditele v tom smyslu, že založil školu národní a v pravdě slovanskou, jejížto odchovanci: Smetana, Dvořák, Janáček, Nešvera a ostatní našinští skladatelé vyvolňujíce se z vlivů cizáckých, pomáhají národu českému k samostatnosti po stránce hudební, jež jest důležitým příznakem kultury. Zásluhou Křižkovského nedovoleno národu československému vytýkati, že je vzhledem na umění hudební blbým olovem, jež se do každé formy přelévati dá. Křižkovský, chtěje poučiti a přesvědčiti svět, jaké bohaté poklady spočívají v písních našich lidových, zapřev vlastní tvůrčí hudební hřivnu, nesoukal honosivě ze své skladební schopnosti a způsobilosti, nýbrž obmezil se na uměleckou úpravu jejich v písně sborové takového způsobu, aby se hodily pro vzdělávací zábavy akademické, besední a koncertní, jež v Brně osobně říditi se neostýchal, jsa si vědom úlohy, která knězi v první řadě přináleží, všecko dobré, krásné a pravdivé pěstovati a k zušlechťování národa, přispívati, „aby byl" dle slov sv. Pavla „všem všecko, ale napřed domácím víry", t. j. svému národu.

Za to, že se Křižkovský vydal na dráhu skladatelskou v duchu národních písní, měl co děkovati zvěčnělému Sušilovi, jenž ho k činnosti této nabádal a jemu v ní byl rádcem a pomocníkem. Než vše, co ve příčině této Křižkovský zdárně podnikl, bylo toliko průpravou k úkolům vyšším. Křižkovský zamýšlel obroditi hudbu operní národně. Že k tomu nedošlo, zavinila pražská škola hudební, jež snahy Křižkovského pošklebnými poznámkami provázela a jemu znechutnila v započaté obrodní činnosti vytrvati. Křiž-

kovský, jsa povahy příliš citlivé a ve svém umění nedůvěřivý, vzav následkem nepříznivých posudkův pražských mistrů správnost svého obrodního úsilí v pochybnosť, přestal pole hudby národní vzdělávati a obrátil zřetel svůj k opravování hudby církevní v klášterním chrámě Augustiánů na Starém Brně.

I v oboru tomto prokázal se Křižkovský býti nedostižitelným mistrem, zvláště když působením přítele svého Ign. Wurma povolán byl za ředitele kůru v metropolitním chrámě sv. Václava v Olomouci. Působení Křižkovského zde rovná se zásluhám, jež si o zvelebení církevního zpěvu na Moravě zjednal Slovinec Kohoutek (Gallus)*, jehož řízení kůru na dómě olomuckém padá do doby biskupování Stanislava Pavlovského.

Nebude od místa zaznamenati, že Dr. Mantuoni, kustos císařské bibliotheky ve Vídni, vypátral a snesl 600 skladeb Kohoutkových, roztroušených po všech končinách světa, (v Olomouci se nezachovala bohužel žádná) z nichž dle znaleckého úsudku Mantuonova mnohé předčí plody Palestrinovy a nesou se netoliko pronikavou zbožností, nýbrž i svérázností ducha národního. Na konci života želel toho Křižkovský, že se mu síly nedostává, uváděti bohatý dar hudby slovanské v bohoslužbu církevní, jak toho vyžaduje písmo svaté slovy: „Všeliký duch ať chválí Hospodina“, tedy ať ho chválí duch slovanský svérázně hudbou svou. Ochořev ve věku starším želel toho Křižkovský, že nemůže přispěti k obrodě posvátného zpěvu lidového, jehožto původní zbožný ráz utrpěl sesvětačenými nápěvy v kancionálech Fričajových, Bečákových a jiných modlitebních knížkách, k jichžto vydávání neměla církevní správa nikdy svolovati; poněvadž, jak také první zpytovatel života národa českoslov. Bartoš dosvědčuje, sesvětačením hudby kostelní a posvátného zpěvu lidového klesla nejvíce zbožnosť téhož národa.

Od stvoření do potopy. Napsal Dr. Alois Musil, prof. biblických studií Star. Zákona a východních jazyků v Olomouci. V Praze. Nákladem Kotrbovým. Cena 2 K. Bible byla oblíbenou knihou našich předků, jež jim sloužila k ušlechťující zábavě a k poučování, a jež byla tmelem rodinného života. Málem však byla by víra, v nížto čtení Písem Svatých utvrzovalo, octnula se v neshodě s vědou archeologickou. Úžasné nálezy, jež se v maloasijských končinách a jmenovitě na Starobabylonsku vykopávají, dávají sice událostem, jichž Starý Zákon připomíná, v zásadě za pravdu; ale jeví se s dosavadním jejich výkladem mnohdy v odporu, jenž zejména výchově školské prospěšným býti nemohl, kdy jinému náhledu hověl světský učitel a jinak katecheta biblickou dějepravu vysvětloval. Účelem spisu Musilova je, různé záhadné a mnohdy nesprávné názory, jež o některých částích a místech Starého Zákona ve veřejném mínění, ba i v bohovědě utkvěly, střídmým způsobem na pravou míru uvésti a takto víru s vědou ve příčině této usmířiti, což se našemu učenci skvěle podařilo. Vytknuv důležitosť a význam bible v církvi, a dovodiv, že ku pěstování biblistiky je třeba celé řady věd jako kosmogonie, geogonie, antropologie, archeologie, ethnografie atd. přikročil spisovatel k řešení následovních otázek: „Kdy byl svět stvořen?“ „Jak se vykládala a jak se vykládá zpráva o stvoření světa?“ „Jak se vykládá zpráva o stvoření člověka? „Kde ležel ráj?“ „Jak mohlo vzniknouti pohanství?“ „Co vyprávěli Babyloňané o stvoření světa?“ „Co vykládali Babyloňané o stvoření člověka?“ „Jak si představovali Babyloňané svět?“ „Co vypravovali Babyloňané o ráji, o pádu prvních lidí, co věděli o vykoupení?“ „Jaký týden znali staří východané?“ „Jak se uchovalo podání o nejstarších osudech člověčenstva?“ Pak pojednáno o Adamovcích a Elchimovcích, o rodokmenech arabských a biblických a o stavu před potopou a odpovídá na otázky: Pokryla-li biblická potopa celou naši zeměkouli, zahynuli-li o potopě všichni lidé, jak se uchovala zpráva o potopě a co vypravovali Babyloňané o potopě? o nížto „úvahou“ spis ukončen. Dílo odporučuje se jak důležitostí obsahu, tak vědeckou důkladností práce; je schváleno arcibiskupským ordinariatem v Praze. — *m*

* Bylo obyčejem toho času jména latinisovati.

Zprávy spolkové.

Zpráva o valné hromadě
Vlasteneckého muzejního spolku
odbývané dne 15. května 1905.

V zastoupení churavého předsedy zahajuje místopředseda jednání, vítá přítomné a vzpomíná v Pánu zesnulých v minulém období členů, hlavně c. k. professora v. v. p. Kovaříka z Olomouce a obětavé paní Karly Vojáčkové z Prostějova, jichž památce valná hromada povstáním vzdává zaslouženo čest. Po přečtení a schválení protokolu posl. valné hromady podává jednatel p. Dr. Hříbek o významných zjevech spolku v r. 1904

zprávu jednatelskou.

Nechci se dlouho rozhovořovati o důležitosti věd v muzeu našem pěstovaných, archaeologické, anthropologické a národopisné, jež jinými národy v daleko větší míře jsou pěstovány a mnohem více ceněny, než u nás, jelikož doufám, že všichni jsme o důležitosti jich přesvědčeni. Dostávát se v cizině oborům těm vždy nového a většího uznání.

Dne 7. dubna 1905 zahájen v Athenách veliký archaeologický kongres, na němž zastoupen celý vzdělaný svět. Z Čechů súčastnili se Dr. Goll, Koula, Dr. Král a Dr. Prášek. Sjezdem tím bádání archaeologické v pravé míře oceněno, a archaeologie uznána za vědu veledůležitou. Na základě ohromných sbírek vykopanin v muzejích řeckých nahromaděných a následkem jich vědeckého obádání uznáno kongresem, že hloubání v oboru dějin starověkých bude hypothetické a nejisté, dokud nebude se opírati o archaeologii. Zkoumáním a bádáním archaeologickým poslední doby na příklad dokázáno, že v končinách babylonských již dávno před Kristem nebylo jen zákonodářství a státní řízení vyvinuté, nýbrž že tam i peněžní bursovnictví a bankovnictví tehdy již důkladně zařízeno bylo. A tak doufejme, že i u nás tak mnohými málo ceněné střepiny, staré mince a jiné starožitnosti řešiti pomohou otázky veledůležité.

Též národopisu a zvláště odvětví jeho národnímu vyšívání věnuje se čím dále tím více pozornost. C. k. umělecké a průmyslové muzeum ve Vídni pozvalo k výstavě v polovici dubna 1905 ve Vídni pořádané i naše muzeum a velmi trefně uznává v provolání, v němž žádá spolek náš o obeslání výstavy, důležitost zachovaných starých výšivek. Praví se v provolání, že výstava má za účel zahájiti činnost, jež by umožnila zachvátiti na Moravě dříve tak kvetoucí domácí průmysl směru uměleckého, jej znova obroditi a vhodným vyučováním zvelebiti, čímž by se toto odvětví domácího průmyslu stalo významným činitelem hospodářského rozvoje. Muzeum naše vyhovělo pozvání c. k. uměleckého a průmyslového muzea ve Vídni a obeslalo výstavu tu více než 150 kusy nejpěknějších bílých výšivek a krajek moravských z různých krajů. Že výšivky a krajky z Moravy zaslané nezůstaly nepovšimnuty, záhy dokázal posudek výstavy v „Neue Freie Presse“ uveřejněný, jenž oznamoval, že specielně moravské výšivky bohatství, krásou a umělostí nad všechny jiné vynikají. Sbírky muzejní i v tomto správním roce mimo četnými dary od jednotlivců rozmnoženy zakoupením sbírky numismatické za 140 kor. a sbírky pečetí za 40 korun. Z četných darů zvlášť zajímavým jest dar p. učitele Petřka z Černovíra tamtéž nalezený starý meč, přílba a podkova, jež v muzeu uloženy jsou a po zhotovení fotografií v atelieru p. komorního rady Wüsta v časopise muzejním odborně popsány budou. Krásnými výšivkami a jinými cennými dary obohatil sbírky muzejní letos též veled. pan assesor P. J. Vychodil, farář v Charvátech. Oběma pánům jakož i ostatním četným nejmenovaným dárcům vzdává spolek vřelé díky. — Časopisu muzejního vyšlo číslo dvojité a třetí číslo nachází se v tisku. Celkem rozesýlalo se 1982 výtisků; členům 1907, výměnou 20, zdarma spolkům a různým korporacím 55.

Běžné záležitosti spolkové vyřízeny v 8 výborových schůzích, jichž skoro vždy súčastnil se plný výbor a ve dvou schůzích 4členné komise, zvolené

pro obeslání výstavy c. k. průmyslového muzea ve Vídni. Volbu a uspořádání výšivek a krajek pro výstavu obstaraly s nevšední ochotou sl. Lojkova a sl. Ptáčkova. — Do výboru pro uspořádání umělecké výstavy v Olomouci vyslán výborem muzejním místopředseda pan prof. Fierlinger. V zimním období pořádány 2 přednášky. Dne 5. listopadu 1904 přednesl úvahu kulturně historickou pan prof. Slavík, načež p. prof. Dr. Podpěra demonstroval nejnovější illustrovaná díla botanická. — Dne 24. března 1905 vylíčil p. prof. Doležil velmi poutavě svou cestu do Cařihradu a provázel přednášku pěknými fotografick. snímky z cest. — Sbírky muzejní, jež v tomto správním roce bývaly dvakráte týdně obecenstvu bezplatně přístupny navštěvovány byly vždy četně. Korporativně navštívily muzeum: 1. Chovanky Ústavu hrab. Pöttinga v Olomouci. 2. Chovanky ústavu pro vzdělání učitelek v Olomouci 3. Jednotlivé ročníky bohoslovců v Olomouci. 4. Měšťanská škola z Tovačova. 5. Žáci české realky v Olomouci s pp. profesory. 6 Jubilanti abiturienti olomuckého českého gymnasia z roku 1879. 7. Vojenští vysloužilci z Prahy. 8. Absolventi olomuckého učitelského ústavu z r. 1864. 9. Žáci obecné školy v Slatinkách. 10. Žáci obecné školy ve Vel. Týnci. 11. Chovanky ústavu učitelek z Řepčína. — Z četných soukromých osob navštívili muzeum i zástupcové cizích muzejí jako na př. Dr. Bálky z Budapešti, zástupce Magyar Nemzeli Muzea a pan Leisching, ředitel průmyslového muzea z Brna. Návštěvníky i letos velmi ochotně prováděl muzeem kustos pan prof. Talský.

Členů čítá muzejní spolek 1907 a sice zakládajících 104, z nichž během let zemřelo 28, činných 1803. — Během r. 1904 přistoupilo 113 činných členů a 1 zakládající člen, a sice p. soudní sekretář J. Kovařík. V roce minulém blahopřál spolek ku 50letému doktorátu p. JUDru Hermanu Jirečkovi, rytíři ze Samokova, jehož zásluhou objasňují se staroslovanské historie vůbec a vzhledem na slovanská práva zvlášť. — Soustrasť projevena nad úmrtím velikého biskupa slovanského, Josefa Jiřika Strossmayera, jenž jsa osobním přítelem našeho předsedy dp. rady P. Wurma, byl zároveň příznivcem muzea našeho. Máť muzeum od něho celé jihoslovanské oddělení. Jak finančně spolek za minulý rok byl podporován, sdělí nám p. pokladník. Chci se jen zmíniti, že mimo obvyklé podpory zemské 400 kor. a státní 600 kor., dostalo se spolku na zakoupenou sbírku mincí podpory mimořádné zemské v obnosu 1800 kor.

Ku konci zprávy dovoluji si díky vzdáti sl. České Besedě za ochotné propůjčování místnosti ku schůzím spolkovým a ctěným redakcím místních listů českých za bezplatné uveřejňování zpráv spolkových. — Zpráva ta se bez námitek a doplňků schvaluje.

Slova se ujímá pokladník, vrchní účetní p. Ed. Klement a líčí stav peněžní, který se jeví v rozvaze

účtu pokladničního.

Pokladniční účet za r. 1904

Příjem:

Hotovosť převedená z r. 1904		13.288·12
členské příspěvky . . .		4.625·43
Subvence:		
mimořádná zemská .	1800	
státní	600	
zemská	400	2800·—
Odkazy:		
zvěčnělé pí. Jos. Černochové (odčetně popl.)	1894·92	
zvěč. dp. P. Ležáka (odčetně popl.) . .	89·50	1.984·42
Drobné dary		31·63
dílo „Lidské dokumenty“. .		7·60
dílo „P. Wurm ve svém životě“		1·30
Úrok ze vkladů:		
v poštovní spořitelně .	31·83	
v Ústř. zál. rolnické na knížku č. 1758 . . .	517·79	
v Občanské záložně .	16·90	
z podílů v Ústř. zál. rol.	7·01	573·53
Drobné příjmy různé . . .		150·61
Celkem K . .		23.462·64

Vydání:

Tisk za časopis		4.828·48
nájemné		1.852·—
náklad za cheky a slož. lístky pošt. spoř.		300·—
novinářské známky		600·—
honoráře		850·—
pojistné		125·96
poštovné		15·—
mzda sluhovi		168·—
manip. popl. a prov. pošt. spořitelny		47·16
splátka do Ústř. zál. rol. .		1800·—
úrok z dluhu v Ústř. zál. rol.		142·50
různá		597·22
Konečná hotovosť:		
v c. k. pošt. spořit. .	999·50	
v Ústřední zál. roln. čís. kn. 1758	10.629·64	
v Občanské záložně .	507·18	12.136·32
Celkem K . .		23.462·64

Výkaz jmění k 31. prosinci 1904.

Sbírky starožitností, anthropol. a palaeontol. (po umoření)	9600 —
Sbírky národopisné z oboru vyšív. a keramika (po umoření)	3800 —
Sbírka mincí (po umoření) .	3800 —
Sbírky přírodop. (po umoření)	1600·—
rozličné vzácnosti a j. obrazy, zbraně a pod. (po umoření)	320·—
knihovna (po umoření) . .	640·—
inventář (po umoření) . . .	640 —
Závodní podíly v Ústř. zálož. rolnické s proc.	167·20
nom. K 100 lednové renty .	100 —
fond na zbudování vlastního domu uložený v Ústř. zál. roln. na kn. č. 2806 . . .	46.975·86
hotovosť vykázaná na účtě pokladničním	12 136·32
činí celkem K .	79.779·38
odpočítá-li se od toho dluh v Ústř. zál. rol. . . .	2.400·—
zbývá čisté jmění ve výši K	77.379·38

vedle toho jest ve správě muzea fond Palackého z r. 1903 . 2.242·87
úrok za rok 1904 . 89.68 2.332·55

jež uloženy jsou v Ústřední zál. roln. v Olomouci na kn. č. 5983.

Na dotaz místopředsedy k pp. revisorům oznamuje p. ředitel Odstrčil, že účty prozkoumal, doklady porovnal a vše v úplném pořádku shledal a navrhuje, aby i valná hromada přesvědčení tomu průchod dala a panu pokladníkovi absolutorium udělila, na kterýž návrh valná hromada jednomyslně vstupuje.

Jelikož ani výbor volných návrhů nepředkládá, ani na dotaz místopředsedy nikdo z přítomných k volnému návrhu se nehlásí, přikročuje se k volbám doplňovacím. Bez vylosování, dle pořadu vystupuje z výboru poslední skupina pp. řid. J. Kahlig, vrch. účetní Ed. Klement, mag. pharm. Knecht, uč. Frt. Pospíšil a naduč. A. Telíčka.

Po návrhu p. R. Prombergra zvoleni a sice aklamací pp.: řid. J. Kahlig, vrch. úč. Ed. Klement, mag. pharm. Knecht, c. k. prof. Dr. Podpěra a naducitel A. Telíčka. Novou volbou zvoleni za náhradníky pp.: c. k. profes. Doležil, architekt Sojka a c. k. prof. Frt. Vůjtek. Do rady dozorčí zvoleni pp.: továrník Frodl, ředitel Odstrčil, c. k. prof. K. Minařík a M. Procházka, majitel knihtiskárny. — Tím vyčerpán pořad jednání.

Místopředseda tlumočí dík výboru sl. České Besedě za bezplatné propůjčování místností ke schůzím, přednáškám a k valné hromadě, ctěným redakcím listů místních zvl. „Našince“, „Pozoru“ a „Selských Listů“, jakož i Plzeň. Obzoru, které, majíce živý zájem pro vlastní muzeum městské, sl. obcí plzeňskou tak účelně a vydatně podporované, oceňují také svou přízní a pozorností snahy podobných ústavů mimo Plzeň a zvláště našeho muzea moravsk. Toto zasluhuje pozornosti v plné míře, jelikož chová a střeží poklady a důležité doklady dávných věků naší užší domoviny. Jedině studováním a porovnáváním sbírek našich s nálezy jiných muzejí odchová se nám pro náš ústav dorost pěstovatelů a badatelů starožitnictví. — Úmrtím věhlasného spoluzakladatele Dra. J. Wankla, prof. Havelky osiřeli jsme po této stránce; p. konsist. radovi J. Wurmovi brání vysoké stáří a churavost v jeho dřívější úsilovné práci; postrádá proto muzeum naše znalců-odborníků, kteří by v šlepějích oněch mužů kráčeli a započatou činnost dále rozvíjeli. Vyzývám tudíž zvláště snaživé mladší síly členstva veškerého, mimo Olomouc, hlavně však zde v působišti muzea, aby se věnovaly oboru archeologie dle příkladu zemí sousedních, pokročilejších. Kdo by chuť, čas a obětavosť měl v tom směru pracovati, se vzdělati, sbírkami našimi se obírati a material ten literárně využitkovati, získal by si dojista čestné jméno i ve světové literatuře odborné i ve vědeckých kruzích vůbec, a prospěl by tím sobě, otčině i ústavu, z něhož by čerpal. Takový pracovník jeden, více, aby z kruhu členů našich nám povstalo, si výbor z duše přeje. Zatím nezbývá ovšem než udržovati, co dědové zachovali, dle možnosti sbírati a starati se o další prostředky k zbudování vlastního útulku.

Vzdávaje uctivý dík všem přítomným za přízeň a účast, prohlašuje místopředseda valnou hromadu za ukončenu.

XLI. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní muzejní budovy

od 1. listopadu až do 31. prosince 1904 poskytli tito P. T. příznivci jeho, a sice:

	K
Tomáš Aupěka, majitel strojírny v Hoře Kutné	2 —
Jan Baše, c. k. okr. soudce v Příboře	5·—
Edv. Běhálek, ředitel panství v Chuděnicích	1·—
Učitelský sbor v St. Bělé	2 —
Em. Bělský, tov. v Hoře Kutné	4 —
Fr. Blížkovský, spr. školy v Hlíně u Ivančic	2·
Fr. Braun, ředit. ústř. pokl. v. v. v Praze	2·—
Josef Bubeník, učitel v Třeštině u Mohelnice	2·40
Jakub Buriánek, nadučit. v Hodolanech	1·—
Jan Buštík v Rudínově, p. Slavičín	1 —
I. roln. cihelna Ant. Mačáka a spol. v Bystrovanech	5·—
Leop. Cagášek, sedlák v Domaželicích u Dřevohostic	1·25
Albert Čáp, c. k. vrch. báňský rada v Příbrami	7 —
Olga Černíková, ind. učit. v Bojkovicích	2· —
Ant. Dáňa, učit. ve Svatobořicích	2·—
JUDr. Hugo Dlouhý, adv. ve Vršovicích	2·—
Silv. Dohnal v Hustopečích n. Bečvou	1·—
Jakub Dostál, naduč. v Luké u Litovle	1 —
ThDr. Josef Doubrava, biskup v Hradci Králové	5·—
JUDr. Josef Drbal, adv. v Tišňově	2 —
PhDr. Fr. Faktor, prof. v Praze sbírkou	10·—
F. Fiala v Elčovicích	1·—
Jan Filip, c. k. celní ofic. ve Vídni	2·—
PhDr. Václav Flajšhans, prof. a spis. na Kr. Vinohradech	6· —
David rytíř Gutmann, velkostatkář v Tovačově	20·—
T. Hapanovič, c. k. berní ofic. v Prostějově sbírkou	9·45
Ant. Heydušek, c. k. notář ve Vyškově	2·—
JUDr. Fr. Heyl, c. k. notář ve Šternberku	1·—
Snáška	102·10

	K
Přenáška	102·10
Frt. Hladký, spr. školy ve Chvalkovicích u Ivanovic	1·—
Václav Hodek, mistr tesařský v Praze	1·—
ThDr. J. Hodr, kanov. v Brně	10·—
Spol. roln. akc. cukrovar v Holici	30·—
Josef Holuby, ev. far. v Zeman. Podhradí, Uhry	2·—
Josef Hrabal, učit. v Něčicích u Zdounek	1·10
Jan Hrabák, c. k. vrch. báňský rada v Praze	2·—
Jan Hraběta, c. k. rada zemsk. soudu v Plzni	4·—
Šimon Hradil, učitel v Komíně	1 —
Bohumil Hrejsa v Humpolci	1·—
Jan Hrubý, kaplan v Nákle	2 —
PhDr. Karel Hubík, praef. semin. v Kroměříži	2·—
Filip Huda, c. k. cestmistr v Hoře Kutné	2·—
Th. a PhDr. Karel hrabě Huyn, biskup v Brně	10·—
Jan Christ, far. u sv. Petra v Praze	1·—
Správa školy ve Chvalkovicích u Ivanovic	2 —
Josef Jaroš, náj. dvoru ve Lhotsku u Dřevohostic	2·—
Karel Ježek, továrník v Blansku	5·—
Divadelní ochotníci v Jindřichově u Hranic	2·—
Václav Jirásek v Hříškově u Vrbna	20·—
Růženka Jirsákova v Rohatci ze sbírky pořádané při svatbě p. Vinklera se sl. Froncovou v Rohatci	2·—
Čeněk Kaláb, star. v Kožušanech	1·—
Ferd. Kalous, svět. biskup ve St. Boleslavi	3·—
PhDr. Jos. Kalousek, univ. prof. v Praze	1·—
Jos. Karásek, opat v Nové Říši	10·—
Bedřich Kaun, kap. děkan v Kroměříži	2·—
JUDr. Václav hrabě Kaunic, velkostatkář na Smíchově	10·—
Alois Knaibl, rolník v Bílsku, p. Cholina	1·—
Snáška	233·20

	K
Přenáška	233·20
Robert Knorr, učitel v Třebíči na Podklášteří	4·—
H. Kočajdová, ind. učit. v Pencících	1·—
JUDr. Jos. Koláček, insp. c. k. st. dr. v Praze	3·—
Továrna na kávové náhražky v Kolíně	4·—
Frt. Kořan, kanov. v St. Boleslavi	1·—
Jan Kotlant, rolník v Holohlavech, p. Smiřice	2·—
JUDr. Jos. Koudela, advokát a poslanec v Brně	5·—
Fr. Č. Koudelka, úředník banky „Slavie“ v Praze	2·—
Aloisie Koudelková, učit. ve Svatoslavě, p. Deblín	3·—
Jan Krasický, nadučitel v Sebranicích	1·—
C. V. Kráčmer, provisor kláštera v Rajhradě	1·—
Čten. spolek „Slovan“ v Kruhu	1·—
Josef Krumpholc, učitel v Bystřici p. H. sbírkou	24·—
JUDr. Václav Křeček, adv. v Kojetíně	2·—
Frt. Křenek a synové, továr. ve Frenštátě p. R.	4·—
MUDr. Frt. Křížek, obv. lékař v Bedihošti	5·—
F. Kubíček, spr. velkost. v Morkovicích	2·—
Frt. Kummer, důchodní ve Vyškově	1·—
Nejmenovaný v Hoře Kutné	1·—
Členové zkušební komise v Hoře Kutné	2·10
Josef Kužma, statkář v Mořicích	1·—
MUDr. Fr. Kvasnička, pol. lékař v Praze	4·—
JUDr. Vladimír hrabě Lažanský, velkostatkář v Chýši	20·—
Marie Lelíková, uč. ve Zbejšově	1·—
J. J. Jan panující kníže Liechtenstein	80·—
Čten. spolek v Litenčicích	10·70
Roln. akc. pivovar se sladovnou v Litovli	50·—
Arnošt baron Loudon, velkostatkář v Bystřici p. H.	50·—
Učitelský sbor reálky v Lounech	5·—
ThDr. Čeněk Marek, kanovník v Praze	11·—
Josef May, c. a k. setník 35. pěš. pl. v Plzni	5·—
M. J. Menzel, kněz řádu praem. v Plzni	5·—
Městská rada v Holešově	10·—
„ „ ve Velké Meziříčí	5·—
Snáška	560·—

	K
Přenáška	560·—
Městská rada v Plzni	50·—
„ „ ve Vyzovicích	3·—
Měšťanská beseda ve Velk. Meziříčí	4·—
Fr. Morávek, maj. cihelny v Předměřicích n. L.	5·—
Marie Motýlová, ind. učitelka v Zábřehu n. Odr.	1·—
Alois Mucha, učitel v Račerovicích u Třebíče	1·—
Matěj Musil, kanov. v Hr. Král.	3·—
Ladislav Myslík, stavitel v Praze	4·—
Česlav Navrkal, farář u sv. Jiljí v Praze	2·—
J. Neff, velkoobch. v Praze	10·—
Jos. Nehyba, řed. cukrov. v Rožďalovicích	1·—
K. C. Neumann, inž. v Praze	2·—
Ferd. Nikl, vrchní účetní Malostr. zál. v Praze	10·—
Fr. Noháč, inž. na Smíchově	3·—
F. J. Novák, cukrmistr v Bedihošti	2·—
Jan Novotný, učitel v Chrlicích	1·—
Obec Bystročice	10·—
„ Bystrovany	5·—
„ Dub	4·—
„ Hodolany	5·—
„ Charváty	5·—
„ Morkovice	2·—
„ Toveř	2·—
J. Obrtel, odb. učitel v Bystřici n. P.	1·—
Jos. Odstrčil, ev. far. v Rouštce	1·—
Okresní výbor v Česk. Brodě	20·—
„ „ v Přešticích	10·—
Sbírkou chovanek „Pöttingea“ v Olomouci při hromadné návštěvě muzea	5·60
Frt. Ošťádal, far. v Moravici u Melče	1·—
Frt. Paleček, maj. pekař. záv. v Místku	1·—
Vít Pergál v Plzni	2·—
Ant. Petrof, c. a k. dvor. továr. pian v Hradci Král.	2·—
Jos. Picek, stav. na Kladně	5·—
Dělnická beseda v Plzni	2·—
Odbor zem. jedn. soukrom. úředníků v Plzni	7·—
Jos. Pohanka, říd. učitel v Rozsochách	1·—
Farní úřad u sv. Petra v Praze	2·—
Techn. odd. pro stavby vodní při zem. výboru v Praze	11·50
Úřed. banky „Slavie“ v Praze	10·—
Úřed. král. čes. zem. účtárny v Praze	11·—
Zást. úřad v Praze	2·—
Snáška	790·10

	K
Přenáška . . .	790·10
Ferd. Prágr, továr. v Kroměříži	1·—
Frt. Procházka, uč. v Ivanovicích	1·—
Frt. Přecechtěl, obch. v Olšanech	1·—
Alex. Pukl, učit. v Lechoticích u Holešova	1·—
Adolf Pytlík, maj. realit v Plzni	10·—
JUDr. A. rytíř Randa, c. k. ministr ve Vídni	10·—
Vilém Roczek. c. k. vrch. finanč kom. v Plzni	2·—
Ignác a Vincencie Rosovi v Mor. Nové Vsi	2·—
J. Rosenkranz, velkovýrob. a výv. uzen. zboží v Plzni	2·—
Jan Růžička, učit. v M. Ostravě	1·—
Frt. Rychlík, obch. v Pustiměři	1·—
ThDr. M. J. Říha, biskup v Čes Budějovicích	15·—
ThDr. Jar. Sedláček, univ. prof. v Praze	1·—
MUDr. Vilém Sedloň, primář v Dobřanech	3·—
JUDr. Jos. Seifert, advokát v Uh. Hradišti	3·—
Vladimír Sekera, řidit. úst. hluchoněm. v Hradci Kr. . . .	2·—
Leop. Schiffauer, c. k. soud. adjkt. v Kolíně n. L.	2·—
Václav Schmidt, úřed. cukrovaru ve Zvoleněvsi	1·—
K. Schweder, insp. panství v Uh Brodě	2·—
Lev baron Skrbenský, kard. kníže-arcibiskup v Praze	20·—
Jan Slavíček v Čejči	1·—
Prokop Slavík, lékárník v Hoře Kutné	2·—
Marie Smékalová, selka v Trusovicích	2·—
Ant. Sopúch, far v Bratřejově u Vyzovic	4·—
Alois Stránský, c. k. pošt. rada v Praze	2·—
Anna Svobodová, lit. učit. v Ivanovicích	1·—
Anna Svobodová, ind. učitelka v Ořechově u Žilošic . . .	1·—
Adolf Sýkora, rolník v Mariansk. Horách	1·—
Fr. L. Škarvan, inž. chem. v Hoře Kutné	1·—
Jan Škornia v Místku	2·—
Zdeněk rytíř Šrom, c. a k. setník v Hranicích	7·—
Jos. Šťastný, lékárník v Praze .	3·—
Ter. Šťastová, učit. ve Vel. Oslavici, p. Vel. Meziříčí	1·—
R. Šuderla, kap. děkan v Brně .	10·—
Snáška	909·10

	K
Přenáška . . .	909·10
Adolf Švarc, maj. knihtisk. v Hoře Kutné	2·—
JUDr. Karel Tausch, c. k. vicepresid. v Plzni	5·—
Jos. Thun, far. v Nákle . . .	2·—
JUDr. Ferd. Tonder, adv. v Praze	5·—
Katuše Tučková, choť továr. v Hoře Kutné	2·—
Fr. Urban, sladmistr v Náměšti u Olomouce	4·—
Spolek strojmistrů průmyslu text. v Ústí n. O.	2·—
Frt. Valenta, c. k. berní kontr. v Náměstí n. O.	1·—
Slečny Vaníčkovy v Hoře Kutné	1·—
Ant. Vašák, ředit. cukrov. v Dřevohosticích	3·—
JUDr. Josef Vebr, adv. v Plzni	2·—
Aug. Věrný v Pivíně	1·—
I. čes. akc. spol. továrna na orient. cukrovinky a čokoládu na Kr. Vinohradech	5·—
Spol. roln. cukrovar ve Vinoři .	14·—
Vojt. Viravský, prof. na Kr. Vinohradech	3·—
Týž jménem tří nejmenovaných	3·—
Čeněk Vlasák, obch. v Ivanovicích	2·—
V. J. Vlasák, mlynář ve Volovicích u Kralup n. V.	1·—
Karla Vojáčková, vdova po lékarníku v Prostějově . . .	2·—
J. Vojtěch, prelát arcijáhen v Brně	5·—
Frt. Vyhlídal, rolník č. 46 ve Skrbeni	1·—
I. kontrib. spořitelna ve Vyškově	20·—
Ant. Weinlich, far. ve Vranově u Brna	2·—
A. Wiedermann v Tovačově .	3·—
Tomáš Wiedermann, far. v Klenovicích	1·—
Ph. Dr. J. N. Woldřich, univer. prof. v Praze	6·—
Vojtěch Voráček, spr. cukrov. v Hejčíně	2·—
Frt. Zavřel, restaur v Praze .	2·—
Občanská záložna v Nákle . .	10·—
JUDr. A. Zucker, dvor. rada a univ. prof. v Praze	2·—
K. Žák, naducitel v Babicích u Rosic	1·—
O. Žiwotski, inž. a podn. staveb v Tišňově	10·—
Dohromady . .	1034·10

K tomu:

a) zůstatek 31. října 1904 . .	43383·61
b) úroky z vkladů v Ústř. zál. roln. v Olomouci za r. 1904	1638·—
Úhrnem	46055·71

V I. čtvrtletí 1905.

	K
Max. Adámek, velkoobch. v Praze	2·—
Theodor Augustyn, far. ve Dvorcích	2·—
Marie Bartelmusová, choť továr. v Brně	4·—
Ph. Dr. Josef Bena, řed. k. a semin. v Kroměříži sbírkou	6 —
Th. Dr. K. Beránek, kanovník v Újezdě u Brna	2·—
Fr. Bílý, polesný v Bludově	1·—
MUDr. F. V. Bohdan, obv. lékař v Ivanovicích	1·—
Jan Brtníček, spr. školy v Rozvadovicích	15·—
L. Brumlík, obch. jedn. cukr. v Praze	10·—
Štěpán Břečka, koop. v Klimkovicích	1 —
Občané v Buku u Přerova	5 —
Zdeněk Bumbala, továrník ve Frenštátě p. R.	10·—
Al. Bureš, účet. obč. záložny v Náchodě	1·—
Čten. pěv. spolek „Rostislav“ v v Bystročicích	1·—
Josef Cagaš, rolník v Čechách u Přerova	1·—
Ant. Cerha, sládek v Náměsti n. Osl.	2 —
Adolf Císař, továr. v Dol. Beřkovicích	2·—
Alois Coufal, koop. ve V. Bystřici u Olomouce	2·—
Muzejní spolek „Včela Čáslavská“ v Čáslavi	3·—
Ign. Černoch, kapl. v Hradci u Opavy	1
Konst. Černoch, koop. v Moravičanech	2·—
Máďa Červená, choť c. a k. dvor. továr. v Král. Hradci	3·—
St. Edg. Červený v Král. Hradci	4 —
Ant. Dařílek, odb. učit. na Vsetíně	2 —
Boh. Deutsch, katech. v Kelči	1·—
JUDr. Jan Dezort, adv. v Mohelnici	3 —
MUDr. Josef Démal, mag. konc. v Praze	1·—
Karel Děkanovský, vrch. hor. inž. v Pol. Ostravě	1·—
Fr. Dokoupil, far. v Písařově	1·—
Obč. beseda v Doksanech	2·—
Josef Doležel, důchodní velkostatku v Bystřici p. H.	2·—
Flor. Dostál, nadučitel v. v. v Týnci sbírkou při kruhovém honu	6·—
Snáška	100·—

	K
Přenáška	100·—
Josef Dostál, spr. fary v Dolanech	2·—
Roln. cukrovar akc. v Dřevohosticích	50·—
Max Dvořák, obch. v Praze	3·—
Ignác Eichler, far. v Březovicích	1·—
Ludvík Eliáš, far. ve Velk. Olbrechticích u Bílovce	1·—
Josef Fabian, kapl. def. v Olšově u Sušice	1 —
Dominik Fey, arch. a stav. v Uh. Hradišti	10·—
Josef Fišara, far. v Zábřehu sev. Mor.	5·—
Ferd. Friedl, lékárník v Lošticích	2·—
JUDr. Fr. Friedl, adv. v Hustopeči	2·—
JUDr. Josef Fuhrich, adv. v Praze	2 —
Jan Funtíček, c. k. okr. šk. insp. v Mor. Budějovicích sbírkou	2·—
F. A. Gardavský, řed. piar. šk. v Praze	7·—
Viktor Gardavský, c. a k. vrch. spr. v Brně	2·—
Alois Gec, koop. v Ježově u Žeravic	2·—
Fr. V. Goller, cís. rada, ústř. řed. na Kr. Vinohradech	2·—
Kornel Grim, učit. v Brťově u Č. Hory	1·—
MUDr. Ignác Grydil, lékař v Adamově	4·—
Jeny Grygarová, vdova po vrch. insp. Bušť. dr. v Praze	4 —
Edv. Haisl, řed. cukr. v Libici n. C. sbírkou	10·50
Karel Hanák, účet. assist. v minist. obch. ve Vídni	1 —
Týž sbírkou	21 —
Edv. Hauda, kons. r. v Plumlově	1·—
Karel Havlíček, učit. v Hodolanech sbírkou	5·50
Frt. Hájek, nadučit. a Jos. Dostalík, učit. na Bělidlech	2·—
Alois Hekela, koop. v Mor. Star. Městě	1·—
MUDr. Josef Helán, lékař v Pačlavicích	1·—
Jan Hellich, lékárník v Poděbradech	2 —
Fr. Herold, far. v Jakubovicích u Šilperka	1·—
Natalie Hlubinková, učitelka na Vsetíně	1·—
Ředit. čes. reálky v Hodoníně	3·—
Fr. Hoch, far. v Jaroměřicích na dr.	2 —
Rob. Honza, adm. v Kašavě	1·—
Fr. Horák, koop. v Jaktaři u Opavy	2·—
Jul. Houdek, obch. v Náměstí u Olomouce sbírkou	8 —
Snáška	266·—

	K
Přenáška . . .	266·—
Jindř. V. Honza, posl. v Jindř. Hradci	2·—
Edv. Hradský, c. k. naddoz. fin. str. v Přerově	2·—
Anna Hudečková, vdova po účet. revid. v Žižkově	1 —
Fr. Hynek, děkan v Drahotouších	2·—
Pavel Chalupa, far. ve Střítěži .	2 —
Alois Christ, far. v Křesťanovicích u Dvorců	3 —
Čeněk Chrudimský, stav. v Litovli	5·—
Frant. Chudoba, farář v. v. ve Zdounkách	1·—
Frt. Indra, far. v Dol. Štěpánově	4·—
Lud. Jadrníček, c. k. prof. v Bílsku, Slezsko	1·—
Jan Janák, koop. v Křenové u M. Třebové	1 —
Jan Jančík, far. ve Veselí n. M.	1·—
MUDr. Otakar Janěk, měst. lékař v Uh. Brodě	2·—
Josef Jedlička, c. k. vrch. pošt. správce v Olomouci	5·—
Jan Jelínek, far. v Bojkovicích	3·—
Fr. Jemelka, koop. v Bílovci .	2·—
Bedř. Jiříček, far. v Hor. Újezdě u Všechovic	2·—
Lud. Jiříčková, t. č. poklad. „Vlastimily“ v Prostějově . . .	5·—
Barb. Kabelíková v Přerově . .	1·—
Kamila Kaislová, vdova po c. k. ministru na Kr. Vinohradech .	4·—
C. Kalos v Mauerbachu u Vídně	1·—
V. Karas, c. k. prof. náb. v Opavě	1·
Nečitelný v Karlíně	—·40
Jos. Kašpar, far. v M. Radiměři	1·
Bonif. Kittrich, far. v Polešovicích	1·—
Sbor prof. c. k. reálky na Kladně	7·—
K. V. Kmínek, gymn. prof. ve Strážnici	2·—
Jan Kolčava, far. v Postřelmově	2·—
Ludvík Koller, far. ve Smržicích	4·—
Bohusl. hrabě z Kolowrat v Praze	30 —
Ignác Konečník v Říkovicích .	1·50
Marie Kořanová, choť spolumaj. cukrov. v Napajedlích . . .	2·—
Fr. Košut, říd. učitel v Týnci sbírkou	21·90
Fr. Koutný, far. v Choryni . .	2·—
Alois Kovařovic, inž. v Praze .	1·—
Tomáš Král, kapl. v Ostrohu .	1·—
P. Kramář, stav. v Semilech	5·—
Kateřina Krátka, soukr. v Přerově	2 —
Jos. a Ott. Krček ve Vídni . .	3·—
Št. Krček, učit. v Dol. Štěpánově ze sbírek čten. spol. „Jaroslav“	17·40
Alois Krejčí, katecheta ve Vel. Meziříčí sbírkou	9·—
Snáška	430·20

	K
Přenáška	430·20
Jos. Krestýn, far. ve Špičkách u Hranic	5·—
Albert Krkoška, předn. kanc. v Mor. Ostravě	3·—
JUDr. Karel Krška, c. k. nám. st. zástup. v Brně	2·—
ThDr. Fr. Kryštůfek, kanov. a univ. prof. v Praze	2·—
Josef Krýbl, kapl. v Jestřabí . .	2·—
JUDr. Fr. Křenovský, advokát v Místku	6·—
Jos Kubánek, viceděk. v Kojetíně	2 —
M. Kubíková, c. k. poštmist. v Přerově	2 —
Boh. Kučera, c. k. rada z. soudu v Žamberku	2·—
Fr. Kučera, far. v Lesnici u Dlouhomilova	1·—
Alois Kusala, koop. v Boršicích u Buchlovic	1·—
Fr. Künstler, kapl. v Dubě . .	1·—
Emil Langer, c. k. dvor. rada v Příbrami	3·—
ThDr. Jiří Láska, arcikn. v Týnci	1·—
Jan Lejsal, rolník v Prasklicích u Morkovic	1·—
E. Leminger, c. k. škol. rada v Hoře Kutné	2·—
Kar. Leopold, c. k. vrch. berní inspektor ve Vídni	2·—
Zdeněk Lepař, c. k. fin. rada v Brně	2·
Hanuš Lorenc, předs. spol. soukr. úřed. v Plzni	3·—
Fr. Los, rolník v Těšeticích sbírkou	9·10
Jos. Lukeš, nad. kapl. v Radiměři	2·—
Edv. Luzar, učit. ve Vel. Kunčicích p. R	1·—
Flor. Lužný, far. v Kateřinkách	2·—
Jos. Lužný, far. v Prusinovicích	2·—
V. Macner v Libňovsi . . .	6·—
Čten. hosp. beseda „Rieger“ v Malči	1·—
Fr. Martilík, far. v Hluku . . .	2·—
Jan Matonoha, far. v Šubířově u Jevíčka	1 —
Jan Michal, far. v Hor. Wildgrubách	10·—
Al. Michalík, far. v Březové u Svitav	1·—
Jos. Mikšovský, továr. v Pavlovicích u Olomouce	2·—
Jiří Minarčík, far. v Lubojatech u Bílovce	1·—
Jan Minář, koop. v Bouzově .	2·—
A. Misař, učit. v Urbanově u Telče	1 —
Hugo Míšek, kontr. c. k. st. dr. v Olomouci	2·—
Snáška	518·30

	K
Přenáška . . .	518·30
Erich Mládek, ředit. uhel. dolů v Dombrové	5·—
Flor. Mrázek, far. v Lipníku .	2·10
Alois Navrátil, lesmistr v Kvasicích sbírkou	3·50
Arnošt Navrátil, far. v Dětřichově na centr.	3·—
Anna Nesvadbíková, choť prof. v Brně	1·—
Dom. Němčický, kaplan v Dobromělicích	2·—
PhDr. Lubor Niederle, c. k. univ. prof. v Praze	3·—
Frt. Novák, arcibisk. sekretář v Ehrenhausenu, Štyr.	50·—
Obec Hunčovice u Litovle . .	5·—
Obec Lazce u Olomouce . . .	20·
Obec Starnov u Šternberka	10 —
PhDr. I. Obdržálek, far. v Domaníně	2·—
Fr. Očenášek, říd. uč. v Pivíně	1·20
Okresní výbor v Karlíně . . .	10·
Okresní výbor v Mělníku . . .	5·—
Josef Opálka, c. k. ofic. celního úřadu ve Vídni	2·—
Hynek Opichal v Mor. Loděnici	4·—
MUDr. Flor. Ošťádal, obv. lékař v Náměšti u Olomouce . .	1 —
Fr. Ošťádal, far. v Moravici u Melče	2·—
Jos. Ošťádal, koop. v Staříči .	2·—
Jan Oth, děkan v Senici . . .	3·—
Fr. Pacal, drog. v Heřm. Městci	4·—
Hedvika Pavlíčková v Týně n. V.	2 —
A. Pánek, účet. cukr. v Holici .	2 —
Jos. Pernica, far. v Černotíně .	1· —
Fr. Perútka, c. k. okr. šk. insp. v Uh. Hradišti	2·—
Jar. Petržílková, učit. v Kolíně sbírkou	6·—
Jan Petřík, far. v St. Lublicích u Vítkova	2· —
V. Pinkava, kapl. ve Velelibech	1·—
Jan Pírek, far. v Oujezdě u Vyzovic	3·—
Ferd. Plachý, far. v Tršicích .	2·—
Ant. Pleva, koop. v Klenovicích	2·—
Martin Pluskal a choť ve Vyzovicích	2·—
Měšť. beseda v Plzni	10·—
Jan Podešva, c. k. nadporučík ve Vídni	2·—
Jos. Podivinský, prof. náboženství v Šumperku	4·—
Jan Podloucký, c. k. vrch. soud. offic. v. v. v Morkovicích . .	2·—
J. Polach, továr. ve Frenštátě p. R.	5·—
Snáška	707·10

	K
Přenáška	707·10
Ant. Pospíšil, farář v Polance u Vsetína	1·—
Fr. Pospíšil, c. a k. voj. vrch. stav. úč. rada v Dlouhé Vsi na Hané	4·—
Jan Pospíšil, děkan v Litenčicích	3·—
Kar. Pospíšil, uměl. truhlář v Lošticích	2 —
Sbor učit. II. ob. školy dívčí v Praze	3·—
Oddělení 8. c. k. ředit. pošt a telegr. v Praze	2·70
Mag. pharm. Jarolím Preclík v v Litiji, Krajina	2·—
R. Prečan, sedlák ve Vacanovicích u Tršic	2 —
Týž sbírkou	5 —
Fr. Procházka, prof. v Kolíně	2 —
Aug. Prokop, koop. v Berouně, Mor.	1 —
Fr. Prokop, far. v Počenicích u Krom.	1 —
Nejmenovaný kněz v Příboře .	2·—
Jan Pšenčík, c. k. notář v Kojetíně	5·—
Josef Pšenčík, far. v Měrotíně .	2·—
Čten. spolek v Pustiměři . . .	2·55
Lud. Racková, učit. ve Val. Kloboucích	1· —
Václav Rada, štuk. a sochař v Klatovech	2·—
JUDr. Jan Renner, adv. v Uher. Brodě	3·—
ThDr. Fr. Reyl, ředit. b. Borromea v Král. Hradci . . .	2·—
Jan Reyl, předn. stan. v Bedihošti	3·—
Jan Rittich, insp. panství v Kojetíně	1· —
Sousedé v Roketnici u Přerova	10·—
Jul. Roska, k. a. ústř. ředitel v Kroměříži	10· —
Josef Rotnágl, inž. zem. výboru v Praze	5·—
Leop. Růžička, koop. v Prusinovicích	2·—
Ant. Rys, spr. školy ve Velenicích u Dymokur	2·—
Jan Rýc, koop. ve Štítné . . .	1·—
J. K. Řezníček, katech. ve Vamberku	1· —
Jan Říha, far. v Pohořelicích .	4·—
Leop. Sapík v Zábřehu n. Odr.	3·—
Ig. Sauer, děkan v Napajedlích	3·—
Jan Sedláček, vrch. inž. v Hluboké	10 —
Tom. Sedláček, kanovník v Kroměříži	2·—
Th. Schön, kněz def. v Choryni	2 —
Jos. Schönhöffer, obch. v Lošticích	2·—
Snáška	816·35

	K
Přenáška . . .	816·35
Otto Schwarz, assist. spol. stát. dr. v Brně	2·—
Vilém Skácel, koop. v Podštátě	1·—
Spol. „Obč. beseda" ve Slatinkách	2·—
PhDr. Fr. Slavík, gymn. professor v Žižkově	5·—
Tomáš Slonek, spr. šk. ve Veselí u Jimramova	1·—
Rud. Snášel, far. v Dol. Studynkách u Šumperku	1·—
Rud. Sobek, koop. v N. Jičíně .	2·—
MUDr. B. Souček, dětský lékař v Praze	1·—
Josef Soukal, naduč. v Borači u Doubravníka	2·—
Fr. Staffa, far. v Pustějově. Slez.	1·—
J. Staněk, kom. měst. poj. v Praze	2·—
Jos. Stahala, far. v Bohuňovicích	2·—
Václav Strádal v Brněnci, Č. .	1·—
Josef Strejc, c. k. rada z. s. v Napajedlích	2·—
Fr. Stýskal, koop. v Olšanech .	1·—
Ant. Svoboda, ředit. cement v Berouně, Č.	2·—
J. Svoboda, továr. v Pavlovicích u Olomouce	1·—
ThDr. Ant. Symerský, děkan v Hranicích	2·—
Fr. Sýkora, c. k. fin. úč. rada v Plzni	3·—
Pharm. Mag. F. Šebesta, lékárník v Soběslavi	1·—
Týž sbírkou	1·40
Fr. Šelepa, nadučit. v Mořicích	2·—
Fr. Ševčíková, vdova po prof. v Olomouci	50·—
MUDr. Šíma, maj. sanat. v Krči	1·—
Edv. Šíma, knihkupec v Praze .	2·—
Jos. Šímek, far. v Partutovicích u Stříteže	1·—
D. Škaruda, far. v Dobromělicích	—·50
Fr. Škramlík, c. k. notář s chotí v Ml. Vožici	4·—
Václav Špaček, kníž. hl. pokl. v Praze	3·—
Alois Špalek, koop. v Hor. Rudě	3·—
Jos. Štancl, posl. v Uh. Hradišti	20·—
Jar. Štandera, prokur. v Karlíně	1·—
Gabriel Šuran, c. k. gymn. prof. v Praze	1·—
A Teplá, choť c. a k. voj. ofic. v Przemyślu	10·—
Ant. Tesař, c. k. notář v Kyjově sbírkou	16·26
Jos. Thun, far. v Nákle . . .	2·—
Vilém Tkaný, c. k. gymn. prof. v. v. ve Znojmě	5·—
Tob. Tomek, koop. v Lesnici .	1·—
Dívky v Třeštíně u Mohelnice .	5·—
Snáška	980·51

	K
Přenáška	980·51
Jan Tykač, ředit. m. školy v. v. v Čes. Třebové sbírkou . .	2·—
L. A. Tymichová ve Lhotě u Nákla	2·—
Fr. Urban, nadslad. v Náměšti u Olomouce sbírkou . . .	7·—
Fr. Vaculík, kanovník v Kroměříži	2·—
Václav Vajgl, řed. měšť. plyn. v Plzni	2·—
Ant. Vaněk, kaplan ve Vlkoši u Přerova	1·—
Terezie Vaňková v Postřelmově	2·—
PhDr. K. Veselík, gymn. prof. v Praze	1·—
Fr. Vitásek, far. ve Vel. Karlovicích	3·—
Jos. Vítek, far. ve St. Hrozenkově	3·—
Vojt. Vodička, far. v Uh. Hradišti	10·—
Karel Voitl, velkoobch v Praze	20·—
Aug. Vojáček, koop. ve Vyzovicích	2·—
K. Vorlíček v Jihlavě	5·—
Jan Voseček, majitel fotogr. atel. v Táboře	1·—
JUDr. Jar. Voženílek, sekr. zem. výboru v Praze	3·—
F. Vydra, továr. v Praze . . .	3·—
Vlad. Vyhnal, revid. c. k. stát. drah v Olomouci	2·—
Rud. Vyhnánek, c. k. pošt. spr. v Brucku n. M.	2·—
J. Vychodil, posl. v Topolanech	10·—
Jos. Vykoukal, spol. cukr. v Malenovicích	5·—
F. Vysloužilová, selka v Příkazích u Olomouce	13·—
Karel Waisar, c. k. st. zást v Brně	3·—
Fr. Weber, far. v Miloticích .	9·—
Jos. Weber ryt. z Pravomil, dv. rada v Praze	5·—
Ant. Weinlich, far. ve Vranově .	2·—
Mina Wenderová, choť c. k. živn. insp. v Plzni	1·—
Fr. Wicenec, c. k. okr. šk. insp. v Bludově	8·—
Ferd. Winkler, far. v Místku sbírkou	6·—
MUDr. Fr. Zahradníček, obvodní lékař v Olšanech za operaci na něm v krku jednatelem Vl. sp. muz. MUDrem A. Hříbkem provedenou	5·—
Vinc. Zahradník, lesní v Trávníku u Kroměříže	1·—
J. N. Zajíc, far. v Hor. Městě .	1·—
Ant. Zajíček, stav. v Kroměříži	1·—
MUDr. J. Záhoř, měst. fysik v Praze	1·—
Občanská záložna v Hnojicích .	10·—
„ „ v Slušovicích	3·—
Rolnická záložna v Dubanech .	10·—
Snáška	1147·51

	K
Přenáška . . .	1147·51
Fr. Zámrský, far. ve Svébohově	2·—
JUDr. B. Zátka, adv. v Čes. Budějovicích	5·—
Jan Zbořil, učitel v Tlumačově	1·—
Alois Zbožínek, far. Mokr. Lazcích u Opavy	2·—
Fr. Zdražil, rolník v Lubojatech u Bílovce	1·—
A. O. Zeithammer, soukr. v Praze	2·—
A. Zeman, arcikněz v Olšanech	3·—
Boh. Zubaník, vrch. stroj. kom. v Č. Budějovicích	9·—
Ant. Žaluda, far. v Komárově u Opavy	2·—
K. Žák, naduč. v Babicích u Rosic	1·—
Karel Žák, nadlesní panství merklín. v Pteníně	2·—
Václav Žurek, c. k. rada zem. s. v Konici	2·—
Fr. Žůrek, katech. v Jevíčku . .	1·—
Dohromady . . .	1180·51
K tomu:	
Zůstatek 31. prosince 1904 .	46·055·71
Úhrnem . . .	47·236·22

V dubnu 1905:

Karel Aupěka, c. k. pošt. kontr. v Praze	2·—
Alois Babor, c. k. vrch. rada zem. soudu v Praze	2·—
Josef Bališ, úř. cukrov. v Hejčíně sbírkou	60·—
Arnold Balzar, úř. aut. civil. geometr v Uhříněvsi	2·—
Václav Barborka, c. k gymnas. prof. v Kroměříži	2·—
Antonín Baumgartl a syn, stav. truhlář. v Karlíně	2·—
Ant. Benýšek, far. v Luké u Litovle	2·—
Josef Bromovský, c. k. komerč. rada, inž. na Kr. Vinohradech	10·—
Štěpán Břečka, koop. v Klimkovicích	1·—
Jan Coufal, koop. v Krnově, Sl.	1·—
Bohuslav Čámský, stav. a měst. inž. na Smíchově	2·—
Anna Čermáková, učit. v Ml. Boleslavi	2·—
Jiří Černý, spir. v Přestavlkách u Přerova	1·—
Kolej Redemptoristů v Července	5·—
Mořic Číškovský, účetní banky „Slavie“ v Praze	1·—
Fr. Daneček, kapl. v Sukdole u Jednova	1·—
Snáška	96·—

	K
Přenáška	96·—
Dan. Deutsch, far. v Kokorách .	2·—
Jos. Doležel, far. v Chropíni . .	5·—
Arnošt Dostál, koop. v Drahanovicích	1·—
Max. Dvořák, bibl. a archiv. v Roudnici.	1·—
Xav. Dvořák, prof. v Praze . .	2·—
Fr. Fencl, prof. stát. prům. šk. v Praze	1·—
Jarosl. Hlobil, koop. v Halenkově u Vsetína	1·—
Adolf Hodina, nadlesní v Bačově u Vel. Voseku	1·—
Vinc. Horák, koop. v Charvátech	2·—
Admin. „Hlasů Svatohostýnských“ na sv. Hostýně	4·—
A. Houdková, choť prof. v Praze	2·—
MUDr. Frt. Hradil, lékař v Tršicích sbírkou	6·—
Jos Hradil, koop. v Něm. Brodku	1·—
Val. Hradil, far. ve Fryčovicích	1·—
Konvent Františ. v Uh. Hradišti	1·—
Ed. Hradský, naddoz. c. k. fin. str. v Přerově sbírkou . . .	3·20
Ant. Husák, c. k. vrch fin. rada v Plzni	2·—
Albert Jadrníček, zám. kaplan v Kyjovicích, Sl.	1·—
Fr. Janků, far. u sv. Jindř. v Praze	1·—
Alois Kaplan, k. a. ředit. panství v Kroměříži	3·—
Jos. Karásek, c. k. vrch. inž. v Brně	2·—
Jan Karlík, vrch. inž. na Kladně	5·—
Tom. Klein, far v Hradci, Sl. .	1·—
Pavl. Klenková z Vlastimilů, maj domů na Kr. Vinohradech . .	6·—
Ant. Kočí, kníž. důchodní v Nelahozevsi	3·—
Klášter sester Praemonstr. na Sv. Kopečku	1·—
PhDr. Tom. Kouřil, c. k. prof. v Rychnově	5·—
Bohoslovci v Hradci Kr. sbírkou	16·50
Jan Křístek, inž severní dr. cís. Ferd. v Hranicích	6·—
Ant. Kubíček, far v Chudobíně	2·—
Fr. Künstler, kapl. v Dubě sbírkou	10·—
Jos Lhota, řed. c. k. prům. šk. v Plzni	1·—
JUDr. Jan Lošťák, řed. Zemské banky v Praze	2·—
Jiří Lot, c. k poštmistr v Mor. Budějovicích	1·—
Aug. Lužný, koop. v Slatěnicích	1·—
Jan Macháč, koop. v Kokorách	1·—
Ant Malec, děkan v Bubenči .	1·—
Fr Marat, velmistr Křížovníků v Praze	4·—
Jan Mastalíř, far. v Milovanech	1·—
Snáška	206·70

	K
Přenáška	206·70
Jan Měrka, naduč. v Břesovicích	2·—
Jos. Misler, děkan n. o. na Kr. Vinohradech	3·—
Fr. Mléčka, kat. v Napajedlích	1·50
Ig. Musil v Badenu u Vídně .	2·—
Karel Namyslov, far. v Sukdole u Jednova	2·—
Jos. Nedopil, učitel v Libuši .	1·—
Alois Nemerád, koop. v Kostelci u Kyjova	1·—
Emilie Neťuková, učit. v Němčicích na Hané sbírkou	3·—
Jos Němeček, vrchní inž. v Libušíně	2·—
Jos. Něníček, koop. ve Zvoli . .	1·—
J. Novák, koop. v Kostelci u Holeš.	2·—
Okresní výbor v Nové Pace . .	4·—
Ústav hrab. Pöttinga v Olomouci z národ. daru	10·—
Sestry sv. kříže v Mor. Ostravě	2·—
Josef Ošťádal, gymn. prof. v. v v Klatovech	10·—
Jan Pěnička, respic. c. k. fin. str. v Telči sbírkou	3·40
Max. Pospíšil, koop. v Hrabyni.	1·—
Ústřední spolek českých žen v Praze	20·—
Fr. Procházka, řed. Zem. banky v Praze	5·—
Met. Pryč, koop. v Čechách u Prostějova	1·—
Patrik Přeslička, převor kláštera Milosrd. bratří v Prostějově .	3·—
Jan Raška, far. v Hustopečích .	2·—
Charl. Reylová, choť před. stan. v Bedihošti	1·—
Fr. Rosický, c. k. zem. šk. insp v Praze	2·—
MUDr. Rud. Roubal, lékař ve Vamberku sbírkou	5·—
Ig. Rygal, koop. v Břesovicích .	2·—
Konvent sester Dominikánek v Řepčíně	2·—
Jan Řezníček, far. v Staré Vsi u Jistebníka	2·—
Lad. Sedláček, c. k. adj. v Dol. Bousově	1·—
Rob. Soukup, rekt. piar. kol. v St. Vsi u Libové	2·—
Josef Stára v Radonicích u Prahy	2·—
Jan Šebestík, farář v Žalkovicích	3·—
MUDr. Tom. Šidlo ve Vídni .	4·—
Marie Štěpánková v Plzni . .	3·—
Jan Štětka, továr. na Král. Vinohradech	5·—
Ant. Tebich, stav. v Brně . . .	10·—
Břet. Tolman, vrch. inspektor dráhy z Nymburka sbírkou .	3·—
Snáška	335·60

	K
Přenáška	335·60
Emil Tšída v Nové Kdýni . .	1·—
Aug. Tuka, důchod. ve Zruči n. S.	1·—
Jan E. Vacek, farář v Božejově	1·—
Stol. společnost „Sahara“ v Hácově hostinci ve Vídni . . .	15·60
Ant. Vlček, c. k. okr. soudce v Bojkovicích	3·—
Jan Vonásek, ředit. velkostatku v Plavči	1·—
Jaroslav Vrzal, techn. adjunkt cukrovaru ve Smiřicích n. L.	2·—
Jan Vyhlídal, farář v Lobodicích	2·—
Konvent sester Dominikánek ve Vyškově	5·—
Olga Výravská, choť lesního účetního v Telnici	3·—
Theodor Wagner, farář v Kostelci u Kyjova	2·—
MUDr. Fr. Zahradníček, obvod. lékař v Olšanech	7·—
Ign. Zavřel, far. v Přerově sbírkou	25·—
Cyrillo-Method. záložna v Brně	20·—
Občanská záložna v Břesovicích	10·—
„ „ v Tovačově .	10·—
„ „ v Tršicích .	10·—
Rolnická „ v Blatci . .	10·—
„ „ v Slatěnicích	10·—
Jan Žváček, farář v Domaželicích	3·—
Pospolu . .	477·20
K tomu:	
Zůstatek 31./III. 1905	47·236·22
Úhrnem . . .	47.713 42

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky, a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů sloužiž k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na „Výbor Vlast. Muzea v Olomouci“ a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehledné správě Muzea.

Eduard Klement,

vrch. účet. Ústř. zál. rol., t č. pokladník·

Seznam

nově přistouplých P. T. členů od 1. listopadu 1904 až do 31. března 1905.

Členové činní:

Místní odbor Nár. jednoty pro jihozáp. Moravu v Bílovicích u Podivína.
Adolf Bubeníček, techn. adj. cukrovaru v Dřevohosticích.
Městské muzeum v Nov. Bydžově.
J. David, statkář v Hodoníně u Olešnice.
Čtenářský spolek v Dřevohosticích.
Rolnická záložna v Dřevohosticích.
Fr. Hamřík, přednosta stanice státní dráhy v Hořovicích.
MUDr. Fr. Haška, obv. lékař v Dol. Štěpánově.
J. Hoch, ředit. hosp. školy ve Velkém Meziříčí.
Vl. Jeníček, učitel m. školy v Čáslavi.
Řemesl. čten. beseda v Kralupech n. Vlt.
Tom. Král, koop. v Ostrohu.
Alois Kužma, c. k. adj. tech. fin. kontr. v Dřevohosticích.
Pěv. čten. spolek „Slavomíra" v Libuši u Dol. Štěpánova.
Ředitelství c. k. česk. gymn. v Olomouci.
Jos. Plicka, techn. adj. cukrov. v Dřevohosticích.
Rom. Promberger, knihkup. v Olomouci.
Mag. pharm. Jan Stuchlík v Olomouci.
Michal Svoboda, posluch. filos. v Praze.
Alois Šmída, rolník v Majetíně.
Ant. Vašák, techn. řed. cukrov. v Dřevohosticích.
Josef Vavrouch, kand. notář. v Kojetíně.
J. Voltr, odb. hosp. učit. v Boskovicích.
Fr. Zákrejs, spisov. a ředitel v Karlíně.
Jan Zbořil, učitel v Tlumačově.

V dubnu 1905.

Zakládající členové:

Jan Kovářík, c. k. soudní tajemník v Olomouci

Činní členové:

Lambert Čížek, kontrol. v Nemyšli u Tábora.
Občanská záložna v Dubě.
Fr. Grebeníček, úřed. dráhy v Bedihošti.
Albert Jadrníček, zám. kapl. v Kyjovicích, Slezsko.
PhDr. Fr. Klobouk, koop. v Prostějově.
Leop. Příhoda, učitel v Spytinově.
MUDr. Josef Tillich, obvod. a panský lékař v Bojkovicích.
Učitelská jednota „Budeč" ve Vyškově.

Nákladem Vlast. spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky v Olomouci.

Z pohřebiště rázu lužického u Kostelce.

Bronzové náramky z nálezu u Zádveřic.

IGN. WURM:

JOSIPU JURAJI STROSSMAYEROVI

„VĚČNÁ PAMĚŤ."

NÁKLADEM VLASTENEC. MUZEJNÍHO SPOLKU.
TISKEM KRAMÁŘE A PROCHÁZKY V OLOMOUCI.

Jubilejní oslava

uplynulého 90letí ndp. P. biskupa Josefa Jiřího Strossmayera,

konaná dne 14. února 1905

v Ústavu hr. Pöttinga v Olomouci.

Výbor ústavu hr. Pöttinga v Olomouci uspořádal v památný den úmrtí sv. Cyrilla ve dvoraně Pöttingea na oslavu devadesátiletí nejdůstojnějšího pana Josefa Jiřího Strossmayera, biskupa bosenského a srjemského v Ďakovu, jubilejní večer s následovným pořadem:

Předsedkyně pí. Anna Žáčková uvítala dojemným slovem četně dostavivší se ctitele oslavencovy, mezi nimižto jmenovitě světící biskupy, ndpp. Jana Weinlicha a Karla Wisnara. Načež zapěly chovanky dvě národní písně chorvatské a chorvatskou hymnu a slč. Ondruškova deklamovala vhodnou chorvatskou báseň. Důstojný pán Ignát Wurm, přísedící biskupské konsistoře ďakovské a rádce oslavencův podal slavnostní úvahu, kterou pro churavosť v jeho nepřítomnosti přednesli pí. Marie Pospíšilová a důstojný pán Jan Vychodil, taktéž přísedící konsistoře v Ďakovu. K závěrku zazpívaly chovanky „Hymnu Strossmayerovu“, která není skladbou uměleckou, nýbrž se vynořila po způsobu národních písní z duše a z nadšené lásky lidu chorvatského ku svému velepastýři a dobrodinci a jest tudíž v pravdě lidová.

Úvaha P. Wurma vyzněla v tento smysl:

„Dlužníci jsme!“ zaznamenal sv. Pavel.

Vidím v tom čásť splaceného dluhu sv. Cyrillu, položena-li oslava jeho velikého ctitele a následovníka, slavného biskupa Strossmayera, na dnešní den, jenž jest dnem úmrtním téhož světce a blahověsta našeho, sv. Cyrilla. Já pak považuji se zvláštním dlužníkem J. M. nejdůstojnějšího pana biskupa Strossmayera za důvěru, kterouž po 45 let mne oblažuje.

Ač nedužívý, podvolil jsem se k naléhavým žádostem šlechetných paní súčastniti se oslavy, kterou na počesť devadesátin Strossmayerových uspořádaly. Učinil jsem to ve způsobu pojednání a sice na základě hesla našeho oslavence, biskupa Strossmayera „Vše za víru a domovinu“, t. j. vše pro nábožnosť a národnosť.

Za heslem tímto ubíral se Strossmayer od té doby, kdy jako bohoslovec v Pešti seznámil se s Janem Kollárem. Znaje úmysly Strossmayerovy, pravím, že úmyslům těm jeho vyhovíme lépe a jemu se zavděčíme, učiníme-li heslo jeho heslem svého života, než kdybychom se rozplývali v jeho chválách.

Proto obmezil jsem zprávu o jeho působení na několik toliko bodů, za to však uvedu, jak poměru nábožnosti k národnosti jiní, jmenovitě Kollár a Sušil rozuměli.

Uvedu to na důkaz, že heslo našeho oslavence Strossmayera jest správné a následování hodno.

Sám Bůh Hospodin — a nepravím já to, nýbrž zaznamenal to Kollár,*) že nábožnosť a národnosť jednoho otce mají, že tudíž mezi sebou sestry jsou a doložil, že obě jen v ušlechtilých srdcích se ujímají a zakořeňují.

Nábožnosť jest jiskra božská, tato ale jedině v božském, bohupodobném a bohaplném srdci se zažhne, roznítí a hoří a pozorovati to v pravdě, že jen výbornějšího jádra lidé jsou pravé nábožnosti schopni.

Ne jinak i národnosť.

Národnosť jest vznešená veliká věc, která v srdci svém celý národ nosí, proto jen vznešené a veliké duše ji tedy do sebe vzíti, ji sobě přivlastniti smí a pro ni žíti mohou. — Sobec má těsné srdce, do něhož se národ nesměstná, lakomec a skoupý má nízkou mysl a krátké ruce, národ a národnosť jsou mu věci vysoké a vzdálené. Člověk nevzdělaný a neosvícený má rozum obmezený, národ a národnosť jsou ven z jeho obzoru a co pak neznáme, po tom ani nedychtíme.

Nábožnosť není možna bez poznání, milování a oslavování Boha, tak i národnosť možna není bez poznání, milování a bez obšťastňování národa, což oboje není snadné. Kdo chce nábožným býti, tomu musí jako Simeonovi a Anně chrám býti příjemným útulkem, ten musí s Pavlem tělo své, jeho vášně a žádosti křížovati, ten musí s Kristem bližního jako sebe milovati, ba i svému nepříteli dobře činiti. Kdo chce pravým synem nebo zdárnou dcérou národa býti, od toho se rovněž mnohé čestné povinnosti vyhledávají, zvláště jest-li jeho národ potlačený, jest-li nešťastný proto, že se mu odepírají prostředky vzdělanosti, osvěty a kultury vůbec a jest-li od cizinců a soků křivdy a muky ústrčné snášeti mu jest. Takové těžkosti pro slávu Boží a slávu i štěstí svého národa mohou však jen výtečnější duše podstupovati, proto i nábožnosť i národnosť jen v nich se ujímá a stálá bývá. Přidáme-li k tomu, že obě se vespolek vzbuzují, podporují a napomáhají, ano i doplňují a tím ceny sobě na vzájem dodávají, tu spatříme zlatý řetěz, nábožnosť a národnosť svorně otáčející. Nábožnosť vzbuzuje

*) Nedělní, sváteční a příležitostné kázně a řeči k napomožení pobožné národnosti od Jana Kollára. Druhý díl. Slovem „národnosť“ Kollár, Sušil, a jmenovitě Strossmayer nevyrozumovali jen „jazyk“, jak se toho u nás bohužel často zneužívá, nýbrž souhrn zvláštností života, zvyků, obyčejů atd., jimiž se národ od národa liší, které národ charakterisují a které s jeho samostatnou a svéráznou kulturou po výtce padají v jedno.

v srdci našem lásku k národu upomínáním nás na onu pravdu: kdo nemiluje bratra anebo národ, který vidí, jakž ten může milovati Boha, kterého nevidí? Nábožnosť propůjčuje naší národnosti mravnou bezpečnosť a jistotu, držíc ji před očima zrcadlo božích přikázání, aby se od nich neuchýlovala a uvádíc ji na paměť onu výstrahu: „spravedlnosť povyšuje národ, ale hřích je ku pohaně národům". Potlačenému a svobody pozbavenému národu dává nábožnosť „svobodu synů Božích". Čítáte-li historii církve, tu vidíte Ježíše nad Jerusalémem slzy vylévati, obětujte též slzu i našemu národu. Myslíme-li na šíření křesťanstva po světě, tu nám bezděky přijde na paměť i náš národ a ti rozumní blahověstové, kteří nás způsobem přesvědčovacím ku pravdě Kristově přivedli, ale tu ihned bolesť a zármutek pronikne srdce naše nad těmi národními bratry slovanskými na Polabí a na Baltu, kterým někdy pod zástěrou evangelia a jménem kříže zlobiví sousedé odebrali národnosť, národní řeč, svobodu a česť. Loupežník řeči a národnosti jest spolu i loupežníkem náboženství.

A nyní aspoň z daleka považme, jak upřímně se jí (nábožnosti) za tyto dary odměňuje její sestra národnosť. Národnosť dává nábožnosti nástroj a žlab, kterým se ona ze srdce do života vylévá a ze sluchu a mysli do skutků přechází, totiž řeč a jazyk, jak apoštol dí: „Víra pochází ze slyšení, slyšení pak skrze slovo Boží". Národní obyčeje, zvyky, slavnosti a památky dávají nábožnosti slávu a důstojnosť; nebo co že může vznešenějšího býti, jako když se celý národ v jeden den anebo v touž hodinu před Bohem koří a v téže řeči vzývá a velebí? Veliká jest vzájemnosť náboženství a národnosti, tak že kde spolu nepřebývají a neúčinkují, tam není štěstí a pořádku.

Co by byl národ bez náboženství? Peleš zločinců, hnízdo reptáků, křivopřísežníků, nemravů a defraudantů a byť by tito zvrhlí ničemové byli sami mudrci: úplným právem vztahovala by se na ně slova Hospodinova: „Skryji před nimi tvář svou, neboť národ převrácený jest, synové, v nichž není žádné víry; národ ten nesmyslný jest a nemající rozumu".

A naproti tomu, co by byla nábožnosť bez národnosti? Pouhé nábožničkování a pošmurování; ale ve spolku obě jak utěšeně si napomáhají, přečisťují a doplňují.

Ale ještě jedno pouto jest, jež spolu je drží: neboť obě mají jeden cíl, totiž mravní dokonalosť člověka. Ani nábožnosť ani národnosť nejsou cílem, nýbrž jen dobročinný prostředek k cíli vyššímu — nebeskému. Jako chrámy a školy, jako svátosti a slavnosti, jako kázání a modlení a těmto podobné věci nejsou posledním a nejvyšším cílem člověka: tak i nábožnosť. Člověk není stvořen pro nábožnosť, nýbrž nábožnosť pro člověka. Náboženství jest našemu pozemskému stavu přiměřené, obmezené, s tělesností pomíchané; zde my jen z částky poznáváme, ale když přijde to dokonalé, tehdaž to, co jest částečné, vyhlazeno bude. Ve věčnosti totiž i naše náboženství i naše nábožnosť čili způsob Boha uctívati proměněn a zdokonalen bude. Tak i národ a národnosť jest toliko zemská nádoba člověčenstva, která zmizí, když zemský život pomine. Národnosť jest toliko

cesta, po které jistý počet lidský ku vzdělanosti kráčí, kteráž se ztrácí, jakmile cíle dojde. Co o vlasti a krajině a o celém našem zemském přebývání platí: „že nemáme zde místa zůstávajícího, ale onoho budoucího hledáme“ — to platí o národu. Tím však nemá vysoká platnosť národnosti býti zmenšena, ani býti řečeno, jako by tedy na svévolném odnárodňování a přejinačování národů nic nezáleželo, jako by ono dovoleno bylo a za žádnou neřesť držeti se nesmělo. Nikoliv! Všeliké násilné odnárodňování a přenárodňování hřích jest pro šeredného odnárodňovatele a škodou odnárodněnce. V tomto smyslu jsou nábožnosť a národnosť sestry, na tento způsob se ony laskavě objímají, a pronikají jako duše a tělo. Z toho sesterského svazku ale patrno jest, že kdo národnosť nám odjímá, ten nám krade tím i pravou nábožnosť.

Toliko několik důvodů ráčili jste vyslechnouti, jimiž důmyslný Kollár názor o sestřenství nábožnosti a národnosti opodstatniti a doložiti se snažil. K objasnění důvodů těchto připomenu následující:

Na sjezdu důvěrníků Jednot katolických, jenž slaven byl v Brně v roce 1852., zahájil zdárný stoupenec Sušilův Dr. Jan Bílý závěreční řeč následovním podobenstvím: Čteme na první stránce Písma svatého, že Hospodin stvořil na počátku nebesa a země, na prostorách pak nebeských rozžehnul světlo dvojí: světlo větší, by svítilo za dne a světlo menší, by svítilo v noci. Slunce a měsíc — obojí to zářné těleso stkví se nad hlavami našimi s tím však rozdílem, že měsíc vlastního světla nemaje, od slunce ho dosahuje a bez slunce byl by tělesem tmavým a chladným.

Slunce, to je víra, měsíček, ten je národnosť: láska k Bohu a láska k bližnímu — láska ku vlasti nadhvězdné a láska ke vlasti pozemské. To jsou ta dvě kouzla, která vyvodí divy divoucí v člověčenstvu, toť osy, kolem nichž se otáčí historie všech věků a národů, toť sloupy, na kterých se chrám Boží a království Jeho buduje.

Názorům Kollárovým a Bílého o příbuzenském poměru nábožnosti k národnosti odpovídá heslo Sušilovo, znějící takto:

Dvé krásek spanilých duše mé ovládnulo stánek,
Zemská jedna, druhá s výšiny poslá nebes,
Církev a vlasť — ty v mojich sestersky milují se ňádrech,
Každá půl, každá má moje srdce celé.

Na ukázku uvedu jen několik bodů života a působení Sušilova, kterak heslo své plnil.

Když roku 1837 uprázdněna byla professorská stolice pro Nový Zákon na bohosloveckém ústavu v Brně, podrobil se olbramický kaplan Fr. Sušil pro dosažení místa toho konkursu ve Vídni, při kterémžto příležitosti prokázal se takovou hloubkou a rozsahem vědomostí, že vídeňská fakulta theologická, rozpomenuvši se po letech na vzácný konkurs ten, jmenovala ho čestným svým doktorem. Zasednuv Sušil na učitelský stolec, zarděl se mladý professor studem, že žádný katolický český překlad Písma Svatého nevyrovná se vzhledem na správnosť jazykovou Českobratrské bibli Králické. Aby smazán byl poklesek tento, jenž by mohl snad býti psán na účet církve samé, jako by cti a

blaha Slovanů nedbala s toutéž mateřskou péči a láskou, jako jiných národů, jal se připravovati na překlad a výklad Nového Zákona, jenž by důstojen byl církve Kristovy a československého národa. Ku přípravám těm přináležela důkladná znalosť netoliko češtiny, nýbrž také staroslovanštiny*) a všech ostatních slovanských jazyků, angličiny, franč-tiny, vlaštiny a jak se samo sebou rozumí i němčiny, aby seznal, na jakém stupni biblická věda u dotčených národů stojí. Pravidelně věnoval Sušil přípravám těmto denně 14 hodin.

Vědeckých názvů pro české bohosloví nebylo. Sušil musil si je sám tvořiti. S jakou svědomitou opatrností Sušil právě tento obor své požehnané činnosti vzdělával, míval jsem příležitosť přesvědčiti se osobně. Sušil podnikával procházky vždy s nejmilejším taktéž učeným přítelem Matějem Procházkou. Nerozdílná tato dvojice často zavítala do tak zv. Černých Polí, kde mně bylo v opatrovně říditi výchovu zanedbané mládeže. Tam mne přibírávali na další chůze k sobě a býval jsem toho svědkem, s jakým nákladem etymologických, gramatikálních a vůbec filologických vědomostí dvou jmenovaných veleduchů vznikaly terminy pro pěstování katolické bohovědy i filosofie. I zpozoroval jsem, že Sušil, došed na procházkách černopolských jistého místa, poobrátiv se jihovýchodně, sejmul klobouk a hluboce se poklonil. Jelikož se to dělo pravidelně, osmělil jsem se tázati ho, co tento jeho obyčej znamená.

Sušil odpověděl:

„To poklona Matce Boží Hostýnské.“

Sušil byl velkým ctitelem Panny Marie a mimo Velehrad zamiloval se horoucí láskou do posvátného Hostýna. Sušil znal báseň „Jaroslav“, jejížto obsahem jest tatarská událosť pod Hostýnem doslovně z paměti. Sušil, důkladný znatel staročeštiny a národních písní, nevěřil pochybnostem, které již za tehdejších časů Fejfalík proti pravosti Královdvorského Rukopisu pronášel a měl pravdu; neboť k vánočním svátkům obdaroval mne přítel, dvorní rada Dr. Hermenegild Jireček, zajímavou studií o zmíněné básni, jejížto vznik klade do 13. a 14. století a tudíž vyvrací podezřívající námitky, jako by byla padělkem ze století XIX.

Na obranu básně „Jaroslav“ odvolával se Sušil na mnohé národní písně, jež svou krásou, velebou a básnickým vzletem dobře se vyrovnají básnickému obsahu Královdvorského Rukopisu. — Obranou touto ospravedlněnou se jeví historická důvěřivosť Sušilova v posvátnosť hory Hostýnské, v jejížto stínu umříti básnická jeho duše toužila, což se také stalo.

Jak zbožně Sušil žil, tak zbožně v Bystřici na úpatí mariánského Hostýna zemřel, zemřel ve stínu posvátné hory, jak po tom toužil.

Na druhém sjezdu důvěrníků jednot katolických v Brně (1852) promluvil Sušil o posvátném zpěvu mezi jiným takto: „Jestliže krásná svatá malba, krásný svatý obraz k srdci našemu mluví a nás k Bohu a

---

*) Staroslovanštině příkládal Sušil pro její vybroušenosť a dokonalosť mluvnickou nemenší cenu klasickou jako latině a řečtině a pokládal za nezbytné, aby ji každý český kněz a spisovatel znal.

ku věcem nebeským vede, mnohem více činí to píseň svatá. Obraz totiž jenom němou řečí k srdci našemu se obrací, anať píseň sv. jest veliký majetek svatý; čím více který národ krásných a příhodných písní má, tím bohatším ho klásti můžeme a pojediný člověk čím více písní svatých umí, tím blaženějším jest."

Takovým blaženým člověkem v plné míře byl professor Sušil; neboť on nejen znal nesčetný počet písní zbožných, obsažených ve starších kancionálech, nýbrž on se v nich také kochával. Přebýval v klášteře minoritském v Brně, kde znamením zvonku svolávají se mniši k jídlu. Sušil, čekav, až poslední Minorita již také se do jídelny odebral, zasedl k pianu, za jehožto průvodu jal se zpěvem Boha chváliti.

Uvádím to na příklad jeho skryté, nehonosivé nábožnosti.

Na tomtéž sjezdu katolickém pokračoval Sušil ve chvalořeči, svědčivší zpěvu posvátnému: „Zpívaje písně svaté, zapomíná člověk na všecky útrapy života, duch jeho dosahuje křídla, vzlétá do světa budoucího a odtud se vrací posílen tak, že všecko, co snášeti má, přichází mu lehké, ano že i kříž s radostí objímá, jenž mu byl naložen a nese ho za Kristem Spasitelem světa. Když pak v kostele zpěvy co oběť duchorodou vylévá ve společnosti s těmi, jenž stejně v Krista věří, stejnou nadějí oblaženi jsou a stejnou láskou k Bohu a choti jeho církvi se nesou; tu ovšem city svatosti a blaženosti všech těch se jemu do srdce vlévají, andělé písně ty provázejí a každý ton do báně zlaté skládajíce, nesou před oltář trůnu Božího v nebesích.

Staročeské kancionály jsou pokladny, v nichž uloženy byly ponejvíce písně po zbožné chuti Sušilově, ale sesvětačená mysl duchovní tyto skvosty z rodinných pobožností a z chrámů ku velikému žalu Sušilovu vypudila a nahradila písněmi, o nichž Sušil poznamenal: „Věru by člověk myslil, že nápěvy a melodie ty strojili taškáři pro lehkovážnou spřež nějakou poludavou." Pročež s nadšením uvítal a podporoval návrh, dle něhož měl úsilím dědictví Svatojanského v Praze a Cyrillo-Methodějského v Brně k tisícileté památce příchodu apoštolů slovanských na Velehrad vydán býti pro Moravu a Čechy společný kancionál. Když Sušil prozkoumav písně některé, jež pražská redakce do jubilejního kancionálu přijati povolna byla, které ale ani po stránce hudební, ani vzhledem na cenu básnickou neshledal důstojnými ani národa ani Boha, k Jehož cti a slávě se mají nésti, nepřipustil, aby Dědictví Cyrillo-Methodějské súčastnilo se dotčeného kancionálního podniku. „Než takový kancionál", pravil rozhodně, „raději nic".*) Bránila mu v tom nábožná mysl a plná oddanosť k církvi, kteroužto mateřskou pěstounkou dobra, krásna a pravdy považoval a uctíval a v jejížto službu vědu a všeliké umění přivoditi se snažil. K tomu účelu pomáhal ke vzniku a zdaru Cyrillo-Methodějského dědictví, seč byl, aby bylo pramenem netoliko zbožnosti nýbrž zároveň osvěty, vzdělanosti a pokroku prostředkem vědy a krásného umění.

---

*) Neshoda tato s Dědictvím Svatojanským rmoutila Sušila do té duše. Byl mírumilovný, sporů osobních neznal; ale holubičí povaha nevadila mu pronésti následovnou, jak pravil, přesně křesťanskomravní zásadu: „křivdu snášet jednotlivci, jenž se naděje odměny na věčnosti, spasitelno; ale národ úkorů a nespravedlnosti snášeti a trpěti nesmí, poněvadž pro osoby mravní a davy náhrady na nebesích není."

Vedlo by daleko, kdybych se začal šířiti o lásce Sušilově k Bohu a k jeho církvi a proto přestávaje na tom, co jsem toliko napověděl — doložím ihned, že zbožnosť Sušilova nevylučovala, nýbrž spíše vzbuzovala v duši jeho vroucí lásku k národu. Již s vrchu jsem naznačil, jakou píli věnoval znalosti českého jazyka, jehož kořeny všem našim spisovatelům za příklad vyhledával ve staroslovanštině, jednak aby Nový Zákon přioděl rouchem českého jazyka nepokáleného a neznezpůsobeného, jak toho vyžaduje svatosť Písma svatého; jednak ale i proto, aby čtenář pokochal se v krásách a ve velebě mateřštiny a nabyl k ní úcty a národního sebevědomí. Sotva se prázdnin dočkav, nedbaje ani dešťův, ani slunečního žáru, ani jiných nepohod, ani úšklebných a pohrdavých pomluv, putoval od dědiny k dědině, pátraje po písních národních, jež zlatem, drahokamy a perlami nazýval a říkával: „Kdož by mohl nemilovati lid ten, v jehožto duši takové božské zboží se rodí?“

Sušil nebyl všedním sběratelem písní lidových, nýbrž on je učinil předmětem uměleckého a vědeckého bádání i po stránce básnické, jehožto výsledkem zjištěno, že z některých nápěvů vyznívá chorál pohanských ještě Staroslovanů a pokud se týká části slovné, nebyla prázdná prosodických pravidel. Tohoto důležitého momentu, že Sušil zjistil, že básnická tvorba národních písní spočívá na samostatné lidové prosodii — dokládám: — třeba si ji z kulturně-historických příčin více všímati než se děje. Nemálo obradoval Sušila nejznamenitější toho času hudební kritik v Německu, Chrysander, když o sbírce jeho pronesl úsudek v ten smysl, že v písních moravských obráží se tolik vnady, veleby a krásy, že mu nesnadno věřiti, že jsou to plody lidové, nýbrž že nějaký hudební veleduch je skládal a za lidové je vydává. Naše národní písně lidové naplnily Chrysandra tím větším obdivem, že v nich nalezal „zvláštní zákon“. — Podotýkám, že náš Leoš Janáček zákon tento ve způsobě samostatné harmonisační nauky slovansky-lidové zjistil. Zásluhou touto přibylo opět vzácného dokladu samostatné a svérázné slovanské kultury lidové.

Byl jsem nejednou při tom, když některý kněz, navštíviv Sušila, jal se mu děkovati za překlad a výklad Písma svatého, tu téměř mrzutě odvětil:

„No, co jsem professor, nekonám než svou povinnosť.“

Ale přicházela-li řeč na sbírku písní, tu se zajiskřilo oko a ruměnec radosti přelil se po jeho velebné tváři a z úst jeho vyřinul se povděk:

„To náš milý národ.“

Sušil nepřestával na sbírání písní po venkově, on netoliko zkoumal jejich vědeckou cenu, nýbrž toužil, kterak jim v rouchu uměleckém zjednati průchod do akademických a koncertních dvoran a kterak posléze je uvésti i do divadel, aby jim tam městská intelligence vzdala čest a povinný hold. Výborně hodil se k tomu neocenitelný Křížkovský, po jehožto příkladě zlatníci, jako Smetana, Dvořák, Nešvera atd. jako o závod přikládají skladatelských rukou k dílu, aby ze zlata, z drahokamů a perel netoliko moravských, nýbrž i jinoslovanských písní lidových kovali pro matku Slavii korunu a jiné zdobné šperky a klenoty.

Budiž mi dovoleno, abych aspoň ještě k jednomu příznaku lásky Sušilovy k národu poukázal.

Šlechetnému srdci Sušilovu zželelo se opuštěného, zanedbaného a opovrženého dělnictva, jež vzhledem na „práci“ považoval užitečnou a čestnou částí národa, říkávaje i v práci dělníkově zračí se podobenství Boží; neboť Bůh, tvoře svět, upotřebil — ovšem v rozměrech nekonečných — rozum, vůli a svou všemoc: a taktéž člověk, i ten dělnický ku své práci má zapotřebí rozumu, vůle i moci, ovšem mírou obmezenou a tudíž činí práce dělníka podobnějším Bohu než sebe větší poklady lenocha. Málo minulo během roku neděl, co by Sušil nebyl se objevil ve spolku sv. Klementa, jenž se ponejvíce skládal z dělníků, kde je přednáškami vzdělával a v důvěrných rozpravách s námi ostatními kněži netajil náhledu, že duchovenstvu povolání v první řadě ukládá, zvláštní zřetel věnovati nešťastné a nekřesťansky vykořisťované třídě společnosti lidské — dělnictvu; sic že se octne ve vleku nepřátel církve a národa.

Sušilův pronikavý duch předvídal váhu a nebezpečí otázky sociální, jež za jeho času se na obzoru začala jeviti. V přítulnosti Sušilově k dělnictvu a v jeho otcovské snaze povznésti duševně zanedbávaný stav tento také k důstojnosti člověka, jeví se duch blahozvěsta Cyrilla a je opětným důkazem, že byť by srdce jeho bylo bývalo rozpoltěné na dví, přináleželo proto přece jak Bohu a církvi, tak národu — cele.

Když u Solferina Rakousko bylo poraženo, uznáno bylo potřebou svolati tak zv. rozšířenou radu říšskou, aby uvážila, nemá-li absolutismus ustoupiti ústavní správě říše. Ku poradám těmto, jež se konaly r. 1860, povolán byl do Vídně také biskup Strossmayer, pod jehož podobiznou skví se heslo: „Vše za víru a domovinu“. Co básník Sušil vypověděl veršovně, to vyřknul biskup a vlastenec Strossmayer pěti uvedenými slovy. – V čase sněmování dotčené rady zavítal do Brna professor theologie, dr. Topalovič s poselstvím k Sušilovi, že si biskup Strossmayer přeje seznati církevní a národní poměry na Moravě, pročež svého důvěrníka tam vysílá a si přeje, aby některý z moravských kněží ve Vídni ho navštívil. Sušil přivedl Topaloviče ke mně a projeviv nelíčenou radosť nad vzácným poselstvím, odevzdal mi a odporučil Topaloviče k rozmluvám a úvahám dalším.

Topalovič oznámil do Vídně, že jménem výboru Dědictví cyrillomethodějského a jeho starosty professora Sušila přednesu Jeho Milosti nejuctivější hold z Moravy. Byl jsem přijat blahosklonně a nejvlídněji a zahájeny ihned rozmluvy, z nichžto jsem vyrozuměl, jakou důležitosť pan biskup připisuje Moravě vzhledem na historický význam Velké cyrillomethodějské i Mojmírovické Moravy, jejížto jména slavného nynější Morava dědičkou jest. Seznal jsem, že Moravě této, jež v lůně svém chová Velehrad a hrobku Methodějovu, přikládá velké úkoly pro ten případ, že by z vůle a milosti Hospodinovy nadešla chvíle návratné ochoty odštěpených kmenů slovanských k jednotě církevní. Připomínal, že v té příčině s naší katolické strany jednoho je třeba, abychom totiž nespouštěli se zřetele napomenutí, jež sv. Bernard udělil svému žáku Eugenovi, když zasedal na stolec Petrův, jež zní asi takto: „Ani hory, ani doly, ani řeky, ani vody mořské nerůzní východ od západu, nýbrž nedostatek lásky na straně jedné i druhé“.

V rozmluvě o jednání na rozmnožené radě říšské stěžoval si Strossmayer, že ministr kultu hr. Lev Thun, jinak vysoce vzdělaný a o církev zasloužilý státník, nevyspěl o kultuře k názoru v pravdě křesťanskému. Ministr Thun odsuzuje neustále národy rakouské, aby se ubíraly za zářícím prý sloupem kultury německé; kdežto přece Bůh udělil každému národu hřivnu, kterou podle povahy a vloh a podle národních zvláštností svých má vzdělávat a z ní kulturně těžit pro sebe a ve prospěch všeho člověčenstva. Stanovisko toto vysvětloval biskup podobenstvím hranolu: „Prochází-li světlo úhlem prismatu, láme se a rozkládá v různé barvy. Taktéž paprsek sluneční, dotýká-li se kapky vody, rozptyluje se v krásné barvy. Je-li těch kapek velké množství, vzniká velebný přírodní úkaz duhy – znaku to míru. Paprsek sluneční, toť idea Boží, která, dotýkajíc se pokolení lidského, rozkládá je ve množství národů, z nichž v každém uzpůsobuje jinou barvu samostatné a svérázné kultury, kteréžto kultury z jedné vůle Boží pocházející a na vzájemnou podporu spojené, tvoří duhu mezinárodního pokoje a míru“.

Po této duze, aby rozpínala se nad Rakouskem, toužilo a toužiti nepřestává rakouskovlastenecké srdce Strossmayerovo, jenž na rozšířené radě říšské pronikavým hlasem výstražně zvolal: „Dokud v zemích rakouských nebude jako v nebesích a dokud v Rakousku nebude spravedlnosti v ohledu jazykovém a dokud nebude vráceno národům Bohem dané právo: aby jedenkaždý svou národnost pěstoval a hájil a své kulturní potřeby obstarával sám, dotud nepřestane se Rakousko ve svých základech zachvívati a neustálé otřesy uvnitř a slabota na venek budou osudem jeho.

Byl to původní program Palackého, na němž na sněmu kroměřížském všichni slovanští zástupcové se usnesli. Ale Strossmayer, domnívaje se, že spravedlnosti národní může býti vyhověno obnovou historických práv království a zemí jako základů, na nichž spočívá Rakousko a bude-li stejnou mírou šetřeno smluv všech, jež národové rakouští uzavřeli se světlou rodinou Habsburskou, ustoupil při hlasování od kroměřížského programu Palackého, totiž od federace národní a přistoupil ku straně, jež se proti vídeňskému centralismu zasazovala o uspořádání Rakouska spůsobem historicko-federačním a státoprávním. Strossmayer měl při tom na zřeteli tak zvané pragmatické sankce, jež uzavírány byly za vlády Karla VI. a mezi nimižto důležitostí vyniká pragmatická sankce chorvatská z r. 1721, jež tudíž o dvě leta dříve vznikla a platnosti nabyla než uherská a českomoravská. Proto nemile byl překvapen, když místo soustavy ve smyslu svrchu uvedeném objevil se říjnový diplom, z něhož vyvoditi bylo možno státní novotvar Cislajtanie, matky neblahého dualismu.

„Církvi“, dokládal v rozmluvách se mnou, „připadá záslužná úloha, státu ve příčině spravedlnosti jazykové a národnostní svítiti příkladem“. Byl jsem svědkem, jak biskup Strossmayer si provozování spravedlnosti národní se strany církve a její orgánů představuje.

Ohlásily se jeptišky. Prosily o podporu na zařízení školy na ostrově Lisse, přináležejícím k Dalmatsku v moři Jaderském. Biskup vyslechl je vlídně, ale tázal se, jaký jazyk má býti na tom ústavě vyu-

čovacím. Ubohé sestřičky téměř udiveně odvětily: „Jak jinak bychom mohly vyučovati než německy?“ Na to jal se biskup vysvětlovati: „Vám, sestřičky, ve zlé nevykládám, co a jak podnikáte; ale jaké to máte duchovní správce, kteří vás nepoučili, že takové počínání je protikřesťanské. Což pak jim neznámo, že Lissa zalidněna jest Chorvaty — Slovany? Vyřiďte svým představeným, že jsem připomenul vám, že o prvních Letnicích v Jerusalémě Duch svatý zjevil se ve způsobu jazykův, a že jazykové tito vznášeli se nad hlavami apoštolů jeden vedle druhého na znamení, že v Novém Zákoně u křesťanů bylo by proti Duchu svatému, kdyby jeden jazyk čili národ vynášen byl nad druhý, jako bylo ve starozákonném Babyloně, kde jeden jazyk úpěl pod druhým. Proto dopouštěly byste se hříchu proti Duchu sv., kdybyste po babylonsku uponižovaly domorodý jazyk slovanský pod německý ve škole na ostrově Lisse“. Takto poučiv sestřičky a vyňav z tobolky 20 zl., podal jim je, řka: „To máte na zpáteční cestu a kdybych zvěděl, že ve sbírání na poněmčovací ústav u Slovanů pokračujete, ozval bych se proti tomu veřejně. Kdybyste byly se vykázaly, že hodláte na Lisse zaříditi ústav chorvatský, byly byste dnes ode mne odnesly poukázku na první tisícovku“, totiž na prvních tisíc zlatých.

Připomenul jsem toho, abych naznačil, kterak se mi dostalo cti, seznámiti se se slavným biskupem, a jaký dojem na mne učinil při první pokloně, kterou Jeho Milosti učiniti mi bylo dáno.

Náš oslavenec narodil se dne 4. února v Oseku r. 1815; prodělav obyčejné školství nižší i střední, rozhodl se pro stav kněžský a byv odeslán od biskupa ďakovského do ústředního semináře do Pešti, dobyl si tam hned jako bohoslovec hodnosti doktora filosofie a podrobil se zde i některému rigorosu pro doktorát theologie. Po vysvěcení krátce kaplanovav, poslán byl do Vídně do Frintanea, totiž do ústavu pro vyšší vzdělání kněžské. Tam v neobyčejně krátké době podrobiv se ostatním rigorosním zkouškám, prohlášen doktorem bohosloví. Jak mi dr. Mikula, bývalý professor pastorálky a superior zdejšího semináře, jenž současně se Strossmayerem ve Frintaneu studoval, vypravoval, byl mladistvý Strossmayer předmětem obdivu a lásky svých kollegů pro svou píli, pro své vědomosti a společenskou přívětivost ku všem. Vážen byl také pro svou přímou, otevřenou povahu. Než jednou málem by se mu byla stala nepříjemná nehoda. Na zotavenou, když mívali Frintanisté volnou chvíli, rád si zahrál kulečník. Jednou, když se opět kolem kulečníku otáčel, pravil k němu jeden kollega: „Máš před rigorosem a hraješ si“. Strossmayer bez rozmyslu a bez rozpaku, ničeho zlého nemysle, na to: „Bude ‚cum applausu‘ tak jako tak“. Poznámka tato přinesena byla členům zkoušející komise, která v ní tušíc cosi horšího než nevinnou prostořekost, umínila si, kandidátu dáti na srozuměnou a pocítiti, že také pro něho jsou známky nižšího stupně než „cum applausu“, jako by řekl „s potleskem“. To zvěděv Strossmayer v odpovědích prokázal důkladnou znalost předmětu s takou elegancí mluvy a s takovou vědomou přesvědčivostí, že komise blahopřála mu na místě k zaslouženému „cum applausu“.

Že Strossmayer, pokud v Ďakovu působil, než se stal biskupem, vyučoval netoliko předmětům náboženským, nýbrž i mathematice a fy-

sice, a že mu Maďaři zhatili povolání na peštskou fakultu theologickou za professora dogmatiky, poněvadž nikdy a nikde netajil přesvědčení slovanského, jsou věci známé, ale důležitější jest, že nebyli s to, aby zamezili jeho povolání za ředitele ve Frintaneu a za dvorního kaplana ve Vídni, kde pronikavým duchem obrátil k sobě brzo pozornost prvních učenců a umělců i císařského dvora.

Nadešel rok osmačtyřicátý, kdy Vídeň se vzbouřila, Maďaři vyzouvali se ze svazku Rakouska, ba i Habsburskou dynastii sesazovali a kdy Poláci přilévali do ohně vzpoury oleje. Tehdy zavítav Strossmayer do Záhřebu a spojiv se s Jelačičem, plamennými slovy roznítil poslance na sněmu shromážděné i všechen národ k obětavé ochraně říše a k obraně rodu císařského. V boji za vlasť a za trůn padlo 30.000 chorvatských ženáčův, a zůstalo tolikéž vdov. Mezi tím co Jelačič s vojem chorvatským přitáhl až před samu Vídeň a tam se utábořil, obstarával Strossmayer v dorozumění se dvorem císařským, jenž byl na útěku do Olomouce, čeho v politickém a diplomatickém ohledu bylo třeba. Posilaje tudíž tajně zprávy Jelačičovy a dávaje mu pokyny, musel jednou u Kapucínů v kryptě se skrývati, aby, jsa pro styky s Jelačičem prozrazen, nepadl buřičům do ruk, v kterémžto případě čekal na něho osud hr. Latoura.

Věrností Slovanův a obětavou pomocí Ruska byla revoluce potlačena a když se uprázdnil biskupský stolec ďakovský, k prosbám duchovenstva i všeho lidu chorvatského, a ovšem také z vděčnosti, podal mladistvý císař František Josef Strossmayerovi berlu biskupskou 18. listopadu 1849. Ale než dne 8. září 1850 byl vysvěcen, zván byl na biskupské konference, jež tou dobou se ve Vídni odbývaly, a tu jemu připadl úkol, sestaviti protokol o návrhu zvěčnělého biskupa brněnského, hraběte Schaffgotsche, na zrušení šlechtické výsady při obsazování kanonikátů při metropolitním chrámě v Olomouci. Strossmayer nastoupil vznešený úřad biskupský za těžkých dob; neboť následkem maďarského povstání byly hospodářské záležitosti v Ďakově uvedeny na dranc, a taktéž správa diecese po stránce duchovní vyžadovala náprav, ba po mnohé stránce docela nového zařízení; vždyť Slavonie, jež — pokud se týká hranic — dopadajíc téměř v jedno s hranicemi diecese ďakovské a srěmské, úpěla celá staletí pod jařmem tureckým a byla neustále vystavena nebezpečí vpádu Turků. Část diecese tvořila tak zv. Vojenskou Hranici, která jak po stránce politické tak soudní podléhala vojenské správě. O kulturní potřeby netoliko v diecesi, nýbrž i v ostatních zemích trojjediného království za takových poměrů nebylo, ba ani nemohlo býti postaráno. V diecesi škol národních bylo pořídku, střední školy sloužily spíše zájmům cizáckým než národním, a o vyučovacích prostředcích na nich nebylo ani potuchy. Výchova duchovenstva, jak za takových poměrů taktéž ani jinak býti nemohlo, zpustla a pro jeho vzdělání nebylo dříve ani smyslu a nebylo na ně kdy. Za takových děsných poměrů byl nastolen věkem sice mladý, ale zkušenostmi vyspělý biskup, nadšen pro slávu Boží a pro blaho a kulturní vývoj lidu svého s heslem: „Vše za víru a za domovinu“, vše pro nábožnosť a národnosť. Především bylo hospodářství zdokonaliti a výnosným učiniti, aby bylo prostředků na provádění velkých církevních a vlasteneckých záměrů, což

se mu skvěle podařilo. Ačkoliv se biskup Strossmayer držel zásady, že levice nemá věděti, co pravice dobrého prokazuje, přece nesčetné podniky náboženské, osvětové a vzdělávací, jež utajiti nelze, prozrazují, že biskup Strossmayer vydal ke cti a na slávu Boží a na kulturní povznesení národa miliony. Dočetli jsme se za dnů těchto celých řad čísel peněžních, jež mecenáš na účely bohumilé a národu prospěšné věnoval. Čísla ta vypočítávati zde znova — zbytečno, postačí, dotknu-li se jen z daleka jeho mecenášské ochoty. Obětavostí jeho vzniklo neb zdokonalilo se více než 70 škol národních, pro něž zařídil učitelský ústav, jehož nebylo. Školy střední, a sice netoliko v diecesi, nýbrž v celé oblasti chorvatské, opatřil, nákladu nešetře, potřebnými vyučovacími prostředky a pomůckami, jako jsou knihy vědecké pro professory, fysikální a jiné nástroje atd., aby na tomto základě zdokonalených škol středních mohl pak zbudovati školy vysoké, vedle nichžto taktéž po výtce jeho štědrosti vzniká v Záhřebě akademie pro pěstování věd a umění. Akademii opatřil obrazárnou, aby dal podnět ku pěstování krásného umění, jež ve službu církve uvedl stavbou biskupského chrámu v Ďakově, aby se skvostem tím ke cti Boží zbudovaným mohl honositi národ chorvatský. Chrám tento stál ho zajisté tři miliony korun.

Hlavní péče obrácena byla k výchově dorostu kněžského, aby duchovenstvo chorvatské, obrněno jsouc štítem víry a mečem pravdy — pokud se týká vzdělanosti — nestálo za světskou intelligencí, nýbrž s ní ve všech oborech vědy mohlo závoditi. Pro staroslovanštinu zařídil na theologickém ústavu zvláštní stolici a pobádá bohoslovce, aby se učili ostatním slovanským jazykům. Žurnalistice přikládá čestnou a velmocenskou důležitosť, proto jí věnuje velkou pozornosť a dozírá k tomu, aby — pokud se honosí katolictvím — vynikala rozsáhlým světovým rozhledem a neznedůstojňovala církev sebe menší neslušností a nelaskavostí, byť i k nepříteli.

Aby Františkánští klerikové z Bosny a Hercegoviny mohli se súčastniti přednášek na bohosloveckém ústavě v Ďakově, vystavěl pro ně dům a pojistil jim značnou fundaci na veškeré zaopatření Vláda uherská, obávajíc se, že by dorost Františkánský mohl nadchnouti se duchem biskupovým, ústav ten zmařila.

Pro důkladnější a naší pokročilé době přiměřené vzdělání pleti ženské vystavěl a slušně nadal v Ďakově klášter milosrdných sester, kde jsem shledal i několik jeptišek z Moravy. U mé přítomnosti chválil biskup sestřičky, že jsou si vědomy toho, že musí ústav udržeti na takovém stupni dokonalosti i ve vědeckém ohledu, aby se vyrovnal dívčím školám světským, ba aby je i předčil. Proti odnárodňující výchově v ženských klášteřích horlil rovněž nadšeně a s neuprosnou přísností jako netrpěl, aby tam zneužívalo se pobožností ku vynášení jedné národnosti nad druhou, jak se zde onde děje, kde jeptišky přidržují se i k modlitbám v nemateřském jazyku.

Otcovskou péči o národ neobmezoval Strossmayer na Chorvatsko a Slavonii, nýbrž štědrá ruka jeho zasahovala i do Dalmacie, pro niž na příklad zakoupil knihtiskárnu a ruku tu neuzavíral ani před kulturními potřebami Slovinců.

A co nad to? Biskup Strossmayer nerozpakoval se, podporovati také vzdělávací podniky srbské a vedl náklad na sbírání písní národních v Bulharsku, maje za to, že šetrností touto ku pravoslavným Slovanům staví zlaté mosty ku smíru církevnímu, jenž po jeho přesvědčení předcházeti musí žádoucí shodě a vzájemnosti národní. — Hned při první naší schůzi (1860) zvěděv, že na Moravě vzniklo Dědictví cyrillomethodějské k účelům literárním a uměleckým, přihlásil se k němu ihned za člena vkladem 100 zl. a když jindy přivedena řeč na Vlastenecké Muzeum v Olomouci, jež zřetel obrací také k národopisu, uznávaje a chvále snahy ústavu toho po této stránce — „veledůležité" — ze své sbírky vybral několik vyšívek a jiných předmětů k porovnacím účelům ornamentyky československé s jihoslovanskou. Peněžního milodaru pro Museum přijati zdráhal jsem se, znaje velké jeho tenkráte starosti o konečné provedení stavby velechrámu stoličného, jež pokladnu vyčerpávala často hloub než na dno.

Jsa ve službách církve a národa, nemohl se vyhnouti veřejnosti, nýbrž býval často strhován rozvlněnými proudy politiky do bojů, v nichžto nikdy mravně nepodlehl, nýbrž mnohdy po letech ukázalo se, že jeho stanovisko v dotyčných zápasech bylo správné a svrchovaně loyální.

V r. 1848 octnul se Strossmayer — (tehdy ředitel Frintanea a dvorní kaplan ve Vídni) v tuhém odporu proti odbojným Maďarům proto, že ze spolumajetnictví koruny svatoštěpánské vylučujíce Slováky, Chorváty, Srby, Rusíny a Rumuniy neprávem přivlastňují ji (korunu) sobě samým a je nekřesťansky znásilňují. V poslední řeči, kterou zvěčnělý dr. Brauner, blízek smrti na radě říšské učinil, připomenul, že Rakousko je, až na nepatrné hraniční odchylky — Velkou Moravou a že císař rakouský je tudíž vlastně dědicem slavné říše Mojmírovičův. Nebude na újmu cti váženého druhdy československého vůdce Braunera, poznamenám-li, že názor tento zrodil se ve hlavě Strossmayerově, s nímž jsem přítele Braunera seznámil a jenž uznav jeho historickou správnost, ve Vídeňském parlamentě pronesl ho. Tak se dá vysvětliti, proč Strossmayer, pozíraje na Rakousko s hlediště velkomoravského tím rozhodněji se r. 1867 rozpolťování Rakouska opřel a tím více v opposici proti němu až do smrti vytrval, čím více se dualistický novotvar z tak zvaného Před- a Zalitavska od pragmatických sankcí odchýloval, v nichžto pevné základy říše a bezpečnost trůnu spatřoval. Jsa v té příčině povolán k výslechu do Vídně, kde mu panovník domlouval, aby se s dualismem, jenž se stal již téměř hotovou událostí, smířil, odvětil: „Že jsem biskupskou berlu z rukou Vašeho Veličenstva přijal, toho jsem si vděčně povědom, a dar tento váže mne k nezlomné a nejvěrnější doživotní oddanosti; ale právě proto se toho svět nedočká, aby Strossmayer zpronevěřil se na svém národu, aby se Strossmayer zpronevěřil na Rakousku, aby se Strossmayer zpronevěřil na nejvyšší dynastii. Co se tu konati začíná, je začátkem konce. Aby však tato moje předpověď pro historii zachována byla, bude na bezpečném místě uložena." — A hle! události našich dnů dávají prozíravé a podhlédavé politice Strossmayerově z r. 1867 za pravdu a pragmatické sankce přicházejí ku slovu.

Když před třiceti roky vypukla válka srbsko-turecká, zpozorovav, že některé katolické listy — mezi nimi také vídeňský „Vaterland" — vodu ženou na mlýny sultánovy, chvátal do Říma, kde na obranu svobody srbské strávil mezi vyslaneckými diplomaty téměř tři měsíce, až ji uhájil. Vydatnou tuto záštitu poskytnuv Srbům, připomněl jejich svrchu uvedeným nepřátelům, že křesťanský Balkán klesl pod jařmo svéřepého Turka pádem Byzance, jejž zavinilo čtvrté tažení Křižáků. Historicky zjištěno, že kořistiví Benátčané, aby velkoobchod, jenž byl v rukou Zádru a slovanského po výtce Byzance, strhli na sebe, pod tou výminkou podvolali se, Křižákům propůjčiti lodě na přeplavení do Svaté země, jest-li Zádru, na nějž marně asi desetkráte nepřátelsky útočili, zmocniti se a ho popleniti se zavážou. Když pak Křižáci, vlastně jejich vůdcové nehezkou tuto úlohu vyplnili, žádáno od nich opět, aby druhého ještě námořského soka Benátčanů, totiž Byzanc, přepadli a jeho moc podlomili, pak teprve že je do Palestiny převezou. Byzanc, křižáckému meči podlehnuv, selábnul tak, že následovným útokům půlměsíce odolati nebyl s to. Jako na severním Polabí a Baltu zneužito na úkor Slovanů kříže, tak i na březích moře Zaderského i ve Středomoři a Bosporu.

Ačkoliv papež Innocenc III. pod trestem kladby zakazoval, válečně přepadati Zadr a Byzanc a pleniti křesťanská okolí měst těchto, Benátčané výstrah a hrozeb sv. Stolice nedbajíce, odvážili se na založení latinského císařství a patriarchátu byzantského (1204). Pokus tento zavinil, že slovansko-řecký patriarchát byzantský na latinskou církev zanevřev a od jednoty církevní se odštěpiv nadobro, do rozkolů, bohužel, Rusko, Bulhary a Srby svedl. Sluší dodati, že co na Balkáně se děje, je taktéž následkem dotčené výpravy křižácké proti Byzancu.

Biskup Strossmayer s historického hlediště tohoto pozíraje na původ pravoslaví u Slovanů, zasazoval se u evropské diplomacie v Římě za věc srbskou, aby veškeré slovanské pravoslaví, na jehož usmíření mu tolik záleželo, poučil, že pošetilé strannické jednání svrchu uvedené žurnalistiky na účet církve psáti nedovoleno. Co Strossmayer v choulostivém tomto případu podnikal, svědčí o jeho státnickém rozhledu. ale zároveň o jeho snaze, zamezovati, co je olejem nalévaným do ohně církevního rozkolu.

Čelní státníci, mezi nimiž i Gladstone, dožadovali se často náhledů a vysvětlivek Strossmayerových vzhledem na sociální světové problemy. Pokud se týká řešení otázky sociální, želel toho, že uherské zákonodárství nešetří zádruh, nýbrž je lehkovážně rušiti pomáhá. Zádruhové zřízení bylo dle úsudku jeho s to, ochrániti Jihoslovany před sociálním demokratismem tak, jako obecní m í r a dělnický a r t i j e l mohly býti na Rusi záštitou proti němu. Strossmayer vytýkal ruské vládě, že nemá porozumění pro instituce tyto, na jejichžto základě jako na základě p r á c e mohla a měla podporovati veliký průmysl domácí, místo co tam cizácko-kapitalistickou podnikavosť pitomně fedruje. V zádruze míru a artijelu uctíval Strossmayer odlesk první křesťanské obce v Jerusalemě a diví se nemálo tomu, že naši křesťanští socialisté, jichžto šlechetné snahy nikterak nepodceňuje, odvažují se na řešení otázky sociální, aniž by si zádruhy, míru, artijelu všímali. On nedomnívá se, že by se uve-

dené tyto tři křesťansko-slovanské sociální řady daly snadno a jak jsou, znovu zaváděti; ale koho u nás sociální otázka zajímá, ten v zádruze, v ruském míru a artijelu shledá podnět k uvažování, jak toho na př. učinil hamburský architekt a sociolog, Emil Braun, jenž napsal: „Jako Němec s těžkým srdcem vyznávám, že sociální otázku nerozluštíme, aniž bychom sociální způsoby života slovanského: mír, artijel a zádruhu neučinili předmětem bádání a jich — ovšem novodobým poměrům přiměřeně přizpůsobivše — neupotřebili".

Sociální otázku, jak známo, povážlivou a nebezpečnou činí mzda, které ale v míru, artijelu a u zádruhy nebylo a není. Strossmayer uznává, že i tyto instituce nejsou prázdny vad a stinných stránek, jež opraviti zavčas bylo úlohou moudrého zákonodárství.

Památná jest činnosť, kterou rozvinul v koncilu Vatikánském, kde nejdůstojnější episkopát francouzský, německý a rakouský si ho zvolil generálním řečníkem. Když tam promluvil první řeč, ozvaly se hlasy: „Habemus alterum Chrysostomum" (opět Zlatoústý mezi námi). Když pak činil výklady o významu Slovanstva v církvi Kristově, byly to mnohým posluchačům věci nové. Strossmayer bez ostychu upozorňoval na některé potřeby církve, jichž se dovolávají nové poměry světové, říkávaje, že bylo by lépe, kdyby je opatřili páni biskupové, než aby se jich ujímali nepovolaní opravovatelé.

Zlatá doba nastala pro Strossmayera, když na stolec Petrův povýšen byl Lev XIII. blahé paměti. Meškal jsem právě v Ďakovu, když v prvních dnech května 1878, tedy dva měsíce po korunovaci Jeho Svatosti, došel p. biskupa písemný výzev, aby zavítal do Říma. Biskup ihned odpověděl, že toho lituje, že bez odkladu nemůže podniknouti pouť ku prahům apoštolským, poněvadž má smluvenou apoštolskou visitaci s rozhodujícími kruhy v té věci v Srbském Bělehradě a poněvadž přislíbil episkopátu francouzskému súčastniti se porad, k nimžto ho zvali; ale doložil, že by na zpáteční cestě z Francie beztoho nebyl opomenul svou synovskou oddanost Jeho Svatosti projeviti. Když pak ve Vatikánu se objevil a hold nástupci sv. Petra složil, oznámil mu Sv. Otec, že si vytknul úlohou usnadniti neblahému rozkolu na Východě návrat k jednotě církevní a že ve příčině této zvolil zkušeným rádcem a pomocníkem svým biskupa ďakovského.

Z porad, které ve vážné této záležitosti řízením učeného historika kardinála Bartoliniho zahájeny byly a v nichž podíl bral především nejdůvěrnější přítel Strossmayerův prelát Rački, pak slavista Martinov a jiní, vykvetla cyrillo-methodějská encyklika: „Grande munus" („Vznešený úkol"), jejížto děje nejsou dosud uzavřeny.*)

---

*) Encyklika učinila neobyčejný rozruch jmenovitě v kruzích diplomacie, kterážto tušíc a doznávajíc daleký dosah „vznešeného úkolu" jejího — pokud Slovanstvu je nepříznivá, postarala se, aby byla aspoň pro tu dobu umlčena. Vše, co se vleče, neuteče. Letos připadá pětadvacátý rok trvání tlumené Encykliky té. Kdo jsou ctitelé Strossmayerovi, kdo ve vděčné paměti chovají přízeň Lva XIII. k Slovanům a kdo „vznešené úkoly" Encykliky té uváží, přičiní se, aby během roku tohoto jubilejními vzpomínkami v každé farnosti k působivému životu vzkřísila se. O světodějinném významu Encykliky vyšel spis: „Jubileum Encykliky cyrillomethodějské" od Jana Vychodila, k němuž zřetel ctěného obecenstva snažně obracíme.

Bylo to v únoru 1881, kdy mi ndp. nuntius Vanutelli oznámil, že Jeho Svatosť si přeje, aby Slované všech kmenů podnikli společnou pouť do Říma a se kol jeho trůnu shromáždili.

Záležitosť tato uraděna s biskupem Strossmayerem a s proboštem Václavem Štulcem ve vídeňské nuntiatuře před Velikonocemi a uskutečněna o slavnosti sv. Cyrilla a Methoda (1881), kde biskup Strossmayer jménem katolického Slovanstva díky vzdával Jeho Svatosti za velkolepý a světodějinný dar encykliky, načež památnou a velevýznamnou odpověď dal Lev VIII.

Jakým kazatelským darem Bůh biskupa ďakovského obdařil, o tom uvedu jeden příběh, který mi ze svého života vypravovala paní Zukičová, choť bývalého srbského vyslance ve Vídni.

„Přijel do Bělehradu", vypravovala, „biskup Strossmayer jako apoštolský vikář visitovat. Uslyševši, že bude kázat, byla jsem zvědava, slyšet katolického kněze. A jaký dojem učinil na mne biskup Strossmayer? Vrátivši se domů, jala jsem se choti mému, jenž tehdy byl ministrem financí, svěřovati, že budu katoličkou. Z toho nastaly pro mého chotě nemalé nesnáze: on člen vlády — a já nemohla se zbaviti po několik měsíců úmyslu, opustiti pravoslaví a přestoupiti ku katolické církvi."

Vedlo by do nekonečna, kdybych měl pokračovati u líčení činův a skutků, jimiž se biskup proslavil; ale shrnu všechnu slávu jeho a obdiv, jejž život jeho vzbuzuje, ve slova, jež v parlamentě italském pronesl slovutný státník — ministr Mingetti, an pravil: „Seznal jsem tři muže, kteří se mi zdají býti povýšenými nad člověka. Jsou to: Lev XIII., Strossmayer a Gladstone".

Bývá to, že velcí mužové narážejí na odpor a protivenství. O ty nebyla u Strossmayera potíž.

Než nesluší slavnostní naši náladu kaliti připomínkou, co ve svém životě přetrpěl, prováděje heslo: „Vše za víru a domovinu". Za lásku, kterou srdce biskupa Strossmayera k národu chorvatskému zahořelo a kterou slovanstvo veškeré oblažoval, je nejen u Chorvatů, nýbrž v celém Slovanstvu láskou dítěcí zrovna stíhán. Kde se objevil, ozýval se z plných hrdel a z hlubokosti srdce dítek, starců, mužů, žen: Milujem Tě, chloubo naše!

Navrhuji, abychom zakončili hymnou Strossmayerovou".

Hymna tato chovankami zapěna.

ZA † STROSSMAYEREM.

Zprávu, kterou svrchu podáváme o slavnosti, jež v olomuckém Pöttingeu uspořádána byla ke cti slavného biskupa ďakovského, nálezala se v tisku, když světem rozlehla se zvěsť přesmutná, že dne 8. dubna věrný tento sluha Páně a národa odebral se na věčnosť. Uznali jsme za slušné, dotčenou zprávu prozatím doplniti poznámkou, že poselství jobovo o skonu Strossmayerovu dojalo nesčetné jeho ctitele nevýslovným bolem, jako když rodinu úmrtím opouští starostlivý a laskavý otec.

Všude ihned uvažováno, jakým způsobem dlužno projeviti soustrasť a vzdáti nebožtíkovi pohrobní poctu, aby byla jeho významu důstojná. Praha dala ve příčině této příklad. Starosta dr. Srb svolal ihned měšťanskou radu k mimořádné schůzi, kterou zahajil líčením: Kým byl nebožtík pobratinským Chorvatům a Srbům, kým Čechoslovanům a kým všemu Slovanstvu po stránce kulturní, plně heslo: „Vše za víru a domovinu". S rozechvělým dojmem sděloval pan starosta zlaté věty, které psal zesnulý jednak při jmenování čestným měšťanem v roce 1888 i v poslední době odpovídaje na adressu k 90. svým narozeninám. Dne 30. března 1888 psal zejména: „Věřte mi, že krásný bratrský národ český, nejpilnější, nevytrvalejší, nejdůležitější a nejpokročilejší mezi kmeny slovanskými, zaujímá v srdci mém stejné místo s národem mým vlastním. Zlatou Prahu, jedno z nejznamenitějších a nejkrásnějších měst střední Evropy, miluji a ctím stejně jako Záhřeb a Dubrovník náš slavný. Čeho nám Slovanům nejvíce jest třeba: to pospolitá láska, svornosť a činů plná vzájemnosť. Láska, pocta a vyznamenání, jakých se mi od zlaté Prahy i od slavného českého národa dostalo u příležitosti mého padesátiletého jubilea kněžského, zůstanou věčným pomníkem oné vzájemnosti, na kterou jsme my Slované v zájmu našich nejsvětějších potřeb odkázáni." — Dne 10. února 1905 pak děkuje za blahopřání, psal J. J. Strossmayer: „Prosím dobrotivého Boha, aby Vás všech vespol požehnal a zlaté královské Praze by dal vše dobré i prospěšné. Nechť ona jest nejdražší perlou nejen království českého, ale též všeho Slovanstva, které na svém srdci nosí. Mám za největší povinnost, poděkovati krásné, zlaté Praze i pokrevnému, vzdělanému, pokrokovému českému národu, který jest mezi námi Slovany svou vyspělostí prvý, já děkuji mu za jeho přízeň i vřelosť, kterou mně dosud během mého života v hojné míře projevoval. Na mne bratrský národ český vždy hleděl jako na svého vlastního syna, on mne svými

laskavostmi skorem více obsypával, než můj vlastní národ. Toho mu nikdy nezapomenu a když toho dobrotivý Bůh dopustí, v blažené vděčnosti prositi budu Boha za junácké a vyspělé Čechy, by jich chránil, hájil, žehnal a nejvyššímu stupni pokroku a dokonalosti lidské a národní dovedl.“ — Slova tato, z ryzího srdce plynoucí, nejkrásněji charakterisují muže, jenž byl hvězdou Slovanstva, zdárným synem národa svého. V něm ztrácíme chloubu svých čestných měšťanů, trojjediné království svého nejskvělejšího syna a Slovanstvo svoji ozdobu. Členové rady městské vyslechli projev tento stojíce, načež p. starosta dr. Srb spolu s náměstkem svým p. drem Grošem předložil radě městské tyto návrhy, jež byly jednomyslně schváleny: aby projevena byla telegraficky soustrasť národu chorvatskému, primasu arcibiskupu záhřebskému, jihoslovanské akademii, kapitole v Ďakovu, universitě záhřebské, starostovi města Záhřeba dru Amručšovi, města Lublaně p. Hribarovi a příbuzenstvu. Usneseno dále, aby pohřbu súčastnila se šestičlenná deputace rady městské se starostou p. drem Srbem v čele, jež jménem města Prahy položí na rakev zesnulého velikána skvostný věnec. V příhodný čas budou v Praze slouženy slavné zádušní bohoslužby za zesnulého čestného měšťana a presidium zmocněno ke všem krokům a opatřením, které vzhledem k této mimořádné význačně truchlivé události objevily by se vhodnými. — Hned po oznámení truchlivé zprávy vyvěšen byl na staroměstské radnici smuteční prapor. Sídelní kapitole v Ďakově zaslán byl tento telegram: „Rada král. hlav. města Prahy, shromáždivší se ke zvláštní schůzi hned po dojíti zdrcující zprávy o úmrtí čestného měšťana král. hlav. města Prahy Jeho M. biskupa Strossmayera, projevuje nejdůstojnější sídelní kapitole ďakovské jednomyslným usnešením nejhlubší soustrasť nad úmrtím největšího vlastence bratrského národa chorvatského. Světlá památka nadšeného bojovníka za práva všech národů slovanských a veleobětavého mecenáše svého lidu zůstane všem nám drahou, šlechetné jeho podniky pro věky budou hlásati všem potomkům jméno velikého apoštola Slovanů. Jménem rady král. hlav. města Prahy dr. Srb.“

* *
*

Zvěčnělý veliký syn národa chorvatského, sleduje pozorně veškeren národní a osvětový rozvoj národa českého, stopoval se živým zájmem také zřizování českého Národního divadla. Když pak Národní divadlo bylo podruhé zbudováno a dne 18. listopadu 1883 otevřeno, pozdravil je telegramem, takto znějícím: „Z Ďakova, dne 18. listopadu. Blahopřeji statečnému a vytrvalému lidu českému z celého srdce k dnešnímu vítězství, k jeho pokroku, jeho vlastenectví, z něhož se těšíme společně se svými bratry jako nad štěstím a vítězstvím svým. Dejž Bůh, aby chrám národního umění stal se nevyčerpatelným pramenem síly, štěstí, pokroku a slávy našeho pobratimského kmene českého! Strossmayer.“ — Hledíc k tomuto osvědčení vřelých sympatií zesnulého biskupa k Národnímu divadlu, Družstvo Národního divadla v Praze zaslalo Jihoslovanské akademii věd a umění v Záhřebě tento telegram: „Pamětlivi jsouce živého účastenství, jaké bral biskup Josef Jiří Strossmayer ve zřízení českého Národního divadla, i jeho srdečného, láskou bratrskou dýšícího pozdravu k otevření našeho Zlatého domu nad Vltavou

dne 18. listopadu 1883, dovolujeme sobě tlumočiti slavné Jihoslovanské akademii věd a umění svůj nejhlubší zármutek a nejživější soustrasť nad odchodem jejího nesmrtelného otce-zakladatele, chlouby rekovného pobratimského národa chorvatského, mecena věd a umění, velikého přítele všech národně-osvětových snah našeho národa českého a Slovana doby naší největšího. Záře jeho ducha obklopovati bude věčně jeho jméno a postavu a věčná bude mu paměť u veškerém Slovanstvu! — Družstvo Národního divadla v Praze. F. A. Šubert, předseda."

* * *

Bere-li duchovenstvo na úmrtí Strossmayera vroucí podíl, pochopitelno; vždyť mu známo jest v pravdě apoštolské jeho působení jako biskupa vůbec a vždy plno obdivu pozíralo na něho zvlášť, kterak nešetřil ani obětí ani duševní námahy a mnohdy snášel i krutá protivenství, chtěje přispěti k tomu, aby Slované, vyvolňujíce se z rozkolů a náboženských neshod, vyhledávali spásy ve společné církvi a jednotě u víře. Ale povšimnutí zasluhuje, že téměř veškerá naše intelligence a všeliké národní spolky a družstva, jež s náboženstvím nic společného nemají, jako o závod snažily se skvělým způsobem v Pánu zesnulému Otci Slovanstva prokázati poslední v pravdě synovskou smuteční poctu. Směrem tímto vyznamenalo se také naše Sokolstvo. Česká obec sokolská usnesla se, položiti na rakev zesnulého národního bojovníka palmový věnec se stuhami českými „Velikému Slovanu" — „Česká obec sokolská". Kromě toho zaslán do Záhřeba starostovi Svazu chorvatského Sokolstva bru dru pl. šl. Miletičovi následující projev soustrasti českého Sokolstva: „Předsednictvo České obce sokolské těžce želí ztráty velikého Slovana, věrného syna pobratimského národa chorvatského Theol. a Phil. dra Josefa Jiřího Strossmayera, biskupa bosenskoďakovského a srěmského, jenž do posledního dechu svého byl vytrvalým a neohroženým zastancem a bojovníkem za právo, svobodu a spravedlnost lidu svého. Slovanské Sokolstvo vděčně bude vždy vzhlížeti k jasnému vzoru a odkazu Strossmayerovu, a vděčně bude vzpomínati veliké jeho lásky nejen k rodné domovině a svému lidu, ale i k celému světu slovanskému, jehož byl jasnou hvězdou a ozdobou. Nejhlubší účasť projevujeme dnes celé jihoslovanské větvi slovanské, zvláště milému a bratrskému národu chorvatskému nad ztrátou jeho nadšeného bojovníka a vlastence, nesmrtelného syna a upřímného přítele národa českého a podporovatele všech snah a práce Sokolstva československého, jehož jménem dovolujeme si položiti na rakev zesnulého palmu. Věčná buď paměť památce jeho šlechetných a vlasteneckých snah a nesmrtelných činů a jménu jeho budiž zachována v duších i srdcích celého světa slovanského paměť nehynoucí. Za předsednictvo České obce sokolské: J. Podlipný, starosta; Fr. Mašek, jednatel." Jako zástupce českého Sokolstva zúčastní se pohřbu jménem České obce sokolské br. Antonín Novotný, člen výboru Č. O. S.

* * *

Z kruhů panovnických zaznamenáváme tyto soustrastné projevy:

Ďakovská kapitola obdržela z kabinetní kanceláře císařovy následující depeši: Jeho c. a ap. kr. Veličenstvo upřímně želí úmrtí jeho

excellence biskupa Strossmayera a ráčilo nařiditi, aby se důstojné kapitule vyslovila jeho nejvyšší soustrasť. Podepsal Schieszl.

Srbský král Petr telegrafoval: Želím upřímně ztráty, již utrpěl chorvatský národ skonem svého největšího vlastence a nesmrtelného pracovníka na poli kulturního pokroku, jeho excellence biskupa Strossmayera.

Černohorský kníže Nikolaj: Hluboko mne rozechvěla truchlivá zvěsť o smrti vladyky Strossmayera, velikého člověka a kněze, velikého Chorvata a Slovana, který byl netoliko dobrodincem, vůdcem a učitelem svého národa, nýbrž i největší chlouba našeho Jihu, jehož srdce nepřekypělo hrdostí ani tehdy, když jeho výmluvnosti a čistotě jazyka Ciceronova s údivem naslouchal Řím a všichni prváci římské církve na vatikánském koncilu. Sláva velikému Jihoslovanu a Chorvatu, bratru Srbínovu a věčný pokoj budiž duši dobrého přítele.

* * *

Ze závěti Strossmayerovy uvádíme dojemnou větu, jež svědčí o jeho zbožnosti: „Přeju si, aby mé tělo bylo způsobem důstojným, ale prostým pohřbeno v kryptě v stolném chrámě na místě mnou označeném výše oltáře. Na kameni, jímž se krypta zakryje, má se basreliefem zobraziti ve svrchní části Ježíš, soudce živých i mrtvých, se svatou mateří svou a se svatými apoštoly; ve spodní části já sám, jak před svého soudce kráčím, drže v rukou stolní chrám jako záruku milosti a milosrdenství, jsa provázen jako přímluvčími svatými apoštoly Cyrillem a Methodem.“

* * *

Válka rusko-japonská naplňovala ho zármutkem. Vyjádřil se o ní: Já vím, že nyní mnozí ztratili víru v Rusko, v jeho vysoké poslání v křesťanství. Smutno je, když člověk slyší, že i nyní mnozí ve Vatikáně jsou na straně Japonců a proti „schizmatikům“, jak to bylo i za rusko-turecké války, kdy z Vatikánu žehnali vojskům, jdoucím proti Rusům. Ale já jako křesťan nemohu neželet vítězství budhistů a šiutoistů, vycvičených pruskými potomky křižáků, nad mírumilovnými slovanskými oráči, nedostatečně vycvičenými v novožitném válečném řemesle proto, že jejich car snil o ideálu všech křesťanů o „míru všehomíra“, oč se my modlíme při každé mši. Bůh Hospodin seslal na Rusko zaslouženou zkoušku, jelikož jeho diplomacie dala se svésti pozemskými blahy na asijském východě, zapomenuvši na své osvoboditelské slovanské cíle na východě evropském. Ale hledě na nynější porážky, věřím v konečné vítězství Ruska, tak jako věřím v jeho poslání k smíření církví.

O smír slovanského pravosláví se svatou stolicí zasazoval se Strossmayer v dorozumění s papežem Lvem XIII. Vysvítá to z události, která málem by byla vedla k osudným následkům, kdyby nebyla se prokázala nedorozuměním dosti nepříjemným. Když ruský národ (roku 1888) v Kijevě slavil devítistoletou památku pokřestění svého započatého úsilím sv. Vladimíra, jenž jest společným světcem obou církví, východní i západní, súčastnil se Strossmayer slavnosti nadšeným te-

legramem,* což mu panovník na vojenském táboru v Belevaru, jsa od protivníků biskupových o záležitosti této nesprávně informován, u přítomnosti mnohých hodnostářů z Chorvatska a ze Slavonie a vysokého důstojnictva vojenského, velmi ostře vytýkal. Strossmayer, předstoupiv před Jeho Veličenstvo o krok blíže, ospravedlnil se následovně: „Jako biskup jsem za čin ten zodpovědným Bohu a jeho náměstku na zemi. Co se týká tohoto, totiž sv. Otce, jsem vyrovnán a před Bohem jest mé svědomí čisté."

Belovarskou touto srážkou nebyla telegrafní záležitost kijevská ukončena. Veškeré vládní časopisectvo budapeštské i vídeňské vítězoslavně ohlašovalo světu, že míra trpělivosti nejvyšších kruhů přeplněna, že Strossmayer na biskupském stolci déle trpěn nebude. Než se biskup domů vrátil, již tam byla zpráva o jeho sesazení pronikla, a tudíž kapitola, sotva že s vozu sestoupil, přichvátala, projevit zármutek nad tím, co se děje; ale nemálo se podivili pp. kanovníci, shledavše, an je biskup v obyčejné, nevzrušené náladě konejší: „Ničehož se neobávejte, Strossmayer zůstane biskupem." Mezitím dostalo se hr. Paarovi, velevyslanci u dvoru papežskeho nařízení, aby ve Vatikanu zařídil, čehož k odstranění Strossmayera třeba. Než jásot protivníků, že se zbaví biskupa Slovana, byl předčasný; neboť Lev XIII. krátce ale rozhodně žalobu zamítl slovy: „Telegram byl papežův; proto zůstane Strossmayer biskupem."

Nebude od místa, připomenouti zde zajímavého příběhu. Pro případ smrti Strossmayerovy, jíž se jeho protivníci dočkati nemohli, byl předkem vyhlídnut, a jeho nástupcem ustanoven světící biskup N. v Záhřebu. Maďaronský odrodilec tento, jemuž vláda maďarská stolec ďakovský za živa Strossmayerova přislíbila, dopsal jednou biskupovi, že maje na hranicích jeho dioecese ďakovské biřmovati, touží, učiniti mu poklonu a vzdáti hold, jestli mu dovolí zavítati do Ďakova. Strossmayer odvětil vlídně, že s jeho strany překážky nestává. Když přijel, uvedl ho Strossmayer do nádherné své stoliční svatyně, kde záhřebský host uvítán byl zpěvem: „Ecce sacerdos magnus," čehož při příchodu Strossmayerova do chrámu zvykem nebývalo. Když se přiblížili v presbyteru k samému biskupskému stolci (trůnu), rukou poukázav k němu, vyzval Strossmayer příchozího: „Zasedni si anticipando." Trestným slovem tím zahanben a zdrcen, upláchl simoniak, anižby Strossmayerovi byl dal „s Bohem" z chrámu a zasednuv na kočár ujížděl z Ďakova.

Čím shovívavějším byl ku křehkostem lidu prostého, tím bezohledněji káral nepravosti vysokých hodnostářů. Zavítav na příklad jako apoštolský vikář do Bělehradu, byl ku královské hostině pozván. U příležitosti této tázal se prostopášník a škůdce Srbska, zlopověstný Milan: „Cože jest největším neštěstím národův?" — Biskup na to bez rozpaku: „Panovník nemrava — bezvěrec!" —

Vídeňský nuntius Galimberti, o němž známo, že se octnul ve vleku politiky Bismarkovy, byv z Čech o vysvětlení — pokud se slo-

*) Kijevský telegram vyzněl v ten smysl: „Mám česť, s nelíčenou radostí súčastniti se na Vaší dnešní slavnosti. Dědictví sv. Vladimíra — víra Kristova je pro veliký národ ruský vzkříšením, životem a slávou. Kéž Bůh jej požehná a mu pomáhá, aby s křesťanskou neohrožeností, vzdor všem jiným úkolům, vyplnil také ono světové poselství, k němuž (od Boha) určen jest . . .

vanské liturgie týká — žádán, udělil je od názorův a stanoviska Lva XIII. odchylně na úkor účelův Encykliky: „Grande munus“. Strážce záměrů a vůle papeže ve příčině této, biskup Strossmayer ve přípisu na osmi stranách vytknul nuntiovi strannictví, jehož se ku škodě církve dopustil, a poučil ho, že ku spůsobilosti papežského nuntia v Rakousku jest nutně třeba znalosti národní povahy a potřeb Slovanů.

V pamětných zápiskách Strossmayerových nalezne se mezi jiným také zaznamenán spor, jejž záhřebský arcibiskup a kardinál Michalovič k tomu účelu a takovým způsobem vyvolal, aby maďarská vláda, jejížto bývalý tento honvéd povolným nástrojem se prokazoval, proti nenáviděnému biskupu mohla zakročiti. Nebýti pokynův, jež sv. Otec Lev XIII. pronásledovanému biskupu zavčas poskytnul, byl by Strossmayer za průvodu eskadrony husarů do jistého maďarského kláštera odveden býval, kde by mu bylo vězeňského a mučednického osudu snášeti jako sv. Methodu. Ani v tomto tuhém a nebezpečném zápasu nepozbyl Strossmayer sebevědomí apoštola a osvědčil se neoblomným obhájcem práva a sebesprávy církevní. Nepřátelé nazývali jeho statečnost a neohroženost „pýchou“. Jak nesprávný posudek tento byl, uvedu důvod ze zkušenosti vlastní. Meškaje návštěvou v Đakovu, usmyslil jsem si jednoho dne po večeři, uchýliti se do semináře, aby mi bohoslovci zazpívali několik národních písní. Vraceje se za tmy, pozastavil jsem se na chodbě k mému hostinskému pokoji u sekretáře Čepeliče, kde rozžehnutého světla nebylo. Chodě po světnici, chválil jsem krásu a velebu lidových písní chorvatských. Tu z nenadání ozval se hlas biskupův. Nemalé bylo moje překvapení, když jsem zpozoroval toho muže seděti v koutku na kufru u svého sekretáře, jemuž obdivovati jsem si navykl, an jako Jan Křtitel Herodesovi mocným tohoto světa bez ostychu a bez bázně sypává plnou pravdu do očí. Muži tomuto:

Věčná paměť!

ČASOPIS VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. v OLOMOUCI.

 ROČNÍK ZA 4 KORUNY. ČLENŮM SPOLKU MUZEJN. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

ČÍSLO 88. SPOŘÁDÁNO v ŘÍJNU ROKU 1905.

Nálezy od Hrubčic.

Sděluje **Ant. Gottwald.**

O Hrubčicích zmiňuje se již prof Fr. Koželuha[1]) uváděje: „Jmenuji v první řadě Hrubčice, snad vlastně Hrobčice, ves na hrobech. Tam za osadou asi půl hodiny směrem ku Klenovicím, kde se říká „ostrov", mnoho skořepin z popelnic a nádob viděti, a tu, jak se zdá, obydlí svá pohanští předkové naši míti mohli".

Dr. J. Wankel v Mittheilungen C. C. z roku 1890 zaznamenává některé nálezy z okolí Prostějova. Jsou-li mezi nimi uvedeny i Hrubčické, není mi známo, jelikož pojednání Wanklovo nepodařilo se mi získati k nahlédnutí.

Řed. J. Hladík[2]) mezi archaeologickými nalezištmi na Moravě udává popelnicové pole u Hrubčic, což poznačuje i na mapce hvězdičkou. Byly-li tu skutečně hroby takové dříve objeveny, těžko nyní říci. V dotyčné zprávě nic bližšího uvedeno není a od lidí o nálezích, jež by na popelnicová pole poukazovati mohly, nikdy ničeho jsem neslyšel.

V následující zprávě podávám jen zjištěná naleziště a veškeré nálezy předhistorické z okolí Hrubčic mně dodnes známé.

Na pravo silnice mezi vsí a kostelem ve stěnách starého hliníku dosud rýsují se zbytky chudičkých jam s nepatrnými střípky prozrazujícími kulturu skrčených koster.

V bývalé cihelně, severně za osadou, patřící p. Mádrovi, před lety častěji objevovaly se ve žlutnici hruškovité jámy černou hlinou vyplněné, z nichž vykopali cihláři různé nádoby. Jam takových viděl jsem několik vykořistěných, ale kostí v nich nebylo. Mám za to, že byly tu žárové hroby. Z nich získal jsem od dělníků dvě mísy; jednu velkou s uchem postavenou na nožce, druhou menší, mající místo ucha stranou nalepený obdélník se dvěma propíchnutými dírkami, hrnky s oušky, z nichž jeden od hrdla ke dnu je páskovitě ryhovaný a jiný tvaru zvoncovitého poháru zdoben jest pásky s hrubě vtisknutými ornamenty.[3])

[1]) Čas. ol. m. 1884., str. 77.
[2]) Památky archaeol. a jejich stáří. Brno 1896.
[3]) Muzeum v Prostějově.

Co z pozdějších nálezů podařilo se mi zachrániti, jest v mé sbírce. Jsou to celé nádoby, vybrané z několika hrobů (rozrušené nádoby zůstaly dělníky nepovšimnuty) a úplné obsahy dvou hrobů kosterných poslední dobou objevených.

Zlomky z různých hrobů mám tyto: Dva červené poháry pěkně ornamentované (jeden z nich zobrazen na tab. I. nahoře), jiný též z plavené hlíny do červena lesklý s povrchem však úplně hladkým (poháry takové známy jsou jako vzácnosti z Čech pouze z Lobkovic a ze Šárky, z Moravy od Vrchoslavic), hrubý pohárek s důlkovaným okrajem, džbáneček a dva hrníčky.

V předminulém a v minulém roce při strhování boku shozeno se stěny severní po jednom hrobě se skrčkem a s nádobami.

V I. hrobě byly dva zvoncovité poháry ornamentované, hrubší práce, bez jemného povlaku červeného (tab. I. dole), dva hrníčky. hrnek a mísa s plochými okraji, opatřená místo ucha přilepeným lichoběžníkem se dvěma otvory.[4])

Z II. hrobu vyzvednut zvoncovitý pohár vyhlazený sice, ale bez červeného nátěru a beze všech ozdob, džbánkovitý hrníček a bezuchá miska talířková se dvěma propíchnutými děrami pod plochým krajem. (Obr. 1.)

Obr. 1. Z hrobu od skrčené kostry.

Ve sbírce p. I. L. Červinky nacházely se odtud dva poháry zvoncovité a dva džbánečky pravděpodobně ze hrobů žárových, pak inventář ze dvou hrobů se skrčky.

Z kostrového hrobu vybrán bezuchý neornamentovaný hrnek, mísa se vtlačenými kosočtverci na plochém okraji, větší zvoncovitý pohár, dva úlomky pazourku a kamenná ploténka se 4 otvory.

V II. hrobě s kostrou našel p. I. L. Č. za zády menší misku, v ní uchatý hrníček a vedle pěkný, ale hruběji pracovaný pohár.[5])

V Mádrové cihelně objeveny několikrát i jámy odpadkové.

V jedné skrčkům příslušející nalezl p. I. L. Č. nízký hrnek, přeslen, drtidlo a mlat s napočatým vrtáním,[6]) v jiné hluboké, se střepinami do červena hlazenými neb tuhou leštěnými s ornamentem rázu slezského, přeslen ze střepu vykroužený a nedovrtaný.[7])

Od té doby (1898) nepozoroval jsem v cihelně žádných jam až do roku loňského, kdy odkryty byly dvě dížovité a jedna hruškovitá.

[4]) Čas. Mor. M. Z. 1904, str. 75. — Pravěk, roč. II., str. 76.
[5]) Archeol. výzkum na Prostějovsku str. 24.
[6]) Archeol výzkum na Prostějovsku str. 24.
[7]) Arch. výzkum na Pr. str. 69

Bylo v nich dosti bezvýznamných střepů skrčeným kostrám náležejících a něco kostí. Nástroje nalezeny nebyly.

Letos z dížovité jámy vykopány hrubé střepy z nečisté hlíny, křemenitým pískem promíchané, s rohatými do cípu vytaženými uchy i pupíky téhož tvaru, jaké charakteristické jsou u nás pro dobu neolithickou. Zároveň s těmito vyskytlo se mnoho střepů kultury skrčených koster, z nichž některé nesou kulovité pupíky někdy se stran neúplně propíchnuté, okraje šikmo čárkované s naznačenými uchy, kus hrnku tvaru komolého kužele a baňatý přeslen.

Na straně k východu obrácené, poblíž dříve již vykopaných hrobů z doby cís. římského, vybráno z jámy přes dva metry hluboké mnoho velkých kusů tlusté hliněné mazanice a škvárů struskovitých. Mezi nimi bylo přes půl druhého travního koše střepů z velkých nádob vesměs silně přepálených, žárem zohýbaných, nápadně lehkých, tlouštky až 2 *cm* přesahujících. Jen na některých byl nalepený pásek prsty důlkovaný; jiných ozdob nebylo. Jsou to zbytky okřínových nádob větších rozměrův. Stop po nějakém kovu jsem nenašel.

Památky po skrčených kostrách zjištěny i v trati na „Nebnazích“, odkudž mimo různě zdobené střepy mám hrníček, pazourkový nožík, týl sekery, kamenný brousek, přeslen a rulový mlýn.[8])

Na poli nad cihelnou zdvihnul jsem kamennou sekyrku a pazourkový nožík.[9])

Kopytovitý nástroj v cihelně vykopaný jest ve sbírce Muzea Prost., jiný poblíž kostela nalezený je ve sbírce pisatele.

Obr. 2. Naběračka.

Z cihelny mám i košle osamoceně nalezené, pěkně opracované, bez děr při koncích a z polí za kostelem čistě vybroušenou sekyrku pazourkovou.[10])

V zámecké zahradě vykopána naběračka s krátkým držadlem opatřeným svislou děrou (Obr. 2.), na poli za touže zahradou zdvižen kuželovitý přeslen.

Důležité sídliště z doby císařství římského je jižně Hrubčic na „Ostrově“. O dosavadních nálezech odsud pojednal jsem v 1. čísle r. 1905. t. čas.

Pátrajíce v r. 1899 po hrobech skrč. koster na poli nad Mádrovou cihelnou, objevili jsme s p. I. L. Červinkou osm vzácných žárových hrobů z dob císařství římského s popelnicemi dvojími, na kruhu dělanými a vlnovkou zdobenými a druhými pouhou rukou pracovanými. V těchto nad kostmi položeny byly sponky bronzové, stříbrné i železné, jehlice, skleněné koraly modré a zelené, rozné nástroje a hlavně zbraně železné, jevící částečně ještě ráz latènský.[11])

Ve škole viděl jsem kdysi zlomky nádob rázu hradištného. Odkud pocházely, známo mi není. Že i hroby tohoto druhu někde zde objeveny budou, je patrno již ze jména osady.

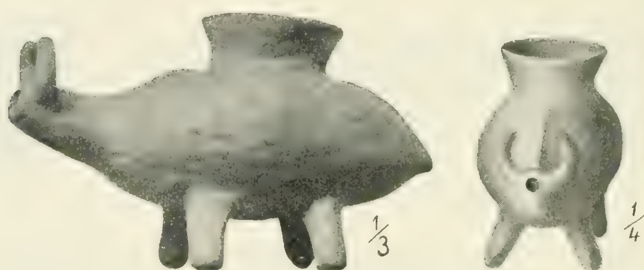
---

[8]) Pravěk, roč. I., str. 67. — Čas M. M. Z. 1904., str. 74.
[9]) Čas. M. M. Z. 1904, str. 75.
[10]) Pravěk, roč. II., str. 71. Čas. M. M. Z. 1904, str. 73.
[11]) Arch. výzkum na Prost., str 77.

Tímto stručně podal jsem výčet veškerých zachovalých starožitností předhistorických na půdě Hrubčické nalezených, a přistupuji k nejnověji náhodou odkrytým hrobům lužickým.

V „Podlučí“ na poli p. Krejčiříka při odvážení ornice uhodili dělníci 30. listopadu 1904 na hrob, z něhož nebylo ničeho zachováno.

Hned následujícího dne odkryt hrob II., z kterého místní p. uč. Freudl vybral něco velkých střepů svědčících hrubým nádobám. Dle jeho výpovědi v okřínové popelnici vězela drobná misečka, okřínek ke dnu čárkovaný a dolíčkovaný na hraně, kde oba komolé kužele jsou spojeny, a zajímavé zvířátko. (Obr. 3.) Jest to elliptičná nádobka tuhovaná, vytažená z jedné strany v delší krk a hlavu, z protější strany pak v krátký zadek s naznačeným ocasem, postavená na čtyřech silných nohách, s nálevkovitým hrdlem na hřbetě umístěným. Od hlavy až k ocasu táhne se ploše z boků vymáčknutý pásek znázorňující patrně delší srsť. Na hlavě nejsou poznačeny ani oči, ani uši; jen dva svisle postavené rohy jsou k sobě zatočeny. Dutina vnitřní prostupuje i krkem a končí otvorem v hubě. Zvláštní nádobku tuto považuji za lampičku, do kteréž širokým otvorem hřbetním naléván byl olej, jejž ssál knot zapalovaný na předu hlavy. Nasvědčuje tomu pravý roh dnes na špici tuhy zbavený a do červena vypálený (levý chybil a jest doplněn).

Obr. 3. Nádobka z II. hrobu.

Nejpodobnější nádobce této je něco menší lampička na krátkých nohách z hrobů u Plátenic (Starožitnosti země české II., 3., str. 64, tab. XXXIII., č. 12.). Několik tvarem podobných se nalezlo i za Dunajem u Hadersdorfu a Frögu.

Dosti podobně jest utvářená beznohá baňka s hlavou beránka, vykopaná v prvé popelovité vrstvě na „Hrádku“ v Čáslavi mezi starožitnostmi rázu hradištného.[12])

Kromě zmíněných nádobek vybrány z popelnice a zachovány: jehlice s hlavicí utvořenou z roztepaného konce zatočeného do kličky, plochý přívěsek tvaru lichoběžníka se stran vykrojeného s ouškem a dva krátké rourovité svitky z kulatého, tenšího bronzového drátu, jaké nacházíme zhusta v hrobech při skrčených kostrách, v popelnicových polích i v nálezích hromadných. Bývaly navlékány na šňůry a nošeny na krku.

[12]) Jubilejní sborník památek čáslavských r. 1904, str. 35.

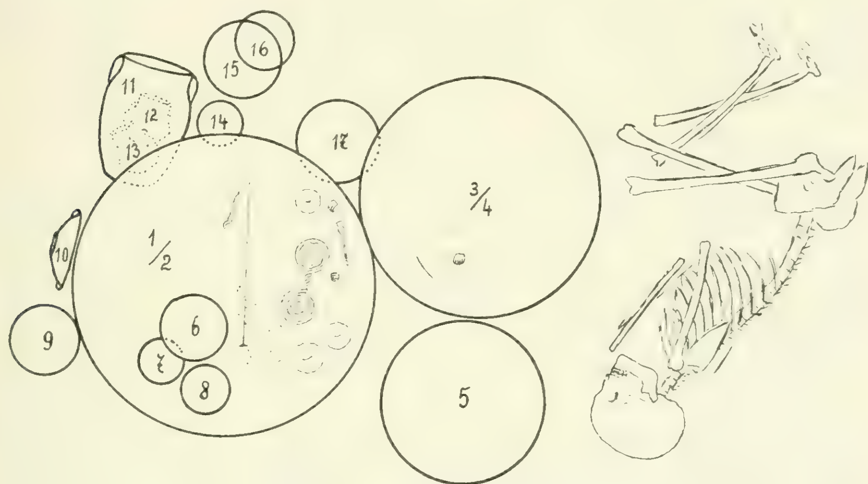
K popelnici přistaveno bylo dnem vzhůru větší osudí a z boku přiložena dvojuchá miska na břiše ke dnu ryhovaná a pod okrajem řadou důlků kolkolem zdobená.

Zvěděv, že u Hrubčic vykopány byly nádoby, pospíšil jsem tam 3. prosince, abych nález i nové naleziště prohlédnul.

Ač tehdy pěkně mrzlo a vítr řezavě foukal, nemálo mne překvapilo, že na poli onom téhož dne dělníci pracovali.

Přijda na místo, viděl jsem na pokraji sousedního pole vyhozené jen větší střepy ze dvou nádob, okraj květináče, necelý jednouchý hrnek a osudí. Byla to kořisť vydobytá dělníky ze III. hrobu den před tím nalezeného.

Právě před příchodem mým narazili dělníci na nový hrob (IV.), jak okraje dvou největších nádob ze země vyčnívající nasvědčovaly. Dal jsem hrob oberýti, abych měl k němu volný přístup a opatrně odhrabal jsem hlínu, abych zjistiti mohl uložení nádob.

Obr. 4. Hrob IV. od Hrubčic.

Velmi zajímavý hrob tento (Obr. 4.) pozůstával ze tří nádob rozměrů velikých, z nichž dvě pokryty byly misami a třetí (Obr. 4., č. 5.) dnem vzhůru obrácená, patrně v hrobě nejvýše umístěná, měla již jen hrdlo a části z vysedlého boku; ostatek byl buď odorán neb odkopán.

Střed hrobu tvořila největší nádoba (Obr. 4., č. 2.), popelnice výšky 39 *cm*, přikrytá dvojuchou misou ke dnu ostře a úzce rýhovanou.

V popelnici bylo hojně drobných kousků kostí, jimiž celá spodina nádoby vyplněna byla. V těchto vězely blízko sebe 3 nádobky: černá miska tuhovaná a vyleštěná (Obr. 4., č. 7.), kterouž vyzvednouti nebylo možno, jelikož se lupkovitě rozsypávala, osudíčko (Obr. 4., č. 8., tab. II. č. 8.) z červené hlíny s hrdlem tuhovaným a leštěným, špatně vypálené, kteréž dalo se jen z polovice spojiti a jiné osudí (Obr. 4., č. 6.) taktéž tuhované a ornamentem podkovovým zdobené. Toto dáno bylo v hrob již porušené, s proraženým dnem.

Bronzy, uložené vesměs v pravé polovici popelnice ve stejné výši, byly úplně kostmi zakryty.

Patinovány jsou celkem pěkně zeleně a některá místa temná, na nichž patina se neuchytila, se lesknou.

Bronzové předměty poskytl hrob následující:

1. Dlouhou jehlici s plochou roztepanou hlavicí a s vroubkem. (Tab. II., č. 1.)

2. Velký počet knoflíčků (asi 90 kusů) (Tab. II., č. 4.) sloužil patrně za ozdobu pásu. Knoflíčky zhotoveny jsou z tenounkých plíšků čtvercových a připevněny byly do pásu dvěma protilehlými rohy, jež vespod byly zahnuty. Knoflíčky takové vyskytly se v našem kraji též na pohřebišti Mostkovickém.[13])

3. Za okrasu šatu, pravděpodobně i pásu užíváno pukliček vytepaných z bronzového plechu, opatřených dvěma otvory na protilehlých stranách. Mezi knoflíčky nalezeny byly tři kusy různé velikosti velmi špatně zachovalé. Pukličky přicházejí častěji v mohylách jihočeských, byly v hrobech lužických ku př. u Mostkovic, Těšetic a j., na sídlišti na „Ostrově" u Hrubčic,[14]) známy jsou z depôtu od Mankovic, Sazovic, a velmi hojné jsou v hromadných nálezích uherských.

4. K těmto druží se kloboučkovitá ozdoba (Tab. II., č. 15.) opatřená dvěmi proraženými dírkami k upevnění při okraji.

5. Knoflíky velké s oušky byly 3. Na zevnější straně byly úplně ohlazeny a dosud leskne se jeden skoro jako nový, neboť patina na něm se neutvořila. Dva jsou ploché průměru 3·5 a 4·5 *cm*, třetí největší je slabě vypouklý s uchem silným zvláště ulitým a přikovaným. (Tab. II., č. 7.) Nepatinovaný knoflík najednou ulitý má ouško oblé nestejné tloušťky. (Tab. II., č. 11.)

6. Zlomek tenounkého plechu se třemi řadami vtlučených vypuklin (Tab. II., č. 6.).

7. Jehlice s ulomenou špicí (Tab. II., č. 13.). Jehlicí téhož tvaru, však rozměrů větších opatřena jest obrovská spona na obou koncích v točinky vybíhající, nejpěknější to kus z bohatého nálezu hromadného nad lomem u Slatěnic učiněného v r. 1881.[15])

Celá taková jehla větších rozměrů nalezena byla v hejtmanství Prostějovském u Žárovic,[15]) zlomek byl ve skladu od Stínavy.[16])

Podobné, však zdobené jehly, navlečeny jsou na drátě velkých štítových spon z mohyl od Vrcovic blíž Strakonic v Čechách.[17])

8. Úhledný, necelý jest závěsek (Tab. II., č. 9.) po jedné straně plochý. Podobný byl v depôtu Sazovském.[18])

9. Prsteny v popelnici byly dva. Oba jsou z drátu do válečku stočeného, jeden se šesti (Tab. II., č. 12.), druhý s pěti ovity. Úzký jich průměr nasvědčuje, že nošeny byly snad na ruce ženské.

---

[13]) Archaeol. výzkumu na Prostějovsku, str. 39.
[14]) Čas. ol. m. 1905, str. 24.
[15]) Čas. ol. m. 1891, str. 89.
[16]) Uloženy v zámku v Úsově.
[17]) Čechy předhistorické, svaz. 2., str. 34., tab. XXVI.
[18]) Čas. ol. m. 1898, str. 42.

10. Velká brejlová ozdoba (Tab. II., č. 3.) dosud pružná jest nejpěknější kus z předmětů bronzových v tomto hrobě obsažených. Překrásná dvojitá spirála tato, sestávající ze dvou plochých kotoučů a spojky do trubice spirálovitě stočené, zhotovena je z drátu čtyřhranného 4 *mm* tlustého, je stočena v kotoučích v 8 závitů, z nich zevnější jsou na přední straně jemně vroubkovány.

V hejtmanství Prostějovském vyskytla se tato ozdoba náprsní v hrobech u Mostkovic[19]) a na sídlišti rázu slezského na „Kopaninkách" u Domamyslic.[20]) Každé z nich chybí jeden kotouč. Úplnou menší ozdobu takovou vybral jsem z popelnice v lužickém hrobě u Těšetic.[21]) Podobnou našel p. Fišara na sídlišti „na Dělnicech" u Nákla.[22]) Jiné nálezy Moravské podobné skvostnému exempláři od Hrubčic nejsou mi známy.

Dvojité spirály vyskytly se v Čechách, Dolních Rakousích a v Uhrách. Velké takové okrasy nalezeny byly též v mohylách na Glasinci v Bosně.

Délka jich je různá. Měřívají od $2\frac{1}{2}$ — 16 *cm*. Nejčastěji přichází velikost 7 — 12 *cm*. Hrubčická dvojitá spirála je 14 *cm* dlouhá.

Mnohé z nich (mladší) mají již na spodině připevněnou jehlici a užívány byly jakožto tibule.

V sousední nádobě (Obr. 4., č. 4., tab. II. č. 14.) pokryté podobnou misou, jaká kryla popelnici, bylo málo kostí a mezi nimi jen spodní polovice tlusté bronzové jehlice strupatě patinované a válečkový prsten z plochého drátu se třemi ovity.

Západně k popelnici přistaven vzhůru dnem hrnek (Obr. 4., č. 9., tab. II., č. 10.) a bokem položena miska (Obr. 4., č. 10., tab. II., č. 17.) a květináč.

Dvojuchá miska, uvnitř a při okraji zevně tuhovaná, krášlena je ke dnu sedmi skupinami přímek o nestejném počtu brázd ostrým nástrojem pořízených.

Květináč většího druhu, prsty od okraje až ke dnu rýhovaný, obsahoval dvě neporušená osudíčka: jedno bez ornamentův, druhé (Obr. 4., č. 12., tab. II., č. 5.) se třemi hlubšími tečkami z každé strany při ouškách a s mělce vyrytými žlábky obloukovými.

Stranou přiloženy k tomuto květináči dvě misky do sebe vražené a úplně zachovalé osudíčko (Obr. 4., č. 14., tab. II., č. 2.). Prostá jeho ozdoba záleží v mělkých rýhách a vtlačených důlečkách po dvou pod hrdlem.

Mezi největšími nádobami v rohu uložen byl ještě červený květináč (Obr. 4., č. 16., tab. II., č. 17.) obráceně.

Velmi důležitým, bohužel jen částečně zachráněným, je nález kostry při samých nádobách popsaného hrobu.

Při obrývání žárového hrobu naskytla se z nenadání kost; odhraboval jsem pozvolna hlínu a zjistil jsem, že byla to kost loketní

---

[19]) Archeol. výzkum na Prostějovsku, str. 33.
[20]) Čas. ol. muzea 1904, str. 151.
[21]) Čas. ol. muzea 1901, str. 13.
[22]) Pravěk, roč. II., str. 148.

pravé ruky spočívající při rozmáčknuté lebce. Byl tu pohřben skrček na levém boku s přitaženými koleny k prsům, hlavou obrácený k západu, tedy k nádobám. Milodarův neměl. Sebral jsem veškeré části lebky a spojil, co slepiti možno bylo.

Časté máme u nás doklady, že přichází se na témž místě na starožitnosti různého stáří, často nacházíme jámy i hroby rozmanitého druhu vedle sebe i nad sebou.

Zajisté opuštěné místo, druhdy jedněmi vyhlédnuté a k obývání přispůsobené, bylo vítaným později přišlým rodinám jiného původu ku zřízení nového sedliska. Tak vznikly mnohde osady nové na opuštěných neb zaniklých starých, tak zřizovány nové hřbitovy na pohřebištích starších neb vedle nich. Příkladů, kde na témže místě nacházíme zbytky různých kultur a dob, máme v našich zemích dosti. I zdálo by se, že uvedená kostra i hnízdo nádob dostaly se v různých dobách do země.

Že by tento kostrový hrob byl starší lužického, nedá se však mysliti. Kdyby tak bylo, byli by musili lidé kopající jámu pro nádoby narazit z boku na kostru, ze které částky byli by jistě odkopali a ty při rozebírání hrobu mezi nádobami byl bych nalezl.

Víme, že pokolení skrčených koster zastihlo i pochovávání spálených těl, pravděpodobně i s lidstvem polí popelnicových během dlouhých dob splynulo. Způsob pohřbívání ve skrčené poloze udržel se ještě dlouho a přestává zúplna teprve dobou Hallstattskou [23]), ač ještě tu a tam na pohřebištích rázu hradištného pohřbívány mrtvoly ve skrčené poloze vzácně sice a dle všeho jen nahodile.

I kdybychom předpokládali, že hrob popelnicový býval dříve do země uložen, a později teprv kopána jáma pro skrčka poznáváme hned, že tomu tak býti nemohlo z toho důvodu, že by nádoby z oné strany nyní rozrušeny býti musily, tvoříce směs nejrůznějších střepů, čehož také tu nebylo.

Jelikož kostra i skupina nádob zůstaly v zemi netknuty, nezbývá než považovati vykopanou kostru za časť inventáře hrobu popelnicového. Dle značného počtu nádob, jakož i dle množství přídavků bronzových, souditi lze na hrob „lepší osoby“, k níž pohřbena byla snad osoba služebná.

Pozoruhodný nález zdejší jest osamocený, první toho druhu. Jiný případ, kde by se kultura lužická sešla se skrčky v jednom hrobě, není dosud odnikud znám. Poněkud pozdější paralelou byly by hroby u Bylan.

Znamenitý český anthropolog, univ. professor Dr. Jindř. Matiegka, jemuž za vzácnou ochotu vyslovuji zde upřímné díky, vyšetřiv podrobnosti lebky, srovnával tuto s četnými lebkami jinými, a uznávaje velký význam nálezu, referuje takto:

„Dle známek na lebce pochází kostra od muže asi 45—55 letého. Lebka sama, z níž chybí časť spodiny a pravé strany,

[23]) V cihelně Vrbovské nad vrstvou se střepinami rázu Hallstattského objeven hrob skrčka, u Zvoleňovsi žárová jáma z doby Hallstattské přerušena byla podélnou deskou hrobu s kostrou v poloze skrčené.

a jejíž obličej jest porouchán, vykazuje silné kosti a prozrazuje dobře vyvinuté svalstvo. Nadoční oblouky předčnívají válcovitě; čáry skráňové jsou dobře vyznačeny; výčněly soscovité velké; od jednoho k druhému táhne se příční čára týlní, jejíž střední část tvoří silný výběžek (torus occipitalis). Také místa, na nichž se upevňují svaly obličejové, jsou dobře vyznačeny. Chrup jest zdravý a úplný, ale značně ubroušen; jednotlivé zuby jsou silné; třetí stoličky se takřka rovnají svými rozměry — zvláště v dolní čelisti — předcházejícím dvěma zubům. Švy jsou jednoduché; šev šípový částečně již srostlý; na ostatních švech jeví se teprve stopy srostění. Tvar lebky jest při pohledu shora ovalní s málo širším, zakulaceným týlem (přechod od ellipsoidu k ovoidu Sergi-ho). Délka lebky měří 189, šířka 135 *mm*, z čehož se vypočítává index = 71·43. Při pohledu se strany jeví se čelo mírně klenuté; přechází v oblouku v temeno a kulatý tyl (pericampylus Sergi-ho). Při pohledu ze zadu jeví se klenba lebky jako jednoduchý oblouk střední výšky. Pokud se dá souditi, vykazoval obličej v celku i v jednotlivostech poměrně střední tvary a rozměry; očnice byly čtyřhranné, poněkud šikmo položené, nos střední výšky, bez jamek přednosních.

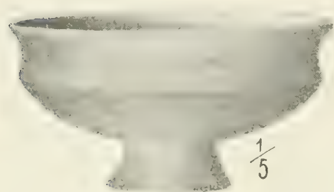
Jedná se tudíž o dolichocefala ovoidního až ellipsoidního tvaru, s několika primitivními známkami (silné nadoční oblouky a čára týlní, silný chrup, jednoduché švy).

Nález lebky jest proto zvláště zajímavý, že pochází z hrobu, který jest — jak se zdá — sprostředkujícím článkem mezi kostrovými hroby starých skrčenců a žárovými hroby typu lužického, tudíž dokladem pro to, že se v těchto krajinách setkaly dotyčné dva kmeny. O původu a národní příslušnosti prvých není nám ničehož známo. O jeho lebečném typu máme však již na základě některých nálezu na Moravě a v Čechách jakési znalosti; zvláště víme, že se typ ten značně lišil od typů pozdní doby slovanské a od typů nynějších obyvatelů Moravy a Čech; zjev ten lze vysvětliti buď tím, že původní obyvatelstvo zemí těch během doby svůj tělesný typ změnilo, aneb že později postupně nebo náhle nahraženo bylo lidem jiným. Naopak nevíme o tělesných vlastnostech kmenu, který své příslušníky v hrobech lužického typu pochovával, ničehož, poněvadž spalováním mrtvol všechny doklady pro jakýkoliv úsudek v tom směru zničoval; ale čeští archaeologové pokládají jej souhlasně a určitě za kmen slovanský, od něhož lze odvozovati alespoň část nynějšího obyvatelstva zemí českých. Dle toho mohli bychom souditi, že se podobal tělesně lidu v řadových hrobech pozdní doby slovanské pochovanému, který by pak představoval nikoliv kmen teprve přistěhovaný, nýbrž pouze přechod od staršího k nynějšímu obyvatelstvu. Dozajista byl by každý nález vítán, který by nám podal také anthropologický doklad pro tuto theorii. V našem nálezu jedná se pak buď o kostru osoby podané z lidu skrčenců, který s příslušníkem kultury lužické byl pochován, aneb o kostru muže kmene tohoto, který z příčiny neznámé dle staršího způsobu byl pohřben aneb konečně o míšence. První výklad jest nejvíce pravdě podobný, poněvadž lze předpokládati, že při smísení dvou kmenů jednotlivci původně dle zpusobu svého kmene byli pochováni. Vskutku připomíná lebka z tohoto hrobu nejvíce lebečný typ skrčenců.

Jest ovšem otázka, jest-li se lebečný typ tvůrců kultury lužické vůbec lišil od typu skrčenců a souhlasil s typem lidu pozdní doby slovanské; neboť uznávajíce, že se typ lebečný během několika století nejen smísením, ale i následkem vlivů zevních může pozměniti, musíme také připustiti možnost, že se lebky lidu kultury lužické od lebek z pozdní doby slovanské tak značně lišiti mohly, jak se liší tyto od lebek nynějšího obyvatelstva zemí českých. Ostatně není možno z jediné lebky činiti nějaké úsudky na typ celého kmene, nýbrž bude třeba sbírati další materiál, kterým snad bude možno přispěti k rozluštění této zajímavé otázky."

Zatím co rozebíral jsem tento zajímavý hrob, k čemuž zapotřebí bylo téměř tři hodiny času, poněvadž nikoho z přítomných jsem ku pomoci, vyjma obrývání nepřipustil, oznamoval mi jeden z dělníků, že narazil na nový hrob.

Tento **hrob V.**, vzdálený od předešlého na 3 *m*, byl náramně chudý a obsahoval jen jedinou rozsedlou popelnici naplněnou asi do $^1/_3$ kostmi bez milodarův.

Obr. 5. Miska z VI. hrobu.

Popsané hroby umístěny byly nepravidelně v různých vzdálenostech mělce pod povrchem tak, že již prvním neb druhým zarytím rýč nádoby zachytil.

Kameny obloženy nebyly.

Nádoby, zejména větší, ač vesměs velmi silně rozrušeny byly, pozůstávajíce často z velkého počtu střepin, daly se vyjma mis sestaviti všechny.

Jen některá osudíčka a **jeden** květinák byly celé nalezeny.

Hrob VI. nacházel se ve značné hloubce (1·3 *m*) a byl osamocený na z jara prokopané ploše skoro 550 m^2 na poli Madrově. Hnízdo nádob uloženo bylo ve žlutce v stavu prabídném. Byla tu vlastně jen hromada střepů. Zdá se jakoby bývala do hrobu popelnice s kusy nádob shozena. Nasvědčují tomu hojně kolkolem roztroušené drobné kůstky a pomíchané různé střepy jakoby na sebe naskládané, z nichž k sobě se hodící často daleko od sebe byly nalezeny.

Tak dno misky (obr. 5.) leželo hluboko mezi střepy popelnice, jiné částky této misky pak na protější straně nejvýše z celého hrobu, kus květináku na 1 *m* od hrobu, dva střepy z něho mezi částmi popelnice, ze dvou misek byla asi $^1/_4$ okraje, z jiné zas jenom spodek, z velké tuhované mísy jen kus kraje a dva ryhované střepy ode dna.

Ačkoliv hrob byl naprosto netknutý a prokopal jsem okolí jeho víc než na 1·5 *m* kolkolem a vybral všechny střepy, mohl jsem úplně slepiti jenom popelnici a čásť misky. Z ostatních nádob, jak jsem se zmínil, byly jen nepatrné zbytky. Bronzů tu nebylo.

Protáhlá popelnice pěkného tvaru je bezuchá, 37 *cm* vysoká. Má podobu báně, dlouhý kuželovitý krk a na nejširším rozpnutí břicha přilepený proužek prsty důlkovaný. Miska pomerančové barvy z jemné hlíny, na povrchu hlazená (obr. 5.) je posazena na hluboké šálkovité nožce. Škoda, že všechny střepy z této krásné nádoby tu nebyly.

V měsíci srpnu na poli Madrově přeryta plocha přes 400 m^2. Ve vzdálenosti 8 *m* od hrobu VI. přišlo se na hrob VII. Již druhým zarytím zachyceny dvě látky při sobě položené nad obrovskou čtyřuchou popelnicí, úplně podobnou i co do velikosti téměř se rovnající nádobě ze Saras u Mostkovic, vyobrazené na tab. XXVIII. v „Moravě za pravěku" pod čís. 15. Tlustostěnná, špatně pálená nádoba tato byla v zemi na mnoho kusu roztrhána. Těsně k ní přiložena byla obrácená, neporušená, velká látka, v kteréž nalezl jsem beztvarý kousek pěkně modře patinovaného bronzu. Kosti v popelnici byly pouze na spodině, kdež ležely mezi nimi obráceně vedle sebe dvě misky dvojuché, jedna tuhovaná s ouškem, krásná kostěná šipka, palstávek a bronzová jehlice, nejshodnější s Mankovickou[24]), s krčkem bohatě profilovaným. Pod popelnicí vyryl jsem ještě pěkně zeleně patinovaný zlomek nějakého bronzového předmětu.

Hrob VIII. vzdálený 2 *m* od hrobu VII. uložen byl v téže hloubce. Dvojuchou misou zakrytá bezuchá popelnice baňatá, mající jen málo kostí svědčících zejména dle částek lebky osobě mladé, obsahovala nad těmito postavené osudíčko a drobounkou bezuchou mističku. Z boku k popelnici přikloněny symetricky proti sobě dvě misky, jedna se dvěma oušky, druhá tuhovaná a leštěná s uchem jedním. Velký květinák u mísy položený byl dán v hrob již neúplný, scházelať mu celá hořejší třetina.

Kromě úplně zachovalé mističky byly všechny nádoby na mnoho kousků rozpadnuty, daly se však všechny po pracném lepení spojiti.

V nejposlednější době objevil jsem sídliště v „Padělkách" nad potokem, kde na mnoha polích velmi četné střepy se přiházejí. Ač dosud ani jediný předmět jsem tu nenašel, domnívám se, že právě zde sídlil lid, jenž v „Podlučí" své nebožtíky pohřbíval.

Rok v naší chalupě v minulém století.

Snesl i zaznamenal **Jakub Lolek**, naducitel ve Zvoli.

Zima.

Okolo sv. Tomáše, 21. m. prosince, obyčejně s nejkratším dnem upevňuje zima vládu svou návalem spoust sněhových. Od paty po kalenici jest každá z vesnických chalup jediná sněhová zachumlanina. Stráň se plachtou bělá; pláň se na slunci diamanty jiskří. Smutná zeleň boru posypaná cukrem vroubí obzor a bor v nehybu ztrnule dumá. Stará hruše na sadě holými větvemi sněhovým páperím zavalenou čepici nástřešku objímajíc každým vzduchu vlněním ji načechrává, že roj vloček stříbřitých k zemi se tetelí. Rozdrásaný okoralý komín každým vanu úderem ze spod bílé karkulky černými nozdry namodralý dým vyfukuje, jenž v kučerách do mrazivého ovzduší se rozptyluje. Svatý Tomáš tkaje z sněhu rubáš. V přírodě vládne mrtvý klid, ale v chalupě za čtyřmi stěnami je živo, tam nyní soustředil se veškeren ruch.

[24]) Čas. ol. m. 1892, str. 121.

Sv. Tomáš to dobře pochopil, neboť praví o něm pranostika kladouc mu v ústa úsloví: „V cizině jez, co ti předloží, ale doma — — — co máš, pravím já, svatý Tomáš". Smysl je jasný: nebude v čem si vybírati v zaváté chalupě. Vdavuchtivé dívky před spaním rozhodivše semeno „řebíčkové" pod zhlavec prosívají apoštola, aby jim ve snu ukázal obraz muže jim souzeného.

Snad jim vyhoví, snad nevyhoví — nedůvěřivý Tomáš. Advent dokonal posledními „Rorate", v den před Štědrým večerem. Po večeři toulá se po chalupách Perechta.

Slídí po prázdných lidských žaludcích. Našed které, nacpává je hrachovinou. Řez sešívá dratvou. Zvláštní je podívaná na drobotinu, když ze strachu žaludek večer nacpává; papulaté tvářinky horlivostí jen svítí, aby jen ráno na břiše nebylo znamení od Perechty — černý křížek.

Ráno na Štědrý den při prohlídce pec i palanda smíchem škádlením, brekotem se rozhlaholí. V nejhorším případě vařeka rozsuzuje: ovládne svévolně. Slib na vdolek a zlaté prasátko smíří drobotinu. Pláč zamění smíchem; od smíchu jakž daleko k zpěvu? A již se rozléhá jízbou sbor jemných hlásků popěvkem štědrovečerním:

„Srnka, srnka, srnka, zelená se trnka!
Sedí pod ní pastýřové, jedí kaši z hrnka.
Přiletěl k nim anděl, toto jim pověděl:
že se Kristus pán narodil, aby každý věděl.
Pastýřové vstali, na cestu se dali,
do Betléma k Ježíškovi ihned pospíchali.
A když ho tam našli, jemu úctu vzdali,
na gajdy a na cimbáli, celou noc mu hráli".

Dětská drobotina v každé chalupě tento popěvek v možných variantech celý den prozpěvuje. Hospodář s hospodyní netrpělivě čekají na prvního v domě cizího příchozího. Závisí na něm, jakého pohlaví bude dobytek čtyřnohý v příštím roce vrhati mláďata.

Je půst: nesnídá se. V poledne se nevaří. Kde kdo těší se na večeři. Krátký den nutí k chvatu. Po objevení se první hvězdy dnes večerem na obloze až do Božího narození večer není robotná práce dovolena. Hospodář s mužskou čeledí chystá píci do „foroty", čistí dláždění, smejčí stáje. Nezapomene se ani na kurník, holubník. I věrný strážce domu, huňatý Bundáš, obdrží čerstvou slámu v boudě smíchanou se suchou mateřídouškou, aby voněla.

Má-li hospodář na pilno, hospodyni chvatem hlava hoří. Snáší necky, přesívá mouku, zadělává kvasnice, mísí těsto, shání a připravuje podělo, nádivku, při čemž drobotina, nevolaná, vypomáhá, překáží — — — vzdor půstu mlsá.

Při práci den se nachýlil. Zatřpyticí se na sinné obloze první hvězda, nalezne v celé chalupě již sváteční náladu. Děti zvědavě okny slídí zrakem po sousedních střechách, objeví-li se tam slibované zlaté prasátko. Neukáže-li se, co se po hříchu pravidelně každým rokem stává, chlácholí staří sklamaná srdéčka, někdo z nich že se nepostil. Vědomí viny sevřelo mlsalům hrdla. Mlčení je jim pokáním — tajným hříšníkům. Babičce je jich líto. Kape balsám v ránu, omlouvá i slibuje: „Počkejte, až zase za rok!" No, slib nic nestojí.

Setmělo se. Vše živé soustředěno v chalupách, na návsi je pusto. Nedočkavě čeká se, až pastýř bičem „zahrouchá". Pokud se tak nestane, chalupa o živý svět jízbu neosvítí. Která by se prohřešila, do roku „červený kohout jí nad střechou křídloma zatřepetá". Konečně! Bič se ozval. Chalupy jako čarovným proutkem dotknuty rázem okny v temno návsí zazáří. Blíží se večeře.

„Hoj, ty štědrý večere, ty tajemný svátku,
cože komu dobrého neseš na památku? —
Hospodáři vánočku, kravám po výslužce,
kokoutovi česneku, hráchu jeho družce.
Ovocnému stromoví od večeře kosti,
a zlatoušky na střechu tomu, kdo se postí".

Jízba jak škatulka; teploučko v ní, milo i útulno; vůně čerstvého pečiva do každého kouta se šíří. V koutě za stolem, bílým ubrusem přikrytým na opálce po snopečku pšeničných, ječmených, režných plných klasů, před nimi na samém stolním rohu rozžatá v plechovém svícnu svíčka stojí. Posvěty se dnes nesvítí. Dějí se přípravy k večeři. Jen rychle! — Půst nesytí.

„Němá tvář má předek; proto ještě malé strpění — však se dosyta najíte", káravě hospodyně odpověděla. Nastává poklid dobytka. Hospodář s pacholkem společně krmí koně, hospodyně s děvečkou obsluhují ostatní stáje. Nejlepší obrok, nejšťavnatější zákusek, nejvonnější seno v hojném množství se ve „žleb" a za „žebřík" zvířatům klade. Aby zkusily, že je štědrý večer, podá se každému po skyvě medem pomazaného chleba. Dvorské pernactvo ještě za denního světla dostalo štědrovečerní nadílku všechuti na zob: plnou opálku smíchané pšenice, ječmene, ovsa s posekaným česnekem. Po odbytém krmení vracející se hospodář dal strážci domu svobodu a huňatý ovčácký vlčák Bundáš přiběhl hbitě do jízby, a když se sebe zimu vytřásl dostal teplou, dobrou večeři s nádavkam medované skyvy chleba. K trávení uvelebil se v „pekle" (prostor pod kamny) a v něm svinut v klubko, po celý večer zlaté své svobody chrápal.

Na bílém ubrusu leží modrá plachta, — aby se „nepocékal". Vprostřed stolu stojí veliká bílá mísa s oušky. Je modrými pomalovaná květy a zelenými listy. Polévka na ní „kouří". Konečně — hospodář s hospodyní ke stolu usedá. Děti i čeládka následují. Chalupa večeří. Jídelní lístek: 1. Polévka kašová se suchými houbami. 2. Kaše krupičná, máslem maštěná, strouhaným perníkem posypaná, medem zakapaná. 3. Šišky bramborové s tvarohem anebo mákem, posypané postrouhaným, suchým sýrem a pomedované. 4. Chlebová topínka s česnekem. 5. Pečivo s medem. 6. Zákusky.

Před večeřením je obyčejná společná modlitba. Kdo při ní stínu nemá, do roku umře. Talířů není. Všichni lžicí nabírají ze společné mísy, pobírají ze společného pečiva „štůsku" na dřevěném talíři v prostřed stolu — kde stála mísa — složeného.

Jablka, ořechy, mandle, rozínky, „suché" (sušené) ovoce předkládá se na neupotřebených ještě slaměnkách na stůl.

Každičký odpadek i nejmenší odrobinka z jídel sbírá se pečlivě a pro příští užití za stůl na opálku se shromažďuje. Obyčejně ještě za

večeření návsím zatřepetá kovový zvuk pastýřovy trubky. Oznamuje na dvoře, že přišel pro výslužku, koledový koláč. Obdržev po vdolku, kráčí před svým famulem o chalupu dále. Pospíchá. Času nemá zbytkem. K desáté čeká jej jiný úkol. Do té doby musí štědrovečerní nadílka býti pod střechou pastoušky a v suchu. Šťastné pořízení! — —

Večeře skončena, se stolu sklizeno, svíce vesele nad bílým domácím plátnem plá, kamna teplo dýchají, hodiny krátkým „perpentyklem" tikají, Bundáš z útrob „pekla" si v blaženém snění odfukuje, žíhaný Macek na lavě u kamen podřimuje, přede. Menší havěť dětská odebrala se z poručení na „zápecí" (aby nepřekážela) a většinou již je v „limbu".

Odrostlejší z dětí, pak čeládka, s nimi hlava rodiny, hospodyně chystají se k vážným úkolům, každý dle svých žádostí a potřeb v nich své zření i důležitost vkládajíce.

Hospodář rád by znal povětrnost příštího roku. Zabývá se otázkou její prorocké předpovědi: staví horoskop pro selskou pranostiku. Přihlídejme!

Nůž se širokou „grňó" (želízko, čepel) nám poví, pšenice-li nebo rýž se udaří. Hospodář na „grňô" po ploše připevní po lístku chleba, po ždibci koláče. Nůž vbodne pod strop do trámu. Ráno, až přijde z kostela z „hrubé", prorocký nůž prohlédne. Pod kterým pečivem nenalezne rez, jeho zrní se zdaří. — Sloupnuv vrstvy cibulové počtem dvanáct mísek, seřadí na prkénko a vyplní suchou solí. Ráno jako v předchozím mísky se prohlíží. V které sůl zaschla, ten měsíc bude v příštím roce suchým a naopak. — —

Než tyto jisté „zvědy" nepostačují, jsou málo přesny. Postaví se horoskop do třetice; ten vyhoví jakýmkoliv naň a veň kladeným podmínkám. Dozajista!

Předůležito pro hospodáře, aby znal povětrnost nejen každého měsíce v celku, nýbrž i jeho čtvrtí. Počítal dny mezi Božím narozením a Třemi Králi: je jich dvanáct. Došel k názoru — leží přece blízko — že snad v této číselné náhodě tkví žádoucí „omen" příštích měsíců počasí. Od myšlenky k realisaci jejímu jest jen krok: zaznamenával přesně povětrnost těchto tajných dvanácte dnů, a měl ne sice stoletý, ale jistý měsíční povětrnostní kalendář. Záznam děl se na ročním lískovém výhonu zvláštními v kůru řezanými runami. ◯ znamenalo: celý den jasno; ⊕ = střídavo; ◍ = pod mrakem; + = deštivo nebo sněživo; X = mlhavo; VVV\ = větrno. Rylo se v kůru ráno, o poledni a na večer. Takovýto prut s runami choval se po celý rok u velké vážnosti. Věrohodnost jeho nebrána nikdy v pochybu. Neprorokoval-li minulé měsíce správně, nebylo příčiny, že příští pravdě runové nemohly by se přiblížiti, pochybovati.

Měl-li hospodář své nároky na zjištění budoucna, ani hospodyně jich prázdna nebyvši oddala se hádání, hledala své orakulum. Věštba byla jí prstem ukazujícím směr cesty v budoucnosti, aby se zlu vyhnula, dobro zabezpečovala. Nejvíce bývala zvědava na osud své rodiny, jmenovitě, její členové-li příštím rokem „mořény" ušetřeni budou. Svíce hromničná vzata, aby prorokovala. Rozžatá sfoukána jednotlivci z rodiny. Vystupující „čmad", ke stropu věštil zdraví, život, válel-li se směrem dveří, smrť. — Při večeři kdo stínu postrádal, pro toho do roku ať

chystá rubáš. Napjatě naslouchá, kůň-li zařehtá, či kráva zabučí; zakejhá-li houser, či kohout zakokrhá? Ano-li kůň, zemře hospodář, kráva, hospodyně; houser, někdo z dětí; kohout, někdo z přízně rok nepřečká.

Rozkrojivši jablka vybere z nich tolik jader, kolik si počítá členů pokrevných. Rozsype je na vodu. Číslo plovoucích je život, utonulých smrť. Tolikéž věští bukvice i žaludy.

Aby pernactvo dobře na vejcích sedělo, hospodyně za večeře z lavice nepovstane; obsluhu zabezpečí dcery, nebo děvečka. — Ubrus se nechá na stole do třetího dne, aby se drůbež šťastně líhla. Modrá plachta na jaře bude rozsívkou. Pastýř při koledování darem za vdolek podal hospodyni březový proutek. Jím při jarním vyhánění dobytka tento se „pomrskává," aby nebyl „uřknut". I housata byvše tím prutem vyháněny rostou jak z vody. Účinek prutu zmizí, někdo-li ho do holé ruky uchopí. Proto bývá omotán obyčejně vybledlou „pantló z máje." Na Štědrý večer, když pastýř vytrubuje, dobytek mezi sebou lidskou řečí hovoří. Hospodyně tajně za dveřmi poslouchá, zda-li z rozhovoru něco neuslyší. Také posílá děvečku k násluchu, zvědava, dobytek-li nehaněl, na ni si nestěžoval.

Svobodná děvčata trápí osud, vyzvídajíce na něm též svá přání. Smetou v jizbě smetí po večeři a udělajíce na dvoře z něho „cirkl" postaví se ven — naslouchají. Jaký zvuk první se ozve, soudí na stav svého příštího manžela. — Nabírají ze studně vodu. Měří ji nádobkou žejdlíkovou. Sudý počet = vdavky v roce, lichý = ocet. — Vařekou, již bylo těsto míseno dnes, klepou na kurník. Kohout-li „zakyríká," vdá se; slepice-li „zagagotá", vyjde na sucho. — Komu se za večeře před ní na plot položený kousek vdolka ztratí, změní svůj stav, = ožení, vdá se. — Vezme jablko před vraty je pojídajíc. Jde-li okolo muž, vdá se.

Leje se olovo. Tvar ulitiny prorokuje stav příštího muže. Ani děti nezůstávají nedotknuty vlivem dnešního večera. Půlky skořápek ořechových na vodě plujících věští, kam i jak daleko které v širý svět se dostane.

Příroda o štědrém večeru celá k lidu hovoří. Šumem se zvěří hovoří les, mluví háj. Skála chlubí se svými poklady, balvan mrtvý oživuje, křemen mění se v zlato. Osyka hovoří s potokem, potok s pramenem, pramen se studánkou. Vítr hledá „měsíček", chalupa se klání sadu, plot chrání zahradu. Tajemná báje dne, večera, opřádá srdce v báseň pavučiny, rozum pluje v ní, v tomto vysněném ústředí jako ryba v čisťounké voděnce. Do básnického rozpoložení duševního uvnitř chatek z návsi střelná rána za ránou houká, a když pastýřova trubka do hukotu kolední nápěv vytrubujíc dědinou se ozívá, do vzduchu se roztřásá, kouzlo večera vyvrcholilo, štědrý den dokonal pozdní večera hodinou. Bouchání střelby pozvolna umlká, ruch z návsi mizí, chalupa se tiší. Okna znenáhla pomrkávají jedno za druhém k spánku se chystajíc víčka uhasíná. Papulatý David — harfeník, nahlížeje v tmavá okénka, koumá, večernice nad strání jiskříc se vzduchem mrazivým se tetelí. Volský roh hlídky noční hodinu jedenáctou zatútá, Bundáš zahafá, Strakoš zakňučí, macek zamňouká, ozvěna bučení roznáší. Chalupa již neslyší, — dřímá — spí — — —. Pokoj lidem dobré vůle! —

Půlnocí den se převalil, noc svatá nad snící chalupou se přesunuvši v podkroví se vkrádá, hodina hodinu vystřídá, třetí se schyluje. Včerejší bouchačka se opakuje. Napřed ojediněle, čím dále směleji, až rána za ránou vzduchem otřásá. Do vřavy střelné roh příšerně „tú — tú — tú“ zabučí, pastýřova trubka „řehotá“, bič „hrouchá“. Chalupa probudíc se vstává, rozžehá. Okénka zasvítí, návsí oživuje. Vrátka, dvířka vrzají, sníh pod nohama „škvrčí — — rupe,“ hlasy se ozývají, chodci se pozdravují, pozvolna ke kostelu na „Jitřní“ odevšad se trousí. Proti zimě chrání je teplý šat; kožešina se suknem převládá.

Dlouhé ovčí kožichy, zvané „cápy,“ byly-li z vlčího rouna — „vlčáky,“ polokožichy — „rousňák“ se jim říkalo, baranice „granátnice,“ čepice „vydrovice“ — dlouhé, řasnaté soukenné pláště o mnoha kratších a kratších límcích, kabáty s kuklí, burkou, „burnusy“, holeňové boty: toť úbor mužů. Krátké kožichy — „prče,“ „huně,“ vlňák zaodivák, papuče — puci: — toť svrchní úbor žen v zimě. Kožich „rousňák“ nebyl v předu rozstřížen, oblékal se přes hlavu.

S věže chrámové do temné noci zahlaholil bas „hrubého zvonu“. Zavalen jasem plní se chrám z blízka i z odlehlé dálavy za pastvou srdce, očí i sluchu přispěchavšími davy až do toho nejodlehlejšího, obyčejně šerého, dnes světlého místečka. Oltář tonoucí v zeleni jedlových stromků, jichž vršíčky s koncí větviček po červeném, mašličkou okrášleném nesou jablíčku, ozdobený obrazem „Narození Páně“, okrášlený pestře umělými květinami v moři světel nebeským jasem v loď chrámu se odrážeje vnímavou duši v ní shromážděného zbožného davu duši v extási náboženskou přivádí.

Rozlehne se hymnus tříhlasého sboru kovového v tonině měkké (A moll.); vyzvánějí „všemy“. Kněz v barvě bílé objevil se u oltáře. Bubny zavíří, žestové nástroje s plechy vpadnou. Trojnásobné intrádo kostelem zahřmí.*) Počala mše andělská. Hudba na kůře hraje mši od Schiedemayera: Kyrie. Chrámem za dobré shody a řádné souhry mile se vánoční motiv zpěvem a hudbou rozléhaje kolébá. Mnohočlenný smíšený sbor pěvců s varhanami, také několik houslí, bráč s barborou, vřískavý klarinet, vrzavý hoboj, frkavý fagot, trumpety, táhavý pazón, bas s dvěma bubny doprovázejí.**) Obsluha nástrojů — mimo varhan — samý diletant z okruhu veské smetánky, tolikéž u tenoru s basem, táž créme ochotníků. Jedině sopran s altem svěřen jest podřízencům páně rechtorovým, několika zpěváčkům na solisty vycepovaným. Sehráno-li Kyrie pořádně, Gloria s Credem vždy se „popaťchalo“. Kamenem úrazu bývala obávaná, nanejvýš nenáviděná „fuga“.***) Účinkující zpěváci i hudebníci za krátko ztrativše pevnou půdu — takt†) — plavali, jeden po druhém tonuli až — utonuli. Malý zbyteček s „plenem“ varhan, jež milosrdně nezdar zakrývaly, dokulhal na břeh spásy označený literami „Finis“. V zápětí dopálený regenschori nešťastné Soprany a Altisty z bahna, aby měl hromosvod, za pačesy pozvytahovav, laloky ušní jim za lepším pozorem namydlil. Na ochotníky — hudebníky jeho

*) Intráda opakují se po Gloria, Credo, Sanctus, při Pozdvihování a při požehnání.

**) Pro vánoční dobu jsou ještě: Kukačka, slavík, křepelka, hrdlička, holoubek v zásobě.

***) Fuga = útěk; hudební skladba se zvláštními pravidly.

†) Takt = časomíru.

ruka je krátka. Ví to, proto honem na zlosť „šňupeček“. Muzikanti se „ščuří“ pro sebe a také „šňupou“. Piksla rapé — čert vem Fugu! V nesnázi není nad „šňupeček“! Rechtor se dušuje, že mši s Fugou „vyštrejchne“. — Nevyštrejchl! O „hrubé“ byla nová mše s obligátní Fugou i s fugálním zmatením. Ne — bez Fugy se nehrá! Pan rechtor by nebyl regenschori a Schiedermayer skladatelem. Nu — nehrálo se! — — bez Fugové komedie. Patřila k věci! Punktum! — Po hlučném zakončení Creda, vlastně jeho Fugy, varhany z Fortissima Fugarovým rejstříkem (Fugarou) přejdou v něžné pianissimo, jímž po kratičkém modulování skončí. Velebné ticho! Jen kdo okamžik tento sám zažil, má o něm správnou představu; líčení sebeohnivější i barevnější je pouze stínem skutečnosti. Pravou náladu, zdá se mi, ani vylíčiti nelze. Ani se nepokusím!

Jakmile varhany utichnou, bijí hodiny (na sklenici) dvanáct! Jim v zápětí zabučí volský roh dvanáctkráte své „tú!“ — ponocného. Ihned bič třikrát „zahrouchá,“ trubka pastýřova „zatřepotá.“ Akordem ozvou se varhany, a s nimi hlásek sopránu načne zpěv anděla: vánoční koleda započala. Zpěvné hlásky dětí s tenorem i basem se střídají, sobě odpovídají, na sebe volají, tu v „sólích“ se tetelí, tam „tutti“ hřímají. Mírná, smyčcová hudba doprovází a v pomlčkách souběžně s textem písně kukačka kuká, hrdlička cukruje, holoubek vrká, slavík štěhoce, křepelka tluče, pěnkava cvrliká.*) Vánoční selanka — jako v opeře — lákávala na míle zvědavé posluchače, jež rádi bezsenou noc, obtížnou cestu obětovavše, až z cizích farností na poslech přicházeli tam, kde v kostele vánoční koledy na kůře se vyhrávaly.

Dnešní doba vidí v pastýřské selance profanaci náboženství. Theorie snad tomu velí. Vím jen, že šedá jest každá theorie. Podávám známá fakta. Daleko mi jakékoliv filosofování. Ale jako člověk stavím srdce proti chladnému rozumu, a to má také právo k projevu. Srdce mi praví: „Vroucí, zvykem posvěcený, s názory srostlý náboženský cit venkovana jest nejsilnější oporou neotřesené víry i hlubokého náboženského pojímání.“**)

O hodě vánočním, až na neodkladný „poklid“ dobytka, nejen všelijaká robotná práce, nýbrž i každá hříšná světská zábava nebyla dovolena, nikomu, ani dětem. Velikosť dne slavena návštěvou bohoslužeb, modlením, zpěvem, nábožným rozjímáním a odříkáním se světských rozkoší do krajnosti.

Svatý Štěpán byl již všednějším, více světštějším svátkem. Po „ranní“ bývalo v hospodě živo. Mužská čeleď má do Nového roku „svobodu“. Aby muži manželkám neodešli „ze služby“, tyto si je dnes ráno předešli, když ještě spali, jim celý sváteční úbor vyciděný k lůžku nachystavše. Onino se jim za úslužnost „zavdanou“ v hospodě vděčí. Odpoledne chalupy hrály při domácím krbu o jablka neb ořechy kostky, také karty. V hospodě bavila se pouze svobodná mužská čeládka. O sv. Janě i hlavy rodin našli jindy neznámou hospodu, pokračujíce zde ve včerejší zábavě hezky pozdě do večera. Náruživí poseděli celou noc, celá Mláďátka; nejnáruživější vyseděli „v jednom kuse“ až do dvanácté před Novým rokem. „Trefa“, že hrálo se jen o ořechy nebo

*) Zvláštní nástroje koledové.
**) Bartoš, Moravský lid.

jablka. Při hazardní dychtivosti byla by některá z chalup mužovu svobodu vykoupila dosti draze, kdyby sázky byly se vyplácely hotovými. Nu, nestalo se nic, jen že některá z „opiček“ přinesla s sebou z hospody domů místo výhry nepěkný výstup s delší rodinnou mrzutostí. Chalupě pijanství bývalo ošklivostí. Jemu oddaný nešťastník byl povrhelem, zmetkem, jemuž každý člověk pořádný daleko z cesty vyhne. Vězelo na dně duše v úkrytu ještě „zbílko“ z doby česko-bratrské, kdy vysedávání a trávení chvil v hospodě za nutnosť nemilou pro pocestné, tuláky bylo omluvitelným, ale pro pořádného člověka považováno za neodpustitelnou, protože neomluvitelnou urážku rodinného krbu domácího, kdy hospoda ďábla brlohem, rodina chrámem jmína bývala. Toto „zbílko“, tento „zbyteček“ z doby umravněnosti čisté, doutnavší ještě v popeli konservatismu vydávalo teplo, jež se v duši i davu ozřejmovalo a na spůsob života dosti vlivně účinkovalo. Hospodu si zaměnili besedami střídavými. Povídalo se při nich o ranním výkladu a kázání, povídalo se, jaké byly vyhlášky, za koho se sloužila mše, za koho bylo modlení, s kým se kdo na mši sešel atd.

Z toho se přešlo na úrodu zvlášť i vůbec, na povodeň, bouřky a krupobití, na předení, tkaní a bílení plátna, jak se lny daří, a konečně se začalo o lichtenšteinských drábích, o kriminále, o vojnách, o Napolionovi a končilo se obyčejně strašidly, čarodějstvím a zakopanými poklady. Čoud z posvětů, dým z fajfek unikal stropným sopouchem na „hůru“. Nestačil-li svému úkolu, otevřely se dvéře na síň, to vždy vzduch provětralo. Před loučí dávána čadivým posvětům přednost. Chtěli na sebe viděti — političtí diplomati. —

Novým rokem počíná svoboda čeledi ženské a „dřina“ čeledě mužské. Po „ranní“ svobodná chasa častuje své „Majoleny“ v hospodě „sladkou“ a pečivem, jež svůj vděk splácejí darovaným vyšívaným bílým šátečkem, — „šatkou“ zvaným, jejž obdarovaný v kapse nosí tak, aby „krajky“ vyšívané na dívanou z ní trčívše zjevny byly. Přání novoroční odbude se nahodile, jen tak na potkání. První ranní příchozí, žena-li, toť čarodějnice. Následkem toho předsudku o živý svět ženy dopoledne v cizí dům nevstoupí. Straka-li poblíž „řehotá“, věští brzkou svatbu „bílou“, ozve-li se krakot vrány, svatbu „černou“. Na Boží narození o komáří převalení, na Nový rok o slepičí krok, na Tři krále o tři dále, ale zima roste stále a vánoční doba se končí. Včera světila se voda se solí, dnes o „hrubé“ tak se děje se křídou a kadidlem. Přijdou koledníci, kantor s kostelníkem. První ozdobným písmem křídou na dvéře v jizbě maluje C † M † B †, druhý hospodyni kadidlo darem přináší. Odměněni oba po groši i koláči koledou, aby ji odevzdali, první svému principálovi, druhý svému farářovi. Po jich odchodu hospodář chodě od místnosti k druhé křídou sám na dveřích křížky čmárá, a hospodyně za ním místnosti svěcenou vodou vykropujíc kadidlem vykuřuje. Opustivše stavení vyjdou na sad a touž proceduru konají: strom za stromem kropí, křížky znamenají a nakuřují, přidávajíce ke kořenům po špetce ze zásoby odpadků s odrobinkami jídel po celou vánoční dobu střádanými a nashromážděnými. Svěcená sůl (bílá-varná; nikoliv zelená-krušná) ve vodě rozpuštěná, v kotouč odpařená, na bidlo blíže kamen zavěšena, aby, jsouc v suchu, v čas potřeby byla po ruce. Chrání dům před škůdci všelikerakými; dobytek před „uřknutím“ a březí před pometáním.

Nastupuje masopust, bláznivá doba různých zábav a hýření — v městech; na dědině si blázněni ponechávají až na konec masopustu; jen při kratším staří mládenci, vdovci, staré panny, vdovy na rychlo svatbu shánívají.

Soustředila-li zima v předvánoční lidi do chalup, zůstávala přece leckterá práce, jež se mimo stavení venku dodělávala, čemuž mírná zima ani nepřekážela. Když však zavládla tříkrálová, Fabianem přitužená, když „Pavel Obrácený“ Meluzině povoliv, tato cesty, újezdy, chalupy vysoko sněhem zavála, tehdáž teprv lidský ruch v pravdě se soustřediv teplé jízby kol dýšících kamen vyhledal. Drobotina na „zápecí“, staří po „lavách a židlích“, každý po svém hleděl si svého úkolu. Kdo nešel do „přástky“, a to byli všichni mimo chasu, zašel sobě přástkou k sousedovi; stařečkové červenými, kamennými přeslínky ozdobená „břetena“ kroutivše, niti svinovali na „potáč“, stařenky na hermaně kroutily „špuňky“ na přízy měchovou. Odpoledne ve čtvrtek se sobotou, potom na sv. Blažeje, sv. Hátu a sv. Dorotu se nikde nepředlo. Sobotní prázdniny hradily se pondělní „ránkou“. Hospodář, nepřede-li, postaví do jízby obřeznici a pomoci pořízu, nebozízu, sekery, pilky „bastluje“ ze dřeva loukotě pro koláře, pro sebe saně a pro jaro různé potřeby hospodářské. Neciví-li v jízbě, jistě je na robotě. S pacholkem v panském lese kácí stromy, řeže klady, „rukuje“ k cestám, dříví vozí k pilám, ke dvorům, do zámku, do pivovaru atd.

Na ostatky chasa volila si prvního a druhého pudmistra a tito svého drába. Zvolení až do popeleční středy v hospodě vykonávali moc obecního úřadu. Znakem jich moci byla šavle pentlemi ozdobená — právo — v trámě nad úředním stolem zabodnutá. Dráb měl feruli z proutí vrbového spletenou ve tvaru asi obyčejné vařeky. V úterý odpoledne mužská chasa chodila dědinou s muzikou vybírati „voračku“. Chodil s ní kominář, medvěd, rytíř, žid. Přišedše všeci do dvora, muzika zahrála taneční kus a chasa vedravši se do jízby brala hospodyni i dcery k tanci. Medvěd řval, rytíř na koze se vztekal, ale kominář kradl jak straka, šukaje po stavení, co se mu jedlého nahodilo. Krádež žid po vetešnicku skryl ve svém ušpiněném ranci. Když ještě chasa v jízbě za kmínku od žida, vymetení komínu (byly-li tam náhodou na rohatině šrůtky uzeného, tož důkladné!) za mýto rytíři a za nesežrání medvědem hospodyni a hospodáři míšek s penězi ulehčila, táhla zlodějská rota o dům dále. Vybranou peněžitou voračkou vyplaceni hudebníci, nakradené zboží se večer v hospodě při haldamáši svorně snědlo. Na konec tančena voračka. Kde která babka se točila, aby urostl dlouhý len. Před dvanáctou hospoda byla již prázdna. Nastává „svatý“ půst.

„Na „Hromice“ velká chumelice. Má-li sedlák na chlívech půl píce, vesele se dívá ze světnice“, vykládá pranostika. Svíce „hromičky“ rozsvěcují se za bouře v noci, také se rozžíhají při umírajícím, dlouho „se trápícím“ (těžce k smrti pracujícím člověku, zvláště dítěti. „Břed-li“ (psotník) jím k smrti kroutí, pomáhá se ubožci tím, že ho matka zaobalí do roucha, jež nesla na sobě o vlastních zdavkách.

Zima pohromičná je-li starým dlouhá, přebytečná, toužícím dětem po sluníčku, po trávníčku, je k nepřečkání. Saňkování ovšednilo, dovádění na zápecí je místem přece jen příliš obmezeno, matčinou vařekou mírněno. Jízba plná-li lidí, kolovratů, křepčení dětské netrpí, a tak tato

„živá krev“ se jara dočkati nemůže. Může-li, vybíhá na dvůr, láme z okapu ledné „střechýle“, prohání se sněhem, a měkkým-li, staví panáky sněhuláky, válí koule. Po práci „s červenýma tvářema“, ruce jak uvařená račí klepeta vrací se nerada na své do jízby k zápecí. Ještě, že tak večer vypravované pohádky dlouhou zimou znavené, zmrzelé dětské dušinky trochu pobaví, něco osvěží, když z „zápecí“ napnutě je poslouchají. Ach, ty pohádky! Tento zdroj zábavy dětem městským je pro venkovské dítě balsamem dlouhou zimou jeho dušičku okoralou hojícím. Při těkavosti dětské duše vždy stejná nuda dne zimního zrovna ubíjí každou radostnější náladu v ní. Jediné pohádky a vypravěnky ten duševní suchopar oživují, že se ve fantasii měkké dětské duše alespoň na chvilku čerstvou zeleni a jasem slunce zaskvěje. Ah, pohádky milučké — buďte požehnány!

Základním rysem povahy lidu na venkově v době předbřeznové minulého století byla opravdová, nelíčená, srdečná zbožnost. Patrna je jako červená niť celým pletivem jeho života. Vytryskla a vykrystalovala se z původnější, kdy člověk ještě žil v přírodě, s přírodou a ona v něm. Jako kovové pečátko znatelně v měkký vosk litery vytlačuje, i křesťanství vtiskalo v snivou povahu pohana signum nových názorů; ukázalo jemu pravý účel životní, jistou cestu k Stvořiteli, než původní měkký vosk bujné fantasie ve svém lučebním složení duševní nálady ani změněn, ani zmenšen nikterak tím nebyl.

Příroda i dále zůstala proň bytostí živou: učila ho zkázkami, pohádkami bavila, před zlem varovala, čaroději strašila, chorobami trestala, léčivými bylinami uzdravovala, budoucnost prorokovala, oběti po něm žádala, na něm, nevykoupil-li se, se mstila. V zimním pod krovem v pařeništi večerního zášeří zavátých chaloupek bujné osení ve snivé půdě duší rostlo, a vedle náboženství i pověra volně se rozvíjela. Ono s touto se mísily, navzájem doplňovaly. Jen z tohoto-li hlediska život v chalupě posuzujeme, úplně i pochopíme, proč že uhnětený lid v dobách největších nátisků nezmalomyslněl a neklesl na úroveň tažného dobytčete úplně, zachovav si bodrou mysl i s nahořklým humorem. Život duchovní to byl, umožniv, aby obyvatel chalupy byl snesl útrapy a nezdrcen zůstal z pod panského ježatého válce. O duchovém životě utáhaný hroudy otrok hledal i nalézal se svými křivdami záštity v snivém zapomenutí, našel tam i naději, tuto spružinu a zřídlo, z nichž prýštila se šťáva bohatých zkušeností v občerstvujícím rouše prorockém, z jíž vláhy nejkrásnější vykvetly květy lidské poesie vtělené ve výročních obyčejích, slavnostech, zábavách, hrách, pranostikách, pozdravech, zdvořilostech, jež nám, epigonům jsou zrcadlem dávné minulosti života našich předků nejvzácnějším.

Svéráznosť spůsobu společenského obcování možno vtěsnati v dva pojmy: býval srdečný, tolikéž upřímný; prost přetvářky, lichoty, lícoměru, plazivé podlízavosti. „Zlatá sestro, maminko, tetko, beruško, ovečko, babičko; milá duše, dušičko, holoubku, křepelko, děťátko, lidé zlatí“ se oslovovaly. Nebyly to snad konvenienční fráze, nýbrž šli lidu od srdce. Vlivem poddanských poměrů jemná povaha nabyla mnohých výstřelků. Panům Francům se vyhýbal. V nezbytí oslovoval je: pane vrchní, duchodní; farář byl „velebný“ pán, kaplan „panáčkem“.

Myslivec, sládek byli pantáty, jich ženy „pajmámy“; hospodský byl „cigán“ s kupcem, za to žid vždy „smradem“. Ruku jen knězi líbal;

děti kmotrům dávajíce do dlaně „pac“ hřbet ruky líbali. Úcta ke kmotrům bývala veliká. Slušný člověk v každém stáří neopomenul svým kmotrům políbiti ruku, kdy a kde se s nimi střetl; ani kterýkoliv stav ho neomlouval. Jakékoliv opomenutí káráno bývalo nejen kmotrem, ale ještě více obecenstvem: „Stydí se za své kmotry — nedrgál!“ Potkati někoho, jíti kolem něho nevšímavě, tupě, v mlčení, toho mu družná snaha nedovolí. „Vítám vás, pomáhej vám Pámbu a naspoř, jak se máte, co děláte, jste zdrávi“ atd. dostávaje odpověď: „Děkujem, dobře, když Pámbu dá, chvála Bohu, ja Bože, všelijak, no po troše, neškodilo by lepší“. Odchází-li: „No tak s Bohem, s Pámbůčkem, Bůh vás tu opatruj, nezapomeňte doma pozdravit, mějte se hezky“ se odporučuje; vstupuje-li v jízbu zdraví domácí právě při jídle: „Rač Pámbu žehnat“, a tito: „Dejžto Pámbu, pojďte s námi“ příchozímu děkujíce ke stolu pozývají. Po jídle, po nadílce děkují: „Pámbu zaplať!“ Chválí-li něco: „No, požehnej Pámbu — bez úroku, máte pěkný dobytek“; vrací-li zápůjčku, děkuje: „Zaplať Pámbu za půjčení“, dostávaje v odvet: „Nemáte zač — přijďte po druhé zas“. Mluví-li o něčem, co pokládá za nespůsobné, nepěkné, zaměňuje synonimy jemnějšími. „Proklatý, zatracený, potvorný“ zjemní v „zatrápený, zatrolený, neščápený“, místo čerta — ďábla má „čerchmant, šmak, anciaš“, dušuje-li se má místo duše „kuše“, točí-li se rozprávka kolem hnoje, omlouvá se: „Krom poctivých lidí — krombožinec“. Přirovnává-li, zamlouvá: „Krom té drahé duše, Pámbu mi odpusť, nelhu“. O mrtvém promlouvá: „Pámbu mu odpusť, a dej mu nebe, je již na pravdě, před soudem Božím“.

Vysloví-li kletbu v náhlosti, v zápětí lituje: „Bože mi těžký hřích odpusť“, béře-li jméno boží má: „Š'maria (Ježíš Maria); místo „sakrament“ „sak na ryby“; jmění prožrat je u něho „probandit“, větry pustit „zapšóknót“, odbýti tělesnou potřebu „vypotiti a vypraviti se“, hledati v hlavě hmyz „šépati“, ožrati se je „přebrati“ atd. Padlou dívku nazývá „zmrhanku“, o těhotné provdané mluví o „takové“. Zloděj je „nenechavým pobertou“, lakomec „snědl by po sobě“, obuvník „vodposte: švec“. Mluví-li o majetku, u chudého hofera je sedlák „chrapón, šnofón“, u sedláka chuďas žebrotou. U obou úředník „darmochlebem“, řemeslník „lancóchem“, také „vandrákem“, obchodník „knotem“, lékař „rasem“, mlynář „zlodějem“. Jsou to květy z panské zahrádky na nivy uhnětených duší, suggescí vštípené. Jsou zboží cizí, hyzdí zdravý kmen, tyto rouby z dob nevolnictví přijaté i ujmuté. Ovoce je hořké. Fi!

Bydlení po celou zimu v nevětraných jízbách často vlhkých mívalo následky. Různé choroby bývaly v chalupách hosty častými. Zkažený vzduch, nedostatek světla slunečního, potom vlhko zhoubné na plíce a čistotu krve, mívaly účinek. Dusivý kašel, kurděje, hnisající vředy, ohnipara, prašivina, oční opar trápívaly lidi při nedostatku lékařského ošetřování zimu za zimou vždy do jara, až mohli opustiti dusnou jízbu a hojiti se lázní slunečnou na čerstvém vzduchu někde na trávničku v zahradě.

„Sbíračky“, také „vředy“, „bředy“, pokud byly boulemi, nutily se ke „sbírání“ (hnisání) vůbec teplem. Obklad vlažný z potlučeného semének kladl se na bolák; tolikéž vařená pšeničná krupice, jahelná kaše „flastrem“ teplým přiložená „sebrání“ urychlovaly. Požvýkaný chléb s máslem též dobře účinkoval. Nejlepším z prostředku mnohých byl následující:

Jemně naškrabané lýko z větvice lipové s mlékem (nejlépe matčiným) na kašičku svařené přiloží se vlažné na bouli. Brzy se „sebere“, pukne. Pokud „břed“ je malým pouhým nádorem „zapáleným“, zažehnává se takovouto formulí: „Boule, břede, bolení“, přišel jsem na tě z božího řízení, abys nerostl a nebyl více, jako nerostlo kamení od Krista Pána umučení. Na to se modlí třikrát „Otče náš“ a „Zdrávas“ s „Věřím Boha“. Po každém „Otčenáši“ dělal se nad boulí rukou kříž. Na menší opuchliny připravila se masť z „terpetýnu“ a cinobru, nebo ze smrkové smoly smíchané se psím sádlem. Tlustý krk, „vole“, hojil se denním požíváním za ubývání měsíčního po lžici medu, v němž prášek ze spálené kosti a mycí houby byl zamíchán. Také sám pouhý prášek z poslednější smíchaný s cukrem, ráno i na večer užívaný neduh se zdarem vyléčil.

Ohnipara (opar), nesmí se vůbec léčiti. Jí čistí se krev. „Strup“ se pomaže sladkou smetanou: uschne a opadne.

Prašivina vyléčí se kolomazí a snesitelným horkem v peci, kamž nemocný jí namazán nahý vleze. Rozmočené v octě kozí bobky prašivinu, maží-li se tímto octem místa prašivinou zasáhlá třikrát denně, najisto odstraní.

Ječmenné zrno se zažehnalo, třikrát-li se ječným klasem křižmo přetáhlo; dále nerostlo. „Vlčí mlha“ se pozbyla, umyly-li se oči ranní rosou, anebo odvarem kůry „zlatolýčí“ (vrba žlutá). Bolení očí mírní se svěcenými kočičkami; také potírání kvetoucím kláskem bolest mírní. Zapálené oči umývaly se potoční vodou nabranou po proudu v pátek, když zvoní tři hodiny. Zastříkávaly ženským mlékem, mazaly z nickamínku, hřebíčku, bobku, zaječího sádla připravenou smíšeninou.

Vypil-li kdo na prášek potlučené račí oči s odvarem jitrocele, choroba zmizela. Masť z hadího sádla, nakuřování hadí kůží, zažehnáváním, modlitbou, zaprašováním různými prášky, na př. cukrovým, hřebíčkovým, krušinkovým také se choré oči léčily, po hříchu — nevyléčily. Lidí s bolavýma očima, jak „rak červenýma“, hnisem zalepenýma, s bělmem i bez něho poloslepýma viděti nebyla po chalupách ni vzácnost, alebrž zjev všední, příliš obvyklý.

Zimní doba dlouhých večerů bývala komorou pohádek, pařeništěm, na němž pověrčivost bujela. Hlásalo-li náboženství prozřetelnost vůle boží, víra, že táž vůle různými spůsoby všelikých znamení lidem budoucnost zjevuje, nikterak nebyla zviklána. Každý přírodní úkaz byl pověrou oživen, zosobněn. Nejobávanější ze všech bývala smrt. Umřel-li kdo ve stavení, otevřelo se okno, aby duše volně mohla odlétnouti. Mrtvému tělu zatlačily se oči (aby nestrašil), oblékli ho v rubáš, položili na lavu, zakryli prostěradlem a všichni z domu, jízbu uzamknuvše, k sousedovi na bydlení se odstěhovali. Ráno před pohřbem světnici otevřeli, jalovcem vykouřili, tělo v rakev vložili, dvéře i okna otevřeli, rakev pokropili, svíci rozžali. Že duše právě pohřbeného po tři dni místo smrti navštíví, pevně věřili, postelí a slamou nehýbali, až teprva na čtvrtý den ji za dědinu na pole vynesše, tam spálili. V domě úmrtí zvěstoval pes častým v noci vytím, fuhýk (sejček) fuhýkáním, krtek na dvoře neb v podlaze rytím, obroučky na sudě atd. puknutím, sen o vytahování z domů klad koněm bílým, do jízby vletnuvším motýlem běláskem, dveří jízbových „samo sebou“ otevřením, nočním tajným na

okno klepáním, náhlým posvětu svítícího sfouknutím, zatlačených očí mrtvole opětným později otevřením, přiletěvší na zahradu, vrána pokud mrtvola v domě, krákáním.

Tělo samovrahovo pohřbené v posvěcenou zem tato vyvrhne, jenom země „ničí" (na hranicích) jím nepohrdne. „Neviňátka" pohřbená v zemi nesvěcené do dne do roku hřbitov neopouští, matku vlastní po celou dobu očekávají. Spouští-li se rakev v hrob, a věžní hodiny právě odbijí, volají z rodiny mrtvého v brzku za ním jiného.

Komu se přetržený skroutí vlas, je člověk zlobivým nebo nepoctivým. Ostřihaný vlas nespálí-li se, přináší hlavy bolení. Vlas „zerzavý" věští člověka prchlého, nedobrého, řídké zuby lháře. Rychle rostoucí nehty prorokují dlouhý, kvetoucí šťastný život. V uchu-li zní pravém, kdosi nás chválí; v levém-li, pomlouvá. Na jazyku „pupenec" připomíná na cti utrhače. Kousneme-li do knoflíka, utrhač kousne se do jazyka." Znamenité.

Kýchne-li osoba, zdraví se: „Pozdrav Pámbu", děkuje se: „Dejž to Pámbu". Kýchne-li, když vypravovač zprávu zakončil, jest to „věrná pravda". Škytne (ščukne-li) někdo z rána, vzpomíná naň smrt; dopoledne-li dobří lidé, odpoledne, leckdo, večer, milý nebo milá. Svrbí-li pravá dlaň, bude vydání; levá, příjem v penězích; pravé oko, uvidí radost, levé, mrzutost, obě, bude plakati. V cizím bytě sedni, jinak odneseš spaní. Pravou nohou vstávej, se obouvej, z domu vykračuj — bude vše dobře.

Křivopřísežník, rušitel hranic, ničitel stromů pomocí vřelé vody do roku umírá. Tělo jeho jako uhel zčerná. Rušitel hranic k tomu (duše) nemá nikde klidu, ani hodinu na místě nesetrvajíc, ustavičně z místa k místu těká.

Řehotá-li straka na stromě blíže domu, bude v domě váda. Sedí-li, ale neřehotá, přiletí-li pták na okno, umývá-li se kočka, čeká se jistě do domu host. Praská-li dříví na ohništi, a jiskry daleko prskají, přijde host velmi zdaleka.

Pověra o „fajermonech" jakož i o „světýlkách" byla všeobecná. Obé byly nešťastníků duše ve stavu ohnivém na zemi těkající. Onino byli duše lakomců a zrádců, tyto samovrahů.

Světlý povětroň býval událostí prvního řádu, vždy rozrušiv hladinu vesnice, takže vlny vysoko se vzdouvaly. Považován býval takový světlý neobyčejný úkaz za předzvěsta veliké nějaké nešťastné události, proto velmi obáván a jen s mrazením naň vzpomínáno. — Každá „padlá" hvězdička znamenala smrť člověka, a hvězda s ocasem (kométa) bezpodmínečně vojny. Divá, bláznivá žena, rytířova paní hradu, nešťastná Meluzina co furie s rozcuchanými vlasy, vytřeštěnýma očima lítá v povětří, hledajíc „věčného Žida", aby ho usmrtila; hledaný vždy však uniká.

Domácí „můra" tolikéž v domech zle řádila. Objevovala se u šestinedělek. Ssávala nemluvňatům krev z paty u nohou, podobajíc se krásné panně. Přicházívala časně ráno, kdy matka přemožena ranním snem tvrdě byla usnula. U dorostlých, mužů i žen, objevovala se večer za prvního spánku v podobě ohromného chrastáče. Zalehši na prsa, střebala hbitě čerstvou krev do udušení. Obrana vůči tomuto hostu bývala svěcená voda, křída, sůl. Nejúčinněji člověka ochránily nad

záhlavím postele zapsané známé muří nohy, potom celonoční bdění — kdo statečný byl, šťastně odolal. —

Svatý Matěj, nenašed v couravém únoru ledu, plnou hubou mrazem foukal statně v širý les i lán. „Hromični“ skřivánek místo zpěvu na hroudě hladem slábne, hustě se sypající sníh mu i tu hubenou potravu zasypává Ne na dlouho! „Luhový“ (jižní) větříček zaduje, sluněčko si posvítí, dlouhý den si zadupne a zima ve svém mrtvém rubáši se poroučí. Nadobro ještě nikoliv! Často se vrátí, vlády se ujímá, — leč snaha marna: nadarmo její zloba. Jaro na poskoku bez oddechu jí plášť vyprašuje, a když sv. Josef s pantokem přijechá, oba soka dorazí — na dobro. Mrtvou v neděli Judika (smrtnou) chasa vynese a — zazpívavši nad ní „rekvie“, odstrojený došek ve vodě utopí.

Inu, přejedla se všem, sevšedněla — patří, starucha, mezi staré „harampátí“ (haraburdí) a jen s ní se světa. Nuže, klidně odpočívej! —

Různé zprávy.

Stáří země. Člověka důstojno, aby po původu země, kterou obývá, pátral a vyšetřiti se snažil, kdy asi způsobilou učiněna byla veškeré ústrojenstvo, jako jsou byliny, stromy a různé živočichy, ploditi a živiti. Zkumné této práce podjímal se rozum lidský povždy netoliko z přirozené zvědavosti, nýbrž také, aby Tvůrce všehomíra z Jeho díla čili tvorstva poznával. Byťby pro nedostatek poznatků dosavadní pokusy zjistiti stáří země neuspokojovaly, přes to přece prokazují se poučnými, a mnohé taje přírody objevují nám, které neodhaleny a nepovšimnuty by zůstávaly. K znenáhlému a postupnému objasňování záhady, kdy naše země vznikala a jakým vývojem nynější tvářnosti nabývala, napomáhají ovšem nové vědy jako archeologie, zemězpyt a přírodověda vůbec. Ku vědeckým pomůckám a prostředkům těmto přidružil se názor anglického badatele Kelvina, ne-li najisto, tedy aspoň domněle aneb přibližně určiti začátek a vývoj naší oběžnice, a co na ní ústrojného se naskytá. Učenec tento zakládá své výzkumy na pozorování teploty naší zeměkoule. Kelvin vychází od pokusů C. Barusa, který vyšetřoval fysikální vztahy hornin za různě vysokých teplot a dospěl k domněnce, že země naše není starší než 24 milionů let. Dle různých známek je podobno pravdě, že nitro země naší bylo tuhé bezprostředně před tím, než povrch její ztuhl. Předpokládáme-li, že jádro zemské bylo obklíčeno a pokryto 40 kilometrů silnou vrstvou tekuté lávy, a že tlak v hloubce 40 *km*, tedy na dně obrovského tohoto lávového oceánu, obnášel 10.000 atmosfer, pak byla teplota lávového tohoto moře o něco menší než 1420°. Vyzařuje své teplo do světového prostoru lávový tento oceán, 40 *km*. hluboký, utuhl by za 12 let. Pevná kůra naší oběžnice tloustla z počátku velmi rychle, tak že během prvních 2 nebo 4 dnů byla asi 1 metr tlustá. Po roce měřila její tloušťka 10 *m*, po 100 letech byla 10krát tlustší, po 25 milionech letech 5000krát tlustší než po prvním roce. Pokud se týče praatmosfery, míní Kelvin, že je zcela jisto, že dusík, kyselina uhličitá a vodní páry unikaly ze žulovité matečné tekutiny před ztuhnutím ve způsobu bublin a později za sopečných výbuchů z čedičové lávy, neboť všechny dosud prozkoumané žuly a čediče obsahují v dutinkách velmi mnoho dusíku, kyseliny uhličité a vody kondensované, naproti tomu žádný volný kyslík. To-

likéž je možno, ačkoli ne podobno pravdě, že v praatmosfeře byl volný kyslík. Ale ať tam byl nebo nebyl, jakmile zasvítilo slunce, můžeme pokládati zemi za schopnou živiti rostliny tam, kde voda zvlažovala kůru zemskou, a to již po dvou letech, když původní láva utuhla až k povrchu. Tlustý, tuhý, sametový povlak živých rostlin, který žije pod teplou vodou bez veškerého vlivu atmosfery, béře vodík a uhlík, nutný růstu, vodě, kyselině uhličité nebo uhličitanům ve vodě rozpuštěným. Volný kyslík, jenž se vyvinuje, zůstává nejdříve ve vodě, odkud posléze vniká do vzduchu. Rostlinstvo takové roste v Banffu (Kanadě) a Yellowston Parku v severní Americe. Než uplynulo sto tisíc let, byl za dostatečného slunečního světla, tepla a deštů všechen povrch zemský, pokud nebyl pod vodou, náležitě připraven pro všechny druhy pozemských rostlin, které nežádají mnoho kyslíku od atmosfery. Nebylo-li však v praatmosfeře nebo v praoceánu volného kyslíku, pak musely uplynouti statisíce a statisíce let, než se ho tolik nahromadilo, kolik ho potřebují zvířata. Jinou otázkou je, zda-li již tehdy poskytovalo slunce dosti tepla. Byla-li země již před 20 neb 25 miliony lety utuhlá, pak ani slunce nebylo tak teplé jako je dnes, nicméně bylo dosti teplé, aby na zemi mohli žíti živočichové nebo rostliny.

Nové lidské dokumenty. A. Šebestová. Školní docházka. I. — Byla jsem přede dněm na jatelině, doňďa dom, otevřu dveře, kluk čučí za stolem. „Ježíšná Marjo" povdám. co je ti, žes nešel do škole? Je ti zle? — Ale, co by. Co nevidíte, že mě kolena čúhajú z gatí ven? — Strela do tvej matěry! Skrz to? — Áno, vidíš si jich, aby se mě kluci posmívali, že mě tamtady ucházá rozum? — A proč s ně neřekl večír? — Aby ně tatínek našvacali? — Šak bys zaslúžil — nový gatě — kady tě ale čert zas nosil. Ani to tatíkovi neřeknu, dostali bysme oba.

II. Desítiletý: — Paní Šebestová, títo lidi v temto baraku, to sú pane nespořádanci! — Ale jdi, to se ti enom tak zdá. — Aha zdá! Děcka to do škole nepošle, enom se lundajú po hulici a zlobijú darmo všeckých lidí.

III. — Co se pořad okrucuješ, co nendeš do škole? — Ja, dyž já se bojím, dyž sen včera nebyla ve školi. — No, tož co, řekni učitelovi, že tě bolela hlava. Śak on neví, žes byla na jarmaku.

IV. — Tetičko, pan učitel povídali, že máte Filipa poslať do škole, už dva dni nebyl. — Řekni, že není doma. — A dyť čučí henkaj za dveřma. — Enom di, a řekni, že nebyl doma.

Děti a stromečky. I. — Snad házete, děti, do studně kamení. — Ale co by. Dyť sú to kobylence. — Jéjda, dyby se tak vaši maminka tej vody napily a roztonaly se — ze špinavej vody lidi tuze stonávajú — kdo by vám potom píkával buchty s trnečkama? Řeknite rači tatínkovy, aby vám udělali dřevěnú lopatečku, že vy všecky kobylence a kravěnce po cestě seberete a zanesete ke stromečkom. Lidi, ty porostú a budú mět jablišek dyž jich tak pohnojíte. — A my máme v humně hrušku! — A my máme šest stromů! — A my osmnáct! A zalíčili sme jich, a vy ne. — No tož enom pořád cestu umetejte a noste to pod stromy, aby honem rústly. — No šak.

II. — No, kde utěkáš Františku? — No, za vama. Podývejte se, že tento stromecek (sotva zasazený) nevytrhnu? — I to bys temu dal! Dyť strýček Dufek mysleli, že jim všecky ty stromečky budeš hlídat a že ti potom dajú plnej klobúk hrušeček Aji každú babulku zažeň, aby do stromečků nekúsla. Sbor vrstevníků Františkových: — Co ti to povdali Šebestová? — Ze já ty stromecky musím chlídat, babulky odehánět.

III. Žena. — Počkej, bestyo hromská, enom co tě chytnu, v půli tě přetrhnu! Já ti dám, točit se okolo stromečka, dyť ho vyvrátíš! Děti po odchodě ženy. — Just jim s ním zatřepme, dyž Jankovi tak nadávali, baba sekutná.

IV. Žena. — Šak nám tady to ovoce neobstojí. Já. — Vemte si toť Jozífka, on vám to bude hlídat, dyž nemáte chlapců. Žena. — Och Bože, aby mě za chvilku nabil? Pětiletý Jozífek. — No dyž, dyž byste zaslúžili, co bych měl dělat? Žena. — Toto se podívejme! Co sú to včil enom za děcka. Od malu si to trúfá. Šak včil každej sedlák, dává-li děťom ten statek, aby si pomyslel, co dělá, a nepúščal opratě z rukú. Jak se povdá: „Pusť opratě, bičem na tě."

V hareště. — Mně nebylo v hareště zle, enom to mně dlabalo (mrzelo), že se nám just sádlila hus. Mosel ju starej nasadit. A jací páni tam byli zavření. Ten jeden — takový měl šikovný fúska pod nosem — mně povi-

dal: „Ej tetko, dyby mně tak bylo, jak je vám.“ Ten prej si posedí, moc lidi pošidil. No, co já za to roští dycky to lehko odsedím a půjdu zas na dříví. No, co si počnu? A já sem povdala, než bych šla do hareštu, rač dám chleba k pekařovi a na dříví nepůjdu. Co s tým člověk prozahálá, to može it rovně na tovarych a dřívího si kúpit. A dyž má suchýho uhlího, ani velice teho dřívího nepotřebuje. Oni by, víte, tí hajní ani teho dřeva suchýho člověkovi nezáviděli, ale dyž oni ají tí školáci z úkolních dědin docházejú do tech lesů a dělajú na pohoršení, řežú aji syrový dříví, a ty ženský rovněž bez rozumu, tu sežne mladý stromečky, tu utne kluztú hatinu, no ja, milí braši, mosijú potom dokračovat na lidi, dyž to nemá svědomí.

Literatura.

SS. Cyrill a Method v upomínkách památek starožitných na Moravě. Sebral Dr. Frant. Přikryl. Nesnadno ať v dějinách církevních ať světských vytknouti zjev, jejž — pokud se týká důležitosti a důstojnosti — možno porovnati s poselstvím bratrů soluňských na Moravu. Nepřikládala-li veškerá intelligence naše události této náležitou váhu, příčinu netečnosti této dlužno psáti na vrub historikům, kteří pojímali a doličovali ji jednostranně se stanoviska pouze náboženského, se zřetele spouštějíce, že účel příchodu Cyrilla a Methoda na Velehrad byl zároveň diplomatický a vysoce státnický. Karlovci, přijavše od Lva III. (800) římskocísařskou korunu, dopouštěli se trojí svévolnosti, že, osobujíce si světovládu, kraje sebe násilněji způsobem latinským pokřestěné o svobodu připravovali a panství německému podrobovali, že císařství byzantské vedle sebe trpěti nechtíce, je stůj co stůj zmařiti se snažili, a že svatou stolici znevolnivše, z papežů nástroje k provádění politických svých záměrů zneužívati se odvažovali. Za časů Mojmírovců Rostislavových přijímali Moravané křesťanství po způsobu latinském, a tudíž jménem křtu toho začali Němci na Moravu činiti nároky. Obava o trůn nutila tudíž Rostislava, hledati oporu proti tomuto tak zvanému pudu Němců k východu tam, kde spojenství s Moravou proti témuž nepříteli rovněž potřebou se uznávalo. Bylo to v Římě i v Byzanci. Tehdejší papež Mikuláš po pomoci Moravanů toužil, aby se z poručnictví německocísařského vybavil a neodvislosť svaté stolici opět zjednal. Stejná tíseň sdružila Byzanc s Velkou Moravou i se sv. stolicí k společné obraně, kterou prováděti organisováním samostatné slovanské, od německé hierarchie a říše neodvislé církve, svěřeno slovutnému učenci Cyrillu a osvědčenému státníku Methodovi, kteří byli způsobili na základě církve té budovati všestranně svéráznou kulturu vzhledem jak k sociálnímu uspořádání národa a zařízení státu, tak ku pěstování vědy a jmenovitě stavitelského umění, malířství atd. K tomu účelu sprovázeli Cyrilla a Methoda četní pomocníci. Tak zahájena byla a rozvinula se velkolepá činnost zvaná cyrillomethodějskou u Slovanů, jejížto východištěm a středem byl Velehrad. Stopy světodějinné činnosti této vyhledávati, vytknul si úkolem Dr. Fr. Přikryl před dvaceti lety, jehož zdařený výsledek uložen ve spisu svrchu jmenovaném. Jest to sbírka pověstí a různých připomínek, jež se v podání lidu moravského zachovaly, a jejichžto množství dosvědčuje, jak pronikavé působení blahověstů našich a jejich družiny bylo. Zvláštní zásluhou Přikrylovou zůstane, že vyzkoumal sedmero tak zvaných „hradských“ silnic, jež vesměs se na Velehradě od pradávna soustřeďovaly a jež cyrillomethodějským blahověstům svrchu naznačenou kulturní, kultusní a státní organisaci podnikati a prováděti usnadňovaly. Cesty tyto, po jejichžto obou stranách se cyrillomethodějské tradice v ústech lidu, pak různé cyrillomethodějské předměty, jako kamenné kříže, studýnky a t. d. hojně naskytují, vydávají svědectví, že Velehrad byl sídlem panovnickým a stanicí světového obchodu Slovanů

jako Praha, Ostřihom, Zader, Novgorod a t. d., kterážto města moře baltické se zaderským a s Byzancem velkokupecky spojovala. Hradské ty silnice vedly od Velehradu k Olomouci, ku Praze, k Brnu, ke Krakovu, k Trenčínu, k Nitře a k Římu. Cestu k Římu naznačují dle výzkumů Hermenegilda Jirčíka, Matěje Procházky a jiných badatelů kaple svatoklementské, jež se táhnou z Čech Moravou a slovinskými kraji k významné a pro slovanskou historii církevní veledůležité Vogleji (aquilea) a tudíž i k Římu. — Velkou péči věnoval Přikryl svatoklementské stanici u Osvětiman, k jejížto důležitosti vzhledem na působení slovanských cyrillomethodějských mnichů p. Čechmánek zajímavými nálezy znova obrací zřetel. Povšimnutí zasluhuje výzkum Přikrylův o svatoklementské dani, která se na samostanice u Osvětiman i na Slovensku uherském od Levaře až po Banovice do nedávna vybírala, a že v území daně svatoklementské se výroční den sv. Klementa papeže jako v Čechách sv. Václava svátečně světí. — Že pověsti a tradice během dlouhých běhů v ústech lidu pozměněny bývají, je známo; avšak nepochybno, že v každém podání z dávné minulosti pocházejícím, kus pravdy skryté bývá, což také o cyrillomethodějských upomínkách vzhledem na zkomolenosť některých z nich platí; pročež i sbírka jejich, Přikrylem pořízená, kritického rozboru vymáhá, jejž vykonati však úlohou Přikrylovou nebylo. Za to snažil se slovutný sběratel v básnickém nadšení cesty a činy bratrů soluňských na cyrillomethodějská místa tak připoutati a znázorniti, jakoby písemně doloženy byly. Způsob tento líčení působení ss. Cyrilla a Methoda není však nikterak na újmu ceny spisu všelikého uznání, jmenovitě se strany vlastivědné hodného. Sběrateli památek cyrillomethodějských přicházely vděk vědomosti archeologické, bez nichž za dob našich nesnadno jest se historickému badateli obejíti. Spis vyzdoben četnými obrázky po výtce archeologickými a dvěmi mapami. Jedna podává situační plán Velehradu, druhá značí svrchu uvedené hradské silnice a všechna cyrillomethodějská místa, jež Přikryl vypátral a zjistil. Spis tento je výmluvným dokladem k důležitosti otázky cyrillomethodějské a nalehavým výzvem k řešení otázky této zanedbávané bohužel na úkor správného dějepisu netoliko Moravy nynější, nýbrž i dalekých končin Moravy Velké a všeho Slovanstva jak po stránce církevní tak politické, sociální a kulturní vůbec. —m.

Jubileum encykliky cyrillomethodějské „Grande munus" (Vznešený úkol). Napsal Jan Vychodil. 1905. Na koncilu Vatikánském pronášeje zvěčnělý biskup Strossmayer vážné slovo o významu Slovanstva v dějinách minulých i budoucích společnosti lidské, poukázal ku vznešenému úkolu cyrillomethodějského poselstva na Moravu, tehdy Velkou, a doložil, že byťby úkol ten přerušen býval, ku platnosti bude přes to přece přiveden. Lev XIII., zasednuv na stolec Petrův a rozpomenuv se na památnou řeč Strossmayerovu o vznešeném úkolu blahověstného působení soluňských bratrův u Slovanův, uznal zvláštním povoláním svým a povinností apoštolskou přispěti k uskutečnění dotčeného vznešeného úkolu. Zahájeny ve příčině této porady, jejichžto výsledek objevil se dne 30. září 1880 v cyrillomethodějské encyklice, začínající slovy: „Grande munus" (Vznešený úkol) a proto název tento nesoucí. Odvěcí nepřátelé Slovanstva, rozpoznavše záhy světodějinný dosah encykliky, veškerý svůj um sebrali a vliv vynaložili na to, aby byla umlčena, což se jim pro tenkráte sice podařilo; ale po pětadvacíti letech oživnuvší, přihlásila se způsobem jubilejních oslav ku slovu, jejížto věrným tlumočníkem se prokazuje spis Vychodilův. Výkladům Vychodilovým dodávají zvýšené ceny výroky a názory Strossmayerovy o podstatě velkolepé idey cyrillomethodějské a smírčích záměrech Lva XIII. — papeže Slovanův. Dotýkajíce se jubilejního předmětu a co s ním souvisí, nepřesahujeme nikterak program muzejního časopisu, jejž jeho původce Havelka ve zvláštní službu vlastivědnou uváděje, ideu cyrillomethodějskou z něho nevyloučil, nýbrž jí slušnou pozornosť věnoval jako stěžejní myšlence slovanského moravismu, v němž předtisícileté děje Slovanstva shrnuty a soustředěny byly. Jubilejní letošní oslavy směřovaly k tomu a daly podnět: děje ty doposud bohužel náležitě neobjasněné zkoumati a zjistiti Naléhavá jest potřeba toho vskutku; poněvadž dotyčné děje Staré Moravy tvoří podklad dějin českých a poněvadž dějiny tyto po mnohých stránkách zůstanou záhadnými, dokud Velká a jmenovitě cyrillomethodějská a Mojmírovská Morava důkladně ozřejmena nebude. Není to na příklad hlas ojedinělý, nýbrž čím dál tím směleji za-

čínají vážní badatelé tvrditi, že husitskému hnutí na příklad porozuměti nelze bez znalosti dějin cyrillomethodějských a že znalostí touto úsudek o hnutí tomto na pravou míru uveden bude, tak jako vznik a vývoj království českého-přemyslovského zřejmým se stane teprve prozkoumáním říše Mojmírovské, jejíž pokračováním vlastně jest. Dosvědčuje to bohužel málo všímaná událosť mohučská z r. 1086, kde na Vratislava II. přenesena byla ta hodnosť královská, která zdobila rod Mojmírovců, a kterou honosila se Morava, dokud jako království za své nevzala. Encyklika „Grande munus“ udělila Slovanům, kteří výsad a darů cyrillomethodějské církve pozbaveni byli, možnost a právo, v duchu církve té obroditi se, a církev tu v její původní ryzosti ve svých zemích obnoviti. Jubilejní oslavy encykliky této pak uložily našim historikům zodpověděti otázku: V čem původní ryzost a nepokalenost tato pozůstávala; jak dlouho v končinách našich církev cyrillomethodějská se udržela a kterými prostředky byla z nich vytlačena? Prozatím známo, že podstatu cyrillomethodějství nečinila jen slovanská bohoslužba, a že Sázava nebyla posledním samostánkem cyrillomethodějským, nýbrž že toho druhu klášterů ještě v druhé polovici třináctého století čítalo se i v Čechách několik, což dosvědčuje nařízení papežského legáta Quidona ze dne 12. května r. 1267, daného biskupu pražskému za tím účelem, aby všecky kláštery tak zvaných mnichů černých — to jest slovanských — prohlídce k vůli reformě podrobil (Viz: Emlerovy Regesta Bohemia), kterážto reforma k polatinisování čelila. Nebude od místa připomenouti, že v Uhrách za časů Innocence III., jenž na začátku třináctého století vládl, mezi četnými kláštery cyrillomethodějskými toliko jeden latinský naskytoval se. Pokud se týká způsobů, jichž na úkor církve cyrillomethodějské upotřebováno, shledají historikové, že při jejich volbě ani slušnosti ani vůle Kristovy šetřeno nebylo, a že tudíž papež Lev XIII. vykonal skutek spravedlnosti, svoliv encyklikou „Grande munus“, aby se ve smyslu zásady „res clamaet ad dominum“ církev cyrillomethodějská do těch končin slovanských vrátila, z nichž neprávem byla vypuzena, a aby vyhověno bylo tím pravidlu, jež zní: „restitutio in integrum“. — Spis zamlouvá se vzornou pílí, kterou Vychodil předmětu věnoval, toliko bychom si byli přáli, aby byl podotknul, co na jiném místě dovozujeme, že solunští blahověstové naši neobmezovali svou činnosť na udělování křtu a na výklady evangelií, nýbrž že ji doplňovali úsilím vpravdě vysoce státnickým a diplomatickým, čímž jejich poselství nabylo důležitosti a stalo se dvojnásob záslužným

—m.

Naše Slezsko. Napsal Jan Vychodil. Anižby se potřeba archivarního historického bádání, jež totiž z psaných listin po výtce čerpá, zlehčovala a podceňovala, prohlédá se nyní bedlivě ku pěstování dějepisu kulturního. Tato stránka dějepisné činnosti opírá se hlavně o výzkumy archeologické a národopisné. Tento zdroj sáhá hloub než prameny papírové a pergamenové a jest tudíž způsobilý, osvětlovati také doby, jež psaným památkám archivním předcházely. Dějepis archivní čili listinný obírá se líčením válek, zásluhami panovníků, sociálními přednostmi šlechtických rodů, zprávou zemskou, působením hodnostářů církevních, vlivem udělovaných výsad městům a řemeslům na vývoj průmyslu a hospodářství a jinými důležitostmi, které se týkaly jistého města, kraje aneb té které země. Tohoto pozemkového ohraničování, jež listovná historická činnosť připouští, u vzdělání dějin kulturních není. Kdo chce na př. psáti kulturní děje české, nesmí z národopisného bádání vyloučiti ani Moravu, ani uherské Slovensko, ani Čechy v Dolních Rakousích, ani — Slezsko. Proto doplňuje se Národopisné Museum v Praze nezbytně národopisnou látkou všeho druhu i z uherského Slovenska, aby bylo dostatečným pramenem pěstovatelům kulturních dějin českých, jež — jak podotknuto — nemohou se obmeziti na Čechy samy, nýbrž musí do svého objemu zahrnouti veškeré živly československé beze znění na hranice Uher, Slezska a Dolních Rakous. Za touto příčinou vydal také Dr. Lubor Niedrle „Národopisnou mapu uherských Slováků“, aby neodlučnou jejich příslušnosť k Čechům, pokud se týká studií národopisných, znázornil a usnadnil.

Národopisné práce ve Slezsku podjal se Jan Vychodil, jiż v knize „Naše Slezsko“ uložil. Kniha nesvědčí jen o mnoholeté neúnávné píli a soudné a pronikavé sběratelské způsobilosti Vychodilově, nýbrž dlužno vzhledem na přehledné uspořádání látky vysokou její cenu uznati. V knize šetřeno přesné mluvy lidové se zřetelem k

dialektu opavskému a těšínskému. Tím stala se pokladnou pro jazykozpytce, tak jako hojnou zásobou písní a nápěvů posvátných, milostných a žertovných, vesměs však lidových, seznamuje skladatele s lidovou hudbou slezskou. Všecky práce sprovázeli Slované zpěvem, zpěvem ulevujíce si při ní. I při zábavách tanečních ve Slezsku zpěv převládal nad hudbou.

Výkladu o umělecké a esthetické ceně lidových písní a tanečních popěvků, věnoval sběratel zvláštní kapitolu. Kapitola tato vyznívá v žal nad úpadkem tohoto důležitého příznaku národnosti a kultury, jehožto následkem ubývá i na venkově zbožnosti. Totéž pozorovati při všech ostatních stránkách a poznatcích národnosti a kultury, že odkládá-li je lid, chladne i u víře a klesá mravně.

Výroční obyčeje, slavnosti, zábavy, pranostiky, pověry a t. d., z nichžto mnohé jsou přežitky kultusu a bájesloví pohanskoslovanského, nalézají se v pořadí slavností a svátků roku církevního, což se vysvětluje tím, že moudří blahověstové nezavrhujíce všecky obyčeje, mravy a způsoby života pohanského, nýbrž šetříce zevnějšího útvaru (formy), zvykův, slavností a úkonův náboženských pohanských předků našich, ale vylučujíce obsah a směr zlý, oživili dotčené formy duchem a jádrem křesťanským. Jak hluboce byl náš lid proniknut citem a vědomím rodinným, na němžto spočívá a závisí řád pospolitosti a socialní zdar obce a národa, naznačují dojemné obřady a způsoby, jež spojeny byly se svadbou, s křtinami a s pohřbem ve Slezsku. Této důležité stránce národopisu slovanského věnoval sběratel zvláštní zřetel.

Rovněž zajímavá a pro lidovědu důležitá jsou pozorování, jež P. Vychodil v knize vzhledem na mizící kroj a vytrácející se lidové léčení zaznamenal a pro budoucnosť ku vědeckému posouzení kulturních poměrů ve Slezsku zachoval.

Různé a povýtce důvtipné hry chránily mládež před prostopášností a mnohé z nich byly rázu tělocvičného. Připomínáme u příležitosti této, že pí. Lucie Bakešová, jež tělocvičné hry dětské v okolí brněnském studovala, nemůže se podnes dosti nadiviti tomu, že cvičitelé Sokolů samorostlé látky tělocvičné neupotřebují takovým způsobem, jako na př. malíři ornamentiky aneb skladatelé písně lidové ku znárodnění umění hudebního a výtvarného. Lidové léčení předpokládalo znalosť květin a bylin; ale také jiné obory přírody byly předmětem pozorování a zkoumání lidového, čehož důkazů hojnosť podává kniha: „Naše Slezsko“. Kniha obsahuje 11 kapitol, jejichžto obsahem uvádí se čtenář do nejtajnějších záhybů srdce lidu selského, a poznává jeho posvátné a národní podstaty. Lidověda a národopis získaly v P. Vychodilovi zdatného a způsobilého pracovníka. Komenský pravil a zkušeností dokázáno, že výchova mládeže školou a duchovní správa bez důkladné znalosti povahy a všech vlastností a zvláštností jak žáků ve škole, tak dospělých farníků dařiti se nemůže. Kterak si učitel a kněz znalosť tuto zjednati může, poskytuje jim kniha Vychodilova výborný návod. *m.*

Zprávy spolkové.

Kronika muzejní:

Dne 12. července 1905 oslavil Vlastenecký muzejní spolek tichým a důstojným způsobem dovršení 80tých let svého velezasloužilého předsedy veledůstojného pana rady P. Ignáta Wurma, jenž před 22 lety se zvěčnělým MUDrem Wanklem a professorem Havelkou spolek byl založil.

V 7 hodin ráno sloužena veledůstojným panem kanovníkem ThDrem Pospíšilem v kostele svaté Anny na dómě mše svatá, při níž mimo staříčkého jubilanta přítomni byli zástupcové všech olomuckých českoslovan-

ských spolků. Zvlášť dojemně působily na žádost jubilantovu při mši sv. zpívané písně „Cyrillomethodějské“, staročeská píseň „sv. Václave“ a starý chorál „Hospodine pomiluj ny“. Po mši sv. fotografováni všichni účastníci s velebným oslavencem uprostřed v průčelí dómského chrámu panem komorním radou Wüstem, načež všichni doprovodili stařičkého vlastence do jeho residence, kdež jmenem všech spolků, a zvláště muzejního, oslovil veledůst. pana radu místopředseda muzejního spolku pan professor Fierlinger a vylíčiv velmi dovedně zásluhy a činnost jubilantovu, blahopřál jemu ku dovršení tak vysokého věku následovně:

Veledůstojný pane rado, milovaný předsedo náš! Ctění a milí přátelé!

Sešli jsme se dnes k převzácné a tklivé slavnosti. Chceme vzdáti hold kmetu, který dovršuje dnes osmdesátiny požehnaného věku svého, o kterém cestou k němu z chrámu Božího náš věhlasný mistr Nešvera pravil: Náš pan rada není 80 let stár, nýbrž 80 let mlád.

A přece byla jedna z prvních — ovšem papírových — zkušeností našich z I. cvičebnice latinské: Vita brevis est. Vidouce pak četné druhy a přátele v nejlepším věku mužném odumírati, poučeni jsme byli trpkou zkušeností života, jak pravdivá jsou slova ta. Dožije-li tedy málokterý ze známých výminečně 70—80 let při plné svěžesti ducha i těla, těšíme se z toho, obdivujeme se jemu, pokládáme ho za vyvolence prozřetelnosti a blahopřejeme mu. Stářím svým, zkušeností, uklidněností názorů a moudrostí vyniká nad své spoluobčany a těší se úctě a vážnosti všech. Tím více dlužno ctíti muže, který jako oslavenec náš, vyznamenával se po celý blahodárný život svůj nepřetržitou a úspěšnou činností, zasvěcenou, bližnímu vůbec, národu svému a jeho pokroku zvláště v míře nejhojnější.

Známe všichni dobře působení jeho co vlastence-kněze, co dlouholetého poslance lidu našeho, co horlivého badatele a pěstitele všeho dobrého, krásného a šlechetného, co spoluzakladatele mnohých ústavů peněžních a konečně i našeho Vlast. muzea. Známá nám však ještě vzácnější vlastnost, která mnohoplodný život jeho krášlí a šlechtí. Jest to duch naprostého sebezapření, nezištnosti, dobroty a lásky v pravdě křesťanské, evangelické, ba mohu říci Kristovy, kteráž jako tichá ale jasná zář, skutky cítění a slova jeho provází a proniká — jest to v nynější, příliš rozumové a zištné době řídká povznesenost, idealnost, snažení a práce, která všechnu samolibost a ctižádost vymezuje a našeho jubilanta všem, kteří s tohoto vyššího stanoviska na činnost vlasteneckou pohlížejí, tak drahým a nad jiné povznešeným činí.

A proto jest nám náš milovaný předseda světlem jasně zářícím, vzorem v každém ohledu dokonalého, šlechetného kmeta, a přejeme si vroucně, aby světlo to nám dále svítilo, aby plamen jeho přízně a lásky nás svým tichým, milým teplem dále ohříval, abychom jej tváří v tvář ještě dlouhá léta ctíti a milovati mohli, aby i on z této naší oddanosti a úcty se těšiti mohl.

Dejž mu Bůh žití mezi námi do nejzazších mezí života lidského.

Aby pak jeho milá tvář i těm, kteří zde po nás budou a do místností musejních vkročí, in effigie vstříc hleděla a je vítala, dal výbor musea na věčnou paměť rukou mistrnou shotoviti toto jeho poprsí.*)

Odevzdávaje je tímto Vám, přátelé, a celé veřejnosti, volám k pokolením a věkům budoucím:

Vězte a pamatujte:
Kdo ho znal, ten i miloval,
Počet ctitelů jeho bys nesčítal.

---

*) Řečník odhaluje poprsí jubilantovo, ověnčené zelením a kvítím, načež přistupují zástupcové jednotlivých spolků a blahopřejí ještě zvlášť.

Súčastněny následující spolky dle podpisů na praesenční listině:

1. Slovanský dělnický spolek v Olomouci. 2. Slovanský politický klub v Olomouci. 3. Vlastenecký Muzejní spolek v Olomouci. 4. Klub českých samostatných obchodníků a živnostníků v Olomouci. 5. Mužský odbor Národní Jednoty v Olomouci. 6. Zástupcové českých členů obchodní komory olomucké. 7. Selská jednota pro Moravu. 8. Katolická politická jednota. 9. Matice Cyrillo-Methodějská. 10 „Žerotín“. 11. Česká Beseda. 12. Spolek „Josefina Černochová“. 13. Dobročinný komitét dám. 14. Dámský odbor Nár. Jednoty. 15. Sbor professorský české reálky v Olomouci. 16. Sbor professorský slovanského gymnasia v Olomouci. 17. Sbor učitelský „Ústavu hrab. Pöttinga“ v Olomouci. 18. Vikářské kolegium. 19. Četní osobní přátelé oslavencovi.

Ctěte a následujte jej:
co kněze vzorného,
vlastence upřímného,
pracovníka na roli národa neunavného
a nezištného,
co muže srdce zlatého.
Budiž mu paměť a česť nehynoucí
— aere perennius!

boru, a že plní vlastně odkaz zvěčnělých původců muzea Dra Wankla a Havelky. Nebýti také Sušila, pravil, nikdy snad nebyl bych dospěl ku poznání, co v ohledu kulturním národopis v pravdě znamená, a nebýti rozmluv s rovněž drahým mi příznivcem a zvěčnělým knězem hrabětem

Skupina deputací českých spolků a korporací při oslavě osmdesátin P. Wurma.

Veledůstojný pan rada P. Ig Wurm, vyslechnuv blahopřání místopředsedovo, hluboce dojat děkoval za přízeň a pocty, jež se mu v tak rozsáhlé míře projevují, a pravil, že však musí zásluhy, jež se mu o Vlastenecké Muzeum připisují, uvésti na pravou míru, dokládaje, že věnuje jemu skromnou péči a že činí to za vydatné pomoci pana místopředsedy a za obezřetného a obětavého spolupůsobení celého výboru,

Bedřichem Sylva Taroucou, sotva byl bych pronikl k důležitosti ústavů muzejních vůbec a ku prospěchu pro náš národ zvlášť. Konám povinnosť vděčnosti, připomínaje ve vážné této chvíli a na sklonku mého života před Vámi, velectění zástupcové slovanské obce v Olomouci, že šlechetný šlechtic tento a mecenáš střádal a spořil, zakupoval na Údolní ulici v Brně zahradní pozemky, aby tam zbudoval moravské

muzeum toho tvaru a účelu, jako dvě léta po jeho předčasné smrti vzniklo Vlastenecké Muzeum v Olomouci. Týž hrabě Sylva Tarouca, jenž mne k nápravě a k výchově zanedbané mládeže byl před 46 roky do Brna povolal, vštípil mi již tehdy úctu ku staro- a lidovědě, tedy v době, kdy obě tyto vědy ještě nestály v popředí věd ostatních, jako za dnů našich.

Zástupcům českého čtenářského spolku připomenul, že, když měněny byly jeho stanovy, radil, aby zůstalo se při názvu spolku slovanského, poněvadž nadejíti může doba, kdy osamocené a na sebe obmezené češství na svou záchranu proti všeněmectví, jehož nebezpečí pro národ náš i pro Rakousko bylo již tehdy předvídati, nepostačí, nýbrž mu třeba bude vyhledávati spásy v tak zvané vzájemnosti slovanské, a doložil, že toužebně si přeje, aby spolek ten opět se stal útulným střediskem všech spolků našinských a celé slovanské obce v Olomouci, a aby v jeho lůně nedávaly se podněty toliko ku ušlechtilým zábavám, nýbrž také ku vědecké a umělecké činnosti, slovem ku všemu, co se vyrozumívá krásnem, dobrem a pravdou.

„Žerotínu" vzdal dík a chválu, že ku platnosti uvádí hudbu uměleckou, vyrůstající z kořene písně národní. Třeba toho, poněvadž i po stránce této v závodění kulturním náš národ prokázati se musí samostatným a svérázným, aby nemohlo se mu vytýkati, že co krásného a dokonalého máme, vydlužili jsme si od sousedů. Uznáváme pak zvláštní zásluhou „Žerotína", pokud ve svých produkcích šetří ušlechťujících a vzdělavacích potřeb té třídy národa, kterou nesprávně nazýváme nižší, neboť ona jest důležitou částí jeho. Když pak řada přišla na mistra Nešveru, poznamenal náš jubilant, že dle přísloví všeho dobra do třetice, přísluší mistru tomuto po Galusovi a Křížkovském v řadě čelných ředitelů kůru na olomuckém dómě třetí místo, a netajil toho, že jest žádoucno, aby u nás při zpěvu chrámovém a posvátném opět šetřeno bylo výzvu žalmistova: „Všeliký duch ať chválí Hospodina", ať Ho chválí tudíž Slovan duchem svým také.

Delegátům „Národ. Jednot" kladl na srdce, že jejich úlohou není hájiti jen jazyk, nýbrž pěstovati také národnost, v čemž se u nás bohužel často chybuje.

Klubu samostatných českých obchodníků a živnostníků připomenul vzácnou dobu, kdy Slované ovládali svět obchodováním, jež trhovými městy: Prahou, Ostřihomem, Zadrem, Haličem, Novgorodem, Kyjevem, Byzancem atd. spojovalo Balt s mořem Zaderským, Černým a s Bosporem, a odtud s Řeckem atd. Kvetlo-li kupectví, nemohlo se nedařiti ostatním slovanským živnostem. S podivem jest, že k této důležité stránce kultury naši historikové dostatečně neprozírají; ačkoliv nestranní cizinští učenci jako Galletti doznali, že Němci od Slovanů se průmyslu, řemeslům a národnímu hospodářství vůbec naučili, ale jim za to černým nevděkem se odměňují.

Poznámky tyto svědčily zároveň zástupcům záložen, jejichž blahopřání zodpověděl v ten smysl, že zakládaje záložny měl na mysli, že správcové záložen s rozvahou a se znalostí národohospodářskou napomáhati budou poctivě blahu lidu našeho, jak vzhledem k obchodu a živnosti, tak vzhledem na zemědělství.

K zástupci pak „Selské Jednoty" pravil, že důležitost rolnictva nikdy nepodceňoval, nybrž že toho vždy želel, že neblahými poměry, jimiž vyrozumívá pověstný pud Němců k východu, u Slovanů původně jako v Číně ctěné rolnictvo učiněno bylo podnožím stavů jiných. Jakou váhu třídě rolnické jubilant v národě přikládá, toho důkazem jsou záložny rolnické, jež na Moravě organisovati začal, a doložil, že ku péči o rolnictvo vedla ho povinná vděčnosť; vždyť požehnaná selská chaloupka nedala zahynouti jazyku a národnosti, a v ní bohdá zachová se zbožnost otců a obrodí se dědictví cyrillo-methodějské v původní ryzosti a velebě.

Rovněž významné bylo co promluvil stařičký oslavenec ku delegátům dělnictva. Pravil asi takto:

Ani na sněmu ani na radě říšské nevyhýbal jsem se tak zvané otázce sociální, jež zajímá kde kterého myslitele a státníka; ale vyhýbal jsem se otázku tu považovati za otázku dělnictva, jež zrovna tak, jako ostatní vrstvy, třídy a stavy společnosti podrobeno jest křehkostem lidským, jež znesnadňují řešení ze všech nejvážnější otázky této. Otázku tuto, dokládal, nutno řešiti, jako otázku práce, v nížto v každé zračí se důstojnost člověka a jeho podobenství boží. Výstřední kapitalistickou činností a podnikavostí práce nehodně ve službu kapitálu uvedena a tím důstojnosť člověka a jeho podobenství boží pokaleno a zneuctěno. Zvráceností touto

nejvíce ohroženými a stíženými jeví se Slované, poněvadž jsou po výtce národem práce a toliko částečně povolání kapitalistického.

Z toho jde, že jest v první řadě Slovanů zájmem a že jim připadá úloha, otázkou sociální, jež jest povahou svou otázkou práce, takovým způsobem a za tím účelem řešiti, aby mezi kapitálem a prací docílena byla rovnováha a rovnováhou touto obnovena důstojnost všeho pracovného lidu a vráceno mu bylo — podobenství boží. —

Vážený jubilant podotknul na to, že pokud směr a činnost slovanského dělnického spolku sleduje, milerád dosvědčuje, že spolek tento za směrem sobě vytknutým nehlučně ale s rozvahou se ubírá, jak toho název spolku slovanského vyžaduje.

Delegátkám Poettingea vyložil, že hrabě Poetting přináležel ke družině Sušilově a že tudíž i jako osobní přítel zvěčnělého mecenáše moravského způsobilým se považuje, tlumočiti vznešené záměry, jež ho při zakládání ústavu vedly.

Hrabě Poetting nemohl si ani dívčí ústav, jejž zakládal, jinak představiti, než že se od ústavů toho druhu německých nebude lišiti toliko jazykem nýbrž i národnostně čili kulturně.

Vznešený jubilant připomínal zásluhy, jichž si slovanská žena získala o vážné stránky svérázné a samostatné kultury netoliko v oboru ornamentiky podivuhodným vyšíváním, nýbrž i moudrou a pečlivou výchovou dítek. Ona byla vždy duší vzorného hospodářství, a vliv její přispěl valně na vývoj řádů sociálních, v nichž zračí se duch prvotní obce křesťanské v Jerusalémě.

Hrabě Poetting, zakládaje dívčí ústav zvaný Poettingeum, toužil, aby byl semeništěm kultury ovšem novou dobou zušlechtěné a pokročilé, jež by vyrůstala z jádra a kořenů té kultury, na jejímžto vzniku a zdokonalení měla žena slovanská podíl. Dokládati zbytečno, že zvěčnělému hraběti Poettingovi nebylo neznámo, že kultury bez kultusu náboženského nestává.

Poněvadž správa Poettingea i po stránce této dbá záměrů a vůle jeho vznešeného původce, je mi útěchou, a jako ctitel a přítel nebožtíkův vzdávám správě té dnes upřímný dík. Rovněž všechny ostatní delegáty a zástupce a každého zvlášť podělil jubilant nějakou případnou poznámkou.

Na to shromáždění zástupcové spolků a osobní přátelé jubilantovi se rozešli s přáním, aby ještě po dlouhá léta dobrotivý Bůh mezi námi zachoval staříčkého a nadšeného kněze-vlastence vd. p. radu P. Wurma.

Po několik dnů docházely pak blahopřejné telegramy a dopisy od četných hodnostářů a korporací i učených společností předsedu Vlast. muzejního spolku, oslavující více jak $^1/_2$ století trvající blahodárnou činnost jeho jak na poli vědeckém tak i politickém, a potřeboval bych mnoho místa, kdybych blahopřejné přípisy chtěl vypočítávati. Též na mnohých místech Čech, Moravy i Slezska v tu dobu pořádány večírky Wurmovy a staroslavné město Přerov na trvalou památku činnosti jubilantovy pojmenovalo jednu z hlavních ulic ulicí Wurmovou, jež vedle ulice Sušilovy dlouho hlásati bude, že zásluhy P. Wurma o Přerovsko byly veliké. Podotknouti dlužno s povinným díkem, že slavná městská rada Přerovská ujala a postavila se v čelo akce uspořádati sbírku pro fond na budovu muzejní a darovavši k účelu tomu 100 korun vyzvala některá jiná města Moravy k následování.

Též slavná správa rolnické záložny v Křelově, kterážto záložna přičiněním dp. rady P. Wurma založena byla a jednou z prvních rolnických záložen byla — vyzvala, darovavši sama na budovu muzejní 50 korun — všechny záložny rolnické na Moravě, aby k jubileu 80tých narozenin dp. rady P. Wurma pamětlivy byly životního díla jubilantova — budování stánku pro Muzeum.

Slavná obec Křelovská přidala se ku daru záložny a darovala 10 korun.

Příliš bych se šířiti musil, kdybych jednotlivé dary, jež sešly se k jubileu předsedy našeho vypočítávati chtěl, a odkazuji interesující se na seznam darů v časopise uveřejňovaných a povinným díkem kvitovaných.

S potěšením jest mi se zmíniti o letní návštěvě muzea našeho školami okolními, jichž žáci, vedeni uvědomělým svým učitelstvem, nabádáni ku všímání si starých památek po předcích našich uchovaných.

Navštívily hromadně muzeum v letní době následující školy: 1. Štěpánovská, 2. Dolanská, 3. Přáslavická. 4. Bystrovanská, 5. Bohuňovická, 6 Příkazská, 7. Chvalkovická, 8. Hnojická, 9. Křelovská, 10. Lutínská. 11. Těšetická, 13. Ústínská, 13. Kožušanská, 14. Charvátská, 15. Býstročická, 16. Dubská, 17. Hodolanská měšťanská, 18. Reálka hodonská. 19. Reálka olomucká.

XLII. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní muzejní budovy

od 1. května až do 15. září 1905 poskytli tito P. T. příznivci jeho, a sice:

	K
Josef Abrham, maj. par. cihelny v Kunovicích	5·—
Krista Auerová v Plzni	1·—
J. Babánek, statkář v Jílovém	1·—
Arnold Balzar, ú. aut. civ. geom. v Uhříněvsi	1·—
Rud. Baroubek, obch. v Žižkově	3·—
Frt. Bárta v Šumicích	1·—
PhDr. Jindř. Beránek, far. v Praze	1·—
Frt. Bezděk, kavárník v Uh. Hradišti	1·—
Ant. Bělohoubek, c. k. dvor. rada ve Vídni	4·—
Em. Brandeis, dipl. zvěrolékař v Chocni	1·—
Fr. Brhel v Boskovicích	1·—
Sbor prof. c. k. české reálky v Č. Budějovicích	5·—
Ant. Cetkovský, kapl. v Uh. Hradišti sbírkou	6·—
Jaroslav L. Císař v Dobré p. Okrouhlice	1·—
JUDr. Mir. Čelakovský, tajemník zem. výboru v Praze	4·—
MUDr. V. Čermák, obv. lékař v Seči	1·—
Jos. Červík, koop. v Krumperkách	2·—
Leop. Čihák, obch. v Jílovém	1·—
V. Danihelka, spr. velkostatku na Kladně	1·—
Dr. J. Diviš, c. k. vlád. rada na Kr. Vinohradech	4·—
Jan Dostál, koop. v Ivanovicích	1·—
V. Drahokoupil, vrch. úř. Zem. banky v Praze	1·—
MUDr. Frant. Dreuschuh, lékař v Náměšti u Brna	2·—
Em. Dušek, maj. fotogr. atelieru v Třebíči	1·—
Alois Dvoráček, c. k. rada zem. soudu v Třebíči	2·—
JUDr. Josef Ettel z Hvozdomilu, adv. na Kr. Vinohradech	1·—
Zdeněk Fadrus, obch. v Uh. Hradišti	1·—
Jos. Frič, inž. v Praze	2·—
JUDr. Vojt. Guldener, adv. v Plzni	2·—
PhDr. Prok. Haškovec, prof. v Č. Budějovicích	1·—
Snáška	59·—

	K
Přenáška	59·—
JUDr. Karel Havelka, advokát v Chrudimi	5·—
Ant. Havlíček, stav. v Černém Kostelci	2·—
Josef Hendrych na Smíchově	1·—
Frt. Herles, inž. v Praze	1·—
JUDr. Jos. Hliňák, adv. v Liberci	1·—
G. rytíř Hodek, velkoprům. v Pětipsích	4·—
Spol. roln. akc. cukrovar v Holici	30·—
Jan Hrabák, c. k. vrch. báňský rada v Praze	5·—
Val. Hradil, far. ve Fryčovicích	4·—
Jindř. Chmelenský, maj. realit v Bavorově	1·—
Lud. Jakubíčková, učit. m. šk. v Praze	1·—
MUDr. O. Janěk, měst. lékař v Uh. Brodě	2·—
Anna Jehlíková, učit. m. šk. v Praze	1·—
MUDr. Frt. Ježek, lékař ve Vídni	2·—
Josef Jirauch, c. k. rada vrchn. zem. soudu v Chrudimi	3·—
PhDr. Jos. Kalousek, c. k. univ. prof. v Praze	10·—
V. Káš v Příbrami	2·—
Josef Klement, továr. v Hrobcích	2·—
Vil. Klenka, hl. kontrolor v hl. měst. pokl. v Praze	1·—
Mag. pharm. J. Knecht v Olomouci	1·—
Lud. Koncer, farář v Barnově	1·—
Městská rada v Kosmonosích	2·—
Ant. Kotýnek, stav. v Přelouči	1·—
Frt. Kouřil, naducitel n. odpoč. v Lošticích	6·—
PhDr. A. Kraus, c. k. univ. prof. na Král. Vinohradech	1·—
Cyr. Kráčmer, provisor v Rajhradě	3·—
Sbor prof. c. k. vyšší reálky v Hradci Král.	4·—
Obecní úřad v Kročehlavech	2·—
Ant. Kropáč, kat. v Zábřehu n. O.	1·—
Josef Kumer v Litomyšli	2·—
Sbor prof. c. k. reálky v Hoře Kutné	10·—
Jan Láska, far. v H. Moštěnici	4·—
Jenovefa Lettmayerová v Uher. Hradišti	2·—
Nájemství velkostatku v Liticích	2·—
Snáška	179·—

	K
Přenáška	179·—
M. Lubojacký, far. v Paskově	2·—
Sestry sv. kříže v Malenovicích	2·—
V. Markuzzi, c. k. notář v Unhošti	3·—
K. T. Maška, řed. reálky v Telči	3·—
F. Melichar, tov. v Brandýse n. L.	1·—
R. Mikš, numis. v Praze . . .	1·—
Ign. Musil v Badenu u Vídně .	2·—
Josef Nehyba, řed. cukr. v Rožďalovicích	1·—
Ferd. Nikl, vrch. účet. Malostr. zál. v Praze	7·—
Josef Novák, koop. v Kostelci u Holešova	2·—
Sbor prof. c. k. vyšší reálky v Nov. Městě	5·10
Fr. Novotný, naduč. v Jedlí sbírkou	4·—
Obec Křelov	10·—
Okresní výbor v Berouně . . .	25·—
Okresní výbor ve Zbírově . .	10·—
I. spol. mor. továrna na cukrovinky a čokoládu v Olomouci . . .	10·—
Ústav hrab. Pöttinga v Olomouci	100·—
Fr. Orlíček, učitel ve Vel. Meziříčí	1·—
Josef Ošťádal, gymn. prof. v Klatovech sbírkou	6·—
Hynek F. Páv, maj. strom. školek v Lysé n. L.	5·—
Václav Petr, maj. piln. závodu v Žamberku	1·—
Ant. Petříček, c. k. st. zástupce v Nov. Jičíně sbírkou . . .	12·—
JUDr. V. Pitra, adv. v Uh. Hradišti	3·—
MUDr. Vil. Pobuda v Strašicích	1·—
PhDr. J. Podpěra, c. k. gymn. prof. v Olomouci sbírkou . .	5·—
Fr. Pokorný, maj. parostroj. cihelny v Holešově	4·—
MUDr. Jos. Polák, obvod. lékař v Byšicích	1·—
Alois Pospíšilík, c. k. okr. zvěrol. v Zábřehu	2·—
Alois Potůček, stav. v Bubenči	2·—
Václ. Procházka, kons. kursor v Olomouci sbírkou	15·—
Fr. Prostějovský, far. v Pržně .	2·—
Rich. Randák, kvard. v Opočně	1·—
Dr. F. Růžička v Plzni	2·—
Václav Schmidt, úřed. cukrovaru ve Zvolenčvsi	4·—
Theod. Schön, kněz def. v Choryni sbírkou	5·—
Matěj Schreiber, kvard. v Chrudimi	2·—
Vojt. Soušek, koop. v Mladějovicích	1·—
Klára Spáčilová v Kroměříži . .	2·—
Lud. Stehlík, inž., c. k. assist. tech. fin. kontr. v Kelčanech . . .	1·—
Snáška	445·10

	K
Přenáška	445·10
Fr. Stejskal v Praze	1·—
Ferd. Šíp v Praze	2·—
Frant. Šmakal, c. k. poštmistr v Jílovém	1·—
Ant. Telička, naduč. v Penčicích při kan. visitaci na faře v Penčicích 25. května 1905 . . .	13·—
Aug. F. Toula v Blovicích . . .	—·50
Karel Toula, stud. v Plzni . .	—·40
Fr. Tupý, učitel v Křenovicích	1·—
Jos. Uličný, c. k. gymn. professor v Třebíči sbírkou	6·—
Ant. Uzlová, choť lesn. kontr. v Jindř. Hradci	1·—
Jan Vaníček, c. k. rada zem. soudu v Hrotovicích	2·—
Mat. Václavek, řed. škol na Vsetíně	2·—
Vinc. Vidlák, c. k. okr. fin. řed. v Uher. Hradišti	2·—
Rud. Vyhnánek, c. k. pošt správce v Bruku n. M., Štyr.	2·—
Františka Vysloužilová, selka v Příkazích	100·—
A. Wiedermann, obch v Tovačově	1·—
Záložna pokladna ve Veselí n. M.	5·—
Rolnická záložna v Dubanech .	20·—
„ „ „ Křelově . .	50·—
„ „ „ Náměšti u Ol.	5·—
„ „ „ Příkazích .	100·—
„ „ „ Star. Jičíně	10·—
„ „ „ Žeravicích .	4·—
Václav Zelinka, obch. v Slatině u Brna	2·—
Edv. Zlámal, far. v Doloplazích	1·—
Kat. Zopfová, choť maj. domu v Plzni	3·—
Fr. Žofka, c. k. soudní ofic. v Přerově	2·—
Pospolu . .	782·—
K tomu:	
Zůstatek 30. dubna 1905 . .	47713·42
Úhrnem . .	48495·42

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů sloužiž k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby

veškeré zásilky peněžní adresovány byly na „Výbor Vlast. Muzea v Olomouci“ a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehlednější správě Muzea.

Eduard Klement,

vrch. účet. Ústř. zál. rol., t. č. pokladník.

Seznam

nově přistouplých P. T. členů od 1. května až do 15. září 1905.

Členové činní:

JUDr. Karel Barvič, adv. na Vsetíně.
Al. Hruban, učitel v Mostkovicích.
JUDr. Otakar Hulka, c. k. notář na Vsetíně.
MUDr. Fr. Karafiát, lékař v Konici.
JUDr. Jan Kořínek, adv. na Vsetíně.
Jos. Kořínek, ředitel Ústřední záložny rolnické v Olomouci.
Ant. Kropáč, katecheta v Zábřehu n. O.
Frant. Navrátil, dom. vikář v Olomouci.
Měst. muzeum v Rokycanech.
Boh. Sommer, obchodník v Olomouci
Jos. Šíma, prof. čes. st. prům. školy v Brně.
Václav Šteffl, c. k. gymn. professor v Olomouci.
Petr Trapl, c. k. gymnasialní professor v Olomouci.
JUDr. Fr. Weiner, c. k. notář v Konici.

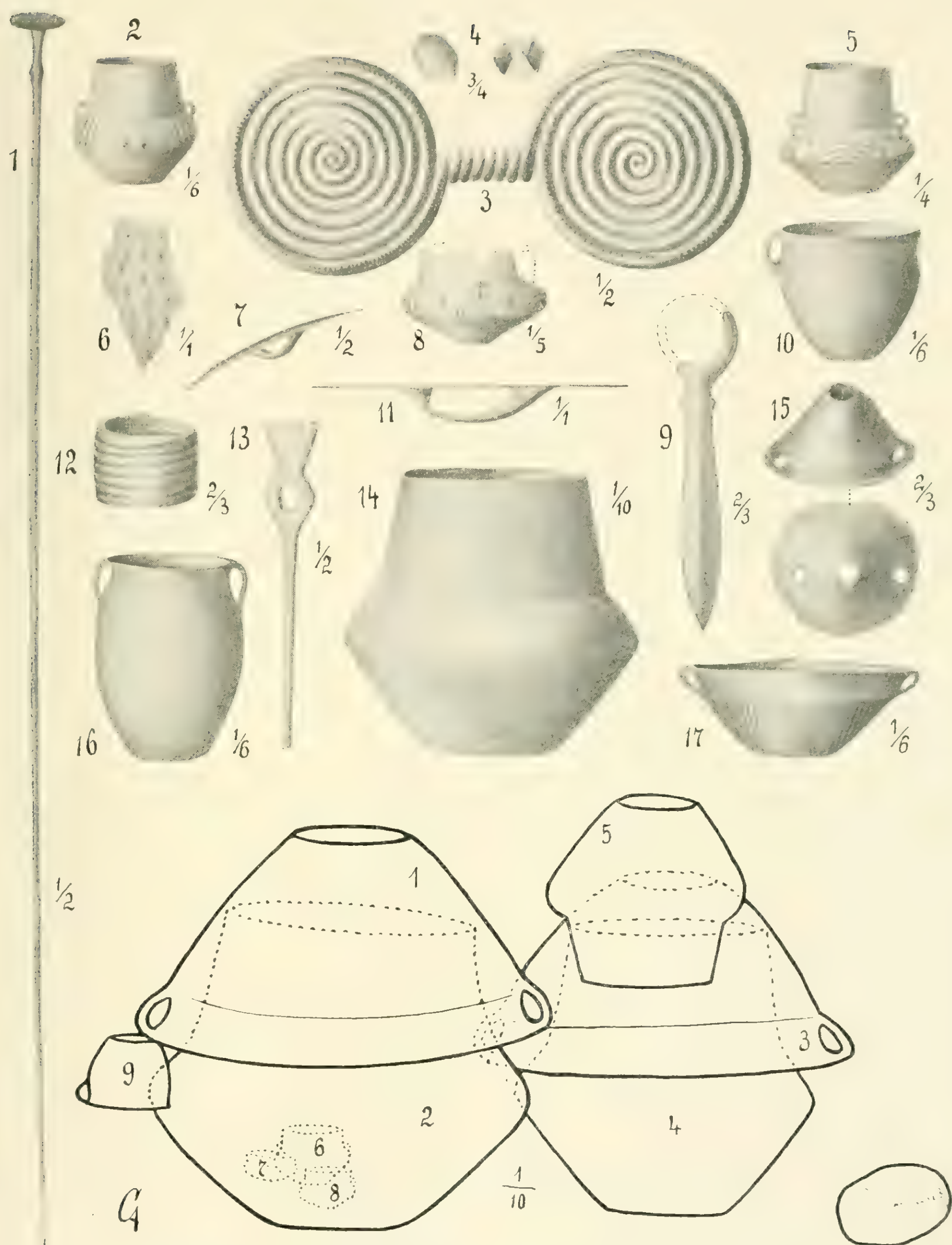
Nákladem Vlast. spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky v Olomouci.

Tab. I.

Zvoncovité poháry.

Starožitnosti z hrobu u Hrubčic a pohled na hrob ze strany jižní.
(Zadní nádoby nepoznačeny).

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU V OLOMOUCI.

—

ROČNÍK XXIII.

S 10 TABULKAMI A 8 OBRÁZKY V TEXTU.

V OLOMOUCI 1906.

Nákladem Vlasten. muz. spolku v Olomouci. — Tiskem Kramáře a Procházky v Olomouci.

OBSAH:

Články:

Různé zprávy:

Literatura:

ČASOPIS VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. v OLOMOUCI.

 ROČNÍK ZA 4 KORUNY. ČLENUM SPOLKU MUZEJN. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

ČÍSLO 89. a 90. — SPOŘÁDÁNO v PROSINCI ROKU 1905.

Z pravěku.

Podává **Mil. Procházková.**

Jak málo všímá si věda německá minulosti slovanské, ba že snad nepomíjí Slovanů v minulosti jen tak nahodile, někde, nýbrž dosti často i tam, kde by třeba přesnosť vědecká žádala, aby ke Slovanům poukázala, tomu nasvědčuje opětně mythologicko-praehistorická studie Karla Schirmeisena „Die Entstehungszeit der germanischen Göttergestalten", která vydána byla v Brně r. 1904. nakladatelstvím Karla Winikera. Úkolem tohoto pojednání jest proto, aby k práci této poukázalo, obsah její poněkud rozebralo a stanovisko slovanské k němu se odnášející pokud možno objasnilo.

* * *

Autor pozoruhodné práce této, Karel Schirmeisen, hlásí se ke škole autochtonistické. Škola tato snaží se, jak známo, dovoditi na základě předhistorické archaeologie, anthropologie, srovnávacího jazykozpytu a topografie, že prabydliště kmenů arijských či t. zv. Indogermánů dlužno klásti do Evropy. Ke škole té, až na malé výminky, hlásí se dnes snad již všichni přední praehistorikové, anthropologové a jazykozpytci srovnávacím jazykozpytem se zanášející.[1])

Snažíce se stanoviti pravlasť Arijů v Evropě, utvořili příslušníci této školy různé theorie buď cestou anthropologickou (na př. Poesche), linguistickou (Geiger), archaeologickou (Lindenschmit),[2]) topografickou (Žunkovič) atd. Jsouce všichni stejného názoru, že není Asie, nýbrž Evropa pravlasť Arijů, rozcházejí se přece pokud se týče stanovení místa, kde, totiž ve které části Evropy stála jejich kolébka. Nejvíce klonií se jich ke střední a východní Evropě, ale také jest jich dosti, kteří hledají kolébku Arijů ve Skandinavii, na Černém moři a jinde ještě.

Pozoruhoden jest názor Penkův,*) že praarijské obyvatelstvo Italie byli Illyrové. Místo původu Arijů v Evropě označuje na východě od Labe a Odry, kde usazena byla indo-iranicko-balticko-slovanská větev arijská.

[1]) Schirmeisen str. 9.
[2]) Ed. Boguslawski: „Methode und Hilfsmittel d. Erforsch. d. vorhistor. Zeit in d. Vergangen. d. Slaven", str. 4.
*) Zur Paläoethnologie Mittel.- u. Südeuropas" (Mittheil. d. anthrop. Gesell. in Wien XXVII. B. 1897. Boguslawski str. 4.

Bruinier udává severní Německo a jižní Švédsko za místo původu Arijů.

Boguslawski[3]) má za to, že Praarijové sídlili na obou březích Dunaje, kde bývala Moesie a Dacie, dnešní Bulharsko, Uhry, Rumaenie. Bessarabie, zem to, která ještě dále k Donu se rozkládá, což tvrdí na základě vývodů jazykozpytných.

Martin Žunkovič[4]) shrnul výsledek svého bádání v tuto větu: „Slované jsou dle vší pravděpodobnosti ve střední Evropě národ autochtonní, což dovoditi lze daleko do doby diluviální stopami jazykovými."

K názoru tomuto dospěl Žunkovič:

1. Na základě bádání po původu a významu názvů topografických ve střední Evropě vůbec.

2. Na základě bádání o geografickém rozšíření jmen původu slovanského, jakož i o jich applikaci na povahu povrchu půdy a geologické poměry dle rozsahu jména.[5])

3. Na základě zkoumání souvislosti přirozeného mythu a lidové obrazotvornosti naší doby s dobou někdejší.

Při své badatelské práci seznal Žunkovič[6]), že v Evropě většina ethnografických, hory a řeky ve starověku označujících jmen a ve střední Evropě vůbec nejvíce topografických názvů se naskytá, které jsou původu slovanského, rovněž jako že mnoho národů odvozuje svá jména od Slovanů, jak ve spise svém dovozuje,[7]) nemůže proto nikoho závěr jeho překvapiti, že všechna tato jména pocházeti musí od Slovanů zde přebývavších, neboť nelze si mysliti, že by Slované byli měli jakýsi vliv na udílení jmen několik století předem, než zde byli se usídlili. A když mimo to tolik národů svá jména od Slovanů odvozuje, musili zde přece Slované býti, aby měli příležitosť někomu jich uděliti. Neboť kdyby Slované skutečně byli přišli později, byli by tito národové měli již svá ustálená jména, a nikdo nebyl by si povšiml jmen nových. A konečně: kam poděly se ony miliony lidí, jež podmanili si Římané, kteří svou státní vyškoleností dovedli vnutiti každému národu své náboženství, svůj jazyk a své mravy?

A jak vysvětlí se fakt, že zároveň s klesnutím západní moci římské rázem miliony Slovanů ve střední Evropě bezpočetná sídla obývaly, aniž byly se odbývaly na těchto oblastech takové války, které pouka-

---

[3]) Eduard Boguslawski „Methode u. Hilfsmittel der Erforschung d. vorhistorischen Zeit in der Vergangenheit d. Slaven", aus d. Polnischen übersetzt von W. Osterloff, Berlin, Verlag Her. Castenoble 1902 str. 4.

[4]) „Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt." Kremsier 1904. Druck u. Verlag d H. Slovák. Svědomitý tento a hluboký učenec-badatel přesně rozlišuje ve své práci určité tvrzení od pouhé domněnky. Že však svých věcí jest si jist, tomu nasvědčuje sebevědomé jeho vyjádření, že má dosti odhodlanosti, aby vystoupil v samostatném boji na tomto mnoho již přetřásaném poli před každým forem, ač jinak ve své skromnosti sám nevylučuje možnosti, že by třeba semotam ve svých vývodech nebyl mohl pochybiti (Viz jeho spisu str. 110)

[5]) Viz více „Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt" str. 74.

[6]) Str 76.

[7]) Str. 28. a dále.

zovaly by k vykořenění ve střední Evropě dříve osazených obyvatelů, již by ihned v takovém množství Slovany byli nahraženi bývali? V nejkrutější bitvě, jež v dějinách se uvádí, byli na catalaunských polích vražedným způsobem poraženi Hunové.

A dejme tomu, že by se byl udál takový velkolepý převrat, že by rázem miliony usazených lidí stejným počtem Slovanů byly vystřídány, jimiž někde půl dílu světa by se bylo vyprázdnilo, tak přece nebyla by se mohla díti taková věc tak nepozorovaně, že by jí nebyli zapsali římští a řečtí spisovatelé, kteří zaznamenali dosti událostí bezvýznamných, neboť při velikém známém stěhování národů, jak tehdejší dějiny hlásají, jest Slovanů velice málo.

„Známe-li tedy", pokračuje Žunkovič, „tolik geografických jmen z nejrůznějších krajin s kořenným slovem slovanským z doby předkřesťanské, která jasně označují charakteristiku a místní shodu s předmětem jimi nazvaným, nemůžeme to pokládati i za nejhrubší předpojatosti — u mnoha set jmen — pouhou náhodou."[8])

Pokud se týče Schirmeisena, klade pravlasť Indogermánů do střední Evropy, jmenovitě do zemí germánských druže se k názorům Gustava Kossiny[9]) a Matouše Muchy[10]), i vyvozuje z nich, že indogermánský pranárod v Evropě repraesentován byl samými Germány. Ba po jeho mínění jsou některé praehistorické nálezy způsobily, aby mimo to předhistorickou mythologii Germánů ne-li přímo zjistily, tedy alespoň jako velice možnou stanovily.

Mínění tomu arci odporují názory Žunkovičovy a některých myslitelů německých, na př. Golthera, Schönbacha a j., kteří Grimmem uměle vytvořenou germánskou mythologii velice ostře skritisovali. Žunkovič tvrdí, že jména božstev germánských jsou pouhý nábor hlásek beze všeho smyslu, s čímž přece v druhých náboženstvích se nesetkáváme, poněvadž lidská mluva tvoří pouze vnitřně odůvodněná a jistý pojem v sobě zahrnující, totiž skutečná slova, proto také mohou se právě vlastní jména tvořiti pouze z takových slov kmenových, která jsou jazyku vlastní a skutečně něco značí[11]), jinak jsou původu cizího.

Golther pak praví: „Více než polovice J. Grimmem k zbudování germ. mythologie sebraného materiálu jest neupotřebitelna, že vzat jsa z pozdější, mladší doby, jest pro tuto dobu anachronistickým. A co více, mnohé v tom není vůbec německé, poněvadž pohanské obyčeje s části křesťanskými byly zatlačeny, s části však mythy starých nordických národů jako německého původu tam byly zařaděny".

A Schönbach píše ještě ostřeji, neboť vyjadřuje se takto: „Ona, abychom tak řekli naivní radosť hledati a skládati, již cítil svého času J. Grimm, zmizela dnes s větší části a musila ustoupiti střízlivé kritice. Víměť již, že germánské nebe mnoho obyvatelů nemá, že živě bující mythologie nordických národů a ostrovů musila doplniti, kde nedostačovala dosti chudá znalosť božstev germánských; jsme již přesvědčeni.

[8]) Str. 76. a 77.
[9]) „Die indogermanische Frage archaeologisch beantwortet".
[10]) Die Heimat der Indogermanen im Lichte der urgeschichtlichen Forschung.
[11]) Žunkovič str. 81. a 82

že naše dle jména známá božstva patřičně nejsou vylíčena, nepoznáváme více jejich rysů, proto také nesmíme jako pravdu vykládati, co ve víře lidové zanechali nám epigonové křesťanští".

Po mínění Žunkovičově působilo však na složení a utváření mythologie germánské více než vliv doby křesťanské lidové náboženství pravěkých Slovanů, které za znenáhlého, přirozeného vývoje jazykových odvětví z kmenového národa nepozorovaně na jiné bylo převedeno. Jeť to přirozený chod věci, že rozchodem aneb sblížením národů jazykové drobty, náboženské názory, zvyky a obyčeje normální meze překročujíce, snadno na cizí půdě se zakořeňují. Avšak sledujme věc dále.

Za podklad svým vývodům mythickým zvolil si Schirmeisen Eddu. Co jest Edda, snad všeobecně jest známo. Vyrozumívajíť se slovem tím dvě díla: starší, t. zv. Saemundar-Edda a mladší Snorra-Edda. Prvější, obyčejně pouze Edda zvaná, zahrnuje v sobě as 30 písní, jejichž obsah odnáší se s části k nordické mythologii, s části k nordickým či severským pověstem hrdinským. V této příčině jest také nejdůležitějším pramenem. Sbírka ta vznikla, jak za to se má, od r. 1240. až do r. 1250. Druhá Edda jest jakýmsi návodem pro mladé skaldy, t. j. básníky, jakých mají užívati výrazů poetických, jmenovitě u opisů, a aby poznali různé druhy veršů. Obsah její odnáší se opětně v popředí k mythologii severské.

O severské této sbírce bájí vyslovili mnozí již svou pochybnosť ve příčině jejího původu. Nejostřeji vystoupil proti ní Sophus Bugge[12]) a jeho škola, neboť spatřovali v ní sbírku přebásněných středověkých legend a klassických pověstí o božstvech a hrdinách, což však Schirmeisen snaží se vyvrátiti.

Také Žunkovič[13]) má za to, že Edda jest přetvoření dávných bájí o bozích dle okamžitých poměrů, že jest to místně přizpůsobené upotřebení Vedy, při čemž časem odpadla ze slova Veda hláska V. Tyto jednou známé, či jaksi v soustavný celek uvedené mythy se rozšířily, dostalo se jim změn, doplňků a přizpůsobení, a proto připadají nám dnes jako by byly původní, výrobky naprosto domácí. Jinak nediví se Žunkovič, že do Eddy vnikly elementy křesťanské. Po jeho mínění jest to přirozené, přináší-li staré náboženství novému a nové starému svůj deputát. Víměť přece, že v náboženství křesťanském udržely se v 19. století ještě mnohé představy a obyčeje pohanské.*)

---

[12]) „Studien über die Entstehung der nordischen Götter und Heldensagen." (Deutsch von O. Brenner) München 1889 etc.

[13]) V práci rukopisné.

*) Nedivme se tomu tedy, pochyboval-li i náš ostrovtipný starožitník Krolmus o původnosti Eddině, neboť se táže: „což je to za slovo Skalda, Skalde? Kdyť je to slovanské od skládání, skandování, skladatel písní, zpěvů slovanských. Když křesťanství obce slovanské na severu, na baltickém a volínském moři (Ostsee) co pohany roztrhalo, města popálilo, kam se měli utéci slov. kněží pohanští se svými přívrženci? než-li k severnějším bratřím Dánským, Švédským, Norvéžským a posléze odtud Islandským, Grünlandským (Gruna = zelená krajina, dědina, země) atd. a tudy mohli Eddu (vědu) přinésti do oných krajin k národům vytisknutým ke Skandinávcům. Slované před léty od Chvalinského moře až k moři Baltickému, od Uralu až k moři Sinému (Adriatickému) jsou byli usedlí. Města, hory, řeky, krajiny slovanské (nyní přetvořené) byly skůro po celé Evropě, v Anglii, Islandě, Dánsku, v Bavorsku,

Schirmeisen má však za to, že hledati vznik germánských božstev v dobách předhistorických jest stejně oprávněno jako božstev olympu řeckého, když úplně vyvinutý kult božstev kmenů germánských může se sledovati až do pátého století před Kristem. Stanovisko, které v této příčině jediné může vésti k cíli, jest dle něho stanovisko kulturně-historické a přírodovědecké.

Po jeho mínění[14]) musí býti každé božstvo věrným obrazem hmotné, duševní a mravní kultury národa, který je vytvořil, rovněž jako zračiti v něm se musí přirozený ráz oblasti, kde vzniklo. Stanovisko toto umožňuje, aby se ze šatu, ozdob, zbraně jednotlivých božstev, z jejich oblíbených zvířat a rostlin, z jejich názorů mravních, jejich schopností a zvyků, rovněž jako ze způsobu, kterak byla uctívána, vyvozovala doba jejich vzniku, k čemuž druží se ještě jejich podoba zvířecí, která přirozeně vyplynouti musila na primitivním stupni kultury z přirozeného a samo sebou se rozumějícího názoru, že každá člověku příznivá a v té které příčině užitečná bytosť výronem jest lidu příznivého božstva, s nímž jedné jest podoby.

Stanoviskem kulturně historickým a přírodovědeckým vysvětluje se také, že postupem kultury, se změnou přirozených poměrů bydliště, získáním nových domácích zvířat a pod. v lidu nastati musí snaha, aby se nové božstvo učinilo vládnoucím, které vypraveno jsouc příznaky nové kultury a okolí svému přizpůsobeno po většině nepřátelským se jeví vůči starému božstvu, je buď sesazujíc aneb v podřízené božstvo přeměňujíc, kterémuž pak již jen podřízená vláda se přisuzuje. Arci prý jest takové rozmnožování božstev možno pouze u národa, který vykazuje se dostatečně vyvinutou obrazotvorností a což zvláště jest důležito, který nemá silně vyvinutého kněžstva. A veškeré tyto podmínky shledává u národa germánského.

Kulturní stupně, jichž v této příčině třeba si povšimnouti, jsou tyto[15]):

1. Kulturní stupeň palaeolithické doby (starší doby kamenné) či diluvia, zahrnujícího v sobě období člověkem Neanderského údolí[16]) počínající (dle A. de Mortilletta as před 230—240.000 léty) a až do ustoupení posledních ledovců trvající (což bylo dle Nüescha, Heima a Brücknera as před 20.000 léty).

2. Kulturní stupeň doby mesolithické či doby přechodu ze starší do mladší doby kamenné, která trvala dle Nüescha as 10.000 let.

3. Kulturní stupeň neolithické doby (mladší doby kamenné), která končila dle Montelia as 2500 let před Kristem.

4. Kulturní stupeň starší doby kovové (měděné a starší bronzové) od 2500—1500 před Kristem.

---

v Belgii a j. v. Jak daleko v Africe, v Egyptě (Coptě, Koptě), v Numidii a v Karthagu pod rozličnými názvy usazeni byli, to snad odkryjí někde slov. nápisy v zemích těch ukryté.“ (Vyňato z „Čes. Lidu“.)

[14]) Str. 10.

[15]) Schirmeisen str. 11.

[16]) V malé jeskyni v Neanderském údolí řeky Düsselu blíže Eberfeldu nalezena byla r. 1856. lebka diluviálního člověka. Více o tom viz Dr. Lub. Niederle: „Člověk“, Ottův Sl. sv. VI. str. 794.

5. Kulturní stupeň mladší doby kovové (mladší doby bronzové a doby železné) t. j. as 1500 let před Kr. až do vniknutí křesťanství.

Zde upozorňuje Schirmeisen, že dle názorů většiny praehistoriků a anthropologů germánští kmenové přesídlili do střední a severní Evropy ze starších svých snad jižněji a západněji položených sídel teprve počátkem doby neolithické, tak že teprve touto dobou počínajíc jest nám jednati s božstvy skutečně germánskými, kdežto na božstva dřívějších stupňů kulturních dlužno nám pohlížeti jako na více méně odstrčená, trůnu zbavená božstva.

Jako hlavní božstvo doby palaeolithické, která vykazuje se statisíci léty svého trvání, označuje Schirmeisen boha ohně, který vůbec nejstarším známým jest božstvem. Jestiť užívání ohně v této době nepopíratelně nejpřednějším dobrem kulturním.

Že pak člověk zajisté velice záhy vystihl i potřebu tepla u plazů a zvláště u hadů, a že hadi syčí a rychle se vymršťují jedem svým tajůplně působíce, zobrazován jest bůh ohně v podobě hada, i jsou mu přinášeny i lidské oběti. Mnohohlaví hadi a draci jsou případnými symboly ohně mnohonásobnými plaménky vyšlehujícího. V germánské mythologii setkáváme se s bohem ohně doby ledové v hadech a dracích, kteří zde repraesentanty jsou zimy. Jinak o kultu ohně u Germánů Schirmeisen se nezmiňuje.

Pokud se týče Slovanů, tkví kult ohně v názoru, který měli o slunci všichni Ariové vůbec. Slované domnívali se totiž, že jest slunce hořící oheň nebeský, hořící kruh, kolo, kotouč aneb oko nebeské. Malorusové domnívají se dosud, že jest slunce oheň (jiskra, ohromná svíce), který udržuje děd, po jehož vůli počíná den i nastupuje noc.

Arabští cestovatelé (Al-Masudi v X. stol. a Ibraim ben Vesif-Šach, ok. r. 1200) nazývají Slovany zvláštními ctiteli slunce. Ibraim dokládá, že někteří Slované vzdávali se víry křesťanské a klaněli se slunci a jiným světlům nebeským[17]).

Není tedy snad vybájen výrok Kollárův, tvrdí-li: „že jest nepopíratelnou pravdou, že Slované oheň jako boha ctili a jemu obětovali“ [18]). A jak hluboké kořeny zapustil kult ten mezi národy slovanskými, tomu nasvědčuje jeho nevypuditelnosť. Přese všechny opětované zákazy se strany církve a četné stížnosti našich mravokárců uchoval se až do doby kronikáře Kosmy, který zprávu o něm nám podává, byv sám očitým jeho svědkem[19]). Také byzantský spisovatel Chalkondila (v XV. století) dosvědčuje, že ještě krátce před jeho dobou v Praze ctili oheň i slunce[20]).

Polákům připisuje uctívání světla a ohně Guagnini, a Stryjkowski píše o Perunovi v Kievě uctívaném, který identický jest s prusko-litevským Perkunem, že jeho hlava obepnuta byla plameny, že drží v ruce kámen, který má podobu ohnivého blesku (Pioruna pałaiącego)

[17]) Dr. H. Máchal „Nákres Slov. baj.“ str. 39
[18]) „Sláva Boh.“ str. 35
[19]) I. p. 1973 edit. Menk.
[20]) Dr H. Máchal str. 39.

a že na jeho poctu hořel dubový oheň, který nazýval se věčným[21]). Symbolem věčného ohně, jak za to se má, jest t. zv. svastika. A také tato svastika naskytá se v zemích slovanských. V Pozňansku na př. našly se v kraji Szamotulském pomalované nádoby se svastikou a triquetrem, které patří do přechodní doby z bronzu do železa. Jako ornament pak na vyšívání nenaskytá se pouze ve francouzském Bretoňsku, jehož obyvatelstvo dle Felixe Michałowskiho jazykem Slovanům se blíží a dle Penky Slovanům nejbližší jest ve smyslu anthropologickém, totiž tvarem lebky[22]), nýbrž i v naší, slovanské lidové ornamentice.

Jak nazýval se však původně slov. bůh ohně, arci nevíme. Obyčejně jako takový uvádí se Svarožic.

Dle Thietmara, biskupa meziborského, byl Svarožic ctěn lutickými Ratary. Sv. Bruno, apoštol Prusů, připomíná ho jako zástupce božstev pohansko-slovanských a na Rusi znám jest vůbec jako bůh ohně, jak vysvítá z rukopisných památek XIV., XV. a XVI. věku na př. „i ognevě moljatь sja, zovušče ego Svaražičem“[23]). U Rusů pak mimo to znám jest také Car-ogoň. Kolem jezera Ladogy říká se při slavnosti Kupalo či Sobótce rozžehnutému ohni „Zywy ohń“ (živý oheň) nebo „Car ohń“, který má dle pověsti lidu divotvornou moc[24]).

„Slovanská slavnosť Sobótka, Kupalo aneb Kupadlo, nejstarší to a snad nejznačnější slavnosť slovanská vůbec slavila se na počesť ohně, slunce a světla“, píše Pauli[25]).

Také Dobrovský tvrdí, že „Kupadlo jest slavnosť ohně, obyčejně svatojanskými ohni označovaná, při níž bylo zvykem očisťovati se ohněm a vodou“. Pouhá přítomnosť při této slavnosti dostačovala, aby člověk zbaven byl všelikých útrap po celý rok.

„Kto na našú Sobótku neprigdze
do roka ho hlava bolec budze[26]),

věřil lid v Polsku, u nás i jinde v zemích slovanských přimykaje k ohni svatojanskému ještě množství pověr jiných.

Veškeré slovanské mythy, pokud možno si původní jejich význam vysvětliti, jeví na sobě stopy někdejšího uctívání světla a ohně, k čemuž poukazuje také neobyčejná úcta, která u Slovanů i později ohni se vzdávala, ba místy doposud se vzdává[27]). K ohni na domácím krbu, sídle to bůžků domácích, takořka u všech Slovanů dosud s posvátnou pohlíží se úctou. Zbytky jídel přinášejí se mu v oběť, zvláště o štědrém večeru. Nevěsta přicházejíc do nového bydliště klaní se krbu a hází do ohně peníz. Přesídlí-li v Bulharsku rodina, přináší kum do nového bydliště nejprve chléb a sůl a pak rozžehne na krbu oheň[28]). Jakmile vyženou Valaši ovce na salaše, rozdělávají také nejprve oheň (svatý) trouce dvé suchých dřev o sebe, jak bylo obyčejem u pohan-

[21]) „Kronika“, p. 147, 148.
[22]) Boguslawski: „Meth. u H. d. Er. d. vor. Zeit atd.“, str. 8.
[23]) Dr. H. Máchal str. 32.
[24]) Viz J. J. Hanuše „d. W. d. slav. Myth.“ str. 201.
[25]) [26]) „Pieśni ludu polsk“ p. 19. a dále.
[27]) J. Hanuše: d. W. d. slav. Myth. str. 288
[28]) Voráček „Slov. Sbor.“, r. II., str. 537.

ských Slovanů, až se vznítí a snaží se ho udržeti po celý čas pastvy. V Čechách nazývali takový oheň též „dřevěným“ aneb „ohněm potřeby“, na Rusi „ohněm živým“, „ohněm božím“. A mimo to zove se třením dřev vzbuzený oheň také lesní, nový, svatý i užívá se ho dosud při různých obřadech nebo při léčení nemocí[29]). Hříchem pak jest znectívati ohně tím kterýmkoli způsobem. Pokládán jsa čistým má moc očisťující a léčivou. Dle Schirmeisena snad i spalování mrtvol mělo původně účel očisťující.

Zobrazovati boha ohně v podobě hada jest zajisté způsob dosti případný. I není vyloučena možnosť, že tak dělo se původně i u Slovanů. Jeť známo, že domácí bůžek, jenž pode jménem Potrimp či Potrembóg (dle Hanuše snad Potreb-bóg) se uvádí, zobrazován byl v podobě hada. Byl to bůh, jenž zaměstnával se potřebami lidskými a že jako dárce vzýván jest všech potřeb lidských, o tom máme dle Hanuše písemná podání[30]).

Narbutt[31]) píše o něm: „Dle svědectví kroniky stála podoba tohoto božstva jako spirálovitě svinutý had po levém boku Perkunově ve svatyni v Romově a na staropruském praporu.“ Zobrazen býval také s okorunovanou hlavou lidskou.

Že vůbec had u Slovanů souvisí jaksi s kultem ohně, světla, či slunce, tomu nasvědčují mnohé pověry slovanské. Rusové věří, že zabitý had umírá teprve po západu slunce, a v Čechách praví lid, že mrtvý had má býti zakopán, nemá-li se zapadající slunce krvavě rditi. Poláci vykládají, že had může nebeským tělesům odníti síly a světla, a že slunce se zatmí aneb zakrvácí, proniknou-li jeho paprsky k hadu zabitému. Hadi prý létají po nebi požírajíce padajících hvězd[32]) a t. p.

Mimo to pak byl had Slovanům také symbolem blesku na zemi slétajícího, aby zemi zúrodnil, čímž i had nabýval významu moci oplozující, neboť vedle „domového hada“, dom. hospodářství chránícího, znám byl u Slovanů ještě „had žitný“, na př. v Polsku, chránící a rozmnožující úrodu polní.

A všeobecně jest známo, že had vůbec byl ochráncem domácího krbu u Slovanů, jak tomu nasvědčují podání lidové a četné pověry. Slované věřili, ba místy věří doposud, že každý dům musí míti svého hada, který usídlí se buď pod pecí nebo pod domovním prahem, má-li se v domě vše dařiti a dobře prospívati.

Na Uher. Slovensku a i jinde chodí o štědrém večeru také s hadem koledovat.

Hlavním božstvem doby mesolithické, do níž zapadají Seenstrupem, Forchhammerem a Worsaaem prozkoumané dánské kupy muší, které mesolithickou dobou počínajíce zasáhají až do mladší doby kamenné, označuje Schirmeisen boha rybářství.

Ze zbytků muší, plžů a ryb v naplaveninách těchto obsažených soudí se, že zde žil člověk, který vedle lovu, totiž lovení zvěře, zabý-

[29]) Dr. H. Máchal str. 150.
[30]) Srov.: d. W. d. slav. Myth. str. 216, 217.
[31]) I., Tab. II. fig. 7. A. Herby, Taf. VI. fig. 41.
[32]) Vlast. Havelková: Č. Vl. M. v Ol. č. 78, str. 74

val se zvláště rybářstvím. Nalezené střepy hliněné poukazují pak k tomu, že do následujících kulturních period zapadá vynalezení hrnčířství. Po mínění Schirmeisenově mají rybářské národy největší nárok, aby pokládány byly vynálezci nádob, poněvadž jich nezbytně žádalo ukládání a upravování jejich potravy. Rolnictvím a chovem dobytka národy ty ještě se nezabývaly. Znaly pouze jistý druh psa, který pocházel od šakala.

Upomínku na boha rybářství spatřuje Schirmeisen v Eddě v obrovském bohu Ymirovi, jehož má za identitského s pozdějším Hymirem a Gymirem.[33]

Mimo to poukazuje k tomu, že i v jižnějších krajinách (tedy patrně ve střední a východní Evropě, kde dle četných nynějších badatelů jako Penky,[34]) Píče[35], Žunkoviče a j. usídleni byli jako praobyvatelé Slované, kdežto pravlasť Germánů rovněž dle nejnovějších vývodů badatelských jest vysoko na severu Evropy[36]), uchovala se památka po prabožstvu rybářském v bohu Krodovi. Krodo za času Karla Velikého i později ještě dle Bothesovy Saské kroniky uctíván byl zvláště v Sasku. Na vyobrazení, které o něm se uchovalo,[37]) stojí Krodo na rybě, drže v jedné ruce nádobu a v druhé kolo.

Rybářský bůh Krodo jest bůh slovanský. Byl snad uctíván vedle Slovanů i jinými národy, ale jako slovanského boha uvádějí ho Nestor, Lomonossov, Středovský a j.[38]) Ritter nazývá ho i velikým bohem slovanským.[39])

Kolo, jež drží v ruce, vzbuzovalo zvláště velikou pozornosť podnětem jsouc k četným pojednáním a různým výkladům. Ponejvíce spatřuje se v něm symbol slunce[40]). U Slovanů jest kolo vůbec symbolem slunce. Na Rusi na př. znají pořekadlo: „Žili v lese, modlili se kolesu“ (slunci). O koledě a na sv. Jana pouštějí na Rusi, v Korutanech, místy u nás i jinde hořící kola s vrchu dolů. Ve Vilenském kraji přivazují ke kolu ještě loutku, která se na něm vrtí. V Sibíři vsazují na kolo mladíka oblečeného v ženský šat. (Af. I. 210—23.) Že se tím znázorňuje slunce, tomu nasvědčují také písně slovanské, na př.: „Bože, dej teplo, Bože, otoč své kolo na naše stodoly i na naše pole“, prosí Slovinci, „Slunečko, slunečko, okaž nám kolečko, na tú drobnú chasu, co na poli pasú“, zpívá se na Moravě a t. p. i v Čechách a jinde.*) Někteří kulturní historikové vykládají však kolo Krodovo také jako symbol otáčejícího se rozněcovače ohně, jehož vynalezení po mínění Schirmeisenově zařaditi se může rovněž do doby mesolithické jako

---

[33]) Schirmeisen str. 14.

[34]) „Zur Paläoethnologii Mittel- und Südeuropas“. (Mittheil. d. anthrop. Gesell. in Wien XXVII B. 1897.)

[35]) Archaeologický výzkum ve středních Čechách s předmluvou Bojové. Markomani a Češi. Praha 1893. S. XCIII., Boguslawski str., 52. pozn. 125.

[36]) Žunkovič str. 61.

[37]) Schirmeisen str. 15. — Crancia „Saxonia“, Köln, 1574, p. 99.

[38]) J. J. Hanuše: D. Wissen. d. slav. Myth. str. 116.

[39]) „Vorhalle“ str. 62., 69.

[40]) Uschold's „Vorhalle“ z. griech. Gesch. u. Myth.“ I., p. 34.), Hanuš: „D. W. d. slav. Myth.“ str. 115.

*) Viz Erb. pís. 87., Bart. děti 32., 233., Dr. H. Máchala str. 40.

vznik boha, jemuž jako attribut bylo uděleno.[41]) Čímž tedy tolik jest řečeno: že slovanský bůh Krodo vznikl již v době mesolithické.

Doba nakupení mušlí zasáhá až do periody, která označuje se jako vlastní mladší doba kamenná, vykazujíc se již poměrně dosti značnou kulturou. Rozdíl v kultuře této doby a dob předcházejících jest tak veliký a všeho přechodu prostý, že dle Schirmeisena na jeho vysvětlení málem všeobecně se přijímá názor, že germánští přistěhovalci veškeré to kulturní dobro již s sebou byli přinesli. Schirmeisen má totiž za to, že v první době neolithické, mladší to době kamenné, objevují se již Germáni beze vší pochybnosti všady ve střední a severní Evropě jako osadníci, kteří své původně velmi primitivní chaty později ve způsobu kolových osad, aby snad vůči divé zvěři a nepřátelským nájezdům byli chráněni, zřizovali uprostřed vody. Tito germánští osadníci mají již nejdůležitější domácí zvířata, s počátku arci jen skot, kozu a malý jako koza rohatý druh ovce a zasévají již nejdůležitější druhy obilí.[42])

Pokud se týče zmíněných staveb kolových píše Boguslawski: „v pradávných časech, neolithickou dobou počínajíc, měli Slované již velikou část Evropy osídlenou, než Němci do jejich země ze Skandinavie vnikli. Veškeré v těchto oblastech, totiž v severní Italii, ve Švýcarsku, Horních Rakousích, v Moravě, v Polsku a v baltických provinciích u velikém počtu se naskytající kolové stavby mohou se proto přičísti slovanským předkům. Zasáhajíce až do neolithické doby trvají po celou dobu bronzovou, trvají též v době železné představujíce jistou kontinuitu téže kultury, která patřila rovněž jen jednomu a tomutéž obyvatelstvu.“*)

Kulturní vymoženosti mladší doby kamenné jsou především zbraně a nástroje z broušeného kamene, zvláště šípy, mlaty a sekery a jako nejdůležitější z nich vůz s koly. Pokud se týče náboženských poměrů Germánů, má za to Schirmeisen, že vykazují se Germáni v době neolithické již dvěma hlavními božstvy, a to starším loveckým, válečným a nebes bohem a mladším bohem zemědělským.

Prvější označuje se dle různých nářečí a názorů jmény Ziu Tiu, Tio, Tyr, Yr, Er, Eear, která odvozena jsou prý z kořenů div = zářiti a ar = jasný, světlý charakterisujíce ho jako boha dne. Nejobvyklejším názvem boha toho jest však u Germánů Tyr, neboť užívá se ho také jako všeobecného pojmu božství a proto jménům druhých bohů jest připojován. Thor na př. zove se též Reidatyr-em, Odhin Hangatyr-em atd.[43])

Schirmeisen má proto boha Tyra za velmi starého. Jeho skutečné stáří lze vyvoditi také z toho, že runa ↑ = Tyr zobrazuje šíp, runa ᛦ = Yr označuje luk, což prý nasvědčuje tomu, že starý bůh války vynálezcem jest šípu a luku a oprávňuje nás k domněnce, že vznikl

[41]) Schirmeisen str. 15.
[42]) Str. 16.
*) Více o tom viz Boguslawski: „Methode u. Hilfsmittel d. Erforschung d. vorh. Zeit“ atd., str. 66. a dále.
[43]) Str. 16. a 17.

tento bůh alespoň v první době neolithické, do níž zapadá i vynalezení těchto předmětů. Mimo to však jest prý Tyr původcem jiného ještě pro válku důležitého prostředku.

Semnonům, nejvznešenějšímu to kmenu Suebů, nebylo dovoleno vstupovati do háje bohu války zasvěceného leč byli-li spoutáni. (Dle Tacita, Germania c. 39.) Kdo klopýtnuv padl, nesměl více povstati, nýbrž musil se z háje ven vykutáleti. Tento způsob kultu označuje prý Tyra také jako boha spoutání. Proto jest prý Vallkyrám[44]) uloženo, za nejdůležitější práci, aby spoutávaly nepřátely a odpoutávaly vlastní soubojovníky.

Jinak označuje Schirmeisen Tyra ještě jako boha souboje, boha práva a jako zástupce soudů Božích.

Z některých míst v Eddě soudí Schirmeisen, že uctívání boha tohoto u Germánů zapadá do doby, kdy nebylo u nich ještě žádného pevného manželství, nýbrž kdy vládla ještě vespolnosť žen.

Pozoruhodno jest, že Germáni sami se zovou potomky Tyrovými označujíce se syny Tuisko-vými.

Avšak povšimněme si ještě slova Tyr. Dle Žunkoviče jest Tyr totéž jako tur (Auerochs). Etymologická proměna z tur v Tyr, Tor jest normální. Vlastním jménům Türkei, Türke, Turje, Turjak, Turan, Tuř, Tuřan, Tauern, Taurus, Tauris, Taurisker a m. j. jest podkladem slovanský pojem „tur“ (= Auerochs), neboť označují místo, kde se zdržovali tuři.[45])

Podivuje-li se tomu Schirmeisen, že ve Švédsku pouze lesy a jezera dle Tyra jsou nazvána, kdežto dle mladších božstev četné osady a místa jsou pojmenovány, poznamenává k tomu Žunkovič, že jest tomu tak po celé Evropě, že hory (zalesněné), lesy a v nich se naskytající jezera dle turů jsou nazvána, poněvadž v nich se zdržovali, a názvů takových že jest v Evropě mnoho set.[46])

A veškerá tato, po celé Evropě a části Asie rozšířená, pojem „tur“ za kmen mající topografická jména dokazují, že jazyk, který slovem tím skutečně „tura“ (d. Auerochs) označoval, velice musil býti rozšířen, a že to mohl býti jediné jazyk slovanský, poněvadž jest také jediným, který zná slovo to v tomto smyslu ve všech svých nářečích.[47])

Dle Šafaříka byl Tur bůh války u starých Slovanů. „Tur jest tolik“, tvrdí Šafařík, „jako skandinávský Tyr (Mars).“[48])

Bohu tomuto zasvěcena byla původně jarní slavnosť Turzyce, Turice neb Tuřice zvaná, při níž se obcházelo se zobrazeným turem. Později platila prý Radigostovi[49]), jehož attributem byla také tuří nebo býčí hlava na prsou.[50]) Tur byl vůbec u starých Slovanů symbolem neobyčejné síly,[51]) ale zvláště oplozující, neboť v Kyjevě uctíván byl

[44]) O Vallkyrách viz Žunkoviče str. 86. a 87.
[45]) Žunkovič str. 39.
[46]) Žunkovičova poznámka rukopisná.
[47]) Více o tom viz Žunkoviče str. 40. a dále.
[48]) „Slov. starožitnosti“ 1. str. 407.
[49]) Šafaříkovy „Starožitnosti“ str. 51.
[50]) Výprava Igora na Połowców prsez A. Bielowskiego. Lemberg 1833. p. 31.
[51]) J. J. Hanuše: „d. Wiss. d. slav. Myth., str. 195.

jako Priapus (bůh síly plodistvé).[52]) Na jeho poctu jakožto symbolu plodnosti házeli na Rusi zelené letorosty do vody.[53]) Také stavění májů o slavnosti Tuřice-Letnice bylo snad symbolem plodnosti jako tur-býk sám. V Kollárových Zpievánkách čteme:

Turice, Turice nevyjdú mi z hlavy:
Ktorý že mi šuhaj máje v nich postaví?

Fašianky, Turice,
Necpaly, Dulice,
Svatá Mara, dva Cepčjny
To jsú veliké dědiny.[54])

Touto dobou chodili v Polsku a na Uher. Slovensku s turánkem, t. j. koledujíce obcházeli s turem. Moravskou koledu s býkem vylíčil nám Bartoš ve svém spise „Naše děti".[55]) A v Čechách uchovala se koleda podobného druhu, při níž nádoba býka zastupující zove se „bukáč" nebo „bukal".

Pode jménem tur obcházel a snad místy obchází v Polsku doposud zima-muž o masopustě, jak Linde tvrdí.[56]) Dle Maciejowskiho[57]) a Wojcickiho[58]) i jiných ještě chodívali Poláci i na Litvě také o štědrém večeru po ulicích a osadách v přestrojení za vlky, býky i jiná zvířata. Ba na Rusi obyčej takový zachovává se snad doposud, alespoň místy. Okrutníci přistrojeni za zvířata a karikatury obcházejí po domech, škádlíce lid četně je provázející.

V Dubrovníku pak chodívali tři bohové (škrabošky), či vlastně dva a jedna bohyně, z nichž nejvyšší jmenoval se tur.[59]) K čemuž přimykají se zvláště vzácná a slovanský původ boha Tura potvrzující slova Appendiniho: „I vicini Russi e Polachi conoscevano Marte col nome di Turo.[60])

---

[52]) „Krok" II. p. 381. J. J. Hanuše: „d. W. d. sl. Myth. str. 196.
[53]) „Adler" Wien 1839. p. 9. N. 2 J. J. Hanuše: „d. W. atd." str. 348.
[54]) Díl I str. 24.
[55]) V Brně 1888., 275.
[56]) „Slovenský slovníček" seb. Vil. Dušan (Lambl) Čas. čes. muz. 1848. II.
[57]) „Polska" str. 234. a 235.
[58]) „Zarysy domowe" III., 274 J. M. Dvorecký „Sv. Mikuláš" str. 200
[59]) J. J. Hanuše „Baj. kal." str. 80. Že zvyk přestrojovati se o slavnostech náboženských v podobu zvířat a všelikých oblud k božstvu se odnášejících, jež uctiti se mělo, byl u pohanských národů všeobecným, poznáváme z toho, že děje se tak u pohanských domorodců doposud. Anglický cestovatel Bates popisuje slavnosť pohan. boha Jurupari u indiánského kmene Tiennas při řece Amazonské, jak ji sám byl viděl. O slavnosti té obcházejí po osadách, křepčíce při ohňostrojích, piskotu a hlubokých ranách na buben, masky, představující božstvo samo. Někteří jsou zcela ověšeni peřím papouška a ptáka Makanos, jiní mají svrchu přehozenou dlouhou, tvrdou košili, z kůry stromové zhotovenou, přesahující vysoko přes hlavu. Na ní bývá nahoře tvář boha Jurupari v nejstrašidelnější podobě zobrazena. Slavnosti trvají mnoho hodin, pokud nejsou účastníci naprosto zpiti. (Viz Jos. M. Dvoreckého „Sv. Mikuláš" str. 199, poz. 43.) Zprávy předem uvedené nesmíme tedy podceňovati. Obcházení s turem mohlo snad míti v dávné minulosti význam podobný.
[60]) „Notizie ist. crit." Ragusa, 1802, I, viz p. 56–62. J. J. Hanuše „D. W. d. slav. Myth." str. 196. Označuje-li zde Hanuš zprávu tuto jako zvláště důležitou, má to svou odůvodněnosť. Vlach Frt. Maria Appendini znám jest a ceněn jako pilný, svědomitý historik, který jako professor a později jako ředitel lycea v Dubrovníku působil. A toto své působiště tou měrou si oblíbil, že všechny svoje síly věnoval historickému bádání o minulosti města Dubrovníka a repu-

S někdejším božstvím Turovým u Slovanů souvisela by snad také okolnosť, že od doby zavedení křesťanství značí v Polsku Tur bytosť zlou, nepřátelskou,[61]) neboť takým byl společný osud všech božstev pohanských v křesťanství, že proměněna jsou v běsy a ďábly.

Tuřími poskoky zovou se v ruské hádance mračna a hvizdotem tura jest rachot hromu.[62])

Bezvýznamny nejsou zajisté mimo Tuřice také jiné ještě slavnosti, pověsti, pověry a obyčeje k turu-býku se odnášející. U Vendů na př. slavívala se „býčí slavnosť" (das Bullenfest) zvaná. V jistý den v roce zabíjel se býk, který společně se požíval. V Čechách v okolí Strážova odbývaly se na sv. Martina „Býčí křtiny". V Bhodopách dosud snad slavnostním způsobem zabíjí se a pojídá v den sv. Ilje na vysokém kopci býk nebo kráva. Na Moravě pak v okolí Brna bylo obyčejem, že obec zakupovávala odrostlá telata (junce čili býčky), jež nazývána jsou „hodulemi" a jejichž maso o hodech mezi občany se podělovalo. Také pražská jarní slavnosť „Slamník" souvisela snad do jisté míry s turem-býkem, neboť dle starého topografa Schotky kázal o této slavnosti jakýs muž do Obory jdoucím o turovi. K čemuž přimyká se též povinnosť čes. králů držeti v Oboře tura, jak souditi lze z různých poznámek v starých českých listinách, a j. v.[63])

Pod pustým hradem Ludmiliným na Tetíně ukazují „stáj turovou" s kopytem ve skále vystrouhaným a pod ní jest díra, kterouž čert s babou na kolečku ujížděli, když křesťanství zde ovládlo.

Česká pověsť vypravuje, že v hoře Matčině nebo Babinej pod Drahňouským Oujezdem u Zlýrova jest ukryt zlatý býk. Dle jiné pověsti jest na Žlůnově, skalnatém to lese nad Řítonicemi v mnichovohradištském kraji poklad. Kdysi pokoušelo se několik lidí, aby ho vyzvedli, ale některý z nich promluvil a poklady se opět propadly. Od těch dob chodí prý po žlůnovském lese veliký černý býk maje na rohu zlaté klíče.[64])

Že býk ve spojení jest s poklady, o tom svědčí četné pověsti, v nichž se vypráví, že je hlídá a že mu sálá z huby plamen.[65])

Významna jest pověsť o „Béčí či Býčí skále" nedaleko Macochy na Moravě, jež dí, že staří Moravané zasvětili „Býčí skálu" pohanským bohům. Archaeolog Dr. Wankel kopaje tam nalezl ve vzácném hrobě vynikající jakés osobnosti mezi střepinami baňaté nádobky bronzovou sošku, představující býčka. Ze všech známek, které na sobě jevil, soudil Dr. Wankel, že býček ten býval předmětem kultu připomínajícím kult egyptského býka Apisa, který byl barvy černé maje na čele bílou lysinu a po délce hřbetu bílý pruh.

Že býčí kult u starých Slovanů mohl býti rázu Apisova, tomu nasvědčovala by zvláště tato pověsť: Na starém, valy opevněném hradisku u vesnice Elšovic u Volíně v Čechách „Věnec" či také „Pržná" zvaném, jsou prý uschovány veliké poklady v zemi ve veliké skříni, od

bliky dubrovnické rovněž jako dubrovnické slávy literární. Zpráva jeho proto může býti věrohodnou. (Více viz Ottův Slov. sv. II., str. 538.)

[61]) Linde „Slov." V. p. 688.

[62]) Dr. H. Máchal str. 26., 64.

[63]) Vlasty Havelkové: „Po stopách bohopocty přír. atd." Čas. Vlast. sp. M. v Olom. čís. 78, str. 54 a 55.

[64]) Vl. Havelková str. 68.

[65]) Ig. Hošek: „Povídky z ok. svoja". Č. L. r. 5. 1896, str. 365.

niž zlaté klíče světélkují kol hradiště. Pokladů těch dobude pouze mládenec, který obořá celý kopec dřevěným pluhem, do něhož zapřaženi budou černí volci s bílou lysinou na čele, pocházející rovněž od krávy stejně zbarvené.

Zajímavá jest také pověsť, že v Brkolách nad Černým volem (okres Smíchovský u Prahy) dlouho prý se zdržovali pohané vykonávajíce v těch místech různé slavnosti, při nichž zabíjeli černého býka (vola) několik dní tam hodujíce, až byl sněden.

V těch místech, kdež také odkryto bylo veliké předhistorické žároviště, popelnaté místo se střepinami a kostmi zvířecími, nalezen byl úlomek nádoby s pěkně modelovanou hlavou býčí. Krajina pak v blízkém okolí „Černého vola“ zove se Tursko, i byly v ní odkryty rovněž mnohé nálezy praehistorické. Ale mimo to máme mnoho míst, jež zovou se na př.: Svatá Tura, Tur-býk, Tura-luka, Velestur, Turov v Uhrách, Tursko na Rakovnicku v Čechách, Turov u Vys. Mýta, Turov u Kolína, Turovec u Tábora, Turovka, Tuřany, Tuří u Jičína, Tuřice u Ml. Boleslavy, Hosti-bejk atd. Na Moravě jsou Tuřany, Turovany, Býkovice, Telnice a p. v.

Z pověr uvádíme jen tyto: Na Uher. Slovensku střehou se hospodyně o štědrém dnu i v jeho předvečer péci koláče, aby nepřihnal se na ně velký černý býk (buják) mumlaje hrozivě jako hrom a kdyby zapomněly mu ve strachu upéci sochánek strašně je trestaje.[66])

Na Valašsku opět se vypráví, že nehodné a nepoctivé děvy, které chtěly o štědrém večeru vypátrati něco ze své budoucnosti, potrestal černý býk[67]).

Ke kultu tura býka jako symbolu oplozovací a omlazovací síly přírodní odnáší se, jak za to se má, i obyčej šlehati se o velikonocích navzájem býkovcem čili žilou, omlázkou čili pomlázkou, rovněž jako t. zv. právo, které bývalo zavěšeno u rychtáře v rohu nad stolem, znakem jsouc skutečné pravomoci. I toto právo skládalo se v Čechách i na Moravě po většině z několika, pěti nebo sedmi spletených býkovců[68]). Okolnosť tato nasvědčovala by tomu, že Tur slovanský skutečně také byl bůh práva, jak udává Schirmeisen o Tyrovi, snad i bohem soubojů a zástupcem soudů Božích, které i u nás byly v obyčeji dle zpráv našich kronikářů. První zprávy o soudech Božích neboli očistách máme z r. 1039., kde se (u Kosmy) mluví o očistě žhavým železem a o očistě vodou. „Boha sú pokúšeli“ — praví Štítný (o věcech křesť.) — „po některých žalobách na vodu mecíc, aby voda ukázala, jest-li vinen nebo nenie; po některých pak horúcie železo z ohně vymnúc dávali v holé ruce a druhdy i nevinnému, aby tak ukázal svú nevinu. Obyčej ten stál bez přietrži až do císaře Karla a do kněze arcibiskupa Arnošta prvého Pražského.“

O očistě železem zprávu dává staré německé sepsání o právech polských[69]).

Jak již bylo podotknuto, poznamenává Schirmeisen, že Germáni sami zovou se potomky Tyrovými, označujíce se syny Tuisko-

[66]) V. Havelková str. 65, 49, 55.

[67]) M. Václavek „Moravské Valašsko“.

[68]) Více o tom viz článek V. Havelkové: „Po stopách atd.“ Č. Vlast. sp. m. v Olomouci čís. 78.

[69]) Č. L. r. 13. str. 289.

vými. Dle Žunkoviče jest slovo Tuisko rovněž původu slovanského. Slované nazývali totiž Germány, kteří do jejich pevných sídel vnikli. „tuj, tujec, tujci“ (= peregrinus, fremd). Proto také později v staroněmčině (im Althochdeutschen) „diutisc“ a „tiusch“, ve starosasštině „thiudisc“, ve staronizozemštině „duitsch“ se zvali. V bavorském dialektě značilo slovo „deutsch“ také tolik jako ďábel, zlý duch. Slovinci v okolí Lublaně užívají slova „tajč“ dosud v tomto smyslu. Proto má za to Žunkovič, že pojem ten ustálil se v Krajinsku svého času s německými kolonisty, když se vyvinul mezi přistěhovalci a národem kmenovým jistý antagonismus.

Že Němci na Slovany narazili za různých dob a na různých místech (dle nejnovějších vývodů badatelských jest pravlasť Germánů vysoko na severu Evropy), vysvítá také z toho, že Slované dle situace pro ně měli ještě jiné názvy: Nemeter (Nemci), Boji, Bojuvari a Germáni. Slované nazývali Němce Němci (Nemety Tacitovi) od „něm“ = němý aneb národ, jehož řeči nerozuměli. Že slovo „Němci“ a „Tujci“ týž národ značilo, dosvědčuje také ruský kronikář Nestor. Jako „bojovníkům“ dostalo se Němcům názvu „Bojerů“, „Bojuvarů“. Germáni jest snad tolik jako „grmljani“ t. j. hromující, což souhlasilo by s výkladem Tacitovým, který vyličuje boj starých Němců tvrdí, že počínali boj ohromným lomozem, řvaním, narážejíce o sebe svými štíty. Zpráva ta souhlasí také s výklady Ceasarovými[70]).

Jako druhé hlavní božstvo doby neolithické uvádí Schirmeisen Thora. Totiž vznik Thora zapadá dle Schirmeisena do pokročilejší doby neolithické, kdy lid germánský z národa loveckého, kočovného, ve více méně usazený, orbu pěstující se proměňoval. A proto prý bylo přirozeno, že z příčin dříve uvedených nastati musila změna také v podstatě starého nebes boha, aneb že vůbec povstal nový bůh orby a chovu dobytka. Po jeho mínění nastaly oba případy: v jižnějších krajinách zůstal Tyr, v severnějších vznikl jeho dvojenec Thor. Thor však není vlastně žádné nové jméno, nýbrž opět jen týž Tyr = Tur, jehož etymologická proměna v Tora či Thora jest naprosto normální jako Tura v Tyra

Novým Tyrovým symbolem jest nyní nejvzácnější zvíře rolníkovo býk, v něhož prý rád se proměňoval jako dříve v orla nebo jelena, aneb jako dřívější božstvo rybářské v podobu ryby aneb zimní bůh ohně v podobu hada nebo vlka. Jako důležitosť poznamenává Schirmeisen, že dřívější nebes bůh stává se bohem slunce, který snoubí se se zemí. Což prý má za následek, že dřívější bohyně slunce přeměňuje se v bohyni oblak, vody aneb podsvětí, ale přes to, že novou působnosť rozvinuje s části přece ještě dřívějšími vlastnostmi se vykazuje.

Poznámka tato souhlasí také s našimi nálezy, že totiž i náš Tur-býk byl as božstvem slunce, neboť tomu nasvědčovala by souvislosť býka s poklady, t. j. zlatem, v pověstech našich tak často opakovaná. Že pak germánskému Thorovi přidělen jest jako attribut býk a že Schirmeisen sám poznamenává, že jeho jméno již k mohutnému býku poukazuje.[71])

[70]) Více o tom viz Žunkoviče str. 60—63.
[71]) Str. 19.

nasvědčuje opětně jen tomu, že také Thor jako Tyr v naprosté jest souvislosti se slovanským Turem.

Dle Schirmeisena jest Thor nyní pravým bohem zemědělským a vzdaluje se tím více od prvějšího, čím více orba se vyvíjí a zvelebuje. Nazván jsa „parohatým“ i v dobách pozdějších ještě, přejímá od svého předchůdce také podobu jelena, který i v době orby neolithického člověka důležitým byl předmětem potravním, jak souditi lze z hojných jeleních pozůstatků, které v kolových stavbách se našly. Nejdůležitější jeho attributy jsou kozly, kozlí kůže a pás jako jediný jeho šat, jeho mlat a zvláště jeho vůz, které vesměs a neomylně poukazují k době neolithické, která dle Montelia trvala as do doby 2500 let před Kristem. Kamenný mlat Thorův mění se však v pozdějších dobách v železný jako Tyrův luk v lepší zbraň doby mečové.

Jinak označuje Schirmeisen Thora jako boha a vynálezce vozu přes to, že žádné zbytky vozů z doby kamenné se nenalezly. Mínění své odůvodňuje jednak tím, že vozy doby bronzové mají již kola ošpicovaná, kdežto primitivní vozová kola prosté jsou kruhy, terče, jednak tím, že Thor nazván jest také Reidatyrem (bohem vozu), Waldi kjola (Walter d. Wagen), Vagna verr (Wagenmann), Ökuthor (Fahrthor). Slovo „kjola“ správně překládá slovem „vůz“, neboť Jihoslované označují dosud vůz slovem „kola“.

Že jezditi vozem Indogermánům bylo známo než se rozešli, soudí Schirmeisen z toho, že vůz a jeho součásti ve všech indogermánských jazycích stejně se nazývají.

Zdali však nalezené t. zv. oběťní vozy jsou právě původu germánského, nelze snad s jistotou tvrditi. Alespoň pokud se týče oněch ve Štýrsku a Mecklenbursku nalezených má se za to (Žunkovič), že nemůže býti pochybnosti více, že jsou původu slovanského, poněvadž nalezeny byly na místech, která jsou původně slovanská a velice jsou stará.

Thorovi připisuje Schirmeisen také vynalezení koše, neboť zobrazen bývá též s košem na zádech. A praehistorické nálezy potvrzují domněnku, že v době neolithické takové předměty se robily.

Že na Thorovu poctu věčný oheň pod rozlehlými duby se udržoval, má Schirmeisen také za doklad, že vznik Thorův dlužno zařaditi do doby, kdy dub v germánských zemích z jihu přibylý jehličnatý strom doby mesolithické zatlačovati počal, kdy mimo to krbový oheň se vznítil, tedy i první sídla byla založena, vespolnosť žen a proto i právo žen a právo mateřské bylo odklizeno a manželství založeno, slovem do počátku doby neolithické.

Jinak zmiňuje se Schirmeisen o Thorovi jako o nepříznivci žen, neboť proti nim prý bojoval, ale přes to vzýván jest, když sňatky se uzavíraly.

Pokud se týče lodí z dubových kmenů urobených nebyly snad tou dobou naprosto neznámy, přece však soudí Schirmeisen, že první primitivní způsob lodí, jaké nalezeny byly v Holštýnsku (u Vaaler Mooru) a v Anglii (u Briggu Lincolnshire), dlužno zařaditi teprve do konce doby kamenné. Také rohů na pití tehdy u Germánů ještě se neužívalo, poněvadž jich neměli, dobytek jimi pěstovaný byl krátkorohý.

Přidržuje se názorů Kossinových[72]) tvrdí Schirmeisen, že počátkem nejbližší doby kulturní, starší to doby kovové, dovoditi lze více méně mocný pohyb germ. národů k jihu. Pobudkou k tomuto předhistorickému stěhování národů, k rozdělení či rozejítí se národů indogermánských jsou dle Schirmeisena tyto okolnosti:

1. znenáhlé vnikání asiatských stepních národů do oblastí evropských, k němuž poukazují krátké lebky nalezené koncem vlastní doby kamenné v naplaveninách kolových staveb a v hrobech mohylových (pahrbkových z navršené hlíny).

2. Geologické vyvýšeniny a sníženiny půdy v oblastech moře Baltického, které způsobily, že v kamenné době z Baltického moře utvořené vnitrozemní moře dále k jihu se posunulo a otevřením Beltů a moř. průlivu atd. se severním mořem se spojilo a rozlehlejším utvářilo. Že snižování Baltického moře trvalo až do mladší doby bronzové, ba snad až do doby železné, vysvítá z celé řady E. Geinitzem[73]) předsevzatých pozorování, dle nichž vedle naplavenin jiných stromů naskytají se také zbytky buků hluboko pod hladinou mořskou. Buk však vnikal z jihu do zemí germ. teprve v mladší době bronzové.

Již první větší výpady přivedly prý dle vší pravděpodobnosti germánské kmeny až do Italie, do Řecka, do Malé Asie a do Indie. Čemuž dle Schirmeisena nasvědčují četné nálezy jantaru v Řecku a v Italii, které připouštějí, aby se zařadilo první spojení germánských zemí s jihem do počátku doby kovové, t. j. dle Montelia[74]) do středu třetího století před Kristem. Okolnosť tato oprávňuje prý k domněnce, že touto dobou počínajíc rozvinul se mezi jižními a severními kraji evropskými čilý obchod, který nemálo přispěl k značnému vývoji kultury severské. Touto dobou počínajíc nastává také dle vší pravděpodobnosti větší oceňování jantaru jako důležitého předmětu obchodního. Kdežto v pravé době kamenné naskytá se často jako přídavek mrtvých, užívá se ho v počínající době měděné již jen zřídka k tomuto účelu. Za to vykazují se z této doby zvláště oblasti Baltického moře velmi hojnými nálezy zlata, které pochází as z jihu.

Že poznání mědě, jemuž následovalo as 2000 let před Kristem poznání bronzu, s počátku arci na cín chudého, přivodilo znenáhla veliké změny v hotovení zbraní a nástrojů, jest samozřejmo. Místo kamenného mlatu a sekery objevila se znenáhla sekera měděná, dýka a konečně i meč bronzový. Již koncem doby kamenné bylo také známo v jižnějších oblastech germánských pěstování lnu, i předení a tkaní. Také špicu, národem mušlových kup pěstovanému, dostává se ocenění u germánských národů, jak se podobá, teprve v této periodě, neboť dle Rigvedy prosí Arijové do Indie vnikající svého boha Agni za ochranu od psů kolem táborů jejich pobíhajících.[75])

---

[72]) G. Kossina l. c. S. 167.

[73]) E. Geinitz: „Zeitschrift deutsch-geol. Gesellschaft" Bd. XXXV. 1883., S. 301. ff. Schirmeisen str. 22 a další.

[74]) O. Montelius: „d. Chronologie d. ältesten Bronzezeit". S. 120. — M. Much: „d. Heimat d. Indogermanen IV., Abschnitt: d. Bernstein".

[75]) E. Krause: „Tuisko-Land" S. 81.

Jako důležitou vymoženosť doby kovové uvádí Schirmeisen přijetí vepře a koně mezi zvířata domácí. Ve starších stavbách kolových chybí dle Rütimeyera (Fauna d. Pfahlbauten) ještě vepř naprosto a ochočuje se teprve v době měděné. Pokud koně se týče, poukazují nálezy kostí v stavbách kolových k tomu, že používalo se nejprve asiatského a teprve později evropského koně jako zvířete domácího. Zbytky koní naskytají se nejprve spoře, značnější užívání koní zapadá teprve do doby bronzové.

Schirmeisen má za to, že v době této, v době to všeobecného rozmachu, kdy národové jantarem bohaté pobřeží Baltického moře obývající a snad silně asiatskými přistěhovalci pomísení značného bohatství se domohše, k jistému vůdčímu postavení dospěli, mohl snad povstati i nový stav, který jevil se vůči podmaněným a otrokům jako stav „svobodných“ (d. Freien), k němuž s počátku patřili pouze přátelé a příbuzní, pak soukmenovci, a konečně jen „svobodní“ soukmenovci.

Božstva této nové doby kulturní jsou Wani či Wanové, původci a nositelé bohatství a úrodnosti. Přední jejich zástupci jsou jarní bůh Freyr, bůh svobodných, skvělé to vypravení starého nebes boha Tyra a bohyně lásky Freya, repraesentantka dřívější bohyně slunce. Že tito Wani dosti staří jsou bohové, vysvítá snad z toho, že Freyr dle Eddy povstal ze sesterského manželství a že jemu také se vytýkal manželský poměr k sestře.

Veškeré jednotlivé attributy Wanů vůbec a Freyrovy zvláště shodují se s kulturou kovové doby naprosto. Jsou to:

1. Loď, na které připluje Freyr jako malé dítko — (Ing) na zemi. 2. Wanům připisované dílny kovářské a výhně, jimiž označeni jsou jako první spracovatelé kovů. 3. Hojné poklady zlata a vláda nad světem Albů na zlato bohatým. 4. Meč, kterého však Freyr opět pozbude. V železné době mizí bronzový meč vůbec, neboť ustupuje lepšímu, železnému, který přiřkne se pak pravému bohu války jako attribut. 5. Obuv, o níž dvakráte zmínka se činí. Jednou tím, že poukázáno jest ke kráse nohou Niorda (otce jeho) a podruhé poukázáním ke Skirnerovi jako cídiči aneb obuvovému sluhovi Freyrově.[76]) 6. Nejvzácnější jezdecké a tažní zvíře Freyrovo, kanec, jehož více cení koně. 7. Kůň, jehož však tak často neužívá jako jeho nástupce Odhin. 8. Freyrovi sluhové Beyggwir a Beyla (Biegsam u. Bengel), z nichž vyklube se dvojice psů, malého to druhu špiců rašelinových, lišících se od velikých psů periody bronzové.

Stejně významnými pokládá Schirmeisen, pokud se týče stanovení nadvlády Wanů, attributy Freyny. Freya nazývá se též Mengladou, t. j. dle Schirmeisena v kamenech si libující aneb kameny obložená. Kámen, v němž bohyně tato si libovala, jest „Brisingamen“, neboť z něho skládal se její náhrdelník. Brisin-gamenen jmín jest břežní kámen jantar. Schirmeisen vysvětluje arci slovo Brisingamen jako kámen, který snadno se rozdrobí (zerbrechlicher Stein), připisuje vlastnosť tuto jantaru.

[76]) H. v. Wollzogen: Edda S. 27.

Charakteristickým znakem kulturních poměrů za vlády W a n ů jest také Freyina košile, která neomylně poukazuje ke p ř e d e n í a t k a n í. Z jejích slov, které v Eddě pronáší, soudí Schirmeisen, že cenila stříbro výše zlata a to naprosto odůvodněně, neboť bylo stříbro v zemích germánských až do periody hallštattské, t. j. do doby železné, kovem velice vzácným.[77])

Dle Tacitovy „Germanie“ (9) jest F r e y a také bohyní l o d n í, jíž jako jejímu bratru obětuje se největší v e p ř. Snad na něm též jezdila, ačkoli obyčejně užívala vozu kočkami taženého, poněvadž kočka byla nejoblíbenějším její zvířetem.

Dle Nehringa[78]) proudí snad v domácí naší kočce krev asiatská. Do zemí germánských dostala se v první době kovové, když germánské země s Asií a jižní Evropou přišly do styku.

Kulturně-historický moment zračí se též v ž i v o t ě l á s k y božských W a n ů. V době F r e y r o v ě a F r e y i n ě počínají se objevovati v básnictví boje lásky, roztoužení, odmítání atd., a obyčej nevěsty kupovati posvěcen jest příkladem F r e y r o v ý m.

Dle Schirmeisena datuje se z této doby také první zjev s t a r ý c h p a n e n.

Ze stálého zdůrazňování v ý c h o d n í h o původu W a n ů[79]) a ze vztahů F r e y r o v ý c h ke G e r d ě, dceři obra, vyvozuje Schirmeisen, že pomíseni jsou germánští národové Baltického moře s asiatskými a finskými kmeny, které nepochybně představují národ mušlových kup.

Schirmeisen uvádí nám zde tedy Germány jako první sprostředkovatele čilého obchodu mezi jižními a severními krajinami evropskými, neboť vnikali prý ve starší době kovové až do Italie, do Řecka, do Malé Asie a do Indie.

Dle Boguslawskiho měli však Slované již v neolithické době velikou čásť Evropy osídlenou, dříve tedy než Němci ze Skandinavie k nim vnikali. Proto také po mínění Boguslawskiho kolové stavby v Severní Italii, ve Švýcarsku, v Horních Rakousích, na Moravě, v Polsku a v provinciích baltických u velikém množství se naskytající přičísti se mohou předkům slovanským.

Ve spojení se stavbami kolovými jsou t. zv. hradiska (pol. grodziska, staroslov. gradište, sloven. gradišče). Takových[80]) hradisk (grodzisk) jest jen v Horních Frankách 16, která, jak sami Němci uznali, původu jsou slovanského, náležejíce všem periodám neolithickou počínajíc. Hradisko poblíže Gieczu (v Poznansku) jest postaveno s části na kolích v bahně (547). Musí se za to míti, že v zemi Venetů na ústí řeky Po (Spiny a Adrie), v Ravenně (112), poblíže Paduy (109) a již v historické době v samých Benátkách (112), rovněž jako v Julině či Vinetě v Pomořanech (549) lidé téhož kmene na kolích své stavby budovali. Ke slovanskému obyvatelstvu v oblastech staveb kolových

[77]) Str. 27.

[78]) Zeitschrift für Ethnologie. Verhandlungen. Berlin, 1889, S. 558 ff.

[79]) Asové jsou v severském bájesloví bohové, již vládnou všimmírem a zejména lidské osudy spravují. W a n o v é jsou božstva mořská mezi Asy.

[80]) Sľady Wendów we Frankonii (Swatowit II. 1900. S. 63—79. Boguslawski str. 18.

poukazují fakta linguistická, ethnografická a sociologická a neodporuje jim ani historie, neboť nikde příchod Slovanů do těchto oblastí nepoznačila.[28])

Slované, obývající obsáhlé krajiny v Evropě již v době neolithické, doživše se v nich doby bronzové vytvořili zde dvé kultur, jednu skvělou, hallštattskou a druhou chudší lužicko-slezskou. Když pak půda jejich kořistí se stala Gallů, pozbyli své nezávislosti mimo východo-severní časť Italie, kdež Venetové, prastarý národ, jak píše Polibius, svou nezávislosť si uchovali, ačkoli Gallové, dle Livia, stále ve zbrani je udržovali.[81]) Dobyvatelé, Gallové, přinesli s sebou svou kulturu, la Tène zvanou, která ustoupila později římské, jakmile Římané svou vládu až k Dunaji rozšířili, ale obě staré kultury nezanikly. Obě přežily své pány. Hallštattská nedosáhla sice více svého prvějšího lesku, ale lužicko-slezská vyvíjela se i v době, kdy země, ve které panovala, kořistí se stala Suevů. A teprve pak dostalo se Venetům (Vendům) názvu Slované a dožili se nové doby kulturní.[82])

Že vysoká byla kultura polabských a pomořanských Slovanů, o tom hojná svědectví podávají nám i spisy nepřátelské, tedy strannické. Jak velebný obraz o ní rozvinul by se tedy teprve před námi, kdyby historie národů těch vypsána byla pérem pravdy, netřeba ani, abychom zvláště podotýkali.[83]) Již tehdy, kdy západní sousedé baltických Slovanů nepřivykli ještě ani životu usedlému, zabývali se baltičtí Slované již vzděláváním půdy a měli města, jež vzbuzovala podiv obecný. „O Volínu vypravuje Adam Bremský, že jest největší z měst evropských, i že v něm vedle Slovanů i jiní národové přebývají a podobné známo jest i o jiných. Ve městech těch usazeni byli řemeslníci, jejichž výrobky kupci daleko rozváželi, užívajíce splavných řek a moře. Předmětem obchodu byl v dávném čase již jantar, pak koně, vosk, med, olovo, cín, ocel, železo, měď a zboží z kovů těch zhotovené, šperky, hrnce, dříví, prkna, smůla, barvivo, obilí, chmel, pivo, máslo, kůže, maso, slanina, vína, konopí, len, plátno, sukno, ryby, tuk a otroci. Daleké osady na březích Belgie, Britanie, Francie, snad i Hispanie hlásaly slávu lodníků slovanských. A nedá se popříti, že i slavná později Hanza má původ svůj ve starodávném obchodním spolku slovanském. Za měnu při prodeji užíváno drahých kovů, plátna, sukna a drahých kožešin; později peníze nejrozmanitějších národů byly v užívání. Že i umění sochařské a malířské kvetlo a jsoucnosť písma dokazují popisy chrámův a model slovanských. Jiným svědectvím starobylé kultury slovanské jsou mnohá jména v řeči německé ze slovanštiny vypůjčená, týkající se polního hospodářství a různých řemesel.“[84])

O Veletech (Luticích) píše Šafařík takto: „Veleti,[85]) slynuvše udatností a bojovností, nezanedbávali umění míru; jejich pomořská města kvetla průmyslem, obchodem a sprovázejícím je bohatstvím; ve chrámech jejich skládali a střehli se pokladové veřejní i osob soukromých

[81]) Boguslawski „Hist. Sław.“ I. 210, 223.
[82]) Boguslawski „Meth. u. Hilfs. atd.“ str. 67.
[83]) Viz Vocelův článek Č. Č. M. z r. 1849.
[84]) Papáček Ottův Slov. sv. III. str. 197—200
[85]) Baltičtí Slované rozvětveni byli v přečetné kmeny různých názvů, o nichž viz Papáčkův článek v Ottově slov. sv. III.

tak veliké ceny, že o nich souvěcí svědkové s podivením vypravují. Náboženství a obecní řádové u nich téměř s větší nežli u jiných Slovanů pilností a dokonalostí byli zřízeni. Všecko to důkazem jest nadobyčejného na onen čas stupně občanské vzdělanosti, jehož tito Veletové byli dosáhli, na jejichž jméno od spisovatelů tehdejších jediné proto pohana jest uvalena, že svobody a národnosti své zoufalou udatností hájili do posledního dechu."

„Děje Slovanů polabských historie teprve tenkráte líčiti počíná, když výbojnou mocí Němců a Dánů k hájení vlasti a národnosti své puzeni jsouce, mečem ozbrojeni na dějiště politické vystupují. Zprávy o těchto slovanských národech podobají se jednotlivým listům knihy dějepisné, které, poněvadž krví byly skropeny, vytrženy jsou a zaneseny proudem času až do našeho věku, kdežto ostatní část knihy ztracena jest na věky. Na těchto listech vyskytují se jména Viltů, Vilků (Wilken) v národních pověstech germánských, anglosaských a skandinávských, ve kterýchžto památkách slavným rekům se přikládají a vítězný, divotvorný meč skandinávského hrdiny obdržel jméno Wilsung (Welsung, Walsung) od slovanských velikánů Viltů neb Veletů."[86])

A proto správně vyjadřuje se Kollár, anž dí: „že Slovan téměř všady v Evropě prvý tichý krok a počátek učinil, všady cestu ukázal a proklestil, po které jiní kráčeli, všady studnici otevřel, ze které jiní pili, slovem byl původcem a vynálezcem nejhlavnějších věcí a umění, ku kterým pak cizozemcům snadno bylo dodati, aby je zdokonalili." K čemuž i J. S. Presl případně připojuje (v Rostlináři str. 68.): „Pranárod Slovanský širokobytný tím se honositi může, že v krajinách Evropy severní sousedům v temnosti zanořeným byl světlem objasňujícím." A k názoru tomu pojí se i mnozí historikové němečtí.

Aug. Vil. Tappe píše na př. o Vinetě, že byla z největších a nejvznešenějších měst evropských a Slovany obydlena[87]).

J. D. Fiorillo praví: „Vineta byla hlavním sídlem kultury slovanské. Obyvatelé tohoto města, kteří nepřicházeli pouze na pobřeží anglické a francouzské, nýbrž plavili se i do Řecka, dobyli si tolik bohatství, že i obyčejné jejich náčiní bylo ze stříbra a ze zlata. Část východních pokladů převážela se Volhou a jinými řekami do Ladogy a odtud do Vinety, kdežto druhá dopravovala se přes Tanu do Italie"[88]).

„Obchod německých Slovanů byl neobyčejně rozsáhlý," píše Anton. „Pomysleme si jen město Vinetu. Sem docházelo zboží se všech stran světových"[89]). Brány tohoto města byly potaženy zlatým bronzem a rozšiřovaly vůkol lesk ohromný[90]).

A Galletti[91]), který nepíše ve svých dějinách Německa o germánské kultuře v době stěhování národů příliš příznivě, o Slovanech naopak takto se pronáší: „Jako na veliké části severního pobřeží, tak v celém

[86]) Viz Vocelův článek Č. Č. M. z r. 1849. str. 104 a další.
[87]) Geschich. Russlands I. Th. Kap. 49. S. 258.
[88]) Kleine Schriften artistischen Inhalts. Götting 1806. p. 301. a 2.
[89]) Anton: Über d. alt. Slaven. II. p. 100.
[90]) Gebhardi G. C. in Gesterdings Pommer. Magaz. B. 4. S. 40.
[91]) Geschichte von Deutschland, 1787. p. 228. Srv. Dr. H. Wankel: „Beitrag zur Gesch. d. Slaven" str. 41.

východním Německu byli Slované, kteří pozoruhodni jsou jak svou kulturou, tak i svými událostmi s osudy Německa těsně souvisejícími. Jejich vládní zřízení, jejich náboženství, jejich mravy a obyčeje měly do sebe tolik zvláštního, tolik znamenitého, že jest potřebí, abychom se s těmito Slovany blíže seznámili. Co do povahy byli velice dobří, byli stateční, neohrožení, přáli svobodě, byli pohostinní, milosrdní, skromní a t. d. Někteří měli panovníky, které „králi" nazývali." A dále praví: „Každý hotovil si své potřeby sám. Za vlády Karolingů povznesla se jejich umělosť velice; že na př. vyznali se v umění kovoliteckém, dosvědčují nejen historikové, nýbrž i jejich modly a nástroje. — A ke konci tohoto období dostoupili němečtí Slované již tak vysokého stupně kultury, že mohla býti jejich křesťanským sousedům předmětem napodobení." I vypsav podrobněji veškerá utrpení a veškeru zhoubu Slovanů pobaltických, praví konečně (str. 482): „takového osudu dostalo se od ostatních Evropanů národu, který první seznámil je s velkoobchodem, který vyučil je různým řemeslům."

A historik Gottlieb Henze praví: „Poněvadž Slované byli první, kteří zvláště hornictvím se zaměstnávali, užívá se v hornictví mnoho slov slovanských, jako: Flötz, Kuks, Kies, Kipricht, Schacht, Schwaden, Kobalt, Schicht, Seiffen, Spath, Stollen, Meiter a t. d." [92]). Herder pak takto se vyjadřuje: „V Německu pěstovali Slované hornictví a vyznali se v tavení a lití kovů" [93]).

„Vendům připadá zajisté sláva," vyznává Lützow, „třeba nevyplynuly z toho pro ně zevní prospěchy, že svými prvními smělými plavbami na moři, jednak za účelem rybolovu, jednak proto podnikanými, aby své domácí výrobky vyměnili za všeliké předměty obchodní ze zemí severních, položili první základ k severoněmeckému námořnímu obchodu, proto také třeba na ně pohlížeti jako na vlastní zakladatele později tak mocné Hanzy, neboť jejich obchodní a tržní místa podél pobřeží Baltického moře dala první myšlénku a první podnět k většímu spojení za příčinou obchodu. Arci ovoce z toho uzrálo jinde než ve Slovanstvu a pro Slovanstvo. Nynější německý obchod námořní jest jen plod prastarého obchodu vendického" [94]).

„Jest historicky dokázáno," píše J. C. Pfister, „že Slované dříve než Němci upustivše od divokého života kočovného přešli k ustálenému stavu rolnickému a pověsti jisté zkušenosti v něm si dobyli. Zvláště šlo-li o to, aby veliké plochy lesnaté byly vypleněny a obdělány, vyhledaly se ve Frankách celé kmeny slovanské jako nejdovednější, aby se toho podjaly [95]).

„Pokud se týče zvláštních předností Slovanů," píše dále Pfister, „jest potřebí, aby se především vyznačilo, že chopili se vedle orby, aneb snad ještě dříve, zvláště čile obchodu, kdežto Němci ještě dlouho za tuto živnosť se hanbili, a že udržovali spojení mezi Baltickým, Černým a Kaspijským mořem, zvláště splavností mezi nimi tekoucích

[92]) Geschichte d. fränk. Kreises p. 96.
[93]) Ideen, Th. IV., Karlsruhe 1792, str. 37.
[94]) Lützow Gesch. v. Meklenb. S. 134., 139. Kollárův Výklad str. 135.
[95]) Geschichte d. Deutsch., Hamb. 1829. B. L. str. 341., 349.

řek v dlouhém mezidobí, z něhož o evropském a asiatském severu tak málo víme, při čemž také posvátný jejich obyčej pohostinství nemálo spolupůsobil. Tam nalezl svou cestu i obchod jantarem[95]).

„Slované to byli,“ praví Linhard, „kteří divočiny jižního Německa, dřívější Karantanie, v úrodnou půdu přeměnili. A že tomu tak bylo i v Horních Rakousích, vysvítá z listiny Karla Velikého[96]).

A také prof. J. Fallmerayer píše: „že Slované všady hned orby se chápali, řemesla, obchod a plavbu pěstovali“ [97]).

Lützow pak praví: „velikou praktickou znalostí v obdělávání půdy musili se vyznačovati Vendové, rovněž jako železnou pílí při rolnictví a hospodaření. Pomyslíme-li na ty nesčetné močály a husté lesy, které bylo jim vysušiti a vykáceti než hřející paprsky vniknouti mohly do půdy vlhkým chladem proniklé, aby uvolniti ji mohli — musíme s obdivem čísti, jak mnoho vykonali Vendové jako půdy vzdělavatelé [98]).

A podobně píše i Gebhardi: „orba vyšinula se u Vendů,“ praví, „velmi vysoko, neboť pokládány byly v Německu nejdovednějšími obdělavateli půdy v písčitých krajinách a panovníci usadili mnoho vendických kolonistů do neobdělaných pustin, aneb snažili se je přivábiti všelikými výsadami a podporami“ [99]).

„Slované a Vendové jsou nejznamenitější osadníci,“ píše také N. Haas[100]). „Již před Karlem Velikým v našich krajinách uzdomácněli. Jiní snad teprve Karlem sem byli přivedeni. A tak se stalo, že celé pozdější bamberské biskupství slulo jen zemí slovanskou.“

Z uvedených zde citátů dosti jasně vysvítá, že povšechná kultura vendických Slovanů skutečně musila býti již vysoká a nepoměrně vyšší kultury současných jejich sousedů, když dostalo se jí uznání a obdivu i od pozdějších, po většině již Němcům stranících historiků. Ale pak netřeba také, abychom se divili, byla-li tím spíše uznána a obdivována současnými jejich sousedy, kteří z ní těžili. A že tomu as skutečně tak bylo, máme nejpádnější doklad v tom, že užito bylo jména jejich národy severskými k označení rodu božského, neznačí-li to však zbožnění národa vendického vůbec. Neboť Schirmeisenem uvedeným božským rodem W a n ů nemůže býti nikdo jiný než Vandi, Vendi, kteří též V a n y se nazývali.[101])

I nebylo by to ostatně nic tak zvláštního. Bylof tak obyčejem za pohanství, že osobnosti v té které příčině se vyznačivší konečně na božstva jsou povýšeny a jako božstva i vzývány. Tak bylo i se staroslovanským K v a s í r e m[102]) z rodu V a n ů (Vendů), který vyznačiv se jako mudrc a hrdina konečně byl zbožstvencem. A národ vendický byl původcem všeho možného kulturního dobra, z něhož právě všichni

[96]) Geschichte v. Krain. T. II. p. 330.
[97]) Geschich. d. Halbinsel Morea, Stuttgart, 1830. S. 202.
[98]) „Geschichte v Mecklb.“, Berlin 1827. S. 15.
[99]) „Geschichte d. Wenden“ B. L. p. 43. Srv. Kollárův Výklad str. 84.
[100]) Geschichte d. Slavenlandes an d. Aisch. Bamberg, 1819. P. T. S. 5.
[101]) Viz Hanuše d. W. d. sl. M. str. 26. — Dr. H. Wankel „Beitrag zur Gesch. d. Sl. in Europa“ str. 22. — W. Surowiecki: „Sledz. Pocz. nar. Słow.“ str. 136. — Kollára Výklad z r. 1875. str. 143. atd.
[102]) Srov. Hanuše „d. W. d. sl. M.“ str. 26.

sousedící národové tou dobou největší měli prospěch. Označují-li se Wani v severském bájesloví jako původci a nositelé bohatství a úrodnosti, jsou to právě vlastnosti a zásluhy, pro něž Vendové obdivováni jsou i jejich nepříznivci, jak předem jsme se přesvědčili. Rozsáhlým svým a na tehdejší dobu obdivuhodným obchodem přinášeli Vendové bohatství a dovedností svou ve vzdělávání půdy dříve nebývalou úrodnosť. Také božským Wanům připisované prvenství ve spracování kovů odnáší se k Vendům, zásluha to, které nepopírají Vendům ani nepředpojatí historikové němečtí, rovněž jako se obdivují jejich bohatství. Vše tedy souhlasí, ani stálé zdůrazňování východního původu Wanů nevyjímajíc, o němž Schirmeisen se zmiňuje, neboť odnáší se patrně k východní části Germanie, kterou osídlenou měli Slované vendičtí.

Pokud se týče Freyra, jehož Schirmeisen uvádí jako jisté pokračování čili skvělé vypravení jeho předchůdce, starého nebes boha Tyra a jehož důležitým attributem jest kanec, srovnává ho Hanuš velmi případně s naším Radigostem. Také Radigostovým attributem byl kanec. Píšeť o něm Thietmar, že z tohoto boha vod, jež chrám jeho obkličovaly, vycházel časem veliký kanec, maje kly bílé, zářící z pěn mořských [103]) A tak jako Freyr u Germánů nástupcem jest Tyrovým, podobá se, že i Radigost, Radegost a jak jinak ještě se zval, nástupcem jest slovanského boha Tura, boha plodnosti, neboť k tomu poukazuje již jeho název. Dle Narbutta [104]) odvozeno jest slovo Radigost z lotišského slova radiht, které značí roditi, ploditi, tvořiti, reprodukovati jako sanskritské slovo radh, tak že by značilo slovo Radigost tolik jako plodite l, tvořitel. Také J. Jungmann uváděje ve svém slovníku (III. p. 777.) kmen rad (radše, radě, radči) poukazuje ke slovanskému roditi, ploditi, chtíti a ke staroněmeckému redi t. j. hotový [105]). Dle Adama Bremského [106]) zobrazoval se Radigost s černou tuří hlavou na prsou, kterou pravicí držel a dle Šafaříka byla mu zasvěcena slavnosť Turice či Tuřice [107]). Vše tedy shoduje se v tom, ani vlastnosť jako boha války nevyjímajíc, že Radigost ve slov. bájesloví nástupcem jest boha Tura. Vlastnosti této jako boha války mimo jiné nasvědčují slova Ekhardova [108]): „Frencelius Radegastum vocem Slavonicam esse ducemque belli significare innuit, hinc Radegastus pro Marte apud Wendos cultus fuit."

A Radigostův kanec či vepř byl u Slovanů též velice záhy nejen oblíbeným zvířetem domácím, nýbrž také dobře znám jako zvíře posvátné. Na př. hra na zlaté prase jest zajisté pozůstatek jistého pohanského obřadu, rovněž jako patří vánoční naše zlaté prasátko ku zjevům mythickým [109]).

Chorvaté a Srbové jedí o štědrém večeru pravidelně vepřovinu i pekávali mimo to na rožni selátko, kteroužto „pečenicu" hospodář na stůl posvátný klada sám požívá a každého příchozího jí hostí, při

[103]) Hanuše „Báj. kal." str. 11 a 12.
[104]) „Dzieje nar. litewsk." I., p. 113, 114. Hanuše „d. W. d. sl. M." str. 113
[105]) „Slovník" III. p. 777.
[106]) Dr. H. Máchal „Nák. slov. báj." str. 33.
[107]) „Starožit. Slov." I.. p. 51.
[108]) „Monum. Jutreboc." p. 45. Hanuše „d. W. d. sl. M." str. 112.
[109]) Hanuše „Báj. kal. str. 11. a 12.

čemž se zpívá: „Božif, božif tluče na oboje vrata, nese kytu zlata, by pozlatil vrata i oboje podvoje“ [110]. I není zajisté nesnadno rozpoznati, že zpěv ten odnáší se ke slunci.

Zabíjeti vepře a požívati masa vepřového o vánocích jest rozšířeno netoliko u Chorvatů a Srbů, ale i u Rusů a Bulharů, u Rumunů, Italů, Angličanů, Germánů a j., tak že Sumcov klade původ obyčeje toho v arijskou starobylosf a pokládá vepře (srv. čes. zlaté prasátko) skutečně symbolem slunce [111].

Druhou představitelkou bohů Wanů jest bohyně lásky Freya. Dle Schirmeisena zvala se Freya také Meng-ladou, dle Thunmanna [112]) Freyou Wanadis. „Die Frea oder Freia“, píše Thunmann, „bekam in Skandinavien den Zunamen Wanadis, d. i. die Göttin der Wenden, vermuthlich weil ihr Dienst daselbst ursprünglich von den Wenden herrührte.“

Že je Freya původu slovanského dosvědčuje také W. Surowiecki. Surowiecki píše: „Sieba czyli Dziewa wyobrażona była v postaci kobiety z twarzą wdzięczną nago lub całkowicie od głowy do stóp obwinięta odzieżą. Tę boginię przyięli Normany Skandinawsci od Wanów czyli Słowian na znak przymierza, a ożeniwszy z Torem, zwali ją Wana-Sif, Siffna lub Freja pięknowłosa z półxiężycem na główie.“ [113]).

A kámen, z něhož skládal se Freyin nákrční šperk byl Brisingamen, t. j. břežní kámen jantar, s nímž soukmenovci její, Vendové, čile obchodovali, jak dosvědčuje i něm. historik Pfister.

Že náhrdelníky jantarové obvyklou byly ozdobou žen slovanských, dočítáme se v Schanatu, kdež stojí: „... d. Röcke d. Weibspersonen (slav.) viel gefältet; am Feiertage weisses, sonst ein gefärbtes Kopftuch: Halsgehänge von Bernstein.“ [114])

V mladší době bronzové [115]), počínající dle Montelia uprostřed druhého tisíciletí před Kristem a v době železné, která svými prvopočátky dostavuje se několik století později, snad již okolo 1200 let před Kristem, objevuje se v germánských zemích nový, zvláště mocný vývoj v kultuře lidu germánského. Prvé, snad podél evropského pobřeží Baltického moře vedoucí cesty obchodní, připojuje se druhá, zeměmi podunajskými vedoucí, která přivedla obyvatelstvo těchto zemí k vysokému vývoji. A zde vyvinul se také z božstva větru a zimy germánského pravěku vlastní kulturní bůh germánský, Odhin-Wodan [116]), kterého prý jest nám především pokládati bohem nového stavu, stavu šlechtického a zvláště bohem knížat a králů. Jeho vývojový

[110]) „Srpski riečnik“ izdav Vuk Stěf. Karadžić. U Recn 1852.
[111]) Dr. H. Máchal „Nák. slov. báj. st. 190.
[112]) „Untersuchung über d. alt. Gesch. einig. nord. Völk.“ p. 274. Hanuše, d. W. d. slav. M. str. 236.
[113]) „Sledz Pocz. nar. Słow.“ str. 136
[114]) Schanat trad. Fuld. p. T. II. p. 312 — Kollárův výklad str. 161.
[115]) Schirmeisen str. 27.
[116]) Schirmeisen střídavě nazývá ho Odhinem, Wodanem, Wotanem, Wuotanem.

postup zasáhá až do vniknutí křesťanství a nesčetná jména tohoto nového boha poukazují k velikému kulturnímu pokroku a k vynálezům, které události se za jeho vlády, rovněž jako k novotám, které zavedly se v této periodě. Důležité znaky, jež činí boha tohoto bohem kulturním, jsou: v popředí jeho nové, zvláště cenné zbraně, jmenovitě oštěp, přilba a krunýř. První dokonalé oštěpy (kopí, bodáky) s nasazovacími trubkami na špičkách objevují se teprve v mladší době bronzové. S prvními přilbami setkáváme se v jižních oblastech Evropy také teprve ve mladší době bronzové. V germánských zemích naskytají se častější nálezy bronzových přilbic teprve ze starší doby železné, hallštattské periody, přece však vykazuje se národní museum v Kodani alespoň jedním takovým předmětem z doby bronzové. Příčinu toho spatřuje Schirmeisen v přílišné jejich nákladnosti. Proto prý se také zemřelým do brobů nepřidávaly. Z těchto, jakož i z dalších attributů Wotanových soudí, že Freyr Odhinem vytlačen byl z vůdcovského svého postavení jako kníže bohů v mladší době bronzové, neboť jinak byly by i Freyrovi přiděleny bývaly zbraně této doby jako attributy.

Také kroužek Draupnir, jako kopí umělými kováři zhotovené, nejsou přisouzeny na zlato bohatému Freyrovi, nýbrž novému otci bohů. Každou devátou noc spadá s něho osm stejných kroužků. Kroužků a spirálů zlatých užívalo se v době bronzové hojně jako prostředků platebních, i pocházejí patrně také z oblasti, v níž vznikl Odin[117]) sám[118]).

Ke značnému vývoji chovu ovcí v době vzniku Odhinova poukazuje objemný Odhinův plášť, jeho plstěný klobouk a některé zvláště vyznačené, skvostné předměty jeho manželky Fricky: rouška na hlavě, závoj a veliký šat i jiné části oděvné, které žádaly zvláštní služebné na opatrování. Tento vývoj chovu ovcí může se dle Schirmeisena dovoditi. Teprve touto dobou počínajíc objevují se vedle sporých zbytků dřívější, jako koza rohaté ovce, četnější nálezy nové rasy t. zv. ovce bronzové[119]). Zbytky šatů z této doby dosvědčují, že ženský oděv skládal se tehdy již z vlněné kazajky s rukávy až k loktům sahajícími a z vlněné řasnaté sukně. Také síť z vlněných nití urobená datuje se po jeho mínění ze skandinávské doby bronzové.

K attributům Odhinovým patří však ještě jeho dva vlci, či z vlků pochodilí psi Geri a Freki, kteří jsou Schirmeisenovi novým dokladem, že Wotanův vznik zapadá do té doby, kdy dle všech výzkumů, v této příčině podniknutých, objevují se první takoví psi jako předchůdci našich psů ovčáckých.

A ještě jiný attribut Wotanův jest jeho jako vítr rychlý kůň, kterého přivádí Schirmeisen opět v souvislosť s větším vývojem chovu koní v době bronzové.

Nejdůležitější však jest snad dle něho při určování doby nástupu vlády Wotanovy způsob pohřbívati, který s jeho uctíváním zároveň byl nastal.

[117]) Tak psán jest Odhin v Brockhause.
[118]) M. Much: Bauge u. Ringe, Mittheilungen d. anthrop. Gesellschaft in Wien IX., 89 ff.
[119]) Schirmeisen str. 29.

V neolithické době[120]) setkáváme se se zvláštním ukládáním mrtvol do kamenných hrobů, které stále se zdokonalujíce zasáhají až do prvé doby kovové. S mladší dobou bronzovou nastává však převrat: mrtvoly počínají se spalovati, způsob to pochovávati, který jest buď ve shodě s pokročilejšími názory nové kulturní epochy, aneb, jak již Virchov za to měl, souvisí s novými názory náboženskými. Což souhlasí také s požadavky věry Wallhalovy, která nepřipouštěla, aby hrdina v boji padlý v zemi zůstal, neboť zanášela ho do jasných výšin k novému veselejšímu životu. A v tomto případě není potřebí, aby se mrtvým upravovaly zvláštní komory hrobové, v nichž by přebývaly. Dle Eddy jest prý Odhin bez odporu vlastním zástupcem a zakladatelem spalování mrtvol. Za dostavivší se smrti jeho syna Baldura uspořádává sám obřad spalování, aby snad vlastním příkladem posvětil tento nový způsob pochovávati. Tak učinil i u trestu oběšením a ničím neodůvodněným stětím hlavy Mimirovy, aby demonstroval trest smrti u Wanů.

V souvislosť s věrou Wodanovou přivádí spalování mrtvol také M. Much.[121])

Odhinovi-Wodanovi připadá ve Wallhalle síň se stříbrnou střechou, poněvadž pokládána jest nejvzácnější. A toto zvláštní oceňování stříbra zapadá do doby předhistorické.

Všichni bozi pijí pak pouze medovinu, jediný Odhin holduje pití vína, což opět jakýmsi jest pokynem, že víno v dobách předhistorických velice bylo vzácno. Že však víno obyvatelům jižních krajů evropských známo bylo již v době bronzové, tomu nasvědčují nálezy zrnek hroznových ve stavbách kolových Horní Italie bronzové době náležejících a nálezy peciček či zrnek hroznových z druhého města Hissarliku (Trojy).[122]) Jako vzácný předmět obchodní dopravováno bylo tedy již tehdy víno do zemí germánských, kdež užívalo se ho pouze jako nápoje královského.

Jinak označuje se Odhin jako vynálezce umění, z nichž básnictví na severu v nejužší bylo souvislosti s jeho učeností runovou. Že počátky vědy runové zasáhají až do doby předhistorické, tomu nasvědčují různé známky u Řeků i Římanů. Giovanelli, Mortillet, Wilser a j. poukázali pak k tomu, že nordické značky runové nevyvinuly se z jihoevropských písmenů, nýbrž že spíše tyto vyvinuly se z run. Umění runové souvisí však opět bezprostředně s bukem, poněvadž k metání losů užívalo se pouze haluzí tohoto stromu. Že tento strom již v době bronzové z jihu do germánských lesů byl zanesen a zde znenáhla volně se rozšiřoval, jest opětným dokladem, že Odhinův vznik zapadá do doby bronzové.

Pokud se týče umění hudebního, naskytají se vyobrazení strunových nástrojů z germánských zemí z nejstarší doby železné. Zvláště zajímavy jsou ojedinělé nordické nálezy dlouhých, pozounům podobných

[120]) Str. 30.
[121]) Die Kupferzeit in Europa u. ihr Verhältnis zur Kultur d. Indogermanen. 2. Aufl. Jena 1893. S. 319.
[122]) G. Buschan: „Vorgeschichtliche Botanik, d. Kultur- u. Nutzpflanzen d. Welt auf Grund praehistorischer Funde“. Breslau 1895, S. 227. Schirmeisen str. 31.

nástrojů foukacích, které zasáhají až do doby bronzové a vyobrazeny jsou na skalním obraze švédském z doby této. Do této doby dlužno tedy zařaditi dle Schirmeisena i vznik Odhinův jako jejich vynálezce.

Nejpřednější znaky této nové kulturní a náboženské doby Germánů jsou prý shrnuty v Eddině písni Fiölswidr, která přes veškeré pokusy ji vysvětliti zůstala temnou, nevysvětlenou. Jeden z bohů Wanů, dlouho v cizině se zdržovavší navrátí se do své vlasti, kde nevěstou svou toužebně jest očekáván. Nalezne zde však tolik novot, že přes svou lásky touhu prosí dříve Wodana, hlídače to zlatých síní nebeských, aby vše mu vysvětlil. Jako Thorovi z kamenné doby jest i jemu, bohu první doby kovové, brána mřížová neznáma, a tak i z hlíny urobené a pallisádami zpodpírané hradební zdi, jež hotovily se v mladší době bronzové. Obdivuhodni jsou mu též dva psi, kteří téměř tak se nazývají jako Odhinovi vlci a střídavě musí hlídati od doby, co stali se zde hlídači, neboť znal doposud jen malé psíky doby své. Nezná však také stromu, který prostírá větve své přese všechny země. Jesen to býti nemůže, neboť strom ten byl zde již v době neolithické, čemuž nasvědčuje jesenová rukojeť kamenné sekery z kolové stavby. Také nerozprostírá se jesen po všech zemích, t. j. netvoří rozsáhlých lesů; proto může to býti toliko buk, strom starého kováře Mime, opatřující jeho kovárnu nejlepším uhlím dřevěným, na němž roste také Mimeova křesací hubka a s jehož ovocem prospěšno jest topiti v těžkých dobách ženiných. A také buk to byl zajisté, v jehož větvích zavěsen byl Odhin, když vynalezl runy.

Neznámým zvířetem jest mimo to bohu Wanů ve větvích bukových sedící kohout, neboť také o kohoutu naskytají se stopy teprve z doby bronzové.[123]) Že původně se nejedl, nýbrž pouze za tím účelem byl chován, aby hlásal jitra svit a zapuzoval zlé duchy, nevysvítá pouze ze starých podání, nýbrž i ze slov Odhinových.

Oštěpu také nemá bůh Wanů, který chová u sebe bohyně hornictví (pod zemí) a který jediné byl by způsobilou zbraní na usmrcení kohouta. Proto nemá zastaralá zbraň boha Wanů žádné moci nad ptákem bohů doby nové, jako Thorův mlat ničeho nezmohl proti Utgartlokimu. Získati oštěpu může pouze, kdo má skvoucí, kohoutímu péru podobný srp. Poněvadž však i tento rolnický nástroj teprve v bronzové době rozsáhlejšího upotřebení dochází, tedy bohu Wanů nepatří, jest mu nemožností, aby kohouta zabil, pečení kohoutí psi zahnal a pak do hradu vnikl.

A jako nezná Wallhally a staveb hradebních, které vznikly teprve v době bronzové, jsou mu neznámy i veškeré pojmy, které souvisejí s nimi aneb s pokročilejší kulturou doby nové. Toť as, co Schirmeisen k Wodanovi germánskému přimyká.

U Slovanů bylo jméno Vodan všeobecným názvem božstva vodního, jemuž zvláště klaněli se Slované baltičtí.[124]) V křesťanství vymizel však název ten a zachoval se pouze u Krajinců, kdež Vodan

[123]) L. H. Jeiteles: Zur Geschichte des Haushuhns, Zoologischer Garten XIV. 55, 88, 130. Schirmeisen str. 32.
[124]) Viz Jungm. Slov., sv. 5. str. 146.

sluje také Maranem (Moranem).[125]) Jinak uchoval se pojem boha Vodana v názvech vodních bytostí: u Rusů ve Vodjanik-ovi, Vodovikovi, Děduškovi vodjanoj, u Slovinců ve vodní bytosti Vodeni či Povoduji, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ve Vodníkovi či Vodním muži, na Slovensku ve Vodním chlapu, v Polsku ve Vodni-ch topcowie-ch atd.[126]).

V křesťanství zastupuje u Slovanů Vodona zvláště sv. Mikuláš. Afanasjev vhodnými doklady dokázal, že po názoru slovanském přenesena byla představa mythické bytosti vodami vládnoucí na sv. Mikuláše[127]). Staročeský doklad k tomu, snad ojedinělý, s počátku stol. XVII., zapsán byl Mat. Poličanským, jehož kniha obsahuje četné zprávy o prostonárodních obyčejích a věře lidové, že sv. Mikuláš vládne vodou[128]). Sem patří též obyčej (ještě v 16. věku obvyklý) házeti do rozbouřeného moře t. zv. mikulášské chleby, aby se utišilo[129]), jímž se připomíná pohanský obřad u Slovanů obvyklý, že házely se o jarních slavnostech na počest vodnímu božstvu do řek a potoků různé věci: chléb, drobné penízky, kvítí, oděv a p. Jako Vodan tak i sv. Mikuláš má v pověstech lidových čarovný plášť na sobě, jímž se vznáší do dalekých končin na svém bělouši jako na křídlech[130]).

Dle Krolmusa zastupuje v křesťanství Vodana sv. Jan Křtitel, neboť často na místech, o nichž kolují pověsti o vodníku či hastrmanu, stojí na blízku socha sv. Jana Nepomuckého, která však dle něho představovala původně sv. Jana Křtitele[131]).

Žunkovič má za to, že germ. Wodan (Woden, Wuotan) alespoň v jazykové příčině původu jest slovanského, ale byl snad všady, kde jsou větší vody, zvláště u Slovanů baltických jako „Voden bog, Vodan bog", tedy jako ochranný bůh vody uctíván a jako ochránce plavby a obchodu vzýván[132]).

Kdy přijat byl Wodan do germánské mythologie nelze dle něho dnes s určitostí rozhodnouti. Caesar dotýká se předmětu toho jen mimochodem, Tacitus, který hloub vniká do germánských poměrů, není podivuhodným způsobem ani s to, aby nazval jediného boha jménem původním, neboť ví pouze, že Germáni uctívali Merkura, Marta a Herkula, Sueové nad to ještě Isi-du.

Merkur a Wodan jsou identičtí, což dotvrzuje nepřímo Paulus Diakonus, jenž píše: „Těžko jest dokázati, který attribut přiměl Římany, aby ve Wodanovi spatřovali Merkura", ačkoli bije to do očí. Byl-li Wodan ochráncem lodníků a bohem bouří, ochraňoval zároveň i obchod. A proto šlo o to, aby se uchoval nakloněným obchodujícím, neboť komu může více uškoditi, stroskotá-li se loď bouří, než obchodníku, jehož majetek veze?[133])

---

125) Viz Hanuše „d. Wiss. d. slav. Myth. atd." str. 292 „Krok" II. str. 383.
126) Dr. H. Máchal „Slov. báj. str. 143. 145. 147. 148.
127) „Poet. vozrěn.", l. c I. 475. Sr. l. c II. 214, 215, 293.
128) Pokuty a trest" 1613, I. 15. Č. Zíbrt „Star. výr. ob. atd." str. 237.
129) E. Schell „St. Nicolaus" II. str. 79.
130) J. M. Dvorecký „O sv. Mikuláši" str. 231.
131) „Čes Lid" r 13., str. 311.
132) Wann wurde Mitteleuropa atd. str. 84.
133) Žunkoviče str. 84.

Langobardský spisovatel 8. století, Pavel Wernefried, tvrdí, že za jeho časů všichni Germáni Wodanovi se modlili. Druhdy však že uctíván jest na severních hranicích Řecka, patrně snad v oblastech dolní Dunaje vodou bohatých.

Někteří starší spisovatelé srovnávají Wodana s indickým Budhem. Tak píše Paullin[134]): Budham, seu corrupte scriptum Buddam Buttam, Pout, Voden, Both, hunc eundem philosophum, sectae Budhisticae institutorem, atheum, cultus Indici innovatorem esse autumant Angli Calcutenses. Ita corruptum est Scandinavianum seu septentrionale Wod, Vod, vel Odin et Sinense Fo.

Hammer[135]) pak tvrdí: „Die Identität des Buda mit dem skandinavischen Wodan dürfte aus vielen Gründen nicht zu bezweifeln sein. Ausser dieser Namensähnlichkeit u. der Übereinstimmung des Wodans u. Budas-Tag, welche beiden derselbe Tag der Woche (nämlich der Mittwoch) ist, treffen noch so manche andere Namen u. Dinge der samanischen u. skandinavischen Mythologie überein.[136])

Po mínění Žunkovičově jest Vodan (= bog) první a nejstarší zosobnění — snad již v době třetihorní aneb alespoň v diluviu — oné nepochopitelné, příšerné moci vody, která člověka v sebe vtahuje (utopením), majetek: obydlí, polnosti hubí (přívaly, povodněmi), jíž proto všeobecně převelice blahodějná, ale také nejvýše trestající působnosť se připisovala. Čímž však zároveň vysvětlena jest i báje, že zlý svět ztrestán byl všeobecnou povodní a proto vodní živel stále větším byl postrachem. Že lidé žili před diluviem, vysvítá souhlasně z bájí všech národů, a tito zajisté nečerpali svých znalostí z geologického pozorování. Vodan jest proto prabožstvo, které rozšířilo se z původního bodu po Evropě, jako vyšly jazyky evropské z jednoho prajazyku a z jednoho ohniska vzdělanostního, ale působením všelikých vlivů se změnily.[137])

Tvrdí-li se však, že slovo Vodan povstalo z „va" (= váti, vehen) a že jest tedy (arci uměle vzniklou) personifikací bouře a větru, jest to výklad nejen jazykově nesprávný, neboť charakteristickou hláskou jest zde „o" v hlavní slabice, které zachováno jest ve všech jeho známých tvarech, jakož i „d" (t), které zajisté bezdůvodně ve všech tvarech tohoto slova také neulpělo — nýbrž neuvěřitelný též se stanoviska kulturně-historického, poněvadž staří, orbu pěstující obyvatelé Unterheinu (snad Podhájí?) ctili také boha pode jménem Vodana z a staří Pomořané Vodena, Vodka, z nichž bez odporu pojem voda jasně vysvítá[138]) jako ze slova Vodan.

U starých Slovanů pak voda vůbec božsky byla uctívána.[139]) Že staří Slované řeky jako bohy ctili, dosvědčuje Prokopios slovy: „Ctí také řeky a Nymfy a jiná podobná božstva. (III. 14.) Ruský letopisec Nestor mluvě o Polanech poznamenává, „že prý ještě pohané jsouce

[134]) Systema Brahmanicum, Romai, 1791, p. 154. — Kollára „Slav. Boh." str. 272.
[135]) Jahr. d. Lit. II. S. 320. 324. — Kollára „Slav. Boh." str. 273.
[136]) Viz Kollara: Sláva Boh. str. 272 a 273.
[137]) Žunkoviče str. 85.
[138]) Žunkoviče str. 86.
[139]) Hanuše „d. W." atd. str. 292.

jezerům, studním a hájům obětovali.“ [140]) A Cyrill Turnovský se raduje, že Rusové přijavše křesťanství, neklaní se více bohům živelním ni pramenům. Helmold pak (Chron. c. 47) svědčí o baltických Slovanech, že vzdávali pověrečnou úctu jezerům a řekám[141]), jako Kosmas o Češích píše, že ještě v 11. století konali oběti studánkám. V Čechách prý neznabohové v bytosti vodní ve studánkách přebývající (ještě v 17. věku) věřili jako ve své pravé bohy, vzývajíce je a bojíce se jich.“ [142])

Vedle stromů, kamenů, návrší pravidelně bývají jmenovány i v zákazech staročeských prameny, potoky s výčitkou, že lid u nich koná schůze obřadní, že jim obětuje, že při nich pojídá žertvy, rozsvěcuje světla, z hladiny vodní že věstí, do vody že hází chléb, víno, drobné penízky, oděvy a pod. Ještě r. 1092 zakazuje synoda v Szabalczi v Uhřích oběti vodám podle pohanského obyčeje.

Ve XII. století kazatel v Homilaři Opatovickém trpce touží na vrstevníky, že při pramenech hledají mnozí pomoci, uzdravení, že vzývají řeky, že usmrcují zvířata u pramenů, atd. A jako všude jinde, tak i v českém zvykosloví podnes udržují se přežitky starodávných těchto obyčejů zejména při slavnostním čistění studánek. [143])

Bug či Bog, řeka v jižním Rusku, byl pohanskými Slovany jako božstvo uctíván. Každý blížil se mu jen s největší úctou, čerpaje vodu z něho s pobožností i neopovažuje se do něho plívati aneb zneuctíti posvátnou jeho vodu tím kterýmkoli způsobem. Lomonosov má za to, že u Slovanů pojmenování nejvyšší bytosti slovem Bug, Bog aneb Bůh pochází od této řeky. [144]) A Dněpr v jižní Rusi rovněž jako Bug uctíván byl jako božstvo. Má se za to, že konaly se na četných jeho ostrovech bohoslužby. Na jednom z nich vykonávali obyvatelé Kijevští své oběti pod lípou, kdykoli pluli v červnu po řece dolů k moři. Ještě nyní spatřiti lze na březích této řeky na míle dlouhé pohřební jeskyně, jež pokládají se nyní pohřebištěmi křesťanských svatých, kdežto spíše se podobá, že jsou to pozůstatky náboženských obyčejů pohanských. A nejen Bugu a Dněpru, nýbrž i Donu vzdávala se božská úcta, třeba ne tak všeobecná, nýbrž pouze místní. [144])

Jakýmsi přežitkem z dávného uctívání vody jest zajisté také obyčej, že na 1. května v Šanově na Brodsku na Moravě s hudbou dědinou obcházející chasa zastavuje se jen tam, kde mají studni, aby tam zahrála [145]), a že na Zbiroze v Čechách o pěkné hodince s hudbou třikráte okolo kašny obtančí a pak v jednom řetěze odtud do hostince se ubírají. [146])

Na štědrý den ještě doposud místy přinášejí vodě oběti: služebná nese na dvůr kousek štědrovky, půl jablka a půl ořechu i metajíc je do studně, praví: „Studničko, studničko nesu ti štědrého večera, abys nám dobrou vodu dávala.“ [147]) Ale nejen o štědrém večeru.

[140]) J. Voráček, „Slov. Sbor.“ II. r. str. 534.
[141]) Dr. H. Máchal, „Báj. atd.“ str. 141.
[142]) Čteme v historii Klatovské, vyd. r. 1699. a v Šafaříkově pojednání „O rusalkách“ v čas. Č. M. 1833, str. 257.
[143]) Viz Dr. Č. Zíbrta „Sez. pov. a zvykl.“ atd. str. 52. a 53.
[144]) Tkaný, „Bájesloví atd.“, sv. 1. str. 49., 57. a 58.
[145]) Frant. Bartoše „Mor. Lid“, str. 45.
[146]) V. Krohmusa „Slov. obyč. atd. Č. Lid“, r. 13., str. 115.
[147]) T. V. Vykoukal, „Z časů dávn. i našich“ str. 16.

nýbrž i o Novém roce dosud na mnohých místech studním se obětuje. Na Slovinsku je zvykem, že dívky na Nový rok záhy z rána jdou pro vodu. Která přijde nejdříve, vrhá do studně jablko, do něhož jest zatknut kmínek rozmarinový, aby si tak získala v příštím roce muže. A také jiné předměty přinášejí dívky studni v novoroční dar, pohružujíce i něco peněz v její vodu. Červené jablko jest však vždy dárkem nejvhodnějším. Dívky pak říkají:

Voda! Jaz ti darujem od dna do dna,
jaz sem za moža godna.
Daj mi moža Štefana ali pa Vrbana.[148])

A takových obyčejů naskytá se po všem Slovanstvu, z nichž patrně vysvítá, že vodě kdysi u Slovanů veliká, božská moc se připisovala, pro kterou snažil se lid slovanský, aby naklonil si ji všelikými obětmi. Že mezi nimi ani oběti lidské nebyly vyjmuty, dokazuje dosavadní pověra i u nás Čechoslovanů zachovaná, že v jisté dni musí se sedm lidí utopiti. Matky varují děti, aby v takové dny se nekoupaly a utopí-li se někdo, zdráhají se rybáři utopence z vody vytáhnouti. Pověra tato známa jest všady mezi Slovany. Tak prý řeka Vardar v Makedonii přijímá každého roku dvě oběti, a v sele Kiprili utopil prý se jistého dne člověk, který výborným byl plavcem. Tehdy říkali lidé: „To je taïn" (t. oběť).[149])

Bulhaři se domnívali, že moře samo uchvacovalo si oběť, nebyla-li mu dána dobrovolně. Když jezdily lodi po Černém moři, dávali pokaždé jednoho člověka na malý člun za loď. Tajemná jakási bytosť vynořivši se pak z vln, pokaždé prý ustanovenou oběť přijala a opět ve vlnách zmizela.[150])

V ruské báji o Sadkovi Novohradském vypravuje se, že Sadko, bohatý kupec, když nehýbaly se mu koráby s místa, kázal vrhnouti do moře siného bečku čtyřicítku stříbra čistého, pak bečku čtyřicítku zlata krásného, a když ani těmito obětmi věc se nezlepšila, hovoří Sadko, kupec, bohatý host: „Vidno, car mořský žádá živé hlavy do moře siného atd." — tedy oběti lidské.[151])

V srbské báji odpovídá řeka Smorodina statnému bohatýru, žádajícímu přechod brodem nebo přes můstek, člověčím hlasem takto ústy krásné dívky: „Povím já, bystrá řeka, tobě, kde brod, kde kalinové můstky, leč dáš-li mi plat — — — s můstku kalinového po udatném mládci.[152])

V Čechách snad až podnes se bájí, že v době sv. Jana vzduch, vody, lesy žádají svých ročních obětí.[153]) Také na sv. Prokopa utopí prý se buď 9 buď 7 lidí a 7 se jich zastřelí aneb oběsí a totéž bájí se

---

[148]) Pajek, Črtice str. 87. Vykoukal str. 80.
[149]) J. Voráček, „Slov. Sbor.", r. II., str. 535.
[150]) Voráček, „Slov. Sbor.", r. II., str. 535.
[151]) Z Vymazalovy „Svět. Poezie", díl I., J. M. Dvorský, „O sv. Mikuláši", str. 214.
[152]) Z Čelakovského „Slov. nár. písní", J. M. Dvorský, „O sv. Mikuláši", str. 215.
[153]) J. Hanuše „Báj. kal.", str. 177.

o dni sv. Petra a Pavla (oběti to k větru a vodě se odnášející.[154]) V tento den nechtěli prý rybáři pražští ještě na počátku 19. století utopence z vody vytáhnouti, aby nerozhněvali vodníka Bruncl íka ve Vltavě bydlícího. Bájíť se o něm, že pojede kdysi na bílém koni přes most a vyhrabe kopytem svého koně meč, jímž na slova „všem hlavy dolů", všechno postíná.[155])

Dle Krohmusa v Čechách snad lidé na houpačky se brali, rozhoupali a pak do řek v oběť bohům házeli. Takovou houpačku měla prý Libuše na Vyšehradě, na které dala rozhoupati lidi k oběti ustanovené, aby vrhali se pak do Vltavy. Z hradu nad Libšicemi se skály metala Libuše lidi do Vltavy, jak pověsť dí. Dle pověsti byli také lidé metáni do Vltavy se skály na Kostibrdech.[156])

Na Rusi pak myslí, že každý mlynář musí býti s vodníkem za dobré, sice mu porve stroj, porazí stavidlo nebo protrhne hráz nebo jinak mu uškodí. Při zakládání mlýna žádá své oběti, slíbí-li se mu nějaká živá tvář: vepř, kráva, ovce a p., vyčíhá si pak příležitosť, aby ji utopil.[157])

Jinak vzdávala se pocta vodě též obřadným cíděním studánek, jež známo jest dosud v Čechách i na Moravě. Před více než padesáti léty každoročně, když nejdelší byl den, odbývala se národní slavnosť u Litochy. Děvčata napekla věnců, jež ozdobila pentličkami strakatými a šla pak s jinochy a hudbou k Litoše (studánce). Chasníci opatřeni náčiním studánku vyčistili a vybrali, načež pak vespolným tancem a zpěvem den až do soumraku ztrávili a s hudbou zpět domů se vraceli.[158]) Po většině cídila však studánky v dřívějších dobách děvčata sama.

O vodě panuje v Čechách také pověra, že kolem sv. Anny kvete, a to po tři dni plné tři hodiny, které hodiny to však jsou, nikdo neví, a kdo se koupe právě tím časem, dostává po těle prašivinu[159]), ač jinak připisuje se vodě veliká moc léčivá.

Dle četných uchovaných slovanských bájí o stvoření světa povstala země z vody.[160]) U nás pak místy dosud se bájí, že i děti ze studně, tedy z vody pocházejí.[161])

U Slovanů byla tedy voda činitelem neobyčejně důležitým, váženým, ale také obávaným. A přirozeným byl toho následek, že zosobněna jest velikým božstvem, jemuž vzdávaly se pocty rovněž veliké a přinášely i veliké oběti.

Důležitým attributem Wodanovým pokládá Schirmeisen koně jako vítr rychlého. Kůň však není pouze věrným druhem Slovanovým všude od věků, pokud písemné památky sahají, nýbrž má i v bájesloví slovanském převeliký význam. Báječné bytosti proměňují se v podobu

[154]) „Báj. kal.", str. 194.
[155]) V. Krohmus: Příchod slova Páně. — Bájesloví u Slovanů v Praze 1853., 115., 125., Sr. č. 6.
[156]) V. Krolmus, „Sborník obyčejů atd." Čes. Lid, r. 13. str. 116.
[157]) Riegrův „Nauč. slov.", sv. 9. str. 1209.
[158]) L. Želina v „Nár. pohádkách, pís. . . .", vyd. „Slavií", 1873, I. 1. str. 25. Pod Reinsberg, 187, 188" — Č. Zíbrt „Staročes. vý. ob." atd. str. 207.
[159]) J. Hanuše „Báj. kal." str. 204.
[160]) Srov. Dr. H. Máchala „Nákres Slov. báj." str. 3. a dále.
[161]) Hanuše „Báj. kal." str. 22.

koní majíce k službám svým koně zázračné. Bytosti dobré spravidla berou na sebe podobu koní bílých, zlé koní černých.[162]) Koně ty liší se arci vzezřením svým od koní obyčejných. Mluví tak, že tomu člověk rozumí a postava jejich je nádhernější než koní obyčejných. Někteří mají srsť zlatou, stříbrnou, měděnou, olověnou, jiní jsou pěkně černí nebo bílí. Jiný druh je opatřen křídly, na nichž vznášeti se mohou v končiny, kde věčný panuje mír. Většinou člověku prospívají: vyvádějíce ho z neštěstí a po dlouhých strastech, v nichž stále jsou mu nápomocni, přivádějí ho ku blahu.

V slunci spatřovali Slované koně, který má je na čele, aneb představovali si je jako spřežení zlatohřívých nebo bílých koní.[163])

Na staroknínském panství na Berounsku tají se zlatý kůň, který v noci ohnivý a světelný z hory vycházeje lidem se ukazuje a opět do ní vstupuje. Srbové znají též koně zlatého. Je celý ze zlata, má zlatá křídla a krásný je jako bůh, tak že nelze se pohledy na něho nasytiti. Ve čtyři a dvaceti hodinách projde světem atd. A podobné vlastnosti má i kůň stříbrný.[164])

Všeobecně rozšířen mezi Čechoslovany jest pak obyčej obcházeti s klibnou či chlibnou. Ve východních Čechách zove se totiž kůň, kobyla „chlipnou".[165])

Ale nejen kůň, nýbrž i vlk patří mezi mythické zjevy slovanské, jak tomu nasvědčují všeliké pověry a obyčeje lidové.

U starých Čechů slul prosinec na př. Vlčencem. Že se to neodnáší pouze k panování vlka v zimní době, dokládá obřad polský. U Poláků nosí na štědrý večer a o Vánocích vůbec buď mladé chycené vlče, buď vycpaného vlka aneb toliko jeho kůži na odiv. Z čehož vzniklo u Poláků i pořekadlo, že s tím běhá jako s vlčí koží po koledě. Na sv. Štěpána byl to buď vlk buď tur, s nímž obcházeli, pozdravujíce každého hospodáře zpěvem a očekávajíce koledy.[166]) Snad byl vlk symbolem nejen zimy ale zlé moci vůbec, již, bylo potřebí, aby se zažehnávala. Vykládáť se u Slovanů zatmění slunce jako boj s nějakou nečistou mocí (vlkodlakem, vlkem, smokem a t. p.

Ve starosrbském zákonníku z r. 1262. se praví: zatmí-li se luna nebo slunce, snědli lunu nebo slunce vlkodlaci.[167])

Na Rusi pak se praví: na nebi hvězdy loví černý vlk, když se zatmí. A Jihoslované střelbou zahánějí vukodlaka, který chce pohltiti slunce. Vlky, vukodlaky vůbec pokládají Jihoslované černá mračna honící se po nebi a zakrývající slunce.[168])

Ve Vídni u sv. Štěpána zažehnávali vlka při jitřní ještě na konci 16. století.[169])

---

162) Szulc „Mythologia Słowiańska" 1880, 197.
163) Viz Z. V. Tobolka „Kůň v báj. slov." str. 13.
164) Více o tom viz Tobolka str. 96.
165) Viz Dra Zíbrta „Obchůzka s klibnou" Č. Lid, r. 2. str. 350.
166) Hanuše „Báj. kal." str. 36, 52.
167) Dr. H. Máchal „Ná. slov. báj." str. 43., 44.
168) Dr. Hanuše Máchala „Ná. sl. báj." str. 59., 63., 62.
169) G. Zappert „Über ein althochdeutsches Schlummerlied." Wien. Sitzber. 1858, 29. Bd. 302. „Báj. kal." str. 52.

Také báje o proměňování lidí ve vlky jsou u Slovanů velice hojny. Nejstarší zmínku o tom čteme ve „Slově o pluku Igorově“.[170]) Poláci pokládají Wilkolaky rodem lidí měnících se v určitou dobu ve vlky, což děje se zvláště o Vánocích a o sv. Janě.[170])

Také spalování mrtvol, jehož zakladatelem či původcem jest dle Schirmeisena Odhin-Wodan, bylo obyčejem mezi Slovany rozšířeným. V obou slovanských kulturách, v hallštattské i lužicko-slezské mrtvoly se spalovaly a popel jejich ukládal se v popelnicích.[171])

Staří Slované moravští na př. spalovali své odumřelé jednak v jamách, jednak popel z nich do jam sypali aneb také v hrobech žárových v popelnicích ukládali.[172]) Popelnice s popelem stála uprostřed hrobu a mezi popelem byly jehlice, řetízky, kroužky, sponky a jiné těmto podobné věci bronzové. Někde kolem popelnice rozestaveny byly menší nádoby, meče, nože a t. p.[173])

„Že Slované své mrtvé spalovali, víme z listů sv. Boniface, z kroniky Ditmarovy, z životopisných nástinů sv. Otty a z kronik arabských,“ píše Dr. Wankel. „U Germánů však nebyl obyčej spalovati mrtvé a zvláště ukládati jejich pozůstatky v popelnicích v zemi ani původní ani všeobecný. Tak poučují nás Edda a vykopané nálezy ve Skandinavii a v západním Německu stále ještě.*)

Se slovanskými nálezy o Vodanovi souhlasí také, označuje-li ho Schirmeisen jako vynálezce umění runového. „Runy se vyvinuly“, píše Boguslawski, „i používalo se jich nejvíce u Němců, vznikly však u Vendů (Venda–Runir), t. j. u Slovanů (Hist. Sław. II. 188). Že Slované runové písmo měli, k tomu poukázal Leciejewski (Srov. Wisla XIV. 1900. S. 228.), proč nemohli je míti před Němci?“[174]) Tomu nasvědčují i Giovanelli, Mortillet, Wilser a j., kteří tvrdí, že nordické runy nevytvořily se z písmenů jihoevropských, nýbrž že spíše tyto vzaly původ svůj v runech. Runy že tedy nejsou původu jihoevropského.[175])

Vodan, všeobecný to bůh vodní u Slovanů, přece však zvláště baltickými Vendy uctívaný, vznikl patrně as v oblastech Baltického moře jako jeho učenosť runová.

A pokud se týče kohouta, který dle Schirmeisena objevuje se v germánských zemích rovněž teprve v době bronzové, byl u starých Slovanů znám od pravěku, symbolem jsa světla, ohně, blesku a plodnosti. Slovinci si vypravují o zlatém věku pokolení lidského, že na počátku byla země pustá, nikdež nebylo nic než kamení. I bylo toho Bohu líto a proto poslal svého kohouta, aby ji zúrodnil. Kohout posadil se na jednu jeskyni a snesl vejce podivné moci a platnosti. Vejce se prorazilo a vyplynulo z něho sedm řek Řeky zavla-

[170]) Dra Máchala „Ná. sl. báj.“ str. 180., 181.
[171]) Boguslawski „M. u Hilfs. atd.“ str. 62.
[172]) Viz J. Knies „Předhistorické nálezy z pozdní doby slovanské na Moravě“. Č. Lid, r. 3, str. 465.
[173]) Srov. Er. Vocel „O hrobech a mohylách poh. v Čechách“ Č. Č. M. r. 1844. str. 112, 119., 121.
*) „Beitrag zur Geschich. d. Slaven in Europa,“ str. 17.
[174]) Method. u. Hilfs. atd. str. 58.
[175]) Viz Schirmeisen str. 31.

žily celou krajinu a v krátkém čase zazelenala se celá, všude bylo plno kvítí i ovoce, bez všeliké práce lidské rodila se na poli pšenice, i na stromoví netoliko jablka a fíky, nýbrž i chléb nejbělejší a nejsladší. A v tom ráji živi byli lidé bez všeliké starosti pracujíce ne proto, že by toho bylo třeba, nýbrž aby jim ušel čas a pro své vyražení atd.[176])

Jinak věřilo se o kohoutu, že zpěv jeho zahání zlé duchy. Snad to bylo příčinou, že přijat jest do ornamentů lidového vyšívání, kdež časem vytvářily se z něho přerůzné krásné motivy, jak svým časem velmi důvtipně vypsala a ornamenty dovodila pí. Vlasta Havelková. Zbožná pověrčivosť slovanská spatřovala nepochybně i v zobrazení božského toho ptáka jistou ochranu od zlých duchů. Na Slovensku dosud tvrdí o kohoutu, že sám jediný slyší anděly v nebi prozpěvovati, proto prý měl by se pomodliti zbožný člověk, aneb aspoň měl by se požehnati, jakmile kohout zazpívá.[177])

Postaví-li se na Rusi nová chata, jest snad ještě dnes obyčejem, že majitel zavře do ní nejprve kohouta. Zakokrhá-li v noci, jest to štastným znamením, nestane-li se tak, neusídlí se tam majitel, přesvědčen jsa, že uhostil se v ní zlý duch.[178])

V Sandomírsku a v Mazově nosili v pondělí velikonoční nastrojeného kohouta po domech. Něco podobného dělo se i v Čechách. I v Čechách nosili, avšak v úterý velikonoční, kohouta po domech, jejž pak stínali. Dle Hanuše stínali za starodávna kohouta, symbol to světloboha, v den sv. Jana. Nyní děje se tak později. V Čechách stínají kohouta místy při obžinkách a někde o posvícení, obyčejně před krásnou či zlatou hodinkou a přizdobují ho červenou karkulkou (báječně významnou). U Lužičanů jmenují konec obžinek prostě „kokota lapač".[179])

Stínání kohouta jako mlácení káčera, stínání beránka (jarníka, skopce), shazování kozla, trhání hlavy husím na provaze zavěšeným jsou vesměs jakýmisi přežitky starodávných obřadů obětních, které zajisté původně byly obřady vážné, nyní však již po věky se provozují na pouhou lidovou zábavu jako mnoho jiných obřadů obětních.[180])

Pozůstatkem jistého dávného obřadu jest zajisté také stavění t. zv. kohoutího, křížového a korunového stromu. U Vendů (Drevanů) stavěl se takový kohoutí strom v každé vesnici. I byl to strom mužský na rozdíl od ženského korunového stromu. Bývala to původně bříza, na níž zatloukla se křížem příčka a u vrchu kříže nasadil se kohout. Takový strom vztyčoval se způsobem obřadným. Dobytek se požehnal a kolem něho se vodil, aby byl plodným a hodně se množil. Keyszler[181]) píše, že do nedávna ještě obcházel se kohoutí strom s rozžatými svícemi a že stařec denně pod ním poklekaje se modlil. Ba kolem něho se také tančilo. Dle Kollára uchoval se u Slo-

176) Dr. H. Máchal str. 17.
177) J. Čížmař „Zvířecí mluva" Č. Lid, r. 3. str. 330.
178) Wojcicki „Klechdy" I. p. 159. — Hanuše „die Wiss. d. sl. M." str. 285.
179) J. Hanuše „Báj. kal." str. 110.
180) Dr. Č. Zíbrta „Listy z čes. děj. kult." str. 22., 26., 27. a dále.
181) J. Georg Keyszler „Reisen durch Deutschland", Hannover 1776. B. II. S. 1377. — Kollár „Sl. Boh" str. 172.

váků podnes pozůstatek této pohanské slavnosti v t. zv. kohoutovém tanci. Kollár má také za to, že strom čili břevno v městě Volíně na Pomoří, které letopisci buď sloupem, buď kopím čili dřevcem Caesarovým zovou, byl as také takový kohoutí strom, březí strom čili Phallus.[182])

Z okolí pražského ještě koncem 18. století o pouti Svatovítské přinášeli na hrad pražský kohouty a koláče. Kohout dosud připojován bývá sv. Vítovi, jenž příslušel Svantovítovi jako ochránci světla a letního úrodného vzduchu.[183])

A přečetny jsou v lidovém podání všeliké pověry ke kohoutu se přimykající, které vesměs poukazují k tomu, že i kohout u pohanských Slovanů velevýznamným byl činitelem. Avšak navraťme se ještě k Turu a Vodanovi.

Pohlížíme-li na Tura a Vodana jako na mythické zjevy původu slovanského, oprávňuje nás k tomu nejen stanovisko jazykové, nýbrž i slovanské báje o stvoření světa, které k nim se odnášejí. Tur-býk i voda jsou zde jako oheň činitelé veledůležití. Rusové karpatští tvrdí na př., že car oheň s caricí vodou stvořili svět. Slováci se domnívají, že oheň dal původ slunci, měsíci i hvězdám, a Slovinci věří, že na světě počalo vše žíti od času, kdy oheň se zapálil na zemi. Jinak zmiňuje se o Slovincích Terstenjak (Slov. Glasnik VI. 1860, 89.), že často slyšel vypravovat z úst obecného lidu, že svět stojí na býku, což, mimochodem řečeno, obraz jest zajisté velmi důvtipný. Jen všestrannou plodností přírodní svět se udržuje a Tur-býk zvláště symbolem jest síly plodistvé. Srbové také bájí, že země založena jest na volech nebo na býcích[184]).

Arci stanovisko jazykové rozhoduje zde v popředí. „Jazykozpyt má v mythologii zvláště skvělý úkol," praví Boguslawski[185]). „Bozi mají jména, náboženské pojmy vyjadřují se slovy a jmény a jako takové patří do oboru jazykozpytného. Srovnáme-li bohy a náboženské pojmy různých indoevropských náboženství, které jsou si podobny a porovnáme-li jejich jména vespolek, jest to postup srovnávací mythologie a zároveň i srovnávací linguistiky."

Poukazují-li však mimo názvy i jiné četné kulturní znaky jako obyčeje, pověry, báje atd., jak předem již byly vypsány, k tomu, že Slované kořili se ohni ve Svarožici, vodě ve Vodanovi, plodistvé síle přírodní v Turu-býku, nelze nepřipustiti, že fakt tento přirozeným jest důsledkem názorů, jimiž staří Slované byli proniknuti.

A Schirmeisen ve svém doslovu správně dí, že mythologie, pojata z kulturně-historického stanoviska, značnou měrou jest způsobila, aby objasnila předhistorické doby takovým způsobem, jímž není s to, aby tak učinil žádný nález předhistorický[186]).

---

[182]) „Sláv. Boh." str. 174., 175.
[183]) J. Hanuše „Báj. kal." str. 175., 191., 199.
[184]) Dr. H. Máchal „Nár. slov. báj." str. 10.
[185]) Boguslawski „Meth. u. Hilfs. atd." str. 38.
[186]) Str. 37.

Proto uplatňuje se zde i výrok Žunkovičův[187]: „také slovanské bájesloví oprávňuje nás zváti Slovany autochtonním národem evropským, poněvadž se podobá, že germánské náboženství slovanskému přírodnímu mythu není pouze blízké, nýbrž že spíše přímo na něm jest zbudováno.“

Přes to však hledají Němci původu slova Tur v severosemitském a v keltském jazyku, kdež slovo to značí snad „pohoří“, neboť není to zjištěno. A kdyby tomu tak bylo, jest to přece jen pojem metonymický, že značí pouze místo, kde taková zvířata se naskytala a nikoli zvíře samo jako u Slovanů, kdež slovo tur známo jest jako jeden a týž pojem na celé čáře[188].

Po původu Vodanově ohlížejí se pak v Asii, ač názor, že by Vodan byl vznikl v Asii, s malým souhlasem se setkává. Anglický jazykozpytec Murray na př. spatřuje v něm pouhý výmysl.[189] To arci nevadí, jen když nemusí se zavaditi o Slovany.

Že Slované vyvinuté měli bájesloví, dosvědčují i nestranní historikové němečtí. Luden píše na př.: „Die Slaven hatten eine ausgebildete Götterwelt, welche gross genug war und reich genug für ihre Leiden und Freuden, und von welcher sie umfangen wurden mit einem vielverschlungenen, eigenthümlichen Aberglauben“.[190]

Tím končíme, pomíjejíce ostatních božstev, o nichž Schirmeisen jen zběžně ještě se zmiňuje, že stáří jejich z jejich attributů jen s části určiti se dá a pro nás nemají již takového významu jako prabožstva, o kterých jsme pojednali.

—

Hroby z Kostelce u Prostějova.

Píše **Ant. Gottwald.**

(Tabulka I.)

O pohřebišti u Kostelce podal jsem již zprávu v čís. 87. t. čas. Krátce před vyjitím čísla toho oznámil mi učitel Kostelecký pan Jos. Konečný, že v zahradě p. Kvapilově rozkopali dělníci 16. května 1905 hrob.

Bez průtahu zajel jsem do Kostelce k ohledání nového nálezu, učiněného na pozemku vedle zahrady Přidalovy. Na mírně zvýšeném místě zahrady při odkopávání hlíny k výrobě nepálených cihel uhozeno na hrob I., jehož obsah jen částečně cihláři byl vybrán. Z četně pohozených střepů poznal jsem, že v hrobě tomto byla miska šálečková, větší miska s ohnutým okrajem do vnitř, dvě osudí, popelnice a květinák, jenž jediný byl zachráněn. Jak nádoby v hrobě uloženy byly, nedalo se zjistiti, jelikož výpovědi dělníků valně se rozcházely.

[187]) Str. 81.
[188]) Viz Žunkoviče str. 40.
[189]) Žunkoviče str. 84.
[190]) Ludens „Gesch. d. Teutsch“ B. 14. K 11. S. 471. Kollára „Sláv. Boh.“ str. 160.

V přítomnosti mé narazili cihláři na plochý velký kámen a poblíž něho na hrob II., pozůstávající z položené větší popelnice oranžové barvy (Tab. I., č. 21.), z níž asi polovice původně vysypaných kostí leželo v hlíně zároveň s trubičkou bronzovou, zhotovenou z drátu 1·5 *mm* silného. (Tab. I., č. 3.) Ostatní nádoby byly teprve pod popelnicí seskupeny. Ve středu stála menší látka poklopená miskou oboustranně tuhovanou, k západu přiložena časť jiné látky, na straně jižní postaveny dva okřínky, k východu položeno větší osudí v baňatosti žlábkované, a kousek od tohoto nejhlouběji šálek.

Okříny oba jsou pěkně ornamentovány. Jeden neporušený, netuhovaný (Tab. I., č. 18.)*) je obepjatý na nejširším vydutí 5 rovnoběžnými čarami, nad nimiž zdvihají se tři skupiny po třech půlených, k bočním stranám čárkovaných trojúhelnících, spojené vždy řadou krátkých, svislých čárek. Tyto jsou též pod obvodovými čarami pod skupinou čárkovaných trojúhelníků.

O něco větší okřínek druhý (Tab. I., č. 19.), ač krásněji je zdoben, nemá pěkného vzhledu. Ornamentován je také na hořejší polovině, však na nalepené vrstvě tuhované a leštěné, snadno se odlupující. Okrasa sestává ze 7 rovnoběžných ryh a čárkovaných trojúhelníků nad nimi kolkolem umístěných, majících nad bočními stranami vtlačenou řadu tečkovitých vrypů. Pod pásem vodorovných čar je 7 skupin po 5 krátkých svislých přímkách.

Získav od majitele pozemku dovolení ku prokopání dalších hrobů, nařídil jsem dělníkům, aby v místech, kde na nádobu přijdou, další kopání zastavili, by hroby neporušeny zůstaly. Týdně jezdil jsem po dvakráte do Kostelce, bych obsahy jednotlivých hrobů vlastnoručně vyzvednout mohl.

Hrobů podařilo se mi pak zjistiti ještě 7.

Hrob III. byl chudý a velmi špatně zachovalý. Měl jen tři nádoby, a vybrat dala se pouze misečka šálečková. Bezuchá popelnice o značně tlustých stěnách, tvarem na látku upomínající, měla něco drobných kůstek, přikryta byla miskou a na boku spočívala při ní položená misečka. (Tab. I., č. 7.)

Hrob IV. byl ještě chudší. V nízké popelnici vázovité, na mnoho kusů rozpadlé, nalezeno jen malinko kostí, a na dně postavený šálek.

Hrob V. Velká dvojuchá mísa (Tab. I., č. 15.) zakrývala tuhované a leštěné osudíčko (Tab. I., č. 5.) a okřínovou popelničku, v níž na kostech vedle sebe ležely tři malé náramky z čtyřhranného drátu. Slabší dva byly na obvodu tečkovány (Tab. I. č. 1.), silnější byl hladký. Přelomená jehlice má hlavici slabě kuželovitou jakoby tenkým drátkem ovinutou. (Tab. I., č. 9.) U mísy postaveno bylo celé větší osudí (Tab. I., č. 14.) a za ním rozdrobené menší bez okras.

Krásná popelnice, v hrobě tomto vykopaná (Tab. I., č. 17.), vyhnětena byla nejprve z čisté hlíny a po částečném vyschnutí nanesena později na povrch její hořejší polovice slabá vrstva hlíny silně tuhou

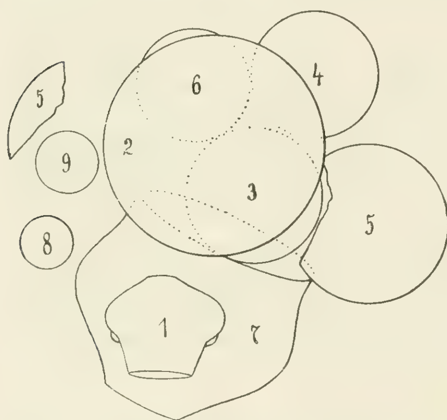
---

*) Neornamentovaná popelnice podobného druhu i velikosti, netuhovaná, vyskytla se též na pohřebišti slezského rázu u Krumsína. — Z téhož materialu zhotovenou nádobku, tvarem, velikostí i ornamentikou zcela shodnou, vykopal P. Lud. Ledvina na pohřebišti u Postoupek.

promísená. Jelikož povlak tento dobře se neuchytil, odprýskala nyní na mnoha místech ornamentovaná a vyleštěná vrchní čásf. Kolem nádoby táhne se širší pás rozdělený na trojúhelníky vyplněné šikmým čárkováním, nad ním krátké, svislé přímky obepjaty jsou dvěma obvodovými čarami, pod ním obíhá pět vodorovných ryh oddělených řadou krátkých přímek od pásu trojúhelníků a uzavřených na nejširším rozdmutí drobnými, svislými čarami.

Hrob VI. měl jen dvě nádoby. Tuhovaný okřínek nezdobený, podobný vyobrazeným, zakryt byl obrácenou miskou. Popelnička vybrati se nedala. V ní byl jednoduchý náramek z plochého drátu. (Tab. I., č. 4.)

Hrob VII. Hned 3 *dm* pod povrchem položeno rozdrcené osudí' (Obr. 1. č. 1.), stranou o něco níže dvojuchá, hluboká mísa v bídném stavu (Obr. 1., č. 2.) a teprve v hloubce 65 *cm* byla skupina nádob s převrhnutým větším osudím v baňatosti žlábkovaným (Obr. 1., č. 3.) ve středu. Kolem osudí tohoto rozestaveny byly obráceně: šálková miska (Obr. 1., č. 6., tab. I., č. 10.), velký květinák s protáhlými pupíky mezi uchy (Obr. I., č. 4., tab. I., č. 16.) a velké osudí (Obr. 1., č. 5., tab. I., č. 11.), jež při ukládání do hrobu úmyslně bylo roztrženo, neboť jeho $^3/_4$ přiléhaly těsně k osudí prostřednímu, ostatek pak nalezen na druhé straně v hrobě až za ostatními nádobami. K této skupině přiložen velký okřín (Obr. 1., č. 7., tab. I., č. 20.) s četnými, jen málo spálenými, na hrubo roztlučenými kostmi. Za ním ještě postaveny byly dva šálečky (Obr. I., č. 8. a 9., tab. I., č. 6.). Teprve pod popelnicí našel jsem kousek bronzové jehlice. Nádoby v tomto hrobě byly nejzachovalejší.

Obr. 1. Půdorys VII. hrobu.

Hrob VIII. obsahoval jen dvě a to úplně zachovalé nádoby. Vedle osudíčka stála tuhovaná, krásně leštěná popelnice miskovitá (Tab. I., č. 12.) s drobnými kůstkami. V těchto vězela šikmo zapichnutá jehlice (Tab. I., č. 13.) s hlavicí válečkovitou, šroubovitě zdobenou.

Uvedených těchto 8 hrobů vyskytlo se ve vzdálenostech 1, 2, nejdále až 3 *m* od sebe. V srpnu dal jsem prokopati místa, kde pokračování hrobů najisto dalo se očekávati; proryli jsme plochu téměř 100 m^2, místy i 9 *dm* hluboko, až přišli jsme na žlutnici. V černé půdě tu a tam objevil se pouze nějaký střípek.

Konečně narazili jsme opodál v hloubce 40 *cm* na osamocený hrob IX. s nádobami valně rozrušenými. Červeně vypálená, tlustostěnná popelnice, látka, jediná to nádoba v tomto hrobě celá, přikryta byla misou (Tab. I., č. 2.). Před ní stálo osudí též miskou kryté, vedle menší miska převrácená (Tab. I., č. 8.) a u ní na droboupké kousky

rozdrcené osudí žlábkované. Ani kostí, ani bronzů v hrobě tomto nebylo.

V měsících září a říjnu pokračováno v odkopávce směrem východním. S počátku vyskytlo se několik ojedinělých střepů a skoro 4 *m* dlouhá řada velkých kamenů; později nenalézáno vůbec již ničeho.

Popsané hroby — většinou dětské — odkryté v zahradě Kvapilově jsou pokračováním pohřebiště rozloženého na pozemcích uvedených v č. 87. čas. tohoto.

Nové hroby tyto kameny obloženy nebyly. Jen poblíž některých nacházel se jeden neb i více, mnohdy značně velikých kusů fyllitu. Uloženy byly v hloubce 50—80 *cm* a spodnější nádoby ve všech vězely ve žlutnici. Pouze v jediném hrobě VII. bylo nejvýše umístěno osudí 30 *cm* pod povrchem.

Nádobí z hrobů letos odkrytých je rozmanitější než z hrobů dříve zde vykopaných. Pohlédneme-li na tabulku v čísle 87. a na přiloženou, vidíme, že nádoby z hrobů dříve popsaných podstatně se liší od nádob v poslední době vyzvednutých. Ozdoba podkovovitá nyní naprosto chybí. Osudí (vyjma jednoho) jsou vesměs sesedlá, často tuhovaná a leštěná, jevící patrný přechod z luž. do slezského rázu. Šálky, mající již veskrz vysedlá ucha, jsou tuhovány a leštěny, některé přicházejí i s okrajem poněkud vyhrnutým. Zvláště vkusné jsou nádoby v baňatosti žlábkované, zejména ty, jež tuhovány a leštěny jsou. Sličné okřínky (Tab. I. č. 17., 18. a 19.) nebyly nalezeny dosud mimo Kostelec nikde jinde v našem kraji, ač hroby lužické jsou tu dosti četny. Výčet pohřebišť lužického rázu v Prostějovském hejtmanství podal jsem v č. 87.; k tomu dodatečně zaznamenati dlužno hroby u Slatinek a Hrubčic. Sem pravděpodobně patří i náhodou odkrytý hrob u Hradčan. Pro okříny hrobů Kosteleckých krásné doklady nacházíme ve spise Dra Píče „Starožitnosti země české“, díl II. svaz. III., z pohřebišť českých od Vrbčan. Sovenic, Korunky Jelení, Nepasic, Dražkovic, Měníka a Úřetic.

Nápadný rozdíl na pohřebišti Kosteleckém, jak v podobě, tak i v ornamentice nádob a málo patrný, zdánlivě přerušený přechod vysvětliti lze jen tím, že množství hrobů (asi střed pohřebiště) při rigolování zahrady Přidalovy bylo z neznalosti úplně zničeno. Jediný z Přidalova pozemku uchráněný hrob vykazuje již většinou typy nádob ze zahrady Kvapilovy.

Jest jisto, že na pohřebišti zdejším začato bylo s ukládáním pohřbů na straně západní a odtud pokračováno směrem východním. Hroby objevené v zahradě Kvapilově jsou patrně z celého pohřebiště nejmladšími; zde pradávný hřbitov byl ukončen, neboť na pozemcích vedlejších ve směru, v němž hroby se nacházejí, nebylo při kopání základů ku stavbám již ani střípku nalezeno.

Kde s pochováváním započato bylo, je arciť jiná otázka. Počátek učiněn buď na poli Menšíkově, neb snad na sousedním; kde nejdříve se tak stalo, osvětlí nám snad pátrání další

O praehistorických zbytcích rostlinných ve střední Evropě.

Referuje dr. Jos. Podpěra v Olomouci.

Význam rostlinných zbytků, které badatelé získali při kopání a zkoumání zvláště kolových staveb, nezajímá jen odborné archeology, nýbrž i botanikové mají jistý zájem na těchto na zdání málo výmluvných svědcích dob praehistorických. Archaeologové*) usuzují z nálezů těch na kulturní stav člověka, který obýval na kolových stavbách, botanik snaží se vmysliti v rostlinný kryt doby a srovnává nálezy — mnohdy mimoděk tu učiněné — s nynějšími vegetačními poměry, srovnává tehdejší kulturní rasy (obilné) s nynějšími, zkoumá materiál, z něhož jednotlivé předměty (zvláště kůly) jsou zhotoveny a tak získává si volnou celkový obraz vegetace toho okolí, v němž praehistorický člověk byl živ.

Jako botanika zajímala mne práce E. Neuweilerova**) o praehistorických zbytcích rostlinných střední Evropy se zvláštním zřením k nálezům švýcarským, která vyšla letos v Zurichu. Vzhledem k zájmu, který jak botanikové, tak i archaeologové pro tyto otázky jeví, dovoluji si tu podati přehled výsledků této práce. Ovšem píše tyto řádky botanik, jemuž mnohé zdá se důležitým, co archaeolog podceňuje (a vice versa), ale chce tím vzbuditi zájem pro otázky toho druhu, neboť rovina olomucká od dávných dob proslula bohatstvím kolových staveb, v nichž mnohé znamenité nálezy archaeologické se podařily a i osady a místa jméno odtud mají***.

První, kdo podrobněji zkoumal květenu kolových staveb, byl Osvald Heer. Ten v roce 1866 sestavil listinu 119 druhů, které po výtce pocházely ze švýcarských kolových staveb. Od té doby bylo mnoho podrobněji prozkoumáno, ale i mnoho hřešeno; neznalci prováděli určení, která pak přešla v literaturu. Co odborník s otazníkem uveřejnil, nalézáme na třetím místě jako zcela jistě ověřený fakt, s nímž si počítá a na základě kterého se tvoří dedukce! Věc není tak snadná, jak by se zdálo. Třeba tu mnoho materiálu srovnávacího, ku př. tak znamenitý badatel jako O. Heer určoval semena řečanky (Najas major), vodní rostliny, jako semena borovice! A teprve na chybu ukázal nejnověji G. Andersson. Dřevo nutno zkoumati mikroskopicky, a naprosto nelze víry přikládati těm udáním, která spočívá na pouhém odhadu t. ř. odborníkův. Mají-li býti dedukce správny, musí praemissy spočívati na pevných základech, musí to býti věcné skutečnosti.

---

*) Viz: Předhistorické zbytky tkanin a vyšívání ve střední Evropě. Píše Vlasta Havelková. Čas. Vlast. Muzea v Olomouci, roč. XXII., č. 3.

**) E. Neuweiler: Die praehistorischen Pflanzenreste Mitteleuropas mit besonderer Berücksichtigung der schweizerischen Funde. — Botanische Exkursionen und pflanzengeographische Studien in der Schweiz. 6. seš. Zürich. 1905.

***) Dle laskavého sdělení p. rady P. I. Wurma v Olomouci přišlo se při kopání základů Národ. domu na dvojí patro kolových staveb a mezi jinými nálezy byly získány i zbytky rostlin. Olomucké Muzeum chová ve svých sbírkách několik kolů z kruhových staveb nákelských i olomuckých.

Počet zbytků rostlinných pocházících z doby praehistorické, zvláště ze staveb kolových jest velký. Semena rostlin užitečných nalézají se tu v bohatém výběru spolu s plevelem; potraviny (zásoby i odpadky) i jiné rostlinné produkty jako umělé práce (pletiva, pletení, provazy, i dřevěné nože a rukověti) a kůly kolových staveb samotných; v hrobech a jeskyních ještě jiné umělecké výrobky ruky lidské (věnce květinové starých Egypťanů). Nálezy, které s náboženskými představami (dary obětní, jídla obětní) jsou ve spojení, poskytují vědě vděčné pole.

V kolových stavbách jsou zbytky uloženy v kulturní vrstvě nade dnem jezerním neb v bahně. Leží spolu s jinými výrobky a dávají spolu s nimi úplný obraz tehdejšího stavu kulturního. U některých malých jezer jest vrstva kulturní následkem vysýchání vody přikryta nově se utvořivší rašelinou.

Stav nalezených zbytků jest rozmanitý:

a) Ve zuhelnatělém stavu jsou plody a semena mnohých užitečných rostlin (obilí, ovoce, zelenina) a produkty jich (chléb, pletivo). Zbytky jsou dobře uchovány, částečně jsou černé, kompaktní, i dovnitř zuhelnatělé, křehké a tvrdé. Malá semena s tenkými blanami jsou snadno lámava a vyžadují pečlivé praeparace. Většinou nejeví semena zuhelnatěním změn co do velikosti i co do tvaru, přece však tu a tam naskytá se zkrácení neb zhroucení semen.

b) Nezuhelnatělá naleznou se semena a jiné části rostlinné často. Odpadky užitečných rostlin, jako peckovice, semena ostružin, malin, jahod, které zažívací rourou projdou beze změny a nahromaděny jsou jako výkaly, jakož i zbytky rostlin, které na místě samy rostly (jako rdesty) vyskytují se často.

Co se týče stáří nálezů na stavbách kolových, pochodí tyto od doby kamenné po dobu římskou. Často postupuje kolová stavba několika horizonty. Tak nalezla se u Robenhausen trojí kulturní vrstva nad sebou, každá byla oddělena vrstvou rašeliny. Ale nebylo lze mezi zbytky činiti rozdílu, všechny patří neolithiku. Často počíná kolová stavba v době kamenné a postupuje až do doby bronzové.

Z jehličnatých nalezeny byly zbytky borovice, jedle, smrku; kůly zřídka byly zhotoveny ze dřeva smrkového, ač v literatuře se o tom nalézají četná udání. Vzhledem k tomu, že určení nestalo se mikroskopicky, nelze se na taková udání spoléhati. Pak dokázán byl jalovec a hlavně tis. Dřevo tisové — stromu to nyní vzácně rostoucího a takřka vymírajícího — bylo upotřebováno pro své vynikající vlastnosti ku zhotovování luků, kyjů, domácího nářadí, jako nožů, lžic, misek, nádob. Pak poznány byly zbytky zevaru, rdestů, řečanek, žabníku, prosa. V literatuře praehistorických semen udává se vždy jen proso, a nečiní se při tom rozdílu mezi obyčejným prosem (Panicum milliaceum) a italským prosem (P. italicum).

Je zajímavo, že kultura prosa obecného byla rozšířena v jižní Evropě při kolových stavbách již v době kamenné. Pro Německo, zvláště pro západní území není proso pro dobu praehistorickou dokázáno zcela jistě, byť i později dosáhlo velkého rozšíření. Tvořilo tu chléb chudého člověka po 16. a 17. století, kdy ustupovalo volně americkým bramborům. Chybí však kultuře aegyptsko-semitské. Unger

udává proso pro Egypt na základě udání Herodotova, dle něhož proso mělo se pěstovati okolo Babylonu a na Borystenu, čímž rozuměl Unger egyptskou Memphis; to ovšem všecko jest velice nejisté.

Starým Řekům bylo proso známo, jako spisovatelé jich píší, pod jménem kénchros, ač rozšíření jeho nebylo veliké. Větší byla kultura prosa k západu v gallské Italii — Římané jmenuje je milium — kde dle Polybia nalézá se obrovské bohatství obou druhů. I Slované užívali prosa jako potravy, a od nich teprve v 16. století dostalo se proso z jihu do Německa. (Ascherson).

Proso italské bylo pěstováno v Číně již okolo r. 2700 před Kr., Řekové i Římané je často pěstovali. Nyní pěstování prosa italského v Evropě značně kleslo. Matthioli v 16. století udává je jako kulturní rostlinu pro Gradisku, Kraňsko a Čechy. Nyní je hlavně pěstování omezeno na vých. Slovany.

Společně s obilím — o ostatních kulturních plodinách promluvíme jindy — byly nalezeny i ty plevely, které posud obilí doprovázejí.

Velice časté jsou plody lískové, pak nalezen byl habr, bříza, olše, buk. Dřeva bukového bylo užíváno na stavbu chatrčí; mnoho náčiní zhotovovali obyvatelé tehdejší z buku. Kaštanové dřevo bylo několikráte nalezeno v hornoitalských stavbách kolových. Často se nalézají zbytky po dubu, snad i pražených žaludů obyvatelé pojídali. Ořech vlašský byl nalezen v italských bydlištích. Ořech byl dokázán v Evropě z doby kamenné. Naproti tomu píše Plinius, že vlašský ořech byl přivezen za doby králů z Persie do Italie, kdežto do Asie a Řecka dostal se z Pontu. Ale Heldreich dokázal, že rostl již za dob Theofrastových divoce v horských krajinách v Řecku, kde ještě nyní roste. Pliniovo jméno „perský ořech" a „královský ořech" vztahuje se dle všeho na zvláštní odrůdu ořechu.

I jilm byl dokázán, pak jmelí, rozmanitá rdesna (plevely). Zajímavo, že semena rdesna svlačcovitého byla nalezena ve velkém množství a dle všeho asi byla potravou. Nahromaděny jsou v kolových stavbách i semena merlíku bílého, která sloužila v domácnosti. Příbuzný druh Chenopodium Quinoa Willd. jest posud důležitou potravou domorodcům v Nové Granadě, Peru a Chile a pěstuje se posud v jižní Americe. V Rusku užívá se semen merlíkových z velké části ku pečení chleba v době hladu. Ovšem, že má merlík — aspoň na nynějšího člověka — silný vliv purgativní.

Řadu dalších zcela obyčejných plevelů polních z čeledí silenkovitých, pryskyřníkovitých atd. nemíním vyčítati. I zbytky jablek (malvic) byly nalezeny. Malvice jsou jednak malé (průřezu pod. 15—24 *mm*), jednak větší výšky 29—32 *mm*. Jedná se tu dle Heera patrně o větší kyselou kulturou z malého jablka vypěstovanou odrůdu. Neuweiler nepřiklání se k tomuto rozlišování dvou odrůd jablek, nýbrž spokojuje se s tím, že v té době vůbec počala kultura jablek. Ovšem že pramáti našich nynějších kulturních jablek jest Pirus pumila a dasyphylla, které pocházejí z Orientu. Jako podklad pro tyto kulturní formy sloužily naše domácí jabloně. I umění šlechtění má domov svůj v Orientě. I hrušky byly nalezeny, ač nemají ten význam jako jablka. Četná jsou semena ostružin a malin, pecky ptáčnic (Prunus avium). Rovněž

zastoupeny jsou pecky trnoslívek (prcavek), trnek. Většina trnek představuje odrůdu s drobnými plody, jaké známy jsou z horských krajin. (Za to jahody nejsou tak častým zjevem.) — Střemcha jest peckami četně zastoupena. Na jihu i mahalebka se nalézá,

Často nalézá se bob svinský (Vicia faba var. celtica nana Hr.) Velikostí liší se podstatně od nynějších. Jsou většinou menšími. Hrách se často naskytá v kolových stavbách. Velikosti jsou semena velice kolísající, nejmenší měří 3½ *mm*, kdežto v pozdějších stavbách, ku př. v římských stavbách v Gradišti, mají v průměru až 6·1 *mm*, čímž dosahují velikosti našeho hrachu. I čočka jest menší než nynější. Semena a zbytky lněné, které Neuweiler zkoumal, patří lnu rakouskému (Linum austriacum) a nepovažuje určení lnu úzkolistého (Linum angustifolium) správným. Len setý (Linum usitatissimum), jednoletý, byl dokázán ve starých hrobech egyptských (již r. 3359 př. Kr.) V Evropě naproti tomu nezávisle od kultury egyptské vyvíjel se len vytrvalý, který byl však zatlačen výhodnějším jednoletým lnem setým.

Vinná réva byla vždy domovem v jižní Evropě i ve velké části střední Evropy. Byť i studenému klimatu quartéru musila ustoupiti, přece později vrátila se na tato stanoviska a odtud snad dostala se do kultury. V Egyptě byla vinná réva pěstována již za V. dynastie (3500 r. př. Kr.).

Vzácně naskytá se lýčí lipové; časté jsou plody kotvice, které již Thrakové požívali. V Číně se druhy příbuzné v kanálech pěstují a na trh donáší. V horní Italii se plody posud pojídají. Tak zajisté činili obyvatelé kolových staveb.

Z jasanového dřeva vyráběli obyvatelé kolových staveb náčiní (ku př. násadce ke kamenným sekerám). Pak nalézají se v kolových stavbách zbytky ptačího zobu, v jižní Evropě olivy, které však patří divoké odrůdě.

Semena černého bezu nalézají se velmi hojně v nezuhelnatělém stavu. Jsou nahromaděny v kupách, což svědčí o tom, že byly pojídány bezinky od obyvatelů. Ovšem za syrového stavu nelze bezinek pojídati, pročež mohly býti jen zavařeny nebo jako „koření“ k pokrmům vařené přidávány. Rovněž tak četnými jsou semena chebdí (chebz = Sambucus Ebulus). Zda byly tyto bezinky požívány, jest ovšem velkou otázkou, poněvadž plody mají protivný zápach a chuť nepříjemně kyselou a sladkohořkou. Snad jimi barvili nebo jich jako léku užívali.

Tím bychom podali přehled výsledků práce Neuweibrovy pokud by širší kruhy zajímaly. Upozorňujeme na tyto věci z té příčiny, aby i u nás se podobné nálezy v čas oznamovaly a řádně prozkoumaly. Mnohdy — neboť se pátrá obyčejně jen po rozmanitých zbytcích práce tehdejšího člověka — pohodí se vše to, co k nim nepatří. A přece lze z nich souditi mnoho. I dřeva kolových stabeb nutno náležitě prozkoumati.

U nás na Moravě jest jedinou známou lokalitou Býčí Skála. Tu bylo nalezeno proso, rákos, rdesno červivec, rdesno svlačcovité, víkev.

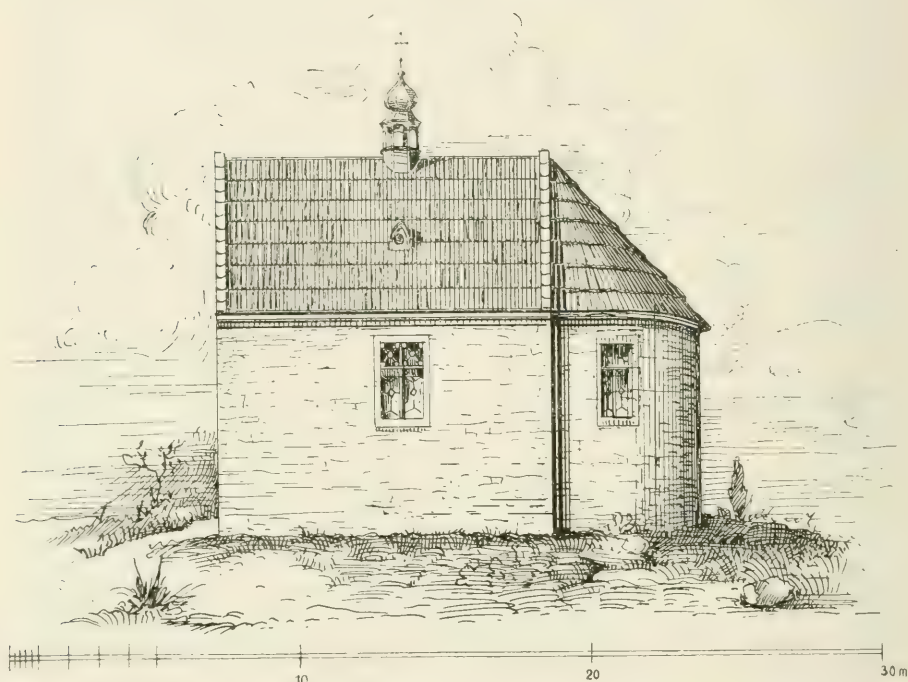
V Čechách u Lovosic proso italské (?), u Hostomic trávy, rdesno, truskavec, merlík bílý, koukol, vikev ptačí, černýš, svízel.

Ve Slezsku u Krňova obilky prosa obecného nebo itaiského.

Bývalý farní chrám ve Zvoli.

Napsal **Jak. Lolek,** řídící učitel ve výslužbě.

Léta Páně 1885 zmizel s povrchu země omšený svědek dálné minulosti, starobylý farní chrám, odkázán byv rýči, kladivu, motyce; i nezůstalo po něm na místě, na němž stával, ni památky. Naslouživ se, k čemu byl původně určen, ustoupil novému, prostranějšímu i nádhernějšímu, v letech šedesátých minulého století nedaleko starého nově postavenému domu božímu. Své místo jiné věnoval

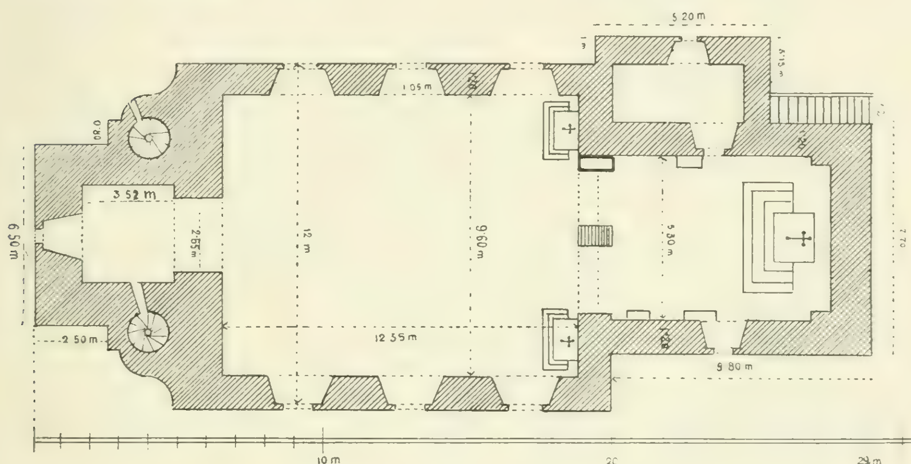

Obr. 1.

potřebě, jež vystavením nové budovy školní byla ukojena. Kde po drahně věků hlaholila chvála, zasílaly se vroucí modlitby, žádosti, přání k Nejvyššímu, tu dnes vypíná se palác Maličkých; kde po drahně věků ukládali se mrtví ku věčnému odpočinku, dnes bují strom, květina, tráva, keř. Obraz zmizevšího starce jen hrstce lidí dnes a to ještě mdle tane na mysli, neboť roku 1904 v září okolo sv. Václava bylo tomu půl století, co byl požárem zničen až do základů. Aby tento mdlý obraz neušel zapomenutí, dokud ho možno zachytiti, podjal jsem se nesnadného úkolu, vyváživ z paměti dosud žijících osob všeho, čeho je třeba, abych nejpravděpodobnější obraz starého veterána načrtati mohl. Vím, že drobty, jichž jsem se v pravém smyslu slova dožebral,

nikterak na plně jasnou, podrobně určitou fotografii nestačí; pakliže přece o náčrtek jsem se pokusil při vědomí nedokonalosti, vadách, nedostatcích jeho, nutila mne k práci láska k dějinám, lítosť k nevšímanému a rozhorlenosť nad ignorantstvím kruhů povolaných vůči starým památkám. I přikládám zde načrtnutý obrázek, o němž 80leté i mladší osoby, jež starý chrám před požárem vlastníma očima byly viděly, se vyslovily, že je „potrefený". (Obr. 1.)

Naproti tomu o vnitřním rozvržení, půdorysu, zařízení i ozdobě mám zprávy přesné. Ochotou pana arcbs. inženýra, Josefa Biefla z Kroměříže, dostalo se mi půdorysu starého chrámu i jiných cenných zpráv, tak že bez rozpaků mohu se oddati práci popisné, abych ji hotovou odevzdal i odporučil Muzejnímu Časopisu jako nejpovolanějšímu k laskavému uveřejnění.

Obr. 2.

Starý farní chrám stál na nejjižnějším místě osady, tam, kde obě křídla její k sobě se sbíhají. Jeho podélná osa byla východní: hlavní dvéře k západu, presbyterium k východu. Kolkolem chrámu prostíral se hřbitov ohražený častečně trhanicovým plotem, částečně vystavěnou zdí, v níž nalézaly se dva vchody, jeden od jihu, druhý od východu.

Pominu popsati zevnějšek chrámu. Přiložený obraz více poví, než sebe důkladnější malba slovy, a dotknu se jen věcí, jež z obrazu nejsou zřetelny: totiž: že střecha nad lodí. K presbyterium měla zděný štít, a že i kusé presbyterium takovým štítem se honosilo; potom, že před hlavním vchodem sdělána byla dřevěná kolna — ‚žudr', — pro muže, a před jediným bočním vchodem na jižní straně podobná kolna pro ženy.

Jakož stavba chrámu pocházela z různých dob, tak i slohem se různila. Nejstarší čásť, presbyterium, nezachovala se v celistvosti, anať apsida chyběla a původní sloh následkem častých oprav se byl ztratil. Loď s věží ukazují na sloh byzantský čili románský. Dle půdorysu (Obraz 2.) podélná osa měřila 29 *m* a sice: presbyterium 8·80 *m*, 13·60

loď a 6·60 předsíň; šířka byla trojí: presbyterium 7·70 *m*, loď 12 *m*, věže 6·50 *m*; výška zdiva: věže 20 *m*, lodi i presbyteria 10 *m*; šířka zdí 1·20, věže 1·47—1·68 *m*. Material zdiva: kamení a pálená cihla vrstevnatě na vápenou maltu, pevnota „k nerozkopání".

Vnitřek chrámu neimponoval. Vše bylo v něm jednoduché, chudičké, neveselé, ztěsňané, ponuré. Presbyterium nízké (5 *m*), úzké (5·30 *m*), temné, mající jediné malé okno, a špinavé stěny čoudem ze svící ztemnělé. V zadu stál oltář kamenný na tré stupních, vedle zdi na straně epištolní zpovědnice, za ní dvě boční lavice a konečně křtitelnice; naproti této po straně evangelijní kazatelna, potom dvéře do sakristie. Nad touto oratorium, k němu vchod po otevřeném kamenném schodišti vně ke stěně přilepeném a pod ním dvéře do sakristie. Látku i tvar nářadí nepodařilo se mi pohříchu zjistiti. Dlažba z kamene pískovcového, moletínského, místy vyšlapaná a 12 *cm* vyšší nad dlažbu lodní bez zábradlí.

Kdežto presbyterium bylo klenuto klenutím váleným bez pásu, loď měla strop rákosový asi o 2 *m* klenutí vyšší. Dlažbu měla totožnou a vyplněna byla dubovými lavicemi, „stolicemi", jež od hlavní chodby až ku samé stěně trčely. V obou koutech po stranách presbyteria po oltáři. Na zádi dřevěný na takových sloupech spočinutý kůr a na něm varhany. Pod věží předsíň, „síňka" (stával v ní Boží hrob) a z ní vchod ku točitému, dřevěnému schodišti, jímž se vystupovalo na kůr. Naproti tomuto jiné podobné schodiště, jímž se vystupovalo na kůr pro nehudebníky, potom výše ku zvonům a hodinám. Vchod k tomuto schodišti udělán byl vně, ze hřbitova.

Na věži tré zvonů o váze 4 *q*, 2·20 *q* a 28 *kg*, na nichž „nečitelné, rohaté" (gotické!) nápisy. Jména jich nemohl jsem se dopátrati. Nade zvony hodiny se čtyřmi ciferníky, jež nebyly však umístěny na zdi, nýbrž na dřevěných okenicích v hořejší polovici jejich.

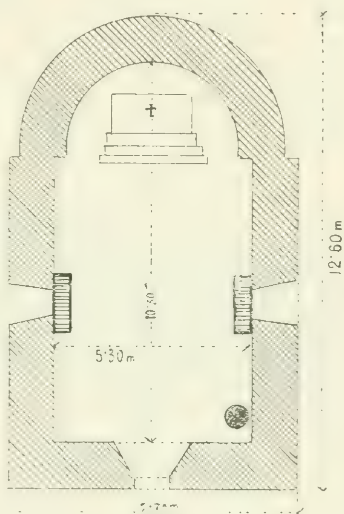
Byla-li vnitřní prostora i nářadí chudičká, ani ozdoba nebyla lepší. Na hlavním oltáři svícny s „dřevěnými svícemi" (nápodobeninami), na něž dávány „nedopalky" pravých svící i zažehovány, nad oltářem obraz sv. Jiljí s insigniemi sv. Prokopa (čehož třeba si povšimnouti), nade dveřmi sakristie ve zdi znak kardinála z Dietrichsteinů a Eusebia Karla z Lichtensteinů (onen zbudoval věži — tento po Švédech chrám opravil) v lodi po stěnách 14 obr. cesty křížové, dvé obrazů nad bočními oltáři, několik korouhví, cínová lampa na věčné světlo a vypočetl jsem veškeru ozdobu chrámovou, jak stávavši ukázala se býti chudičkou. Tato „nádhera" vzala požárem za své. Nejen co hořlavého spáleno, i co bylo z kovu roztaveno, zničeno. Zvony na věži, „pozdvihovánek" na věřičce, lampa se roztopily a do popele stékly, hodiny porušeny, staly se nepotřebnými, a jen holé zdi trčely k nebi jako strašní přízrakové. Stařeček ukončil vezdejší svou pouť a chystal se v hrob, do něhož konečně motykou byv uložen — — odpočívá v zapomenutí.

Stavba chrámová je dílem různých dob. Časť nejmladší — předsíň a nad ní věže — byla dokonána v době katolické protireformace nákladem kardinála Dietrichsteina. Loď postavil Petr ze Žerotína, pán na Bludově, Zvoli a Rajci v letech 1500—1512. Presbyterium je částí nej-

starší. zbytkem původního farního chrámu, jehož byzantsko-románská apsida v neznámé době vzala za své; na jsoucnosť její zcela zřejmě poukazují výčnělky na půdorysu jasně vyznačené. (Obr. 3.) Pozorujeme-li rozměry tohoto Božího „domečku", mohlo se veň směstnati asi 40 lidí. Je divno, že nebyl již dříve rozšířen, a ve své titěrné malosti sloužil svému účelu několik století.

Kdy a kým byl ve své podobě, t. i s apsidou postaven, přímo odpověděti pro nedostatek pramenů nelze. Zde byl pochován lenní pán i rytíř Zvolský ze Zvole, jehožto náhrobek se zachoval, až byl chrám bourán.*)

Je-li čtení letopočtu: 1261 správným, tedy byla by odpověď lehká. Odporuje tomu však udání z roku 1275, kdy se praví, že ve Zvoli v tu dobu stál kostel filialní, podřízený do Mohelnice. Dlužno zatím tuto otázku jako spornou stranou odložiti.**) Byl-li tento chrám prvním, nebo předcházel-li ho jiný, a z které doby, zůstane nezodpověděno. Jen místo se neměnilo. Ústní podání ví o poustevnách stojivších na místě starého farního chrámu dříve než byl vystavěn, z čehož vyvozovati dovoleno, že to byly poustevny mnichů svatoklementských, cyrillo-methodějských, kteří v dějinách církevních uvádějí se pod jménem „mnichův černých" (monachi nigri).

Obr. 3.

Duchovní správa ve Zvoli.

Zvole je obec sestavena po způsobu okrouhlic, z čehož dá se souditi i na její stáří. Viděla doby prvého křesťanství na Moravě. Svědkové poblíž osady o tom vypráví: míním Cyrillo-Methodějské kříže v Rajci i Dubicku, a potom úcta k sv. Klimentu v mohel. farnosti rozšířená, do níž naše obec byla přifařena až do povýšení domácího kostelíka na farní, a odkudž si přinesla křestné jméno Klimenta, jež i v našich dnech ve příjmení „Klemš" (Klemše—Klimeš) v osadě, ve škole, v kostele a j. se ozývá. Rok i den, kdy byla na farní osadu obec Zvole povýšena dlužno z okolností teprva přibližně určiti.

Tak k roku 1378 jmenují hist. prameny jistého faráře Ottu***)

*) Zachovalý náhrobek kamenobdélníkový. Uprostřed pouze do kamene vrytým obrysem obrněný rytíř, na jeho štítě dvě heraldické lilie, znak pánů ze Zvole Po stranách nápis: ANNO DNI. MCC. A.LX.I. IN MENSA: AUGUS.DOM. SER W . . A ZWOLA. HC SFPULS."

**) Katalog arcidiecése olom.

***) Dipl. M. M. 1378: pleban Otto ze Zvole je jmenován při příležitosti, kdy official olom. bisk. Sandr, přiřkl pastvu ve vsi Ústíně klášteru Hradišťskému.

a v roce 1406 jmenují prameny faru zvolskou „velmi starou"*) V sousedním Dubicku prameny určují faru k roku 1297. Před tímto povýšením dvě obce z téže farnosti dubické (Hrabová s Vítošovem) přináležely k faře zvolské, odvádějíce tamnímu faráři sypaný desátek.**) Tedy povýšení zvolského kostela na farní, stalo se před Dubickém, v letech 1276—1296, což odpovídá dobře přívlastku „velmi stará", na kterýžto přívlastek okolní fary — mimo Mohelnici jako nejstarší (1131) — ovšem práva v roce 1406 neměly, jsouce později založeny, jako: Zábřeh 1350, Lesnice 1350, Rohle 1355 atd., kdežto Zvole co do stáří šla hned za Mohelnicí. Nápadný je však skok, že z filialního kostelíka v době 20. let (1276—1296) stal se hned farní; arci v oněch dobách nemohlo to býti něčím snad neobyčejným. Leč zdá se, že filialní kostel, než se stal farním, míval již svou duchovní správu doma, jež obstarávali mohelnickými faráři posýlaní kaplanové. Pramen mohelnický mluví o patronátě kostela zvolského a přivlastňuje ho farářům mohelnickým; to se jen vztahovati může ovšem na kostel a dobu, pokud tento nebyl ještě farním a spravován byl delegáty-kaplany***) mohelnickými. Jediným a pravým patronem byl pán zboží, tedy i kostela zvolského, olom. biskup, potažmo jeho lenník, rytíř Zvolský ze Zvole, který také napotom skutečně právo patronátní jistě vykonal a podnes vykonává.

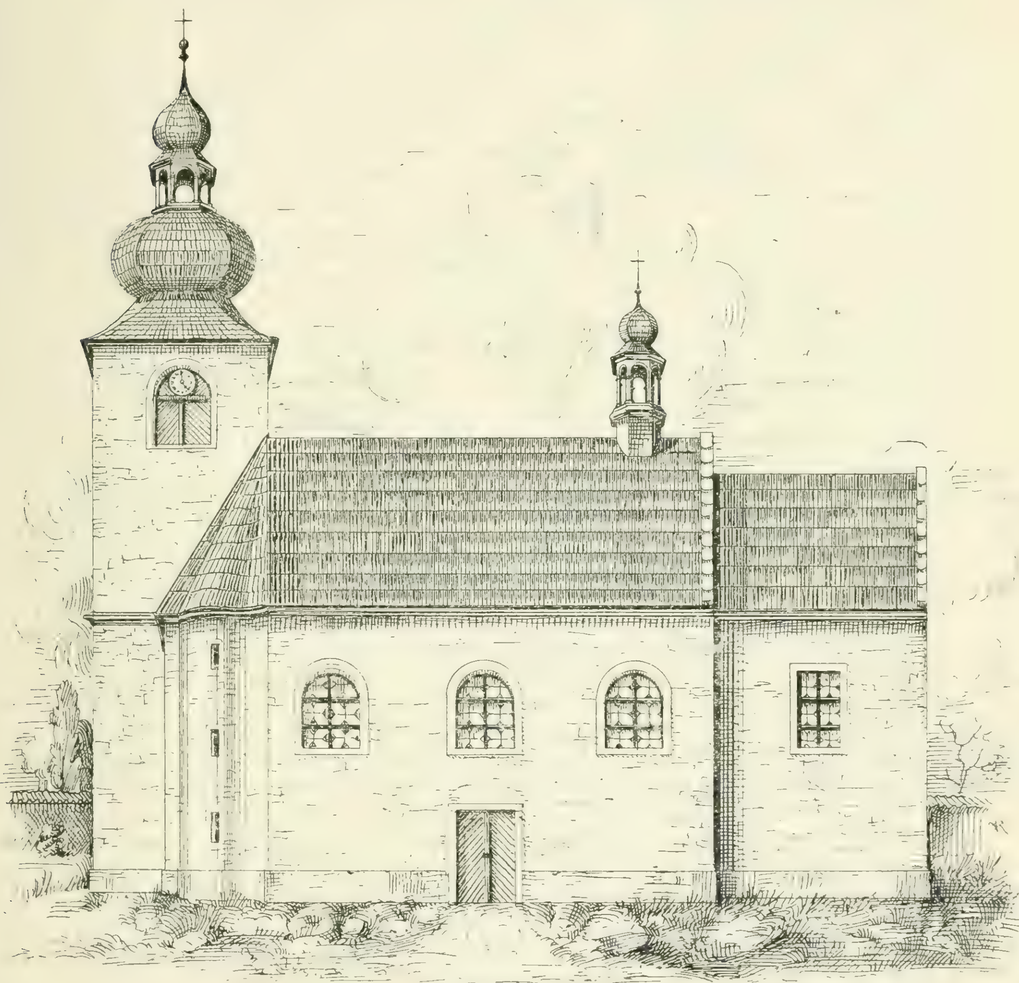
Že zvolský kostelík, než de facto stal se farním, mohl míti „svou" duchovní správu, netřeba míti za sporno. Biskup Bruno pod štítem milosti krále Přemysla Otakara, aby zlomil moc a vliv vlastenecké šlechty na sněmu, pekl na sněmu z brusu novou šlechtu, nadělav manských statků se šlechtickým právem a feudálními výsadami. Nuže takový nějaký z brusu nový rytíř, přišedší do Zvole a našedší své darované léno, na pána povýšený rytíř, že mohl si na pánu biskupu vyžádati kaplana a že žádosť byla splněna, leží ve věci samé. Kaple stala se kuracií a z této za nedlouho fara samostatná.

Kostel filialní měl oltář zasvěcený sv. Jiljí (dle domácka: svatý Jidí — Jídy — Jídu — Jído — Jídem).

Dovídáme se toho od současníků, v kostele i z pramenů písemných. Tak vypravuje mohelnický Missal v latině, což v překladu sem kladu: „Titulatorem (patronem) kostela zvolského jest sv. Jiljí (Aegidius), mnich, opat, vyznávač". A kus dále: „Léta Páně 1444, třetí neděli po sv. Lukáši, vysvěcen byl tento kostel s hlavním oltářem i s příslušenstvím ke cti sv. Jiljí, sv. Václava, ke cti deset tisíc mučenníků v Kristu ctihodným Otcem D. D. Vilémem Nikopolitánským, církve olom. obřadním vikářem". V nitro oltáře dány následující ostatky svatých: tříštka z trnové koruny Kristovy, potom následující: částka z roucha P. M.; totéž z roucha Petra a Pavla; částka z Deseti tisíc mučenníků; z Mikuláše biskupa a mučenníka; Štěpána prvomučenníka; Jana a Pavla; Burkharda; Matouše, apoštola, sv. Jiljí, opata a vyznávače.

*) Katatog arcidiec. olom. Při posuzování stáří far třeba míti na zřeteli, že latinské organisace, kterou na Moravě zahájil biskup Zdik, předcházela duchovní správa po výtce slovanská a že od proměny správy této v latinskou čítá se obyčejně zakládání a zřizování far.
**) Missal mohelnický.
***) Známý Missal mohelnický.

Příčina, proč byl kostel vysvěcen, sáhala 21 roků do minulosti. V roce 1423 porazil u Kroměříže biskup Jan Železný voje husitské, jež se po porážce vraceli přes Boskovice do Čech přes Svitavu, kde hrozně na zboží biskupovo doráželi, co zároveň jiný houf přes Jevíčko táhl k Mírovu, ponechav hrad v pokoji, navštívil Mohelnici, v ní i v jejím

Obr. 4.

okolí hrozně řádiv, pleniv, vraždiv, páliv. Došlo i na Zvoli, kdy i chrám byv zloupen a znesvěcen, stal se ruinou, která teprva po 20 letech svému učeli vrácena, byvši opravena i vysvěcena.

Sluší při té příležitosti rozebrati i zodpovídati důležitou otázku: byl-li také skutečně původní kostel z roku 1275 zasvěcen sv. Jiljí, anebo teprve v r. 1444 byl tento světec vysvěcenému chrámu za patrona dán? Na to však mé síly nestačí.

Víme, že větší časť stavby chrámu z roku 1275 zachovala se až do dnů našich; víme dále, že kostel ve svých původních rozměrech nebyl — až na apsidu — změněn v běhu doby, i je nám známo, že před svým vysvěcením v roku 1444 byl jen opraven, tedy stál na bývalém svém místě v bývalých rozměrech, není proč domnívati se, že by při posvěcení byl dán jemu jiný, nový světec za patrona; nýbrž dá se zcela jistě předpokládati, že vysvěcen byl pod záštitou bývalého svého patrona, sv. Jiljí. Neméně důležitá a velmi zajímavá otázka se dere do předu: „Proč právě sv. Jiljí zvolen byl za patrona kostela a ne jiný, známějšího jména, na př. z evangelia, jako mají farní kostely: v Zábřehu sv. Bartoloměje, Postřelmov sv. Matouše, Lesnice sv. Jakuba, Dlouhomilov s Vyšehořím Všech Svatých, Dubicko Povýšení sv. Kříže, Rohle a Moravičany sv. Martina, sv. Jiří (patrony po půlročních dávek selských), Loštice sv. Prokopa? Toť jsou jména známá z biblických knih nebo z praxe životní vzatá, než sv. Jiljí? Byl původem Řek (byzantinský Řekoslovan), poustevníkem, mnichem, o p a t e m (igumenem) a žil i umřel v dálné Francii. Kterak tento svatý přišel v známosť do krajiny zdejší? V tom kryje se jistě záhada taková, jak ona ve farnosti mohelnické, že ač farní kostel zasvěcen jest sv. Tomáši, přece všude na křížích a sochách nalezneme i dnes sv. Klimenta (Heilig. Clemens), ba i příjmení: Klement, Klemš, Klimeš, Klímek a p. po krajině okolní dosti hojně se naskytují. Svatý Kliment poukazuje na dobu bratří Soluňských; podnes, i když farnosť jest německá, úcta (ovšem nevědomky) u německých osadníků ku sv. Klimentu nevyhasla. Nebude od místa, že stopy úcty svatoklementské naskytují se i na uh. Slovensku. Na co as poukazuje sv. Jiljí? Ústní podání vypráví o poustevnících bydlivších v poustkách (poustevnách) a stojivších na místě, kde stál starý farní chrám, jenž prý byl na místě zašlých postaven. Nevane na nás ze všeho vánek z dob staré župy úsovské? I kostel úsovský má patrona sv. Jiljí a nejznámější výroční trh (první čtvrtek v září) jmenuje se: jarmak jiďský. To jsou hluboké záhady a důležity pro dějiny Moravy vůbec a severo-moravské krajiny zvláště. Zda by snad leccos důležitého z hlubiny minulosti nebylo vyváženo, kdyby známo bylo ústní podání v osadách do dneška živé se zachovavší, anebo osvětleny byly leckteré po dnes zachovalé různé zvyky a p. —

Od počátku panování rodiny rytířské až do opuštění její zboží zvolského asi v roce 1494 zůstal farní chrám, sice v té době porušen, ale co do prostory nezměněn. Toť podivno! Musel časem ukázati se malým, ale ani rukou proň nehnula rodina rytířská. Teprve nový násedník léna a švakr staré rodiny zvolské, Petr ze Žerotína, ujal se chrámu, přistaviv k němu novou, prostrannou loď, arci, jsa vyznání česko-bratrského, pominul při stavbě vše, co by katolictví připomínalo. Možná dost, že tehdy starý chrám přišel o svou apsidu, ač dokázati se věc z pramenů historických nedá. Nejpodivnějším zůstane, že zpovědnice, kazatelna, křtitelnice i potom, když již lodi stávalo, umístěny byly všechny v těsném presbyterium, a nikoliv, jak je zvykem, v lodi chrámové: ta až do zbourání byla mimo lavic prázdna. Kterak si věc vysvětliti? Asi takto: Za Žerotína i po něm kostel byl v rukou kněží husitských. Tehdáž nebylo ani zpovědnice ani kazatelny třeba ani křtitelnice ve smyslu katolickém, a byl-li chrám přizpůsoben vyznání

česko-bratrskému, pak ani oltáře v domě nebylo, a loď nová sloužila za modlitebnu.

Když po 60 letech rodina Žerotínova musela Zvoli opustiti, nastala v r. 1564 násilná i ve Zvoli katolická protireformace, již energický biskup Vilém Prusinovský přísně prováděl. Aby mu nikdo ve věci nepřekážel, tedy ani lenník Žerotín, zbaviv ho dvou lén — připojil je k panství mírovskému pod ústřední správu. Obrácení lidu ku katolicismu provádělo se i za biskupa Pavlovského čím dále tím úporněji a co nedokonáno za dvou minulých biskupů, dokonal kardinál Dietrichštein.*) V roce 1601 došlo i na zvolský chrám. K lodi postavena mohutná věž, zavěšeny zvony, zřízen kůr, dány naň varhany, sdělány 2 poboční oltáře Matky boží bolestné a sv. Jana Nepomuckého (aby nahradil starého Jana), postaven hlavní oltář s novým obrazem sv. Jiljí, obstaráno vše ku katolickému rytu potřebné, zbudována sakristie s oratoriem pro vrchnostenské úředníky, celý chrám vymalován al fresco a takto v novém svém křtaltu od kardinála samého v roce 1611 vysvěcen.

Scházevší apsida nebyla přistavěna asi z toho důvodu, že by presbyterium bylo hluboké a temné. Z piety ku starému zbytku dána veň křtitelnice, zpovědnice i kazatelna, jen že tato musela uhnouti dveřím sakristijním a dána blíže k lodi, aby hlas kněze kázavšího byl z lodi i z její zádi dobře slyšán.

Při bourání zdiva přišli dělníci na mnoha místech, když maltu odloupali, na zbytky malby na omítce, pocházející z obnovy v roce 1611, Švédy v roce 1647 zničeného. Cchrám vydrancován, zloupen, zprzněn, zrovna tak, jako před dvěma stoletími, a zůstal v ssutinách do roku 1678, kdy byl biskupem Karlem z Liechtenšteinů jakž takž z nouze opraven i k službě boží přizpůsoben, v kterémžto chudičkém, vetchém havu trval, až ho požár ztrávil.

Zachovaly se z něho i uchovány jsou v nynějším farním chrámu: 1. náhrobní kámen rytíře Zvolského z doby biskupa Bruna; 2. náhrobní kámen (?) mramorový s překrásnou postavou rytířskou polovypouklou, práce sochařská výtečná. Podle u nohou ležícího znaku je to někdo z Žerotínu, prý Petr ze Žerotína, zbudovatel lodi chrámové. Kámen je bez letopočtu a má na spodní straně zbožný latinský distichon; 3. dvě kamenné desky z tabernacula; 4. znaky Dietrichsteinův, Liechtenšteinův a konečně dvě kamenné desky z doby vladaření Žerotínova. Toť celá garnitura přešedší z minulosti celých nejméně 700 let na dobu naši. Je toho příliš málo, ale i tomu jsme rádi. Nebýti těchto zbylých svědků, sotva by se kdo byl odhodlal pátrati v hlubinách minulosti. Oni byly podnětem k práci rozsáhlé a k tomu vděčné, která je uložena v rukou pisatele této stati.

*) Pozn. red. Církev jiných způsobů proti bludařům a na obhájení víry neuznává než poučujících a přesvědčujících. Zneužívali-li někteří biskupové v záležitostech náboženského svědomí prostředků násilných, dá se to poněkud omluviti duchem feudalismu, jímž středověk se pod rouškou katolicismu odnášel. Původcem tvrdého toho směru uvádí katolický historik Ruckgaber Karla Velikého, jenž křesťanskou methodu lásky u šíření a obrany pravdy Kristovy, zaměnil za mohamedánský meč a požár.

Květena Beskyd moravských.

Píše **František Gogela.**

(Část další.)

Z pyskatých rostou na půdách lesních a ve křovištích: po horstvu karpatském daleko rozšířená, statná, žlutě kvetoucí šalvěj lepkavá (Salvia glutinosa L.), oponec obecný (Glechoma hederacea L.), konopice pýřitá (Galeopsis pubescens B.), čistec horní (Stachys alpina L.) a lesní (Stachys alvatica L.), hluchavka blamatá (Lamium maculatum L.), bílá (L. album L.), pitulník (L. galeobdolon Cr.) a zběhovec plazivý (Ajuga reptans L.), ve křovištích vlhkých, pobřežních pak konopice žlutá (G. speciosa M.); na místech travnatých: bukvice lékařská (Betonica officinalis L.), černohlávek obecný (Prunella vulgaris L.) a porůznu šalvěj luční (S. pratensis L.); na bařinatých: máta lesní (Mentha silvestris L.), přeslenatá (M. verticillata L.), porůznu mokřadní (M. paludosa S.) a vodní (M. aquatica L.), karbinec obecný (Lycopus europaeus L.) a šišák obecný (Scutellaria galericulata L.); na stráních a mezích: dobromysl obecná (Origanum vulgare L.), douška mateří (Thymus serpyllum L.), pamětník (Calamintha acinos Cl.), stořišek (C. clinopodium Sp.), šalvěj přeslenatá (S. verticillata L.) a zběhovec lesní (A. genevensis L.); na rolích: máta rolní (M. arvensis L.), konopice polní (G. tetrahit L.), čistec bahenní (St. palustris L.), hluchavka objímavá (L. amplexicaule L.) a nachová (L purpureum L.), velmi porůznu pak čistec rolní (St. annua L.), a na půdách zvláště vápenatých konopice širolistá (G. ladanum L.); na návsích velmi porůznu: šanta kočičí (Nepeta cataria L.), šedivka černá (Ballota nigra L.) a srdečník (Leonurus cardiaca L.); v okolí Vsetína rovněž vzácně vyskytuje se šalvěj lesní (S. silvestris L.), čistec německý (St. germanica L.), černohlávek dřípatý (P. laciniata P.) a kalamandra (Teucrium chamaedrys L.); na Kotouči: douška kalamandrovitá (Thymus chamaedrys Fr.) a čistec přímý (St. recta L.); pod Smrkem nedávno objevena byla nová pro území Moravy kalamandra šalvějovitá (T. scorodonia L.), žlutě kvetoucí (Steidler).

Z kokrhelovitých vidíme z jara ve vlhkých lesích a křovištích příživný podbílek (Lathraea squamaria L.) barvy růžové; na lukách světlík luční (Euphrasia Rostkoviana H.) a tuhý (E. stricta H.), kokrhel malokvětý (Rhinanthus minor E.), větší (R. major E.) a všivec lesní (Pedicularis silvatica L.), na mokřadech lučních všivec bahenní (P. palustris L.), na rolích mezi obilím černýš rolní (Melampyrum arvense L.) a kokrhel huňatý (R. villosus P.), na průhonech zdravínek (Euphrasia odontites L.), po lesích a houštinách černýš hajní (M. nemorosum L.). Černýš hřebenitý (M. cristatum L.) objevuje se v okolí Rožnova a Vsetína. Kokrhel úzkolistý (R. serotinus Sch.) na Kotouči a některých lučinách beskydských.

Z krtičníkovitých jsou četné rozrazily; na vlhčinách r. douškolistý (Veronica serpyllifolia L.), ve příkopech a bařinách r. potoční (V. beccabunga L.), vodní (V. anugallis L.) a místy štítnatý (V. scutellata L.), na rolích r. rolní (V. arvensis L.), trojprstý (V. triphyllos L.), Tournefortův (V. Tournefortii Gm.) a břečtanolistý (V. hederaefolia L.), na půdách lesních a horských r. lékařský (V. officinalis L.) a horní (V. montana L.), na Kotouči a Strážnici u Staříče r. ožankolistý (V. teucrium

L.) a v okolí Vsetína porůznu r. rozprostřený (V. prostrata L.) a lesklý (V. polita Fr.). Na stráních horských náprstník hlinožlutý (Digitalis ambigua M.), po lesích a houštinách krtičník hliznatý (Scrophularia nodosa L.), porůznu pak v horstvu vyšším k. žlaznatý (S. scopolii H.) a na bařinách k. čtyrkřídlý (S. alata G.); na písčitých a kamenitých půdách nábřežních hledík menší (Antirrhinum orontium L.), lnice menší (Linaria minor D.), divizna malokvětá (Verbaseum thapsus L.) a rudovlná (V. nigrum L.); na mezích a pokrajích rolních lnice obecná (Linaria vulgaris M.), na půdách rolních porůznu zvěšinec menší (Linaria elatine M.) a huňatý (L. spuria M.). Velmi zajímavým zjevem jest v údolí Ostravice v Samčance rostoucí ve příkopech kejklířka žlutá (Mimulus luteus L.), páchnoucí pižmem.

Kokotice větší (Cuscuta major DC.) oplétá různé rostliny, a k. menší (C. epithymum M.) zvláště jetele.

Svlačec rolní (Convolvulus arvensis L.) rozplazuje se po rolích a s. větší (C. sepium L.) oplétá vlhké houštiny.

V houštinách vlhkých pobřežních vyskytuje se také potměchuť (Solanum dulcamara L.); v sečích lesních rulík (Atropa belladonna L.), na obdělaných i pustých místech lilek obecný (Solanum nigrum L.); kustovnice (Lycium barbarum L.) roste v okolí Štramberka, Vsetína, Rožnova a jinde porůznu; blín (Hyoscyamus niger L.). jest vzácný a vyskytuje se ve Staříči na hřbitově, v okolí hukvaldského hradu a jinde pořídku a nestále.

Na mokrých místech lučních vyskytuje se vachta třílistá (Menyanthes trifoliata L.), která zvláště hojna jest nedaleko ostravického farního kostela. Z hořců zasluhuje nejpřednější zmínky hořec tolitový, (Gentiana asclepiadea L.), který zdobí lučiny beskydské, vystupuje až na temena nejvyšší; pod Smrkem kvete i bíle; hořec tolitový jest rostlina vysokých Beskyd a roste výminkou také v lese Rovni u Palkovic a poskrovnu na Babí hoře u Hukvaldů; na lukách náhorních nalezneme hořec karpatský (G. carpatica W.), na místech mírně vlhkých porůznu hořec hořepník (G. pneumonanthe L.), na místech suchých, svazích, půdách vápenatých hořec brvitý (G. ciliata L.), místy na travnatých průhonech h. křížatý (G. cruciata L.); bezpochyby že se v území tomto vyskytuje i h. tupolistý (G. obtusifolia W.), kvetoucí již v červnu; v pasekách roste zeměžluč obecná (Erythraea centaurium P.) a na vlhčinách zeměžluč nízká (E. ramosissima P.).

Z brutnákovitých objevují se po lesích a lesních houštinách pomněnka lesní (Myosotis silvatica H.) a plícník tmavý (Pulmonaria obscura DM.), v hájích a vlhkých křovinách a nábřežích kostival lékařský (Symphytum officinale L.) a hlíznatý (S tuberosum L.), na mokřinách pomněnka bahenní (M. palustris R.), na půdách rolních pomněnka prostřední (M. intermedia Lk.), kamejka rolní (Lithospermum arvense L.) a místy pomněnka měňavá (M. versicolor Sm.) a prlina rolní (Lycopsis arvensis L.), na suchých stráních hadinec obecný (Echium vulgare L.), na půdách písčitých pomněnka tuhá (M. arenaria Schr.), na Kamenné u Staříče a porůznu jinde voskovka menší (Cerinthe minor L.); užanka lékařská (Cynoglossum officinale L.), pomněnka řídkokvětá (M. sparsiflora M.), trsnatá (M. caespitosa Sch.) udávají se pro okolí Vsetína,

p. srstnatá (M. hispida Schl.) a plícník úzkolistý (P. angustifolia L.) pro Kotouč a pipla osmáhlá (Nonnea pulla DC.) pro okolí Rožnova.

Brčál menší (Vinca minor L.) roste na půdách lesních a místy hojně kvete.

Tolita lékařská (Vincetoxicum officinale M.) roste na Kotouči a jinde v okolí Štramberka.

Ptačí zob (Ligustrum vulgare L.) v obvodu vysokých Beskyd nikde planě neroste; objevuje se u Vsetína a ještě na dolním svahu kopce Hradiska u Kozlovic; jasan stepilý (Fraxinus excelsior L.) jest všude obecný strom.

Bublinatka obecná (Utricularia vulgaris L.) objevuje se v tůních poříčí Ostravice a Olešné v okolí Místka, však nekvete.

Z prvosenkovitých uvedeme především sedmikvítek obecný (Trientalis europaea L.) roste dosti četně na půdách rašelinných a horských holinách travnatých mezi borůvčím, počíná svými bílými hvězdicemi kvésti asi v polovici června a z obvodu nejvyšších Beskyd nevystupuje; jest to rostlinka drobná, úhledná. Na lesních lukách vlhkých, po lesích jest velmi hojna prvosenka bledožlutá (Primula elatior J.) a vystupuje v horách i do značné výše; za to neroste v nejvyšších Beskydách petrklíč (P. officinalis J.), tento rozšířen jest od západu ještě ke Vsetínu a Rožnovu; na půdách vlhkých rozšířeny jsou vrbina penízková (Lysimachia nummularia L.) a obecná (L. vulgaris L.) a na vlhkých půdách lesních v. hajní (L. nemorum L.), která také v horstvu značně vystupuje; na půdách rolních hojná jest drchnička rolní (Anagallis arvensis L.); pro okolí Vsetína udává se drobýšek nejmenší (Centunculus minimus L.)

U pramenů, potůčků a na mokřinách lesních, i mokrých skalách všude obecný jest mokrýš střídavolistý (Chrysosplenium allernifolium L.), — ještě i na samém temeni Smrku; po lesích roztroušeně roste pižmovka (Adoxa moschatellina L.), na mokrých lukách lepá bělokvětá tolije (Parnassia palustris L.), na Kotouči pak lomikámen vždy živý (Saxifraga dizoon J.) a drobounký l. trojlaločný (S. tridactylites L.).

Tučníkovité milují většinou suché, kamenité a výslunné půdy a jsou zde rozchodník ostrý (Sedum acre L.), šestiřadý (S. sexangulare L.) a úzkolistý (S. boloniense Lois.), na Kotouči a v okolí r. bílý (S. album L.), tamtéž a pořídku ještě na hukvaldském hradě a Babí hoře netřesk skalní (Sempervivum soboliferum S.); n. střešní (S. tectorum L.) viděti místy na střechách.

Z jabloňovitých. hruška (Pirus communis L.) a jabloň (P. malus L.), hloh pravý (Crataegus oxyacantha L.) a jeřáb obecný (Sorbus aucuparia L.).

Z růžovitých jest tavolník jilmový (Spirae ulmaria L.) u břehů a ve vlhkých houštinách všude obecný, jen místy vyskytuje se tužebník (S. filipendula L.); tav. udatný (S. aruncus L.) miluje lesní rokle, břehy horských potoků a příkré vlhké stráně, — rostlina statná listem i květem velmi ozdobná; ve vlhkých křovištích kuklík obecný (Geum urbanum L.); k. potoční (G. rivale L.) vyskytuje se porůznu u břehů a na mokrých lukách. Mochny milují po většině místa suchá a výslunná:

nátržník (Potentilla tormentilla Schr.), mochna stříbrná (P. argentea L.), tmavá (P. opaca L.); v okolí Tiché na místech skalnatých porůznu m. přímá (P. obscura W.), v okolí Vsetína m. šedivá (P. canescens B.) a bílá (P. alba L.), v okolí Štramberka m. písečná (P. arenaria B.); na místech vlhčích m. plazivá (P. reptans L.) a husí (P. anserina L.), travnaté pak temeno Radhoště zdobí horská m. zlatá (P. aurea L.) Jahodník obecný (Fragaria vesca L.) a truskavec (F. elatior Ehr.) jsou všude rozšířeny. Ostružinníky obývají stráně, seče a lesy; malinník (Rubus idaeus L.), o. řasnatý (R. plicatus W. & N.) vzpřímený (R. nessensis W. H.), pestrý (R. bifrons V.), chlupatokmenný (R. villicaulis K.), bělostný (R. montanus Lib.), žlábkovaný (R. sulcatus V.), žlaznatý (R. hirtus W. & K.), místy Bellardův (R. Bellardii W. & N.), Bayerův (R. Bayeri F.), velkolistý (R. macrophyllus W. & N.), ve křovištích, pak vlhkých a místy na rolích o. polní (R. caesius L.) se sivě ojíněnými plody. Kontryhel obecný (Alchemilla vulgaris L.) vystupuje na horských lučinách značně vysoko; k. polní (A. arvensis Sc.) objevuje se porůznu na půdách písečných; na travnatých mezích a úklonech roste řepík lékařský (Agrimonia cupatoria L.), na stráních suchých a po nábřežích krvavec obecný (Poterium sanguisorba L.), na lukách mírně vlhkých, úrodných toten lékařský (Sanguisorba officinalis L.).

Na plané růže jest území Beskyd bohato.

Ze skupiny Callicae roste velkokvětá a nízká růže rakouská (R. austriaca Cr.) v okolí Staříče; ze skupiny Caninae: růže plsťnatá (R. tomentosa Cr.) ve tvaru cinerascens D. M. nedaleko čeladenských hutí a cuspidatoides Cr. v houštinách poříčí Ostravice; keře růže rezavé (R. rubiginosa Cr.) a silněvonné (R. graveolens Gr.), rostoucí na kamenitém pobřeží Ostravice, za horkých dnů již zvláštní vůní svého lupení se prozrazují, což tím spíše postřehneme, když jejich list v prstech rozetřeme; první má květy živě růžové, druhá pak bílé s nádechem slabě růžovým; středním asi jich tvarem jest růže malokvětá (R. micrantha Cr.) v okolí Frýdlantu. Růže planá (R. canina Cr.) roste ve množství tvarů velmi měnlivých: Linneana J. B. K., biserrata Mer., dumalis B., dumetorum Th., urbica Lem., glauca Vill. a coriifolia Fr. Ze skupiny Cinnamomeae roste růže převislá (R. pendulina L.) v horských lesích, roklích, u břehů bystřin, jest obyčejně bezostenná (tedy „růže bez trní“), má květ tmavě růžový a šípky převislé, podlouhlého tvaru; růži pak skořicovou (R. cinnamomea L.) lze často viděti pěstovanou ve plotech, zahradách a na hřbitovech.

Mandloňovité: trnka (Prunus spinosa L.), střemcha (P. padus L.), slíva (P. insititia L.), švestka (P. domestica L.), třešně (P. avium L.) a višně (P. cerasus L.).

Z motýlokvětých na půdách rolních tolice dětelová (Medicago lupulina L.), komonice lékařská (Melilotus officinalis D.), jetel polní (Trifolium agrarium L.), rolní (T. arvense L.), vikev úzkolistá (Vicia angustifolia R.), ptačí (V. cracca L.), huňatá (V. villosa R.), srstnatá (V. hirsuta K.), čtyřsemenná (V. tetrasperma M.) a místy obilní (V. segetalis Th.), hrách polní (Pisum arvense L.), a někde ořeší (Lathyrus tuberosus L.); pěstované: jetel luční (T. pratense L.), bob (Vicia faba

L.), vikev setá (V. sativa L.) a hrách domácí (P. sativum L.), na půdách vápenných setý a planý vičenec (Onobrychis vicidefolia Sc.); na lučinách a travnatých úklonech kručinka barvířská (Genista tinctoria L.), jehlice smrdutá (Ononis hircina J.), tolice srpovitá (Medicago falcata L.), jetel chlumní (T. montanum L.) a bledožlutý (T. ochroleucum H.), štírovník obecný (Lotus corniculatus L.), čičorka pestrá (Coronilla varia L.), vikev plotní (V. sepium L.) a hrachor luční (Lathyrus pratensis L.); na vlhčinách a průhonech jetel nejmenší (T. minus R.), zvrhlý (T. hybridum L.), plazivý (J. repens L.) a jahodnatý (T. fragiferum L.), v bařinách štírovník bařinný (L. uliginosus Schk.); ve křovištích a lesích kozinec sladkolistý (Astragalus glycyphyllus L.), hrachor lesní (L. silvestris L.) a jarní (L. vernus B.), místy pak vikev houštní (V. dumetorum L.) a hrachor černý (L. niger W.); na pokrajích lesních jetel zlatý (T. aureum P.) a prostřední (T. medium L.); na půdách šterkovitých a pustých jehlice obecná (O. spinosa L.), komonice bílá (M. afbus D.), a ve štěrku při Ostravici vikev hrachorovitá (V. lathyroides L.); místy vyskytuje se janovec obecný (Sarothamnus vulgaris W.), na násypech železničních úročník lékařský (Anthyllis vulneraria L.), v okolí Stařiče jestřabina lékařská (Galega offinalis L.), u Vsetína pak hlodáš (Ulex europaeus L.), komonice vysoká (M. altissimus Th.) a vikev tenkolistá (V. tenuifolia R.), v okolí Halenkova a v Kavalčankách jetel kaštanový (T. spadiceum L.).

Srstka (Ribes grossularia L.) roste v horstvu planě, po lesích nejvyšších Beskyd meruzalka horská (R. alpinum), na Smrku i m. skalní (R. petraeum W.) a v zahradách m. červená (R. rubrum L.) a porůznu černá (R. nigrum L.).

Čarovníky milují stinné, vlhké lesy a křoviště, a jsou tu: č. obecný (Circaea lutetiana L.), horský (C. alpina L.) a místy prostřední (C. intermedia Ehrh.). Vrbky: u břehů, příkop, na místech vlhkých v. malokvětá (Epilobium parviflorum Schr.), růžová (E. roseum Schr.) a bahenní (E. palustre L.), porůznu v. tmavá (E. obscurum Schr.), při Ondřejnici v. chlupatá (E. hirsutum L.), u Vsetína v. Lamayova (E. Lamyi Schr.), na Ondřejníku a Smrku v. tříhranná (E. trigonum Schr.); v říčním štěrku pobřeží Ostravice a Lubiny v. rosmarýnolistá (E. Dodonaei V.); v půdách kamenitých v. kopečná (E. collinum Gm.); v lesích v. chlumní E.) montanum L.), v sečích v. úzkolistá (E. angustifolium L.). Pupalka obecná (Oenothera biennis L.) se vyskytuje v poříčích a na železničních násypech.

V tůních poříčí Olešné a Ostravice vyskytují se vodní rostliny: stolístek přeslenatý (Myriophyllum verticillatum L.) a klasnatý (M. spicatum L.).

Svída obecná (Cornus sanguinea L.) roste ve křovinách, dřín (Cornus mas L.), porůznu v zahradách.

Půdy lesní na mnohých místech popíná břečtan (Hedera helix L.), kvetoucí v zámeckém parku na Hukvaldech. (Příště dále.)

Slovanské kláštery v Čechách a na Moravě.

Pojednává R. Čechmánek.

Jak z dějin známo, založil kníže Oldřich roku 1032 při řece Sázavě klášter, do něhož uvedl sv. Prokopa a projevil přání, aby v klášteře bohoslužby konány byly jazykem slovanským. Sv. Prokop shromáždil mnichy, dal jim řeholi a stal se prvním opatem. Jest to jediný klášter slovanský té doby, který dějiny naše znají. Vznik tohoto kláštera klade se právě do doby, kdy latina už byla řečí církevní [1]) a musí nás tím více ojedinělý případ ten překvapiti, že dějiny uvádí, že mniši byli Benediktini totiž Benediktini ve smyslu západním, o nichž přece známo jest, že měli bohoslužbu latinskou. Za živobytí sv. Prokopa podržel klášter slovanský ráz, když ale po smrti jeho stal se opatem Vít, tu německo-latinští kněží osočili mnichy sázavské u knížete Spytihněva a docílili toho, že mniši byli z kláštera vyhnáni a na jich místo uvedeni jiní s bohoslužbou latinskou. Byli sice slovanští mniši roku 1064 opět do kláštera uvedeni, nikoli však na dlouho, neboť již roku 1097 osazen klášter sázavský trvale mnichy latinskými. Dle toho neměla slovanská bohoslužba v Čechách dlouhého trvání, na Moravě pak nesetkáváme se vůbec s klášterem, který by byl měl bohoslužbu slovanskou. Dějiny kláštera sázavského až do osazení mnichy latinskými zní nějak podivně. Najednou bez jakékoli příčiny zakládá kníže Oldřich klášter slovanský proti vůli německo-latinských kněží, na to bez jakékoli příčiny na pouhé osočení kněžími německými vyhání Spytihněv mnichy slovanské, kníže Vratislav je slavně uvádí zpět a opět jen vlivem kněží německých klášter mění se v latinský klášter benediktinský. Jest to boj malé hrstky slovanských mnichů proti celému zástupu kněží latinských a přece v tom nerovném boji menšina, byť i na krátko vítězí a tu maně napadá nám myšlenka, zda-li klášter sázavský byl jediný klášter v Čechách osazený mnichy slovanskými a zdali snad i na Moravě nebyly některé kláštery osazeny mnichy s bohoslužbou slovanskou. Bohužel nezachovalo se nám z té doby žádných přímých zpráv, které by to nade vší pochybnosť dokazovaly, vzdor tomu ale bude zajímavo dějiny klášterů českých a moravských, jakož i listiny jich se týkající znovu probádati a zjistiti, jakým způsobem se stalo, že klášter sázavský přes půl století vzdor nepřátelství kněží latinských podržel slovanskou bohoslužbu.

V listině papežského vyslance Quidona ze dne 12. května 1267 čteme následující: „Uniuersis episcopis Salzburgensis prouincie ac episcopo Pragensi districte precipimus, ut quilibet ipsorum intra dimidium annum assumptis secum duobus abbatibus ordinis Cysterciensis omnia claustra nigrorum monachorum sue dyocesis uisitet, corriget et reformet tam in capite quam in membris, illis tamen exceptis, qui Romanae

---

[1]) Biskupství pražské založeno jako biskupství latinské, neboť jen pod tou podmínkou papež Jan XIII. založení jeho povolil. V listině téhož papeže vytknuto obzvláště, že nesmí býti „dle řádu neb sekty lidu bulharského neb ruského aneb jazyka slovanského“ a nařízeno, aby vyvolen byl k tomu účelu „duchovní hlavně jazyka latinského znalý“. Té doby ještě rozkolu mezi církví východní a západní nebylo, rozkol ten povstal teprv po r. 1054. Knížata česká libovala si pak více v latině, jak tomu listiny z té doby nasvědčují. (Viz Emler, Regesta I. p. 29.).

ecclesiae nullo medio subesse noscuntur, quos per nos vel per alios a nobis specialiter ad hoc deputandos intendimus uisitare" [2]). V listině činí Quidon rozdíl mezi kláštery mnichů s Římem sjednocených a kláštery mnichů s Římem nesjednocených a to v diecési pražské a solnohradské a mnichy tyto nazývá mnichy černými. Událost spadá do doby, kdy známy jednotlivé řády dle jmen zakladatelů [3]) a jest tedy jisto, že uvedení monachi nigri — černí mniši — byli řádem rozdílným ode všech tehdy známých řádů [4]) a sice byli to právě mniši, o nichž již Dalimil ve své kronice se zmiňuje [5]). V Uhrách udrželi se až do konce XVI. století [6]). Tito černí mniši měli bohoslužbu slovanskou, byli to tedy mniši slovanští a dějepiscové ztotožnili je s Benediktiny, totiž mnichy latinskými [7]). Černí mniši potažmo jich kláštery byli dvojí. Obojí měli sice slovanskou bohoslužbu, jedni však přidrželi se Říma, a nazývali se „s Římem sjednocení", druzí pak přidrželi se východní církve a nazývali se „s Římem nesjednocení" [8]). Rozdíl ten povstal ale teprv po skutečném rozkolu, tedy koncem 11. století. Úprava klášterů „s Římem sjednocených" vztahovala se na zavedení latiny jako řeči bohoslužebné a měli ji provésti biskupové, jako splnomocněnci Říma. Úpravu klášterů „s Římem nesjednocených" vyhradil si Quidon sám. Z jakých důvodů se to stalo, není známo. Poněvadž však Quidon zřetelně uvádí „omnia claustra" pak bylo ještě koncem XIII. století klášterů slovanských v Čechách více [9]) a nařízení Quidonovo mělo za účel slovanskou bohoslužbu rázem zničiti. Nebyl tedy klášter sázavský ani jediným ani posledním slovanským klášterem, ba naopak slovanská bohoslužba udržela se v našich zemích ještě skoro 200 let po osazení kláštera sázavského latinskými Benediktiny. Pohlížíme-li s tohoto stanoviska na nejstarší dějiny klášterů českých a moravských, nabudeme o nich a jich obyvatelích zcela jiného mínění. Nejstarší kláštery české i moravské osazeny byly mnichy černými s bohoslužbou slovanskou a právě tak jako v Sázavě uváděni byli do nich mniši latinští, totiž mniši černí s latinskou bohoslužbou, kteří proti veškerému právu nazváni byli Benediktini a název ten rozšířili dějepiscové i na černé mnichy

---

[2]) Emler, Regesta II., p. 1174

[3]) Premonstráti i Cisterciaci byli již počátkem 12. stol. v Čechách a na Moravě známi. Premonstráti od roku 1140., Cisterciáci od r. 1143.

[4]) Proto i od Benediktinů, tedy ode všech řádů latinských.

[5]) „i dnes na tom miestě črní mnišie pějú a tomu klášteru v Uhřiech Zábor dějú". Pram. děj. česk. III. 51.

[6]) Svědčí o tom listina papežského legáta a latere Petrus Reginus z r. 1504. (Batthányi Leges ecclesiasticae Regni Hungariae tom III. p. 644

[7]) Dokazuje to Katona, Hist. crit. Regum Hungariae tom. V. p. 450. Tak benediktinské opatství sv. Dimitrija v Uhrách mělo dle listu papeže Klimenta VI. z r. 1344 tři zvláštní oddělení: pro národ řecký, uherský a slovanský, ale jednoho představeného, který závisel od patriarchy cařihradského. Ve zmíněném dopise nařizuje papež biskupu nitranskému, aby zaměnil mnichy řecké za mnichy latinské — Benediktiny. Nařízení tomu nebylo však vyhověno.

[8]) Slované sjednocení s Římem dogmaticky nazývali se, pokud protivili se latinisaci své církve, schismatiky, přívrženci slovanské s Římem dogmaticky nesjednocené církve nazýváni byli v Němcích polokřesťany, anebo pohany, latinsky „pagani". Hist. episc. quinqueeccl. tom III. p. 361 — Koller.

[9]) Dává to již zmíněná listina papeže Jana XIII. na jevo.

slovanské a nazvali je, nečiníce rozdílu, taktéž Benediktiny [1]). Proto ani klášter sázavský nebyl osazen Benediktiny, nýbrž prostě mnichy, kteří dle tehdejšího zvyku nosili černý oděv a kterým sv. Prokop pouze předepsal řeholi. Latinští kněží spatřovali v tom zkracování svých práv a nutkali na zlatinisování kláštera, čehož také dosáhli. Mniši slovanští vyhnáni a uvedeni mniši latinští, kteří pod záminkou úpravy klášterní kázně vlastně napomáhali uplatniti v Čechách vliv německých biskupů, lid však se proti nim bouřil a žádal vrácení slovanských mnichů [11]). Víme z dějin kláštera sázavského, že mniši slovanští pěstovali vědy a umění a mezi lidem je šířili, kdežto mniši němečtí pro lid ničeho nečinili, ba naopak jej utlačovali. Události, které sběhly se v klášteře sázavském opakují se u všech tehdejších klášterů v Čechách a na Moravě.

Do Kladrub uvedeni byli němečtí Benediktini z Zwyfaltu do kláštera slovanského roku 1108 a bydleli tu společně s mnichy slovanskými po delší dobu. Z toho vypukly v klášteře nesváry a následek toho byl, že němečtí Benediktini třikráte museli z kláštera kladrubského utéci [10]). Teprve potom mniši slovanští vyhnáni a to jako rušitelé klášterní kázně, a klášter osazen Benediktiny německými. Kníže český Vladislav měl za manželku Němku Riksu, která vůbec všechno české a proto i slovanskou bohoslužbu nenáviděla a uvedení německých Benediktinů z Zwyfaltu do kláštera kladrubského na úkor mnichů slovanských bylo dílem jejím.

Druhý případ máme u kláštera Želivského. Roku 1139 „založen" byl klášter Benediktinů v Želivě, totiž do stávajícího kláštera slovanského uvedeni němečtí Benediktini, kterým uloženo klášter zlatinisovati. Nejen že se jim to nepodařilo, ale museli docela z kláštera utéci, načež očernili mnichy slovanské u pražského biskupa Daniele, který ani nevyšetřiv žaloby, ani nevyslechnuv žalovaných, dal černé mnichy slovanské vyhnati a klášter želivský roku 1148 osadil řádem novým, který olomucký biskup Zdík z Jerusaléma přivezl — premonstráty.

---

[10]) Sám Pubitschka opravuje název „černých mnichů". Praví ve své Chronol. Gesch. IV. p. 334: „So schreibt Hodiogowsky von Hodiogova . . ., dass in eben diesem Jahre die Mönche, die schwarz gekleidet sind, so nennt er die Benediktiner, das Hradischer Kloster haben räumen müssen." Hirschmencl nazývá je „monachi st Benedicti nigri". Dudík, Cerronis Handschriften p. 88. Také Dobner opravuje Kronikáře želivského, který nazývá Reinarda „nigri ordinis professor". Dobner uvádí v poznámce: „Id est: St. Benedicti." Dobner monum I. p. 102.

[11]) Jak opatrně počínati si bylo nutno při vyhlazování slovanských klášterů vůbec, viděti lze z listu papeže Honoria III. k ostřihomskému metropolitovi a k cisterciáckému opatu de Pilis z r. 1223. Katona, Hist. crit. Regum Hungariae tom. V p. 384.

[12]) Pubitschka IV. p. 189. „ . . . . Sie wurden (Zwyfalter Mönche) von Wladislaven . . . oder von seiner Gemahlin, einer dem Zwyfalter Kloster sehr gewogener Matron dazu beredet worden, in das neu errichtete (!) kladrauer Kloster berufen, mit dem Bedingnisse, dass die böhmischen Mönchen, die das Kloster schon bewohnten (!), da verbleiben, und die Lebensart der zwyfalter Mönchen annehmen sollten." p. 190: „Die deutschen Mönche konnten aber nicht ein Jahr in Böhmen aushalten. Ortlieb ein zwyfalter Mönch und Zeitgenoss schreibt, die Aergernisse, welche sie ohne Seelengefahr nicht ertragen konnten, haben sie zur Rückkehr bewogen." Další viz Pubitschka IV. p. 199 ad ann. 1119.

Sám premonstrát Gerlach, současný kronikář, neschvaluje počínání pražského biskupa [13]).

Taktéž do kláštera litomyšlského uvedeni byli roku 1098 Benediktini, totiž do stávajícího kláštera slovanského uveden jistý počet německých Benediktinů za účelem zlatinisování kláštera [14]). Tu trval boj mezi mnichy latinskými a mnichy slovanskými přes 40 roků, konečně byli ale latinští mniši nuceni klášter opustiti a to takřka v době současné s klášterem želivským, totiž v době 1141—1144, načež mniši slovanští jednoduše vyhnáni a na jich místo uvedeni tak jako v Želivě premonstráti.

Založení kláštera Hradiska připisuje se vévodovi Ottovi v roce 1078. Založení toto nebylo opětně vlastním založením kláštera, nýbrž uvedením německých Benediktinů mezi mnichy slovanské [15]). Tito udrželi se až do roku 1151, kdy do kláštera hradištského uvedeni byli biskupem Zdíkem premonstráti. Ku klášteru hradištskému a ku vyhnání mnichů slovanských pojí se lidová pověsť o zazdění celého řádu. Nesnadno ovšem rozhodovati zdali událosť ta jest pravdiva, avšak mnozí přikládají ji plnou víru [16]). Zajímavo ale jest, že premonstráti, kteří byli roku 1151 na Hradisko uvedeni, bydleli již po delší dobu v soukromém domě v Olomouci na Mořickém náměstí [17]). Události zde popsané opakují se, jak již řečeno, u všech starších klášterů českých i moravských, a bylo by zbytečno o každém z nich jednotlivě totéž opakovati. Jen tolik budiž podotknuto, že události zmíněné odehrály se také v klášterech ve Vilímově, Postoloprtech, Podlažicích, v Teplici, v Břevnově, na Ostrově, u sv. Jana pod Skalou, na Moravě pak v Spytinově, u sv. Jana na Moravě, v Rajhradě, v Třebíči a Komárově.

Osazení kláštera Rajhradského Benediktiny latinskými vystupuje poněkud ze všeobecného rámce. Tam totiž u příležitosti odevzdávání kláštera slovanského mnichům latinským byli dva slovanští mniši, Dathan a Abiron, kteří jediní z celého řádu srdnatě postavili se na odpor bezpráví páchanému na bezbranných ku rozkazu Břetislavově za živa zahrabáni [18]).

Při všech uvedených klášterech uvádí nám dějiny rok založení, totiž vlastně dějiny rok, kdy klášter bohatě nadán, stotožňují s rokem

---

[13]) Dobner, monum. I. p. 101 a 102. Taktéž mnich sázavský diví se nespravedlivosti biskupově.

[14]) Dobner, monum. I. p. 32 k., Dobner, Annales Hajec. T. VI. p. 46. Čermák, Premonstráti v Čechách a na Moravě str. 178.

[15]) Dobner monum. Tom. I. p. 106, Čermák, Premonstráti v Čechách a na Moravě str. 248. Pubitschka. Chron. Gesch. IV. p. 334 praví: „Wie wäre es, wenn sich eben diess mit den Hradischer Mönchen zugetragen, was dem Selauer Chronikschreiber zufolge zu Ende des 1148 Jahres, folglich um eben diese Zeit den Selauer Benediktiner Mönchen zugestossen.“ „. . . . Mönche, die schwarz gekleidet sind, so nennt er die Benediktiner, das Hradischer Kloster haben räumen müssen . . . .“

[16]) Gallas. Geschichte der Stadt Weisskirchen, dle Pubitschky Hodiogowsky z Hodiogova. Cruger.

[17]) Richter, Series p, 33.

[18]) Cod. dipl. I. p. 123. Dobner Annales Hagec. V. p. 296: „Contradictores huius privilegii et invasores prenominate ecclesie cum Dathan et Abiron quos erra uiuos absorbuit accipiant porcionem.“ Někteří ze slovanských mnichů zůstali v klášteře s latinskými Benediktiny, poslední z nich na sklonku života odešel do pustých lesů u nynějších Hranic.

založení. Mniši slovanští neměli pražádného nemovitého jmění, protože Přemyslovci podléhajíce vlivu německému, nemohli a nesměli podporovati hmotně živly, které vlivu biskupů německých tak statně stavěly se na odpor. Teprve tím okamžikem, kdy do kláštera slovanského uvedeni Benediktini němečtí učiněno klášteru nadání, a to řídilo se dle počtu přistěhovalých německých Benediktinů. Při každém úspěchu, kterého němečtí mniši docílili, následovala hojná hmotná odměna, vynucená opět vlivem západním.

Přes veškerý boj nebylo však možno slovanskou bohoslužbu v Čechách a na Moravě z kořene vymýtiti a proto uchopil se papežský vyslanec Quidon roku 1267 posledního prostředku. Kláštery s Římem sjednocené upravili biskupové, totiž násilně je zlatinisovali, a kláštery s Římem nesjednocené upravil Quidon sám, totiž mnichy prostě vyhnal a kláštery ponechal osudu. Na Moravě byla to poslední bašta církve slovanské, slovanský klášter na hoře sv. Klimenta u Osvětiman, založený sv. Cyrillem a Methodějem, který v době osudné podléhal ostřihomskému metropolitovi a osazen byl mnichy s Římem nesjednocenými. Mniši byli vyhnáni, klášter spustl a teprve roku 1358 uvedeni do něho Augustiniani, kterým markrabě Jan horu sv. Klimenta s klášterem a kostelem sv. Klimenta, „který od mnoha let vší bohoslužby prázden byl," daroval.

Všeobecným útočištěm vyhnaných mnichů slovanských byly slovanské kláštery v Uhrách, které v době utlačování slovanské církve v Čechách a na Moravě nacházely se v nejlepším rozkvětu. Již slovanští mniši z kláštera sázavského utekli se do Uher, taktéž vypráví se o klášteru hradištském, že někteří z mnichů se rozutíkali. Můžeme proto souditi, že i mniši svatoklimentští do některého uherského kláštera se utekli. O významu a zároveň trvání slovanského jazyka v Uhrách poučí nás nejlépe případ, že jistá závažná listina latinská, týkající se následnictví v prestolu královském musela býti v XVII. století velkovaradinským biskupem Vukem na jazyk slovanský přeložena, aby se jí rozumělo, a v tomto jazyku přečtena byla ve sněmu uherském.

Počátek českého národa.

Ve francouzské „Revue historique" podává čelný náš historik Goll studie o nejstarší době české. Znamenité práci této dostalo se v „Nár. Listech" (číslo 286) po zásluze velmi čestného posudku, s nímž obecenstvo naše obeznámiti považujeme za místné, poněvadž se dotýká také otázky, kdy Čechoslované usadili se ve svých nynějších vlastech, tudíž otázky, která, aby řešena byla vážně a všestranně, vyžaduje důležitost její. „Nár. Listy" o práci Gollově zaznamenaly:

„Informační články o nás v cizích listech málo kdy těší se důvěře a vděčnosti doma, zvláště jsou-li psány našimi lidmi. A k nedůvěře bývá bohužel často dosti důvodů. Tím vítanější je výjimka, studie, která není pouhým výčtem, která nechce býti také jen pouhým referátem, třeba kritisujícím sice a soudícím, ale která sama sebou je vzácným oceněním domácí práce a úhrnem výsledků, obrazem, podávajícím účelně a kriticky, kam jsme dospěli v jistém oboru naší vědy.

Takovým článkem, jenž Francouzům podává jasný názor o historické práci v Čechách za poslední léta tak přehledně, jak pro naše lidi dosud nebyl napsán, je studie professora Golla v „Revue historique“. Není to jen náhodná ojedinělá informace, redakcí při příležitosti vyžádaná, ale soustavná serie kritických analys a přehledů, jejíž poslední — ne však konečný — článek ve svazku zářijovém a říjnovém, zabývá se monografiemi o nejstarších českých dějinách z poslední doby (1899—1904). Ve formě chronologicky — dle látky prací — seřaděných referátů, rozvíjí professor Goll přesný obraz významného vědeckého hnutí posledních let, týkajícího se praehistorických, pak pohanských a konečně křesťanských počátků Čech. Referuje přesně a určitě, bez lichotek a bez invektiv, bez strannictví, maje na mysli vždy jen bezpečný a skutečný výsledek práce. Pro nejstarší dějiny země české oceňuje obsáhlý materiál sebraný Píčem právě tak, jako Niederlovy kritické práce nejstarších pramenů k dějinám Čech a pozoruhodné vývody, týkající se počátků českého národa. Ukazuje stručně a jasně slabiny německé práce Schreuerovy, referuje o pracích Pastrnkových i Kalouskových a podává dokonale jasný obraz posledního sporu o „nejstarší kroniku českou“, v němž jedná se o Pekařův důkaz starého původu Christianovy legendy o svatém Václavu z X. století. Výklad otázky, širšímu i našemu obecenstvu jinak dosti nepřístupné, je tak přehledný a prostý, že by zasluhoval, aby byl rozšířen mezi našimi lidmi.

Zahraničná věda nabývá tu informace nejen o naší práci, ale také o našich nejstarších dějinách, a přesná forma článku, podrobné citace, až do těch kliček a čárek v českých jménech — pozorný autor dovede si vymoci je správně i na tiskárně zahraničné — poskytnou cizím učencům hojnosti přehledně sestavených pomůcek.

Ale v nás vzbuzuje Gollův přehled ještě jiné přání: je patrno, že se dnes již dosti a podrobně zkoumá o počátku našich dějin, že jsme již daleko předstihli práce z doby Palackého a Šafaříka: zda nebylo by na čase pokusiti se o úhrnný obraz, o nové dílo, osvětlující vznik národa českého, vznik jeho duševního, sociálního a kulturního života? Z Gollova universitního semináře vyšlo tolik dobrých pracovníků historických: zda se ujme některý toho úkolu, aby vyložil, jaký byl vstup náš na jeviště dějin?“ —

Odchovancům školy Gollovy nesluší připomínati teprv, že otázka: „jaký byl vstup náš na jeviště dějin?“ nedá se odděliti od otázky: „Od kdy jsou Slované v Evropě?“ Chovancům Gollovým zůstaveno, otázku tuto řešiti vzhledem na spor, který se vede mezi vědátory o tom, stali-li se Slované a tudíž i Čechoslované příslušníky nynějších svých zemí teprv následkem tak zvaného stěhování národů, aneb se v nich usadili před Kristem a nejsou-li konečně vskutku snad ve smyslu Žunkovičově praobyvatelé Evropy, a jak to škola slovanská také částečně hlásá. Zodpovídání otázek těchto není toliko vzhledem na důstojnosť vědy vůbec, nýbrž také z příčin praktických žádoucno a velmi nutno; poněvadž Němci z dřívějšího držení krajů nyní prý teprv slovanských, na nichž prý před tím rozprostírali svá sídla, vyvozují důsledky povážlivého dosahu. Neboť jestliže nyní Němci kus půdy slovanské za kusem dobývajíce, odvolávají se, že berou jen to, co patřilo otcům jejich,

jestliže nauka tato s tribun sněmovních se ozývá, jestliže se bez odporu se strany našinské ostatnímu světu ustavičně namlouvá, že Němci to byli, kdož světlo vzdělanosti u nás rozžehli, jestliže všecko, co u nás krásného, dobrého a pravdivého, za plod německého ducha a německé práce se vydává: pak není již otázka, kdo byli původně obyvatelé našich nynějších zemí, lhostejnou, nýbrž naléhavou a velice akutní. Kde však mají naši poslanci podstatné důvody na ochranu samostatné a svérázné, starobylé kultury národa českého bráti a kterak možno jim na sněmu vlastnictví zemí českých uhájiti, jestliže jim k tomu páni historikové způsobilou zbraň nepodávají? „Třeba uvažovati", zaznamenal dr. Beda Dudík (Čas. Mat. Mor. 1873 str. 21.), „zda-li snad nepřipisujeme věci nám patřící jiným, nechtějíce se spustiti t. zv. stěhování národů a neděláme-li sebe takto snad sami chudšími"? —

Chamberlaine, jenž spisem „Základy devatenáctého století" v historickém písemnictví uspůsobil pravý rozvrat, přisoudil sice germánské kultuře světovládu, ale zároveň poznamenal, že v kultuře této mají podíl Keltové a Slované. Bylo pozorovati, že v celém vzdělaném světě oslavovaný učenec tento památným výrokem tím nezavděčil se těm, kdo Slovanům nedostatek vlastní kultury vytýkajíce, jim proto rovné právo ve veřejném a státním životě odepírají. —

Našim historikům připadá úloha, podíl, jejž Chamberlaine Slovanům v dotčené světovládné kultuře germánů vyhradil, zjistiti, ale zároveň na pravou míru uvésti, co o tak zvaném keltismu se píše a ve školách nesprávně mluví. Pokud Papáček jmenovitě ve příčině záhadného keltismu, samostatné názory odůvodnil a pokud na př. Boguslawski a jiní četní pěstovatelé školy slovanské své učení o starožitnosti slovanské v Evropě doloženě pronášejí, nesluší je umlčovati, nýbrž bylo by důstojno vědátorů, kdyby platnými protidůvody je poopravovali a vědeckým tříbením historické pravdě o minulosti Slovanů i vzhledem na jejich kulturu napomáhali a nikoliv jejich studie, pokud, jak praveno, vědecky opodstatněny jsou, v posměch uváděli.

Připouští se, že práce Palackého a Šafaříkovy jsou přestihnuty. Platí to zvláště o době pohanské a prvokřesťanské. Úvodní článek v čísle tomto jednající „O pravěku slovanském" dosvědčuje, že naše pohanství, pokud se totiž bájesloví slovanského týká, namnoze jest zahaleno temnou nejistotou. Taktéž církev, jež v Čechách původně byla také slovanská, vyžaduje důkladného prozkoumání, jmenovitě po stránce politické a vzhledem na to, jak dlouho tam působila a jakými prostředky byla potlačena. Praví se v novějších časech, že účelem poselství Cyrillo-Methodějského nebylo toliko udělování křtů a zavádění slovanské liturgie, nýbrž že to zároveň byla událosť vysoce diplomatická a státnická, kterou papež Mikuláš I., Rostislav a Michal byzantský na obranu proti přehmatům Karlovců a proti pověstnému pudu Němců k východu společně zahájili a provedli. Jakými způsoby byla církev slovanská nucena, ustupovati v Čechách před latinskou, uvádíme na př. nařízení legáta Quidona ze dne 12. května 1267 (viz Emlerova Regesta Boh.), dle něhož bylo se všem slovanským klášterům v Čechách k vuli reformě podrobiti prohlídce; tudíž Sázava nebyla ani jediným ani posledním samostanem slovanským v českých zemích, neboť Quidonovo nařízení vydáno bylo asi 70 let později než slovanští mniši (monachi nigri) ze Sázavy nadobro byli vyklizeni a se tam latinští trvale usadili.

Že se tu jednalo o reformu klášterů slovanských, tomu nasvědčuje ta okolnosť, že některé z nich s Římem spojeny nebyly, nýbrž asi právomoci patriarchátu byzantského podléhaly. Nemenšího povšimnutí a kritického probádání se strany našich historiků zasluhuje snesení mohučského říšského sněmu z r. 1086.

Jindřich IV. nabízel Vratislavovi II. korunu královskou za to, poskytne-li mu pomoc na udolání Italů vyvolňujících se z poddanství německého. Lid český, jak známo, vzpíral se tomu, aby Vratislav z Němec přijímal hodnosti, pokládaje každé vyznamenání z této strany za nebezpečný dar danajský. Proti námitkám se strany českého lidu ve příčině této činěným vymyslil pověstný hr. Viprecht Grojčský návrh, na němž se také dotčený sněm mohučský ustanovil, aby se totiž název bývalého království moravského obnovil a na knížete českého přenesl. Událosť tato vyžaduje bližšího obádání; neboť prokáže-li se historicky pravdivou, objeví se království České pokračováním Moravského-Mojmírovského a příslušnost Moravy k Čechám nabude tím nového stvrzení, utuží se a pozbude váhy námitka, činěná se strany protivné, jakoby titul království Českého byl původu německého a jakoby státní svazek moravsko-český byl novodobý výmysl.

Chamberlaine, jak svrchu podotknuto, doznal, že t. zv. kultura germánská vznikla a vyvinula se spolupůsobením Slovanů a Keltů. Nebyli to jen cizinští, nýbrž i našinští učenci, kteří na úkor Slovanů přeceňovali živel keltický i tenkráte, když již Lindenschmied keltism jako vědeckou pověru ostrou satyrou na pranýř stavěl. O původu Čechů a pak o významu a podstatě keltismu konal po výtce na základě latinských a řeckých klassiků studie Pavel Papáček, jež uveřejnil ve dvou brožurách nadepsaných: „O předslovanské době v Čechách po stránce historické“ a pak „Keltové a Němci či Slované“? Je to příspěvek k řešení dávného sporu o národní příslušnosti nejstarších historických obyvatelů Čech a Moravy.

Kdo heslu apoštola národů: „zkoumejte vše, a co dobrým uznáváte, toho se držte“, hoví, uvedené dva spisy Papáčkovy neodsoudí, dokud je nepřečte, poněvadž spisovatel své názory doložiti a vědecky opodstatniti poctivě se snažil. —m.

Dušan Jurkovič.

Dochází uznání, že Staroslované vypěstovali samostatnou a svéráznou kulturu, která obrážejíc se na příklad v národních a posvátných písních, v lidové výšivkové, krajkové, malůvkové a drobnomalebné ornamentice, ve zvláštních sociálních, svou hodnotou nedostížených řádech atd., odpovídala jejich ušlechtilé povaze a všem jejich životním potřebám vyhovovala. Jaké ceny všecky stránky kultury této byly, z toho zřejmě vysvítá, že výborně slouží za podklad, na němž první naši skladatelé, malíři a sochaři vznešenou hudbu salonní a chrám výtvarného umění akademického v duchu slovanském budují. Rovněž vzácnou stránkou dotčené kultury dlužno považovati lidové stavitelství, jehož však po zásluze všímáno si nebylo a všímáno býti

nemohlo, poněvadž mezi architekty a staviteli nenalezali se, kdoby způsobu lidového stavění byli dovedli upotřebiti a použiti k vývoji stavitelství uměleckého, jež by se neslo duchem národním — československým. Staly se ve příčině této cenné pokyny, jež akademický malíř a po stránce národopisné slovutný znalec a odborník Jan Prousek ve známém spise: „Dřevěné stavby starobyle roubené a lidový nábytek ve východních Čechách" theoreticky naznačil; ale prakticky na základech lidového stavitelství našeho budovati československé stavitelství, zodpovídající pravidlům a zákonům architektoniky umělecké, zůstaveno bylo Dušanu Jurkovičí.

Vilém Mrštík pronesl v knize „Zlatá nif" o Jurkovičově umění úsudek, který k povšimnutí a uvážení našemu obecenstvu předkládáme:

„Moderní reprodukce o Jurkovičově díle podati může jen nedokonalý pojem. Starý dřevoryt byl by snad s to zachytit myšlený dojem; jen živý mistr živou rukou zachrániti dovede skrytou sílu uměleckého díla, studená fabrikace studeného stroje ničí ji napořád. A jak také mrtvým mechanismem mrtvých strojů vykouzliti onu známou „duši věcí", kterou zas jen umění stvořiti dovede?!

O Jurkovičovi nebylo řečeno dosud nic tak rozhodného, co by odpovídalo ráznosti a půvabu jeho talentu; přes to, že není mnoho chvil v životě každého národa, aby v pravý čas a na pravém místě vyskytnul se muž tak samostatný, soudobou manýrou nedotčený, k velkým věcem povolaný jako Dušan Jurkovič.

Narozen ve Skalici, na Slovensku, v jádru lidu, jehož temperamentu a uměleckému nadání už krví svou tolik co děkovati má J. Úprka, — od dětství „do zálohy příštích dnů" sytil duši svoji oním prazvláštním kouzlem nefalšovaného lidu, jehož karakter a neobyčejný smysl pro barvu, tvar, poesii a styl stal se základem Jurkovičova nadání. V pravdě mateřské mléko, kterým odchován byl do nynější síly. — — Dnes tvoří vědomě, ale zrovna tak bezprostředně, dobrodušně, jak bezprostředně, ale nevědomky tvoří dobrodušný jeho slovenský lid. Zmocnil se národního stylu, jako duch zmocňuje se hmoty. Je congeniálním s duší svého národa, umění lidu je mu pouhým materiálem; zmohl jej — k rozkvětu přivedl marnotratným úsilím a temperamentem.

Spravedlnost nešetří svou vděčností!

Že v lidu bral své nejvzácnější vzněty, Jurkovič při mimořádném svém nadání domohl se onoho závisti hodného místa v rozvoji domácího umění a tím i umění vůbec, jakého domoci se podaří jen zřídka kterému umělci. Nebyl nikdy ve službách cizích, hotových už forem, natož stylů, záhy už vytvořil si svět svůj a v tom je svrchovaným pánem. Neposlouchá, sám sobě i jiným poroučí. Jako Sušil, Erben, Mácha, Neruda, Zeyer v poesii, Němcová, Světlá v próse, Myslbek, Bílek v plastice, Křížkovský, Janáček, Smetana, Dvořák v hudbě, Manes, Aleš, Úprka, Němejc, V. Klusáček v malířství, bratr Úprkuv v sochařství — i Jurkovič v architektuře znamená nárožní kámen, kolem kterého chodit budou zase ti, kdo chtějí nebo dovedou jen následovat. Poněvadž ve smyslu svého umění neměl dosud předchůdců, je zakladatelem a původcem nové éry stavitelského umění u Čechoslovanů snad, které u nás až dosud v architektuře vyznívalo zpola na prázdno, poněvadž

nebylo dosud muže, který by slovo skutkem učinil a dílem svým dokumentoval bohaté nadání svého národa.

„Básníkem dřeva“ nazvali jej na Moravě a sotva kdy jedním slovem charakterisován byl tak celý umělec jak dvěma těmi prostými slovy. Je básníkem celou duší svou, celou podstatou, každou svou linií a nezdá se mít ani jiného ideálu, než poesií svého díla vyjíti vstříc oné myšlence a přece reální, poetické potřebě toho, pro koho buduje, kdo na jeho básně se dívá. Sám vysoko stojí nad nimi. Je typickým jejich výkvětem. Proto tak mluví z duše lidem s ním spřízněným. — Příjemně se jim bydlí v jeho interieurech, slavně se jim dýše na prahu poetických jeho vill a monumentálních „chat“. — Horskými, pyšnými básněmi jsou jeho „Pustevně“ na Radhošti, rozkošnou idyllou je Villa jeho na Rezku, v architektonickou báseň, živou pohádku přetvořiti se chystal celé Luhačovice (Společenský dům a j.).

Tentýž charakter nesou na sobě i drobné jeho objekty (včelíny, verandy, altánky, zařízení bytů). Teplé dílo teplé ruky hřeje a nestudí mrazem továrny; poutá a nevypuzuje. Duše vdechnuta je v tvar jeho a čistě jen jeho nábytku, kouzlo jeho nemlčí, ale „mlčky hovoří“. Z mrtvého na pohled tvaru k životu hlásí se to, co živého, srdečného v lidech ode dávna žilo a to bude i pravou příčinou, proč v jeho interieurech tak krásně se bydlí. Světější část duše lidské hlásí se k duši umělce. Jeho díla nevšední, neomrzí, nechladnou. Čím déle se kdo na ně dívá, tím mocněji těší a oči k sobě svádí zas a zas. Známka pravým ohněm posvěcených talentů. Jeho dílo není knihou, kterou přečteš, abys nikdy víc k ní se nevrátil.“

Zaznamenáváme s upřímným povděkem, že od téhož našeho slovutného architekta Dušana Jurkoviče začalo nákladem Schrollovým ve Vídni vycházeti v pravdě monumentální dílo, seznamující vzdělaný svět s národním uměním Slováků v Uhrách a na Moravě, pokud se týká jejich l i d o v é s t a v b y, v ý z d o b y o b y d l í a d r o b n é p r á c e v ů b e c. Publikace, jež vyměřena jest na 20 sešitů, zamlouvá se nádhernou a skvostnou úpravou; avšak smutnou známkou dlužno nazvati, že pro dílo takové ceny a důležitosti nenašel se nakladatel domácí, a že Jurkovič musel se s ním utíkati do Vídně. Obsahem prvního sešitu je: Fojtství ve Velkých Karlovicích; hřbitov v Čičmanech; chalupa v Čičmanech; chalupa a jizba ve Vel. Vsi; malovaný domek a žudr v Tvrdonicích; malovaný žudr v Týnci; malované ohniště na Čataji; črpáky z Čičman a z Krumlova. Díla tohoto vyjdou 4 sešity do roka po 7 korunách — česky a francouzsky.

Správný je úsudek, jenž se znalecké strany byl o díle Jurkovičově pronesen, že obsahem i technikou je vzorné. Jurkovičovy zásoby látky jsou stejně bohaté jako jeho znalosť předmětu. Hned první sešit naznačuje, že dílo obsáhne výtvarnou práci slovenského lidu všechnu, jak se jeví v domě, na venku, na hřbitově, v kostele a na poli. Malebné pohledy, půdorysy, řezby, barevné detaily, cifrování stěn a žuder, nádobí z Čičman, Karlovic, Tvrdonic atd. ve světlotisku a faksimilovaných kresbách napovídají, že zde vskutku bude souhrn dokumentů lidového umění. Autor ví, kterak to vše dodati jako studijní aneb aspoň povzbuzující materiál do atelierů naší mladé generace architektů. Sám

už také ukázal, že cílem jejich nemůže býti kopie ani celků stavebních ani detailů, nýbrž že tu jde o převedení hybné síly starých pramenů do nové tvorby.

Dílo podniknuté s vřelou láskou sběratele, badatele a tvořícího umělce, který v něm nejen odhaluje kořeny své vlastní práce krásné originistiky a svěžesti, jež ukázal v Pustevnách na Radhošti, vilách na Rezku a lázeňských budovách v Luhačovicích, nýbrž má v živém úmyslu, získávati proselyty pro umělecký směr vlastního ražení. Autor chce touto publikací — jak praví — vytvořit nejen dokument národopisný a kulturně historický, ale zejména ukázat na umělecký základ naši slovanské duše, ukázat, z kterého pramene měli bychom čerpat podněty pro své tvůrčí síly.

Práce Jurkovičova je opětným dokladem, že z naší národopisné činnosti Slovensko vylučovati nedovoleno. Zachovaly se tam netoliko v národních a posvátných písních, ve vyšívání a v krajkářství, v původních tancích a různých obyčejích, nýbrž i v lidovém stavitelství přežitky, v nichžto neklamně obráží se původní, samorostlá a svérázná kultura, která byla plodem společného duševního úsilí a majetkem všeho obyvatelstva Velké Moravy, jejížto jádrem bylo Slovensko, k níž přičleněny byly federačně také kraje české, jejíž hranice dotýkaly se břehů Drávy a Sávy. Tuto kulturní spojitosť Slovanů měl na zřeteli zvěčnělý Dr. Braner, když v poslední své řeči na radě říšské připomínal, že nynější Rakousko i s Uhry až na nepatrné hraniční odchýlky dopadá v jedno s bývalou Velkomoravskou říší slavných Mojmíroviců. Nesluší vzácnou historickou tuto pravdu spouštěti s mysle!

Slovanské pletarstvo.

Napsala **Regina Bibová.** *)

Pro obor ženských prací ručních nejvýznamnější dobou stal se 16. věk, kdy západní Evropa seznámila se s pletením krajek na podušce. S jakým zájmem práce tato přijata zde byla, dokazují historicky zjištěná data, obeznamující nás s velikým rozšířením tohoto umění po celém evropském západě a to v době poměrně krátké. Z různých těch zpráv dočítáme se, že královny, vévodkyně, kněžny, vůbec paní i dívky šlechtické i měšťanské pilně pletly na podušce čili paličkovaly, robíce jemné krajky k svým oděvům; dočítáme se, že pletení podmanilo si panovníky, knížata, ministry a j., kteří nejen zdobili oděv svůj spanilými výrobky krajkovými, ale i všemožně se přičiňovali o rozšíření krajkářství ve svých zemích. Povolávali učitelky z jiných krajin, kde krajka dosáhla již stupně opravdového umění, aby lid seznamovali s pletením krajek a pojistili tak opět v novém směru živnosť a blahobyt národa.

*) Podáváme tento článek vážené odbornice v krajkářství, jako pobídku a výzev k práci pro výstavu krajkářskou, již na jaře 1906 chystá Ústřední spolek č. žen. Žádoucno, aby článku tohoto dbáno bylo jak při přípravných pracích výstavy, tak později při posuzování vystavených předmětů s náležitou znalostí původu, historického vývoje a kulturního významu krajkářství slovanského, na rozdíl od západoevropského a vlivu tohoto na onen.

Spanilé krajce obdivovali se básníci ve svých verších, velicí mistři a kresliři rádi a ochotně propůjčovali své umění krajce, pro niž kreslili ornamenty. Tak slavena, tak obdivována byla krajka ve středověku!

Počátek její v západní části Evropy datuje se tedy ze 16. století. Ačkoli technika pletení byla tu — ale toliko u intelligence — dříve poněkud známa; přece způsob práce, jaký se objevil v 16. věku a který se po Evropě rozšířil, stává se základem pro krajku západoevropskou.

Zásluhu o objevení a rozšíření krajky po západní Evropě připisuje se Benátčanům, kteří jako dobří obchodníci, mající ve středověku všecek obchod mezi východem a západem v rukou svých, v I. pol. 16. stol. první krajky pletené jako zboží přivezli do zemí německých a románských. Způsob pletení těchto krajek nebyl toho druhu, jaký spatřujeme v krajkách nynějších, lišil se od něho podstatně; a teprve v Italii, když odjinud seznali techniku pletení, podroben byl změně. Nový ráz pak se stal směrodatným ostatním zemím západoevropským. A pak způsob práce podléhal choutkám uměleckým; v každé zemi vtiskli krajce vlastní ráz, čímž nastalo jakési závodění. Vůdčí úlohu však přejaly země Italie, Nizozemí a Francie. V zápasu tom, v němž účastenství měli všichni činitelé, panovníci, ministři, kresliři, krajkářky, továrníci, obliba v uměleckých výrobcích a v krásných rouších, moda, vyžadující ozdoby krajkové pro ženské i mužské oděvy, předstihovaly se jednotlivé země domněle umělečtějším ornamentem, ladnějším spracováním a jemnějším materiálem.

Všechny tyto pokusy ve příčině technických změn a přetvoření ornamentu podle záliby a mody pozdějších věků, tedy i přítomné doby, přivodily úpadek v krajkářském umění, který jako olovo spočívá na krajce až dosud.

Srovnáme-li počátky a vývoj krajky pletené v západní části Evropy s počátky a vývojem krajky slovanské, uvidíme zřejmý rozdíl, který se jeví v pojímání práce samé a ve vývoji technickém.

Zkoumajíce dobu, kdy krajka objevila se na západě evropském, vidíme, že ona rozšiřována tu byla pomocí obchodu, a že sotva se s ní v Italii seznámili, již jako zboží ji prodávali. Bližších údajů kupci benátští schytrale nezanechali, kromě toho, že ji přinesli z Italie. To jsou zprávy skrovné a neurčité; není možno z nich čerpati jistoty ani o kolébce krajky, ani o vzniku pletení. I dějiny krajky, tajemství jejího původu nelze osvětliti, protože ani Benátčané ani Italové o vzniku pletení nám ničeho nezanechali. Nesmíme tudíž mínění, jež obyčejně se nám vnucuje, jakoby v Italii byla stála kolébka techniky pletení, považovati za správné, za východ z bludiště nejistoty o původu krajky. Nikoliv!

Jak jinak jeví se nám krajka u Slovanů!

Ač i zde dějiny jsou skoupy, jako vše, co se týká života starých Slovanů, přece kulturní vyspělost slovanských kmenů, starodávný život spočívající na tradicích rodových, konservativnost Slovanů, jejich umělecký cit pronikající všecky vrstvy národa silou neutuchající, zřejmá snaha každou věc, každou část kroje národního ozdobovat, okrašlovat, skytají nám dostatečné záruky, že Slovanům nebylo třeba teprve kupců benátských, aby je naučili krajky znáti anebo na podušce plésti. Dějiny

slovanské kulturní historie zachycují mnohou důležitou zprávu, z níž seznáváme (třeba nutno čísti „jako mezi řádky“), že slovanské ženy pletly své krajky dávno před 16. stoletím, že jich užívaly k svému kroji a že se vyznaly i v krajkách zlatých. Starožitná práce těchto krajkových výrobků, lidový ornament vyznačující se symbolickými značkami, tradicionelní výchova pletařek, potvrzují nejen dávnověkost a původnost práce pletení, ale poukazují i k důležitému faktu, že pletení krajek bylo starým Slovanům zálibou, národním požadavkem, že krajka byla povýšena na předmět obřadní, jenž hned v dobách pohanských určité místo v náboženském a národním životě zaujímal.

Proto ty rozpory v nazírání na krajkovou výrobu. Na západě evropském krajka byla pouhým zbožím, poskytující lidem obživy; byla podporována vládami a j. činiteli, aby průmyslová výroba zkvétala, mohutněla a blahobyt národa se zvyšoval; povolávány učitelky, aby lid vyučovaly rozmanitým způsobům technickým, jež by otvíraly nové cesty k obchodním objednávkám. U Slovanů zatím pletení zaujímalo, jako předení, tkaní, pletení v rámu a vyšívání platné a duležité místo ve svérázné práci lidové a pletařky vtiskly krajkám svůj vlastní ráz, který krajkám západoevropským se nepodobal. U Slovanů (kromě na Rusi, kde car Petr Veliký, přílišný milovník západní kultury, belgickým krajkám nezaslouženou pozornost věnoval a je podporoval na úkor domácímu) nebylo těch podmínek, které v ostatních zemích staly se prostředky k seznání a rozšíření pletení krajek. U jižních Slovanů krajková výroba dosáhla stupně velikého, krajky raguské (dubrovnické) a istrijské byly hledány pro rázovitý způsob práce, ale rozšíření výroby krajkové ve směru konkurenčním hledati jest ve vlivu Italie, která byla soupeřkou Dalmacie a Istrie. Pletení u Slovanů však mělo, přes všecky výjimky, ráz hlavně národní bez pomoci cizích učitelek, dle rodových tradic, jsouc bez příznivců zejména v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, jsouc odkázáno samo na sebe. I naskytuje se otázka: Kdyby slovanské pletařky nebyly znaly pletení z časů dávno minulých, kdyby toto krásné umění nepoznaly od svých matek, jež v duchu zesnulých pramateří útlým svým dcerkám vštěpovaly umění pradávné, k národnímu životu potřebné, zdaž by mohlo existovati slovanské pletařství, slovanská krajka, když nedoznala ze žádné strany podpory?

Je-li možno, aby pletení krajek, vlivem západní kultury prodralo se, nebo zaneseno bylo do zastrčených dědinek slovenských, kde dle historiků do nedávných dob neměli ni potuchy o existenci západní kultury, kde žili úplně vlastním životem a odívali se dle starodávného způsobu, pletouce si spanilé a svérázné čípky a mrěžky (krajky a vložky), které na západě se nepracovaly? Jakým způsobem tedy vniklo na Slovensko pletení krajek? Kdo je tomuto umění naučil? — Zajímavá pak na těchto výrobcích slovenských ženušek jest technika, která ukazuje k prvopočátkům pletení, což možno i na starých a podle starodávného a primitivního způsobu provedených předpeterských krajkách ruských dokázati.

Možno-li ještě pochybovati o existenci pletení u Slovanů v době, kdy západní Evropa ho dosud neznala?

Ovšem uznati dlužno, že i způsob západoevropského krajkářství u Slovanů přišel k platnosti, zejména v Čechách, v některých částech

Moravy, ve Slezsku, v Polsku, v Rusku, pak v krajích slovenských přiléhajících k Moravě a na jihu slovanském. Krajky tohoto druhu dobyly si vlivem velkých měst, kde prodávalo se různé cizozemské zboží, kam táhli se nejen cizí prodavači, ale i cizí umělci, řemeslníci a zajisté i krajkářky, u Slovanů veliké lásky.

Způsob této práce západoevropské opanoval pole; lid k tomuto druhu krajek přilnul a uzpůsobiv ho dle svých tradic, vždy mocných v životě Slovanů, okrašloval jím svůj kroj, jenž v některých zemích slovanských rovněž změně podroben byl. Proto nalézáme v slovanském pletařstvu dvojí druh krajek. Jeden, který byl pěstován v městech a nesl pečeť čistě západoevropského stylu, druhý, který sice nesl charakter cizozemského pletení, leč byl již lidovými pletařkami přizpůsoben vlastnímu uměleckému názoru.

Takovým způsobem vznikly charakteristické slovanské krajky všech druhů, jež svým rázem, svým lidovým ornamentem zaujaly samostatné místo v krajkářství.

Pokud se týká starých krajek, jež s takovou virtuositou pleteny byly našimi pletařkami, a dosud na Slovensku pěstovány jsou, a jež byly majetkem Slovanů vůbec, — ty jsou pro historii techniky pletení nejdůležitějším a jediným pramenem, odkrývajíce nám záhadu prvopočátku pletení.

A tu přicházíme k druhé části — k vývoji techniky pletení.

Nelze dosti se vynadiviti, že tyto prastaré výrobky, pletené ženuškami slovanskými, zůstaly tak neoceněny, tak nepovšimnuty, že byly kulturními historiky, jen aby nevyvolali zdání, že pochybují o kolébce krajky v Italii, i za úpadek práce u Slovanů vyhlášeny.

A přece, co tu bohatství vzácného, jak v technice, tak v ornamentu, co rozmanitosti v motivech! Co důmyslnosti v provedení, z něhož dýše prostý a samostatný duch našich pramatek, jež pletení pojímaly z lidového stanoviska.

Srovnáme-li prastaré výrobky našich pletařek s krajkami západoevropskými, vystihneme ihned hlavní pramen, z něhož čerpaly cizozemské krajkářky, k vynalezení nového druhu krajek, k němuž nepostrádaly ani hlavních podmínek: špendlíků a kresleného podvinku. Těchto výhod neznaly naše pletařky. Bylo jim pracovati s četnými obtížemi, leč vpracovaly se tak, že nejen na Slovensku, ale ani v Rusku, ani za nynější doby, neužívají špendlíků, kresleného vzoru a podvinku, což opět potvrzuje původnosť starobylého pletení u Slovanů.

Poznavše význam pletení na podušce, pochopíme, jak venedůležito jest, zvláště pro nás Slovany, umění pletení, kus umělecké činnosti našich pramatek. Co by jiní národové za to dali, kdyby podobné poklady měli, s jakou hrdostí ukazovali by na starodávné výrobky, o nichž by mohli říci: „Hle, důkaz, kde kolébka techniky pletení stála!“ Jak by se jimi chlubili, jak by si jich vážili!

Tak jinde!

A u nás? Bohužel, lhostejnosť naše zaviňuje, že nejen krajka, ale i krajkářství české zaniká. Jest téměř neuvěřitelno, že rozhodující naše kruhy dobrovolně pod správu vídeňskou staví školy

krajkářské, jako na př. českou krajkářskou školu, již Nár. Jednota Pošumavská svého času na popud slečny M. A. Smolkové zřídila. Škola ta měla býti strážkyní lidového umění, jež na Pošumaví, ve Strážově a v okolí svého času tak utěšeně kvetla, měla býti vůdkyní lidovým pletařkám, aby pokračovaly ve svých tradicích, ale s porozuměním pro moderní dobu pokračovaly v důmyslném sestavování vzorů, a zatím tento důležitý kulturní činitel, vinou našich lidí, lhostejností jejich, stal se filiálkou vídeňské školy krajkářské!

A co se stalo s touto školou, stalo se i s jinými.

Staré krajkářky vymírají, mladé pletařky naše lidové krajky zapomínají, a jich si neváží. Učitelky posílány jsou do Vídně, aby se naučily tamnějšímu způsobu práce, jej pak pěstovaly a lid v něm vycvičily, by dle něho pracoval. Staré krajky, poklad náš, upadly v opovržení. — Můžeme se před cizinou ještě pochlubiti specielně naší krajkou? Nikoli! Nemáme již svérázných pletařek, nemáme svérázných krajek. Na českých krajkářských školách (vyjímajíc městskou průmyslovou školu dívčí v Praze) nepěstuje se naše umění, tam se dává přednosť krajkám rudohorským, krajkám vídeňským.

Tak se u nás pracuje národně, kulturně. Srdce zabolí nad touto drobnou prací našich vlastenek a vlastenců Nár. Jednoty Pošumavské, kteří se upřímně namáhají, aby čistě český výrobek, český důmysl sloužil ke cti, chvále a k prospěchu — rakouské vídeňské státní škole krajkářské.

* * *

Názorům a vývodům slečny Bíbové, táhnoucím se k „pletarství", dostalo se vážných dokladu zprávou paní **Vlasty Havelkové „O výstavě krajek a bílého vyšívání ve Vídni"**, kterou zde uvésti nebude nemístné. Slovutná odbornice napsala:

Rakouské museum pro umění a industrii ve Vídni otevřelo v březnu výstavku krajek a bílého vyšívání z rakouských zemí, která byla koncem srpna ukončena. Vedle oddělení nových krajkařských prací byly ve výstavě vyloženy většinou výšivky a krajky lidu slovanského. Celkové uspořádání bylo dosti pěkné, však činilo dojem jakési prozatímnosti, nesrovnalosti, nebylo systému, vše jaksi přeházeno. Domnívám se, že krajky paličkované měly býti srovnány dle krajin, technik a materiálu, krajky pak šité a vyšívání mohly tvořiti zase zvláštní oddělení. Vedle českých výšivek a krajek, které vynikají krásným prolamováním a jemností práce, byly tam výšivky valašské z Moravy hojně zastoupeny. Zejména viděli jsme celou řadu krásně vyšitých „zavázaček" na hlavu, rukávců a starobylých „oděvaček" skvostně vyšitých s paličkovanými krajkovými vložkami slováckými i českými, množství čepců s šitými krajkami t. zv. „zuby" a pak vzácné krajky z plachet i výšivky slovenské. Také pozoruhodné byly ve výstavě vídeňské rusínské pleteniny na krosienkách (rámě), které množstvím různých krásných vzoru a úhlednosti techniky pletařské vzbuzují všeobecný obdiv., a bylo by žádoucno, aby příjemná a vděčná tato práce i u nás v život vešla. Pletení na rámě (brdě?) kvetlo za starodávna v Čechách a doposud ženy v ně-

kterých krajinách Uher. Slovenska zhotovují na krosienkách rožkaté čepce, které vdané ženy pod šatkou ku svému kroji nosí. Poslední dobou pak došla znamenitá zásilka bílého vyšívání z Haliče a Polska, a výstava musela býti rozšířena do několik ještě místností. Dále nalezaly se tu nové krajky slezské z okolí Osoblahy, které však ani z daleka nemohou se rovnati krásným krajkám starým, jež krášlí bílé vyšívané čepičky a oděvačky slezské z Těšínska, Opavska a Jablunkova. Také háčkované kraječky slezské k čepcům pleteným neb háčkovaným z Opavska jsou velmi pracně a jemně pracované v rozmanitých vkusných vzorech, které si Slezanky samy vymýšlí a sestavují.

V jedné skříni bylo něco málo krajek solnohradských a řada vyšitých, krajkou zdobených, malých čepečků ženských, nikoli dětských, jak chybně udáno. Soudím dle jejich tvaru, že jsou to starodávné čepce na obalenky neb růžky, jaké doposud nosí vdané ženy slovácké. Vyšívání z několika koutních plachet a pokrývek z Tyrolska svými vzorky, sestavením, technikou, obrubou i krajkami, úplně jsou totožné s výšivkami moravskými a bylo by zajímavo zvěděti, z kterých asi krajin a osad ony výšivky pocházejí; nejsou-li to kraje, o nichž zjištěno, že byly původně slovanské*).

Korunou však celé výstavky byly převzácné výšivky dalmatské z ostrova Pago, tak zvané po italsku „reticella", jimiž tamnější ženy slovanské zdobí svá roucha, totiž: čepce, šatky a rukávce. Pod hrubým vlněným rouchem chudičké ženy ostrova Pago nosí skrovně uschované skvosty vzácné práce prolamované, o jejichž krásných vzorech a umělecké ceně neměly do nedávna potuchy a také slovanské pojmenování této práce ustupuje na veřejnosti světoznámému italskému reticella.

Musíme počkati, až nám některá vlastenka dalmatská o výšivkách tamnějších něco bližšího poví, což doufám, že se v brzku stane. Máme i my na Slovensku prolamované toto vyšívání, jež mnohou šatku, čepec nebo kútní plachtu krášlí a viděla jsem výšivky toho druhu na výstavce výšivkové ve Sv. Martině v roku 1887 pořádané, však bohužel dostaly se asi do rukou maďarské vlády, která si vyhradila na předním místě koupi nejkrásnějších předmětů výstavních. Možno, že se s nimi jednou shledáme v peštském museu, kdež paradují snad jako výrobek čistě maďarský. Dalmatské kláštery, zejména kláštery Dobrota v Kotoru, Dominikánský v Zadru, kláštery v Sebenici, klášter Paludi ve Splitu a jiné obeslaly výstavu vídeňskou množstvím starodávných rouch a pokrývek kostelních, vesměs pořízených prolamovanou touto prací reticellovou, sestavenou buď v podobě pruhů neb široké krajky. Staré toto vyšívání jest velmi jemné a jest to vesměs práce žen dalmatských — slovanských.

Že krajky výšivky obyvatelů ostrova Pago jsou starého původu, netřeba dokládati, a že počátky jejich vzniku sluší hledati u lidu samého, svědčí okolnost, že jím zdobí jen svůj plátěný, starodávný kroj, který zachoval se nezměněný z dob nejdávnějších. Reticello jest

*) Zvěčnělá Fr. Stránecká, jež v alpských krajinách konala národopisné studie, shledala netoliko v Tyrolsku, nýbrž i v Horních Rakousích a v Solnohradech mnoho dokladů staroslovanské kultury, jmenovitě pokud se týče krajků a vyšívání zjistila příbuznost tamnějšího umění tohoto ženského se slovanským a sice výslovně se slovenským.

světoznámé vyšívání benátské, které bylo zdrojem velkých příjmů Benátčanů. Mezi lidem tamnějším zachovala se však temná pověst, že divy vyšívané prováděli obyvatelé z ostrovů Zaderského moře. Již od 16. věku vycházela v Italii stále krojová a vzorová díla výšivková a krajková. V díle Cesarem Veceliem roku 1589 vydaném v Benátkách, uvádí autor mnoho starých i obnovených a nově sestavených vzorů prolamovaného vyšívání. Mezi jiným jest tam vyobrazena Benátčanka v ranním rouchu bohatě krajkami a prolamováním zdobeném, o kterém v popise stojí, že jest to roucho z hedvábí neb z jemného plátna slovinského neboli dalmatského.

Roucho dámy jest ve způsobě slovanské košile, která se doposud v Srbsku a Dalmacii nosí. Dr. M. Dreger ve svém díle „Entwicklungs-Geschichte der Spitze" uvádí, že sice roucho uvedené Benátčanky jest ze slovinského plátna, slovanská však umělecká výzdoba jeho, že prý jest prací benátskou. Nechť jest jakkoli, však podotknouti sluší, že Benátky od pradávna byly v úzkém spojení se Slovany, zejména s Dalmacií, že byl tam slovanský obchodní přístav Via degli Schiovani, kamž Dalmatínští dováželi své zboží, mezi jiným též hedvábné látky a plátno. Pozoruhodna jest též okolnost, že v roku 975. Benátčané oblehli ostrov Pago a zajali velké množství tamního obyvatelstva obojího pohlaví a usadili je v Benátkách, čímž tam počet obyvatelstva slovanskou krví opět byl znamenitě rozmnožen. Že tímto usazováním Slovanů Benátčanům nevzešla škoda nýbrž i kulturní užitek, jest na bílední, neboť chytří Italové sotva by si byli nepotřebné lidi do svého města usadili. Neubírala se tehdy kultura od západu k východu, nýbrž opačně. Známo, že prostředníky vysoké vzdělanosti a osvěty Byzantské a Italii byli právě Slované dalmatští. Jest dosti pozoruhodno, že naší ostrované págští doposud prolamované vyšívání reticella pracují, a to jen pro svou domácí potřebu nebo chrám, nikoli pro obchod a průmysl, že jest u nich vrozenou potřebou, svůj národní starodávný kroj zdobiti vyšíváním uměleckým a krajkou jako u všech Slovanů. Vůbec v Dalmacii se pilně vyšívalo a krajky paličkované pracovaly, zejména krajky z Dubrovníku a okolí, které již v 17. věku slynuly věhlasem,

---

Různé zprávy.

Nejstarší kronika česká? Od tří roků vede se mezi Drem Pekařem a osvědčenými znalci dřevních písemností českých tuhý boj o to, pochází-li Kristianova legenda o sv. Ludmile a sv. Václavu z konce 10. století, aneb-li její původ do století 14tého klásti sluší? Spor vede se slušně a vážně, skutečných učencův a vznešeného předmětu důstojně; pročež jím věda a historická pravda újmy trpěti nemohou. Na začátku sporu stály věci tak, že uznán-li bude původ legendy Kristianovy — pokud se týká stáří — ve smyslu Pe-

kařově, pozbude kronika Kosmova prvenství a přestane býti nejstarším pramenem dějin českých. Do sporu vložil se také Dr. Bretholz, zemský archivář a historiograf v Brně, což mělo za následek, že Pekař odsoudil pracovní způsob a methodu Kosmovu (v Českém časopisu historickém XI. 1905 str. 267—300) takto: „Kosmas chtěl svou pověsť, vzdělanou z velké části na motivech antických, jak nám znovu V. Tille řadou výmluvných dokladů nedávno vyložil, spracovati na širokém základě; zde je prvá humanistická hájkovina v českém kronikářství . . Kosmovo tvrzení, že reprodukuje to, co zvěděl ze „senum fabulosa narratio" je, jak víme, nade vší pochybnosť, z velké části nepravdou, čeští starci nemohli Kosmovi vypravovati antické pověsti . . . Kosmas, maje před sebou prameny výborné, užíval jich s ledabylostí a nedbalostí neuvěřitelnou, dávaje přednost pramenům povahy podezřelé a pouhými fikcemi nahražoval hrubá opomenutí vlastní informace... Všeho odsouzení hodná povrchnosť a nesvědomitosť jeho pracovní methody nezachovala nám nepochybně z velmi cenných dat jeho pramenů nic mimo úryvky . . . Je jasno, že Kosmas si své báječné dějiny z většiny sbásnil, chovaje se se suverénní nedbalostí k některým rysům české pověsti . . . Kosmův lehkomyslný způsob práce a jeho náklonnosť k fingovaným bájkám, jsou prokázány dostatečně, z obsahu Kosmových pověstí samotných jest zcela jasně patrno, že to není jen fabulosa narratio českých starců, nýbrž především jednoho starce, Kosmy samého . . ." Zdali se popravným zrovna odsouzením Kosmovy kroniky legendě Kristianově důstojnosť prvotního a nejstaršího pramene českých dějin dostane, závisí od toho, zdali obhajcové Kosmy dají Pekařovi po obou stranách za pravdu, že totiž Kristianův spis brzo po smrti sv. Václava vznikl a že Kosmova kronika je kriticky bezcenná. I v tomto případě shledala by se stavba dosavadního českého dějepisu bez pevných základů a musela by se opírati o děje Velké Moravy aneb o Slovanstvo vůbec. Nebude od místa připomenouti a zaznamenati, že moravský historiograf Dudík v důvěrných rozmluvách říkával, že po výtce z Němec přicházející a ve slovanských klášteřích se usazující Premonstráti a Cisterciáci užívali kroniky Kosmovy jako učebné knihy k vychovávacím účelům dorostu, ovšem ve změněné úpravě. Rovněž prof. Havelka, jenž se studiemi českých kronik a legend, jak toho programy slov. gymnasia v Olomouci důkazem jsou, zabýval, pochybuje o přesnosti Kosmovy kroniky v nynější latinské úpravě, domníval se, že původně byla psána slovansky. Úsudky Dudíkovy a Havelkovy uvádíme na obranu cti a počestného jména Kosmova.

Archeologie nabývá v poslední době pořád větší důležitosti. Domnívalo se, že vykopaniny babylonské jsou nejstaršími svědky kultury lidské. Zatím se podařilo dru Banksovi v Bismayi nalézti sochu mramorovou sumerianského krále Davida, jež dle poznatek nález charakterisujících, je prý starožitností babylonských a egyptských o 1500 let starší. Dobu, z nížto socha pochází, naznačuje umělecký způsob jejího provedení, kroj a celé vzezření, dosvědčuje prý to také ráz písma, příbuzný hieroglyfům, dále hloubka ssutin a vědecky zjištěný věk nánosu a vrstva, v nížto naskytují se bronze, pravěké hroby, vkusné mramorové nádoby atd. Socha tato, z mramoru dovedně vyrobená a svědčící o vyvinutém umění sochařském, je mnohem starší než Laurská, která doposud považována byla za sochu nejstarší na světě. Nebude od místa poznamenati, že učenci z nálezů babylonských toliko do nedávna vyvozovali světlo na dějepravu Israelskou, že však posledně pokouší se Dr. Daniel Völter*) o historické minulosti Israelitů a jejich kultu výklady činiti se stanoviska starožitností egyptských. Vývody Völterovy jsou tak odvážlivé a smělé, že bude třeba je tím důkladněji kritice podrobiti, poněvadž v krátké době rozebráno dvoje vydání a kniha k pochybnostem o pravosti písem svatých povážlivě svádí. Avšak jako se Dru Aloisu Musilovi podařilo liché Delitschovy názory o některých stránkách starého zákona spisem: „Od stvoření do potopy" vyvrátiti, tak budou zajisté domnělé výzkumy Völterovy na pravou míru uvedeny a osobní bytosti Abrahama, Jakoba a Mojžíše správným výkladem uhájeny. Obranu tuto vědecky podniknouti připadá v první řadě ovšem učitelům biblických studií.

Národe československý! Národní rada česká uvažujíc důkladně o sou časném stavu našeho národa po stránce

*) Egypten und die Bibel: Die Urgeschichte Israels im Lichte der egyptischen Mythologie. Leiden. Brill.

hmotné, rozumové i mravní, dospěla k přesvědčení, že nutno nám sjednoceně a organisovaně k tomu působiti, aby lidové vzdělání v národě československém bylo šířeno a povznášeno. Výchova základní spořádaným školstvím a zdravým životem rodinným poskytnutá, musí i u nás býti doplněna dokonalou výchovou společenskou, která nezbytně musí se státi důležitým článkem národního našeho programu.

Pravda-li, že osvětou dojíti lze malému národu našemu k svobodě, a pravda-li, že „nepovzneseme-li ducha národa našeho k vyšší a ušlechtilejší činnosti, nežli jest u sousedů, neuhájíme konečně ani přirozeného bytu svého“, jak hlásal Palacký, pak nezbytně jest národu našemu potřebí, aby lid náš ve všech krajích a ve všech vrstvách se zušlechťoval, vzdělával, vůbec duševně rostl a sílil. Vzdělání jest síla, která musí u nás proniknouti veškerým naším lidem, máme-li dle Havlíčka vyniknouti nad národy jiné. Nestačí našemu lidu v přítomném zápase průmyslovém, technickém a hospodářském vůbec dosavadní povinné vzdělávání škol národních, ale jest potřebí, aby vědomosti lidu našeho dále se upevňovaly a šířily, aby duševní život našeho lidu byl bohatého a cenného obsahu. Jsoutě síly duševní i ušlechtilosť mravní hlavní mocí a zbraní národa.

Pole lidové osvěty potřebuje mnohé, tuhé, vytrvalé a promyšlené práce, má-li pravá osvěta skutečně proniknouti mrákotami, obklopujícími ducha lidu, má-li býti každý našinec vyzbrojen duševní zbraní k osvětovému zápasu národnímu.

V uvážení velikého významu lidové osvěty a pamětliva jsouc příkazů našich národních buditelů, podjala se naše národní společnosť díla osvětového a hnutí osvětové u nás jest živé, rostoucí, majíc prostředí své hlavně v našich národních spolcích a podporováno jsouc uvědomělou naší intelligencí. Ale toto záslužné hnutí osvětné nutno uspořádati, sjednotiti a rozšířiti, nutno mu dáti směr i udržovati je v stálém zdravém rozvoji. Jest nanejvýše nutno spořádati a sjednotiti rozptýlené síly pracující k duševnímu povznesení lidu, jest potřebí rozděliti práci a podříditi celou pro naše národní bytí tak důležitou a vzdělávací činnosť zodpovědnému, uvědomělému řízení národnímu.

Potřebí jest u nás zřízení, které by svou váhou mohlo povzbuditi každého našeho vzdělance, aby za povinnosť považoval práci osvětnou. Naše mládež škole odrostlá zůstavena jest namnoze sama sobě. Na místě krásných vznětů, ušlechtilých zábav a duševního povznášení rozmáhá se příliš lhostejnosť ke všemu idealnímu a krásnému, jakás otupělosť duševní, zračící se zvláště v málo ušlechtilých zábavách a v nedostatečném zájmu pro vzdělání ducha. Ušlechtilé zábavy zpěvní, hudební a vzdělávací namnoze mizí z našeho národního života společenského, zanedbává se cenná četba krásná a zvláště poučná, naše přednášková činnosť nutně potřebuje ustálení a pravidelného uspořádání. Nedostává se nám na mnohých místech dosud řádných veřejných lidových knihoven a čítáren a dosud nevniklo vlastně v široké vrstvy našeho lidu národní naše krásné umění. Ze všech stran klade se dále důraz na pronikavější národohospodářské vzdělání a uvědomění. Společenský život náš se tříští a rozptyluje.

Nuže uvážíme-li celý tento přítomný stav, uznáme, že vzdělávací činnosť v národě našem nesmí nadále býti jen nahodilou, mezerovitou, ale musí se sorganisovati a řádně upraviti. Všechny naše národní organisace, všichni jednotlivci našeho národa musí býti proniknuti uvědoměním veliké důležitosti vzdělávací práce, kterou jest rozděliti a zaříditi dle skutečných potřeb a dle programu daného osvícenými mysliteli. Zkušenosti v důležité a těžké práci této doma i jinde nabyté, nemají u nás nadále ležeti ladem, ale má jich býti rozumně použito, a vzdělávací práce má nadále býti řízena a konána hospodárně, účelně, promyšleně a sjednoceně, nikoli nahodile a ojediněle.

Obsah, směr i methoda vzdělávací činnosti mají býti přesně vytčeny a ujednány vzájemným dohodnutím vzdělávacích organisací místních, kde všude místo dosavadní neuspořádanosti a nahodilosti má nastoupiti pravidelná činnosť nového sdružení, které by dávalo popudy ke práci, bylo ukazatelem kulturním snahám a strážcem úhrnné osvětné práce národní.

Naše školství od škol vysokých až do nejmenší školy v pohorské vísce, naše národní spolky od ústředních velikých jednot po nejmenší spolky, naše samospráva zemská, okresní, městská, obecní, naše sdružení vědecká, odborná, stavovská, vůbec celá naše rozvětvená národní organisace sleduje sice kulturní snahy národa,

avšak dosud u nás není mohutného ústrojí, které by různé tyto činitele, kulturní svedlo ku podpoře jednotně řízené, lidové práce osvětové.

Národní rada československá uváživši nutnou potřebu takového ústředí, které by vylučujíc stránku politickou, výhradně pečovalo jen o šíření a povznesení lidového vzdělání v národě našem, zařídila spolek **Svaz osvětový** s působností pro království České, markrabství Moravské, vévodství Slezské a sídelní město Víděň, který bude sloužiti výhradně sorganisování a zdokonalení osvětné práce v našem národě a to takovým způsobem, aby v našich okresech a obcích, zejména městských, zřizovaly se z místních činitelův a pracovníků vzdělávací jednoty nebo sbory, které by v tomto celkovém sdružení našly oporu a ústředí společně s osvětovými spolky už stávajícími.

Jménem Národní rady české zveme tudíž veškerou naši českou samosprávu, všecky naše národní ústavy a spolky, zejména pak stávající ústřední jednoty nepolitické, sbory a spolky vzdělávací, jakož i pracovníky, kteří jsou ochotni, cíle zde vytčené podporovati a uvědomělé našince vůbec, aby do organisace Svazu osvětového přistupovali a tak umožnili, aby národní svépomocí působeno bylo k duševnímu povznesení našeho lidu. Pohled na vzdělávací hnutí v cizině, jmenovitě v Anglii, Severní Americe, Francii, Švédsku, Dánsku a Německu poučí nás všechny, jak vysoce důležitou a nezbytnou jest u nás veliká, ústřední organisace, jakou právě Svaz osvětový býti má a bude.

Nuže, Vy všichni, kdož uznáváte prospěšnosť vzdělávací práce v národě našem, přistupte k Svazu osvětovému a staňte se jeho členy. Zde jestiť půda, na které všichni věrní Čechové setkati se můžeme bez rozdílu politických, náboženských a stavovských k společné, důležité kulturní práci: duševnímu povznesení našeho lidu! — V královské Praze, dne 21. října 1905. Za Národní radu českou: Dr. Josef Herold, předseda. Za osvětový odbor Národní rady české: Prof. Dr. Jar. Čelakovský, předseda.

Uveřejňujíce provolání osvětové, přejeme, aby se potkalo netoliko s ohlasem a s porozuměním, nýbrž také se zdarem v plné míře; neboť pravdou pravdoucí, že v době sociální přerody a národohospodářského a kulturního zápolení v celém světě ani národ československý svého bytu neuchrání, jestli na vyšší stupeň vzdělanosti nepozvedne se ve svém celku a tudíž i v nejširších, tak zvaných nižších vrstvách, na nichž stavba čili jeho organisace spočívá. Provolání dožaduje se mravního ušlechtění všeho lidu našeho a mládeže školám odrostlé zvlášť. Jestli u naší omladiny se počestné zachovalosti dostatek pohřešuje, příčinu žalostného zjevu toho hledati dlužno částečně v tom, že kdo za výchovu lidu zodpovědni jsou, opomenuli, mu za tradiční národní obyčeje, zvyky, zábavy a hry zavčas opatřiti rovněž kratochvilné a nevinné náhrady a že nezůstal nedotknut na nejvýš umravňující a zušlechťující poklad jeho národních písní. — Zdravou četbou mohlo se jmenovitě u mládeže zameziti vzrůstající nákaza; ale místo zážívného chleba knihy ponaučné podávalo se jí často kamení literatury oplzlé a zvané krvavou, která nejvíce překážela a zrovna mařila všechny snahy umravňující, zušlechťující a v pravdě vzdělávající.

Provolání želí nedostatku vlivu školního na vzdělanosť národa, čehož po našem zdání — mezi jiným — příčinou jest také nedostatek poselství rodinného v záležitostech školských. Poměr školy k rodině, jejíž u výchově plnomocnicí a pokračovatelkou býti má, není přirozeně upraven Začátky výchovy dítek a zdar rodinný závisí po výtce na způsobilosti matčiny; proto rozšíření, prohloubení a povýšení vědomostí u pleti ženské, Svaz osvětný má v první řadě právem na zřeteli. Pokud se týká vzdělanosti čili kultury nebyli Čechoslované u porovnání s jinými národy pozadu; nýbrž stáli vždy v čele; dokazují to jejich vzorné sociální řády, jejich stavitelství a naše lidové umění vůbec, jehož tvůrkyně a pěstovatelka byla z větší části žena slovanská. Aby v díle kulturním, jež předkyně zahájily, novodobá žena česká, ovšem času přiměřeně, pokračovati a je zdokonaliti byla s to, bez důkladného, věcného vzdělání neobejde se, jehož jí třeba; poněvadž ji připadá vlastenecká úloha, zanedbané sestry tak zvaných nižších tříd vroubem vlastní vzdělanosti zušlechťovati, aby učiněny byly čestnou částí národa a ho důstojně doplnily. K závěrku třeba připamatovati, že pravé kultury bez kultusu nestává, čehož ženská pleť staroslovanská dbala

———

Literatura.

Litomyšlsko I. Vydává Muzejní spolek v Litomyšli. Pořádá Ant. Tomeček. Sepsal Dr. Nejedlý. Naše města jako o závod přičiňují se, seznámiti svou minulost a líčením jejím přispěti ke zdokonalení vlastivědy a k důkladnějšímu poznání dějin národa. Za Prahou, jejížto děje zrcadlí se ve velkolepém podniku Tomkově, pozorovati, kterak Litomyšl se snaží, svůj význam a své osudy zobraziti v díle, jež bude obsahovati 8 svazků. Tři věnovány budou historii města, dva dějinám selským, jež zpracovati podjal se Dr. Nejedlý. Šestý svazek, poučí nás o názvosloví okolí litomyšlského, sedmý o jeho přírodních poměrech a svazek osmý podá nám přítomný stav města toho a jeho okolí po stránce místopisné, statistické a, jak trváme, i národopisné. Pochopitelno, že podnik tento český mimořádně zajímá Moravu u vysoké míře, poněvadž děje Litomyšle mnohostranně sosnovány byly s Moravou, jež tehdy, když ještě slujíc „Velkou", potýkávala se mnohdy vítězně s říší Německou.

Avšak cesta, jež šla krajem litomyšlským, nesloužila toliko vojům moravským na pochodech proti společnému nepříteli, nýbrž také účelům obchodním, jak to název řeky Trstenické naznačuje. Tržiště pak, jež se rozprostíralo od Hratova až ku hradu litomyšlskému, tvořilo nerozlučné kupecké spojítko Moravy a její údělných Čech. Církevně byla vzájemnosť mezi Litomyšlí a Moravou pěstována mnohonásobně tamnějšími kláštery. Biskupové a kapitola neštítili se četných statků moravských a mezi biskupy a kanovníky litomyšlskými a olomuckými zavládala volnost stěhování taková, že si hierarchie dvou těchto sídel zaměňovala místa zrovna po domácku. Věcem náboženským vůbec a poměrům mezi Litomyšlí a Moravou po stránce této zvlášť věnoval spisovatel takovou píli, že, kdo se jme zkoumati historii moravskou, shledá v díle Nejedlého jak vzhledem na děje církevní, tak i částečně vzhledem na politické, kus důkladné práce hotové. Podobá se, jako by byla Litomyšl mívala k Olomouci a k Moravě větší spád než ku Praze. Důležité jsou výzkumy, jež autor o některých osobnostech vykonal, jež v děje Moravy zasahovaly. Jsou to na př. biskup Jan ze Středy, v jehožto působení a povaze znázorněny vidíme příčiny, jež vedly k hnutí husitskému.

O duševní blaho věřících pečovati, nebylo u tehdejší hierarchie zvykem obecným a Jan ze Středy docela ani v diecésích svých mnoho se nezdržoval, nýbrž prý žije vesele a světácky u dvora, obstarával jako kancléř diplomatické i státní záležitosti i zvláštní dynastické zájmy Karla IV., jež vrcholily v tom, aby rodině Lucemburské na vždy zabezpečena byla německo-římská koruna. Za tou příčinou připoutal Karel IV. království České právem kurfürstským k říši německé a snažil se také země české kulturně přizpůsobiti západu. Proto, podporujíce dynastické záměry Karlovy, povolávali litomyšlští biskupové Albert hr. Šternberg a po jeho příkladu Jan ze Středy různé mnichy z Němec do Čech a zakládány kollegiátní kapitoly latinsko-německé v zemích našich. Ještě mohutnější postava než Jan ze Středy byl Jan Železný, jemuž spisovatel připisuje hlavní účasť v odsouzení Husově na koncilu kostnickém. Týž biskup zahájil násilné potírání husitismu, na němž autor se pozastavuje, poněvadž i sebe skutečnější bludy nedovoleno, vyvraceti jinak, než poučováním, používáním důvodů a řeřavým uhlím lásky. Následky tvrdého jednání Jana, později také biskupa olomuckého „železa a krve". jest, bohužel, odpykávati církvi do dneška.

Rovněž zajímavým zjevem byl hr. Albert ze Šternberků, jenž pochodil několikero biskupství, zaměňovav jednu biskupskou stolici za druhou. Vynikal znalostí vojenskou jako Jan Železný, což tou dobou nebylo závadou způsobilosti biskupské. Biskupa Alberta vážil si Karel IV. pro

jeho bojovnosť a různé vojenské služby jeho. Jan ze Středy nazývá Alberta „palliatus antistes“ a „palliatus stelliřer“.

Dlužno vyznati, že autor poctivě se snažil psáti kriticky, pročež jsou jeho výzkumy, pokud se týká jmenovitě počátků husitství a pak zápletek bojů, jež Morava za časů Jošta a Prokopa prodělala, velmi cenné. Do doby této záhadné, pro Moravu však velmi důležité, padá biskupování Jana Soběslava, třetího bratra markrabat Jošta a Prokopa I tento biskup staral se podle tehdejších zlořádů vlastně jen o důchody. Jan Soběslav byl po smrti pověstného Petra Jelito, taktéž Němce, od svých bratrů biskupem olomuckým jmenován, ale ani kapitolou ani papežem uznán. Navzdor tomu statky biskupství olomuckého spravoval takovým způsobem, že o něm a o knězích toho druhu se pravilo, že jsou „důchodní“, ale žádní „duchovní“. V národním ohledě biskupové litomyšlští a moravští hnali vodu na mlýny německé, což ani jinak býti nemohlo, uváží-li se, že tehdější hierarchie v zemích českých vůbec služebnou s ejevila císařův německých, a že podléhala vlivu magdeburskému, kde, jak známo, u Panny Marie a u sv. Mořice kuly se plány a dávány pokyny na poněmčování krajů slovanských zneužíváním duchovní správy a kolonisováním. Z Magdeburku šířilo se také na úkor slovanské individuality po stránce soudní právo magdeburské, jež působením biskupů nabylo i v Litomyšli platnosti.

U Slovanů provozována původně řemesla způsobem zádruhovým. Způsob tento taktéž úsilím císařských biskupů v Litomyšli ustoupil pořádkům cechovním německého rázu. Čechům bylo třeba, udělovati mílové právo, aby řemeslníci cizinští, kteří v nich se sdružovali, byli s to soutěžiti s domácími zádruhovými, s nimiž, pokud se týkalo dovednosti, měřiti se nikterak nemohli. Se stanoviska socialního a humanity cechy nazývati pokrokem, nesrovnává se se skutečností; spíše je — poměrně k řemeslnické zádruze — úpadkem považovati sluší, poněvadž cechovní řády zplodily mzdu, matku to všech socialních nesnází a nehod naší doby a poněvadž zaváděním mzdy učiněna práce lidská zbožím trhovým, čímž ovšem znedůstojněn člověk. Nebude od místa poznamenati zde, že zvěčnělý biskup Strossmayer v zařízení zádruhovém uctíval podobu prvokřesťanské obce Jerusalemské a jeho zániku želel, jelikož zádruhy mzdy neznaly.

Zmiňujeme se o tom, poněvadž Bezold neposlední příčinu hnutí husitského shledal ve zvrácených poměrech socialních, jimž Přemyslovci do zemí českých ze západní říše sousední průchod zjednávati začali, jež za časů lucemburských velkoobchodem privilejemi vrchu nabyly a na Litomyšlsku tím větší nespokojenosť budily, poněvadž se tam ku zvrácenostem těm přidružila nešetrnosť k národnosti slovanské. Očitým svědkem křiklavých nepravostí v Litomyšli páchaných, byl Mikuláš z Litomyšle, jejž autor nazývá „nejzajímavějším a nejsympatičtějším mužem našich dějin.“ Výtečník tento jako děkan university pražské byl učitelem, přítelem, přívržencem a neohroženým předchůdcem Husovým v boji za práva Čechův na universitě a za nápravu zvrhlosti v první řadě socialní a pak i mravní. Pravdě podobno, že od tohoto svého mistra nabyl Hus vědomosti o těch žalostných věcech, které jmenovitě v Litomyšli se dály, a které všechen národ tížily. Od něho naučil se Hus smělosti a odvaze pro zápas kostnický

Tak se dá vysvětliti nechuť a zášť, kterou Jan Železný s Mikuláše přenesl na Husa a na jeho dílo. Pravdu mají snad, kdo původní husitství považují protestem proti socialním zlořádům západním, kterými nerozum Přemyslovců a Lucemburských potlačil v zemích českých domácí řády křesťansko-demokratické, zvané cyrillomethodějskými. —

Biskupství litomyšlské, jež r. 1421 zaniklo, vyvinulo se z kláštera premonstrátského r. 1344. Karel IV., chtěje potomkům pojistiti korunu německou, uznal toho potřebu, království Českému jako kurfürstnímu zvláštním leskem větší váhu dodati, čehož docíliti doufal povýšením biskupství pražského na arcibiskupství. Hodnosť tato vymáhala, vedle biskupa olomuckého podříditi arcibiskupu pražskému ještě druhého suffragána; proto premonstrátský klášter v Litomyšli přetvořen v biskupství. Svrchu uvedené dynastické ohledy ukládaly Karlu IV. šetřiti veřejného mínění v Německu. Proto, aby neupadl tam v podezření, že proměniv biskupství pražské v arcibiskupství a je nezávislým na Mohuči učiniv, odlučuje království České od říše německé, uvedl troje biskupství v Německu ve svazek s arcibi-

skupstvím pražským, čímž Čechy i církevně ku svaté (?) říši připoutány byly.

Pokud autoru dějepisu litomyšlského z ryzích pramenů jemu přístupných čerpati bylo, dobádal se mnohého světla, jímž, jakž svrchu již napověděno, zároveň děje moravské v některých částech objasněny jsou. Co však Praemonstrátů se týká, ocitá se autor bezděky v nesnázích tím, že uvěřiv Kosmovi, přijal za pravdu, že biskup Zdík, dav se bílým oděvem Norbertiánů v Palestině okouzliti, začal je do zemí českých uváděti. Zdík znal školu magdeburskou a její účely, a jako osvědčený a do záměrů Ottonů zasvěcený diplomat počínal si v jejich smyslu! —

On věděl, co v Quedlinburku mezi císařem německým a mezi Boleslavem Zbožným ujednáno bylo, a to bylo mu vůdčí myšlenkou, když klestil Praemonstrátům cestu i do Litomyšle. Myšlence té stáli v cestě t. zv. Benediktini, s nimiž si autor (str. 19.) rady nevěděl a věděti nemohl, poněvadž doposud se strany našich historiků předmětem studií se nestali. Nebyli to Benediktini latinští ve smyslu západním, nýbrž byli to „Monachi nigri", mniši černí (slovanští) takového druhu jako na Sázavě. Tito mniši překáželi pověstnému „pudu Němců k východu" nejvíce; pročež netoliko na Sázavě a v Litomyšli, nýbrž i v Želivě, v Kladrubech, v Rajhradě, na Hradisku u Olomouce a t. d. a t. d. své samostany opustiti a Praemonstrátům, Cisterciákům, Benediktínům a Augustiniánům (Osvětimany) na osídlení postoupiti přinuceni byly. K historické důležitosti černých mnichů táhne se stať p. Čechmánkova (str. 59 v čísle tomto), kterou kritickému posouzení pánům historikům doporučujeme, jsouce přesvědčeni, že velezasloužilý autor monografie litomyšlské, uznána-li bude její podstata, připustí, že sv. Method aneb jeho pomocníci, což jedno jest, do Čech stezkou Trstenickou se ubírali, že na této cestě se na Litomyšlsku, kde se trhová stanice tou dobou zajisté nalézala, pozastavili a tam působiště cyrillomethodějské založili, čímž dotyčné tradice historické věrojatnosti nabudou. Kniha zmiňuje se, že stezka Trstenická vedla do Uher. Na vysvětlení poznamenáváme, že dr. Fr. Přikryl ve spise „SS. Cyrill a Method v upomínkách na Moravě" uvádí, že na Velehradě sbíhalo se sedmero cest hradských, mezi nimiž byla zajisté také stezka Trstenická, což na spojení Velehradu s Litomyšlí ukazuje.

Co se každému historikovi přiházívá, že všech dokladů nedozří, přihodilo se také autoru.

O souvislosti Litomyšle s Velehradem svědčí listiny Přemysla Otakara z roků 1201, 1202 a 1228. V prvních dvou listinách uvedena „Capella Sti Joannis in Moravia." Na základě těchto dvou listin uvádí se kaple ta v knize na str. 19 jako „kaple jakási". Na to však v listině z r. 1228 stojí zřetelně „ecclesia Sti Joannis juxta „Weliograd".

Náš historik odjímá mešní fundaci svatoklementské (na str. 12.) historický podklad v domněnce, jako by biskup Jan ze Středy (1351—1364) byl původcem takových pověstí a vynálezcem o Velehradě jako sídle sv. Methoda býval. Nikoliv Boček, nýbrž Horký nalezl u farního kostela v Moravské Třebové chvalozpěv na sv. Cyrilla a Methoda, kde výslovně stojí, že blahozvěstové slovanští přinesli ostatky sv. Klementa na Velehrad. Nález moravsko-třebovský nese letopočet 1325. Jelikož však jest opisem, jejž šlechtic Smil z Kunštátu aneb z Lesnic dle staršího rukopisu pořídil, zjištěno, že tradice velehradské a svatoklementské sahají před Jana ze Středy. Spor o klementské a tudíž i methodějské tradice vymáhá, poznamenati dále, že řídící učitel p. Lolek ve Zvoli blíže Zábřehu shledal, že směrem ku hranicím českým, totiž k Litomyšli, sv. Klement požívá zvláštní pocty. O významu tohoto světce nesvědčí toliko množství kaplí téhož jména v Čechách, nýbrž také svatoklementská daň, zavedená na Uherském Slovensku, o níž se dr. Přikryl ve spisu svrchu uvedeném zmiňuje. Kdyby byl autor uvážil, že výprava sv. Cyrilla a Methoda na Moravu nebyla jen povahy náboženské, nýbrž že byla velikou diplomatickou akcí, kterou Rostislav, Michal a papež Mikuláš bezpochyby v dorozumění s Bořivojem proti výbojné a podmanivé politice Karlovců podnikli, nebyl by tradici o pobytu Methodově v Litomyšli nadobro zamítnul; poněvadž akce ta Čechy, politikou německou rovněž ohrožené, neméně zajímala než Moravu, s nížto ostatně státoprávně byla za těch časů za jedno. Akce pozůstávala hlavně v organisaci samostatné, antokefální od císařsko-německé hierarchie nezávislé církve slovanské, kterou i v Čechách provésti bylo úlohou Methodovou a kterou tam

také skvěle provedl, jak to četné slovanské kláštery a svatoklementské upomínky v Čechách dokazují. Slovanská liturgie byla toliko formou organisace té, jež svým demokratismem jevila se protivou feudálního ústrojí západní církve německo-císařské. Jelikož Čechy od moravské strany nejpřístupnější byly po stezce Trstenické, dovoleno domnívati se, že Method aneb jeho pomocníci, ubírajíce se stezkou tou, hned na rozhraní Čech a Moravy, totiž na litomyšlsku, ustanovili zřízence, kteří o další se postarali. Tak bylo na Sázavě, kde sv. Prokop, když tam počet mnichův (bez základní listiny) vzrostl, svolav je a uradiv se s nimi, dal jim regule (Mnich sázavský). Ostatně jak to s těmi základními listinami klášterů vzhledem na proměňování slovanských v latinské vypadalo, zaznamenal v díle: „Die Cistercienser“ týž Winter, jenž vydal dva spisy o Premonstrátech, na něž se autor odvolává.

Zřejmo, že mniši, předchůdci Premonstrátů v Litomyšli, neměli se západními Benediktiny nic společného a že jejich úlohou nebylo toliko káceti lesy, zakládati pole a louky, nýbrž plniti zároveň záměry Rostislavovy, Michalovy, Mikulášovy a bezpochyby i Bořivojovy, totiž pěstovati samostatnou a svéráznou kulturu jako na Sázavě a církví slovanskou pod záštitou sv. Stolice čeliti přechmatům hierarchie německo-císařské.

Na str. 19. ve čtvrté poznámce obviněn Boček, jako by pro Jelínka byl kroniku hradišťského mnicha Hildegarda zfalsifikoval. Jelínkovo dílo vyšlo však v letech 1838—1845; první svazek Bočkova diplomatáře vyšel r. 1835; za to ale Richterova: „Series episcoporum“ vyšla r. 1831, kde se Richter na kroniku Hildegardovu jako na pramen jemu známý odvolává.

Cyrillomethodějství, jehož účelem bylo, zameziti rozpínavost panovačných sousedů, zapustilo v zemích československých záhy hluboké kořeny, jež vypleniti vyžadovalo se strany německé mnohého a různého úsilí a násilí. Propůjčili se k tomu i někteří Přemyslovci, a mezi nimi nejúčinněji Přemysl Otakar II. Panovník tento, uděluje hojně povolávaným z Němec do měst živnostníkům různé privileje, rušil také občanskou rovnost na úkor selského rolnictva. V r. 1268 jal se rolnické zádruhy proměňovati v lány. Z pozemků zádruh a z občin odměřován pro jednotlivé rodiny jistý obmezený počet korců. Ten byl původ lánů. Z nadbývajících polností tvořeny dvorce, dědičné rychty, fojtství a podobné, jimiž podělováni po výtce cizinci, jimž uštědřováno panských výsad na úkor sedlctva a jeho svobody. Od té doby klesalo sedlctvo čím dál tím hloub v poddanství a nevolnictví.

S tvořením dvorců povahy feudální, jejichž zaváděním končí se doba slovanská a začíná (str. 62) u nás „právo německé“, ruku v ruce kráčela **kolonisace**, jejížto účelem bylo rozdáliti hranice Německa k východu a seslabiti živel slovanský v zemích království Českého. Že tomu tak bylo, dosvědčují následky, jichžto truchlícími svědky po sedmi téměř věkách jsme.

Nebýti neblahé kolonisace a toho, co před ní proti dotčené cyrillomethodějské slovanské organisaci ve způsobu „pudu Němců k východu“ podnikáno bylo, nebylo dnes ani děsných národních bojů v zemích českých, nebylo by ani k husitským bouřím ani k Bílé Hoře přišlo. Kdosi poznamenal: „Co byl pověstný kůň v Troji, to je kolonisace v zemích našich.“ —

Nepochopitelno, kterak autor, jenž si v úvodu (str. XI.) vytknul líčiti děje Litomyšle kriticky, mohl na str. 66. na příklad zaznamenati, že tehdy nikdo nemohl tušiti, jaké následky to (kolonisace a to ostatní) míti bude; kdežto přece historicky zjištěno, že, co Ottonové a jejich následovníci proti Slovanstvu podnikli, bylo pokračováním kolonisačního úsilí Karlovců, jehožto následky (Ottoni) dobře znali a tudíž netoliko tušili, nýbrž i předvídali tak, jak oněm Přemyslovcům známy byly, kteří „pudu Němců k východu“ nepřekáželi, nýbrž ho podporovali. Pročež krále české ve příčině této omlouvati není místné, jako není ani místné ani správné, když se tam dočítáme, že kulturní zájmy státu jsou přednější než národnostní.

Zásada tato mohla by snad platiti, kdyby při kolonisaci a při všem, co s ní souviselo a co jí předcházelo, bylo se jednalo o dobro státu českého; ale ono běželo při tom o jeho podřízení pod stát německý, a to prostředkem kultury cizí na zamezení přirozeného vývoje kultury slovanské.

Autor praví, že nesmíme zazlívati premonstrátskému klášteru, že na Litomyšlsko uvedl Němce. To také nikdo nečiní, ale dovoleno pozastaviti se na tom, že z Litomyšle byli vypuzeni mniši slovanští a na jejich místě usazeni kanovníci, kteří v řeholní poslušnosti plnili vůli představených,

povolných to orgánů německo-císařské vlády. Že by na kolonisování nebyl dostatek býval domácího obyvatelstva, tomu odporuje množství rodin, jež autor příčinou rušení zádruh (str. 25.) uvádí.

Zamlouval se nám úmysl, jejž autor v předmluvě projevil, že prost lokálního patriotismu při pátrání svém nedá se vésti než touhou po historické pravdě a vědeckém výzkumu; ale zdá se, že se na něm vyplnila pravdivost přísloví: „Omne nimium vertitur in vitium". Nedá se vysvětliti, kterak dr. Nejedlý mohl na str. 67 potřebu kolonisování odůvodňovati tím, jako by obývatelstvo slovanské bylo příliš pozadu bývalo a jako by v pokročilosti hospodářské nebylo mohlo se rovnati cizím osadníkům. Názor tento však jest docela nesprávný a nebezpečný, protože nepřátelé, předstírajíce ho, Slovanům jakoby inferiorním odepírají rovné právo. Nejnovějšími národopisnými výzkumy jeví se nauka o kulturní superioritě Němců a inferioritě naší na dobro vyvrácenou a výzkumy tyto dávají za pravdu Gallettimu, jenž v „Allgemeine Welthistorie" vydal svědectví, vyznívající v tento smysl: „Němci naučili se národnímu hospodářství, jmenovitě různým řemeslům, průmyslu a kupectví od Slovanů, začež jest jim však snášeti černý nevděk". O sv. Bonifáci pak se ví, že Němcům, pokud se týká zejména zemědělství, dával Slovany za vzor. Nesnadno vyvrátiti, co ethnografickým, archeologickým a anthropologickým bádáním každým rokem pevněji se stvrzuje, že Staroslované od pradávna samostatně se vzdělávajíce s úspěchem, byli v mnohoslibném kulturním vývoji přerušeni neblahými událostmi, mezi nimiž „pud Němců k východu" poslední místo nezaujímá. Že původní a svérázná kultura slovanská skvěla se a zářila ušlechtilostí, dovoleno vyvozovati z toho, že v její zdaru po mnohých stránkách měla podíl slovanská žena. Končíme poznámkou, že, co v knize na str. 25. o slovanské ženě proneseno, nesrovnává se s úsudkem Niederlovým v znamenitém spise „Lidstvo v době předhistorické" str. 626.

Přejeme si, aby autor, co jsme na jeho knize vytknuli, považoval důkazem upřímné úcty a uznal, že nás vedlo přísloví: „Pravdu si mluvme, přátele buďme".

Skvostné úpravě díla dodává zvýšené ceny čtvero map, znázorňujících: Litomyšlsko v XII. století, biskupství litomyšlské, Litomyšlsko v době biskupské a Litomyšl v době biskupské, dále dvě podobizny zasloužilých o děje města Fr. Jelínka a Ant. Šanty, pak několik pečetí, mezi nimiž vzbuzuje pozornost pečeť biskupa Jana Soběslava, na níž objevuje se vyzdoben nikoli mitrou, nýbrž korunou, což je důkazem, že údělní knížata na Moravě požívali práva koruny jako znaku hodnosti vladařské, která Soběslavovi přináležela na Bzenecku.

Ze života malého Slováčka. Lidopisné drobotiny ze slovácké osady, jež zaznamenává staré Slovačisko: Jan Michal-Dvorecký. Spisovatel proslul před 4 roky vydáním knihy: „O sv. Mikuláši", v nížto prokázal se netoliko bohoslovcem širšího světového rozhledu, nýbrž i badatelem dovedným v oborech staro- a lidovědy, a co knize zvláštní důležitosti dodává, i po stránce slovanského bájesloví, jehožto poměr ku křesťanství naznačiti se úspěšně pokusil. Spisek „Ze života malého Slováčka" není objemný, za to však s hlediště národopisného velmi cenný. Spisovatel připomíná tu své výchovy dětské, jež po výtce byla dílem jeho babička. Babička Michala Dvoreckého vylíčena tu věrně jako pravzor stařičké ženy Slovenky z Polešovic u Velehradu, jež ku zdárnému pěstování živého a nezbedného klučíka užívala pěsniček, dětských her a pohádek, vesměs vnaděných láskou a zbožností. Některé z písní těch (i s nápěvem), her a pohádek uvedeny jsou zde a tvoří vzácnou pokladničku národopisného zboží, jež spisovatel rozmnožil a doplnil záznamem různých obyčejů, zvyků a zábav, jež jako chlapec ve svém rodišti jmenovitě u tehdejší polešovské chasy pozoroval, jež však během posledních let šmahem mizí. Mluva spisovatelova je lidová, a jelikož obsahuje mnoho názvů původních, jinde neobvyklých, ale stářím ctihodných, zasluhuje spisek Michala-Dvoreckého i se strany našich filologů bedlivého povšimnutí. *—m.*

Zprávy spolkové.

Kronika muzejní.

„Vlastenecký muzejní spolek“ došlo před krátkým časem provolání národní rady české, v němž dokazuje se nutnosť utvoření „svazu osvětového“ pro Čechy, Moravu a Slezsko, jehož účelem by bylo sorganisovati a zdokonaliti osvětovou práci v našem národě.

Národní rada zřizuje svaz osvětový hlavně za tím účelem, aby to, v čem škola vzhledem k všeobecné vzdělanosti vůbec a ku osobitým zájmům národa zvlášť vyhověti nemůže, nahražováno a doplňováno bylo svorným úsilím intelligence naší a těch různých spolků, jichž úkolem jest pěstovati vše, co národ náš kulturně povznáší, jeho mrav zušlechťuje a blahobyt zabezpečuje. Jelikož olomucké muzeum veřejností vždy k ústavům toho druhu počítáno jest, uposlechl výbor zvláštního jemu svědčícího výzvu národní rady a uvažoval, čím by spolek muzejní záměrům svazu osvětového nejlépe vyhověti mohl a tu shledal, že vlastivědným snahám, řešícím palčivou otázku „od kdy jsou Slované na Moravě“, nedostává se dosud podkladu, který by poskytnut byl vydáním díla, v němž uspořádány by byly k účelu tomu starožitnosti na Moravě vykopané a jinak nalezené.

O tuto archaeologickou látku, jež by na spornou otázku tu odpověděti mohla, není potíž. Ku sbírání její dali zvěčnělí zakladatelé Dr. Wankel a prof. Havelka podnět a sneseno jí do různých muzejí s dostatek, ale třeba látku dotyčnou znalecky sestavenou publikovati, aby odborníci z různých nákresů vykopanin a jiných archaeologických nálezů moravských způsobem porovnávacím mohli zjistiti, kdy se příchod Slovanů do země moravské udál, jak to Dr. Josef Ladislav Píč vzhledem k Čechám ve velkolepém pětisvazkovém díle „Starožitnosti země české“ dovodil.

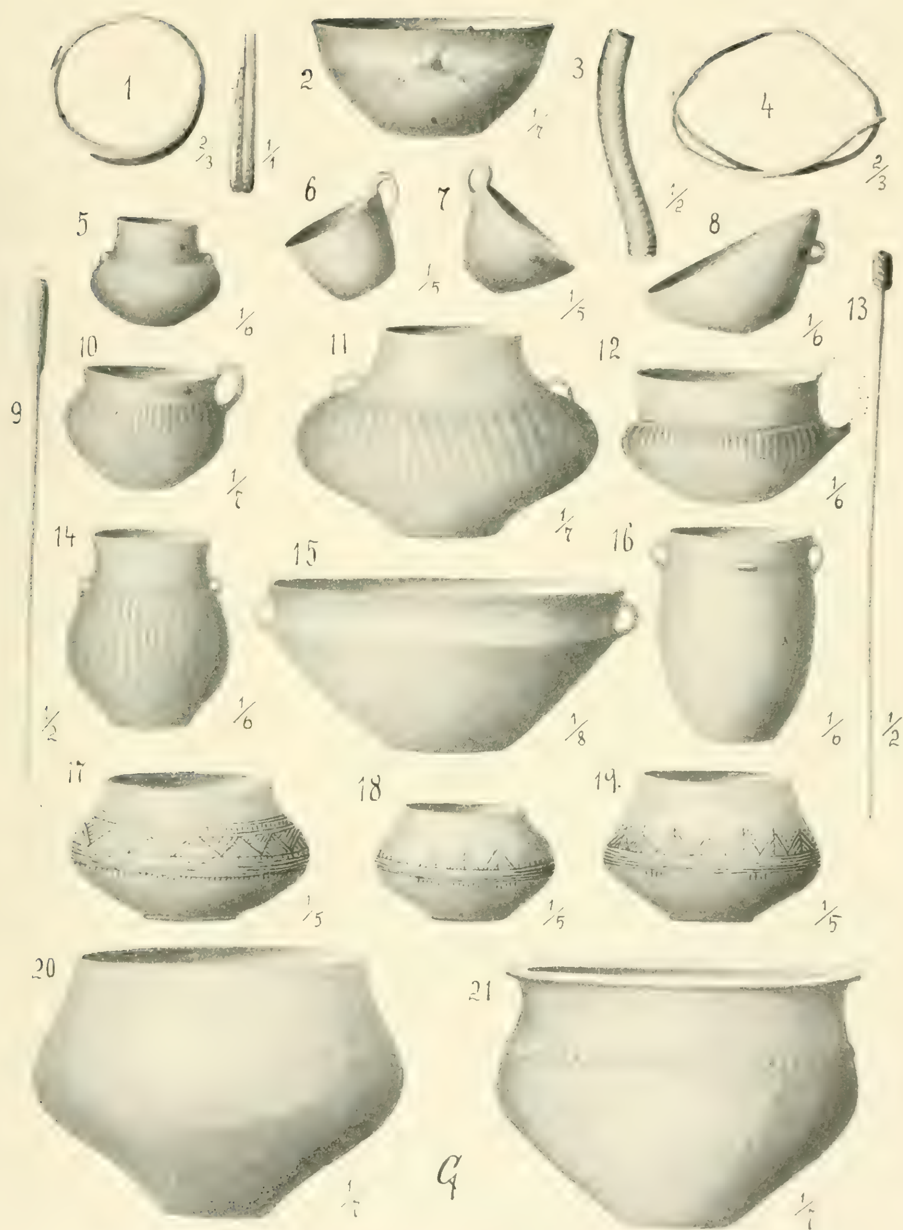
O vydání podobného díla pokud se týká Moravy, byť by v menších rozměrech, uvažuje výbor muzejní, aby jednak Morava v důležité této otázce neopozdívala se za Čechy, jednak aby záměry svazu osvětového podporoval a dán byl důkaz, že účelem sbírati starožitnosti není jen chovati je v Muzeu na odiv, nýbrž z nich porovnáváním vědecky těžiti a dějepiscům podávati neklamné prameny ku objasnění nejstarších dějin moravských, jež zajisté s českými dopadají v jedno.

Dílo, jehož vydání má výbor na zřeteli, obnášelo by asi 15 archů a znázorňovalo by praehistorické nálezy moravské asi na 60 tabulkách. Podnikne-li muzeum vydání díla toho, učiní tak v důvěře v porozumění obecenstva, jež mu zajisté náklad štědrou přízní nahradí. Náhradou bylo by, kdyby každý člen, jenž důležitost muzea se strany osvětové uznává, neobtěžoval, si aspoň jednoho člena získati, aneb kdyby mezi přáteli svými sbírku ve prospěch vlasteneckého toho ústavu zařídil.

MUDr. Antonín Hříbek,
t. č. jednatel.

Nákladem Vlast. spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem národní knihtiskárny Kramář a Procházka v Olomouci.

Z hrobů v Kostelci.

ČASOPIS VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. v OLOMOUCI.

 ROČNÍK ZA 4 KORUNY. ČLENUM SPOLKU MUZEJN. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

ČÍSLO 91. a 92. — SPOŘÁDANO v ČERVNU — ROKU 1906.

Předhistorické nálezy od Žárovic.

Napsal **Ant. Gottwald.**

(Tabulka I.)

V okolí vesnice Žárovic, ležící 2·5 *km* západně Plumlova při silnici okresní do Drahan vedoucí, již několikráte nalezeny byly různé předměty předhistorické.

Tak při lámání kamene ve Žbánově pod Hradiskem naproti „Rozsypané skále" našli v r. 1895 asi 20 bronzových náramků obroučkovitých čárkovanými skupinami ornamentovaných. Některé byly úplně uzavřeny, jiné částečně otevřeny.

V r. 1897 získal tu p. prof. F. Faktor velmi krásně patinované bronzové kopí.

V témže roce vypátral p. nadučitel Čičatka v osadě dva mlaty, uchované jakožto hromové kameny.

V Úsovském zámku uložen jest od Žárovic srp, náramek a dlouhá jehla s ouškem. Kde věci tyto nalezeny byly a zdali pohromadě či porůznu, známo mi není.

V červnu minulého roku byl jsem upozorněn na pozemky v „Poddubí", od bývalé kostipalny směrem k Plumlovu se nížící, položené rovnoběžně s říčkou Oklukou, kde při hlubším orání vyhazuje pluh na několika místech popelovitou hlínu z náramně chudičkých vrstev kulturních. Na povrchu polí těchto ani nejmenšího střípku neshledáme.

Počátkem zimy 1905 zakopal tu syn hostinského p. Růžičky na vlastním pozemku na několika místech na zkoušku a podařilo se mu naraziti na prostrannou jámu, již částečně otevřel.

Z jara letošího roku prokopal jsem ostatek a pátral po jamách dalších na různých místech, však bezvýsledně. Všude, kde zakopáno bylo, nacházely se v kulturní vrstvě velmi sporé drobné střepiny.

Prokopaná jáma měla přes 4 *m* v průměru a největší hloubka její byla asi 1·5 *m*.

Obsahovala četné kosti zejména ze skotu, vepře, srnce, něco kůstek ptačích, několik předmětů a dosti střepů, z nichž dle rozmanitých okrajů napočítal jsem, že zlomky patří nejméně 42 různým nádobám.

Veškeré střepy z jámy této vydobyté, až na jeden, náležejí nádobám vesměs na kruhu hrnčířském dělaným.

Téhož druhu byly i nepatrné zlomky na jiných místech vykopané: jen v jednom zákopu, v místě západněji položeném, vyskytl se i kus tlustostěnné misky volnou rukou hotovené a červené ucho z jiné nádoby, jež těsně pod okrajem vodorovně umístěno bylo.

Střepy z bezuchých hrnců a mis jsou celkem málo rozmanity.

Značná část jich (Tab. I., č. 17.) pochází z nádob z plavené hlíny zhotovených, na lomu buď červenožlutých neb šedohnědých, s povrchem z venku i se strany vnitřní leskle černě neb šedě natřeným a vyhlazeným. Téměř všecky tyto střepy jsou z mis ponejvíce s okrajem zakulaceným a vyvaleným. Jeden z nich je při okraji provrtán.

Misky hrubé práce, na povrchu drsné, mají lom buď hnědočervený neb černý, jsou hotoveny z hrubě hnětené hlíny s pískem promíchané. kraje mají rovné i velmi mírně ohrnuté. Jediný okraj je široký, plochý a upomíná na mísy od skrčených koster.

Nejvíce zbytků je z nádob hrncovitých s okraji stluštělými. Tyto mají velmi značnou přísadu tuhy, jsou obyčejně na povrchu černy (č. 12., 13., 15., 16., 19.) neb potaženy vrstvou šedou (č. 10.). Méně přiházejí se části hrnců hnědočerveně vypálených o lomu téže barvy (č. 14.), pak s lomem uprostřed černým a po obou stranách červeným (č. 20.). Jen jednou vyskytl se střep s okrajem stluštělým z plavené hlíny barvy popelavé potažený lesklým nátěrem černým. Na vnější straně mnohých z těchto nádob po celé výšce od hrdel ke dnu vedeny byly ozubeným kostěným nástrojem buď nedbale hrubé svislé brázdy neb pěkně vytlačeny užší rýhy.

Hrncovité nádobí zdobeno bývalo pod ovaleným okrajem na vysedlém pásku neb i na hladké ploše.

Vytlačená ozdoba sestává nejčastěji z oblouků na pravo neb na levo vypnutých, podobných písmenu C (č. 10., 14.). Ojediněle přichází okrasa sestavená z vtisknutých trojúhelníků (č. 12.), svislých krátkých přímek na vysedlém pásku (č. 13.) a řada klikatých čar povstalá pravděpodobně zatlačováním zprohýbaného drátu (č. 15.).

Větší šedý střep mezi dvěma obvodovými rýhami nese lomenou čáru (č. 18.). Též na spodu jednoho mírně vyvaleného okraje pod vodorovnou rýhou vine se dvojitá čára klikatá.

Z tlustostěnného cedníku zachoval se jen nepatrný zlomek s několika dírkami.

Úhledné je hladké dno nádoby z plavené hlíny na obou stranách černé, leštěné, netuhované s několika okružnými rýhami, povstalými při hotovení nádoby rychlým otáčením na kole hrnčířském.

V uvedené jámě vykopán byl jen jediný střep s uchem z červené nádoby volnou rukou hotovené, baňaté, s krkem rovným, poukazující na nádoby, jaké bývají obyčejny v hrobech rázu lužického.

Hliněné předměty získány byly tyto: Baňatý, na obvodu mělce zoubkovaný přeslen (č. 6.), několik přeslenů nepravidelně z tuhovitých střepů vykroužených s otvory malými (č. 2., 11.), velký kotouč vybroušený ze silného ryhovaného střepu (č. 4.) a polovice plochého přeslenu (č. 9.) upomínajícího na přesleny ze střepů vypracované.

Kostěné nástroje nebyly vykopány žádné. Naskytla se pouze uřezaná, ku konci přihlazená parohová výsada.

Z jemnozrného říčního kamene bylo tu jen zběžně udělané dláto (č. 1.) s jemným, neporušeným ostřím a z temnémodrého pískovce závěsným otvorem opatřený brousek (č. 5.) původně zajisté mnohem delší, na dávném lomu obroušený.

Při samé spodině jámy vykopán byl jednoduchý bronzový náramek ze silnějšího drátu zhotovený (č. 3.).

Kousky strusek, jakož i různé úlomky železa (č. 8.) roztroušeny byly v celé jámě, ale ne četně. Z nástrojů železných zachováno celé jen oboustranně přibroušené šídlo (č. 7.).

Na všech nalezištích se střepy téhož druhu v hejtmanství Prostějovském, jež poznamenal jsem v roč. XXII. na str. 26. t. čas., přiházejí všude hojně, někde zvlášť velmi četně zlomky z nádob popelnicových polí. Jen na Klemberku u Břesovic, v Háji u Vranovic a v Poddubí u Žárovic (kromě zmíněných dvou uch) jich není. U Vranovic vykopány hojné střepy, kosti a několik drobných kousků železa; nástroje zde nalezeny nebyly. Od Břesovic zasluhuje zmínky střep, pod jehož silně stluštělým okrajem v navrtané dírce vězí dosud přerezavělé železo.

Rok v naší chalupě v minulém století.

Snesl i zaznamenal **Jakub Lolek**, nadučitel m. sl. ve Zvoli.

Jaro.

Popeleční středou zrodí se uvnitř chalupy v blahé předtuše svěží, mladá naděje příštího jara. Vláda zimy trvá dále; den za dnem se svými kašemi a pučálkou olejem maštěnými, večerními písněmi s růžencem v ponuré nedočkavosti, líně v minulosť mizí. Jak jižní, „luhový“ zavěje nivou vánek, les šumem zabouří, slunce zahoří, roje včel z úlů, hejna vrabců ze zástřeší, kohouty na mrviště, děti pod přísiněk na záspí, odrostlé na dvořiště z dusných, temných, těsných zimních úkrytů vyloudí. Sněhový příkrov jižních strání pomalu a zvolna počíná strakatiti; na potoce led se bortí, puká, a ve krách po vodě se poroučí; v ovzduší skřivan v slunný den trilkuje, se nadnáší; chalupy vypuzujíce ztuchlinu, okna i síně dokořán otvírají; návsím drátař, sklenář, olejkář, semínkář, hadrlák, žid za obchodem pobíhajíce, se toulají a každý svým způsobem, svým hlasem se veřejnosti hlásí.

Nadešel březen. Vítr z břízy fouká. Skřivan ztichne, země nocí mrazem tuhne, ve dne v bláto řídne. Zafoukne „východní“, ve dne prach ve zlato suší, v noci zima ozim kruší; probudilé zimní spáče v brloh, opeřence k lidským příbytkům přihání.

Zaduní Josefův pantok, zašvihne jeho břitká siročina. Poslední ledy odplavou a volný potom řeky proud, niva prosta sněhu rubáše.

Počne rašiti angrešt, rozvíjeti bez. Jíva s rokytou stříbří jehnědami. Líska, olše, limba „cimbá“ pelovitými třásněmi. Bělá se sněženka s bledulí, zlatí podběl s kropáčkem, rdí se lýkovec s plicníkem, nebem ja-

terník se modrá; ambru v stínu loubí fialka dýchá, skromě k nebi chudobka prosebně o paprslek smilování se obrací. Chalupa chvatně zimní úkoly dodělává. Svobodní opeřenci vyhledávají místa ku hnízdění. Drůbež dvorskou hospodyně na hnízda nasazuje. Hospodář na pole mrvu vyváží, zahradu pořádá: ořezuje, šlechtí, sází, čistí stromy ovocné; schystává potřebné náčiní k setí, sváží z lesa i na dvoře pořádá potřebné palivo. Čeládka sad, jetelinu, louku uhrabuje, ke svátkům dům, stáje zevně i ze vnitř vykřtaltuje, vápnem bílí, barvou podrovnává, vnitřní zapuchlé prostory větrá. Při práci v přírodě čas rychle prchá. Přikvačila neděle Laetare, neděle družebná. Ráno vesele nad doškovými kalenicemi dlouhé hedvábné s vrcholků vysokých májí vlají fábory měňavých barev. Srdce dívčí rychle tepou. Dárek z lásky za nocí tajně postavený u mnohých byl očekáván, jiné překvapil, některé rozladil. Zvědavost myslí zachvívá, na mnoze dům opanuje. Dárek-li nedošel u dívky milosti ani porozumění, leží na večer v blátě a sok si věc nejcennější co trofei odnáší domů. [Ulomený vršek s pentlí.]

Duben svými přeháňkami sněhu, deště, krupek, svými mraky a slunečnem, blýskavicemi, nočními mrazíky, jest výmluvným nerozhodnosti zimy k odchodu svědkem. Zima jen nerada vládu popouští. Ale vesnická chasa ji na smrtnou neděli [zosobněnou v ženské šaty ustrojený slaměný došek] na pecných vidlech se zpěvem ze vsi vynese a obřadně utopí nebo spálí.

Předeslavši napřed bohdaly, divoké husy, špačky i sluky za nimi o květné neděli Jaro samo s palmou v ruce do kraje připutovalo. Jemu na přivítanou kde kdo s větví rokytových nebo jívových „kočiček" ku chrámu spěchá, jichž stříbřitá šeď v paprscích ranního slunce, potom rozvířený prášek pelový z nich, celou prostoru chrámovou plní jarní náladou a Jaro chorálem: „Hosanna, filio David" vítá. A když průvod s posvěcenými kočičkami vešel hlavními dveřmi v chrám, i Jaro se v něm uvelebilo, aby naslouchalo „pašijím". Evangelistův tenor, Kristův hluboký bas, děvečky vřískavý diškant, ženy Pilátovy alt, k tomu hlasy: Jidášův, Petrův, Kaifašův, Pilátův, hromový skřek Židův svou individualitou a timbrem dramatičnosť děje stupňují až ve slovech „Eli, eli, Lamasabathani" vzrušeni mysli v nábožném davu vyvrcholí a hrobové ticho nastane. Po mši Jaro roznesl dav po chalupách, jež ho s jasotem k sobě přijaly.

O svatém týdnu robotná práce, hlavně poslední tři dni, až na úkoly nejnutnější, odpočívala. Za to návsí hemží se mraveništěm dětské drobotiny; vylákal ji slunný, teplý den. Na potoce náhon za náhonem, splav za splavem, stav za stavem. Pod každým z nich mlýnským kolem lopatkovým proud vodní točí, čepy kladivky klepou, všechny vesele melou. Na trávníku ještě šedém jiná skupina hrají „tyčkrle"; kousek dále hlouček s rámusem opět a opět „sviňku" do důlka vpašovati se vynasnažuje; vedle jiní na prostranství hrají „laufmet" [metu], tamo „céjl". Na hromadě kládí jako much rozsazeno dívčí peleše. Hrají na prstýnek, na anděla, na čerta, na schovávačku, na slepou babu, na kupce a j. Po celý den trvá na návsí rámus, váda, křik, pláč. Teprve k večeru se skřehlými údy opouští návsí a stěhují se do jizeb za komandem maminky na kůtě.

Květnou nedělí zahájené tajuplné obřady církevní, zeleným čtvrtkem pokračují. Při mši velebný zvuk zvonů umlká. Nahrazuje jej řev a hluk dřevěných klapaček, vrkačů, hrkačů, brkačů. Nekonečná řada chlapců z celé dědiny táhnouc „hore dole dědinú" svými dřevěnými nástroji pekelnou provádí muziku, a zcela vážně svůj úkol — zastávati zvony — vykonává. Až opět v sobotu při mši zvony na věži se rozhovoří, hoši si po domech vyberou ve vejcích, suchém ovoci a penězích svou výslužku, a nástroje na rok na komoru uloží. Celý rok budou se těšiti na příští „klapání".

Jak o vánoční i velikonoční době má chalupa své obyčeje. Svěcené kočičky ráno na lačno polykané hubí kašel, odhánějí psinu, shánějí tlustý krk [vole]. Dům ochraňují před zlým duchem, člověkem nepřítelem. Svádí blesky i krupobití na lesy, neškodnou činí domácí žoužel. Při „pašiích" skály s poklady se rozvírají; zakopané peníze, plamenem viditelným hoří; rudné žíly drahého kovu na povrch země vyskakují; peklo se otevře a ďáblové na úklady lidem po světě rejdí.

Na zelený čtvrtek podělují kmotrové své pokřtěnce zbožím cukrovým, perníkovým a chlapce nezbytnou „sladkou žilou". Včelaři včely podřezují a přátelům na „koštovanó" posílají. Nemocným osobám však dárkem neposlouží: včeličky by umřely. Dárek medný dlužno s chlebíčkem požiti, jinak by „Pámbů nepožehnal" rojení.

O velkém pátku umívají se lidé před východem slunce na potoce a říkají: „Krista Pána na smrť vedou, v velký pátek před svítáním, přes potok Cedron ho ženou lotři s Židy s proklínáním." Pak kleknou pod některý na sadě strom a modlí se: „Šel Pán Ježíš na getsemanskou zahradu, položil na trávníček svou svatou hlavu. Na trávníček zelený, noční rosou skropený, na trávníček studený, rosou slzí skropený. Jesu Kriste, blaho naše, přivedli tě před Annáše, od Annáše zavedli tě před Kaifáše. Kaifáš poslal na tě Herodesa, zatím tesař kříž již tesá. Pilát umývá si ruce odsoudiv tě k kříži muce, na němž tvoje tělo pnělo, velké bolesti trpělo. Jesu Kriste skrze své umučení uděl mi hříšnému hříchů odpuštění. Amen." Po celý den panuje v chalupě neveselá, ponurá nálada. Nesmí se čím hýbati, nádobí umývati, smejčiti, práti, vařiti ani péci, oheň rozdělávati, řemeslná ani polní práce konati. Spasitel spí v hrobě a nic jeho klid nemá rušiti. Umřel-li kdo v tento den, osada strachem před požárem celá trne. Nemocní si v chorobě přitěžují, nechutné odvary pijí v doufání, že dobrovolné pokání zdraví jim přinese. Před spaním koním, kravám, kozám, ovcím běžnou vodou splachují se kopyta, aby se nedrobila.

I na bílou sobotu modlí se před východem slunce pod stromem na sadě za duše, na které nikdo nevzpomene. V chrámu světí se nový oheň, voda a dřevo. Při mši opět zahlaholí zvony a zavzní velebný chorál: „Alleluja, alleluja, alleluja!" Je to okamžik nejkrásnější, nejvznešenější celých velikonočních dnů. Duše je čistá, mysl přístupna, srdce pravdě nejblíže, neboť příroda sama, jak se zdáti chce, čeká jenom na tuto chvíli, aby všemu tvorstvu žijícímu pootevřela všechny země poklady jarní. Ozvěna z lesů, strání opakuje své „Alleluja, alleluja, alleluja" a za ní každá vymydlená chaloupka svátečně papouškuje: „Alleluja, alleluja, alleluja!" Návsím proudí vůně čerstvého pečiva a

ato teplá, osvěžující vábivka je nádílkou každé, i té nejnuznější, nejschátralejší z chaloupek. Honem ještě před „Vzkříšením“ se před „našima“ pozamete a když po průvodu, při němž hudba hlučně si vedla a rány v ohromné dřevěné bachraté dělo z ručnic pouštěné vzduchem otřásaly, lid na vše strany jako na drátkách se rozcházel, z každé tváře bylo vidno, že ráda by do nekonečna opakovala slavnostní „Alleluja, alleluja, alleluja!“

O božím hodě lačnělo se, až pokrmy v chrámu posvěcené mohly se požívati, a to se stávalo zrovna před obědem. Odpoledne hospodář s hospodyní roznášeli po poli z březového dřeva na bílou sobotu svěceného, urobené jednoduché křížky, stavíce je do ozimy s větvičkou svěcených kočiček, s přáním, aby Bůh naspořil a minulo krupobití. Svobodná děvčata kutí pod komínem na ohništi vaříce a barvíce na zítřek vajíčka do zásoby, pěkným rýsováním a vhodnými „povídkami skladanými“ je okrašlujíce.

V pondělí skoro z rána hospodář v chalupě načne „šmekustr“. Vymrská hospodyni, — aby jí vyhnal zlý jazyk —; za ním mrská pacholek děvečku, bratr sestru, děd bábu — aby pamatovali na očistec — a každý žádá odměnou po vajíčku barveném. Přispěchá kmocháček na kmotřičku, strýc na tetku, hůjček na hůjčkovou, přispíší si děti s vrbovou nebo sladkou žilou, všichni mrskají a po barevném vajíčku vděčně v odměnu vybírají. Je-li dopoledne v chalupách „tartas“, odpoledne na návsí je „boží dopuščení“. Roje mužské mládeže honí se za děvčaty a mrskají podle chuti. Kvikot, křik, mrsk, švih, klubko, rozběh, nadběh, hon, útěk, váda, pláč, skřek — až milosrdné dvéře vpustí nešťastné však obšťastněné „trpělky“ v nahodilý asyl. Ne na dlouho: vyrazí dvorem na záhumení jako by bezděčně, nastane opakování pokud v zásobě je jediné barevné vajíčko. Zmrskané, vyrabované moudře zdrhnou beze zloby. Chtícím křivda se nestala. Chtěli — co mají: hoši „mrskut“, děvčata právo naň — dnem zítřejším.

V úterý se scenerie obrátila. Děvčata měly „solo“ na návsí, ženy po domech. Užívaly svého práva s vervou vykořistivše privileje ženskosti s právem na ohled znamenitě.

Ve středu je mraveništěm dědina i její okolí. Hýbe se niva, houká stráň; zpívá pádol, směje se ozvěnou les. Jarní práce nastala v poli, každá ruka chápe se úkolu. Návsí páchne čerstvou mrvou, kolomazí, zahrady s polem dýchají čerstvě obrácenou ornicí. Hospodář, zapřáhnuv koně, učinil před nimi na zemi bičiskem tři kříže a napliv třikrát dobytku mezi oči, teprv rozevřel vrata i vyjel na náves a do polí k jarnímu setí. Před výjezdem ze dvoru podlézati neb přelézati „voje“, kde který člověk se varoval, jinak návrat z pole byl nešťastným. Přijeda na pole „forman“ koním nohy, kravám rohy čerstvou hlinou posypal, aby při práci neoslábli. Aby pluh dobře oral, spravil to na štědrý den z vazového dřeva vyrobený a do hřídele vstrčený „koléček“. Výhodu rannějšího nebo pozdějšího rozsévání věstily krátké neb dlouhé stopky sedmikrásky [chudobky]; jarní pšenici nejlepe síti, když hrušeň raší. Ostatně vládlo všeobecné pravidlo: „Na podzim zapraž, na jaře zasmaž. Na podzim do blata, na jaře do prachata.“ Rozsévač s rosívkou na rameně než počal zrno vrhati, rozsel ho na kraji lánu ve tvaru kříže a modlil se: „Pane Ježíši Kriste,

račiž toto boží osení požehnati.“ Kdežto na rozsévání brávala se obyčejná plachta — rozsívka, na pšenici vždy nástolní ubrus. Při návratu z pole domů a po vypřáhnutí dobytka nesměly „váhy“ zůstati viseti u pluhu neb vozu. Dobytek by si, maje za to, že je zapřažen, řádně ve stáji „neodpočal“.

„Staří na pole — chůvy na náves.“ Hoši i děvčata vytáhli s ošetřovanci svými všichni na náves, nechavše doma skřítka s hadem hospodáříčkem na hlídání. Jedni zavinuti chůvkou chovají, jiní na zádech svěřence nosí. Tamo „kviká“ kolečko trakače, na něm v koši připevněném k šibeničce sedí v peřinách zamumlán malý světoobčan; jiný se vozí na kolečkách a nejšťastnější odpočívá v kočáře, prkenném truhlíku na čtyřech špalíčcích na místě řádných kol se pohybujícím. Řádný cumel, lněný, uvařenou pšeničnou krupicí naplněný hadřík je nezbytným atributem ošetřovanců, jímž se „řvoucí“ mladoobčan konější, jízdou po hrbolatém návsí uspává. Křiklounům přes všechnu drsnou výchovu baculaté tvářičky i pod špínou jablíčkem se zardívajíce zdravím kypí. Ano: „Čistý vzduch — boží duch“.

Teplý „luh“ [jižní vítr] přivál s blesky a hromem před sv. Jiřím bouři. Přispíšilo si teplo i přenáhlilo se. „Co před Jiřím nakyne — Markem pohyne.“ Nastoupivší po první bouři couravá sprška rozvalila chladno, ztížila úkoly, oddalila cíle, položila tíseň v duši. Leč ne na dlouho. Mraků cáry se roztrhly, odplavaly, slunce zajásalo a několikadenní plouhota s chladnem se poroučejí. Skrytý hmyz se vykrádá, pažit rychle bujní, stromy okatě raší, háj zpěvem se ozývá. Laštovice šipkou vzduchem se mihá, žežulice kuká, zaseté zrno vykukuje, blatouchy s orsejí se zlatí, keře vůní dýší, slunce plá, teplý vánek věje, toť příznaky, že máj se blíží Na přivítanou jemu v předvečer hospodyně okrašluje dům březovými, na polo rozvitými větvemi, hospodář chystá výhon, chasa staví máji, pastýř naplétá bič, hotař spravuje svou boudu, děti pálí „čarodenice“.

Pověrečný názor lidu zná osoby — které více vědí, než chleba jísti — totiž takové, které rozumí tajemným silám přírodním a neumí-li sami čarovati, že aspoň čára a čarodějnice poznávají a jich úmysly zaříkáváním a různými předměty dovedou hatiti a pak mythické osoby v podání. Prvnější třídí na „vědomce,“ „božce“ a „čaroděje“.

Vědomci, pastýř s hotařem, oba prvním květnem nastoupili ve své povolání. Toto bývalo v rodině dědičným. Z pověry lid se jich obával; bál se jejich vlivu. Proto nebylo koho, kým by byli s chleba sehnáni: neměli konkurentů.

Pastýřovými atributy byly: kožená kabele, trouba, bič a hůl. V kabeli nosil potravu a přechovával čarovné byliny, jimiž dobytek léčil. Dědičností stavu v rodě šířily se lékařské vědomosti podáním z otců na syny, tak že pastouška bývala pro vesnici všeobecnou lékárnou. Troubou z volského rohu dobytek na pastvu vytruboval a bouřné mraky rozháněl a zaháněl. Bičem „čarodenice“ od stáda odháněl, „róchánim“ zlé duchy plašil. Holí stádo ovládal a nemoci porážel. Proto každý kus měl moc čarovnou. Hůl byla seříznuta s hrobu samovraha; kabele z jezevčí kůže o sv. Lucii zabitého; násatka [bičisko] z větve klokočové, bič z provazu oběšence. Své čarovné moci získaly již svou látkou, potom použitím všech o štědrém večeru

možných prostředků. Čarovná jich moc byla upevněna a nezničitelna. Pastýř vyznal se v bilinách, znal jich jména i léčivosť. Sám léčil při dobytku různé vnitřní i zevnitřní neduhy. Řezal ječmenná zrna, „návočník", pouštěl krev, lámal a piloval zuby, řezal rohy a j. v.

„Hotař" míval v poli svou boudu. V ní míval putnu na vodu, obušek, motyku, karabáč a provaz. Na střeše v službách hromosvodu netřesk. I tu každý kus měl svou kouzelnou moc a proto také nikdo bez vnitřního mrazení do boudy nevstupoval, neboť hrůza z nástrojů opravdovsky, dle výkladů majitele, jen čišela. Putna ze dřeva osykového mívala obruče vazové. Motyka s toporem dříšťálovým, obušek jalovcový. Bičiště ke karabáči „panáčkové" [brslenové]; karabáč upletený z řemínků kůže hadí; provaz z konopí poskonného, nebo z lýčí. Vodou z putny zvířata v kámen začaroval; obuškem žoužel omračoval; karabáčem hady sháněl i rozháněl; provazem „hastrmana" a podobné jemu bytosti svazoval. Uměl přičarovati myši, chrousty; znal přimraziti zloděje a vypátrati jeho skrýše. Prodával hadí, ještěrčí, žabí sádlo a potom různé masti bývaly u něho hledaným zbožím. Byl-li při onemocnění koní brán v potaz kovář, k hovězímu dobytku na léčbu chodil pastýř, k ovcím ovčák, k vepřovému dobytku vyprošován býval hotař.

Prvním májem vždy započala pastva dobytka. Než dobytek opustilt stáje, provedly se mnohé čarovací obyčeje. Každému dobytčeti dáno po kousku svěcenou solí osoleného chleba; nakouřeno hadí kůží a podrbáno svěcenou kočičkou, to proto, aby ho nikdo „nepřehlídl", [neuřknul], kolčavka „neofoukla" a střečci neštípali. Na práh položena kopisť — aby se zvíře neotlačilo. Z vesnice stádo překračovalo natažený provaz, — aby nezabloudilo. Na pastvišti pastýř stádo obešel a při tomto obcházení hlínu ze hřbitova trousil, — aby se neplašilo, nerozcházelo. Ostatní okolnosti, na př. trkavosť, měl na starosti kouzelný obušek.

Zdar chovu dobytka závisel ovšem nikoliv na pečlivém a rozumném a rozmyšleném jeho ošetřování, ale všechen řízen býval tajnými, kouzelnými vlivy, ať dobrými, ať zlými. Tyto poslední neškodnými učiniti, bývalo nejpřednější i stálou snahou všech, kteří chovem domácích zvířat se životně zabývali.

Koně krmili se obrokem, v němž přimíchán býval prášek ze suchého „letopéře" [netopíra]; napojovali se vodou solenou svěcenou solí; hladili se srstí suché „krtice" [krtka], aby byli tučni a srsť „grošatila". Zástavu močovou předcházeli odvarem „ovčích bobků". Svařeninou slepičince, vrabčince, sazí, hadího sádla, terpentinu, bílku hojili koliku. „Myši" léčili mastí z kamenného oleje [petroleje], vosku a „terpetýnu", zašlap mastí z loje, vitriolu a zaječího sádla, rozpukané kopyto blátem a octem s močůvkou. Mladého koně při prvém kování krotil kovář olověnou kulkou v ucho spuštěnou, jíž se byl samovrah o život připravil. Před mouchami, aby neštípaly, koně natírány odvarem zlatolýčí a „kobylího mýta" [kobilí máta]. Zhřebnosť kobyly zabezpečována odvarem pýřavky, bukového listí, divizny s bílou jetelinkou. Vylíhlé mládě otřeno podolkem od košile, aby ho nikdo „neuřknul". O dobrou chuť k žrádlu bylo postaráno, smíchali-li se s obrokem sušení žlutí „brablenci." Bujného koně míval hospodář, který každý měsíc z dásní mu pouštěl krev pušťadlem ze železného „zerzavého řebíku"

na hřbitově zvednutého urobeným a vrabčí krví pomazaným. Pro ostatní nedostatky s chorobami měli universální prostředek tento: Devět „vobřislových" hlav [suků] na bílou sobotu v běžné vodě namočených, potom v ní uvařených, pustili po běžné vodě, aby je odnesla. Zbylou vodou koním chřípě natírali a tím je oproti všemu zlému zajistili. Proti zlodějům bezpečným byla zámkem závora svěcenou křídou poznamenaná zvláštními runami, jež ovšem nikdo jiný načrtati neuměl, leda člověk vědomec, na př. hotař, pastýř, ras, pytlák [rápčík] a t. d.

Nadmutý dobytek zachraňovali travní plachtou, se kterou děvečka nebo kdos jiný v noci Filipojakubské, když kapradí zakvítá, na mezích rosu stírala. Na nemocné dobytče položena a vodou studenou navlhčována, vykonávala žádaný účel. Kouzelnými bylinami bývaly: netřesk, divizna, přítržník, jitrocel, hadinec, laskavec, kapradí s leknínem.

Vepřový dobytek dobře prospíval, pakliže hned za mlada mu naříznut byl ocásek a krví se zvíře počmáralo. Dobrý „rup" zabezpečoval prášek z říční škeble, račích klepet ku žíru přidávaný, potom odvar šalvěje se syrovátkou v nápoj přimíchaný. Uhrovitosť nepřipustilo olšové koryto, mor zaháněl semenec s pomyjemi. Zástavu odvracelo jezevčí sádlo, hlísty ničil cicvár. Mimo několik tu poznamenaných užívalo se ještě léků homeopatických, zvláště, když měly čeliti neduhům, jichž původcem byl zlý člověk, anebo nějaká „čarodenice". Při podobném léčení užíváno zvláštních formulí zaříkacích, jež bývaly tajemstvím rodinným a mi zůstaly neznámy.

Zničiti hraničný strom — obyčejně vřelou vodou — považovalo se za hřích rovný s křivou přísahou. Zničiti tím spůsobem ovocný strom v zahradě, znamenalo v roce smrť. Žena v době menstruace vylezši na strom, zničila ho, že do roku pozaschl. Ukradnouti stromu první plody, bylo pro příště navždy ho učiniti jalovým; opadalo-li takové ovoce zralé samo, v budoucnu byl rok co rok „zarozeným." Křižující se větve jsou neplodny; větve se troucí znamenají duše v očistci. Onyno i tyto mají se uřezati. Nestane-li se tak, strom pláče [slzí mízou] a znenáhla zachází.

„Zázračná tetka" [bohyně] od neduhů a nemocí pomáhávala zažehnáváním. Dělávala kříže rukama a při tom se modlívala. Byla s boží pomocí učitelkou kouzel a čarů, tedy opovědnou sokyní zlého ducha a čarodějnic. Koho čarodějnice nějak zle se „dotkla", nikoliv „dochtor" — ten pomoci neuměl! — nýbrž tetka byla následována a nejen že neduh zažehnala, zároveň ale také čarodějnici „poznamenala," že do nejdelší smrti se jí odnechce čarovati. Vypátrala za „dobré slovo" zloděje, „rozvazovala" starou, sháněla novou lásku i volána byla naposledy tam, kde „vědomci" se svou moudrostí bývali u konce, aby pomohla — nebylo-li, jak říkávala — — již pozdě! Znalosť povah lidských, duchapřítomnosť, zkušenosť, ochota, nezištnosť pomohly jí k věhlasu, že bývala ku výpomoci doprošována jak chuďasy tak i boháči. Pomáhala všem, sobě ovšem nejvíce a měla se — — dobře.

Nejvíce obávány, protože dle mínění lidu jizlivě se mstící na zdraví neb statku člověku škodu způsobovaly, bývaly „čarodenice". Bájilo se o nich vše možné i nemožné. Tak v noci Filipojakubské shromážďovaly se na některém pověstném místě z celého okolí k poradám i zábavám s čerty, vydávaly účty z jich činu a braly radu k novým, jež nemohly býti než jen zlými, neboť každá z nich [čarodějnic] od-

řekši se Boha a zaprodavši se tomu „rohatému“ na újmu svých bližních „sobě“ prospívala, je trápila i pronásledovala. Lehko k pochopení, že lid, přijda v neštěstí, utrpě škodu, nehodu přičítal vlivům kouzelným, snažil se rozpoznati, kým ze zlých lidí byly zaviněny a takto škůdce v pravé podobě seznati, neboť na poznání a přesvědčení v tom vzhledu závisel vždy, teprv zdar a seznána cesta, jíž bylo se ubírati, aby vliv mohl býti vybranými prostředky proti ne-li úplně paralisován, alespoň seslaben.

Protiprostředků, řekněme protiléků, nebývalo nedostatek. Těžším, nesnadnějším bývalo rozpoznání, kdo škodí: „vědomec“- čili „čarodeniče“? aby protiakce byla výsledná. Svěcené kočičky, taková křída se solí, libeček, černobejlí, toten, krvavník, vrbka, mateří douška, truskavec, laskavec [mužská láska], divizna, vřes, hadinec, klokoč, vaz, kapradí, jalovec, mladé májové výhonky jedlové, posed a j. bývaly různými prostředky, proti různým případům kouzelným a hojně jich užíváno. Chalupy jedna druhou z úmyslného škůdnictví vzájemně se podezřívaly a vždy touhou hořely něčeho jistého a případného se dopátrati, nalézti niť, jež by je k samému škůdci dovedla. Uvnitř myšlenky háraly, činnosť kvasila, než zevnitř plamen nevyšlehl, z kvasu těsto nebylo: Vzájemná obava, společný strach k vyzrazení — čarovaly všechny! — dusily vnitřní žár, mírnily kvas, aby nepřetekl. Obojí zůstalo pod „křidýlkou“. — — —

První máj, lásky čas. Zahrada raší, rozvíjí se les. Příroda chystá se do květu. Balbokáči, smetanky, hvězdičky, řeřicha, sasanka a j. pyšní se krásou svého květu. Hmyz rojem bzučí, drmotýly vzduchem plují. Skvoucí slunce plá, paprsky vzduch ohřívají až se teplem tetelí. Krása se chlubí, vůně se šíří: člověk okřívá. Rozsetá semena pohodou zdárně se vyvinují, jarní život bují. Třídenní modlitbou k Všemohoucímu ve dnech křížových procházkou polem naděje ve zdar úrody se tuží, za niž četná procesí vroucně prosí. Ještě lněné semínko čeká na zasetí. Však po ledových mužích i naň přijde řada a potom nastane krátká, po úmorné práci, úleva. Jízba je opuštěna — práce soustředí se více na dvoře. Hospodář pořádá včely, hospodyně mladou drůbež. Nevystačuje-li s obvyklými, obyčejnými prostředky, sáhne se k výpomoci kouzelné. Májové roje vynutí si hospodář kozím mlékem. Neosvědčí-li se ani tento prostředek, dá do česna hřebík z rakve na hřbitově sebraný a — včely se rojí. Proti „vyloupání“ chrání včelín hedvábnou nití kolkolem nataženou v době od štědrého večera do bílé soboty. Hospodyně slepici-tulačku zanášivou slámou ze „smrťáka“ [došku o smrt. neděli vynášeného] k domácímu „hnízdu“ přimrazuje; „kvokavou“ vodou z devíti studní léčí. Vejce nasazuje nejraději ještě na teplou slaměnku od chleba, nikdy na „štíra“ [souhvězdí]. Přeje-li si víc kohoutků neb slepiček, staví slaměnku do džbera, škopku, na slepičky do řičice. Kačeny zanášejí kam která. Na vejcích sedí, jak prťák na verpánku — proto káčatům z trestu dává se macecha. Různé a bohaté jsou prostředky na ochranu drůbeže, kuchyně na kouzla je čilá a vynalézavá. Život v ní dýchá celou přírodou, jež jest zosobněním všeho ve všem, pravé universum.

Zvířata, rostliny, nerosty, všem duše lidu, zosobnivši si je dle pomyslů, postavila horoskop a z něho si učinila svou představu podle analogie. Otáčející se květ slunečnice za sluncem skytal obraz lehké

ženštiny — „běhny", podzimní květ ocúnu [naháč] ukazuje „nestydu". Potměchuť páchne „vilností", kapradí „pořádaným manželstvím." Kopřiva znamená ženu „svárlivou", jitrocel ženu „moudrou". Otčím zlý po smrti stává se rokytou, takáž macocha jívou, pastorek vrbou, otec bezdětný topolem, taková matka „volevou" [limbou]. Jedle páchne úmrlčinou, jalovec hadinou. Akát, dřišťal, osyka, bříza jsou stromy prokleté, brslen keřem začarovaným. Vaz krotí zlo všeliké, lípa je chráněna od blesků, buk jimi vyhledáván. Slzička vydává vůni do východu, šípek celý den, fialka do prvního zahřmění. Pšenici s hrachem na svět přinesli andělé, pchálí a námel zlí duchové. Břečtanu, kapradí, posedu, klokoči „čarodenice" se uhne, na jetelový čtyřlístek štěstí se lípne, ani nepípne. V domě cvrček štěstí cvrkotem láká, utišením smrť přivolává. Včela umírá, „brablenec" jí kopá hrob. Černý „drmotýl" je duší samovraha, strakatý utracených zločinců, bílý duší nekřtěňátek. Ropucha je zakletá „čarodenice", ještěrka „fouká" neduhy; had je ďáblem a „kouše"; ale had „hospodáříček" je domácím „skřítkem". Kde se zdržuje, tam štěstí kvete. Straka věští při domě svádu, ťuhýk smrť, bukač vojnu. Plýska [třasořítka, konipásek] přivolává teplo, žluna déšť. Kukačka peníze jistí, sojka roznáší. Kavka křivě svědčí, čejka padlém dívkám se směje. Čáp přináší chlapce z rybníka, děvčata vrána z lesa. Strakapúd prorokuje svatbu, havran křesť. Netopýr ssaje krev, noční iaštovice [lelek] střebá z vemen kravích mléko. Oheň [požár] jest vůle, blesk prstem božím. Noční bouře na spáče výstražně volá: „Vstaň i rozsviť! Ne-li ty — — jistě já!" Plamen blesku mimo mléko od černé krávy nic neuhasí. Hromový kámen teprva sedmý rok ze vnitra země, kam zapadl hluboko, na světlo vyleze. Nálezce takového je do smrti obštastněn. Při „zátmí" [zatmění] padá mor a otravuje studně. Kométa věští vojnu, severní záře [krvavá] „koleru". Nejnešťastnějším z nešťastných dní v roce je každý pátek. Každé počínání tím dnem jde v prospěchu nazpátek.

V ústech a myslích lidu zachovaly se četné pověsti a představy i o různých bytostech mythických, jež podle víry lidové oživovaly okolí člověka a různým spůsobem vlivně na jeho osudy působily. Tak mnoho se mluvívalo o domácím skřítku hospodáři. Odtud povstalo rčení, že nebylo ani skřítka doma, když neštěstí bylo se přivalilo. Skřítek byl strážcem domu uvnitř, „zmej-plivník" chránil dvůr. Nebyl-li doma, zahostil se hořký hosť — požár. Divé ženy, jako polednice, klekanice, kradly nemluvňata, a cizí, ohyzdná, přihlouplá za ukradené vyměňují; diví muži „houkali-hukali", divě v lesích za poledne nebo půlnoci lovili. Mor představovali si v podobě ženy s rukama „bez masa", na prstech „krahůlčí nebo jestřábí pařáty". Smrť si představovali jako ženu v bílou plachtu oděnou a němou. Vichor spůsobovala krvežíznivá žena Meluzina, vody obýval lstivý vražedník „hastrman". Jiná žena — „Můra", její sestra „Koutnice" bývaly postrachem šestinedělek; „Sutka" vítána, neboť přinášela nemluvněti klubko štěstí. —

Letnicové svátky kvapem se blíží. Jaro dokonává. Příroda vyprostíc se z havu mládí, spěje pod světlem a teplem životodárného slunce, aby se přichystajíc vydati mohla počet z vladařství svého, z bujnosti a práce své. Krása minula, mladosť zašla jako vše na světě. Vědomí, že krása nesytí, a že opět na příští rok nám se přiblíží nynější zašlé jaro, člověka při loučení se s ním smiřuje. Ale krásné bylo — kdo ho chápal!

K otázce slovanského bajesloví.

Jakou důležitosť měla mythologie starých Řeků a Římanů, vysvítá z toho, že na ní zbudován jest celý klassicismus, který si vůbec bez mythologie ani mysliti nemůžeme. Jako všechny starožitnosti státní a privátní, tak i starožitnosti sakrálné jsou jedním ze stěžejných podkladů celého klassicismu, tak i mythologie a s ní souvisící přesně vyvinutý a důmyslný kultus jest pro celou kulturu klassických národů pevným základem. Z četných dokladů tohoto tvrzení uvedu toliko věštírnu delfskou, kteráž, zvána jsouc „okem Hellady“, na základě kultu Apollinova nebyla toliko středištěm vší bohoslužby a všeho náboženského života starých Řeků, ale ona byla středištěm celé tehdejší kultury řecké, její vysoce vzdělaní a zkušení kněží byli hlavními šiřiteli kultury a vykazovali vší politice a všemu duševnímu životu starých Řeků pevný směr, ano k nim i císařové římští neostýchali se, obraceti se v záležitostech naléhavých. A když veskrz praktičtí Římané počali budovati své náboženství a vypůjčovali si, kde co dobrého shledávali, sáhli jako ku hlavnímu zdroji k mythologii řecké, kterou dle svých poměrů a potřeb upravovali, měnili a rozšiřovali. A toho jistě by nebyli učinili a byli by snad přestali na tom, co u domorodých Etrusků, Latinů a j. národů nalezli, kdyby mythologie řecká nebyla měla tak hluboký význam a tak velikou důležitosť. Bylatě mythologie již Hesiodovi vítanou látkou, aby pode jménem Theogonia (původ bohů) vzdělal cennou báseň, která se stala téměř hlavním základem vší mythologie a bohoslužby, řecké. A po Hesiodovi povstali mnozí jiní, povstali i slovutní učenci filologičtí, kteří o řecké mythologii památná díla sepsali a tak nejlépe ukázali, jak vysokou cenu měla mythologie řecká pro celý klassicismus a jeho, a tudíž i naši kulturu.

Nedivno někteří-li němečtí učenci, uvažujíce, jaká uctivá pozornosť a píle od mnoha století na nesčetných středních i vysokých školách u všech vzdělaných národů řecko-římskému bajesloví a z něho vyvozované kultuře klassických národů se věnuje, zatoužili německému národu zjednati taktéž věhlas vlastní kultury. Avšak brzo shledali, že jí (kultuře) musí zjednati základní pověsť vlastní mythologie. Tato touha svedla prof. Schirmeisena, vydati spis: „Die Entstehung der germanischen Göttergestalten.“ Zřejmým účelem knihy jest pravěký původ německého bajesloví smysliti, z něhož jako u Řeků prý samostatná kultura německá vyrostla. Paní Miloslavě Procházkové, jež od delší doby odborné studie o slovanském bajesloví koná, neušlo, že prof. Schirmeisen ze slovansko-pohanských nebes několik bohů vynesl a jimi mezery v německém bajesloví vyplnil. Choulostivý příběh tento dal naší odbornici podnět ku sepsání stati „Z pravěku“, jíž v předešlém dvojitém čísle našeho časopisu výslovně za tím účelem bylo vykázáno místo, aby u nás otázka bajeslovná uvedena byla na přetřes a kritického rozluštění doznala. Stanovisko, jež pí. Procházková ve vážné této příčině zaujala, jest od dosavadních názorů našich mythologů tak odchylné, že nemohlo nevzbuditi pozornosť kruhů, jichžto znalosť mythologie jest povoláním. V čísle 6. t. r. „Pozora“ potkali jsme se s námitkami, jimiž některé vývody hovíce zásadě: „audiatur etiam altera pars“, a na důkaz nestrannosti, s jakou Muzejní Časopis se pravidelně vědeckých

sporů účastní, neváháme pochybnosti kritika v „Pozoru“ tím ochotněji doslovně uvésti, poněvadž slušně proneseny jsou, jak to důležitosť předmětu vymáhá.

Věc je převážná a není lhostejno, jak se o ní v kruzích intelligence soudí, jmenovitě ve školách učí, v době, kdy otázka slovanská vystupuje v popředí dějin světových. Proto, majíce na zřeteli, že jediné rozebíráním a tříbením možno záhady historické řešiti, aniž bychom se obranných výzkumů pí. Procházkové nepříznivě dotýkali, aneb je v pochybnosť brali, uznáváme slušnou povinností, připamatovati, že ze všeho, co doposud o slovanské mythologii bylo psáno, vysvítá, jako by v ní mnoho původního nebylo.

Všechna božstva slovanská, o nichž obyčejně se pojednává, vyličují se jako pouhé přizpůsobeniny mythům jiných národů, tedy jako výplodky národů cizích. Jinak věc snad ani se nepojímala a Slovanům v minulosti po většině jen málo iniciativy se přisuzovalo. Jsouť bajeslovci na př. Naruszevicz, kteří tvrdí, že pohanští Slované své bohy a své náboženství přijali s části od Římanů, poněvadž o jejich obyčejích slyšeli, s části od Němců, jmenovitě od Sasů, s nimiž sousedili. A s ním souhlasí většina starších bajeslovců. Pokud nebyla germánská mythologie vyvinuta, myslilo se vůbec, že slovanské zjevy mythické pouze od řeckých a římských jsou odvozeny. Později opět spatřovala se ve slovanských mythech pouhá kopie mythu indického. Dobrovský na příklad vyjadřuje se v ten smysl naprosto jasně a určitě: „Všechno slovanské pohanství jest indického původu. Bez indického náboženství není možno, aby se slovanské bajesloví vůbec vysvětlilo.“ I podivuje se tomu dokonce, že nepřipadlo ještě slovanským mythologům, aby slovanská božstva hledali v Indii. Ba i Šafařík se vyjádřil, že slovanská mythologie připomíná „indickou“. Že ve slovanských mythech zahrnuty jsou staré mythické živly orientálské, shledává také Ritter; ale přes to, že připouští, že Slované od pradávna v Evropě sedí, jejich autochtonství v Evropě přece popírá, jelikož dle jeho mínění Asie jest kolébkou lidského pokolení. Přece však připisuje Slovanům také mimo to ještě jiné živly, právě proto, že od pradávných časů Evropu zovou svou vlastí, a duch tak velikého národa kulturnímu vlivu jiných národů uniknouti nemůže, s nimiž do styku přichází, jako rovněž nemůže své názory o Bohu, o světě a životě němě v sobě utajovati. Görres spatřuje příčinu toho, že Slované tolik orientalismu ve svém náboženském kultu jeví, přímé příbuzenství slovanských kmenů se sousedními Asiaty. A podobně soudí i jiní ještě. Ale přece neodvážil se doposud žádný, aby věc po této stránce náležitě probral a vysvětlil, snad proto, že pokus Hanušův tímto směrem příliš příznivého přijetí nedosáhl.

Neidentisovali-li naši mythologové slovanská božstva s indickými, snažili se chaos slovanských živlů mythických v jakýsi systém uvésti tím způsobem, že je srovnali podle hodnosti božstev řecko-římských. Jiní, nevědouce, kterak by vybředli z toho chaosu, srovnali je prostě abecedným způsobem, na př. Popov, Tkaný a j., aneb prostě za sebou je probírali a v hlubší rozbor jejich původu se nepouštěli. Za takového pěstění slovanského bajesloví rozhodně nebylo možno, aby člověk nabyl o něm jakéhosi lepšího pojmu a tím méně, aby spatřoval v něm mnoho původního. Zaráží to tedy přímo, staví-li se slovanské bajesloví pojednou v jiné světlo. Člověk, navyklý jinak na věc nazírati,

přirozeně ubrániti se nemůže jisté pochybnosti. zda-li jen to vše je také skutečně takové, jak se líčí?! — Rovněž jako je nepochopitelno, že by archaeologové, jazykozpytci, ethnologové, sociologové atd. tak dlouho blouditi mohli na cestách chybných, kdyby názory t. zv. autochtonistů byli tak naprosto správny. Vždyť máme mezi nimi i zvučná jména, na př. Miklosiče, Jagiče, Vocela, Virchova a j. a j. Virchov ještě na anthropologickém sjezdu v Bukovci roku 1897. se pronesl, že tou dobou, když vzdálili se Suevové z východního Německa, země jejich Vislou počínajíc, až po Labe pustinami neobydlenými zůstaly, a že Slované se tam usídlili teprve v 6. století. A totéž opakoval roku 1900 na anthropologickém sjezdu v Halle na Sále, tvrdě, že žádný fakt k tomu nepoukazuje, že by Slované kdy byli pronikli až k Rýnu, nýbrž že dále se nedostali než k pramenům Sály a sousedních řek až k severnímu Bavorsku. Také Andrée popírá, že by místní názvy v Německu ze slovanských Vend, Vind, Venden, složené, jako jsou na př. Vendeburg, Vendhausen, Vendenstrasse byly v souvislosti s Vendy. A což teprv Voss z Berlína. Ten má za to, že Němci dobrovolně Slovany přijali, že jim dovolili, aby se množili a že jim svou zemi bez války postoupili. Skandinávský archaeolog Montelius tvrdí, že se v severním Německu v neolithické a bronzové době a počátkem železné periody s týmiž typy a poměry potkáváme, jako ve Skandinávii a že tato shoda mizí kolem r. 300 po Kr., v čemž Montelius spatřuje doklad k tomu, že Němci v tuto dobu zmizeli a na jejich místě že se objevili Slované.

A tak mohli bychom jich ještě více vyjmenovati, kteří neshodují se v názorech s těmi, kteří Slovany jako autochtony v středověkých jejich sídlech vyličují a k nim patří také mnozí naši čelní pracovníci. I nelze si mysliti, že by právě naši badatelé vzdávali se výhod, které Slovanům z toho by vyplynuly, kdyby autochtonisté se svými názory vskutku pronikli, aniž měli k tomu pádných důvodů.

Nebude nám tedy snad ve zlé vykládáno, žádáme-li paní autorku onoho článku, aby si neobtěžovala věc tu ještě blíže vysvětliti. Zajisté v neprospěch věci to nebude.

Výzvu tomu vyhovuje autorka, pí. Procházková, takto:

Že nedospělo se ve slovanském bajesloví přes mnohé již pokusy přece ještě k výsledkům uspokojivějším má své příčiny. Nedostává se nám písemných dokladů po přání, a na nich lpí se u nás až příliš úzkostlivě. A nelze také popříti, písemné doklady jsou veledůležitým pramenem, o nějž jest se nám opírati ve příčině bajeslovné. Neméně důležity jsou však archaeologie, jazykozpyt, národopis, ba i sociologie.

Důkladným probádáním slovanských jazyků a zvláště mluvy lidové, aby se náležitě seznala jejich povaha a vnitřní stavba i vzájemný jejich vztah mezi sebou, může se ještě dospěti k důležitým historickým závěrům[1]), které v té příčině mnohé nám mohou osvětliti, zvláště probádají-li se zároveň i jazyky národů, s nimiž staří kmenové slovanští nejvíce přicházeli do styku.

---

[1]) Boguslawski „Meth.- u. Hilfsm.“ atd. str. 35.

Jmenovitě jest žádoucno, aby se poznal správnější ještě poměr, v jakém byli Slované ke Skandinávcům, k Anglosasům, k Řekum, starým Prusům, Litevcům a j.; pak mnohé spíše lépe pochopíme, nač dosud pohlížíme s nedůvěrou, aneb čeho vůbec si nevšímáme, jako by nás se netýkalo.

Žunkovič velmi správně se vyslovuje, že nejspolehlivějším vůdcem do pravěku naší minulosti může býti pouze náš jazyk, poněvadž není naděje, že bychom se dopídili dokladů písemných, a že souhrn všech názvů, které přiděleny jsou osídleným místům, vrchům, řekám, jezerům, zvířatům, rostlinám, nerostům, pak všelikým potřebným předmětům, jakož konečně i božstvům, tvoří nejen národa jazykový prapoklad, nýbrž zároveň i jeho nejstarší dějiny.[2])

U zjišťování mythů vedle jazykové stránky mohou však mnoho osvětliti také všeliké přežitky zvykoslovné.

Názory náboženské splývají právě v pravěku s veřejným i soukromým životem naprosto. Že tradicí uchovají se zbytky mnohých obyčejů, které zasáhají až do nejstarších dob pravěkých, kdy lidstvo žilo ještě životem nejprimitivnějším, jaký dosud na mnohých domorodcích se pozoruje, budu snad míti příležitosť dovoditi svým časem i na Slovanech. Obyčeje, pověry, zpěvy, přísloví, všeliká rčení a t. p. jsou proto v bajesloví neocenitelnou pomůckou, jako výmluvní svědci životních názorů věků minulých. Z té příčiny nesmějí se také podceňovati, neboť odhalují nám mnohé z toho, co lidé myslili a cítili a jak na vše kol sebe nazírali.

Že národopis mnoho materiálu skytá ku probádání doby předhistorické, dovozuje také Boguslawski.[3]) A abychom za příčinou zjišťování mythů utíkali se k národopisu, pozývají nás i cizinci. Francouz André Lefévre poučuje nás na př.: že Slované musí hledati svá božstva třeba ne vždy pod původním jich jménem, ale v lidském i zvířecím rouše v nejrůznějších přetvorách, v pověstech, ve zpěvech, v příslovích, ve rčeních lidových, v pověrách a t. p. A totéž pravil již před ním Dr. J. Hanuš, který označil nám jako prameny k zjišťování mythů vedle chrámů, model, hrobů, mincí, nápisů neb názvů míst, vrchů, řek a p. také jiné starožitnosti pohanské, zpěvy, básně, pověsti pověrečné a náboženské názory, obyčeje, všeliké události, výkřiky, zaklínání, přísloví, pozůstatky staroslovanského práva polit. a náboženského a srov. jazykozpyt. Neboť každý myth jest prvním nedokonalým výrazem ducha lidského, jehož zvláštnosti v něm se odrážejí. Že člověk zřetel svůj obracel nejprve k přírodě, jest věcí dávno zjištěnou. Ohromen jsa její nadvládou i ve všem na ní závislým se cítě, dal záhy průchod svým citům tím, že přírodě v nejmohutnějších jejích zjevech se kořil. Neodporuje tedy nikterak těmto nálezům, usvědčují-li nás lidové zvykosloví, všeliké pověry a báje, že pohanští Slované v pravěku v popředí kořili se ohni (světlu), vodě a přírodní síle plodistvé, jimž nejen se obdivovali a jejichž blahodějné působení uznávali, nýbrž jejichž velemoci zároveň se děsili. A že konečně zosobňujíce tyto přední mohutné zjevy přírodní udělili jim jmen jazyku svému přiměřených.

---

[2]) „Wann wurde Mitteleur. v. d. Slav. besied.“ str. 116.
[3]) „Meth. u. H. d. Er. d. vor. atd.“ strana 40—43.

K čemuž poukazují také veškeré okolnosti, jak již v článku svém jsem dovodila a také takovým způsobem doložila, že není potřebí, abych ještě více k tomu přičiňovala.

K autochtonismu (domorodství) Slovanů v jejich středověkých sídlech poukazují rovněž jazykozpyt, národopis, sociologie, archaeologie a i dějiny, což dovozuje Boguslawski ve svém spise „Methode u. Hilfsmittel der Erforschung der vorhistorischen Zeit in der Vergangenheit der Slaven.“ V druhém svém obsáhlém díle „Hist. Sław.“ (II. 27.) praví: „Kdyby na rozsáhlých oblastech (od Soluně až k Pešti a ke Karpatům, a od Černého moře až po Alpy), které ve středověku osídleny byly Slovany, před jejich příchodem na tato místa, v VI. století po Kr., tedy až do šestého století, jiný, neslovanský jazyk byl zavzníval, co stalo se, táži se, s tímto jazykem, proč nezůstavil po sobě žádných stop v některé pohorské krajině, třeba nepatrnějších než jazyk Basků, který jest pozůstatkem předarijského jazyka Iberů, praobyvatelů Španělska?“

Že dnes v této příčině ještě všichni učenci nejsou zajedno, mnoho zavinil dle Boguslawskiho[4]) chybný názor, kterého někteří učenci přesně se drží jako nějakého dogmatu, že Slované původně sídlili mezi Dněprem a Karpatami a teprve v šestém století s Avary že odtud postoupili k Dunaji, k Odře a k Labi. Kdežto dle něho Slované naopak dříve přebývali v oblastech podunajských a pak teprve mezi Vislou a Karpatami se usadili, jak již vedle jiných učili Kirkor, Drinov, Kukuljevič-Sakcinski a dnes Píč, Samokvasov, Zagoskin a j. hlásají. Takovéto ulpění na jistých theoriích a pojmech, které jinými předem byly stanoveny výsledkem nejsouce vlastního bádání, připisuje Boguslawski zvyku, slepě důvěřovati všemu, co jednou za pravdu bylo přijato a s předsudkem nazírati na vše, co tomu odporuje.

Úžasný příklad takového postupu uvádí Boguslawski[5]) u stanovení původu Bavorů. Bavorům připisoval se původ keltský. A ač po jeho mínění nemůže býti nic nesmyslnějšího, přece hlásalo se tak dlouho. A teprve když dospělo se konečně k přesvědčení – jako by se k takovému přesvědčení vůbec bylo musilo teprve dospěti — že jazyk bavorský je německý, nastala jistá změna v názorech těch, ale přece jen přechodní. Bojů nechtěli se zříci tvrdíce, že Bavoři pocházejí od Bojů, kteří se již poněmčili. Tak že teprve po čase, když opětně o krok dále se postoupilo a učilo (Prinzinger), že Bojové nikdy Kelty nebyli nýbrž Němci, počalo se hlásati, že Bavoři jsou neomylně čistého původu německého, že pochodí buď od Herulů, Rugiů, Longobardů, Markomanů aneb, jak i Boguslawski dovodil, od Juthungů. Nedivme se tomu tedy, děje-li se podobně i u věci naší.

Pokud se týče názoru Virchovova, že tou dobou, kdy vzdálili se Sueové z východního Německa, země jejich Vislou počínajíc až po Labe pustými, neobydlenými zůstaly, a že Slované se tam usídlili teprve v šestém století, neshoduje se nikterak s fakty, která jasně k tomu poukazují, že Slované domorodými obyvately jsou až po Rýn. Proti takovému tvrzení, po mínění Boguslawskiho, vystoupiti musí každý ne-

[4]) Srov Meth. atd. str 51—54.
[5]) Meth. atd. str. 68.

stranný badatel ať Němec ať Slovan, chce-li se přidržeti skutečnosti. Jednota Venetů v Germanii, Illyrii a Gallii není žádnou fantasií, jak Virchov míní. Boguslawski si přeje, aby p. Virchov poněkud lépe přihlédl k tomuto předmětu.[6])

Andrée pak popleten byl Brücknerem, neboť Brückner jest germanistou a germanisátorem par exellence. Jsou však jiní, na př. Förstemann, Krieger, Meitzen, Kętrzyński[7]), kteří k tomu sami poukazují, že jména složená z Wend, Wind, Wenden tomu nasvědčují, že tam usídleni byli Slované.[8]) Boguslawski poukazuje ke jménům výslovně slovanským v zemích porýnských, o nichž psal Marjan (Rheinische Ortsnamen. 4. Heft. Aachen 1884), i psali o tomto předmětu také Sprengel, Landau, Biester, Jacobi a j.[9])

Slovanské stopy v Porýnsku jeví se v jazyku tamnějšího obyvatelstva, neboť na mnohých místech zachovalo se slovanské ł a slova, která zní slovansky na př. klatsch dich (pols. kladž się „polož se", pritsch (čes. pryč, pols. precz), kleine dietzke (pol. dziecko, čes. děcko) „malé dítě". A tak jest tomu i ve Vestfálsku.[10])

Kętrzyński[11]) píše, že kapusta Slovanům dříve známa byla než Němcům, poněvadž v krajinách na Rýně Němci kapustu dosud zovou „kapis" aneb „kapus", slovo to, které jako „gabusia" (Du Cange) přešlo do středověké latiny.

Proto jsou výpovědi Vossovy naprosto bezdůvodny. A také Montelius se klame. Jeť přece známo, že slovanské obyvatelstvo v Germanii sedělo již za dob Caesarových, Pliniových a Tacitových. Se skutečností lze srovnati tento názor Monteliův po mínění Boguslawskiho jen tehdy, pojímá-li se věc takto: že v severní Germanii se Slovany zároveň byli usídleni Němci, první jako poddaní a druzí jako vládnoucí. Ve III. století pak mohlo míti vliv na změnu poměrů v Germanii přibytí nových tlup, které známe pode jmény Frankové, Alamani atd., kteří se objevují skutečně ve III. stol. p. K. poprvé v řeckých a římských pramenech.[12])

V Schanatu (trad. Fuld. p. 147. S. 8.) čteme: „Uvážíme-li četná jména míst s Wind aneb Wend na př.: Winden, Winn, Brotswinden, Ratzewinden, Windelsbach, Windsberg, Windssteten, Windshofen, Windsbach, Windsheim, Windischletten, Windischgallenreuth — mimovolně musí u nás vzniknouti myšlénka, že Slované a Vendové byli hlavním kmenem celého osídlení ve Frankách, že dále se rozšířili, než obyčejně za to se má. Učenci jsou toho mínění, že jméno Windsgau u Windsheimu, které již okolo 418 bylo známo, pochodí od Vindů aneb Vendů, že tito velice záhy v Německu byli uzdomácněni, ba že tvoří jeden z pra-

[6]) Viz Boguslawski „Meth. u. Hilfsm. atd." str. 64. a „Děj. Slov." II. sv. článek Veneti.

[7]) Boguslawski „Meth. u. Hilfsm. atd." str. 127.

[8]) Srov. Žunkoviče „Wann wurde Mitteleuropa von d. Slaven besiedelt", str. 47., článek Veneti.

[9]) Boguslawski „Hist. Sław." II 31, 125, 330.

[10]) Boguslawski „Meth. u. Hilfsm." str. 37.

[11]) Kętrzyński „O Sławianách atd." 139. Boguslawski „Meth. u. Hilfsm." atd. str. 37.

[12]) Boguslawski „Meth. atd."

národů Německa. Str. 18. Ještě dnes nazývají se úzké polní dílce, líhy, vendickými líhami. Nemůže býti tedy pochybnosti, kdo v naší krajině první trvalá pole zbrázdil, kdo lesy vymýtil, kdo louky pěstoval a polnosti kameny označil, učinili tak Slované a Vendové. Slovo Loh, které v naší krajině tak často se opakuje (Tennenloh, Brandloh, Breitenloh, Lohfeld, Loh, Löhlein), značí snad močál (srov. lůh, lůže)". (Kollára „Výklad" str. 160.)

Že Slované v dobách pradávných neměli osídlenou pouze velikou částť tak zv. Germanie, nýbrž že roztroušeni byli na četných jiných ještě místech, a to v počtu ohromném, dočítáme se ve spisech mnohých spisovatelů.

Ruská carevna Kateřina píše ve svých posledních pojednáních o ruských dějinách (Berlín a Štětín. Sv. I.): „Slované zmocnili se tolika provincií na východě, na jihu, na západě a na severu, že v Evropě sotva zbyla zemička, o kterou nebyli by zavadili."

Schlötzer pak praví:[13]) Sotva byl kdy národ na světě, který byl by svou vládu a svůj jazyk dále rozšířil než Slované. Od Dubrovníka na Jaderském moři k severu až k moři Baltickému a Ledovému a východně až po Kamčatku poblíže Japanu všady se Slovany se setkáváme. Na ploše 1300 mil dlouhé a 200 mil široké, tedy 260.000 něm. mil rozsáhlé."

Surowiecki (Sledz. Pocz. nar. Sław. str. 178.) píše: „O Wenedach Armorickich, w okolicach dzisiéyszéy Wandei, tyle tylko wiemy, że siedliska ich rozciągały się do ujšcia Loary, że wszystkie wyspy przyległe, poczawszy od brzegów Aquitanii, zwane Wenedijskiemi, do nich należały. O Wenedach Belgickich przyleglych Marinom i cieśninie Kaletańskiéy, powiada między innemi Cezar: że mieli nayobszernieyszą przewage na wszystkich pomorzach tych okolic atd."

O Vendech těch píše také Strabo (L. 4. Str. 189.)

Že Slované a to v přečetném množství usídleni byli v Britanii, svědčí takto vynikající historický romanopisec anglický Walter Scott (Ivanhoe p. 83., 84.): „Z těchto nešťastných, opovrhovaných (jež Sasové Serfy aneb Slovany, Normani Villains-y nazývali) a jejichž počet v Anglii měl se k ostatnímu obyvatelstvu jako 9 k 1, rozeznávala se ještě některá pododdělení. Pocházeli většinou z trosek Anglosasy podmaněných starobritských národů. Tak veliký byl jejich počet, že jejich páni s nimi přímo obchodovali."

Dobře soudil tedy Kollár, když pravil: „i mnohé kraje, města a vesnice v Anglii mají slávská jména, pravdě podobno, že se některá pomořská osada Slávů ve starých časech tam připlavila." (Výklad z r. 1875., str. 48.)

Šafařík pak tvrdí ve své práci „Über die Abkunft der Slaven (str. 69): „nenaskytají se (v Britanii) pouze na jižním pobřeží, nýbrž i hloub v zemi četná jména, která beze vší pochybnosti poukazují k prastarému vniknutí serbských Vendů. Na př. Serbiodunum (nyní Olt-Sarum). Venta Vindobelia, Vindogladia, Vindolana, Vindomara, Vindomis, Vinovia a j. v. Také jména některých řek a přístavů, o nichž u starých

[13]) Nord. Gesch. Halle 1771. — Kollárův „Výklad" str. 199.

se dočítáme, vyznačují se nepopíratelným rázem slovanským. Z tohoto prastarého osídlení srbského v Britanii pocházejí v nynějším anglickém jazyku četná slova, jejichž původ ze žádného ze čtyř anglických jazyků mateř. tak snadno odvoditi nelze. Na př. to beat (bíti), to dap (topiti), meat (maso), merk, mirk, murk (mrk, mrak), much (moc, mnoho), mud, mudy (mutný), to screak (skřek), to stoop (stúpiti), sty (staj), to yead (jíti) atd. (Srov. Kollárův Výklad str. 48.)

Také v Řecku byli Slované. J. Grim (Serb. Gram. S. I.) píše: „Slavismy v Novořečtině přivádějí Kopitara k důležitým vývodům. Na východě staré Sparty bydlí Čakoni, jejichž jazyk prozrazuje slovanský původ.“ Karamzin pak (Ist. I. str. 23., 285.) tvrdí: „V sedmom věkě nachodim Slavian na rěkě Strimoně vo Thrakii v okrestnostiach Thessaloniki i v Mizii. Daže ves Peloppones byl něskolko vremeni v ich vlasti. Mnogie iz nich poselilis v Bithynii, Phrygii, Dardanii, Sirii. — Slědy ich sochranilis v Moreje: načelniki donyně imenujutsia tam Vojevodami. 5000 Slavian udalilis v 665 godu s Abderachmanom, kniazem Saracinskim v Siriju. Justinian II. v 688 godu odpravil mnogich Slavian iz Thrakii za Gellespont v Opsicium. Črez 70 lět poslě tago 208.000 Slavian perešli za Černoje moře, v Bithyniju, i na beregach Artanasa osnovali svoi žiližča. Chateaubriand sčitajet Mainotov potomkami Slavianskago naroda.“

„V žilách křesťanského obyvatelstva nynějšího Řecka neproudí ani kapky pravé, nepomísené krve Hellenské“, píše J. Phil. Fallmerayer (Gesch. der Halbinsel Morea während d. Mittelalters, Stuttgart u. Tüb. 1830. Vorrede IV. p. 243). „Slované, krevní to příbuzní Srbů a Bulharů, Dalmatinců a Moskovitů jsou oní národové, jež dnes zoveme Helleny, a kteří zasáhají k vlastnímu svému podivení až do rodopisných tabulek Perikla a Philopoemena.

Poloostrov Peloponneský nazývá se již více než tisíc let Moreou. Jméno Moreas povstalo ze slovanského slova more, moře, je to slovo čistě slovanské, značící plochu na břehu mořském položenou jako Pomoran. Moraitové roviny nazývali ještě na konci 13. století pohorské kantony Pentedactyla zemí slovanskou “

Stopy slovanštiny v řečtině shledal také Vlach Appendini. (Viz Ottův Slov. sv. II. str. 538.)

O Slovanech ve Španělsku, kdež se velice vyznačili, pojednáno jest v Riegrově „Nauč. Slovníku“ ve článku „Španělsko“ (sv. 9. str. 97.), ale zvláště ve spise Vladimíra Lamanského „O Slavjanach v maloj Azii, v Afrikě i v Ispanii“ v Petrohradě 1859).

Odůvodněna jsou proto slova Kopitarova o Slovanech, anž dí: „Uvažme jen, kam dospěti mohl národ tak ohromný dříve již, kdyby stejný spisovný měl jazyk a proč ne i jediného panovníka, nějakého slovanského Vladimíra.“ (Gramm. Vorr. XVII.)

Má-li se však rozluštiti tak důležitá otázka, jakou jest otázka naší minulosti se týkající náležitě, jest nejen nutno, aby vědatoři připustili, že jisté přirozené zákony zjevně odporují nynějším názorům, nýbrž aby se také vzdali ztrnulých vývodů své despotické doktriny, podřizujíce souhrnné bádání více duchu přirozené pravdy.[14])

[14]) Žunkovič „Wann wurde atd.“ str. 109.

Závažnou předpojatosť spatřuje Žunkovič v tom, že specificky odborné kruhy pohlížejí na ten který vědecký obor jako na výhradnou, nedotknutelnou svou državu, do níž nemá práva nikdo mluviti, jako by nebylo známo, že také mnoho a to rozhodujících objevů a vynálezů nepochází od odborníků, neboť věda není v podstatě své nic více, než přenášená, sdělovaná zkušenosť. Po jeho mínění je také z lidského stanoviska vysvětlitelno, že tak mnohý učenec, který bádal po celý svůj život na chybném základě, již z osobních příčin tomu se příčí, aby pojednou pohlížel na plod své práce jako na makulaturu — pokrok však nezná těchto jemných ohledů, a kdyby je znal, byli bychom dnes ještě na Homerově zemětvaru terčovém.[15])

Ostatně není to snad pouze Boguslawski a Žunkovič, nýbrž celá řada učenců, kteří snaží se vyvrátiti chybný, hluboce zakořeněný názor, že by tak zv. Germanie před Slovany Němci byla obydlena bývala. Námítky jejich vyznívají dle Papáčka rovněž v tento rozum:[16]) „1. Topické názvosloví krajin spadajících ve hranice staré Germanie jest v západních krajích částečně, ve východních úplně slovanské, při čemž

2. mnohé názvy středověké shodují se nápadně s klassickými (Varini — Varnabi, Vranové, Suavi, Suevi — Słavi, Semnones — Zemané, Semčici atd.) a nejedna zpráva o povaze Germánů spíše na Slovany se hodí nežli na Němce.

3. Není jediné zprávy o tom, kdy se Slované přistěhovali, naopak

4. kronikáři středověcí spíše je pokládají národem od pradávna v sídlech svých usazeným, podivujíce se ohromnosti a rozlehlosti vlasti jeho i jeho počtu nesčíslnému.

5. Žádný z týchž kronikářů, líče boje Němců proti Slovanům, neodvolává se na to, že Němci dobývají toho, co kdysi patřívalo jejich předkům, za to však

6. Slované naříkají, že berou jim Němci zemi po praotcích poděděnou.

7. Vysoká kultura Slovanů a rozrůzněnosť jejich jazyková již v té době, kdy prý se přistěhovali, odpírají tak pozdní kolonisaci.

8. Kronikáři středověcí jsou si toho vědomi, že Germánie jest pouze zeměpisná nikoli ethnografická jednotka.

Proč tak důležitá otázka[17]), jakou jest nepopíratelně pro Němce i Slovany ethnografické příslušenství Germánů, dosud není rozhodnuta, příčinou jest dle Papáčka poprvé, že novým badatelům vyvraceti jest staletý, hluboce zakořeněný názor, (jenž kromě toho velice lahodí národní ješitnosti německé, maje v učencích tohoto národa velmi horlivé zastance, ba nezřídka i v boji politickém bývá využitkován) a podruhé nejasnosť pramenů, sesilovaná často i tendenčními jich vydáními (na př. slovo Suevi napořád tiskne se v něm. vydáních latinských klassiků Suebi, ač v rukopisech je Suevi, jen aby jméno to spíše podobalo se německému názvu Schwaben, s nímž má býti totožno a nikoli slovanskému Słavi, kde tvrdé ł zní téměř u). Ačkoli však snaží se zastanci sta-

[15]) Žunkovič str. 110.
[16]) Ottův Slovník sv. X. str. 62.
[17]) Viz Papáčka tamtéž.

rého směru školu slovanskou, k níž patřil zejména Šembera a k jejíž vynikajícím členům náležejí dále Kętrzyński, Sienawski, W. Boguslawski, Bř. Jelínek, J. Wankel, Fr. Sasínek[18]) umlčeti na vývody její prostě neodpovídajíce, nebo ji směšnou učiniti hledíce (k čemuž zejména používají etymologických jejich výkladů), přece patrnějším stává se pozorovateli nestrannému, že staré učení je neudržitelno, že důkladné revise potřebuje." O čemž ostatně budoucnosť bohdá ještě lépe nás poučí.

Květena propasti Macochy.

Sděluje **Fr. Straňák**.

Devět *km* na východ od Blanska na náhorní rovině sloupsko-ostrovské mezi Pustým a Suchým žlebem rozkládá se známý, otevřený závrt Macocha. Závratná hloubka propasti a nedostupnosť jejího tajemného dna budily od dávných dob přirozený zájem badatelů všech odvětví věd přírodních. Řada odvážných mužů vynesla odtud na světlo tolik epochálních vědeckých fakt, tolik vzácného materiálu hlavně z oboru geologie a geografie, že dnes Macocha přestává již býti pouhou atrakcí turistickou a nabývá světového jména i se stanoviska vědy.

Pro svůj neobyčejný, divoký charakter a odloučenosť od ostatního světa je tato propasť zvláště důležitým objektem pro pozorování biologická. Je přirozeno, že s abnormálními podmínkami existenčními, s kterými se zde nutně setkáváme, totiž s nedostatkem světla i tepla a s výstředním vlhkem, musí býti úzce spojen celý život žijících zde ústrojenců, že neobyčejné tyto poměry musí nezbytně chorobně působiti na stavbu i vzrůst orgánů a budovati zde zvláštní formy svérázné.

Tyto zajímavé otázky vedly mne ku prozkoumání floristických poměrů Macochy; povzbuzoval mne však k tomu také nedostatek důkladnějších prací o tomto předmětu. Kromě seznamu 52 rostlin, nasbíraných při výpravě Vl. J. Procházky r. 1898 prof. Drem Fr. Slavíkem*), dále seznamu 76 forem, které jsem určil při expedici Dra K. Absolona r. 1903**) a kromě cenného pojednání o této floře se stanoviska fytogeografického od Dra K. Domina***) nemáme v literatuře o macošské květeně obšírnějších zpráv. Na základě dvou velkých výprav Drem K. Absolonem na dno Macochy podniknutých†), při nichž jsem získal téměř kompletní rostlinný materiál a nabyl dostatečných vědomostí o vegetačním rázu propasti, uveřejňuji dnes hlavní resultáty botanického výzkumu Macochy. K vůli názoru doplňuji text infor-

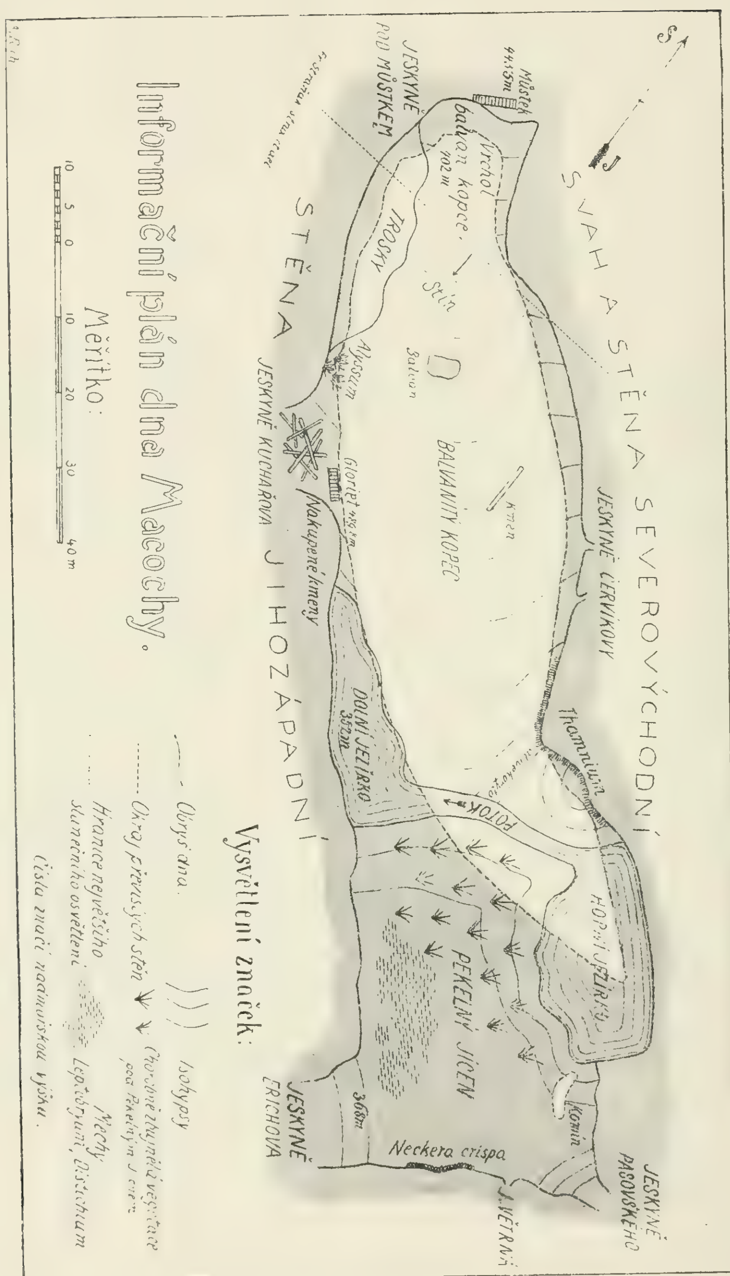
[18]) Zunkoviče Papáček tehdy ještě neznal, spis jeho vyšel později.

*) Vlad. Jos. Procházka, Sloup, Macocha, Puňkva, Praha 1899, p. 49—50.

**) K. Absolon, Výpravy do propasti Macochy, Časopis turistů, roč. XVI., p. 177—78.

***) K. Absolon, Výpravy do propasti Macochy, Časopis turistů roč. XVI., p. 193—195.

†) První expedice ve dnech 10.—14. srpna 1903, druhá ve dnech 26. srpna až 2. září 1905.

Informační plán dna Macochy.
Měřítko:
10 5 0 10 20 30 40 m
SVAH A STĚNA SEVEROVÝCHODNÍ
STĚNA JIHOZÁPADNÍ
JESKYNĚ POD MŮSTKEM
Můstek 441.15 m
Vrchol balvan kopce. 402 m
TROSKY
Stín
Saleon
BALVANITÝ KOPEC
Kmen
JESKYNĚ ČERVÍKOVY
Alyssum
Gloriet
JESKYNĚ KUCHAŘOVA
Nakupené kmeny
DOLNÍ JEZÍRKO
Thamnium
POTOK
HORNÍ JEZÍRKO
PEKELNÝ JÍCEN
Komín
JESKYNĚ ERICHOVA
Neckera crispa
JESKYNĚ PASOVSKÉHO
VĚTRNÁ
Vysvětlení značek:
Obrys dna.
Isohypsy
Okraj převisujících stěn
Chorobně zhynělá vegetace pod Pekelným Jícnem
Hranice největšího slunečního osvětlení.
Mechy Leptobryum, Distichum
Čísla značí nadmořskou výšku.

mačním plánem dna propasti, podélným profilem propasti a 8 fotografiemi tamní význačné vegetace.

Za milou povinnosť považuji, abych vzdal upřímný dík slavnému zemskému výboru markrabství moravského za udělenou podporu 100 K. Stejným díkem jsem povinen panu Dru K. Absolonovi, assistentu geologie při c. k. české universitě v Praze, jenž učiniv mne členem svých výprav, rozluštil nejchoulostivější otázku mé práce. Rovněž děkuji panu Dru Fr. Bubákovi, professoru botaniky při hospodářské akademii v Táboře, a panu Dru J. Podpěrovi, gymn. professoru v Olomouci za laskavé určení hub a mechů.

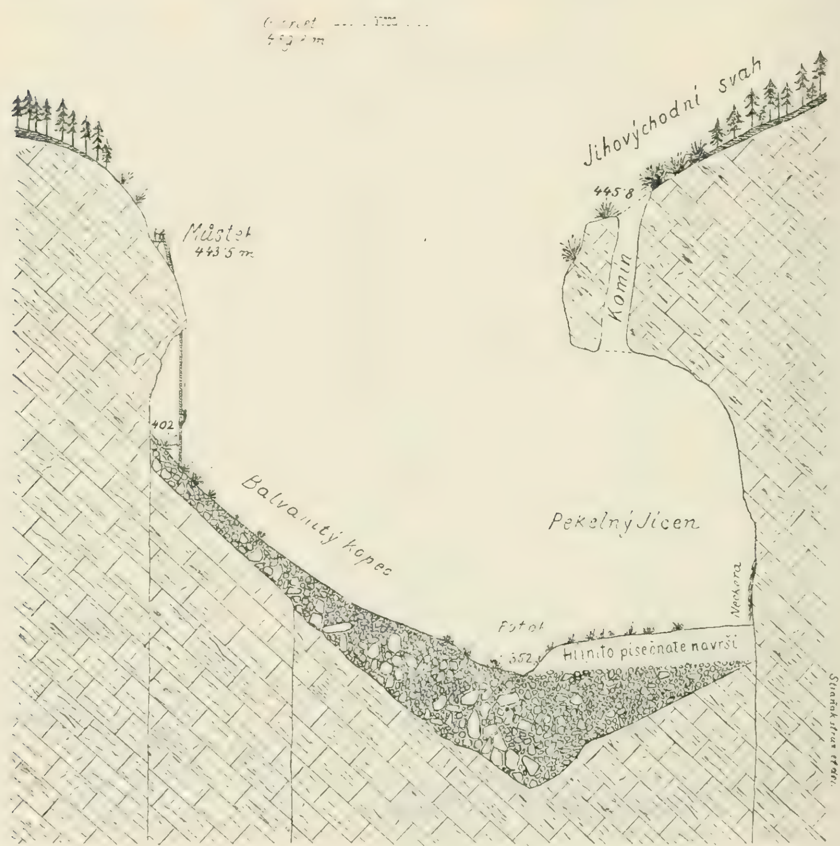
Topografie Macochy.

Dříve než přejdu k vlastnímu předmětu tohoto pojednání, je nutno, abych několika rysy naznačil polohu a rozměry Macochy. Jak již z počátku bylo řečeno, otvírá se Macocha na náhorní rovině mezi Pustým a Suchým žlebem. Okraj propasti podobá se nepravidelnému čtyřúhelníku, jehož délka je 175 *m*, šířka asi 76 *m*. Boky Macochy nejsou všude stejně vytvořeny, nýbrž spadají pod různými sklony ke dnu. Kdežto jihozápadní stěna, na níž je vystavěn gloriet, jest úplně kolmá a ze všech nejvyšší (137·8 *m*), jsou ostatní svahy až do hloubky asi 50—80 *m* svažné, odkud nabývají směrů odchylných. Svah severovýchodní jde odtud kolmo, svahy severozápadní a jihovýchodní jsou převislé tvoříce na jedné straně menší jeskyně pod můstkem, na protější straně pak imposantní klenbu Pekelný Jícen, jímž dno Macochy do jedné třetiny je přikryto. Oba tyto klenuté výběžky jsou zbytkem stropu bývalé rozsáhlé jeskyně, jejíž smělá klenba erosivní činností vodní sřítila se ke dnu. (Viz podélný profil Macochou.) Šikmé svahy hostí četné, většinou křovité rostliny a stromy, kolmé a převislé stěny jsou dílem holé, dílem porostlé mechy a rostlinami kapraďovitými. Dno propasti má podobný tvar jako její horní okraj, činíc nepravidelný čtyřúhelník, jehož délka od stěny pod můstkem až ku protější stěně pod Pekelným Jícnem obnáší asi 142 *m*, šířka 30—40 *m*. (Viz informační plán dna Macochy.) Nejnižší místo dna zabírá asi 3 *m* široký potok spojující dvě jezírka, z nichž vrchní přiléhá k severovýchodní, spodní k jihozápadní stěně. Od potoka stoupá dno na obě strany. K severozápadu až ku převislé stěně pod spodním můstkem zvedá se pod značným úhlem 40° 50 *m* vysoký, nakupenými balvany pokrytý kopec, porostlý zvláště ve vrchní části nejbujnější vegetací; je to sřícený jeskynní strop, jehož patrnými zbytky jsou obrovské balvany „Trosky“, důležité zajímavými nálezy floristickými. K jihovýchodu pod Pekelný Jícen stoupá do výše asi 12 *m* vlhké, hlinito-písečnaté návrší, rovněž zarostlé četnými rostlinami. Kromě uvedených již dvou jeskyní: pod můstkem a Pekelného Jícnu, známo je na dně Macochy ještě pět jiných. Z nich jeskyně Erichova, do níž se vchází v jižním cípu Pekelného Jícnu, je největší. Pro botanika důležitá je jeskyně Kuchařova u spodního jezírka pod jihozápadní kolmou stěnou. U jejího vchodu i uvnitř leží nakupena nesmírná spousta rozvodněným potokem sem z celého dna Macochy nanesených klád i celých mohutných stromů, většinou nahnilých a porostlých různými houbami a plísněmi. Při severovýchodní stěně na balvanitém kopci černá se malý otvor do jeskyň Červíkových

a ve východním koutě Pekelného Jícnu vchod do jeskyně Pasovského; na pravo od něho je úzká skalní trhlina vedoucí do nově objevené, nevelké jeskyně Větrné.

Existenční podmínky vegetace Macochy.

Ježto květena každého území jest součinem různých faktorů jako: teploty, vlhkosti a proudění vzduchu, slunečního světla a geologické povahy půdy, jest nezbytno také zde o těchto činitelích se zmíniti.

Podélný profil Macochou.
čísla značí výšku nad hl. m.

Měřítko:

Jedním z předních činitelů klimatických v Macoše jest teplota vzduchu. Tato není na všech místech stejná, nýbrž řídí se hlavně různou výškou dna. Nejnižší teplotu mají, nehledíc k uzavřeným prostorám podzemním, místa u potoka a na hlinito-písečnatém návrší pod Pekelným Jícnem. Různými výpravami stanovená zde teplota vzduchu činí v létě za dne průměrně 10—11° C. Při poslední naší expedici (28. srpna) pozoroval jsem na hlinito-písečnatém návrší následující teplotu:

v 7 hod. ráno 9·9° C.
„ 10 „ dopol. 10·4° C,
„ 1 „ odpol. 10·9° C.
„ 5 „ „ 10·8° C.
„ 8 „ večer 10·5° C.

Byla tedy průměrná denní teplota vzduchu 10·5° C. Průměrná teplota vzduchu nahoře u útulny byla téhož dne asi 16° C. Na vrchní části balvanitého kopce je vzduch poněkud teplejší. Jinak je tomu v zimě; tu jest teplota vzduchu naopak u dna mnohem vyšší než na povrchu Macochy, klesajíc jen zřídka pod 0. Sníh na dně Macochy leží však pravidelně až do konce dubna.

Dalším důležitým činitelem klimatickým pro vegetaci Macochy jest vlhkost vzduchu, jež zvláště na nejnižších místech dna dostupuje maximálního procenta.

Proudění vzduchu jest následkem vysokých, propasť se všech stran úzce svírajících stěn, na dně Macochy jen velmi nepatrné a o větru ani o větším průvanu nemůže tu býti řeči. Zjev tento pozoroval jsem při výpravě r. 1903, kdy kouř z ohně, k jehož rozdělání bylo použito dříví, vystoupiv asi do čtvrtiny propasti, zahalil tuto hustým závojem a klesal potom znenáhla ke dnu.

Rozhodující vliv na vegetaci Macochy mají poměry světelné, jsouce pro ni zvláště na některých místech velmi nepříznivy. Vchody do všech jeskyň Macošiných, které přirozeně ponořeny jsou do absolutní tmy, jsou po celý den v pološeru. Dno u potoka a většinu balvanitého kopce kryjí věčné stíny vysokých stěn a toliko na nejvyšší bod kamenitého svahu pod můstkem zabloudí v dopoledních hodinách na okamžik přímé paprsky slunce.

Ve příčině povahy geologické náleží Macocha i s okolím střednímu devonu. Boky propasti složeny jsou z modrošedého, zřetelně vrstevnatého vápence, prostoupeného na mnohých místech četnými diaklásami, jež vznikly patrně pradávnou poruchou mass vápencových. Na šikmých svazích u okrajů propasti pokryta je původní hornina slabou vrstvou vápnitého humusu na němž mohly se uchytiti četné keře i stromy. Dno Macochy sestává z hrubších nebo menších hranatých vápencových balvanů, jež u spodu balvanitého kopce jsou promíseny kyprým hlinito-písečnatým nánosem, kdežto pod Pekelným Jícnem jsou mocnou vrstvou této náplavy úplně přikryty. (Viz podélný profil Macochou.)

Charakter květeny macošské se zřetelem na rostlinné útvary.

Z vylíčených topografických a klimatických poměrů Macochy dá se již napřed s jistotou souditi na povšechný ráz tamního rostlinstva, na květenu, která většinou složena je z těch elementů, jichž domovem jsou buď holé skály vápencové, buď chladná, vlhká a tmavá místa, jakými jsou hluboké žleby a rokle. S rostlinami význačnými pro výslunné stráně, houštiny a rumiště setkáváme se toliko na světlejších a teplejších stráních a úbočích Macochy.

Zajímavý informační obraz, charakterisující velmi pěkně vegetační poměry Macochy, objeví se nám, pozorujeme-li propast s glorietu.

Kolem dokola obklopuje Macochu smrkový les, jehož k prohlubni se svažující okraje vroubeny jsou bujnými křovinami a listnatými stromy. Z této vegetace, jež dle polohy a příkrosti svahů sahá do hloubky 60—90 *m*, jmenuji lísku obecnou (Corylus avellana), habr obecný (Carpinus betulus), buk obecný (Fagus silvatica), zimoléz obecný (Lonicera xylosteum), bez černý (Sambucus nigra) a bez červený (Sambucus racemosa), kalinu obecnou (Viburnum opulus), dříšťal obecný (Berberis vulgaris), lípu malolistou (Tilia ulmifolia), javor mléčný (Acer platanoides), krušinu obecnou (Frangula alnus), srstku (Ribes grossularia), meruzalku horskou (R. alpinum) a malinník (Rubus idaeus). Rázovitým stromem pro Macochu jest tis červený (Taxus baccata), jehož již jen několik málo exemplárů roste na nepřístupných skalnatých svazích Macochy.

Odvraťme se od veselých okrajů Macochy a pohlédněme nyní ke dnu. Jak nápadně ubývá tu syté zeleně, bujnosti i hustoty rostlin. Zdá se nám, jakoby tyto prchaly z nehostinných, věčně zastíněných míst a tam na samém vrcholu balvanitého kopce zápasily mezi sebou o nejvyšší, teplými paprsky slunečními aspoň na okamžik navštěvované místo. A jaká pestrost zjeví se nám teprve, když z bezprostřední blízkosti pozorujeme chaos těchto choulostivých obyvatelů Macochy. (Tab. II.) Jsou to po většině druhy, které libují si na slunnějších místech, v houštinách nebo na rumištích. Uvádím z nich křivatec žlutý (Gagea lutea), kopřivu dvoudomou (Urtica dioica), zvonek broskvolistý (Campanula persicaefolia), zvonek kopřivolistý (C. trachelium), škardu střešní (Crepis tectorum), jestřábník obecný (Hieracium vulgatum), smetanku obecnou (Taraxacum officinale), kopretinu bílou (Chrysanthemum leucanthemum), protěž písečnou (Gnaphalium arenarium), starček hajní (Senecio nemorensis) a starček Fuchsův (S. Fuchsii), podběl obecný (Tussilago farfara), konopáč (Eupatorium cannabinum), chrpu latnatou (Centaurea paniculata), bodlák obecný (Carduus acanthoides), hadinec obecný (Echium vulgare), černýš luční (Melampyrum pratense), mateřídoušku obecnou (Thymus chamaedrys), hluchavku blamatou (Lamium maculatum) a hluchavku žlutou (L. galeobdolon), černohlávek obecný (Prunella vulgaris), jitrocel větší (Plantago major), vlaštovičník větší (Chelidonium majus), měsíčnici lesní (Lunaria rediviva), netýkavku obecnou (Impatiens noli tangere), kakost smrdutý (Geranium Robertianum), bolehlav blamatý (Conium maculatum) a štírovník obecný (Lotus corniculatus).

Docela jinou tvářnost mají nejspodnější lokality propasti. Zde marně se ohlížíme po většině svrchu jmenovaných druhů. Zdánlivě mrtvé a pusté dno Macochy, jemuž usouzeno haliti se ve věčný stín, jest vítaným místem pro rostliny stinných lesů, vlhkých roklí a vápencových skalisek, jež v tomto jedině jim vlastním prostředí dosahují tvarů až hypertrofických. Vedle těchto dotřely se však sem také tak zvané rostliny všudybytné, nevázané na určité podmínky životní a vzdorující i sebe nepříznivějším poměrům svého okolí. Svoji houževnatost velmi rády osvědčují i vůči svým sousedům, třeba i druhům starousedlým, jimž stávají se velmi nebezpečnými nepřátely, vycházejíce z boje o život pravidelně jako vítězové. (Tab. III.) Mnohé z těchto rostlin jeví však vlivem nepříznivých oekologických činitelů patrné

známky choroby. Z pozorovaných pathologických zjevů uvádím tu ku př. neobyčejně dlouhé stonky a řapíky, etiolované listy (u pryšce, kopřivy, jitrocelu, netýkavky a jahodníku), bílé skvrny na listech (u plicníku a hluchavky žluté) a tvoření se cecidií (u lipnice hajní). Z těchto vetřelců rostlinných, kteří buď ojediněle, buď ve větších skupinách po celém dnu Macochy jsou roztroušeni, jmenuji pryšec obecný (Euphorbia esula), kopřivu dvoudomou (Urtica dioica), podběl obecný (Tussilago farfara), plicník lékařský (Pulmonaria officinalis), oponec obecný (Glechoma hederaceum), hluchavku blamatou (Lamium maculatum), zběhovec plazivý (Ajuga reptans), jitrocel větší (Plantago major), kakost smrdutý (Geranium Robertianum), bolehlav blamatý (Conium maculatum), netýkavku obecnou (Impatiens noli tangere), jahodník obecný (Fragaria vesca) a j.

Všimněme si nyní blíže oné druhé vegetace stinného dna Macochy. I zde shledáváme následky hlavně přílišného vlhka a nedostatku světla. Rostliny tyto jsou zpravidla tvarů až nápadných; jejich nepoměrně vytáhlé stonky s dlouhými internodii a tenké řapíky na první pohled prozrazují pathologický stav těchto individuí. Stonky i listy nemohouce za nedostatku potřebného světla a tepla dostatečně assimilovati, jsou bledozelené, až bledožluté. Rovněž dotčena je i vnitřní struktura těchto rostlin. Pletivo stonků a řapíků je nadmíru kypré, vodnaté, sestávajíc z tenkostěnných buněk s velikými mezerami mezibuněčnými. Stejně i mezi listovými buňkami palissadovými, jež za normálních poměrů těsně k sobě přiléhají, jsou za účelem lepší transpirace dosti značné, vzduchem naplněné mezibuněčné mezery. Tyto abnormality buněčného pletiva mají za následek, že rostliny jsou nesmírně křehké a již při nepatrném dotknutí se lámou. Proto jedinou chůzí tak se pošlapou, že zůstávají hluboké z daleka znatelné chodníky. Z těchto rostlin buďtež zde uvedeny zvláště ony význačné formy, jež tvoří rozlehlou a hustou vegetaci na hlinito-písečnatém pahorku pod Pekelným Jícnem (Tab. IV.) Jsou to tolita lékařská (Vincetoxium officinale), mateřka trojžebrá (Moehringia trinervia), ptačinec hajní (Stellaria nemorum) a ptačinec velekvětý (S. holostea), čarovník obecný (Circaea lutetiana) a krabilice chlupatá (Chaerophyllum hirsutum).

V blízkosti potoka umístily se některé druhy vlhkamilovné, jako: pryšec sladký (Euphorbia dulcis), škarda bahenní (Crepis paludosa), pomněnka bahenní (Myosotis palustris), rozrazil potoční (Veronica beccabunga), čistec lesní (Stachys silvatica), pryskyřník plazivý (Ranunculus repens), řeřišnice hořká (Cardamine amara), husenník Halleruv (Arabis Halleri), šťavel kyselý (Oxalis acetosella), krabilice chlupatá (Chaerophyllum hirsutum) a mokrýš střídavolistý (Chrysoplenium alternifolium).

Neobyčejně zajímavá je vegetace na kolmých stěnách propasti. Z jevnosnubných rostlin charakterisuje skalnatý vápencový substrát několik typických forem. Na slunnější a teplejší stěně severozápadní a západní roste zvonek okrouhlolistý (Campanula rotundifolia), jestřábník zední (Hieracium murorum), žlufucha orlíčkolistá (Thalictrum aquilegiaefolium), dvojštítek obecný (Biscutella laevigata), kakost holubičí (Geranium columbinum), lomikámen trojlaločný (Saxifraga tridactylites) a rozchodník bílý (Sedum album); na stinné stěně jihozápadní pěchava modrá (Sesleria calcaria), ploštičník smrdutý (Cimicifuga foetida), tařice skalní (Alyssum saxatile) a lomikámen vždyživý (Saxifraga aizoon). Tito

věrní obyvatelé Macochy libují si zvláště na nepřístupných místech stěn, vegetujíce zde buď ojediněle, buď ve větších skupinách. (Tab. V.)

Stejně zajímavými druhy zastoupeno je tu rostlinstvo tajnosnubné. Netoliko na všech stěnách, ale i mezi roztroušenými po dně balvany bují nejnádhernější kapradiny, z nichž vzpomínám hustých trsů slezinníku červeného (Asplenium trichomanes) a vzácného slezinníku zeleného (A. viride), mohutných vějířů kapradiny bodlavé (Aspidium aculateum), jemnolistého puchýřníku křehkého (Cystopteris fragilis) a osladiče obecného (Polypodium vulgare).

Ještě podivuhodnější jest vegetace mechů. Rozsáhlé jich koberce pokrývají mokré stěny, balvany i vlhkou půdu. Setkáváme se zde s druhy, jichž neobyčejně bujný vzrůst i nádhera barev nás téměř okouzluje. Připomínám tu hlavně nádherné sourubky kadeřavé (Neckera crispa), jejíž až metr dlouhé rozvětvené lodyhy jako třásně nejskvostnějších záclon splývají z jihovýchodní stěny pod Pekelným Jícnem. (Tab. VI.) Stejně zajímavé jsou i jiné mechy. Hlinito-písečnatý pahorek pokrývají jasně zelené plyšovité koberce mechů Leptobryum pyriforme a Distichium capillaceum (Tab. VII.), mezi nimiž výborně prospívají dva druhy jatrovek, totiž jatrovka mnohotvárná (Marchantia polymorpha) a jatrovka homolatá (Phegatella conica). Krásný mech Thamnium alopecurum ve velkých partiích zdobí hlavně severovýchodní stěnu u spodu balvanitého kopce (Tab. VIII.), mech Timmia bavarica stěnu jihovýchodní pod Pekelným Jícnem. U potoka roste hebký mech Webera albicans a Webera cruda a útlý mech s krásnými lístečky Mnium cuspidatum a Mnium undulatum. Menší kameny u potoka pokrývá mech Dichodontium pellucidum. Na kamenech u potoka a u břehů jezírek tvoří trsovité zelenavé porosty žabí símě obecné (Batrachospermum moniliforme), kdežto jiná řasa zrněnka obecná (Pleurococcus vulgaris) světle zelenými povlaky pokrývá ulomené a po dně roztroušené větvičky.

Také temné a vlhké vchody jeskyň Macošiných nejsou bez rostlinného života. V tom ohledu pozoruhodná je zvláště jeskyně Kuchařova, u jejíhož vchodu i dále uvnitř nakupeny leží spousty klád, celých stromů a jiných různých dřev, jež vodou byly sem zaneseny. (Tab. IX.) Dřevo je z části nahnilé a skýtá příznivý substrát četným houbám. Zvláště mnoho hub vegetuje na trouchnivějících bukových kmenech ; z nich uvádím kožovitou plodnicí význačnou houbu Stereum hirsutum a S. sanguinolentum, Hypoxylon coccineum a kyjovitou formou a karmínovým zbarvením nápadnou Coryne sarcoides. Na vlhkých, rovněž nahnilých kmenech a větvích smrkových roste v četných exemplářích zajímavá parůžkovitá houba Xylaria Hypoxylon, dále drobná houba Phialea a tenkostopkatá Mycena acicula a Amphalia fibula. Na nakupených kmenech u vchodu do jeskyně Kuchařovy vegetuje Polyporus pinicola a P. tephroleucus a na humusu na těchto kmenech usazeném, malá, červená houba Lachnea umbrorum.

Systematický seznam v Macoše zjištěných rostlin.

Cryptogamae.

Thallophyta.

Pleurococcus vulgaris Mengh. (Zrněnka obecná.) Na ulomených a po dně roztroušených větvičkách.

Batrachospermum moniliforme Roth. (Žabí símě obecné.) Na kamenech v potoku a u břehu obou jezírek.

Hypoxylon coccineum Bull. Na sříceném kmenu bukovém u vchodu do jeskyně Kuchařovy.

Xylaria Hypoxylon (L.) Grev. Na setlívající ulomené haluzi smrkové tamtéž.

Lachnea umbrorum (Fries) Gill. Na usazeném humusu na sříceném kmenu smrkovém.

Stereum sanguinolentum (Alb. et Sch.) Fries. Na kůře sříceného bukového kmenu u jeskyně Kuchařovy.

Stereum hirsutum (Willd.) Pers. Na témže kmenu jako předešlá.

Polyporus tephroleucus Fr. Na nakupených kmenech v jeskyni Kuchařově.

Polyporus pinicola Schwartz. Na sříceném kmenu jedlovém u vchodu do jeskyně Kuchařovy.

Coryne sacroides (Jacq.) Tul. Na sříceném kmenu bukovém u jeskyně Kuchařovy.

Pialea.[1]) Na setlívajícím smrkovém kmenu tamtéž.

Mycena parabolica (Fries) Quélet. Na ulomené větvi tisové tamtéž.

Mycena polygramma (Bull.) Quel. Rostla ze dřeva v zemi ukrytého u vchodu do jeskyně Erichovy.

Mycena acicula (Schaeff.). Quel. Na sříceném kmenu smrkovém u vchodu do jeskyně Kuchařovy.

Amphalia fibula (Bull.) Quel. Na témže kmenu jako předešlá.

Pholiota unicolor (Vahl.) Quel. Tamtéž.

Plicaria.[2]) Na setlívající větvi smrkové u jeskyně Erichovy.

Pluteus nanus Pers. Na sříceném kmenu smrkovém tamtéž.

Peltigera canina L. (Havnatka psí.) Na Troskách.

Bryophyta.

Marchantia polymorpha L. (Jatrovka mnohotvárná.). Velmi hojná mezi mechem na hlinito-písečnatém návrší a u spodu balvanitého kopce.

Fegatella conica Corda. (J. homolatá.) Tamtéž jako předešlá, avšak méně hojná.

Mnium undulatum L. U potoka.

Mnium cuspidatum Hedw. U potoka.

Timmia bavarica Hessl. Na východní a jihovýchodní stěně pod Pekelným Jícnem.

Leptobryum pyriforme Schimp. Na hlinito-písečnatém pahorku pod Pekelným Jícnem.

Distichium capillaceum Sw. Tamtéž jako předešlý.

Dichodontium pellucidum L. Na balvanech i menších kamenech u potoka.

Webera albicans Whlub. U potoka.

Webera cruda L. U potoka.

Neckera crispa Hedw. Na jihovýchodní stěně poblíž vchodu do jeskyně Erichovy.

---

[1]), [2]) Druh nebylo možno určiti, ježto houby byly sterilní.

Thamnium alopecurum Hedw. Na severovýchodní stěně u horního jezírka.

P t e r i d o p h y t a.

Asplenium trichomanes L. (Slezinník červený). V rozsedlinách ve východní a jihovýchodní stěně pod Pekelným Jícnem.

Asplenium viride Huds. (S. zelený.) Tamtéž jako předešlý.

Aspidium aculateum Döll. (Kapradina bodlavá.) Na severovýchodní stěně.

Cystopteris fragilis Bernh. (Puchýřník křehký.) Hlavně na severovýchodní stěně, avšak roztroušeně i na ostatních stěnách.

Polypodium vulgare L. (Osladič obecný.) Hojný mezi mechem na východní stěně pod Pekelným Jícnem.

Phanerogamae.

Gymnospermae.

Taxus baccata L. (Tis červený.) Na nepřístupné skále ve výši asi 20 *m* nad vrcholem balvanitého kopce, jakož i na severovýchodním svahu propasti.

Abies alba Mill. (Jedle.) Roztroušeně mezi smrky na okrajích propasti.

Abies picea Mill. (Smrk.) Kolem pokrajů Macochy.

Abies larix Lam. (Modřín.) Porůznu na týchž místech jako předešlý.

Angiospermae.

M o n o c o t y l e d o n e s.

Sesleria calcaria Ard. (Pěchava modrá.) Na jihozápadní stěně.

Poa annua L. (Lipnice jará.) Roztroušeně po celém balvanitém kopci a na Troskách.

Poa nemoralis L. (L. hajní.) Na balvanitém kopci. Na stéblech jsou hnědé nádory, které ve vlhkých lokalitách způsobuje komárovitý hmyz Hormomyia Poae Bosc.

Carex montana L. (Ostřice chlumní.) Dosti hojná na Troskách.

Carex silvatica Huds. (O. lesní.) Na balvanitém kopci.

Gagea lutea Schult. (Křivatec žlutý.) Na východním svahu propasti.

D i c o t y l e d o n e s.

Apetalae.

Euphorbia esula L. (Pryšec obecný.) Roztroušeně po celém balvanitém kopci.

Euphorbia dulcis L. (P. sladký.) V dolní části balvanitého kopce.

Corylus avellana L. (Líska obecná.) Nad severovýchodní stěnou.

Carpinus betulus L. (Habr obecný.) Tamtéž jako předešlá.

Fagus silvatica L. (Buk obecný.) Na Troskách a na severovýchodním svahu.

Urtica dioica L. (Kopřiva dvoudomá.) Roztroušeně po balvanitém kopci, hlavně však na vrcholku jeho, kdež neobyčejně vysokým vzrůstem vyniká nad ostatní sousední rostliny.

Sympetalae.

Campanula persicaefolia L. (Zvonek broskvolistý.) Na vrcholku balvanitého kopce. Některé spodní listy této rostliny byly na rubu zbarveny anthokyanem, což se dá vzhledem k poloze stanoviska lehce vysvětliti. *)

Campanula rotundifolia L. (Z. okrouhlolistý.) Na severozápadní stěně nad Troskami.

Campanula trachelium L. (Z. kopřivolistý.) Na vrcholu balvanitého kopce.

Crepis tectorum L. (Škarda střešní.) Tamtéž.

Crepis paludosa Mönch. (Š. bahenní.) U spodu balvanitého kopce.

Hieracium murorum L. (Jestřábník zední.) Nad Troskami.

Hieracium vulgatum Fr. (J. obecný.) Na Troskách.

Lactuca muralis Gärtn. (Locika zední.) Na vrcholu balvanitého kopce.

Taraxacum officinale Web. (Smetanka obecná.) Na Troskách.

Chrysanthemum leucanthemum L. (Kopretina bílá.) Na vrchní části balvanitého kopce.

Gnaphalium arenarium L. (Protěž písečná.) Tamtéž.

Senecio nemorensis L. (Starček hajní.) Na vrcholu balvanitého kopce.

Senecio Fuchssi Gmel. (S. Fuchsův.) Tamtéž.

Tussilago farfara L. (Podběl obecný.) Roztroušeně po celém balvanitém kopci a ve skupinách na hlinito-písečnatém návrší.

Eupatorium cannabinum L. (Konopáč.) Na vrcholu balvanitého kopce.

Centaurea paniculata Jacq. (Chrpa latnatá.) Porůznu na vrchní části balvanitého kopce.

Carduus accanthoides L. (Bodlák obecný.) Tamtéž.

Galium silvaticum L. (Svízel lesní.) Porůznu na balvanitém kopci.

Galium silvestre Poll. (S. chlumní.) Tamtéž.

Lonicera xylosteum L. (Zimolez obecný.) Nad severovýchodní stěnou.

Sambucus nigra L. (Bez černý.) Tamtéž.

Sambucus racemosa L. (B. červený.) Tamtéž.

Viburnum opulus L. (Kalina obecná.) Tamtéž a na Troskách.

Vincetoxium officinale Mönch. (Tolita lékařská.) Na spodní části balvanitého kopce a na hlinito-písečnatém návrší.

Echinospermum deflexum Lehm. (Strošek sehnutý.) Objevil jsem pouze dvě individua na Troskách.

Myosotis palustris Roth. (Pomněnka bahenní.) U potoka a v dolní části balvanitého kopce velmi hojná.

Myosotis silvatica Hoffm. (P. lesní.) Porůznu v dolní části balvanitého kopce a na hlinito-písečnatém návrší.

Echium vulgare L. (Hadinec obecný.) Na vrchní části balvanitého kopce.

*) Anthokyan jest fialové barvivo, jež má tu vlastnost, že přeměňuje paprsky světelné v paprsky tepelné, což jest zajisté rostlinám rostoucím ve studených polohách velmi prospěšné.

Pulmonaria officinalis L. (Plicník obecný.) Roztroušeně po balvanitém kopci. Vlivem přílišného vlhka a nedostatku světla jsou na některých listech bílé skvrny, jež pocházejí z toho, že na určitých místech e buněčné pletivo kypřejší s většími vzduchem naplněnými mezibuněčnými mezerami, což má ten účel, aby rostlina mohla lépe transpirovati.

Veronica beccabunga L. (Rozrazil potoční.) U potoka.

Melampyrum nemorosum L. (Černýš hajní.) Na vrchní části balvanitého kopce.

Melampyrum pratense L. (Č. luční.) Na severovýchodním svahu a na vrcholu balvanitého kopce.

Thymus chamaedrys Fr. (Mateřídouška obecná) Tamtéž.

Glechoma hederaceum L. (Oponec obecný.) Roztroušeně po balvanitém kopci.

Stachys alpina L. (Čistec horní.) Nalezl jsem toliko jediné individuum na východním okraji propasti. Zda zde hojněji jest zastoupen, nemohl jsem pro nebezpečnost těchto lokalit zvěděti.

Stachys silvatica L. (Č. lesní.) Porůznu na dolní části balvanitého kopce.

Lamium maculatum L. (Hluchavka blamatá.) Roztroušeně po balvanitém kopci.

Lamium galeobdolon Crantz. (H. žlutá neboli pitulník.) Na dolní části balvanitého kopce. Bílé skvrny na některých listech mají týž význam biologický jako u plicníku lékařského.

Prunella vulgaris L. (Černohlávek obecný.) Na vrcholu balvanitého kopce a na Troskách.

Ajuga reptans L. (Zběhovec plazivý.) Roztroušeně po balvanitém kopci.

Plantago major L. (Jitrocel větší.) Roztroušeně po celém balvanitém kopci.

Plantago media L. (J. prostřední.) Tamtéž.

Monesis grandiflora Salisb. (Jednokvítek velekvětý.) Nad severovýchodní stěnou.

Chimophila umbellata Nutt. (Zimozelen okoličnatý.) Porůznu na ihozápadním a jihovýchodním okraji propasti.

Choripetalae.

Thalictrum aquilegiaefolium L. (Žluťucha orlíčkolistá.) Pouze ve dvou exemplářích na západní stěně nad Troskami.

Anemone nemorosa L. (Sasanka hajní.) Na pokrajích Macochy.

Hepatica triloba Gil. (Jaterník trojlaločný.) Tamtéž a na Troskách.

Ranunculus repens L. (Pryskyřník plazivý.) Velmi hojný u potoka a na spodu balvanitého kopce.

Cimicifuga foetida L. (Plostičník smrdutý.) Roste na jihozápadní stěně nad jeskyní Kuchařovou.

Berberis vulgaris L. (Dříšťál obecný.) Nad severovýchodní stěnou.

Chelidonium majus L. (Vlaštovičník větší.) Na vrcholu balvanitého kopce.

Biscutella laevigata L. (Dvojštítek obecný.) Na severozápadní stěně.

Alyssum saxatile L. (Tařice skalní.) Na jihozápadní stěně nad jeskyní Kuchařovou.

Lunaria rediviva L. (Měsíčnice lesní.) Na horní části balvanitého kopce.

Cardamine amara L. (Řeřišnice hořká.) U potoka.

Dentaria bulbifera L. (Kyčelnice cibulkatá.) Na balvanitém kopci pod Troskami.

Arabis Halleri L. (Huseník Hallerův.) U potoka.

Viola odorata L. (Violka vonná.) Na severovýchodním svahu.

Moehringia trinervia Clairv. (Mateřka trojžebrá.) Na hlinito-písečnatém návrší pod Pekelným Jícnem.

Stellaria nemorum L. (Ptačinec hajní.) Tamtéž velmi hojná.

Stellaria holostea L. (P. velekvětý.) Tamtéž.

Tilia parvifolia Ehrh. (Lípa malolistá.) Na severovýchodním svahu.

Oxalis acetosella L. (Šťavel kyselý.) U potoka a na spodní části balvanitého kopce.

Impatiens noli tangere L. (Netýkavka obecná.) Roztroušeně po celém balvanitém kopci, zvláště pod Troskami.

Geranium Robertianum L. (Kakost smrdutý.) Roztroušeně po celém balvanitém kopci.

Geranium columbinum L. (K. holubičí.) Na severozápadní stěně.

Acer platanoides L. (Javor mléčný.) Nad severovýchodní stěnou.

Frangula alnus Mill. (Krušina obecná.) Tamtéž.

Epilobium montanum L. (Vrbovka chlumní.) Na spodní části balvanitého kopce a na hlinito-písečnatém návrší.

Circaea lutetiana L. (Čarovník obecný.) Na hlinito-písečnatém návrší.

Aegopodium podagraria L. (Kozí noha.) Porůznu na balvanitém kopci.

Heracleum sphoddylium L. (Bolševník obecný.) Na vrchní části balvanitého kopce.

Peucedanum cervaria Cuss. (Smldník jelení.) Tamtéž.

Angelica silvestris L. (Děhel obecný.) Porůznu na severovýchodním a jihovýchodním svahu propasti.

Chaerophyllum hirsutum L. (Krabilice chlupatá.) Roste na spodní části balvanitého kopce poblíž potoka.

Conium maculatum L. (Bolehlav blamatý.) Roztroušeně po balvanitém kopci.

Ribes grossularia L. (Srstka.) Nad severovýchodní stěnou a na Troskách.

Ribes alpinum L. (Meruzalka horská.) Nad severovýchodní stěnou.

Saxifraga aizoon Jaqc. (Lomikámen vždyživý.) Na jihozápadní stěně.

Saxifraga tridactylites L. (L. trojlaločný.) Nad Troskami.

Chrysosplenium alternifolium L. (Rozchodník veliký.) Na vrcholu balvanitého kopce.

Sedum telephium L. (Rozvodník veliký.) Na vrcholu balvanitého kopce.

Sedum album L. (R. bílý.) Na západní stěně nad Troskami.

Fragaria vesca L. (Jahodník obecný.) Roztroušeně po balvanitém kopci.

Rubus idaeus L. (Malinník.) Nad severovýchodní stěnou a na Troskách.

Lotus corniculatus L. (Štírovník obecný.) Na vrcholu balvanitého kopce.

K dějinám včelařství na Moravě.

Podává Jos. Jedlička.

Staroslované mimo orbu a řemesla rádi pěstovali včelařství a přilnuli k němu více nežli jejich sousedé, kteří od nich se zaměstnání tomuto jakož i jiným užitečnostem naučili. Slované takové krajiny sobě vyhledávali, které se jim příhodné ku včelaření zdály. Praotec Čech prý, když z Řípu obzíral novou zemi, nalezl ji i na včely bohatou. Nejstarší medaři byli brtníci, kteří v dutinách lesních stromů hledali usedlé roje včel. Teprve jako rolníci počali včely v úlech chovati. Že na Moravě a v Čechách právo ku včelaření měl volný, nějakého poddanství nedoznávající lid, je známo; ale z listin možno vyrozuměti, že si je — po západnickém způsobu — u nás vznikající velkostatkářstvo šlechtické jako právo panské aneb zádušní přivlastňovalo, načež jen se svolením panským od menších a znevolněných hospodářů smělo provozováno býti, ale pod závazkem odvádění tak zvaného „včelného". Změnou touto sociálních poměrů byli i selští včelaři čili medaři ve smyslu feudálním mezi tak zvané ministeriále vřaďováni.

Velká spotřeba vosku pro bohoslužbu a medu byla příčinou, že se u nás medařství velmi hojně pěstovalo. Jelikož cukru nebylo, užívalo se medu ku všelikému sladění a byla z něho připravována medovina, oblíbený nápoj Slovanů, jenž se v medovarech v značném množství vyráběl.

Jak veliké zásoby medoviny Slované měli, vysvítá ze zprávy, že r. 1015 v Míšni, v zemi slovanských Glomáčů, vzniklý požár tamními obyvateli medovinou byl hašen. Byly i v krajinách našich krčmy, ve kterých se jen medovina nalévala. Tak biskup olomucký Robert*) (1201 — 1240) uděluje novému kanovníku plat z takové krčmy v Kroměříži. Hlavně při klášterech latinských, buď si ze slovanských vznikajících aneb nově zakládaných, byli usazováni mimo rozličných řemeslníků též včelaři.

U starých Slovanů nebyla řemesla původně od zvláštních řemeslníků prováděna; neboť si předkové naši původně své potřeby pro oděv, nářadí a potraviny sami obstarávali. Z všeřemeslnictví toho vyrůstala a rozvětvovala se časem různá řemesla samostatně, jež pořizována jsouc způsobem zádruhovým aneb mírovým znamenitě se zdokonalujíc, stala se výnosným pramenem dotčených zádruhových rodin a když tyto v obec vzrostly i celých obcí — mírových.

Byl to průmysl v pravém slova smyslu domácí, jehožto pozoruhodná zvláštnosť pozůstávala v tom, že lidská práce, kterou vyžadoval, nekonala se za mzdu a tudíž ani kapitálu služebnou učiněna a chorobám sociálním podrobena býti nemohla.

Tento stav trval, dokud Přemyslovci a latinští mniši nezačali do zemí našich povolávati řemeslníky z Němec, je v nově zakládaných městech a klášteřích usazovati a jim na úkor slovanských řádů udělo-

*) Rodem Angličan, bývalý převor cisterciackého kláštera u Nepomuku pod Zelenou horou v Čechách, jenž Cisterciáky a Cisterciačky uvedl na Velehrad, do Tišnova a do Oslavan.

vati privileje, mezi nimižto domorodého živnostnictva nejbolestněji dotýkalo se tak zvané „právo mílové“. Dle práva tohoto byli slovanští řemeslníci nuceni, na mílu cesty ustoupiti, kde se německý kolonista tétéž živnosti usadil. Z přistěhovalého toho živnostnictva vytvořil se stav měšťanský, jenž svou povýšenosť nad slovanským lidem domorodým upevniti se snažil — po způsobu německém — zaváděním cechů, jež podklad a jádro privilegovaného měšťanstva tvořily.

V té míře, v které tou dobou měšťanstvo různými privilejemi bylo povznášeno, venkovu přirozeně původních svobod ubíráno a sedlák uváděn v poddanské nevolnictví.

Kdo na venkově obírali se vinařstvím nebo včelařstvím, pozorujíce, jakých společnostních stavovských výsad a výhod dostává se živnostníkům spolčováním cechovním, tito vinaři a včelaři zatoužili, podobným sdružováním ze sociálního ponížení a panské závislosti vymaniti se. Bylo k tomu zvláštních cechovních artikul třeba, jimž patrimoniální úřady zřídka kdy písemného schválení odepíraly; poněvadž vrchnostem pramen důchodů otvíralo, a panský dozor ostatně nad cechami vůbec a včelařskými zvlášť zaručovalo.

Historicky zjištěno, že Karel IV. zlatou bulou medařům v říšském lese u Norimberka stará práva ztvrdil.

Později z roku 1591 obdrželi — ovšem dle vzorů německých — zvláštní artikule medaři panství Meziříčského a Rožnovského od pana Bernharta z Žerotína, pána na Meziříčí a Rožnově. Privilej ta obsahuje 11 artikulů, z nichž svou zvláštností se vyznačují 2., 3. a 5.

Za 2. Kdožbykoli medařem býti chtěl a brtí sobě v horách a gruntech mých dělati chtěl, ten má každý lamffogtu se ohlásiti a dá za cejch, kterým se dřevo cejchovati bude, 9 peněz bílých.

Za 3. Co se pak nových brtí dotýče, tu jeden každý medař může sobě dřevo na místě příhodném ohlednúti a je znamením svým znamenati, v kterémž dřevě bude povinen brtí pro usednutí včel v roce a ve třech dnech pořád sběhlých udělati, a jestliže to neudělá, dá pokuty 4 groše bílé.

Za 5. Medaři povinni budou, z jedněch každých včel starých, které v brtěch mají, po 1 groši bílém každý rok dávati.

Medařský řád ve Vizovicích spravoval se též zvláštními artikulemi od vrchnosti jim danými, které obsahovaly 11 článků. Řád tento medařský jest podobný artikulům vydaným r. 1591 Bernhardem z Žerotína a na Meziříčí medařům na panství meziříčském a rožnovském. Též ve Frenštátě býval řád medařský s podobnými artikulemi. — Nyní cechovní řízení žije pouze v upomínkách starších mistrů a upadá pozvolna v zapomenutí, a včelařství klestí si cestu jako odvětví národního hospodářství rationelního.

Cech medařský v Lipníku obdržel privilej práva medařského pro knížecí město Lipník a panství k němu přináležící v r. 1697 od Ferdinanda knížete z Ditrichšteina. Sestává ze 23 artykulů, z jejichžto obsahu vysvítá, jaká zákonodárná moc vrchnostem ve středověku i po stránce národohospodářské přináležela a kterak z ní důchodně kořistiti dovoleno jim bylo. Privilej zní u výtahu:

„My Ferdinand z Boží Milosti svaté římské říše kníže z Ditrichsteina a na Nykolspurku, pán na Kolenburku, Funtensteine, a Dalberku, pán svobodného panství a pevnosti Traspu, dědičný zemský jägermeister ve Štýrsku, rytíř zlatého rouna, jeho c. k. Milosti skutečná tejná Radda a nejvyšší hofmistr vyznáváme tímto listem, že jsou před nás předstoupili jistej počet měšťanů našeho města Lypníka, jakož taky mnoho poddaných našeho knížecího panství helfensteinského a lipenského, nás za to nejponíženěji prosíce, abychom jim k dobrému pořádku a chvalitebné správě, některé artykule včelařského cechu uděliti ráčili.

Předně. Mají oni sobě jednoho mistra včel, kteréž by dobrého svědomí byl a ve všem dobře se znal a sice jak by se to dělati dalo z našich měšťanů, ano taky dva starší a jiných šest přísežných rádců vyvoliti, z nichžto posledně někteří z našich dědin však dobré, rozumné a zachovalé lidi (kteří by malou věc spornou sami vyslechnouti mohli).

Za 2. Chceme, aby tento cech neb pořádek korouhev v budoucím čase měli a sobě zjednali, na níž z jedné strany sv. Ambrož, z druhej pak strany Samson se lvem, kterému by v tlamě plást medu vězel, Samson pak jeho tlamu rozdíral, čistotně vymalován býti má. S tou korouhví a kolem ní 6 voskových fagulí mají v slavnost Božího těla a následující neděli v oktáv před velebnou svátostí oltářní, a k tomu procesí se mají všichni z města a aspoň z nejbližšího okolí, ale v oktáv všichni z celého panství, z nichž žádný bez dostatečné příčiny doma zůstati nemá, dostaviti. Jakož při tomto jejich shromáždění z deseti brtí včel starých po 1 gr. bíl. do truhlice cechovní odložiti a zvolení z cechu budou ze všeho počet klásti, náš hejtman pak takový počet přehlédnouti a přijati má. Korouhev ve futrále uložena má se ve farním kostele zavěsiti. Kdyby někdo z medařů umřel, mají mu druzí na pohřeb jíti.

Art. 3. Každý rok při shromáždění společném o sv. Martině má se volba obnoviti, ku kteréž volbě všichni se dostaviti mají a před obnovením do chrámu páně jíti. Kdo by se nedostavil, dá 6 gr. bíl. a 1 lib. vosku pokuty. Představené ouřední osoby v nastalých potřebách a při vybírání medu neb popravování včel na vesno, když by se včelám stavěti mělo, na nařízení našeho hejtmana neboližto oficírův jeden neb více, které by místo včel k tomu zřídil, do našich knížecích včelínův chodili, včely zhlýdali, a co by tam při včelách nepořádného spatřeno bylo a nedostávalo, hejtmanovi věrně oznamovali. Kdežto my sobě toto vynímáme, kdybychom medu nebo vosku skupovati poručili, aby žádnému jinému nýbrž k našim knížecím rukám, o slušnej a obyčejnej ceně donášeti a prodávati povinen každý byl. Kdož by se proti tomu opovážil a z tvrdošijnosti jinak činil, má od našeho hejtmana podle uznání skrz právo medařské trestán býti.

Za 5. Kdyby mistr včel anb za něj ze starších někoho před sebe citiroval, má se postaviti, kdo by tak neučinil má 3 gr. dáti.

Za 6. Přednešené žaloby mají se pořádně bez hádek projednávati a nikdo nesmí se druhému do řeči plésti pod pokutou 3 gr. a věrdunk vosku.

Za 7. Jedenkaždý kdo včely má a držeti chce, potřebu brtí jmíti musí, pročež se v tom (co se našich knížecích lesů dotejče) takto zachovati ma: Jestli v našich lesích brtí dělati míní, nechceme tomu, aby se tak jak předešle stávalo, podobnou potřebu bez zaplacení podle svej libostí sobě vlastnil a roubal, nýbrž mají se při hejných téhož hájenství aneb polesného, kde co podobného hledati chce, ohlásiti a když k tomu dostatečný dřevo nálezne, takové svým znamením poznamenati, aby když jiný na to trefí, věděl, že to již jinému náleží a pak to s hajným polesnému ohlásí kterýžto sice s naším hejtmanem předně naší vlastní potřebu do našich včelínů pozorovati; potomně pak, jestliže by bez naší ujmy se státi mohlo, má ten jistej, které to dřevo míti chce, do našich důchodův 3 gr. odložiti, takové dřevo naší cejchovnici zaznamenané, jemu puštěno býti má; však má ten jistej jej za nejdíl 8 dní po sv. Jiří stiti a do posledního maje na brtí zdělati a tak ven z lesu vyvésti, jináče takové dřevo stratí a propadnouti má. Kdoby bez povolení dřevo roubal, má trestán býti.

Za 9. Co se včelínů dotýče, kteří v našich lesích neb oblíž je mají a na ty již plat uvržený jest, chceme tomu, aby při tom tak zůstalo. Kdo by však nově včelín sobě zdělati chtěl, má se u našeho hejtmana a polesného ohlásiti, místo ukázati a pokud se činiti dalo, jemu puštěno a podle uznání do našich důchodův plat uvržen byl. Ti, kteří mají včelíny na vlastních rolích, neb zahradách a loukách a takové již beztoho prvotně pod platem jsou, jich dálejc pod tím platem užívati mají.

Za 10. Jeden druhému nesmí do včelína bez jeho vůle lézti, takový by se za podezřelého držel, ten se napomenouti a pokutovati má. Kdyby to častěji činil 1 zl. pokutován bude; polovic do našich důchodů a polovic medařskému právu.

Za 11. Kdyby do včelína vlezl a kradl, tu jako zloděj 2 zl. a 8denním vězením pokutován bude a po druhé tuplovaně.

Za 12. Kdyby se lupič včel dopadl, oznámí se hejtmanovi a ten škůdce zjímá a auřadu města do vězení odevzdá a proti němu jako v hrdelních příčinách inquirendo et cognoscendo se pokračovati má.

Za 13. Přihází se někdy časem, že raubíři včel se vyskytují a jiným včelám netoliko med vybírají, ale i je kazí, aby své včely si opovážlivě spravil, na kom to pronešeno bude ten 12 zl. mor. jeden díl do našich důchodův a druhý právu medařskému za pokutu propadnouti, jemu pak takové včely spáleny býti a on nikdy více chovati nemá.

Za 14. Kdyby někomu na těch včelách se škoda stala, odkudžby jiné nadchnuté a zkažené by býti mohly, má to mistru včel přednésti a zhlednouti žádati, a jestli jich málo neb mnoho nepořádných nálezne, je vylámati a zkaziti dáti. Kdyby o tom vědomost maje, to neohlásil a jiným škodu lehkovážně učinil, má ten jistej 2 zl. m. a 2 ft. vosku v pokutu upadnouti.

Za 16. Kdyby se přihodilo, že by někdo před nepřítelem utíkal a do včelína se retoval, má tam osvobozen býti a dalejc se neproná-

sledovati až do dalšího rozsudku právního v tej příčině. Jestli by mu však druhý násilí učinil, má jakožto jeden škůdce trestán býti. Alé medaři-raubíři, zloději, cizoložníci a těm podobní zlopověstní lidé nemají takových svobod užiti.

Za 17. Co se rojův včel dotejče, které ze včelínův odletují, má se takový způsob zachovávati: Kdyby roj někomu utekl a ten jistej jej za ním běže natrefil kdekoliv na našim knížecím neb jiným pozemku 100 krokův odsud, může on jej sobě, kde se usadil, volně vzíti a do svého včelína vsaditi, a za to není povinen nic dáti.

Za 18. Co se těch rojův, které do našich knížecích lesův neb jinam ulitují a časem na našich polech se osazují dotejká, jestliže někdo mimo náděje takový roj nálezne a jemu náležeti nebude, jestliže ven ze stromu na haluzy a ne na sněti seděti bude, má on některého z medařův na svědectví k tomu vzíti a sobě ten roj střásti, za kterýžto roj do kase práva medařského 15 kr. odložiti má. Kdyby to však zamlčel, má on takové včely aneb za ně 30 kr. do našich důchodův a práva medařského 6 gr. bíl. pokuty propadnouti.

Za 19. Kováři, uhlíři aneb popel paliči mají sobě mezi sv. Václavem a zvěstování blahoslavenej rodičky Boží tak mnoho uhlí a popele páliti, aby na celý rok dosti měli tak aby, když včely na vesno červ. a přes cely leto svůj požitek sbírají, od smradu takového kouře odehnány nebyly.

Za 20. Též pod velikou pokutou se nesmí nikdo opovážit nějakou mrchu blíže včelína vyhazovati, ale aspoň na tři sta kroků dáleji zakopati.

Za 21. Nedovoluje se, aby dva neb více medařův v hromadě sobě své včelíny zaráželi, poněvadž to více ke škodě neb k užitku jest.

Za 22. Jestli by se ukázalo, že by něco k užitku medařům se zaříditi dalo, ať to mistr včel a jeho přísežní to jisté nám neb našemu hejtmanu pořádně psané vyjádří a zjeví, což když za užitečné se uzná, má tak svou podstatnosť jmíti, jako kdyby tuto opsáno bylo.

Za 23. Snad jak naší poddaní panství hranického a drahotušského, ano také mnozí z cizích okolních panských poddaných v sousedství do tohoto cechu a k právu medařskému se připojiti a takovej pořádnosti žádostivi budou, mohou s naším dovolením přijati a připovězeni býti.

Co se cizipanských dotejče, mají tito pod sekrétem svého pána aneb své vrchnosti psané povolení při právě medařském složiti.*)

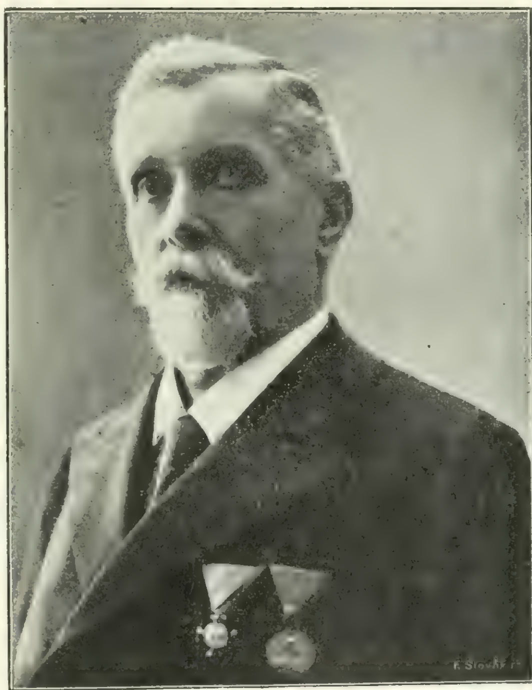
Jenž se stalo dne 26. February 1697.

---

*) V Lipníku byl pan Magerla posledním cechmistrem medařů.

Různé zprávy.

Josef Talský. Naše Vlastenecké muzeum chová ve svých prozatímních místnostech vedle vzácné a bohaté sbírky archaeologické, národopisné, numismatické a jiných vzácností také dosti cennou sbírku přírodnin, ve které jest zvláště velmi slušnou měrou zastoupeno též ptactvo, po výtce ulovené na Moravě. Kustodem a obětavým interpretem tohoto oddělení jest znatel nad jiné povolaný, p. professor Josef Talský, jenž v tomto roce dovršil 70. rok svého činného, vědě a všemu krásnému a dobrému zasvěceného života.

Josef Talský.

Považujeme za svoji povinnost, učiniti na tomto místě o životě p. prof. Talského krátkou zmínku a doufáme,

že se jí milým čtenářům jen zavděčíme. Nežli však začneme uváděti životopisná data a vědecké práce p. prof. Talského, budiž nám dovoleno, předeslati kratičkou úvahu.

Prof. Talský zasvětil celý život svůj studiu přírodních věd, zejména studiu ptactva. Mnoholetým vytrvalým a bystrým pozorováním ptáků v ornithologii ledacos mylného poopravil, ledacos nového, dosud neznámého, zjistil. Tím získal si zvučné jméno ornithologa i za hranicemi naší vlasti — ba řekněme to přímo, zvučnější nežli ve své domovině. Neníť bohužel u nás dosud pravého porozumění pro vědy přírodní vůbec, natož pro úzký obor jejich: ornithologii. Dovedeme proseděti mnoho hodin v kouři hostinců a debatovati o politice třebas sebe nechutnější, dovedeme vyseděti 2—3 hodiny v dusné síni koncertní; ale abychom si šli poslechnout nejlíbeznější koncert, jakého nám denně poskytují v hájích, polích a lesích naši opeření zpěváci, to nám ani nenapadne. Chodíme v té boží přírodě, se kterou jsme jako článek v řetězu neodvratnými zákony spjati, jako bezduché mumie. Věru, ani si nezasloužíme, že nás Tvůrce Všehomíra do tak krásné přírody postavil, a abychom se z ní těšiti mohli, rozumem osvítil! A dle toho vyhlíží také tak zvané vzdělání valné většiny naší intelligence, která obsáhlejší vědomosti z věd přírodních považuje za zbytečnost. A přece nikdo nemůže upříti, že přírodní vědy byly a jsou první příčinou veškerého pokroku a kulturního vývoje naší doby. Pokud nestanou se přírodní vědy základním pomocníkem veškerého vzdělání a veškeré výchovy, potud nebude míti lid pravého názoru o světě a životě. Přírodní vědy mohou valně přispěti, aby z lidu vymizely všeliké pověry a místo pověr aby nastoupila ve všech případech skutečná, jasná boží pravda. Až se tak jednou stane, pak bude snesitelnější a příjemnější pobyt na té zemské hroudě, pak slzavé údolí promění se — po lidsku souzeno — v rajský kraj, v němž každý bude konati dobro nikoli v naději na odměnu nebo ze strachu před trestem, ale pro dobro samo. V tom smyslu nazval † Sušil přírodu knihou pravdy božské, v níž sám se rád kochával.

Proto každý, kdo ku poznání přírody něčím přispívá, kdo mezi lidem lásku ku přírodě rozněcuje, zasluhuje uznání. A takovým mužem jest i obětavý, ideální kustos přírodnické sbírky našeho vlasteneckého muzea **Josef Talský**, jenž mezi ornithology v Rakousku zaujímá jedno z nejčelnějších míst. Byl odborným učitelem na německé reálce, později na měšťanské škole v Novém Jičíně, kterémuž ústavu daroval bohaté sbírky své, založiv pro ústav ten i nadace z úspor svých, na odpočinek pak odebral se do Olomouce, kdež celým srdcem svým přilnul ku našemu muzeu, jehožto kustodem se stal a o kteréž jednu z největších zásluh si získal, tak že vším právem vyznati možno o něm, že jest duší muzea našeho. Pan Jos. Talský v ornithologii těší se pověsti světové, o čemž svědčí to, že jest členem předních společností ornithologických a zván bývá ku kongresům ornithologů světových, tak do Berlína, Hamburku, Londýna a pod. Jaké pověsti těší se i ve společnosti německé, tomu nasvědčuje okolnost, že zván bývá i od zdejších korporací německých ku přednáškám odborným a poctěn je hodnostmi v některých německých sborech, tak zvláště ve spolku pro vydržování zahrady botanické. Jméno Jos. Talského vyslovuje se všeobecně s úctou a nositel jména toho sám náleží mezi námi ku jedněm z těch obdivuhodných osobností, které těší se všeobecné oblibě, nepřátel pak vůbec nemají.

Třeba že Jos. Talský byl okolnostmi nucen největší část vědeckých děl svých psáti v německém jazyce, jakož vůbec největší část působnosti jeho spadá do sfér německých, uchoval si přec ryzí svoje české jádro, o čemž život jeho podává nejpěknější doklady.

Zde několik dat ze života Talského. Narodil se 21. března 1836 v Moravičanech, kdež otec jeho byl učitelem. V Unčově absolvoval školu reálnou, načež studoval na učitel. vzděl. ústavu v Olomouci, v r. 1856 pak složil zkoušky, které oprávňovaly ho, vyučovati odborům technickým na nižších školách reálných, jež byly spojeny se školami hlavními. Téhož roku přišel jako odborný učitel na obecnou nižší reálku do Nov. Jičína, na které pak ostal i když tato změněna byla r. 1870 ve školu měšťanskou. Jaké vážnosti zde požíval, o tom svědčí, že roku 1882 zvolen byl učitelstvem okresu novojického do okres. školní rady, v níž po řadu let působil.

Již od mládí probudila se v něm láska k přírodě, zvláště ku ptactvu. Od let šedesátých, v nichž seznámil se se zkušeným ornithologem drem

Schwabem, pustil se Talský horlivě do studia ornithologie. Navštěvoval k tomu cíli zhusta všechna čelná musea ve Vídni, Praze, Pešti, Linci, Solnohradech, Brně, Drážďanech a četné školní i soukromé sbírky. Naučil se ptáky vycpávati a r. 1866 měl již svou vlastní sbírku, která čítala víc jak 300 druhů ve 450 exemplářích. Z těch bylo 218 evropských (po většině z Moravy), 85 exotických. Veliký počet exemplářů věnoval jako učebné pomůcky školám

Z největší části věnoval Talský zřetel ptactvu domácímu, ku kterémužto cíli podnikal časté vycházky do různých končin Moravy. O tom sepsal celou spoustu různých pojednání, z nichž zvláště cennými byly návody česky (v „Učit. Listech“ v Brně r. 1871.) a německy vydané o tom, jak máme ptáky a ssavce k účelům vyučovacím sbírati a uschovati. Celá řada pojednání těch vyšla za hranicemi, v Lipsku, Berlíně a j. v odborných a vědeckých publikacích V „Časopisu muzej. spolku olomuckého“ měl též četná pojednání. Súčastňoval se kongresů ornithologických, tak k. př. r. 1884 prvního ornithologického sjezdu ve Vídni, při němž vešel ve styk se zvěčnělým kralevičem Rudolfem. Mimo to pořádal přednášky o ptactvu a svěřeno mu uspořádání četných sbírek.

Roku 1890, kdy místnosti Františkova, nyní zemského muzea v Brně rozšířeny byly, urovnány jsou veškeré jeho sbírky na novo a byl J. Talský jako roku 1886 vyzván, aby uspořádal nově zakoupenou velkou sbírku ptactva a vajec ptačích systematicky znova. Nejen že Talský úloze své ku všeobecné spokojenosti dostál, sepsal do „Průvodce muzejního“ popis veškerého v muzeu se nacházejícího ptactva. Obšírná práce tato správě muzejní tak vyhověla, že dala pořiditi zvláštní výtisky pro navštěvovatele.

Téhož roku podrobil J. Talský veškeré články ornithologického obsahu v čítánkách pro české i německé národní a měšťanské školy v okresu Novo-Jičínském, kritické úvaze. Dotyčnou práci zaslal pak c. k. zemské školní radě v Brně, za kterou spisovatel pochvalným spisem byl poctěn.

Jak již dříve zmíněno, účastnil se Talský roku 1884 prvního ornithol. kongresu ve Vídni. Roku 1891 konán mezinárodní ornith. kongres druhý v Pešti, jemuž Talský též přítomen byl. Po kongresu súčastnil se též pro členy uspořádaných výletů na jezera velencské a blatenské. Výsledek návštěvy uherské pozůstává ve dvou brzo na to vydaných, větších článcích, v odborném časopisu: „Mitteilungen des Wiener ornithol. Vereines „Schwalbe“ XV. Jahrg. Nr. 11, 12, 13, 14, 15 (1891). Jsou to články: „Ornithol. Ausstellung in Budapest“ und „Die Excursion zum Velenczeer- und kleinen Plattensee in Ungarn“.

V tomtéž vídeňském časopisu vyšlo později ještě více článků. Mezi jinými: „Ein in der Freiheit überwintertes Hausrotschwänzchen“ (Ruticilla tithis). „Beiträge zur Nahrungsmittellehre der Vögel.“ — V časopisu lesnickém ve Znojmě na Moravě: „Aus unseren heimischen Wäldern“. „Der Forstmann und Jäger im Dienste der Ornithologie“, „Über das Verhalten der Vogelwelt gegenüber den Insekten, namentlich der Nonne“ (Psilura monacha).

Dále sepsal pro: „Flugschrift der land- u. forstwirtschaftlichen Bezirks-Vereines in Stadt Liebau“: „Der Staar (Sturnus vulg.) und die Landwirtschaft.“ V časopisu: „Neue Freie Presse“. Abendblatt. Wien 1897: „Naturhistorische Lokalsammlungen“. V časopisu muzejního spolku v Olomouci: „O aberracích čili odrůdách v ornithol. sbírce vlasten. muzea olomuckého“. „Čeleď ťuhýků (Laniidae) na Moravě“. V olomuckých časopisech „Pozor“ a „Našinec“: „Hnízdiště rybářek na chropiňském rybníku“, a ještě více jiných menších článků. V olomuckém časopisu „Mähr. Tagblatt“: „Aus der Vogelwelt der Umgebung von Olmütz“.

Roku 1895 opustil J. Talský Nový Jičín a přestěhoval se do Olomouce, kde až po dnes na odpočinku žije. Jeho činnosť v olomuckém vlasten. muzeu je známa a po té stránce zvlášť ceněna, že na muzejních kočujících schůzích poutavým způsobem činívá ponaučné přednášky a navštěvovatelům Muzea věcné výklady o tamnějších sbírkách. Pro zásluhy o Muzeum zvolen jeho čestným členem. V časopisu: „Ornith. Jahrbuch“ (Hallein), uveřejnil Talský mezi jiným: „Zum Vorkommen des Bienenfressers (Merops apiaster) in Mähren“. P. Rudolf Kašpar. Ein Nachruf.“

Větší pak práci sepsal Talský a uveřejnil v témže časopisu pod názvem: „Die ornithol Versammlung in Sarajevo“. To stalo se následkem schůze, konané v Sarajevě r. 1899. Bylo tam mnoho ornithologů z různých zemí, mezi nimi i Talský.

Roku 1905 súčastnil se Talský výroční schůze německé ornithol. spo-

lečnosti z Berlína, jejímž členem již asi 30 let jest. Schůze konána v Hamburku, odkud pak přítomní ornithol. odebrali se na ostrov Helgoland, na místo, kde asi před 6. lety zemřel slavný ornitholog Gätke. (Vydal knihu: Vogelwarte Helgoland.) U přítomnosti jejich odhalena jest slavnostně památní deska na domě † Gätke-ho. Z Hamburku odebral se Talský s některými německými ornithology do Londýna, kde konal se mezinárodní ornithol. kongres. Z Moravy a Čech nebyl tu kromě Talského nikdo. Účastníků bylo 350.

Ornithologické sbírky, resp. muzea, navštívil Talský následující: Brno, Pernštýn, Znojmo, Praha, Vídeň, Linec, Štyr. Hradec, Celovec, Innsbruck, Mariahof, Pešt, Krakov, karpátské muzeum v Popradě, Felka (Zips), Drážďany, Berlín, Hamburg, Altona, Chur, Curych, Lucern, Sarajevo, Dubrovník, Londýn, Tring (muzeum barona Rotschilda) v Anglii.

Kromě již zmíněných uznání dostalo se Talskému ještě následujících vyznamenání: Zlatý záslužný kříž, čestná medaille za 40leté věrné služby, čestné občanství v rodné obci Moravičanech, dopisující člen uherské ornithologické centrálky v Budapešti, čestný člen muzejního spolku olomuckého, dopisující člen moravského spolku pro ochranu honby a ptactva.

Vlast. muzejní spolek v Olomouci oslavil 70. narozeniny Talského přiměřenou slavností a zavěsiti dal podobiznu jeho do místností muzejních.

Přejeme J. Talskému, aby ještě dlouhá léta mohl zdárně působiti v našem středu, zvláště pak na prospěch našeho Vlasteneckého muzea v Olomouci, kterémuž jeseň života svého zasvětil!

† Dr. JAN WOLDŘICH.

Narozen dne 15. června 1834, zemřel dne 3. února 1906.

Dle výzkumů, jimiž různé obory starovědy obohatil a jimiž k objasnění pravěku slovanského přispěl, sluší zvěčnělého professora Woldřicha mezi první učence a nejzdatnější vzdělavatele naší společné československo-moravské vlastivědy řaditi. Nekrolog tohoto nadšeného pracovníka a bystroduchého badatele správně shrnut ve slova tato: „Jako geolog soustředil zkoumání své v době quaterní, i bude věda vždy vděčně vzpomínati zásluh jeho o poznání zvířeny diluviální, jakož i o poznání stop diluviálního člověka v zemích našich.“ Rovněž i praehistorie děkuje jemu za prvé přesně vědecké probádání slovanských mohyl v jižních Čechách a hrobových nálezů na Moravě. Jeho zásluhou vyvrácena pověrečná nauka o keltickém původu hradišť, jakož i kamenných a pečených valů a hradů.

Woldřich uznal Časopis vlast. muzea v Olomouci vhodným a důstojným místem, ukládati v něm své vědecké vynálezy v době, kdy u nás nauka o tak zvaném stěhování národů retrospektivní zírání do počátků Slovanstva ještě súžovala, zpytování minulosti slovanské na páté století po Kristu obmezujíc. Jím zodpověděny shledávají se tu otázky: „Odkud člověk diluviální bral látku ku svým kamenným zbraním?“ „Kde nuto hledati původní nástroje koštěnné“ a co o vykopaninách Krumlovských na Moravě souditi máme? — Co Woldřich o pravěku slovanském ve střední Evropě a co o původní jeho kultuře před dvaceti lety vyzkoumal a v časopisu tomto uveřejnil, dochází novějším archeologickým, filologickým, ethnografickým a topografickým bádáním plného ztvrzení, intelligence začíná to konečně správným uznávati; ale do všech škol ještě si to průchod nezjednalo. Prokážeme bohdá našemu zvěčnělému spolupracovníku Janu Woldřichovi náhrobní počest důstojnou, uvedeme-li obecenstvu doslovně opět na paměť, jak o nejstarší minulosti Slovanů v r. 1885 soudil. Zajímavý a povšimnutí hodný projev ten obsažen v našem Časopisu na str. 71—73 v čís. 6. roč. II. pod nápisem: „Staroslovanská kultura ve střední Evropě“ a zní:

„Za dob palaeolitických žil lid po Evropě, který jen dřevěných nástrojů a všelijak přitlučených nástrojů a zbraní koštěných i kamenných používal; a sice se zdá, že lid ten již za časů ledových epochy diluvialní zdržoval se po různých zemích evropských, kde se živil lovem všeliké zvěře, nyní částečně již vymřelé, později pak zvláště lovem soba divokého. Zvolna jen člověk zdokonaloval nástroje a zbraně své v dobách těch a to zejména tenkráte, když nastala tak zvaná doba stepní v končinách našich, když u nás zvěřena rozšířena byla, jakou nalézáme nyní v stepích evropsko-azij-

ských. Nicméně pokrok, jejž člověk učinil za doby pastvin čili doby velkých travožravců (mamuta, nosorožce atd.), jest celkem dosti patrný, jak vidíme na příklad v Předmostí u Přerova.

Ovšem patrnější jest pokrok, jejž nalézáme ku konci diluvia za tak zvaných dob lesních, kde se člověk pravou lesní zvěří živil a vedle toho zatím i soba si byl ochočil na zvíře domácí. Pokrok ten vidíme na příklad v jeskyni Gudenusově u Kremže v Dolních Rakousích, kdež nacházejí se i pěkné koštěné jehlice, jimiž člověk doby lesní sešíval oděv svůj. Mezi tím ochočil člověk také psa a nejspíše i koně a malý druh skotu. Období od vymření diluvialní zvěřeny lesní až do doby neolithické dělí dosud mezera dosti veliká. Za časů neolithických nalézáme jak jinde tak i u nás národ dosti četný, jenž hlavně nástrojů a zbraní přibroušených a přihlazených používal. Národ ten, po němž v Čechách i na Moravě dosti zhusta stopy se našly, jako v okolí lounském, plzeňském, pražském, v celém Pomoraví a jinde, choval hojný domácí dobytek a zabýval se orbou. Památky kultury tehdejší po Evropě daleko široko jsou rozšířeny a jest pravdě podobno, že několika národům náleží; kde se však kultura tato nemalá poprvé vyvinula, nelze dosud určiti; možná, že současně povstala na více místech.

Zdá se pak dále, že za časů oněch byla již větev staroslovanská od ostatních větví kmene indoevropského oddělena a zvlášť pro sebe vyvinuta, zalidňujíc celou střední Evropu. Národ ten časem poznal i upotřebení mědě a slitiny mědě s cínem, totiž bronzu. Jakým však způsobem nebo jakou snad cestou se to stalo, doposud rozluštěno není. Slovanský národ, jenž tehdy již skoro pro každou vodu, pro každou horu atd. měl vlastní svá jména místní, jakož později i pro každou župu a kmen každý, a jehož všeobecnější jméno bylo Vendové (nejspíše i Bendové), Vindové, Vineti, Veneti, sídlel tehdy od adriatického moře až k moři baltickému, jak to četné nálezy dokazují, a vytvořil za tak zvané doby bronzové kulturu, která vynikala nad kulturou národů sousedních. Živé zbytky dávné kultury té nalézáme až po dnešní den mezi slovanským národem středoevropským, a sice nejen v řeči, v národních písních, příslovích a pořekadlech, nýbrž i v ručních pracích, ve všelikém oděvu, zvláště ženském, ve vyšívání, v různých řemeslech, v některých zvycích původně pohanských, tak na př. uvádím kraslice, to jest velmi uměle malovaná vajíčka velkonoční atd., kterýchžto zbytků dávnověké pokročilosti u jiných národů hledali bychom marně.

Řečená staroslovanská kultura upadla postupováním národů cizích proti Slovanstvu, postupováním jednak od severozápadu jednak od východu, což za dob předhistorických dosti zvolna, později však za dob historických rychle a velmi násilně se dělo. Teprv z těchto dob, z dob to úpadku kultury slovanské, obyčejně připisují se velkomyslně (?) chatrné jen stopy potlačeného a schudlého národu Slovanům, jako by to byly první teprv památky naší vzdělanosti a starších, skvělejších památek kultury staroslovanské nebylo, což ovšem jest — ne-li úmyslná křivda — tedy zajisté hrubý omyl, jenž dosud celému bádání anthropologickému u nás na velikou byl překážkou. Ale omyl ten znenáhla poznává se všeobecně.

Již roku 1879 jsem psal před schůzí anthropologů v Lublani p. K. Deschmanovi, že považuji veškeré nálezy v lublaňské slatině*) za zůstatky slovanského národa, a roku 1882 dotvrzoval jsem p. G. Jakobovi v Meininkách, že anthropologové museji zanechati domnění, jakoby Slované teprv v 5. nebo 6. století do střední Evropy byli odkudsi přitáhli, a pravdou pokládati, že Slované zde již bydleli od časů pradávných. Rovněž v nejnovějších spisech svých**) jsem často na závažnou okolnosť tu poukázal; tak ku příkladu, na slovanská pojmenování hor v Šumavě z doby předhistorické, na zkušenosť, že lid z jižních Čech i z Moravy valně putuje do Marije Cely mezi Němce, na kteréžto

---

*) O slatině lublaňské již stala se zmínka v „Časopise“. Viz č. V. str. 6., poznámka 14.

**) Dr. J. N. Woldřich: Diluvialní fauna u Sudslavic. Kr. čes. spol. nauk, Praha, 1880 — Diluviale Fauna von Zuzlawitz im Böhmerwalde. Sitzb. d. kais. Akad. d. Wiss. Wien, 1881. — Slovanské pohřebiště z II. století u Sušic. Památky archaeol. Díl XI. roč. I. Praha 1882. — „Slovanské pohřebiště u Netolic“. Památky arch. Díl XII. seš. 4. Praha, 1882. — „Beiträge zur Urgeschichte Böhmens“. Mitth. d. Anthrop. Ges. Wien, 1883 u. 1884.

místo již za pohanských dob posvátné by jistě nedocházel tak četně, kdyby ode dávna již Rakousy byly zemí německou.

Velmi zajímavou a důležitou jest též okolnosť ta, že v Čechách nalézáme pojmenování „hradišť“ dle někdejší, nyní na oko již neznatelné rozsáhlosti jejich, tak jméno „hrad“ pro velké „hrádek“ pro menší a „hrádeček“ pro skrovné toliko hradiště, jak jsem sám četným prohledáváním půdy zjistil, aniž dnešní obyvatelé okolí před mým pátráním dotyčným vůbec věděli, že kdysi na vrcholích takto pojmenovaných stával pravěký hrad jakýsi nebo hrádeček. Mohlať se ona pojmenování lidová z předhistorických dob pocházející jen tenkráte zachovati, jestliže slovanský národ v krajinách těch nepřetržitě žil hned od pravěku. Též se často říká místům „hroby“, kde skutečně buďto mohyly nebo jiné předhistorické hroby jsou, o nichž nynější obyvatelstvo ničeho neví, ba mnohdy ani věděti nechce.

Tvrzení tedy Šemberovo, zakládající se ponejvíce na topických jménech hor, sídel a vod, kterážto jména ovšem sama o sobě nejsou vždy základem pro dedukce úplně spolehlivým, tvrzení, že slovanský lid daleko široko po střední Evropě rozšířen byl zajisté již v pravěku, souhlasí s nálezy předhistorickými a ono vášnivé odsuzování názorů Šemberových bylo tedy zbytečnou přenáhleností.

(Šetrná sice ale zasloužená důtka tato svědčí také novějším některým kritikům, kteří nechutně i sebe doloženější výsledky lido- a starovědeckého bádání přijímají a mnohdy je i jízlivými posměšky zneuctívají, neuvažujíce, že neslušností takovou vlastní učenou cenu zlehčují. Pozn. red.)

Důležitý spis v ohledu tomto, ba nejdůležitější ze všech dosavadních, vydal právě přítel můj, slovutný pan dr. J. Wankel v Olomouci, anthropolog to na slovo vzatý, pod titulem: „Beitrag zur Geschichte der Slaven.“ Olmütz, 1884 Získal si tento učenec náš dílem svým, ač ono není velmi obšírné, zásluh neobyčejných. Spis Wanklův zajisté ve vědě anthropologické stane se epochálním a jest nanejvýš žádoucno, aby nejen každý vzdělaný Slovan, nýbrž i každý badatel, ať z toho ať z onoho národu pošlý, pilně jej studoval.“

Nové lidské dokumenty. Podává Augusta Šebestová. P ř e d s v a t b o u. „Tož už se chystáte Verunko k svatbě?“ „No už, už! Šak sem se nabečela a bečím každej deň.“ „No! No! Snad vás k němu nenutijú.“ „O neej Rádi se máme, ale já nevím proč, já se teho vdaju tuze bojím. Snáď bych už aji byla cúfla, ale Jankova Smetaníčka (žena Jana Smetaníka) mě přemluvili. Povdá, co se teho bojíš? Chlapík je spořádanej, ty máš pár kúsků zemi, on taky, a ešče bývání (stavení), tož co chceš? Bude vám zle? Enom ty se vdej, abys nemusela zpívat nekdy smutnú. Co nevíš, dyž se děvčica vdá, že si zpívá „Poděkujmež Pánu Bohu.“ Ale jak se nevdá, že si hořekuje: „Jaká žalosť a truchlivosť, teď proniká srdce mé“. A dyž se nezachová (zbaví věnečka) to kór spustí smutnú: „Stála matka litující — — —“ Tož sem povdala, no tož teda.

M a n ž e l s t v í. „Vijú, já jim to povím› z čeho ona stone. Šak to nebudú nikemu povidat. Ona se mě vyznala, že vzala štranek do rukú a že se u tehoto duba chcela pověsit. Ale že jakejsi vtáček nad ňú tak začal smutně zpívat a do ní že stúpla taková lítosť nad těma dětima a tož se dala do usedavýho plaču a šla dom. Rač prej bude trpět k vůlivá tem dětom, že by si na ňu dycky naříkali. Enom ten vtáček že ju zachránil. On je takovej člověk: kerú uvidí, tú by chcél. Ona se dere a stará, aby enom neco děťom zachovali, a on že si ji nic neváží, tuze zle ji dělá a to že je ji tuze líto.

II. „Byli jsme taky na tej púti. To je tam velice smutný. Tam je tá křížová cesta na takových veličajzných obrazách, jak tyto dveře. Jak Krista Pána tam bičovali, jak mu všelijak dělali a to sme se tam naplakaly! Kdo je tak trochu citedlnej, tož si povdá, Panebože! Až mně tak bude nekdo trýznit. A tak člověk neví kde a jak. Ja! Ja! Je to putování na tem světě! Jak na tem moři ty vlny se válajú a neví žádnej, kde keho strhnú. Žádnej člověk si nemože hodlat tak lebo tak. ani na sobě nesmí si zakládat, ani nemá súdit druhýho. Jak třeba já. Šestnáct roků sem byla vdovú, tu zkázal ten, ba zas ten a já jak luňák bych byla vyletěla zlosťú, že nedajú tej vdově pokoja. Ná vidijú, do čeho jsem vlezla? Nebožtík říkával: „Každej stav (manželský) má prej paličku (prut) od polovice hořkú, od polovice sladkú. Kdo zprva (z počátku) oblizuje enom tu sladkú, mosí k stáři lízat hořkú“. A není to pravda? Jak tí mlaďoši včilkaj. Z prva to hújá (hýří), pije, hoví si a potom k stářů bečí a naříká

A ten můj včilejší jak by smetl (je také takový.) Letěl by vám aji do tej Ameriky. Prej tam majú tí vystěhovalci ruky sedraný jak čítajú furt enom peníze. Och ja! Sáák by ti jich načítali, lehko bys jich unesl.

Žárlivosť. „Co ste tak smutná tetičko?" „Ale dušo milá, jak bych nebyla! Súsedky mně tam vyzváňaly (povidaly), že mě Hořická k temu svojemu (muži) přičítá. Mě vám tak u srdca pichlo, jak sem to uslyšela a nemožu to v sobě ani udržet, tak mě tudyk (na prsou) klačí, ledvá se mně odleví, dyž si postěžuju Ale šak on každý svý (trest za hřích) shledá! Co enom si tá osoba pomyslela, dyž ně k němu přičítá? Ona ho šak každej přičítá, ale on Bůh chraň a zavaruj, aby se nekerej ženskej jedným prstem dotkl; ani protivá ni že by neco měl, on si svú ženu nikdá nepohanil. Aji sem si to kmotřence stěžovala, a ten jejich Francek povdá: „Ale kmotřenko, řeknite si, „Pane odpusť ji, neví co činí". No neví, ba neví, dyť dyby všecka krása světa na něm byla sejitá, ešče bych takovú ořklivú věc nedělala a za jedno je to aji největší hřích a já bych si to uvalila na dušu? A tělo moje není ani tak bujný, dyť já se nešetřím, dyť musím dělat jak ten kůň. Alebo dybych si byla mojeho brala enom tak, ale dyť on se mně líbil, sme doposaváď jak kuřata spolem a takovú nepravú věc bych počala? Ona je pobožná, je pravda; ale ty ženská, zpozdilá osobo, co je ti ta tvoja pobožnost platná, dyž ně tak pořklas, dyť dybys umřela, vezneš to sebú, jak se zodpovídáš? Tak ně to leží v žaludku a dyby jaká ostrá motyka, ze žádnú by to nevyškrabal. Posúdijú lidi člověka, ubližujú mu všelijak, tož si povdám, esli se to odplatí člověkovi nekdy, dyž tolej podstúpit mosí, a nikemu jakživ neublížil.

Dvé výzvů ve příčině národopisné. Výstavou (1905) nebyla činnost národopisná zakončena. Na velkolepé výstavě té byl národopisný materiál, pokud ho snésti bylo možná, dle stránek kultury naši vlastní roztříděn, přehledně uspořádán a na odiv světu předložen. Ale materiál ten prozkoumati a v soustavu vědeckou znenáhla uváděti, zůstaveno odborným znalcům, kteří své dotyčné studie v různých muzejích a hlavně v Národopisném Muzeu československém v Praze konají. Na pražské výstavě r. 1895 bylo mnoho stránek našeho národopisu čili naši svérázné kultury zastoupeno; ale některé třeba ještě doplňovati, jak dosvědčují dva výzvy, které veřejnosti k bedlivému povšimnutí předkládáme. Týkají se lidové gymnastiky a lidového léčení, dvou důležitých stránek kulturního života našich předků. První výzev objevil se před devíti roky, aniž by však váhy byl pozbyl; pročež uveřejniti ho neváháme v plném znění:

„Přátelům českého lidopisu a české kulturní historie. V době, kdy všichni přední národové evropští znají již zevrubně téměř veškeré své politické i kulturní dějiny, právem toužíme i my po tom, abychom poznali kulturní život předků svých. Každá pověsť, pohádka a zkazka, hádanka i pouhé rčení lidové, má svůj význam pro tato moderní kulturně historická bádání. Již Erben, Němcová a j. dávno sbírali tyto zbytky a drobty pro nás nyní významné, ale v jiných ohledech bádání po kulturní historii našich předků vykonáno pramálo. Tak na př. studia krojů a vyšívek českých jsou teprve data nedávného, pověry a jiné kulturní přežitky našeho lidu stávají se teprve krátkou dobu předmětem vědeckého bádání. Toliko tělesná cvičení našeho lidu zůstávají stále nepovšimnuta, ač právě ona mají pro kulturně historická studia národů význam velmi značný, poněvadž svým odpovídáním přirozené povaze lidu a jeho zaměstnání mohou nám nejlépe určiti výši jeho intelektu, jeho vynalézavosti, a individuelnosti svou jsou nám dobrým měřítkem kultury jeho. Jiní národové (Angličané, Francouzi, Němci, Rusové) mají již velmi objemné literatury o studiu těchto lidových cvičení tělesných, zejména her, zápasů a pod., jedině naše literatura je v ohledu tom úplně chudá, nemajíc ani jediného odborného díla na vědeckém podkladě postaveného. Odhodlal jsem se vyplniti ve směru tomto mezeru v naší literatuře, avšak ku práci své nezbytně potřebuji sebrání veškerých cvičení tělesných lidu našeho v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (totiž her, zápasů, běhů, skákání, šplhání, tanců a pod.), bych z nich mohl čerpati doklady k svým studiím historickým a přesně stylisovati genre český, odlišený a prostý všech námětů a vlivů cizích. Žádám proto všechny přátele českého lidopisu a kulturní historie, zejména p. t. učitele a horlivé br. Sokoly, abyste mi při práci této laskavě pilí svou obětavou pomáhali a popsali mi zevrubně veškerá tělesná cvičení lidu našeho jako hry, zápasy a pod. v kraji svém dle pokynů, které na požádání

každému ihned zašlu. Doufám pevně, že tato má upřímná snaha bude všude příznivě přijata ku prospěchu netoliko naší národní věci tělocvičné, ale i k užitku naší vědecké literatury kulturně historické. Na zdar! V Praze, v říjnu 1897. J. Křen, Praha II., Ferdinandova třída čís. 60.

Výzvem p. Křenovým připadla našemu Sokolstvu a pánům učitelům tělocviku vážná a čestná úloha, kterou dosvědčena býti má příbuznosť mezi lidovým tělocvikem Slovanů a gymnastikou klassických Řeků. Tělocvik u našich předků měl jako u Řeků význam zdravotní a jako tanec částečně také účel obřadní čili kultusní; pročež i po této stránce u nás probádán budiž. Jako u Řeků olympské, byly u nás za pradávna rovněž slavívány velkolepé národní hry. Připomíná se jich tradičně u Královského kamene blíže Velehradu, na Radhošti a na Perunově (Spielberg) u Brna. Hry tyto provozované tančením, zápasením, skákáním, jak dotčené zkazky lidové praví, provázeny byly zpěvem obřadovým a byly tudíž povahy umravňující a ušlechťující. Na Sokolstvu a učitelstvu tělocviku bylo a býti nepřestalo, aby přežitky, zbytky a všeliké upomínky, které se k lidové gymnastice naší z dávných časů táhnou, netoliko sbírali, nýbrž také času přiměřeně opravené, v životě společenském obnovovali.

Obnovy, vlastně opravy té dožadují na naléhavě taneční zábavy a plesy, které během času a vlivem neblahých poměrů nepozbyly jen národního rázu, nýbrž klesly také pod úroveň mravní a nelze jim více přisuzovati ceny umělecké, jakou mívaly kdysi, dokud se na př. ve způsobu kola a ve spojení se zpěvem a s jinými hrami provozovaly u přítomnosti celé obce k obradování a ke slušnému obveselení mladých i starých a sice za bílého dne. V gymnastice lidové měly také děvy a ženy podíl, čehož při sbírání a vědeckém zkoumání předmětu tohoto a této stránky kultury naší šetřeno budiž.

Druhý výzev dotýká se lidového léčení a zní takto: „O lidovém léčení českém sbírá nově materiál Národopisné Muzeum Československé. Materiál sebraný má býti — vedle látky dosud již snesené v literatuře a v muzejním archivu — podkladem pro soustavné dílo, jež připravuje univ. prof. Dr. J. Matiegka pro Českou Vlastivědu. Mimo to bude tohoto materiálu použito i pro spis o srovnávacím lékařství lidovém v Rakousku, jež chystají prof. Dr. M. Neuburger, Dr. O. Hovorka a Dr. A. Kronfeld. Poslouží proto lidovědné práci všichni, kdož stýkajíce se s lidem, zaznamenají zprávy o lidovém léčení a zašlou je během 2—3 měsíců univ. prof. Dru. J. Matiegkovi, předsedovi Společnosti Národopisného Muzea v Praze II-559. Příspěvky dosud neuveřejněné budou použity s udáním jména přispívatelova. — Kdo by si přál bližších informací, tomu zašle podrobnější dotazník kancelář Národopisného Muzea Československého v Praze (Kinská zahrada).“ Na důkaz, jakou důležitosť záležitosti této přikládati sluší, uvádíme provolání, jež v téže asi příčině časem svým k lékařům československým učinil slavný učenec a vlastenec prof. Albert: „Kolega Gurlt v Berlíně zanášeje se po léta historii chirurgie, má zřetel obrácen i k chirurgii lidové a požádal mne o příspěvky. — Naskytá se tu příležitosť, aby material z chirurgie lidu českého vážený, se dostal do rukou odborníka nade vše důkladného a pilného. I prosím pp. kolegy na venku praktikující, aby mi laskavě zaslali, co vědí o chirurgii **lidové**, zejména o tom, jak se v lidu obstarává haemartase, co se dává na rány a na vředy, jak se napravují fractúry a laxace a p.

Professor Albert ve Vídni.

Výzev tento dosvědčuje, že se v kruzích profesorských jmenovitě za hranicemi vysoká vědecká cena lidovému léčení našemu přikládá a že si tudíž o vědu nevšedních zásluh zjednali onino spolupracovníci naši, kteří výsledky svého zkoumání v oboru léčení lidového v Časopisu vlasteneckého Muzea od mnoha již let ukládali. Lidové léčení spočívalo u nás hlavně na znalosti bylin — tak zvaného léčivého koření; ale ono bylo také částečně pověrčivé. — Pokud se týká pověrčivosti v léčení lidovém, třeba zaznamenati, že její původ sahá až do časů slovanského bajesloví; že s ním souvisí a že tedy zkoumání v tomto oboru léčení, po stránce pověrečné vede ku poznávání naší mythologie a že právě proto zkoumání

toto není prázdno ceny a váhy vědecké. I zde budiž toho povšimnuto, že lidové léčení u nás bylo svěřeno hlavně ženám, které obor lidového zdravotnictví obstarávaly; pročež sběratelé tohoto národopisného materiálu především k nim se obracejí. Podotýkáme, že lidové léčení je rovněž důležitou kvádrou pro vzdělání československé kulturní historie jako lidový tělocvik a jako všechny ostatní stránky lidové naší vzdělanosti a osvěty. Pravil to znamenitý vědátor: „Nebýti alchymie, nebylo by chemie; z astrologie vyrostla astronomie a na léčení lidovém spočívá věda mediciny i chirurgie.“

V záležitosti národopisu. Touha národa našeho po zvelebení školství je ovšem chvalitebná a úctyhodná; avšak dle zkušeností u jiných pokročilých národů prodělaných, je ku všestrannému vzdělání jiných ještě osvětových ústavů třeba, jimiž uznávají se obyčejně: umělecké a vědecké akademie, divadla, v pravdě ušlechťující a umravňující spolky, různá Dědictví a Matice literního směru, muzea a t. d. Pokud se těchto týče, pozorovati ve vzniku a zdaru „Národopisného Musea Českoslovan.“ mnohoslibný pokrok. Dosvědčuje to zpráva, kterou za rok 1905 Společnost Národopisného Muzea Českoslovanského v Praze „O rozvoji vědecké organisace u Čechoslovanů“ vydala. Uvádíme z ní následující: Bohaté a cenné sbírky muzejní mají nyní 11.083 inventovaných předmětů, soustavně seřazených, jež podávají poměrně úplný přehled všeho, co je v svérázné naší národní kultuře. Sbírky doplňuje příručná odborná knihovna, která r. 1905 dostoupila 1256 čísel o 2018 svazcích. Ale činnosť Společnosti Národopisného Muzea Českoslovanského neomezuje se pouze na to, aby sbíráním materiálu a knihovnou podávala nutné pomůcky studiu národopisnému. Starala se i přímo o vědecké zpracování materiálu, jak svědčí Národopisný Sborník, jehož vydán byl v roce 1905 svazek XI., a měsíčník Národopisný Věstník, jenž počal vycházeti rokem letoším. Mimo to obrací nyní Národopisné Muzeum svou pozornosť k lidovému průmyslu a účastnilo se zejména na výstavách krajek a bílého vyšívání (na jaře) a domáckého uměleckého průmyslu (na podzim 1905) ve Vídni, kde česká práce lidová došla vřelého uznání všeho tisku. Že i doma docházelo Muzeum zasloužené pozornosti, je přirozeno. Navštívilo je v roce minulém 10.148 osob a členů měla Společnosť Národopisného Muzea Českoslovanského 483, z nichž 390 bylo činných. Ovšem i zde mohl a zasloužil by býti zájem české veřejnosti o organisaci národopisné práce české mnohem větší. A to tím spíše, že členům (za jejich příspěvek 6 K ročně) dostává se zdarma Národopisný Věstník, revue, jež informuje co nejúplněji o lidovědné práci doma i v cizině a je tedy všem, kdož jakkoli se starají o národopis, velmi cennou příručkou a rádcem. Správu muzejní řídí rada, jejímž předsedou letos byl zvolen univ. professor Dr. J. Matiegka, zem. zdrav. inspektor, místopředsedou univ. professor Dr. A. Kraus, pokladníkem továrník A. Häusler, jednatelem univ. docent. Dr. V. Tille.

Fresky ve Svatojirské basilice na Hradčanech v Praze. Naši historikové vynášejí Karla IV. jako podporovatele krásného umění do nebe. Bylo by nevděkem upírati zásluh, jež si panovník tento o všeliké umění vůbec a výtvarné zvlášť získal; ale nesluší chvály tyto vzdávati mu na újmu umění domácího, jež u nás před Karlem kvetlo. Spíše dovoleno by bylo Otci vlasti vytýkati, že na toto naše svérázné a původní umění nenavazoval a k dalšímu vývoji a ku zdokonalení jeho nepomáhal, kdyby ho k tomu nebyly pobádaly příčiny rodinné — zájmy dynastické. Koruna římsko-císařská, kterou Karlovci s pojmem Německa v jedno sloučili, zářila takovým svůdným leskem, že na př. Soběslav český přijal v německé říši i úřad číšníka. Považíme-li, že říše tato vyzdobila se názvem „svaté“, pochopitelným stane se nám, že Karel, dopídiv se koruny císařské, zatoužil po tom, aby svým potomkům na trůně českém usnadnil přístup ku trůnu německému a zajistil jim volbu za císaře dotčené svaté (?) říše. Za tím účelem zjednal Karel IV. českým králům volební (churfürstské) právo, podřídiv několik biskupů německých arcibiskupu pražskému, přimknul Čechy k říši té církevně, přispůsoboval slovanské doposud sociální řády říšským a povolával učence a umělce do zemí našich z ciziny, ač doma o ně potíže nebylo. Tito poslední, co duch slovanský jmenovitě v malířství samostatně vytvořil, neznajíce a toho také nedbajíce, dali všelikému umění v zemích československých směr a ráz západní, čímž přirozený vývoj umění českého utrpěl přerušení a příchozímu

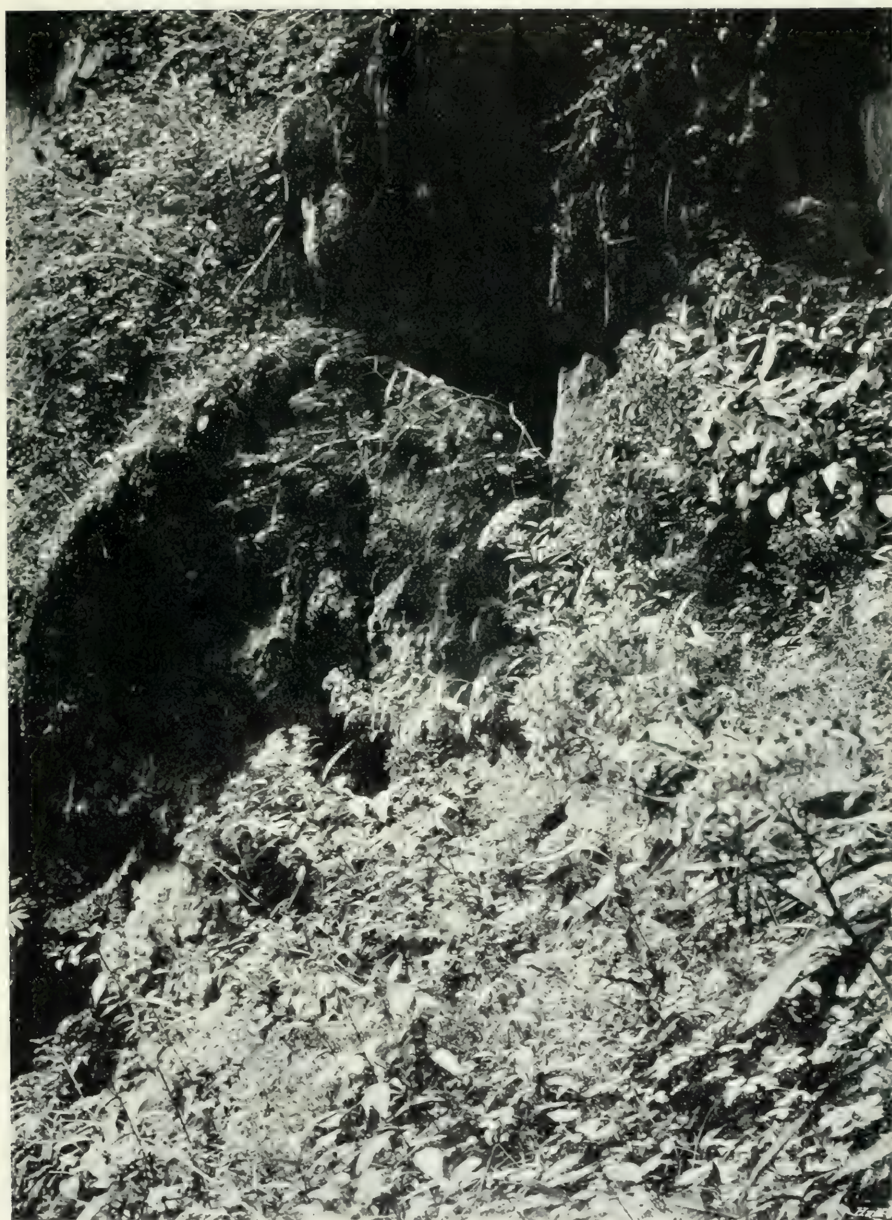
vyhražena přednost. Tak se dá vysvětliti palimpsest kultury naší předkarlovské vůbec a malířského umění zvlášť. Doklad palimpsestu tohoto poskytují svatojirské malby na obmítce, jež lonského roku byly objeveny a jež v kruzích znalců vzbuzují obdiv. Ve freskách těchto nalézá se prý příbuznosť s malbami staroboleslavskými a znojemskými a s kresbami, jimiž zdobeny jsou evangelistáře Vladislavský a Zábrdovský, jenž se chová v studijní bibliotéce olomucké. Kritickým bádáním a zkoumáním dá se bohdá zjistiti, mají-li pravdu onino archeologové a kulturní historikové, či nic, kteří původ předkarlovské kultury a jmenovitě malířství kladou do Velké Moravy, která svým sousedstvím s Byzancem a svým státním a církevním zřízením vidí se jim k tomu spůsobilou, a v jejížto svazku se také Čechy toutéž samostatnou a svéráznou kulturou vyvinovati mohly.

Literatura.

Památník Matice Místecké. Na oslavu desetiletého trvání svého. Původní program Palackého, zvaný „kroměřížský“, směřoval k samosprávě národní. Program tento vyhražoval kmenu českému v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i v Dolních Rakousích společně se Slováky v Uhrách právo: „netoliko jazyk, nýbrž také národnost pěstovati a hájiti.“ Ve smyslu programu Palackého byli by Poláci, Maďaři, Němci, Rumuni, Italové, Rusíni a Jihoslované (Srbochorvaté se Slovinci) každý tento kmen o sobě, pro sebe a na svůj náklad své kulturní potřeby obstarával. Sněmům zemským bylo by zůstaveno bývalo, — záležitosti hospodářské a vůbec hmotné, jako jsou na př. silniční, vyřizovati. Říjnový diplom (1860) proměnil přirozené národnostní zásady a záměry Palackým v r. 1848 pronesené v historické, jichž se naši konservativní politikové s takovou houževnatostí přidrželi, že naléhati na to opomenuli, aby prováděn byl první odstavec devatenáctého paragrafu, ústavy Prosincovky (z r. 1867), ačkoliv v jedno dopadá s návrhem Palackého, že totiž každému jednotlivému kmenu nezadatně přísluší právo své duševní zájmy dle vlastní vůle, ovšem na svůj groš, pěstovati a hájiti. Důslednost tato vážné strany důstojná vedla k zakládání Matic, když záležitostem školním u nás dostatečně s hůry se nevyhovovalo. Tato okolnosť dala podnět také ku zařízení Matice místecké, když uznána byla nezbytná potřeba slovanského gymnasia pro Místecko. Po deseti letech slavena byla lonského roku památka události té jubilejním způsobem. Ku povznesení slavnosti vydána kniha svrchu uvedeného názvu. Kniha nemá význam toliko místní, nýbrž jest vzácné ceny moravsko-vlastivědné, obsahujíc popis přírodních poměrů a zvířeny, poměry geologické, zeměpisné, hospodářské, národopisné atd. oblasti na Lašsku s takovou odborovou důkladností, že kniha popisovatelům jiných krajů za vzor může sloužiti. Pod nápisem „Z tajů bezkydských“ obsaženo hojně cenné látky bájeslovné a různých pověstí, mezi nimiž povšimnutí zasluhuje historický výklad, co vlastně t. zv. „Černokněžníci“ byli, na něž se v Bezkydách mezi lidem valašským mnoho připomínek zachovalo. Výklad, pocházející z péra paní Miloslavy Procházkové, zní takto: „Tito černokněžníci, o nichž Valašsko bájemi oplývá, obyčejně stotožňováni s čaroději. Původ čarodějů dlužno však klásti do nejstarších dob člověčenstva, neboť tu bylo čarodějství úzce spojeno s výkony náboženskými. A tak tomu bylo v pozdějších dobách i u Slovanů. I Slované připisovali kněžím jako prostředníkům mezi lidem a božstvem moc věštebnou a čarodějnou. A když v křesťanství božstva pohanská vyličována jsou jako běsi, pokládáno i u nich umění čarodějné jejich služebníků běsovským, ďábelským. Původ našich černokněžníků nezasahá však tak daleko do minulosti jako těchto čarodějů. Dle novějších historických vývodů klade se do doby křesťanské.

Starožitné nálezy od Žárovic.

Pestrý chaos rostlin na vrchole balvanitého kopce.

Tussilago farfara na hlinito-písečnatém návrší pod Pekelným Jícnem.
(Expansivnost rostliny na úkor vegetace sousední.)

Tab. IV.

Chorobně zbujnělá vegetace na hlinito-písečnatém návrší pod Pekelným Jícnem.
(Stellaria nemorum, Circaea lutetiana, Tussilago farfara.) V levo vyšlapaná pěšinka.

Alyssum saxatile na jihozápadní stěně nad jeskyní Kuchařovou.

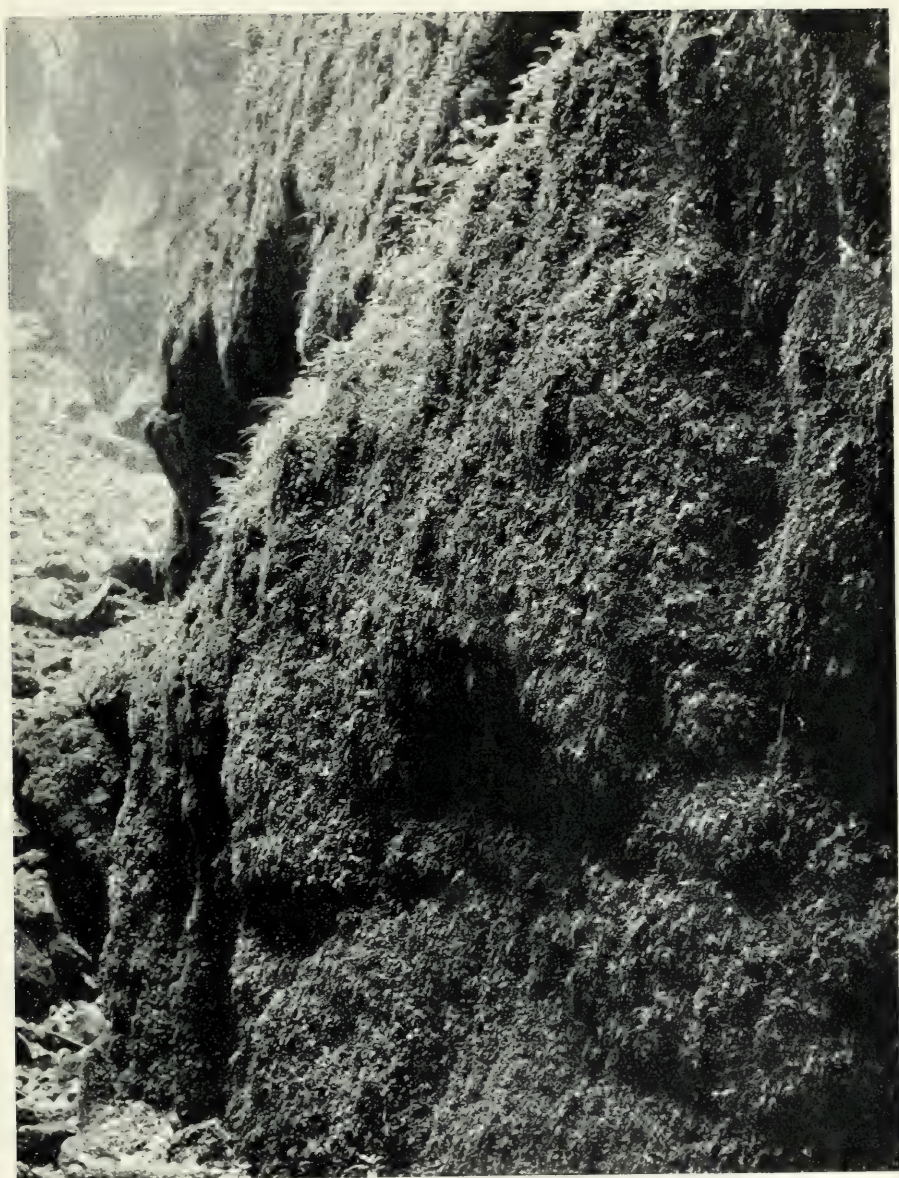

Čalouny mechu Neckera crispa na jihovýchodní stěně pod Pekelným Jícnem.

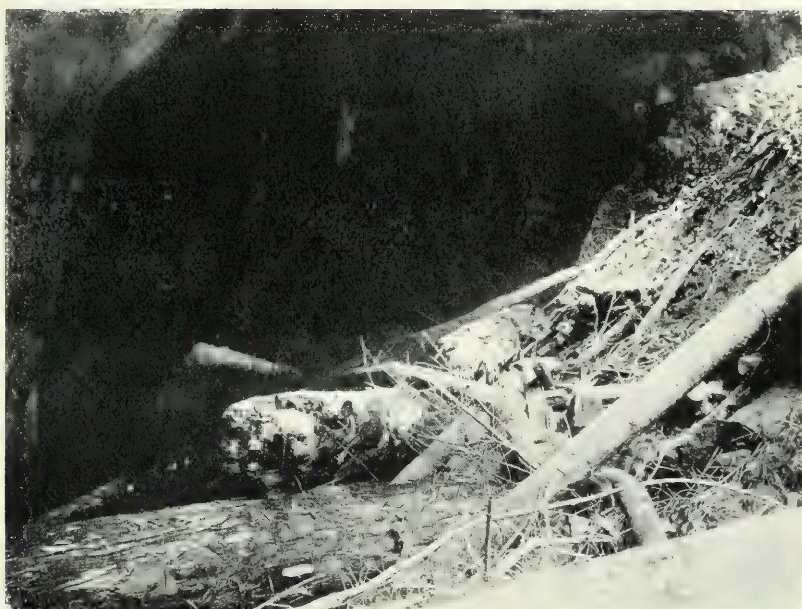
Tab. VII.

Plyšovité koberce mechů Leptobryum pyriforme a Distichium capillaceum na hlinito-písečnatém návrší pod Pekelným Jícnem.

Severovýchodní stěna u horního jezírka porostlá mechem Thamnium alopecurum.

Nakupené kmeny u vchodu do jeskyně Kuchařovy, naleziště četných hub.

Má se za to, že černokněžníci jsou t. zv. černí mniši (monachi nigri) aneb slovanští kněži vůbec, kteří svou dobou ve slovanských klášteřích působili velmi blahodárně. Vzdělávajíce půdu, učili lid pěstovati vědu a umění a po způsobu sv. apoštolů Cyrilla a Methoda služby boží jazykem slovanským vykonávajíce, mocnou byli oporou církve slovanské, věrozvěsty těmito založené. Význam těchto černých mnichů jest tedy mnohem hlubší a pro nás dalekosáhlejší než čarodějů. Černí mniši nejsou pro nás významni pouze v církevním smyslu, nýbrž jsou důležitým šiřitelem v kulturním našem vývoji, ba mají pro nás i význam politický jako vůbec všechna církev slovanská. A v tom jest nám také jedině hledati příčinu, proč i slovanští tito mniši pronásledováni byli a hubeni se slovanskou církví zároveň. Němci dobře chápali, že církev slovanská, souvisejíc s povšechnými řády slovanskými, v jejichž duchu byla založena, důležitou tvořila součásť individuality slovanské; že existenci její podlomiti a černé mnichy vypuditi značilo tolik, jako citelnou ránu zasaditi odevždy nenáviděnému a zvláště Němci systematicky potíranému slovanství. Jedině z té příčiny vytrpěl také sv. Method tolik za svého působení na Moravě, že stále v Římě jsa osočován, i nejbližším svým okolím byl pronásledován, v čemž zvláště vyznačil se jeho suffragán, Wishing, který v neprospěch slov. církve manévroval velmi účinně. Že neostalo se proti církvi slov. pracovati, až jejím nepřátelům podařilo se ji, potříti, a to na velikou újmu našeho slovanství, dobře jest známo. Chybnou však byla domněnka, pokud za to se mělo, že po druhém vypuzení slov. mnichů ze Sázavy v Čechách za opata Božetěcha r. 1097 v brzku četní tito mniši ze slov. klášterů vůbec se vytratili. Slovanští tito mniši udrželi se ve slovanských klášteřích a v Uhrách až do doby Přemysla Otakara II Historický tento fakt dotvrzuje list legáta Quidona ze dne 12. května 1267, jímž se nařizuje biskupu pražskému, aby všechny kláštery černo-mnišské podrobeny byly prohlídce za příčinou reformy. Ze Sázavy vypuzení mniši utíkali, jak známo, do Uher, kdež dosud vládly poměry jim příznivé. V Uhrách udržela se slovanská církev až do třináctého století, totiž do nastoupení Karla Anžuského na trůn uherský, jelikož biskupství ostřihomské patřilo dlouho pod patriarchát byzantský. A teprve za tohoto vladaře zahájeno jest i v Uhrách pronásledování a stíhání černých mnichů a slovanských kněží vůbec. Nemajíce tedy ani v Uhrách již potřebné ochrany, utíkali se všeobecně pronásledovaní a stíhaní tito muži do uher., mor. a slezských Bezkyd, jejichž skalní sluje vhodného skytaly jim útulku. A tito pronásledovaní v horách bezkydských se skrývající slovanští černí mniši dali, jak za to se má, podnět k pověstem o černokněžnících na Valašsku kolujícím, jež lid vesměs vyličuje jako lidi učené, černě oděné, s knihou v ruce, kteří znajíce sice mnohem více než lid obecný, přece s lidem mnoho obcovali, rozdávajíce mu hodně peněz a živností. Správnosti této domněnky zdá se také nasvědčovati lidové podání, pokud jejich původu se týče. „Jsou to sběhlí panáčci“, poučí vás na Valašsku tak mnohá stařenka doposud, otážete-li se jí, odkud tito černokněžníci přicházejí. „Ze dvanácti vždy jeden sběhne a ten je pak černokněžníkem. Chodí černě oděn a je jak svatý, neboť mnoho dobrého lidem prokazuje. Nejí však než mléko od černé krávy a vejce od černé kury a to mu prý dodává všeliké moci nadpřirozené.“ I lidové toto podání, třeba snad poněkud již zkomolené, vyvrací tedy domněnku, že by černokněžníci stejného byli původu s tak zv. čaroději, kteří pochodí z dávných dob pohanských. Poukazujíc zřejmě k tomu, že jsou to kněží křesťanští, již však ze svého povolání sběhlí, neodporuje nikterak názoru, že by to mohli býti slovanští černí mniši, neboť i černí tito mniši skutečně v jistém smyslu ze svého povolání sběhli. Nuceni jsouce, aby se skrývali před svými pronásledovateli, žili způsobem od latinských kněží odlišným, který dodával jim mimo to něco zvláštního, záhadného, což snadno bylo možno, aby se ztotožnilo s tajůplným počínáním t. zv. čarodějů, kteří odvozují svůj původ od kněží pohanských. Tak asi snad povstal také chybný o nich název. Popříti však nelze, že je tu skutečně jakási shoda lidového podání s vývody historickými. A tato shoda jest nám opětným dokladem, že máme v lidovém podání vzácný zdroj, který ještě v mnohé příčině prospěšným nám může se prokázati, budeme-li si ho pilně všímati. A v tom směru neocenitelno jest zvláště Valašsko.“ — Vidělo se nám ke studiu pí. Procházkové poukázati i z té příčiny, poněvadž kruhy, jinak vysoce intelli-

gentní, nevěděli si ani v Praze rady s názvem „Černokněžník“, jejž mistr Nešvera dal své opeře. Nebude od místa upozorniti, že účelem skladby Nešverovy jest, na což sám velký důraz klade, obecenstvo seznámiti s národopisnými poklady, jež se na Valašsku doposud po stránce zvykoslovné, hudební i krojové zachovaly. Jak v libretu tak v hudbě šetřeno osobitosti valašské věrně, čehož prý vzhledem na kroj a na úpravu divadelní vůbec nebylo, když kus ten dáván byl v Brně. *—m.*

Kroje a svatba v Lopošově na Slovensku v Nitranské Stolici. Sestavil Pavel Sochaň. Nákladem Společnosti Národopisného muzea českoslovanského. V té míře, v jaké vědecky správnými osvědčují se archaeologické výzkumy, dle nichžto Slované nepřistěhovali se do střední Evropy teprv v 5. aneb docela v 6. století, nýbrž ji zalidnil před Kristem, nabývá víry náhled, že Morava ve smyslu uspořádané společnosti aneb zřízeného státu nevznikla teprv za časů Mojmírovců, nýbrž že její původ sahá do další minulosti, jež se dotýká a v sobě skrývá snad historicky sporný předmět Markomanů. Máme tu na zřeteli Moravu Velkou, jež se nazývá „klassickou“, a jejížto částť, ba střed tvořilo Slovensko, kde na vzdor tisíciletým úkorům, nelidským svízelům a pohromám zachovaly se velmi cenné přebytky původní a svérázné kultury staroslovanské, jejížto mateřskou pěstitelkou byla dotčená Velká Morava, jíž kultura ta zjednala jméno: klassické. Některé zbytky a přežitky kultury té jsou obsahem knihy Sochaňovy. Je to především ženský i mužský kroj, jemuž jako kroji Starohellenův oko ušlechtilého ladu a skladu neodepře, leč by znespůsobeno a znechuceno bylo návykem měnivé a mnohdy nevkusné mody. Ku kroji přináleží splétání čili účes vlasů, zavazování a zaobalování hlavy Slovenek svobodných i vdaných, a obuv mužská i ženská. Na 43 umělecky a nádherně provedených tabulkách shledá tu čtenář všecky částky oděvu a kroje vesničanů Lopošovských i způsob upravování vlasů znázorněný, a sezná z jejich popisu i jejich vpravdě lidové, čistě slovanské názvy, jichž aby u nás si všímáno bylo, vymáhá přesnost jazyka českého Taktéž všechny vzorky vyšívek, jimiž kroj slovenský jeví se zdobeným, mají případné aneb výrobní technice odpovídající jména, z čehož vyvozovati dovoleno, že vyšívání Lopošovské tak jako veškeré vyšívání slovanské je původní, starobylé a svou klassičností .taktéž důvodem dotčené klassičnosti Moravy.

V druhé části knihy shledáváme vylíčeny všechny přípravy a obřady, jež předcházejí a provázejí svatbu, a všechny zvyky a obyčeje, jimiž se svatební slavnosti v Lopošově zakončují. Řeči a písně, jež se za příčinou svatby konají, svědčí dojemně o hluboké rodinné a sociální důležitosti a posvátném významu, jejž slovenský lid stavu manželskému přikládá. Popis svatby i slova písní podávají se tu ve zvučném nářečí lopošovském. Jazykozpytec shledá tu množství ryzeslovanských názvů, básník v textu písní krásné vzletné myšlenky a hudebník v nápěvech vzácné motivy ku skládání v duchu lidovém. Kniha Sochaňova je naléhavým výzvem ke studiu Slovenska po stránce národopisné, k osvěžení jazyka českého a k obrodě národního života nás všech.

Kniha žalně uvádí na mysl ztrátu, kterou Slovanstvo, ba i člověčenstvo — pokud se týká kultury v pravém slova smyslu pojímané — pádem Velké Moravy utrpělo. Kniha Sochaňova vzbuzuje mimoděk upomínky na pohromu, jež právě před tisícem roků stihla nadějně a mnohoslibně rozvíjející se říši Mojmírovců.

Události této, v dějinách Slovanstva nejděsnější a v následcích nejžalostnější, mělo by připomínáno býti ve všech prostorách a končinách bývalé říše Velkomoravské letos i na rok, aniž by se zřetele bylo spouštěno, že říše ta byla záštitou Čech, zahrnujíc je ve svém objetí, a že jádrem jejím bylo Slovensko uherské a nynější moravské, a že Slovensko toto dalo nám Komenského a nejdůmyslnější a nejúčinnější buditele Kollára a Šafaříka.

Zajímavo pozorovati, že tvůrčí duch u Slováků neodumírá; neboť jako Kollár a Šafařík ku zvelebení české osvěty přispěli, tak zdokonaluje a svérázně znárodňuje se působením Slováků naše umění. Co ve příčině této po stránce architektonické Jurkovič znamená a jak vysoké umělecké ceny jsou štětec a dláto obou Úprků, známo. K nim důstojně ze slovenských malířů řadí se Frolka a z mladších v uměleckém světě již chvalně známí Augusta, Mallý, Pacovský a j.

Posledně jmenovaným třem umělcům jsme velice povděčni, že vyhověli přání olomuckých českých spolků a

ukázky svých výtvorů předvedli obecenstvu ve výstavě, která v místnostech Pöttingea byla uspořádána. Hlavního účelu, jejž umělci sami na zřeteli měli, totiž seznámiti nás s národopisem slováckým, dosaženo plnou měrou a výstava zanechává hluboký dojem; je v ní znázorněna s největší snahou a láskou a s uměleckým provedením životní pravda slováckého lidu. Dokládáme, že výstavu se stanoviska národopisného posuzovati slušilo, že znalecké oko na obrazech vypozorovalo nadání a způsobilost, jež při svrchu podotknuté snaze vystavovatelů s dokonalým malířským mistrovstvím se nemine a že výstava i vzhledem na obsah předmětů svědčila o pravdivosti, co o Slovensku se praví, že jeho lid vyznačen jest šestým smyslem, totiž smyslem pro krásu.

—*m.*

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl XXVII. Dopisy Karla staršího z Žerotína. (1591—1610.) K tomu účelu také historicky bádá se, aby potomci seznali osud, jejž jim připravili předkové buďto moudrým aneb chybným jednáním. Poměry, v nichž se ocitá národ náš, nejsou nynějším dílem jeho, nýbrž zdědil je částečně po otcích z doby té, které přináleží právem název „žerotínské". Příčiny doby této dlužno hledati zase v husitství, jež však samostatným a původním dějem považovati bylo by hrubým historickým nedopatřením, poněvadž husitství jeví se nutným důsledkem politických, národních, církevních a sociálních poklesků, jichž se někteří Přemyslovští a Lucemburští vladaři na správné a moudré státnické politice velkomoravských Mojmírovců dopouštěli, českou haluz od slovanského kmene odštípivše a tak zvanému „pudu Němců k východu" do našich vlastí otevřeli brány, čímž přirozený slovanský kulturní vývoj a kultusní ráz národa českého byl v základech porušen, a samostatnost jeho jak státní a národní tak i církevní byla podlomena. Staletými chybami dotčených panovníků, jež husitskými bouřemi nápravy nedošly, nýbrž novými nakupeny byly přehmaty, vzedmul a rozčeřil se na konci šestnáctého století všechen veřejný a náboženský život v Čechách a zvlášť na Moravě, o jehožto uklidnění pokusil se Karel st. z Žerotína, jehožto ducha mohutnosť zračí se v jeho dopisech, jichžto první svazek 1729 obsahuje a pozdějšími ještě dvěma svazky doplněn býti má. Listy Žerotínovy svědčily dynastii Habsburské a jiným panovníkům, státníkům a nejslovutnějším mužům té doby ve Francii, Německu, Italii a v zemích našich, a byly psány vzornou frančinou, němčinou, vlaštinou, klasickou latinou a češtinou, což důkazem o jeho vzdělanosti i po stránce jazykové uvádíme. Písemné styky, jež Karel z Žerotína s náčelníky německého protestantismu pěstoval, karakterisují povahu a ráz českého bratrství. Aby listiny velkého Moravana z doby úpadku a pádu národa našeho tiskem uveřejněny byly, uznal toho potřebu jmenovitě slovůtný pěstovatel dějin českých Jos. Kalousek; neboť dopisy Žerotínovy jsou důležitým pramenem i politické historie ve smutné té době a jmenovitě hlavní pomůckou k tomu, aby poznána byla povaha toho muže netoliko v těch stránkách, které se hodí chvalořečníkům, ale aby Karel st. z Žerotína byl na světlo vynesen celý, se všemi svými vlastnostmi velkými i dobrými, zjevnými i tajnými, kterak cítil, smýšlel a se modlil, kterak byl vlastencem a kosmopolitikem, kterak věřil a pochyboval, hloubal a nevěřil, doufal i zoufal, kterak vřele miloval a hluboce nenáviděl, trpěl a hořekoval, bránil se a strojil útoky, pomýšlel na revoluci a varoval před násilím, dobře předvídal nebezpečenství a velice „mýlil se v nadějích". Původ omylův jinak prohlédavého a bystře prozíravého našeho státníka dlužno hledati v nezdaru kompaktát. Koncil Basilejský přistoupiv na čtvero známých artikul, jichž se poselstvo českomoravské k vůli smíru národa s církví dožadovalo, dal schválně k tomu vyslanými delegáty na sněmu Jihlavském dne 5. července 1436 utraquisty za syny církve prohlásiti. Eneáš Silvius, jsa na stolec papežský pozvednut, kompaktátní usnesení koncilu Basilejského neschváliv, zakázal svěcení utraquistického (pod obojí) kněžstva. Rokycana, chtěje apoštolskou posloupností zachovati synovství církve, jak je koncil uznal, nemoha světitele získati z řádu římského, jal se vyhledávati je na východě v Cařihradě, odkud před 500 roky zakladatelé církve slovanské na Moravu a do Čech zavítali. Roku 1452 přijel legát Konstantinos Angelikos do Prahy a doručil listy stavům i Rokycanovi, v němž se národ československý k připojení k patriarchátu Byzantskému zve. Arcibiskup Rokycana odvětil listinami, svědčími netoliko patriarchovi Gennadeovi, nýbrž také císaři Konstantinu

Paleologovi. Bližších zpráv o jednání tom nemáme. Přerušila je bezpochyby diplomacie vídeňská, což jí bylo snadné v době, v které Byzanci hrozilo nebezpečenství turecké. Zmar kompaktát a nezdar shody s Byzancem dal utraquistům podnět ku zakládání Jednoty bratrské na hloubavém pietismu, jenž přímou cestou vedl k německému protestantismu, z jehož vleku nemoha se ani Karel z Žerotína vyvolniti, dopouštěl se svrchu naznačených „omylů v nadějích", z nichž nepřátelé dovedli kořistiti na zkázu českého národa. Omyly Žerotínovy však jeví se daleko nadváženými ušlechtilými snahami pravého vlastence, nelíčenou zbožností, sloučenou se vzorným lidumilstvím a vůbec ctnostmi, kterými jmenovitě v trpkých utrpeních prokázal se býti netoliko slovy, nýbrž i skutky — křesťanem. Na omluvu jeho omylů třeba uvésti, že dalekosáhlým záměrům stavěli se často na odpor jeho šlechtičtí současníci, kteří do budoucnosti neprohlížejíce jako on, starali se až příliš, aby své osobní a feudálně stavovské zájmy chránili. Pročež nevadí nic, nazývati Karla st. z Žerotína Moravanem Velkým a přisvědčiti tomu, kdo ho jmenoval mužem „s hlavou starého Římana a se srdcem Kristovým".

Národopisný Věstník československý. Vydává Společnosť Národopisného muzea československého v Praze. Obětavým úsilím společnosti této vyšlo jedenáct ročníků „Národopisného Sborníku". Je to známkou pokroku a důkazem uznávané důležitosti národopisného písemnictví, že Sborník, jednou za rok vycházevší pod názvem „Národopisného Věstníku československého", proměněn v měsíčník. Doposud vyšlá čtyři čísla jsou rukojemstvím, že Věstník nezjedná národopisu u nás toliko přesně vědeckou platnosť, nýbrž že se osvědčí býti zdatným pomocníkem k obrodě v pravdě národní, československé kultury, čemuž však předcházeti musí odklizení cizáckého nátěru, pod nímž se původní a svérázná staroslovanská kultura po způsobu palimpsestu skrývá. V úvodu ku Věstníku poukazuje se ku potřebě obnovy života a samorostlé té kultury. Obnovou touto vyrozumívá se upotřebení její přebytků (národních písní, lidového stavitelství, ornamentiky ve vyšívání atd.) způsobem, jakým se o to na př. s netušeným úspěchem pokusili Křížkovský, Smetana a Nešvera v hudbě, Jurkovič v architektství, Úprkové a jiní ve výtvarném umění, totiž malířském a sochařském atd. Národopisného Věstníku československého rozesláno číslo 4., jež přináší třetí část studie o slovenské obci Cerovu z péra prof. Chotka, Symbolický válečný tanec u Černohorců od Dra Šima Trojanoviče, Úsudek paní Vlasty Havelkové o Kretzově sbírce vyšívek se dvěma obrázky. Pravidelné rubriky: Literatura, bibliografie, drobné zprávy národopisné a zprávy o muzeích a společnostech národopisných vyplňují další obsah čísla. *—m.*

Dr. Ludvig Reinhardt: Der Mensch zur Eiszeit in Europa und seine Kulturentwicklung bis zum Ende der Steinzeit. S. 502. Se 185 vyobrazeními v textu. Mnichov 1906.

Literatura o palaeolithickém člověku do nedávna ještě dosti zanedbaná, doplněna je novou monografií. Autor rozvrhnuv obsah knihy na XI. částí, pojednává zprvu o veškerých sporých nálezech, vztahujících k člověku třetihornímu a jeho výrobkům. Sneseno zde mnohé, co kde až do dnes bylo pronešeno o třetihorním resp. miocénním člověku. Druhá obsáhlá kapitola knihy věnována je době ledové a jejímu geologickému působení, načež v další části pojednává se o člověku za první meziledové doby. Uvádí se zde řada proslulých nalezišť francouzských, německých a j., odjinud již často citovaných, vzpomíná se šíře též památného nálezu Maškova, diluvialní čelisti ze Šipky, nálezů Krambergrových u Krapiny v Chorvatsku atd. Podobně i v části o člověku za poslední meziledové doby, dotýká se spisovatel čelnějších evropských nálezů do doby této spadajících, a šíře též o nálezech z Předmostí pojednává. Úvahami o člověku tomto a jeho kulturním stupni, jmenovitě o jeho výtvarném umění, rytinách a kresbách skalních a jeskynních, jakož i řezbách ukončuje tuto kapitolu.

Pozdější člověk — lovec, doby poledové, se svými výrobky kostěnnými a rohovými a svými pozoruhodnými řezbami figuralními, jeví se nám býti opět na stejném stupni kulturním s nynějším Eskymákem, jak v přítomné knize časté toho srovnavací příklady nacházíme.

Další část knihy jedná o přechodní době z palaeolithu a neolithu; i zde podává spisovatel mnohou pozoruhodnou úvahu, jakož i v další části

o mladší době kamenné a její kultuře, kde se rozepisuje o výrobcích, nářadí, zbraních, uměleckých výtvorech, ritu pohřebním atd. V odstavci následovním snaží se autor označiti Germány*) jako nositele tak zvané megalithické kultury, po té přistupuje k duševnímu vývoji kulturnímu ku konci doby kamenné. Zajímavá je část, pojednávající o některých nynějších primitivních kmenech, prožívajících dosud dobu kamennou. Jsou to, jak již výše podotknuto, v první řadě kmenové Eskymáčtí, jež tak blízce palaeolithickému člověku a jeho kulturnímu stupni stojí. Co moderní cestovatelé o kmenech těchto pro tuto knihu důležitého zaznamenali, to zde jako doklady uvedeno.

Jiným příkladem primitivního kulturního stupně jsou opět někteří kmenové kolových staveb jako Papuánci, obyvatelé souostroví Tichého oceánu, Australští domorodci, obyvatelé ohnivé země atd.

Hojné tyto, pro vědeckou publikaci o palaeolithickém člověku nezbytné srovnávací doklady, činí knihu Reinhardtovu nejenom zajímavou ale i důležitou pomůcku. Psána vědecky — populárním slohem je i širším kruhům přístupná.

J. V. Želízko.

*) Slovutný Chamberlaine vyrozumívá ve spise: „Základy XIX. století“ jménem „germanské kultury“: součinnost Staroslovanů a Keltů. Jest tudíž na našich učencích, aby podíl, jenž Slovanům o dotčené kultuře přináleží, bádaním zjistiti se snažili.

Zprávy spolkové.

Zpráva o výročni valné hromadě spolku Vlasteneckého muzea, jež se odbývala dne 23. dubna.

Srdečně a hlučně vítán po delší churavosti, zahájil předseda p. kons. rada P. Ign. Wurm schůzi proslovem a odevzdal místopředsedovi úvahu ze zkušenosti života svého, týkající se muzea a jeho působení, aby obsah její tlumočil. Zajímavé líčení vyslechli přítomní pozorně a s povděkem. Uvádíme je v plném téměř znění:

Velectění páni!

Uplynulo padesát let, kdy jsem — jako mladý neduživý kněz — ubíral se do bájeplných našich Beskyd za léčivou žinčicou. Tehdy nikdo nepředpovídal mi útěšně, že mohu uzříti Abrahama; já pak, pozoruje a poznávaje nebezpečenství choroby, nenadál jsem se, že mi dáno bude jako jedenaosmdesátníku zahajovati valnou hromadu Vlasteneckého muzea — ústavu, jenž pro svou vlastivědnou a kulturněhistorickou důležitosť, jak se domnívám, tak ctěn bude časem doma, jak si ho váží cizina. Podotýkám, že se vzdělanosť národů měří podle smyslu, jaký jeví pro účely, za nimiž se ubírají muzea toho druhu, jako je naše. Jakými prostředky na příklad britské muzeum v Londýně vládne, uvedu, že vydržuje pro různé odbory osm set opatrovníků a služebnictva. Norčané snesli na zbudování a zařízení národního muzea pět milionů korun a nepatrné Finsko věnovalo na založení muzea tři miliony. Vzdávaje vlastenecké obětavosti takové uctivou chválu, prohlašuji valnou hromadu za zahájenu a dokládám ihned, že jsem vzhledem na význam našeho muzea sestavil některé zkušenosti.

Učinil jsem to ale také za tím účelem, aby připomínkou, že na rok připadne pětadvacáté výročí založení tohoto ústavu, dán byl podnět k úvahám, neslušelo-li by, památku události této jubilejně vykonati, jak toho jeho dosavadní působení připouští a pro budoucnosť vyžaduje.

Předpokládaje, že vzácná společnosť, aniž by nějakou vysoce učenou řeč očekávala, nýbrž v přátelsky ke mně obvyklé shovívavosti ochotna jest, vzíti za vděk málem, za to ale tím lepší vůlí, vznáším na pana místopředsedu žádosť, aby dotčené moje zkušenosti přednesl a pak další řízení valné hromady laskavě na sebe převzal a takto se mou pravou rukou — pokud se správy muzea týče — opět prokázal. Místopředseda čte:

Je tomu 65 let, když nás kvartány na brněnském gymnasiu professor Hatlánek upozornil, že v průjezdu radnice starobrněnské viděti na klenutí zavěšenou kosť obra. Zvědavosť hnala i mne tam ještě téhož dne a nemálo udiven měřil jsem v duchu, jak asi mohutné muselo býti plémě obrů podle velikosti kosti té. Co před 65 léty gymnasiální professor ani netušil, známo dnes každému dospělejšímu vesnickému žáku, že toho druhu kosti — jako ona starobrněnská a jaké se naskytují v záplavinách — nejsou lidské, nýbrž z mamuta že pocházejí.

Dotkl jsem se příběhu starobrněnského, nikoliv abych znesvětil paměť, kterou chovám ve vděčné úctě k bývalému učiteli, nýbrž abych připomenul, že úsilím našeho muzea a jeho kustoda dra Wankla obrácen byl zřetel odborníků celého světa k epochálnímu mamutímu nálezu předmostskému, jehož obádání valně přispělo k objevu člověka diluvialního na Moravě.

S popelnicemi, s bronzy a jinými starožitnostmi, jež náhodou vykopávány byly, nevěděli si učení lidé do nedávna rady. Domnívali se také, že naskytující se střepy v zemi jsou výtvorem přírody.

Leibnitz, jemuž v řadě veleduchů všech věků a národů vykazuje se místo čelní, sestavil sice tazatele, dle něhož, k jeho výzvu, měli si jeho přátelé archaeologických předmětů všímat a je sbírat. Je to týž Leibnitz, jenž sešed se s carem Petrem Velikým ve Trhově (Torgau), pravil k němu: „My dva Slované máme důležité úlohy: ty jako státník — já však jako vědátor“. Výrok tento dosvědčuje, že Leibnitz byl si slovanského původu vědom a že dotčeným tazatelem první poukázal k důležitosti starožitností, jež chová v lůně svém matka země. Dlužno tedy jeho za Slovana považovati a uctívati jako otce archaeologie, ač pokus jeho tehdy se nezdařil.

Dlouho trvalo, než jmenovitě u nás archaeologickému badání se porozumělo. Dru Wanklovi, ubírajícímu se v r. 1882 na odpočinek, nemalé nastaly nesnáze, kam s vykopaninami z Býčí Skály a ze Sloupských jeskyň, pro něž v Blaneckém jeho domě bylo místností s dostatek, v Olomouci však pro ně najímati 3 prostranné světnice, předpokládalo roční vydání aspoň tři set zlatých. Na Moravě mecenáše, jenž by z polovice byl dru Wanklovi nahradil, co ho stály nádennické práce při kopání, nebylo. V Drážďanech, v Berlíně a v Mnichově nabízeny Wanklovi za sbírky značné obnosy; avšak tak vzácné a výmluvné svědky nejdávnější minulosti československých vlastí vypouštěti přes hranice do ciziny, příčilo se vlasteneckému citu a svědomí Wanklovu. Proto nabídnul je Českému muzeu v Praze, odkud se mu dostalo z úst hr. Jindřicha Clam-Martinice odpovědi: „Takového haraburdí máme v Praze víc než dosť“. Tudíž nezbývalo, než sbírky uložiti ve Vídni. Spustiv se zřetele tisícíletými událostmi súženou Moravu nynější, měl při tom Wankl jako starožitník na mysli Moravu Velkou, slavnou to podunajskou říši Mojmíroviců, která k západu sahala daleko za Vídeň. Podle tohoto výkladu archaeologického nebyl sbírkám Wanklovým z domova výhost dán, nýbrž octnuly se na březích slovanského Dunaje uvnitř staré Velké Moravy — ve Vídni, kde počtem více Slovanů žije než v zlaté naší matičce Praze.

Nedávno zemřelý professor a bývalý poslanec na říšské radě Woldřich, chtěje klubu českému objasniti význam a důležitosť archaeologie, jež názvem „vědy motyky“ znectěnou nikterak se necítí, učinil nám, jeho kollegům, výklad o svých zkušenostech a výsledcích při kopání na statcích knížete Adolfa Švarcenberka. Dr. Fandrlík, ač jinak bystroduchý, nechápaje dosah důmyslné přednášky Woldřichovy, lehkovážně poznamenal: „To sport důstojný knížat a hrabat“. Kdož se může pohoršiti při posudku Fandrlíkově, uváží-li, že krátce po tom archivář Brandl docela vážně pronesl otázku, je-li archaeologie vskutku vědou? Nálezy mykénské, babylonské a jiné, na př. egyptské a severoafrické, dávají učenému zvěčnělému příteli Brandlovi náležitou odpověď

Nás však může zvlášť zajímati, že vykopaniny nákelské, tršické a j., jež chová naše muzeum, daly archaeologickému bádání samostatný směr, od berlínsko-vídeňského odchylný, jenž opanoval pod jménem školy slovanské. V čele školy této stojí nyní Niederle, Pič, Boguslavski a j., jejichž vědátorským úsilím zjištěno, že Slované ve střední Evropě usadili se před Kristem a že tudíž tak zv. stěhování národů pozbývá historického podkladu. Poněvadž archaeologický výzkum tento opodstatněn a stvrzen jest také důvody ethnografickými, topografickými a geologickými

ve spojení s etymologickými, rozpadá se v nivec námitka proti rovnému právu Slovanů, činěná z té liché předstírané příčiny, jako by byli střední Evropu teprve v V. či docela v VI. století zalidnili, když její domnělí praobyvatelé Němci z ní se byli vystěhovali. Nevděku dopustil by se, kdo by neuznal zásluhu, kterou si naše muzeum po této stránce získalo.

Je to neutěšený zjev a nechvalnou známkou slovanské sebedůvěry, že, když Herder a Goethe nad duševními skvosty žasli, jež v lidových písních Slovanův obsaženy jsou, je teprv Kopitar, Brodzinski, Veronič, Chledovski, Gogol, Bodjanski, Maciejovski, Bratránek a jiní předmětem zpytování jejich jádra jak po stránce hudební tak básnické učinili. Nebýti úsudku Chrysandrova, dle něhož jmenovitě v národních písních moravských skrývá se zvláštní samostatný zákon, sotva by se byl náš Janáček podjal práce, zákon tento vyhledávati. Opatrný baron Helfert, přizvukuje těm, kdo jako Sušil nalézají, že z mnohých našich písní lidových vyznívá chorál pohanských ještě Slovanů, připojil se bezděky k názoru professora Kuháče v Záhřebě, že původním slovanským tancům, sprovázeny-li bývaly písněmi, nemenší kulturní cenu přisouditi sluší, než toho druhu projevům klassických Hellenů. Připomínám, že chorovody Řeků a s nimi spojené písně a olympijské hry vesměs měly ráz kultusní.

Čeho se Sušil a Helfert, jsouce na jediný důvod národních písní obmezeni, toliko domnívali a co Kuháč z písní těch a tanců vyvozovati a toliko napovídati se odvažoval, že Staroslované vlastní samostatné a svérázné kultury prázdni nebyli, nabylo národopisnou činností našeho olomuckého muzea plné pravdivosti a nevyvratné jistoty. Olomucké muzeum jalo se první vědecky a se stránky umělecké naše lidové vyšívání a pletení krajek obádati.

Odborným bádáním v této příčině přišlo se jak v písních národních tak i ve vyšívání a krajkářství na stopy zákonu, v němž utajenými shledávají se doklady, dosvědčující, že tato výroba žen slovanských je prastará, že je původním jejich vynálezem, že z velké části měla význam symbolický, že sloužila také účelům kultusním a že je tudíž důležitým příznakem samostatné a svérázné kultury staroslovanské. — Nemenší zásluhou našeho muzea zůstane, že dalo podnět k soustavnému pořádání národopisných výstavek, jež hnuly mezi jiným také otázkou zvykoslovnou, jejíž řešení přispívá k odhalení tajův tlumeného bájesloví slovanského, jež objasněno jsouc, zaujme — jak již Hanuš předpověděl — důstojné místo vedle bájesloví řeckého a římského.

Na průčelí velechrámu v Delfech skvěl se nápis: „Poznej se!“ Heslu tomuto odpovídal výrok čelného mudrce římského: „Kdo neví, co před ním bylo, jako by nebyl.“ V pravdě! Dokud národ náš československý nezví, čím jmenovitě po stránce kulturní byl, jako by nebyl; dokud totiž svou kulturu a její hodnotu nedozná a ku vědomí její ceny — a tudíž ku sebevědomí — nedospěje, zůstane pastorkem, a státi u čelesna (za pecí) ostatních národů jako inferiorní popelka, bude jeho osudem. Pravdoucí tuto pravdu majíc na zřeteli, jalo se Vlastenecké muzeum v Olomouci před dvaceti lety zařizovati národopisné výstavky na Moravě, jichžto nebýti, nebyla by ani vznikla velkolepá národopisná výstava r. 1895 v Praze, nebylo by tam Národopisného muzea československého v Kinského sadech. Je to ústav, kde znázorněným očividně se jeví význam a podstata dotčené kultury naší, kde poučení se nám dostává, že klíč ku poznání této kultury dlužno hledati na Slovensku, t. j. slovem jiným na velké mojmírovické Moravě. Nálezem tímto stvrzen památný výrok, jejž k dějepiscům vůbec pronesl Aug. Schlözer (1735 až 1809): „Vy, páni historikové, pravdy se nedobádáte, dokud ji vyhledávati budete od západu k východu; neboť všechny události, a to vážné události světové, ubíraly se směrem od východu k západu.“ Prof. Jan Havelka byl povoláním historik — historik-badatel, jenž dbaje výstražného slova Schlözrora, nestavěl pohodlně dále na lešení západnickém, nýbrž pozíraje na minulosť národa s hlediště východního, klestil v časopise muzejním cestu názoru, že mají-li záhady českých dějin býti objasněny a příslušnosť nynější Moravy ku království opodstatněna, třeba dáti pravdě průchod, že původní a pravé základy království českého spočívají vlastně na Moravě Velké a nikoliv na pozdějších stycích českých panovníků s císaři německými. Konám povinnosť poctivého svědka, vypovídaje, že zvěčnělý přítel Havelka své dějezpytné úloze dostáti se snažil s nestranností svědomitého kritika.

Pozoroval jsem na př., jak úzkostlivě rozeznával mezi skutečnými kříži cyrillomethodějskými a mezi pouhými hraničníky a křížům podobnými kamennými památníky, které s církví slovanskou nic společného nemají. Muzeum ubírajíc se, pokud se týká dějezpytu, směrem Havelkovým, koná bohdá vlastivědným úkolům dobré služby, z nichž nevymyká se ani tenkráte, kdy běží o peněžní oběti. Muzeum majíc tudíž na zřeteli, že také staré mince jsou pramenem historického bádání, nešetřilo nákladu na doplňování numismatického oddělení zakupováním celých staropeněžních sbírek.

Za mých studentských časů bylo toliko na t. zv. filosofické fakultě — za niž gymnasia prodloužena o sedmou a osmou třídu — přírodopisu vedlejší a téměř potupné místo vykázáno. Přednáškám přírodopisným obcovati byli tehdy vázáni toliko posluchači, kteří od školního poplatku osvobozeni byli. Za 60 let od té doby přikládá se přírodním vědám právem taková důležitosť, že jim naše Muzeum pozornosť věnovati uznává také povinností.

Z toho, co jsem zde napověděl, dlužno vyvoditi, že úkoly Vlasteneckého muzea v Olomouci jsou po stránce kulturně-historické a vlastivědné vůbec vznešeny a potřebny. Uznalý pozorovatel činnosti našeho Muzea dovede usouditi, že činnosť jeho nebyla neúspěšna, a v čem byla nedostatečna, nebude psáti na účet ochoty a dobré vůle výboru, nýbrž na vrub mnohdy dosti nepříznivých poměrů a skrovných prostředků, jimiž tento ústav náš vládne. Přeji a toužím, aby jako mojich let, měsíců, týdnů, dnů a hodin přibývá, tak počet příznivců našeho Muzea se množil a v tom vzrůstu přátel, aby jubileum jeho pětadvacetiletého trvání slaveno bylo, — byť by beze mne — tiše a skromně, bez hluku, jeho účelů důstojně, ke cti a ku prospěchu národa — v Pánu.

* * *

Předseda vzdav díky p. místopředsedovi prof. Fierlingrovi za podporu, kterou mu ve správě muzea obezřetně a obětavě poskytuje, požádal ho, aby valnou hromadu i tentokráte řídil dále.

Což když se stalo, k výzvu místopředsedovu povstáním vzdává valná hromada čest památce v roce 1905 v Pánu zemřelých pp. členů. Jsou to zejména: Frant. Hoch, farář v Jaroměřicích, Dr. Val. Hübšmann, c. k notář v Praze, Frant. Jelínek, vrchní inženýr v Dombrové, J. Kobliha, farář n. o. v Bystřici p./H., J. Neff, velkoobchodník v Praze, Pavel Pavelka, farář n. o. v Lišni, Alois Šafr, c. k. pošt. assistent na Smíchově, pí. M. Skopalíková, vdova po c. k. zem. soud. radovi v Brně, Jos. Valenta, starosta v Slatěnicích, Leop. Vrbík, farář v Smržicích, K. Vodička, minorita v Č. Krumlově, Ph. Dr. J. N. Woldřich, univers. prof. v Praze, který zvláště při počátcích muzea našeho co přítel † Dra J. Wankela radou i pomocí snahy zakladatelů podporoval; konečně MUDr. Boh. Stuchl, lékař v Olomouci, jenž pro svou šlechetnou a nezištnou povahu nám všem milým a vždy upřímným přítelem muzea byl.

Jednatel p. Dr. Hříbek čte protokol minulé valné hromady, který se bez námitek schvaluje, a podává zprávu o činnosti spolku v r. 1905.

Vzdálen ruchu politického a otázek nejširší veřejnost zajímajících, prožil Vlastenecký spolek muzejní opět rok tiché práce. A přece události světové byly tenkráte tak mohutné a pronikavé, že jimi ani ústavy pouze vědecké, jako jest naše Vlastenecké muzeum nedotknuty nezůstaly. Co ve světě se v sociálním, národohospodářském, mezinárodním a vůbec v kulturním ohledu děje, je tak vážné a takového dosahu, nikoliv pro století, nýbrž snad i pro tisíciletou budoucnosť, že obecenstvo ku vznešeným účelům, za nimiž se na př. naše Muzeum ubírá, zřetel obraceti a jim ku plné platnosti pomáhati nemá ani chuti ani kdy. To jest patrná škoda, kterou i náš vlastenecký muzejní spolek, podobně jako jiné nepolitické spolky z nastávajících velkých naznačených proměn odnáší, že mu národ zaslouženou a potřebnou pozornost a podporu věnovati není s to.

Vzdor tomu snažil se spolek muzejní dostáti plně svému úkolu, pokud mu k tomu stačily prostředky a připouštěly poměry. Hlavní vadou žádoucího rozvoje byl jako vždy dosud nedostatek místa, jež bohaté a stále rostoucí sbírky muzejní vyžadují. I letošího roku sbírky muzejní zvlášť archaeologické a numismatické četnými dary byly rozmnoženy.

Kopání v archaeologicky důležitém okolí tršickém svěřeno byvši p. kustodovi Teličkovi, bývalému správci školy Penčické, dařilo se i minulého roku výborně a jest se nadíti, že p. Telička

i na novém působišti svém v Tištíně ve vzácných odborných pracech ve prospěch Muzea konaných pokračovati bude.

Plodnou archeologickou činnost rozvinuje v okolí Prostějovském odborný učitel p. A. Gottwald, jenž vzácné výsledky svého bádání v našem muzejním Časopise ukládá.

Ku žádosti umělecko-průmyslového muzea ve Vídni obeslal výbor spolku muzejního i výstavu krajek a vyšívek na podzim 1905 konanou a národopisný tento obor moravské svérázné kultury došel opět skvělého uznání v širokých kruzích odborných znalců, tak že požádán náš spolek správou umělecko-průmyslového muzea vídeňského za svolení, by směla zaslati jeden ze zajímavých vyšívaných předmětů ku reprodukci do londýnského časopisu „Studio“, čemuž i vyhověno. Obdivuhodné výrobky tyto daly podnět ku zajímavým vzpomínkám, že žena slovanská nebyla původkyní toliko skvostů těchto, nýbrž, že brala podíl i v jiných oborech skvělé a vzácné kultury staroslovanské, jako ve tvoření národních písní, ve výchově dítek, v léčení způsobem domácím atd., a že byla rádkyní muže ve všech potřebách života rodinného i veřejného, jak to zřízení zádruhové připouštělo a vyžadovalo. Ponechávajíce řešení otázky sociálního postavení ženy v národě našem kruhům povolaným, slušno nám jen podotknouti, že s hlediska staroslovanského oproti západnímu bylo by připuštění ženy ku volebnímu osudí jen návratem ženy ku bývalým její právům. Pomáhá tedy národopis též částečně řešiti i otázky sociálně politické.

Sbírky numismatické přičiněním pilného jich kustoda důstojného pána P. Vyvlečky došly minulého roku velmi dokonalého uspořádání a dovolí-li panu kustodovi čas, jehož mu po denním namáhavém jeho povolání jen málo zbývá, slíbil uspořádati letos v muzeu výstavku bohaté naší sbírky numismatické pro širší veřejnosť

Knihovna muzejní, díky novému knihovníku panu prof. Dru Podpěrovi, na jeho návrh z muzea přenesena s povolením slavné zemské školní rady a slavného ředitelství gymnasia olomuckého do budovy česk. gymnasia v Olomouci, kdež v poměrně krátké době panem prof. Podpěrou velmi důkladně uspořádána a do zvláště k tomu pořízených 3 skříních uložena. Pan Dr. Podpěra katalogisoval na 1700 čísel knihovny katalogem lístkovým a provedl takto již po leta želané a tak často započaté, ale nikdy nedokončené uspořádání knihovny muzejní.

Sbírky přírodovědecké svěřené po leta již osvědčené péči kustoda a odborného znalce, pana prof. Talského byly i roku lonského jím v obvyklém pořádku udržovány. Mimo to byl pan prof. Talský i loni horlivým průvodcem navštěvovatelů muzea. Zvláště pilným byl po dobu umělecké výstavy v Olomouci uspořádané, ve kterouž dobu asi v 10 dnech provedl muzeem 28 obecných škol okolních obcí, navštívivších v průvodu učitelstva muzeum.

Časopisu muzejního, jehož redakci na žádost výboru po vzdání se dosavadního redaktora na se vzal důst. pán konsist. rada P. Wurm, vyšla čísla 4 s obsahem bohatým a vědeckým.

Výměnou za časopis muzejní docházely spolek muzejní následující časopisy a publikace učených společností:

Berlín: Zeitschrift für Ethnologie. 1905. č. 1.—4. 6. Brno: Časopis matice moravské. 1905 č 1.—4. Časopis moravského muzea zemského. 1905 č. 1.—2. Mitteilungen des mährischen Gewerbe-Museums. 1905 N. 1.—12. Vlastivěda moravská. Budyšín v Lužici: Časopis (matice srbské) = mačicy serbskoje. Čáslav: Čáslavský kraj. I. 1.—5. Československé letopisy muzejní. 1905 5.—6. Guben: Niederlausitzer Mitteilungen 1904 1.—4. 7.—8. Halle: Leopoldina. Hradec Králové: Hradecký kraj. 1905 1.—3. Krakov: Lud. XI. 1.-4. Královec: Schriften der physikalisch-ökonom. Gesellschaft 1904 Sv. Martin: Časopis museálnej společnosti. 1905. 1.—6. Sborník museálnej slovenské spol. X 1.—2. Olomouc: Selský archiv. IV. 2.—4. Ostrava Mor.: Lidové revue moravsko-slezské. 1.—12. Petrohrad: Izvěstija otdělěnija ruskago jazyka i slověsnosti. 1905 1.—3. Živaja starina. 1905 1.—3 —4. Písek: Lovecký Obzor. IX. 1.—4. Poděbrady: Poděbradsko. 13.—24. Věstník Poděbradský. VIII. 1.—12. Praha: Časopis společnosti přátel starožitností českých. 1905. 1.—3. Český časopis historický. 1905. 1.—4. Sborník české společnosti zeměvědné. 1905 1.—4. Český lid 1905 1.—6. Národopisný sborník českoslovanský XI. Národopisný věstník českoslovanský. 1906 1.—2. Věstník národopisného muzea českoslovan-

ského 1905. Obzor národohospodářský. X. Pokroková revue. 1905 1.—9. Revue revuí. 1905 1.—3. Krása našeho domova. 1905 1.—2. Soběslav: Staré i nové zvěsti ze Soběslavi. 1905 1.—2. 4.—10. Tábor: Český Háj. 1905 2.—12. Lověna. Vídeň: Mitteilungen der k. k. Zentral-Kommission für Kunst- und historische Denkmale. Jahrbuch. 1904. Záhřeb: Vjesnik hrvatskoga archeologick. družtva. 1905. Žďár: Obzor. VI. 1.—10.

Tichým, avšak důstojným způsobem oslavil spolek muzejní roku minulého dvě jubilea.

Dne 12. července 1905. slavil 80tiny svého velezasloužilého předsedy důst. pána rady P. Ignáta Wurma tichou mší svatou na dómě, již sloužil u přítomnosti jubilanta veledůst. pán kanovník Th. Dr. Pospíšil a blahopřáním v residenci oslavencově proslovenÿm místopředsedou panem prof. Fierlingrem, při níž odhaleno poprsí, jež modelovati dal výbor domácím umělcem panem Františkem Úprkou. Bronzový odlitek tohoto poprsí vystaven v Muzeu. Odlitky sádrové zhotovené v atelieru p. Hladíka na Úřední čtvrti věnovány v upomínku na 80té narozeniny důst. pána rady P. Wurma následujícím spolkům a korporacím: 1. Rodišti d. p. P. Ig. Wurma Klobouky u Brna (městské radě). 2. Městu Přerovu, za něž byl d. p. rada dlouholetým poslancem, 3. Záložně Křelovské, jako první rolnické záložně jeho působením založené. 4. České Besedě v Olomouci. 5. Ústavu hrab. Pöttinga v Olomouci. 6. Českoslovan. knihovně bohoslovecké v Olomouci. 7. Národopisnému museu v Praze.

Dne 21. března 1906. oslaveny 70tiny velezasloužilého kustoda a ochotného průvodce muzeem pana professora Talského v místnostech muzejních u přítomnosti celého výboru proslovem místopředsedy p. prof. Fierlingra a odhalením obrazu prof. Talského pořízeného spolkem pro galerii muzejní v atelieru pana komorního rady Wüsta.

Členů koncem r. 1905 čítal spolek; a) zakládajících 126, z nichž zemřelo 29; b) činných 1826.

Ku konci zprávy dlužno uvésti, že výbor muzejní roku minulého již již myslil, že rozřeší přičiněním svého místopředsedy otázku vlastní budovy muzejní zakoupením objektu velmi výhodného, jenž však byl by se musil podrobiti dosti rozsáhlé přestavbě, což některé členy výboru naplňovalo obavou, že spolek při skrovném majetku 50.000 korun oproti potřebě k opravě 160.000 korun, nákladu toho nesnese. Návrh na základě toho byl většinou zamítnut a nezbývá než pilně dále sbírati na fond pro stavbu budovy muzejní, abychom cíle svého co nejdříve dosáhli.

Zpráva schválena v plném znění, načež dává pokladník p. vrchní účetní Klement vědomost o poměrech peněžních:

Pokladniční účet za r. 1905.

Příjem:		K
Hotovost z r. 1904		12.136·32
členské příspěvky		4.832·32
za dílo: „Dokumenty" . .		17·15
Subvence:		
zemská	500·—	
státní	600·—	1.100·—
Úroky:		
ze vkladů v pošt. spoř.	27·63	
z renty 100 kor. . .	4·	
ze vkladů v Obč. zál. v Olomouci . . .	30·58	
ze vkladů v Ústř. zál. v Olomouci na kn. č. 9325	406·36	468·57
různé dary drobnější . . .		51·20
různý příjem za st. roč. atd.		159·44
Úhrnem . . .		18.765·—

Vydání:

Knihtiskárně Kramář a Procházka celkem	1.169·59
knížearcib. knih a kamenotisk.	197·50
pošt. spořitelně za sl. lístky	100·—
pošt. spořit. za manip. popl. a provisi	59·87
za známky novinářské . .	500·—
pojistné bance „Slavii" . .	125·96
redakční paušal a jiné honoráře	850·—
mzda sluhovi spolkovému .	168·—
nájem z místností	1.852·—
placený úrok Ústř. zál. rol.	30·—
splacený dluh Ústř. zál. rol.	2.400·—
za modelování a bronzové poprsí vdp. předs, P. Ig. Wurma a za odlitky poprsí téhož	929·—
stolaři Valouchovi za nové 2 skříně	190·—
papírníku Pazdírkovi za různé	26·62
Snáška . . .	8.598·54

Přenáška . . .		8.598·54
prof. Komersovi za koupenou numism. sbírku		140·—
poštovné a kancelář. výlohy		20·57
novoročné		36·—
za koupenou sbírku pečetí .		40·—
členský příspěvek Pöttingeu		4·—
spolkovému sluhovi za různé služby		13·20
odměna studujícím za spolupůsobení při pořádání knihovny		20·—
různé		90·80
Konečná hotovosť:		
v pošt. spořitelně .	126·70	
v Obč. zál. v Olom.	937·76	
v Ústř. zál. rolnické v Olom. č. kn. 9325	8681·82	
v příruční pokladně	55·61	9.801·89
Úhrnem . . .		18.765·—

Výkaz jmění k 31. prosinci 1905

Sbírky starožitností, anthropol. a palaeontol. (po umoření)	7.680·—
Sbírky národopisné z oboru vyšívání a keramika . . .	3.040·—
Sbírka mincí	3.040·—
Sbírka přírodopisná	1.280·—
Rozličné vzácnosti, j.: obrazy, zbraně a p.	256·—
Bibliotéka	512·—
Inventář	512·—
Závodní podíly v Ústř. zál. rolnické s %	174·40
Nom. K 100 lednové renty (deponována u c. k. hl. ber. úřadu v Olomouci) . . .	100·—
Fond na zbudování vlastního domu zvlášť vedený . . .	52.253·53
Hotovosť vykázaná na účtě pokladničním	9.801·89
Čisté jmění spolkové činí tudíž	78.649·82

Vedle toho jest ve správě spol. fond Palackého, jenž uložen jest v Ústř. zál. roln. v Olomouci na kn. č. 5983 a činí K 2.426·77

Ed. Klement, t. č. pokladník.

Přepočítali, s doklady srovnali a vše v plném pořádku shledali 20. dubna 1906 Mil. Procházka, Fr. Odstrčil, členové rady dozorčí.

Na dotaz k pp. revisorům doporučuje p. Mil. Procházka správné a v pořádku shledané účtování k schválení, což valná hromada s pochvalou o příznivém stavu peněžním činí.

Vylosováním vystupují z výboru pp.: kap. tajemník Cigna, Dr. Hříbek, řed. I. Kahlig, prof. Talský a kons. rada P. I. Wurm.

Po návrhu kom. rady p. Wüsta zvoleni odstupující opět za členy výboru a sice akklamací. Za náhradníky zvoleni pp.: prof. H. Doležil, prof. Jos. Doležal a vrch. pošt. správce v. v. Jos. Jedlička.

Do dozorčí rady zvoleni pp.: prof. v. v. Ferd. Gregar, prof. K. Minařík, řid. Fr. Odstrčil, majitel knihtiskárny Mil. Procházka.

Místopředseda oznamuje, že knihovna muzejní pro nedostatek místa a nemožnosť uspořádání ze spolkových místností do budovy c. k. gymnasia přenešena byla. Povolení k umístění dal ochotně c. k. gymn. řed. p. P. Ferd. Vrzal v souhlase se slav. zemskou školní radou; přenešení, urovnání a katalogování obstaral ochotně s velkou pílí člen výboru a knihovník p. prof. Dr. Podpěra za pomocí studentů-žáků svých. Jemu, jakož i kap. sekretáři p. Cignovi za čilé získávání členů a darů k stavbě muzejní budovy, p. jednateli Dru. Hříbkovi za vedení protokolů a dopisování, p. vrch. účetnímu Klementovi za namahavé účtování, rovněž a znova p. prof. Talskému za provázení četných návštěvníků a vysvětlení sbírek muzejních vzdává místopředseda dík výboru, kterýž val. hromada hlučným souhlasem provází.

V doslovu vybízí místopředseda, aby ct. členové k svému ústavu muzejnímu s důvěrou pohlíželi. V nynější politicky a hospodářsky vzrušené době se tichá práce spolků, jako i náš jest, snadno podceňuje, ač muzeum jest také jedním článkem, a nikoli posledním, v řetěze, na kterém vzdělanosť národa visí. Jen pokročilí národové mají podobné ústavy. Nejen mýdlo a jeho spotřeba, nejen školy a jich zdatnosť i počet jsou měřítky pokroku, nýbrž i bohatosť a hojnosť památek z dob dávných, pokladů to patřících veřejnosti a svědčících o zájmu občanů pro poznání své minulosti. O tom není ovšem sporu mezi vzdělanci. Jest však nutno, aby názor ten se šířil ve všech kruzích našeho lidu. Za to prosí se všichni přítomní. Místopředseda končí, vyslovuje dík za účasť, vyslechnutí a schválení zpráv výboru, dík sl. České besedě za bezplatné propůjčování místností besedních ke schůzím a této valné hromadě, jakož i slavným redakcím místních časopisů Našince, Pozora a Selských listů za ochotné a nezištné uveřejňování zpráv spolkových a prohlašuje schůzi za skončenou.

XLIII. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní muzejní budovy

od 16. září až do 31. prosince 1905 poskytli tito P. T. příznivci jeho, a sice:

	K
Jan Astl, c. k. zeměměřič v Horš. Týně	1·—
Jan Beneš, úřed. dráhy v Třemošné	1·—
Mar. Cvetlerová, učit. hospodyň. školy v Stěžerách . . .	1·—
JUDr. Hugo Dlouhý, advokát ve Vršovicích	2·—
Rud. Drda, revid. rak. uh. banky v Praze	1·—
PhDr. Fr. Faktor, prof. v Praze sbírkou	11·—
H. Faster, c. k. notář na Křivoklátě	2·—
Viktor Gardavský, c. a k. vrch. správce v Brně . . .	2·—
MUDr. E. Glücksmann, láz. lékař v Luhačovicích . . .	2·—
Josef Glücksmann, c. k. vrchní poštmistr v Č. Třebové . .	2·—
Ed. Hacásek, úřed. v Bučovicích	1·—
Jos. Hladký v Žamberku . .	1·12
PhDr. Josef Hlávka, presid. č. akad. věd v Praze . . .	20·—
J. rytíř Hlávka, c k. dvorní rada v Přešticích	4·—
Obecní rada města Holešova .	20·—
Jos. Holuby, far. v Zem. Podhradí	2·—
Jos. Horáček, statkář v Sezemicích	5·—
Obecní rada města Uh. Hradiště	50·—
Jos. Hrubý, kaplan v Nákle .	2·—
L. Cholavová, vdova po profes. v Olomouci	2·—
Boh. Jelínková, ind. uč. v Třebíči	2·—
PhDr. K. Jireček, c. k. univers. prof. ve Vídni	5·—
Frt. Jorda, mater. v Chrudimi .	2·—
Bohumír Kalina v Solnohradě .	10·—
Josef Kebrle, k. a. vikář v Přistoupimi sbírkou . . .	8·50
Lud. Kirschner, v. ř. prof. vys. montan. šk. v Příbrami . .	2·—
Jan Knies, učitel v Rogendorfě	3·—
Anna Kobsová v Zábřehu . .	1·—
Ant. Kotík, sekret. okr. výboru v Nové Pace	1·—
Cyr. Kráčmer, provisor. klášt. v Rajhradě	3·—
Ant. Krejčíř, rolník v Zborovicích	1·—
Honební společnosť v Křelově	14·—
Snáška . . .	184·62

	K
Přenáška . .	184·62
F. Kubricht v Praze . . .	1·—
Společ. oděvníků v Libochovicích	1·—
J. J. Jan panující kníže z Lichtenštejna	80·—
Roln. akc pivovar se sladovnou v Litovli	50·—
Obch. gremium v Lomnici n./Pop.	2·—
Václav Ludvík v Domažlicích .	1·—
Jan Melichar, vrch. ofic. ve Vítkovicích	2·—
B. Menclová, maj. parn. mlýna v Uhřiněvsi	1·—
Aug. Moučka, bohosl. v Olom. sbírkou	10·—
Lad. Moučka na Smíchově .	1·—
Jos. Neuhöfer, řed. měšť. školy v Přelouči	2·—
Jos. Novák, koop. v Kostelci u Holešova	2·—
Mar. Novotná, choť odb. učitele v Ústí n./O.	2·—
Okresní výbor v Č. Brodě .	20·—
Okresní výbor v Hluboké . .	5·—
Tomáš Pěček, c. k. gymn. prof. v v. v Kroměříži . . .	1·—
JUDr. Jindř. Picka, adv. v Mor. Budějovicích	2·—
Odbor zem. jednoty soukrom úřed. v král. Českém v Plzni	15·—
Fr. Pospíšil v Těšíně . .	5·—
Úředníci c. k. pošt. a telegrafn. ředit. v Praze	11·—
Tomáš Preininger, c. k. soudní rada v Chrudimi . . .	2·50
Adolf Pytlík, maj. real. v Plzni	10·—
Karel Ráček, c. k. soudní rada v Jemnici	1·—
JUDr. K. Rosendorf, adv. ve Velk. Meziříčí	1·—
Jos. Rotnágl, inž. v Praze sbírkou	12·—
Ant. Rückl a synové, sklárna v Nízboru	4·—
Obecní úřad města Rychnova n./K.	5·—
Martin Ryček v Staré Říši .	1·—
PhDr. Tom Řehoř, řed. dívčího paedag. v Chrudimi . .	1·—
Aug. Sedláček, c. k. školní rada v Písku	4·—
Adm. „Selsk. Listů“ v Olomouci	3·
Jos. Souček, statkář v Hloubětíně	2·—
Snáška . . .	445·12

Přenáška . . 445·12
Frt. Světlík, red. „Našince" v Olomouci . . . . . . 3·—
Jos. Sytko, c. k. profesor v. v. v Olomouci . . . . 3·—
Kat. Škrochová, učit. v Obřanech 1·—
Ad. Švarc, knihtisk. v Hoře Kutné 2·—
Frt. Talmáček, far. v Nov. Lublicích . . . . . . 1·—
Frt. Talpa, odb. učitel v Příboře sbírkou . . . . . . 24·30
Ant. Tesař, c. k. notář ve Vyškově 3·—
Josef Thun, far. v Nákle . . 1·—
Vil. Tkaný, c. k. prof. v. v. ve Znojmě . . . . . . 5·—
Jan Tykač, řed. škol v. v. v Č. Třebové . . . . . . 1·—
Úst. zál. roln. v Olomouci . 200·—
MUDr. Josef Vejtasa, lékař v Ostředku . . . . . . 1·—
Roln. cukrovarna ve Vrbátkách 25·—
Karel Vrbík, c. k. adj. techn. fin. kontr. v Kojetíně . . . 1·—
Zuzana Vymlátilová v Olomouci 3·—
MUDr. Karel Vyskočil, c. a k. pluk. lékař v. v. ve Strážnici 3·—
I. kontr. spoř. ve Vyškově . 20·—
Tomáš Wiedermann, far. v Klenovicích . . . . . . 1·—
Jos. Zatloukal, c. k. pošt. kontr. v Přerově . . . . 2·—
Občanská záložna v Nákle . 10·—
Jos. Záruba, c. k. hejtm. v. v. v Plzni . . . . . 1·—
E. K. Zeiner, řed. m. šk. dívčí v Ústí n. O. . . . . . 1·—
JUDr. Jan Žáček, posl a advok. v Olomouci . . . . 3·—
O. Źiwotski, inž. a podn. staveb v Tišňově . . . . 20·—
Vyrovnáním úroků a p. . 1.035·25

Dohromady . 1.815·67

K tomu:

Úroky za rok 1905 . . 1.942·44
Zůstatek 15. září 1905 . 48.495·42

Úhrnem . . 52.253·53

Od 1. ledna až do 31. března 1906:

Jos. Antoš, stav. v Nov. Bydžově . . . . . . 1·—
J. B. v Praze . . . . 1·—
Jan Baďura, farář v Oseku . 2·—
Jos. Bališ, úřed. cukr. v Hejčíně sbírkou . . . . . . 56·—
M. Bartelmusová, choť továrníka v Brně . . . . . . 2·—
PhDr. Jindř. Barvíř, professor v Žižkově . . . . . . 1·—

Snáška . . . 63·—

Přenáška . . 63·—
Edv. Běhálek, ředit. panství v Chuděnicích . . . . 1·—
Max. Bönisch, kněz círk. v Příboře . . . . . . 10·—
Aug. Braulík, ředit. tkalc. školy v Ústí n. Orl. . . . . 5·—
Čten. pěv. spolek „Rostislav" v Bystročicích . . . 1·—
Albert Čáp, c. k. vrchní horní rada v Příbrami . . . 7·—
St. E. Červený, továrn. v Hradci Králové . . . . . . 5·—
Obč. beseda v Doksanech . 2·—
Edv. Domluvil, prof. nábož. ve Val. Meziříčí . . . . 3·—
Jos. Dostál, koop. v Dolanech . 3·—
Max. Dvorský, odb. učitel v Kroměříži sbírkou . . . 16·—
Vilém Dvořák, měst. stav. rada v Praze . . . . . 1·—
Eugen Fierlinger, c. k. profesor reálky v Olomouci . . . 10·—
Vojtěch Frejka, kněz ř. praem. v N. Říši . . . . . . 1·—
Karel Frič, soukr. v Praze . 10·—
Ter. lanthrab. Fürstenbergová ve Vídni . . . . . 210·—
F. A. Gardavský, řed. škol v Praze . . . . . . 4·—
A. Gec, koop. v Ježově . . 1·—
JUDr. Ant. Geisler, adv. v Olomouci za nejmenovaného šlechetného dobrodince . . 100·—
Frt. Glos, naduč. v Žadovicích . 1·—
Ferd. Gregar, c. k. prof. v. v. v Olomouci . . . . 4·—
Jenny Grygarová, vdova po vrch. inspekt. v Praze . . . 4·—
Edv. Haisl, řed. cukrovaru v Libici n./C. . . . . . 1·—
Arnošt Hanisch, inspekt. velkostatku v Třebíči . . . 1·—
Jan Hellich, lékárník v Poděbradech . . . . 3·—
JUDr. E. Herrmann šlechtic Otavský, c. k. minist. sekr. ve Vídni 1·—
Jar Hlobil, koop. v Halenkově 1·—
Jan Hoch, řed. roln. šk. ve Velk. Meziříčí . . . . . . 1·—
Julius Houdek, obch. v Náměšti sbírkou . . . . . . 11·—
J. Hrabák, c. k. vrchní báňský rada v Praze . . . . 2·—
MUDr. Frt. Hradil, lékař v Tršicích . . . . . . 2·—
Jos. Hradil, koop. v Něm. Brodku 1·—
Ant. Hrbáček v Přerově . . 2·—
PhDr. Frt. Hýbl, c. k. prof. reálky v Žižkově . . . . . 6·—

Snáška . . . 494·—

Přenáška . .	494·—
Mel. Chytil, soukrom. v Nákle .	2·—
Frt. Indra, far. v Dol. Štěpánově	4·—
L. Jadrníček, c. k. prof. v Bílsku	1·—
Rud. Jadrníček, továr. ve Fryštáku	2·—
Fr. Jahoda, inž. v Praze . .	1·—
MUDr. O. Janěk, měst. lékař v Uh. Brodě	2·—
Fr. Jemelka, koop. v St. Moletíně	1·—
Jos. Jirauch, c. k. rada v. z. soudu v. v. v Chrudimi . . .	2·—
Týž sbírkou	11·—
Václ. Jiřina, řed. cukrovaru ve Vinoří . . .	5 —
MUDr. J. Joklík, lékař v Kyjově	1·—
PhDr Jos. Kalousek, c. k. univ. prof. v Praze	3 —
Jos. Kameníček, obch. v Dolním Štěpánově . . .	2·—
Karel Kaplan, řed. k. a. panství v Kroměříži	3·—
Vilém Kappus, c. k. notář ve Vel. Meziříčí	1·—
Alois Kašpárek, děkan v Česk. Brodě	1·—
Bedřich Kaun, kapit. děkan v Kroměříži	7·—
Jan Knies, učit. v Rogendorfě .	3·—
J. Koehler, ak. malíř v Nenkovicích	1·—
Jakub Kohout, far. v Želči .	1·—
Mar. Kořanová, choť maj. cukr. v Napajedlích	2·—
Mar. Koubová na Kr. Vinohradech	2 —
F. C. Koudelka, úř. banky „Slavie“ v Praze	2·—
Frt. Kouřil, naučit. v. v. v Lošticích	2·—
A. Kovářovic, inž. v Praze .	1·—
Jos. Koza, odb učitel v Hulíně	1·—
Kar. Kožušníček, obch. v Uničově	2·—
Cyr. Kráčmer, prov. klášt. v Rajhradě	1·—
Tomáš Král, koop. v Ostrohu .	1·—
Alois Krejčí, katecheta ve Velk. Meziříčí	1·—
JUDr. Karel Krška, c. k nám. st. zást. v Brně . .	2·—
Leop. Krybus, c. k. notář ve Vyzovicích	1·50
Edv. Křižánek, far. ve Spytinově	5·—
JUDr. Martin Kříž, c. k. notář ve Ždánicích	3·—
Jos. Kubánek, farář v Kojetíně sbírkou	6·—
L. Kunc v Klimkovicích . .	1·—
Fr. Künstler, kapl. v Dubě .	1·—
Týž sbírkou	8·50
Obec. a měšť. škola dívčí v Kyjově	3·60
Snáška . . .	594·60

Přenáška . .	594·60
Emil Langer, c. k. dvorní rada v Příbrami	2·—
ThDr J. Láska, arcikněz v Týnci	1·—
Vinc. Lehkoživ, rolník v Ratajích u Kroměříže . . .	1·—
Jos. Lužný, far. v Prusinovicích	2·—
ThDr. Jan Marek, síd. kanovník v Praze	7·—
F. Martilík, far. v Hluku . .	1·—
Theod. Mastný, tov. v Lomnici n. P.	2·—
Karel Maška, řed. vyšší reálky v Telči	3·—
Frt. Matula, odb. učitel v Tovačově sbírkou	14·—
Ferd. Moravec, inž. chem. v Hejčíně	2·—
MUDr. Jos. Moravec, měst. fysik v Král. Dvoře n. L. . .	2·—
Ant. Müller v Přerově . .	2·—
Alois Navrátil, lesmistr v Kvasicích sbírkou	5·—
Jos. Nehyba, řed. cukr. v Rožďalovicích	1·—
Nejmenovaný kněz v Příboře .	3·—
Ferd. Nikl, vrchní účetní malostr. zál. v Praze	7·—
Jan Novotný, k. a. lesní v Krásensku	1·—
Okresní výbor v Jaroměři .	10·—
„ „ v Kolíně . .	10·—
Frt. Ošťádal, far. v Moravici .	1·—
Jos. Ošťádal, koop. v Staříči .	2·—
Jan Oth, děkan v Senici . .	2·—
A. Parobek, far. v Moravičanech	1·—
V. Pinkava, kapl. ve Velelibech	1·—
MUDr. A. Piskáček, obv. lékař v Kostelci	2·—
Ant. Pleva, koop. v Klenovicích	2·—
Jan Podloucký, c. k. vrch. soud. ofic. v. v. v Morkovicích .	2·—
Frt. Polášek, říd. učit. v Dombrové	1·—
Frt. Pospíšil, c. a k. vrch. stav. úč. rada v Dlouhé Vsi na Hané	1·—
Ger. Pospíšil, far. v Orlové .	2·—
Obč. beseda v Postřelmově .	1·—
Dominik. klášter v Praze . .	1·—
V. Procházka v Olomouci sbírkou	21·—
Jos. Prokeš, koop. v Postřelmově	1·—
Alf. Pryč, far. v Hor. Hynčině .	1·—
Městská rada v Přerově jako čestný dar u příležitosti 80tin vldp. Ign. Wurma, před. muz. spolku, za: 1. radu města Dřevohostic 30 K, 2. „ „ Jevišovic 5 K, 3. „ „ Vel. Meziříčí 8 K, 4. předst. obce Hrdibořic 10 K	53·—
Snáška . . .	765·60

Přenáška	765·60
Farní duchovenstvo v Příboře	7·—
Jan Pšenčík, c. k. notář v Kojetíně	7·—
Ant. Pupp, maj. realit v Žižkově	50·—
Jan Rittich, insp. panství v Kojetíně	1·—
Vil. Roczek, c. k. vrch. kom. fin. str. v Plzni	1·—
JUDr. Karel Rosendorf, adv. ve Vel. Meziříčí	1·—
MUDr. Prokop Ruda, lékař v Rajhradě	1·—
Týž sbírkou	8·—
J. A. Růžička, říd. školy v Nov. Rousinově	1·—
Moř. Růžička, far. v Určicích	5·—
Ign. Rygal, koop. v Břesovicích	1·—
Jan Říha, far. v Pohořelicích	4·—
Josef Skalický, říd. učit. v Klopotovicích	1·—
Josef Skýba v Paskově	2·—
Frt. Slavík, rolník v Úřeticích	1·—
Čeněk Staněk, civ. inž. v Chrudimi	2·—
Jan Svoboda, obch. v Konici	1·—
ThDr. Ant. Symerský, farář v Hranicích sbírkou	14·—
Frt. Špička, děkan v M. Ostravě	2·—
Zd. rytíř Šrom, c. a k. setník v Hranicích	7·—
Jos. Šťastný, lékárník v Praze	2·—
Jos. Štěpánek, strojník v Rohatci	1·—
Jar. Štolfa, koop. v Napajedlích	2·—
Frt. Štulín, revírník v Ochoze u Bystřice p. H.	1·—
Prokop Šup OSB v Rajhradě	1·—
Ant. Telička, naduč. v Tištíně, sbírkou po své přednášce 18./2. 1906 ve čten. spol. v Tištíně konané	11·—
Petr Tesař, far. v Tlumačově	2·—
Čten. spol. „Svornosť“ v Těšeticích sbírkou	10·10
Vil. Tkaný, c. k. gymn. prof. v. v. ve Znojmě	5·—
Sbírkou v Tovačově	98·60
Josef Úlehla, c. k. fin. rada v Kroměříži	1·
Frt. Vaculík, kanov. v Kroměříži	2·—
Mirosl. Vaněk, rolník v Chořelicích sbírkou	3·40
Jos. Vavrouch, kand. notář v Kojetíně	1·—
M. A. Václavek, řed. m. šk. na Vsetíně	2·—
Bes. „Svatopluk“ ve Veselí n. M.	3·—
Fr. Vicenec, c. k. okr. šk. insp. v Bludově sbírkou	3·—
Snáška	1031·70

Přenáška	1031·70
Měst. úřad na Kr. Vinohradech	40·—
Akc. cukrov. roln. ve Vinoři	4·—
JUDr. Jarosl. Voženílek, sekr. zem. výb. v Praze	3·—
Úředníci c. k. ber. úřadu v Ml. Vožici	6·—
Jos. Vychodil, far. v Litultovicích	1·—
Rudolf Vyhnánek, c. k. poštov. spr. v Bruku n./M.	4·—
Karel Waisar, c. k. stát. zást. v Brně	2·—
MUDr. Frt. Zahradníček, obv. lékař v Olšanech	7·—
Vinc. Zahradník, lesní v Nové Vsi u Kvasic	1·—
Cyrillo-Methodějská záložna v Brně	20·—
Občanská záložna v Nákle	10·—
Rolnická záložna v Dubanech	10·—
„ „ v Uh. Hradišti	10·—
Jos. Zimek, c. k. pošt. kontr. ve Šternberku sbírkou	8·—
JUDr. Václav Žůrek, kand. adv. v Kroměříži	1·—
Dohromady	1158·70
K tomu:	
Zůstatek 31. prosince 1905	52.253·53
Úhrnem	53.412·23

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů sloužiž k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na „Výbor Vlast. Muzea v Olomouci“ a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehlednější správě Muzea.

Eduard Klement,

vrchní účetní Ústř. záložny rolnické, t. č. pokladník.

Seznam

nově přistouplých P. T. členů od 16. září 1905 až do 31. března 1906.

Zakládající členové:

Učitelský spolek „Komenský" v Přerově.

Činní členové:

Lev Bartoš, mlynář v Kudlovicích.
Jan Baše, c. k. okr. soudce v Příboře.
Fr. Blažek, lesmistr v Bystřici p. H.
K. Coufal, řed. lihovaru v Litovli.
J. Dřímal, učitel v Mostkovicích.
JUDr. Václav Fittera, adv. v Chrudimi.
JUDr. Karel Havelka, adv. v Chrudimi.
A. Hrbáček, p. kontrolor v Bystřici p. H.
Jindř. Vlad. Houra, poslanec v Jindř. Hradci.
A. Hubáček, úřed. lihovaru v Litovli.
J. Chytil, učitel v Tovačově.
Vinc. Jelínek, uč. reál. ve Vel. Meziříčí.
Jan Juráš, nadučitel v Senici.
JUDr. Frt. Jüngling, adv. v Litovli.
Edvard Kitzler, c. k. soudní sekretář v Chrudimi.
Klem. Klimecký, účetní v Senici.
Rud. Knotek, rolník v Senici
Obec Sv. Kopeček.
Konr. Kovář, sládek v Holešově.
Vojt. Krčmář, prof. reálky ve Vel. Meziříčí.
Ferd. Krkoška, prokur. ve Vel. Meziříčí.
Jos. Nakládal, stud. střed. hosp. školy v Přerově.
JUDr Frt. Nevěřil, adv. v Litovli.
Frt. Novotný, učitel v Hejčíně.
Oldř. Novotný, spr. lihovaru v Litovli.
Karel Pernica, farář ve Vel. Meziříčí.
Vojtěch Scribani, c. k. rada zem. soudu v Chrudimi.
JUDr. Sedlák, adv. koncip. v Holešově.
JUDr. Štěp. Sedník, adv. v Bystřici p. H.
Jan Schuster, maj. domu v Litovli.
Stan. Smékal, kupec v Litovli.
Frt. Sousedík, obchodník v Holešově.
JUDr. Edv. Strass, adv. v Chrudimi.
Frt. Svozil, vrch. úřed. akc. pivovaru v Litovli.
Ant. Šalamoun, koop. ve Vel. Meziříčí.
Rud. Šimeček, adj. spol. st. dr. rak. uh. v Žižkově.
Čten. pěv. spolek v Týnci u Olomouce.
Frt. Veselý, kaplan v Klobucích u Brna.
L. Vodička v Holešově.
K. Vystrčil, prof. reál. ve Vel. Meziříčí.
E. K. Zeiner, ředitel měšť. šk. dívčí v Ústí n. O.

Bohohoslovci I. ročníku v Olomouci:

Stanislav Běhal, Petr Beneš, Jan David, Josef Doležel, Vladimír Dušek, Jan Ertl, Ignác Hampl, Leopold Hendrich, Jan Horký, Robert Jašek, Jan Jelínek, Miroslav Kittrich, Jan Kobza, Karel Kolář, Vladimír Kolář, Petr Křivák, Jan Kučera, Alois Kvapil, Rudolf Kvapil, Josef Ludík, Julius Merta, Rostislav Mlčoch, František Můčka, Petr Neduchal, František Nováček, Cyrill Novák, Rudolf Ostárek, Leopold Paar, Karel Pavlík, Adolf Petr, Josef Podivinský st., Josef Podivinský ml., Bohumil Podjukl, Bohumil Pospíšil, Vilém Pospíšil, Josef Spisar, Karel Strouhal, Rudolf Stýblo, Viktor Svačinka, Alois Svára, Jan Šilhánek, František Šimek, Valentin Šindler, Jan Školař, František Šťastný, Eduard Subčík, František Trčka, František Vaněk, Antonín Vicena, František Zajíc, Josef Zbránek, Josef Zmeškal.

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO MUZEJNÍHO
= SPOLKU V OLOMOUCI. =

ROČNÍK XXIV.

S 10 TABULKAMI A 9 OBRÁZKY V TEXTU.

V OLOMOUCI 1907.

NÁKLADEM VLASTEN. MUZEJNÍHO SPOLKU V OLOMOUCI.

TISKEM KRAMÁŘE A PROCHÁZKY V OLOMOUCI.

OBSAH:

ČLÁNKY: Strana

RŮZNÉ ZPRÁVY.

LITERATURA:

ČASOPIS VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. v OLOMOUCI.

ROČNÍK
ZA 4 KORUNY.

ČLENUM SPOLKU MUZEJN.
VYDÁVÁ SE ZDARMA.

ČÍSLO 93. a 94. — SPOŘÁDÁNO v LEDNU ROKU 1907.

Od kdy jsou Slované v Evropě?

V našich učebnicích drží doposud místo zásada, dle nížto Slované přistěhovali se do střední Evropy teprv v pátém neb docela v šestém století, ačkoli výzkumy starovědné a národopisné i doklady z klasiků uváděné zásadu tu berou v pochybnosť. Nedává-li se na dotyčné výzkumy a doklady, zavinily to po výtce nesprávné výklady etymologie, jejíž svědectví ve příčině této jsou nespolehlivá a historické pravdě spíše uškodila než prospěla, zmatečné jsouce povahy. Mezi tím, co o příchodu Slovanů do střední Evropy mezi odbornými učenci vedl se spor, sbíral vojenský důstojník, setník Martin Žunkovič, z pole vědatorského, aby gordický suk sporu toho mohl rozseknouti břitkým mečem nevývratných důvodů rovněž tak jednoduchých a přirozených, jako zřejmých.

Kterak otázku o původu Slovanů v Evropě platně řešiti sluší, byl Žunkovičovi radou Humboldt, jenž zaznamenal, že stáří národa zjistiti mohou jedině správným a neklamným způsobem jména topografická, jež jsou nejstaršími a nejtrvanlivějšími pomníky jeho, v nichž také původní jeho děje zaznamenány. Tuto cestu nastoupiti, byly Žunkovičovi také příkladem zkušenosti Follmayerovy o Řecku, kde učenec tento po stopách topografických, totiž z názvů řek, nížin a hor, osad, skal atd. vyvodil, že praobyvatelé Řecka byli Slované.

Aby úloze, kterou si vytknul, methodou topografickou vypátrati sídla staroslovanská, dostáti mohl, uznal Žunkovič potřebu opatřiti si celou řadu vědomostí. Začal s přírodovědou, jmenovitě s její odvětvím mineralogickým a botanickým, druhý rok vrhl se na geologii, pak snažil se s nejnovějšími výzkumy lidovědy a starovědy a kulturní historie se seznámiti. Nový, doposud nepřekonaný způsob bádání, vyžadoval znalosti všech slovanských jazyků, jejich ústrojí mluvnického, jejich vzájemnosti mezi sebou a poměru k staroslovanštině. Žunkovič neopomenul prozříti ke kořenům záhadné řeči Basků a přesvědčiti se, jak se to vlastně s keltismem má. Že klasikům latinským a řeckým se nevyhýbal, dosvědčuje časté dovolávání se jejich svědectví pro své nálezy a vývody.

On nesoukal, jako mnozí učenci, u psacího stolku ze sebe, nýbrž ať pěšky, ať koňmo, pravidelně ubíral se na místo, aby se přesvědčil,

zdali pojem názvu předmětu s přírodní, geologickou, kulturně-historickou aneb jinou povahou a podstatou jeho se srovnává.

Jako vojínu bylo mu v různých končinách Rakouska ležeti, kdež podávala se mu příležitosť, dotyčná topografická studia zvláštním svým způsobem konati.

Svrchu uvedenými vědomostmi důkladně jsa obrněn, podjal se setník Žunkovič práce, která tvoří obsah spisu, nadepsaného: „Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt?“ (Kdy byla střední Evropa Slovany zalidněna.) Methoda Žunkovičova pozůstává v tom, že vlastníma očima přesvědčiv se, že srovnávají-li se pozemkové, kulturní a jiné vlastnosti topické předmětu, o nějž běží, s jeho jménem a je-li jméno slovanské, soudí, že jméno předmětu nemohlo býti dáno než lidem slovanským, jenž tam přebýval. Naskytuje-li se však jméno to v době křesťanství začátečného aneb docela v době předkristové, tedy nelze z toho nevyvozovati, že okolí to zalidněno bylo Slovany před tak zv. stěhováním národů.

Na objasnění uvádí některé příklady: Že by název „Spielberg“ pocházel od „hříště“ pro děti, zamítá Žunkovič nadobro, poněvadž některé z výšin nazývaných Spielberkem jsou dítkám svou příkrostí zrovna nepřístupny. On praví, že jméno všech Spielberků značí pojem „špilja“ = Höhle. Žunkovič nepřestal na etymologickém tomto vývodu, nýbrž osobně zpytoval, zdali v kopcích toho jména vskutku se nějaká „spilja“ naskytuje, aneb aspoň povahou geologickou možnosť jejich nepřipouštějí? „Skalou Hannibalis“ nazývá Mela (dle Hanos Carthagiensis 500 roků před Kr. a Hipporochos 200 r. před Kr.): „Gibraltar“, jenž v pravdě skalou jest. Tu samoděk vtírá se otázka, kterak možno hájiti příchod Slovanů do Evropy v 5. neb v 6. století, když skálu Gibraltar před tisícem let nazývanou shledáváme Skalou? — Aquileja slula původně několik set let před tak zvaným stěhováním národů „Voglej“ to jest úhel. —

Žunkovič nevedl si při svém bádání pohodlně v uzavřené studijní komůrce, nýbrž uspůsobiv se svrchu uvedenými vědomostmi, odebral se do světa a v boží přírodě hledal a shledal, že stejné předměty v celé Evropě a částečně i v Asii nesou stejná jména. Tak na př. pojmy: bus, prn, rad, tur znamenají „pastviska“ a že pro hrady a hradiska místa v nížinách není. „Črno more“ není „moře Černé“, nýbrž voda bařinových břehů; neboť „černij“ v ruštině neznamená barvu černou, nýbrž „břeh plytký“.

Otázku, jak se stalo, že Slované, byli-li v Evropě před Kristem, pojednou prohlašují se příchozími sem v době mnohem pozdější, zodpovídá Žunkovič asi takto: „Až do polovice 15. století o tak zv. stěhování národů neměl nikdo tušení, žádný historik aneb chronista se o něm nezmiňuje; nýbrž všichni považovali Slovany za autochtony a prvoobyvatele ve svých zemích. Teprv Aeneáš Silvius (pozdější papež Pius II. 1458—1464) vzbudil domněnku, jakoby Slované teprv v 5. aneb 6. století se byli do Evropy přistěhovali. Renaisance antiky vůbec dala podnět také ku pěstování klasiků zvlášť, a tu vyložena Tacitova „Germania“ v ten smysl, jakoby slovem „Ger-

mani“ měli se vyrozumívati Němci. Chybný výklad tento svedl Aeneáše Silvia k nesprávnému vývodu, jakoby zemské prostory, v Tacitově Germanii popsané, byly za Tacitových časů olidněny bývaly Němci, kteří ustupujíce z této jejich původní vlasti, nechali asi v pátém aneb šestém století usazovati se v ní Slovany. Výkladu tomu odporuje však i ta okolnosť, že jméno „Germanů“ od časů Římanů až do doby renaisanční bylo neznámo; ale od Nestora (ruského kronikáře 11. století) dovídáme se, že Merovingové při korunování konali přísahu na slovanské evangelium a taktéž historicky zjištěno, že Slovinci ještě ve 14. století putovali do Cách, kde při slovanském oltáři trvale usazen byl slovinský kněz. To jsou mimochodem uvedené poznámky, z nichžto vyvozovati dovoleno, že slovanské kraje na západě byly poněmčovány, ale že Němci své kraje na východě Slovanům v plen nevydávali.

Že Slované v Tacitově Germanii usedlí byli, vyvozuje Žunkovič ze jména German samého, jehož slovanský kořen etymologicky dokázati se snaží, dokládaje, že ostatně na věci nemění, byli-li ze svých původních sídel před či po Tacitovi vytlačeni, ba že čím spíše se to stalo, tím starší jejich usedlosť v severozápadní Evropě dokazují slovanské topické názvy hor, řek, usedlostí atd.

Církevní historik Beda († 735) zaznamenal (Hist. Eccl. I.), že na německém severu vyskytuje se první stopa Slovanů, sousedících pod jménem Hunů s Dány, se Sasy a Rugy. Připomínka tato Bedova však nesouhlasí, nýbrž v plném se jeví odporu s těmi historiky, kteří psali, že nejmladší syn Attilův Irnak po smrti otcově zavedl Huny do končin Volgy nazpět, kde prý mezi jinými kočujícími kmeny zmizeli. Jakoby národ celý po spůsobu stáda byl se mohl dáti vodit půl světem, poznamenávaje, dokládá Žunkovič, že domnívati se nelze, že by kdy byl veškerý kmen kraj svůj, dokud ho živil, opustil a si nazdař bůh novou vlasť hledal. Jen tenkráte, rozplemenil-li se kmen nad poměry životní, vystěhovali se jednotlivci asi tak, jako za dnů našich vyhledávají svého štěstí v Americe.

Jiného výkladu stěhování národů sotva lze připustiti. Nasvědčuje tomu také Egypský Rajnerův papirusový archiv, kde do nedávna ani jedna jediná listina se nenalezla, jež by k nějakému takovému hnutí lidu poukazovala, jakým se tak zvané stěhování národů obyčejně vyrozumívá, ačkoliv jmenovaný archiv zachoval egyptské, řecké, římské, perské a jiné úřední zprávy o sebe nepatrnějších příbězích, jež se od 93. roku po Kristu až do 9. století udály právě v těch končinách, které mohly býti jevištěm stěhování národů. Nestává také historického pramene, z něhož by vysvítalo, že by někde na světě následkem vystěhování se Slovanů byla zpozorována bývala jimi uprázdněná prostora. — Konečně, dělá-li válečná výprava vojenská mladého a zdravého mužstva při vyvinuté a zdokonalené komunikaci intendanturám nesnáze, kterak medle překonali je Slované bez cest schudných s ženami, starci a dítkami — nehledě k dobytku, k opatření potravin a k nejpotřebnějšímu nářadí cestovnému?

Autor Žunkovič maje za to, že za časů Tacitových Slované severní Německo obývali, pochybuje, že později opustivše je, tam se byli při

stěhování národů opět vrátili. To i proto nedá se mysliti, poněvadž Tacitus připomíná „Teutonův“ (Deutsche), kteréhožto slova slovanský kořen je: tuj, tujic (fremd), cizinec. Názvem „Germanie“, jejž sluší ve smyslu ethnografickém bráti, vyrozumívají se rozsáhlé kraje, kde živel německý stýkal se se Slovany, jimž byl cizím, tui, tujc = deutsch.

Jak plytké a nedostatečné vědomosti Tacitovy o vniterních poměrech Germanie byly, uvádí Žunkovič, že nedovedl germánské bohy germánsky pojmenovat, přenášeje na ně názvy z bajesloví latinského, z čehož jde, že ani řeči obyvatelstva v Germanii neznal. —

Žunkovič nepřestal na příkladu tomto, aby nauku o stěhování národů prohlásiti směl pouhou smyšlenkou, k níž čtenářstvo svedeno bylo pověrečným míněním, že Tacitova Germanie je spolehlivý pramen historický, nýbrž on na vyvrácení nauky té liché vytknul některé historické nesprávnosti, k nimžto zřetel našich odborníků naléhavě obrátiti svou povinností uznáváme, aby kritickým prozkoumáním jejich konečně objasnilo se na dobro, co pravdivého na stěhování národů jest. Činíme to v Muzejním Časopise proto, poněvadž jeho zakladatelé Dr. Wankel i prof. Havelka ve stěhování národů, jak se mu zde onde i na školách učí, nevěřili.

Historikové opírají nauku o stěhování národů o kočování takového způsobu, jakoby lovci, rybáři a pastevci za svou živností byl se ve světové prostoře ubírávali pořád dál, aniž by se byli mnohdy na stará místa vraceli. Tomu na odpor dokazuje Žunkovič, že takového kočování nebylo, nýbrž že staroslovanští lovci, rybáři a pastýři kočovali kalendářně čili podle počasí i se svými rodinami, v určitých oblastech jsouce trvale usedlí, jejichžto hranice, vyjmouc jednotlivce, pravidelně nepřekračovali. Jako ve štýrských a v tyrolských Alpách a na jihoslovanském Balkáně pastýři za letního vedra stáda na chladnější výšiny horské vyhánějí a jim za mírnějšího počasí jarního a podzimního tučné pastviny v nížinách vlastních vyhledávají, tak a podobně mělo se to s pastýřstvem slovanským za pradávna. Lovci a rybáři taktéž na svůj obvod se obmezujíce, kočovali v jeho toliko hranicích a jedno místo zaměňovali za druhé, když na něm v jisté době zvěře ane' se nedostávalo.

Jak si Staroslované pastvin pro jejich hospodářskou užitečnosť vážili, toho důkazem uvádí Žunkovič množství názvů ethnografických, jejichžto původ etymologie klade ve spojení s jejich živností pastevní. V Dalmacii, kde se naskytují četná jména „var, varda, vardiště“ (Weideplätze), přebývali Vardaci. Téhož původu je Vardar v Bosně. Jméno Dalmacie znamená krajinu, hodící se pro pěstování ovcí (dalm, delm = Schafweideplatz); totéž značí slovo Balkan (balika = Schaf), Tatarei, Tatra, Trtra nazývají se místa ovčácká (tr, trtra = ovce). Mainoti jsou majetníci tučnějších pastvin, tudíž Kravaři (maj, majna = fette Weide in der Tiefe liegende Trift); totéž znamenají Čechi (Čech = Kravář); Alani (dle alan, elan = pastvisko vůbec,) Vendi, Vindi (vid = pastva), Turci (tur, turje = pastvina pro zubry. Celti (čelo, selo = obyvatelé pastevné výšiny na slunečné straně.

Ačkoliv Lindenschmied a jiní nestranní němečtí učenci Keltomany kousavým sarkasmem pranýřovali, nalezal u nás keltismus pořád slepé věřící i tehdy, když Wankel, Papáček a jiní na pravou míru ho uváděli, dokazujíce, že se na úkor Slovanů velebí. Co Wankel a Papáček napověděli, Žunkovič topografickými, linguistickými, archaeologickými, palaeontologickými a historickými důvody nevyvratně stvrdil, že totiž mnohé kulturní vynálezy Slovanů připisují se Keltům a že se jim přisuzují kraje, kde Slované od nepaměti usedlí byli. Touto kritisující částí spisu usvědčuje Žunkovič Keltomany z pověrčivosti, ale zároveň ad absurdum uvádí stěhování národů, jež se podobá bezedné prohlubni, do níž vědatoři metají vše, s čím rady si nevědí nebo věděti nechtějí.

Žunkovič podrobiv také germánské bajesloví vědeckému zkoumání, shledal, že po výtce na slovanských obyčejích a zvycích spočívá a že mythologie německá, již Grimm a Simrok uměle sestavili, jsou buďto pouhé výmysly aneb kořisti, které ze slovanského nebe odnesli a na nebesích německých umístili. Že ve příčině této se jmenovaným učencům křivda neděje, dovolává se Žunkovič německých svědků Golthera, Schönbacha a M. Kocha, kteří poctivě vyznali, že německá mythologie vyzdobena je cizím peřím. Že prof. Schirmeisen pokusil se mezery v německém bajesloví vyplniti bohy slovanskými, dokázala pí. M. Procházková v loňském ročníku časopisu tohoto ve dvou číslech.

Kořen názvu V o d a n hledá Žunkovič ve v o d e, v o d e j, v o d k, v o d n í k a znamenal dle jeho výkladu stařešinu čili v ů d c e obce pastýřské, jež snad původně slula tur, turze, tuř, tuřan, ovšem pokud se týkalo pastvy dobytka rožního, jehož voditelem byl tur = býk.

Že Slované jižní Štyrsko za časů římských, a tedy před domnělým stěhováním národů obývali, vyvozuje Žunkovič ze směru bývalé římské silnice, jež bez ohledu na mnohem starší rozdělení polí a hraniček vedena byla, a z té okolnosti, že to byly osady slovanské, které posádku 12.000 římského vojska v krajině té zásobovaly.

Další doklady pro své výzkumy vyvozuje Žunkovič z různých g e o l o g i c k ý c h zjevů a poměrů. Naskytují se totiž jména předmětů, jež v době nynějšího geologického útvaru vzniknouti nemohly, a jejichž podmínky v dřívějších převratech země hledati dlužno. V Beskydách na př. nazývá se vyhaslá sopka „V y h o r l a“ a v Dol. Štýrsku „B e s n í, B e s n i c k i b r e g“ (Kopec soptící). Že to byly vskutku sopky, dosvědčují prohloublé jícny (kratery), obklopené množstvím lávového kamení, které odborníci kladou do doby t e r c i á l n í. Oba vulkanické vrchy nesou jména slovanská, jež jim dáti nemohl leč lid slovanský, jenž však sopky jinde neviděl a vědomosti geologické neměl; pročež souditi dovoleno, že Vyhorlaka a Besnicki breg na vlastní oči soptiti pozorovati musil a že tato zkušenosť jeho udržela se v uvedených jmenech tradičně do dneška v ústech téhož slovanského lidu. Ve Štyrsku je kopec „Pesjak“, jejž pojmenovali „Hundsberg“ místo „Sandsteinberg“; neboť původně nazýval se „P e s e k“ (písek = Sand). Zemězpytným pátráním shledalo se, že pod nynější úrodnou vrstvou, jež dlouhými věky přetvořila se z písku, nalézá se pískovec, což odborníky pobádá k domněnce, že pradávní předchůdcové nynější generace kopec ten znali před pře-

změnou jeho zevnějšku pískového ve vrstvu úrodnou a mu tehdy dali jméno „Pesek“.

Že se Staroslované v hornictví vyznali, tomu nasvědčují také havířské názvy znění slovanského a Plinia Staršího (v Historia naturalis), z nichžto Žunkovič uvádí: čad (cadmium = Schwaden), broč (rother Farbestoff, brotritis), cacida (Helm, cassiteron = Helmmetall), scorja (Schlackenkruste; scoria = Schlacke) a t. d. Avšak i četné německé názvy hornické jsou původu slovanského, jako: Scharsach (žarica = Rothglühhitze, Scharlach, Seifen (sip), Kuks (kuk), Schicht (žik) a t. d.

Konečně odůvodňuje Žunkovič své názory o slovanském praobyvatelstvu v Evropě pověstmi o dracích. Dokud vědecky zjištěno nebylo, že draci a jiné druhy, jako bazilišků, chameleonů a legvanů, vskutku žily, mohly se pověsti o nich považovati výmyslem fantasie. Od těch časů však, co se geologickým a palaeologickým zkoumáním zbytky zvířat těch z doby jurské a křídové objevily, nabyly pověsti o nich pravdivosti plné, zrovna tak jako archaeologie vrátila Iliadě a Odyssei důležitosť spolehlivého historického pramene. Jméno „drak“ je téměř všem národům společné, který národ zvířeti tomu jméno to dal, nesnadno vypátrati. Byl to bezpochyby onen pračlověk, jenž současně žil s drakem, než vyhynul, a ho vídával. Povšimnutí hodno, že Slovinci vedle draka vůbec připomínají zvlášť zmaje, draka to, jenž přebýval ve slujích, sesa, jenž lidem vypíjel krev, pozoje, jenž obrovsky nad jiné druhy draků vynikal, a molovara, způsoby či po doby hada, a že Čechoslovanům znám byl: zmok a plivník.

Poukázali jsme toliko k některým bodům knihy Žunkovičovy na ukázku, jakým způsobem autor praobyvatelství Slovanů v Evropě uhájiti se snaží proti těm, kteří je jako přistěhovalce z pátého aneb docela ze šestého století považujíce, z opozděného příchodu toho domovní právo jim ve vlastních vlastech odepírají a na jakési vrchnostenství nad nimi vyvyšovati se odvažují.

Nepředpojatý čtenář, porovnávaje první vydání (z r. 1904) s druhým, neupře, že knize této přibylo tolik zajímavosti a přesvědčujících dokladů, že se práce Žunkovičova více umlčeti nedá, poněvadž s ní pro vědeckou doloženosť učený svět i za hranicemi počítati bude.

* * *

R. 1852 vyšla nákladem Vídeňské Akademie Kollarova Italie Staroslovjanská, jež však u svých s ohlasem se nepotkala; ačkoliv mužové věci té zkušení jako Stickl obsahu knihy značnou důležitosť přikládali. Teprv když nyní v druhém vydání objevil se spis Žunkovičův, jenž účelem a směrem v jedno téměř dopadá s dílem Kollárovým, dostalo se tomuto (v „Nár. Listech“ čís. 318) znaleckým pérem skvělého uznání, zvěčnělému autoru pak po více než padesáti letech satisfakce. Důstojno a spravedlivo, aby jubilejní projev tento došel u ctěného členstva Vlasteneckého muzea ve známosť, pročež mu v tomto listu místa dopřáti považujeme slušností a povinností:

V životopisech Jana Kollára, starších i novějších, nachází se dojemný odstavec, asi toho znění: „V pozdějším věku Kollár ustal ve své

básnické činnosti, obrátiv se k pracím vědeckým, jež si byl oblíbil, zde však octl se pohříchu na scestí (Italia staroslavjanská)“ . . .

Takové už je pravidlo! Současnosť, nemohoucí pochopit dílo ducha daleko předbíhajícího svoji dobu, útrpně nad ním pokrčuje rameny. Mechanikou běžného podání přechází lichý úsudek na pozdější časy, dokud neuzraje doba, aby schopna byla, přizpůsobit se novému světlu. O Kollárovi podnes platí blahosklonně shovívavé slovo, že jako „vědec“ byl — básníkem.

Dnes, po vydání znamenité knihy Martina Žunkoviče,*) tak překvapující svými průzory do látek dávno neprávem za vyřízené považovaných, není už pochyby, že bude třeba „proces“ Kollárův podrobiti nové — revisi.

Jako pravý mudrc života nesl Kollár velmi lehce osud zneuznaného. Nacházel v rozkoši poznání a přesvědčení dostatečnou pro sebe odměnu. Chystaje se vydat dílo svého velkolepého přehledu, netajil si nikterak, že nedojde, ba nemůže ani dojíti náležitého ocenění souvěké kritiky. Dílo stavělo se kolmo napříč názorům vědy dosavad platným. V době (1852), kdy vědeckých pracovníků českých, tím méně pak čtenářů příslusných, v českém obecenstvu téměř nebylo, vydával statečný muž velké svoje dílo po česku a k tomu — ve Vídni. Jinonárodní kritika, i kdyby konečně byla mohla česky čísti, nemohla přece jen chápati výklad opřený o nejrozsáhlejší znalosť slovanského života, jazyků i věcí slovanských! Možnosť porozumění na širší veřejnosť byla téměř úplně vyloučena. Jen duch veliké síly dovede se tak postaviti stranou, tak mimo všecku potřebu povzbuzení a podpory, jako se postavil autor slovanského veledíla, jsa hotov vyčkati, až čas sám přinese možnosť porozumění. Čas, kterého sám osobně se jistě už — nedočká.

— Cítím, že pro podobné dílo větší částka naší veřejnosti ještě zralá a schopná není, píše. A hned se také těší: než zůstane-li náš národ věčně jen při čtení — kalendářů a novin? . . .

Rozvinuje v Předmluvě program díla naznačuje autor zároveň úkol budoucnosti:

— Něco podobného nemůže býti práce jednoho muže, ani jedné neb dvou cest, ani jednoho neb dvou roků, ale celých slávských spolků, krajin a vlád, snad po celé století, až pokud se věc k žádoucímu stupni všestrannosti a jasnosti přivede . . .

A co do methody a postupu:

— Nic lehčího, ale též nic svodnějšího a klamnějšího není, jako idealisovat a libovolně rozumovat v antikvářských a historických věcech, bez hmotné půdy a skutečného základu . . . ani beze známosti jednotlivých, podobných a skutečných věcí, všeliké theoretické spekulování a etymologinování za prach nic nestojí . . .

A „hmotnou půdu“ i „skutečný základ“ příští práce muž vůdčího ducha právě svým veledílem podával!

* *

*) Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt? Beitrag zur Klärung eines Gelehrtenirrtums. Von Martin Žunkovič. Kremsier 1906. Viz Kroniku „Nár. Listů“ ze dne 23. září 1906. Mezi tím vyšlo dílko Žunkovičovo pevně obrněné v novém dvojnásob rozmnoženém vydání.

Svůdná látka arci vždy vábí k diletantismu.

Nedávno vám něco napadlo v článku pařížského „Figara“. Líčen krajinářský koutek na jihu Francie, okolí zámku Vizille, v Dauphiné. Zaznamenali jste si doslova řádky:

. . . A l'extremité du val de Vaulna Veys en Dauphiné, peu en amont du confluant de la Romanche et du Drac . . .

Na konci údolí „de Vaulna Veys“ při ústí řeky „Drac“? „Volná ves“ a horská bystřina „Drak“ v horách — jihofrancouzských? Nezní to podivně? Kde pak se tu vzaly ty slovanské a zrovna novočeské místní názvy? Zde, na jihu Francie! Není to dráždivé?

Arci by tu methoda čistě sluchová a libovolně kombinační mohla vésti k divočinám nejsbrklejšího diletantismu!

Však jsou jiné případy!

Slovanskému turistovi ve Švýcarsku a jinde co krok se naskytnou popudy, jež dávají přemýšleti.

Na sjezdu novinářském v Berně r. 1902 podniknut výlet také do Interlak a vzhůru k ledovému úbočí Panny. Partie hostů vyjela ozubenou drahou vzhůru na Schinnige Platte, odkud je velkolepý rozhled do ledových polí a propastí. Dvě bystřiny odtud vytékají a pojí se dole v zelenavé nivě v jediný proud „die beiden Lutschinen“. Podél břehu do Interlak jde se vskutku jedinou krásnou — lučinou.

— Jak vyslovujete jméno řeky? tážu se pána z výboru, který dělal hostům Cicerona.

— Lučine!

— Jak si vykládáte slovo? Nemá snad nějaký místní význam?

— Nemá zvláštního významu. Nevím, odkud se vzalo.

— Divná věc!

— Proč se ptáte? vmísil se do rozmluvy francouzský soudruh.

— Tak! Protože v našem slovanském jazyku by slovo dobře přiléhalo v okolí svým smyslem!

A rozprávka se rozpředla, ovšem bezvýsledná. Neznalým slovančiny nemůže výklad zníti dost přesvědčivě. Snad pouhá náhoda stejnozvuku? Kdyby jen náhod nebylo tolik a tak nápadně shodných!

Na letošním sjezdu v Uh. Hradišti domluvili jsme se s Polákem panem Smólskim. Také jemu na cestách Švýcarskem napadlo množství slovanských jmen místních. Na výletě ze Sv. Morice v Engadinu zastavil se s průvodcem nad hlubokou roklí, kterou tu cizincům ukazují. Na mapě označeno místo názvem Charna Diera.

— Jak vyslovujete jméno po zdejším zvyku? táže se turista průvodčího.

— Čarna dira! povídá průvodce . . .

Rokle jménem „Černá díra“ — v Engadinu? A pan Smólski vytáhl noticky a četl celý rejstřík slovanských nápadností topografických. Nalezl údolí „Malenko-Thal“, les „Dub Wald“, jezero Dub-See, nějakou „Mokri-Anlage“ a jiné podivnůstky. Podrobná mapa Švýcarska hemží se jmény, která do slovanského ucha zrovna bijí. Jména hor, řek, měst a všelikých objektů krajinářských, Mont Cervin (Crven), Píz Corvatsch (Krvač), Píz di Chierva (Červ), col di Scercen (Čeřen), řeka Sarna

město Zernetz etc. Žádným germánským nebo románským zvukem a pojmem tu skomoleninu nevysvětlíš. Za to ke slovanskému jak přiléhají!

— Jak to možno? Vždyť, kam historie sahá, nikdy Slované sem do těch krajin nepřišli!...

Na mou věru! Jak to možno?

Učenci praví, že zde od nepamětných dob, kam vůbec sahají zprávy historické, bydleli různí kmenové keltického původu. A Slované dle výkladu historiků přišli do Evropy až mnohem později!

Tedy Keltové, Keltové!...

A Keltové snad dávali horám, dolům, skalám, vodám jména zvuku čistě — slovanského?

A jména objektů krajinářských, která přetrvala věky, nejsou vlastně — dokumenty? A dokumenty mnohem pádnější, nežli všecka psaná podání lidského — domyslu?

A historie, která se příčí — dokumentům? Je to vůbec ještě nějaká — historie?...

A tu zatíná Kollár nožík své porážející methody srovnávací. Snáší nepřehledný materiál a podrobuje jej pronikavému přezkumu.

A tu je význam fundamentálního jeho díla! Dává signál k mocnému přesunu celé soustavy lichých předpokladů, dosud v historii za pravý pokládaných, metá ostré paprsky daleko do hlubin dávného života národů staré, předhistorické Evropy!

* *
*

Arci nerozřeší otázku ani historie sama ani filologie. Jen malomoc lidského poznání dělí říši zjevů na „odbory". Svět sám a život je zjev jednotný, všecky obory životně do sebe zasahují. A tu byla příčina, proč dílo Kollárovo svou dobou muselo zůstat nepochopeno. Autor s výše svého přezkumu naziral souvislosť všeho dění. Tu mají slovo dějepis i jazykověda, zeměpis i přírodopis, fysika i astronomie, všecky obory starožitnictva, národopis a lidověda, až k nejmodernějším poznatkům vznikosloví lidské mluvy a tajemného života lidských plemen.*) V době Kollárově různé „pomocné vědy" málo vyvinuty sotva teprv uznávány za vědecké doktriny. Přišli znalci jednotlivých odborů, přišli historikové a filologové, srovnali svoje úže odborné vědomosti s výsledky Kollárova bádání a nemohli jinak, než prohlásit je za — podivinství. Týž proces, jaký se tolikrát opakuje při objevech epochálných! Doba prostě nebyla ještě připravena, aby mohla stačit smělému rozletu geniálního jasnovidce.

Půl století minulo. Dnešní čtenář je už v rozpoloze příznivější, Obecná úroveň vědomostí se pozvedla. Schopnosť porozumění je větší. Co v letech padesátých se četlo podivínsky nejasně, dnes zní střízlivě a přesvědčivě. „Italia staroslavjanska", nehledě k některým staroformám a těžkopádnostem jazyka, svou dobou ještě literárně málo zprohybaného.

*) Ani úvaha přísně zeměžpytná není vyloučena z řady! Viz zajímě dokumentovný výklad Žunkovičův o původu jména „Morava"! A řadu jiných vývodů!

čte se dnes ku podivu svěže a řízně jako nejmodernější výklad. Nadešla chvíle vzpamatování, pochopení a — vzkříšení! Třeba vynésti nepochopené kdysi dílo ze sklepa zapomenutí a vrátit mu čestné místo, které mu náleží. Bude vděčný úkol pokročilé české vědy, ujati se „dědictví Kollarova“, ocenit dodatečně a vědecky zhodnotit vzácný odkaz. Úkol, který se ovšem vymyká úsilí jedineckému, úkol pro celý soubor zdatných sil, pro celý „slávský spolek vědecký“, jak jeho příští v budoucnosti tak správně předvídal věštec jasnovidec. S pokročilého hlediska toho kterého odboru dojista se v díle Kollarově objeví mnohá jednotlivost, již bude třeba opraviti a novějšímu poznání příměřiti, však vůdčí jeho ideje dojista se osvědčí geniálními paprsky, jež vrhají pronikavé svity hluboko do nezbádaného dosud neznáma.*)

Truchlivá připomínka pádu Velké Moravy (r. 906—7).

Pozoruhodný je to zjev, že žalostné události bělohorské věnuje se každoročně tklivá účasť; ale že tisícátá ročnice pádu Velké Moravy (906—7.) hrozí uběhnouti bez rovněž smutných připomínek, ačkoli veškeré Slovanstvo následky velehradské katastrofy podnes odstonává a každý soudný historik uznati musí, že nebýti pohromy této, nebyla by se dostavila ona. Příčinu nesrovnalosti této dlužno hledati v tom, že děje Velké Moravy doposud náležitě prozkoumány nejsou a světodějinný význam její oceněn není po zásluze. Nedostatek historického bádání ve příčině této překáží, nejzajímavější a nejdůležitější stránky dějin Přemyslovsko- a hlavně Lucembursko-českých objasniti na dobro a správně, aby přestaly býti spornými. Ani státoprávní naši otázku českou a její oprávněnosť v Rakousku nelze řešiti bez připomínek na Velkou Moravu, jejížto osudný pád vedl k utvoření království českého, uhersko-chorvatského, Haliče i tak zvaných zemí slovinsko-alpských. Vedle Palackého nejvýznačnější státník český Dr. Brauner v poslední své řeči na radě říšské, — blízek smrti — pronesl bedlivého povšimnutí hodnou poznámku toho smyslu: že uvedené částky a přebytky Velké Moravy (Čechy, Uhry, Halič, slovinské a poněmčené nyní kraje alpské, sloučily se opět a tvoří Rakousko, v němž se až na nepatrné odchylky hraničné jeví obnovená říše Mojmíroviců — slavná druhdy Velká Morava!

*) Představte si knihu velikého kvartového formátu o 870 stranách, od desky do desky ani jediné fráze, ani ozdobného obratu, jen věc a věc, doklad na doklad a vlastního textu jen tolik, aby bylo spojeno vše a srovnáno a v přehled uvedeno! To byla na svou dobu, v látce historisující, neslýchaná věc. Čtenář let padesátých zobracel několik listů, cítil se záhy schváceným, zmateným a rozmrzen prohlásil raději zmateným — spis.

Dílo Kollárovo dnes už trhově vzácné i s atlasem starožitných památek Kollárem vlastnoručně a na místě kresleným, je dnes těžko dostupno. Dojista se ukáže potřeba nového vydání. Spousta citátů a dokladů — uvedených v textu zněním původním, nejvíc latinou starověkých autorů, bylo by pro širšího čtenáře moderního ovšem radno, opatřit kritickými překlady.

Slovutný spisovatel Holeček zahájil jako předseda sjezd slovanských žurnalistů dne 8. září 1906 v Uherském Hradišti řečí, v níž se myšlenka, Braunerem na radě říšské pronesená, obráží a téměř opakuje. Jelikož řeč Holečkova projev Braunerův výkladem ideje cyrillomethodějské, jež s dějinami velkomoravskými nerozlučně srostla, doplňuje a se pádu Velké Moravy žalně dotýká, není bohdá od místa, uvádíme-li ji doslovně. Pobádá nás k tomu a zrovna vyzývá příklad prof. Jana Havelky, jenž jako zakladatel a první redaktor Časopisu Muzejního zřetel jeho čtenářstva pilně a dbale obracel k Velehradu a co s ním v historickém ohledu souvisí. Holeček pravil:

„K VII. sjezdu slovanských novinářů scházíme se na klassické půdě slovanské myšlenky, na místě, kde byl střed mohutného státu západoslovanského a středoevropského, Velké Moravy, i sídlo prvosvětitelů obyvatelstva této veleříše, největších světců Slovanstva, Cyrilla a Methoděje. Od té doby převalilo se tisíciletí, a my Čechoslované pořád ještě se pohybujeme na jevišti dějin z popudu, který nám dán ideou cyrillo-methodějskou.

Velká Morava nás politicky soustředila a skonsolidovala proti největšímu a neunavnému nepříteli, jejž osud uvalil na krk nejprve Slovanům západním a severozápadním a jenž nyní nedoráží ještě přímo, ale lstí svou obetkává kmeny slovanské dále za Čechoslovany položené.

Velká Morava byla rozbita, když se Němci proti ní spojily s Maďary. Tito dva nepřátelé tísní nás dosud. Obranu proti nim převzal po Velké Moravě stát český, a tím i politickou její myšlenku: zbudovati v střední Evropě mocný a samostatný stát. — Český stát nejednou byl značně veliký i silný, nepřátelům strašný, přátelům slavný: přece však nikdy nedosáhl velikosti a významu Velké Moravy. Příčina byla v tom, že v českém státě nikdy nepůsobily plně a živelně samostatně kulturné principy, které ve Velké Moravě doplňovaly samostatnosť a sílu politickou, principy, které jsou obsaženy v pojmu cyrillomethodějství.

Po pádu Velké Moravy český stát byl odkázán na časté kompromisy s nepřáteli, a ty kompromisy byly uzavírány také na půdě života kulturního. Avšak kdykoli se český národ politicky uvolňoval, tou měrou hlásily se u něho ke svému historickému právu také principy kulturné samobytnosti, tou měrou se také osvobozoval mravně a duchovně.

Cyrillomethodějství na vždy určilo rozvoj českého ducha a červenou nití se vine celými českými dějinami. Často materiálná převaha nepřátel byla tak veliká, že plamen, zažehnutý v české duši Cyrillem a Methodějem, slábl a div docela nezhasl. Ale jakmile se časy změnily a nátisk nepřátel ochabl, cyrillomethodějský oheň znova se rozhoříval, ačkoli nikdy již nevzplanul tak jasně a světle, jako to bylo v prvou dobu, co se ukázal, v době, kdy svatí prvoučitelé slovanští působili ve Velké Moravě.

Husitské hnutí v XV. století bylo novým vzplanutím cyrillomethodějské myšlenky v duši českého národa, t. j. myšlenky nejprve o kulturné jeho samobytnosti. Husitství nejčastěji nám bývá vydáváno za pouhou ozvěnu učení Viklefova. Avšak tak docela se věc nemá. Viklefovo učení bylo podnětem, ale český duch na něm nepřestal. Slunce volá k životu semena do země vložená, ale kdyby v půdě nebylo

semene, sebe prudší paprsky sluneční by z ní nevykouzlily rostliny. Husitství se brzy osvobodilo od vlivu učení Viklefova a vstoupilo na dráhy samobytného myšlení. Jako tehdy český národ pociťoval potřebu, odkydnouti ze své šíje smečku německou, tak horlivě se zasadil, aby se vyprostil z objetí latinsko-německé kultury. Činnosť našich předků se tehdy nesla za dvojím cílem: za samostatností politickou i duchovní, za zbudováním pevného československého státu s národní církví, a to jsou obě stránky odkazu předků ze století IX., odkazu Velké Moravy a cyrillomethodějství.

Z téhož zdroje vyprýštilo, z téže duše se zrodilo i české bratrství. Impulsy cizí opět dlužno rozeznávati od samobytného myšlení. Ale český stát měl tehdy již v sobě zárodky úpadku a nemohl dáti duchovné činnosti národa politickou oporu, po které by se vyšinula k výšinám. Petr Chelčický, učitel českého bratrství, zajisté byl duch samobytný.

Že silné rozpjetí samobytného českého ducha, projevené českým bratrstvím, nebylo doplněno stejně samobytně silnou politickou mocí českého státu, musilo dojíti na jejich rozpad na záhubu českého národa, a oba jeho posvátné odkazy z doby velkomoravské, samostatnosť politická i kulturní, byly utopeny v jeho vlastní krvi, z níž my potomci zase nejdrahocennější závěť svých dějin dobýváme a očisťujeme.

Co v nás, v národě československém, působilo v století uplynulém a působí dosud a působiti nepřestane, je týž odkaz Velké Moravy: snaha o samostatnosť politickou a samobytnosť kulturní.

Cyrillomethodějství má v našem národě mnoho odpůrců, ale pouze z neporozumění, jež ničeho nemění na faktu, že všichni Čechové, kteří kdy pracovali o svém národním osvobození ve směru politickém i kulturním, pracovali v duchu cyrillomethodějství. Tak bylo, jest i bude, dokudkoli český národ bude míti povědomí vlastních úkolů v rodině národů a snahu, úkoly ty splniti.

Odpůrci myšlenky cyrillomethodějské spatřují v ní pouze snahu o národní církev anebo o to, aby Řím znova katolickým Slovanům propustil privilej slovanského bohoslužebného jazyka. Tak se věc nemá. Rámec myšlenky cyrillomethodějské není tak úzký, naopak je tak široký, že se do něho vejde všechna činnosť národa našeho pokudkoli dějiny jeho budou se rozvíjeti.

Cyrillomethodějství nesmí ani býti, ani považováno býti ideou národní výlučnosti slovanské. Totě idea všeobecně křesťanská, světová, všelidská. Ona ve Slovanech měla prvé apoštoly i vyznavače, u nich se stala skutkem, v nich má vytrvalé průkopníky do budoucnosti. Ona znamená rovnoprávnosť všech národů, lásku a bratrství mezi nimi, duchovní svobodu jejich a volné, ušlechtilé závodění jejich v aréně křesťanské osvěty. Ona znamená vrchol dějinného povolání Slovanů a slávu jejich po všem okrsku zemském, ale nejprve znamená pokoj a blaho jejich i národů, bydlících s nimi.

Vyvrácena byla říše Mojmírovců, ale nezmizela potřeba, aby v střední Evropě byl silný stát, který by spojoval společnou domácností řadu více nebo méně četných národností, z nichž i nejsilnější slabá jest, aby ostatním trvale vnutila svou vůli a pečeť. Národnosti tyto podávaly si ruku jen ve chvíli společného nebezpečí, ale když nouze minula,

upadaly ve vzájemné nepřátelství. Osud jejich nemohl býti jiným, neboť se jim nedostávalo společné myšlenky, která by je sjednocovala. Tu jest na národě československém, jakožto dědici myšlenky cyrillomethodějské, aby uvědoměle a nadšeně rozvinul posvátnou její korouhev a zvěstoval jménem jejím pokoj a požehnání všem ostatním členům té obce národů. Cyrillomethodějství povzneslo slovanský jazyk mezi jazyky, které si osobovaly privilej kulturnosti nade všemi ostatními. Slované stanuli s nimi v stejné řadě a na stejné výši, avšak u nich úspěch ten neznamená také privilej nad mladšími a slabšími, nýbrž cestu, kudy mladší a slabší za nimi jdouce, dosáhnou též duchovného osvobození a rovnocennosti.

Velestát, ve kterém žijeme, stojí na troskách říše velkomoravské, ale nestal se dědicem kulturné myšlenky Velké Moravy, dědicem idey cyrillomethodějské. V něm dosud vládnou jen privileje a nadpráví národů, jimiž tísněni jsou národové neprivilegovaní. V myšlence cyrillomethodějské je cesta k osvobození těchto národů neprivilegovaných a jejich srovnání ve všech právech s privilegovanými. Nežádáme si, aby Slované v tomto státě pouze svrhli svoje privilegované soupeře a zaujali jejich místa a pokračovali v jejich hříších. Tak si nepředstavujeme, čemu se říká „slovanské Rakousko". Rakousko bude slovanským, až i v něm nebude národů superiorných a inferiorných, vícecenných a méněcenných, privilegovaných i neprivilegovaných: tenkrát se Rakousko stane slovanským, až myšlenkou jeho, dějinným posláním jeho nebude býti Ostmarkou říše německé, nýbrž obcí národu rovnoprávných a rovnocenných.

Do rámce idey cyrillomethodějské, rozšířeného podle potřeb a úkolů doby, řadí se každá čistá snaha osvoboditelná, i když se jí zanášejí utištěné stavy, i když vede jednotlivce k osvobození osobnímu. Avšak při praktickém přiměřování idey cyrillomethodějské stále dlužno míti na paměti, že je to idea pravého a ryzího křesťanství, jež bylo přineseno všem národům a všem lidem, nikoli jen privilegovaným.

Romano-germánský Západ nebude s to, aby provedl nějakou obecně prospěšnou a trvalou společenskou reformu. Proč? Pro pohanské sobectví každého a všech. Společenská harmonie křesťanské společnosti nastoupí teprve, až obrod křesťanství skrze mírné, nesobecké slovanství stane se skutkem, až idea cyrillomethodějská bude pochopena a provedena i ve smyslu sociálním

Tolik o významu veliké idey, která posvětila místa, na kterých jsme se shromáždili ku svému VII. sjezdu, jejž tímto zahajuji." (Hlučný potlesk a pochvala.)

Co Brauner ve Vídni napověděl, a Holeček na sjezdu žurnalistů obšírně rozvedl, bylo dávno před tím — vzhledem na Velkou Moravu a cyrillomethodějskou ideu — předmětem doživotných tužeb a veškerého působení velikého Slovana, biskupa Strossmayera, a není tajemstvím, že přesvědčení a jednání toto nabylo uznání a schválení církevního Encyklikou: „Grande munus", kterou Lev XIII. zasloužil si název papeže Slovanů.

Také jiní čelní historikové nalézají mezi cyrillomethodějstvím a husitstvím kontinuitu; avšak třeba doložiti, že jejich vývody, jakož i dotyčné názory Holečkovy, jmenovaná Encyklika na pravou míru uvádí.

František Bartoš.

U vysoce kulturních Staroegypťanů bylo národním obyčejem, že zemřel-li mezi nimi znamenitější člověk, jeho život a obcování, jeho skutky a zásluhy dávali skrze žalobníky a obhájce, skrze řečníky a básníky před veřejným soudem posuzovati a rozhodovati, zda-li jest hoden počestného pohřbu a posmrtné úcty. Řečníci a soudcové měli nejen svobodu, nýbrž i povinnosť, volně a spravedlivě souditi a dobré vlast-

nosti zemřelého chváliti, zlé pak haniti. Něco podobného nalezáme i ve Starém Zákoně v národu Israelském. O Azovi, Ezechiášovi, Joziášovi a jiných při vypravování o jejich smrti výslovně vzpomíná se, že jejich pochování spálením vonných věcí a drahých mastí, s pochvalami, truchlozpěvy a smutnou hudbou vykonáno a ctěno bylo, aby i budoucím sloužilo za vzor: jako naproti tomu Joram, Achas a jiní, ačkoli knížata byli, přece do královských hrobů uloženi nebyli, poněvadž nešlechetný život vedše, památky a slávy po smrti se zbavili.

Ve věku téměř sedmdesáti let zemřel dne 11. června 1906 František Bartoš, jenž jako největší časť našich buditelův a slavných národních předáků narodil se v nepatrné ale požehnané chaloupce — na

Mlatcově u Zlína dne 16. března 1837. Zemřel ve svém rodišti a byl dne 14. června pochován ve Zlíně, kam Mlatcov přifařen jest.

Od úmrtí Sušilova nebylo na Moravě pohřbu, jehož by se byl všechen vlastenecky probuzený lid náš dílem svými posly, dílem v duchu súčastnil.

Jménem téhož všeho lidu vynesl nebožtíkův první přítel a důvěrník monsig. Vladimír Šťastný u hrobu soudní výrok, jenž vyzněl v tato asi slova: „že těžko mluviti mu nad hrobem, který sám k nám nejdůrazněji mluví. Smuteční prapory, veliké účastenství se všech stran důkazem jsou, že nepochováváme jen přítele důvěrného neb člena rodiny, ale že s námi zároveň truchlí tisíce vlastimilovných srdcí nad hrobem velikého Moravana, jehož všecek národ právem nazývá „svou chloubou". — — Zvěčnělý Fr. Bartoš věnoval vlasti své vše, co měl, čím štědře obdařila milosť Boží velikého jeho ducha. Pochovali jsme jasnou hlavu, jež všecky své bohaté dary duševní dal národu, pochovali jsme pilnou ruku, věnovanou neúmorné práci, která tolik děl a slavných spisů napsala národu, jež mu budou posilou a oporou na dlouhá léta, pochovali jsme zlaté srdce, jež bilo jedině pro vlasť a národ. V bolu svém útěchu máme, že kdo v Boha věří, neumírá, živ bude na věky. Fr. Bartoš byl mužem takovým. Tělesnou schránku jeho vložili jsme do hrobu, ale duch jeho a památka nesmrtelná potrvá na věky. Nesmrtelna jsou i díla jeho, jimiž získal si slávy a pověsti předního spisovatele z oboru lidovědy, strážce jazyka. Nesmrtelné jest i símě, jež zasel jako učitel a vychovatel do srdcí žáků svých, jich veliký počet stojí u hrobu jeho. Nesmrtelno jest i símě, jež zasel po všem národě svými knihami, svým vzorem křesťanského života. Znal národ svůj více než mnohý jiný, proto vážil si náboženství cyrillo-methodějského, dobře věda, jak i žákům svým říkával a v knihách svých psával, že jen na tomto základě bude-li národ pracovati, domůže se úspěchů. Cyrillo-methodějské křesťanství dosvědčoval i skutky. V dlouhé, vleklé chorobě své dal se opětně zaopatřiti sv. svátostmi. Veliký, čistý jeho duch v milosti Boží vrátil se k Otci světel, od něhož vyšel."

Druhý soudce Dr. Frant. Pastrnek — dovoleno-li táhnouti se k egypsko-israelskému obyčeji — vzpomíná v řeči své, jak často bral do ruky knihy Fr. Bartoše, jak často súčastnil se na jeho pracích, jak často vzpomínal prací a činnosti jeho ve svých přednáškách universitních i cvičeních seminárních. Netušil však, že jménem Akademie věd a umění, jménem královské učené společnosti, jménem universitní stolice svojí i jménem veškeré vědy české, zvláště vědy, která jazyk pěstuje, bude mu čestnou povinností promluvit u hrobu velikého učence Frant. Bartoše několik prostých, upřímných slov ze srdce na rozloučenou. Když česká Akademie byla založena, byl Fr. Bartoš z prvních mužů, kteří jmenováni byli řádnými jejími členy. Již tenkrát slavným byl po všem národě, ba veškerém Slovanstvu svojí Dialektologií moravskou, v níž vypsal jazyk náš tak dokonale, jako nikdo před ním. To byl počátek velkých jeho spisů. On sbíral však i písně národní a vydal je ve třech velikých svazcích, doplnil studie své o řeči slovníkem dialektologickým, jejž Akademie vydala. Toto dílo jeho jest tolikého významu, že navždy slavno bude jméno Bartošovo v národě

a české vědě. To však není všecka jeho činnosť. Netřeba ji blíže doličovati, jeť známa všem, kdož znají Fr. Bartoše jako učence, přítele, vlastence. Vzhledem k velké a záslužné činnosti jeho kladouce ho v lůno země moravské, mezi lidem, jejž tolik miloval, žádejme si jen, aby duch jeho zůstal mezi námi v jeho spisech. Za šťastna pokládám Františka Bartoše, že mu dopřáno vykonat, co si umínil. Život jeho byl požehnán a jméno jeho navždy skvíti se bude mezi velikými Moravany, kteří ke cti byli nejen své vlasti, ale všemu národu, Slovanstvu. S Bohem, jménem Akademie, jménem královské učené společnosti!

Třetí soudce Dr. J. Budínský praví, že jiní vylíčili záslužnou činnost Fr. Bartoše, chce však jménem nejmenších z národa, o něž tolik zlaté srdce zesnulého pečovalo, na něž nejen v knihách svých, ale jako štědrý dobrodinec pamatoval, vzdáti dík drahému zesnulému. Jménem Brněnské Matice školské, jménem set a tisíců českých dětí, jichž českou duši zachrániti pomáhal, jménem jich vyřizuje poslední pozdrav a srdečný dík za všecko dobrodiní. Pamatoval na české děti živ i umíraje, živ bude v srdcích národa pro vždy, ať odpočívá klidně v zemi, kterou tolik miloval!“

Jako Křížkovský k hudbě, jevil Bartoš hned jako chlapec zvláštní náklonnosť k národním písním a jsa hlava neobyčejně bystrá, odbyv ve Zlíně školu občanskou a v Olomouci hlavní školu německou, jež za tehdejších časů byly pro žáky slovanské předepsány jako průpravny středních škol tehdy výhradně německých, byl v r. 1853 do první třídy gymnasiální tamtéž přijat. Chudoba ukládala výbornému gymnasistovi, živiti se z větší části dáváním hodin slabším žákům. S vysvědčením dospělosti s vyznamenáním odebral se na universitu do Vídně, kde věnovav se klasickým studiím, češtině a staroslovanštině, seznámil se se Šemberou a s Miklosičem a zachoval s nimi důvěrné a přátelské styky až do jejich smrti. Čím hloub v ústrojí staroslovanštiny vnikal a její bohatost a mluvnickou velebu a krásu vůbec a vkusnou skladbu poznával, tím více želel toho, že není stavěna na roveň s řečmi klasickými a že pěstovatelé češtiny domnívají se, že možno jim, obejíti se bez důkladné znalosti její. — V padesátých letech vyžadovala se od professorův češtiny znalosť staroslovanštiny; když pak od toho sešlo, nesl to Bartoš velmi těžce, obávaje se, že jazyk český, odlučuje se od staroslovanského kořene, tím volněji přispůsobovati se bude němčině, jmenovitě po stránce skladby. Starost o zachování znalosti po této stránce byla příčinou, že se uvolil vydati: „Skladbu jazyka českého“.

Péče o přesnosť jazyka českého, jehož slovanský ráz v poslední době povrchní pražskou školou některých začátečních spisovatelů a lehkovážných nihilistů*) mocně byl ohrožován, pohnula Bartoše k brusič-

*) Známkou zvrhlosti doby té zůstane, kdy z řad intelligence české ozývaly se hlasy: „že prý řeč jako řeč, že na řeči nezáleží, že řeč toliko nástroj a prostředek jest k cíli, kterýžto nástroj prý, jestliže se nám nelíbí, i odhoditi a za jiný změniti můžeme, že láska k mateřskému jazyku jen předsudek jest, anobrž jakési modlářství.“ O zaslepencích těchto, kteří zasluhují více politování než odpovědi, soudil Bartoš s Kollarem, že jejich srdce porušené a jejich vůle scizložená jest. Řeč jest ovšem nástroj a prostředek ku vzdělání ducha vedoucí, ale takový nástroj jest i chrám i škola; či těchto sobě vážiti a jim věr-

ským pojednáním v různých vážných listech. Snaha tato, jazyk český očistiti od velikých barbarismů, jeví se hlavně ve spisech: „Rukověť správné češtiny" a ve zvláštním vydání „Babičky" (Němcové) a ve „Vybraných spisech B. Němcové".

Jako na původní ryzosti jazyka, záleželo Bartošovi jako Slovanu také na dědičné cudnosti a na velebném vkusu ducha českého; proto dostal se věcnými ovšem kritikami svými s jistou stranou básníků pražských do křížků.

Ozbrojiv se důkladně vědeckou způsobilostí, zahájil jako supplent učitelskou činnosť na gymnasiu piaristském ve Strážnici a potom v Olomouci (1865), odkud se odebral jako skutečný professor do Těšína, kde měl příležitosť seznámiti se s polštinou a s polskou literaturou. Jakmile v Brně (1866) slovanské gymnasium bylo zřízeno, povolán tam byl za professora, kde r. 1888 byv jmenován ředitelem druhého českého gymnasia, setrval až do r. 1898, kdy se na odpočinek přestěhoval do svého milého rodiště.

Povoláním professora nepovažoval Bartoš toliko vzdělávání mládeže gymnasiální sebe důkladnějším vyučováním a šířením vědomostí u ní, nýbrž stejnou měrou také její všestrannou výchovu. Proto prokazoval se strážcem mravní zachovalosti studentstva a jeho prospěšné způsobilosti pro život vlastní i pro služby národu povinné. Dle názorů Bartošových je škola zodpovědna za zdar mládeže rodičům, národu i církvi. Ona má nejen hlavu svěřenců svých osvěcovati, jejich obzor světový rozdalovati, nýbrž také jejich srdce ušlechťovati a povahu charakterně tužiti. Aby toho mohlo býti docíleno vesměs, opatřil všecky třídy nižšího gymnasia „Čítankami" vybraného obsahu a „Malou Slovesností". K účelu tomu, jak vzdělávacímu, tak vychovacímu, směřovala celá řada jiných knih, jmenovitě: „Stručný přehled dějin literatury české", „Anthologie z národních písní československých", „Příhody V. Vadislava z Mitrovic", „Pravidla moudrosti a opatrnosti". Známkou nelíčené skromnosti jeho uvésti sluší, že některé velmi cenné spisy skrýval pseudonomými jmény: Zapletal, Jan Kopecký aneb také Jan Vesnický.

Učitelstvu a výchovou vůbec zaměstnaným našincům neocenitelným návodem zůstanou práce, jež zvěčnělý Bartoš ukládal v „Obzoru", v „Komenském", v „Paedagogiu", ve „Věstníku českých professorů a jinde.

On nepatřil ke druhu samotářů, štítících se veřejnosti, nýbrž až do pozdního věku bral rád podíl ve slušných zábavách a přispíval radou i skutkem ku jejich zdárnému provádění. Intelligenci svítil pří-

---

nými býti nemáme? Též i naše tělo, oči a všecky smysly jsou takový nástroj duše; či tyto raději odvrhnouti a cizí tělo na sebe vzíti sluší? Mateřskou řeč dal nám sám Bůh, a co od Boha pochází, nemá zamítáno býti. To vždy více stojí, než to, co nám dal svět, osud a lidé. Kdo svou vlastní řeč miluje, ten není modlář, ale ten, kdo se cizím bohům a řečem klaní. Řeč je nejdražší poklad národa a národnosti. Kde řeč o národnosť se opírající trvá, tam trvá národ; kdo onu nemiluje, ani tento milovati nemůže; a kdo tento nemiluje, ten nemiluje svou vlastní krev, nemiluje sebe.

kladem, kterak pravému a osvícenému demokratismu sluší a svědčí schylovati se i k těm třídám nejnižším — jak se říká, — aby umravňujícím a vzdělávajícím působením se zušlechťovaly ku vědomí vlastenečkému, a k hodnotě lidské jsouce povzneseny, národ důstojně a platně doplňovaly.

Stránka jazyková povždy neodolatelně zajímala Bartoše; avšak on vážil si nejen řeči spisovné a v knihách uložené, nýbrž i živé, na Moravě mluvené, a poněvadž touto lidovou řečí možno napraviti, v čem se knižní následkem neznalosti staroslovanštiny od ducha slovanského odchýlila, oddal se zkoumání a poznávání jejímu s pílí a vytrvalostí jemu vrozenou. Procestoval celou Moravu a Slezsko téměř od dědiny k dědině, aby poznal všechna nářečí a podřečí, a vylíčil je zevrubně v mohutném dvousvazkovém spise: „Dialektologie moravská". Spis ten uvítán byl v učeném světě slovanském s nadšenou radostí a chválou, petrohradská pak akademie vyznamenala jej tím, že mu přisoudila značnou cenu. Doplňkem monumentálního spisu tohoto jest: „Dialektický slovník moravský", v němž všechna zvláštní slova a vazby nářečí moravských shromáždil a uspořádal.

Důvtipu Bartošovu neušlo, že Otec Palacký kroměřížským programem národu uložil, že nechce-li zahynouti a z řady národů vymizeti, nestačí, aby jazyka toliko hájil – ač ho k zachování života nezbytně třeba — nýbrž že musí také pěstovati národnosť, to jest: že nesmí obyčejů a zvyků po otcích zděděných, krojů a všech příznaků těch, které ho jako národní osobitosť karakterisují, nedbati a je lehkovážně odkládati. Sem v první řadě přináležejí plody a vymoženosti ducha československého — moravského — totiž ve smyslu velkomoravském — jako jsou národní písně, národní ornamentika, lidové stavitelství, staroslovanské sociální řády a t. d. — vesměs důležitosti, jejichžto souhrn tvoří samostatnou a svéráznou kulturu československou, jejížto začátky a původ sahá do daleké minulosti předhistorické, jež však na Moravě Velké zdokonalila se. Aby vzácnou kulturu tuto po stránce hudební zjistil a zásluhu o její zvelebení Moravě vyhradil, jal se sbírati písně lidové. K II. svazku „perel a drahokamů" těchto, jak Sušil moravské písně národní nazval, připojil Bartoš úvod; a těm i se stanoviska básnického nemenší cena přisouzena, jakou Eugen Francoz v lidových písních maloruských shledal, v „Neue Freie Presse" (1888) zaznamenav, že kdo chce býti básníkem, bez maloruských písní se neobejde.

Nebude od místa připomenouti, co první německý kritik Chrysander o sbírce Sušilově před šedesáti roky pronesl, že moravské národní písně vyznamenávají se tolikerou velebou a krásou, že nesnadno uvěřiti, že se vynořily z duše lidu prostého, nýbrž že by spíše domníval se, že jsou tvorbou nějakého velikého skladatele, jenž je podvržně lidovými zove. Týž znamenitý znatel hudby doložil, že v mor. národních písních skrývá se zvláštní zákon. Tajnosti zákona toho odhaduje Leoš Janáček v úvodu ku svazku III.

Sbíraje písně národní, jichž v dotčených třech velikých dílech je uveřejněno 3487, zaznamenal všeliké způsoby života moravského, obrá-

žejícího se ve hrách a zábavách dítek i dorostlých, o pohádkách, ve večerním besedování, v tělocvičných projevech omladiny, v pověrách a t. d.

V pověrách, v pohádkách a ve zvykosloví vůbec shledá badatel přežitky a stopy slovanského bajesloví. Všechny zvykoslovné a národopisné nálezy a poklady Bartošovy, tiskem buďto samostatně aneb v různých časopisech uveřejněné aneb v rukopisech zachované, tvoří slušnou bibliotéku a zjednaly nebožtíkovi jméno prvního národopisce moravského.

Bartoš byl tělem a duší učitelem, škola byla zřítelnicí jeho oka; ale dostatečnou ku všestrannému vzdělání a povznešení kulturnímu národa ji nepovažoval. Ona mu byla toliko průpravnou života. Proto snažil se vzbuditi u studentstva lásku k uměnám a ku vědám, nepřekládaje je učením, aby mu pěstování jich na budoucnosť neznechutil.

Vedle škol uznával nutnou potřebu jiných ještě ústavů osvětových jako jsou: Matice směru literního, Musea atd. Tak se dá vysvětliti jeho přízeň k Matici Moravské a že v poslední vůli pamětliv byl také Vlasteneckého musea v Olomouci slušným darem.

Jako národopisec, badatel, přesvědčil se, že žena moravská jako vyšívačka, krajkářka, domácí lékařka, jako hospodyně a vychovatelka, jako tvůrkyně písní milostných i vkusného kroje atd., u vývoji skvělé staroslovanské kultury velmi čestný podíl brala. Aby nynější žena českomoravská ku zbudování svérázné národní novodobým poměrům ovšem přiměřené kultury po příkladu ctihodných předkyň přispívala, bylo vroucím přáním Bartošovým; pročež úspěchu Vesny, směrem národně-kulturním chvalně působící, prokazoval se rádcem a obětavým podporovatelem.

Moravismus Bartošův nebyl nikterak potičeský separatism. Horoucí jeho lásku k Moravě zahřívaly halené bohužel upomínky na světodějný význam Velké Moravy netoliko v politickém, nýbrž také a hlavně v kulturním ohledu a kultusním, slovem na její slávu, o niž se s Čechami bratrsky dělila. Jemu nestačily důvody, jimiž obyčejně se příslušnosť Moravy nynější k Čechám hájí, on ji doplniti a stvrditi se snažil upomínkami na tu dobu, kdy Čechy k Moravě před jejím pádem i církevně byly připoutány.

Dne 11. června odešel k otcům a přidružil se k nejslavnějším synům vlasti Velkomoravské, a tudíž i věrný Čech a Slovan. Velký muž tento zasvětil všecku svou lásku, všecku svou práci, všecky své oběti lidu svému. A lid tento zachová jej bohdá u vděčné paměti a spláceti mu bude dověčně lásku láskou, věře, že na něm splnilo se zaslíbení proroka Daniela (12. 3.): Ti, kteří jiné vyučují, skvíti se budou jako blesk oblohy; a kteříž ku spravedlivosti přivozují mnohé, jako hvězdy na věčné věky!

— *m.*

O starobylosti a původnosti pletení u Slovanů.

Podává **Reg. Bíbova.***)

Již několikrát bylo poukázáno, že na naše krajky dlužno pohlížeti jako na výrobky svérázné, jež v kulturní historii naší zaujímají zvláštní místo, a jež svojí starobylostí a původností předčí všecky výrobky západoevropské. Pravím-li „naše krajka", nemíním pouze českou krajku; slovo to vztahuje se ku krajkám slovanským vůbec, jichž ráz a spracování nesou vlastní charakter, rozdílný od výrobků cizích. Mluvím-li o naší krajce, na rozdíl od krajek cizozemských, jako: italských, belgických, nizozemských, francouzských, anglických, německých a jiných, vždycky mám na mysli krajky slovanské, které byly hotoveny lidovými pletarkami. Že pak mohu o krajkách slovanských mluviti jako o celku, jenž právě ve své celistvosti jest pozoruhodný, mám děkovati tradicionelnímu konservativnímu životu Slovanů, již vzdor různosti poměrů, jaké vyžadoval stav té či oné země, udrželi a uchovali, oni jediní, nejen původní pletení, ale i zachovali v pletarství čili v krajkářství jednotný

*) Pádem Velké Moravy otevřely se pověstnému pudu Němců k východu brány do kořán a do končin našich vlastí, mohla kultura západní vnikati bez závady; a vskutku zde onde jako na př. u tak zvané intelligence a třídy městské jako požadavek m o d n í zdomácněla. Zjev tento zůstal však pouhým palimpsestem, pod jehožto nátěrem národopisným úsilím odkrývají se příznaky vzácné původní, samostatné a svérázné kultury staroslovanské. Jsou to: písně, ornamentika hlavně ve vyšívání zosobněná, léčení, stavitelství, přísloví, pořekadla, keramika vesměs příznaky lidové atd. Vlastní kultury slovanské důkazem jsou rovněž přebytky bajesloví, jež se zachovala v povídkách, v pověrách atd. K dokladům těmto, dosvědčujícím, že duch slovanský vytvořil svým, od nikoho nezávislým přičiněním, kulturu, jejížto původ sahá do pradávné minulosti, jež však věrojatně ve vzorně zřízeném státu velkomoravském se zdokonalila a zušlechtila, druží se významně lidovoumělecké k r a j k á ř s t v í čili pletení.

Velmi cenné stránce této kultury slovanské věnovaly dvě učitelky: slečna B í b o v a a v Pánu již zesnulá slečna S m o l k o v a více než dvacetileté studie, jež nekonaly v uzavřených komůrkách, nýbrž na místech samých, putujíce od dědiny k dědině, jmenovitě i po Uherském Slovensku a po Haliči, nelekajíce se ani strádání při skromném služném učitelek ani cestovních útrap do úmoru, jež sl Smolkovu stály ve skutku život. Výsledky společného sbírání látky a jejího probádání uspořádala sl. Bíbova po úmrtí své družky ve velkolepé dílo, jež vyzdobeno bude stem tabulek plných vzorků — a ž v y j d e!

Vyjde, až pro toho druhu podniky v národu našem zavládne dostatečné porozumění a jmenovitě až u žen a dívek československých vzbudí se vědomí, že důležitý tento příspěvek ku poznání slovanské kultury -- krajkářství — je plodem pramatiček a babiček jejich. Tu se podává příležitosť připamatovati, že některé jiné stránky a příznaky dotčené kultury slovanské vznikly buďto zásluhou ženské pleti slovanské samotně aneb že ku vývoji a zdokonalení jejich ona pomáhala.

Dílo sl. Bíbové vyhražujíc všechnu zásluhu o umění krajkářské důvtipu, vkusu a tvůrčímu duchu ženské pleti staroslovanské, má pro naše dámy a slečny cenu monumentální — ale vybízí je zároveň, aby své slavné předkyně v oborech národní kultury, jež ony s tolikerým úspěchem vzdělávaly, následovaly. I toho sluší dotknouti se, že krajkářství vždy přispívalo ku zdobení rouch kostelních a tudíž ním doplňují se odbory umění církevního.

Konečně poznamenati dlužno, že článkem pocházejícím z péra odbornice sl. Bíbové, opravuje se kulturně-historický hrubý omyl, jakoby pletení bylo ku Slovanům přišlo od západu. Článek uvádí dokladů s dostatek, že krásné umění toto přijali od Slovanů Italové, Němci i Francouzi a ostatní civilisovaní národové západní. (Red.)

ráz. Moravská krajka čís. 1. (tab. I.) shoduje se s krajkami ruskými, jak v ornamentu, tak v spracování, slovenská čís. 2. (tab. II.) opět s krajkami polskými. Nejen pak jednotnosť v ornamentu a spracování, ale i zvláštní ráz stylisace ornamentu jest význačným typem a hlavní podstatou lidových výrobků slovanských žen. Krajka čís. 3. (tab. II.) podává jasný doklad o bystrosti pletarek, jež i prostý a obyčejný zjev „kolem plovoucí žáby dělají se kruhy“, dovedly přirozeně stylisovati a použiti jako vzoru pro krajku. Není zajisté třeba podotýkati, že toto svérázné spracování výrobků pletených vtiskuje krajkám slovanským svůj zvláštní ráz, který jest příbuznější tkanivu, než-li krajkám paličkovaným v 16. století.

Máme-li naši krajku správně posuzovati, nelze nám přehlédnouti zajímavou skutečnosť, že pletení bylo prací národní, prací rozšiřovanou na základě lidových tradic, které hlavně uzpůsobily rázovitost jejich. Tradice lidová a svéráznosť pletení jsou hlavními a důležitými činiteli v dějinném rozvoji krajky slovanské, které jsou i základem krajkám západoevropským. Dlužno tedy se dvou hledisk na krajku slovanskou pohlížeti; s hlediska historického a s hlediska národního. Mnohý snad, kdo jest odchovancem staré školy, jež rozšiřovala a uplatňovala své názory o kolébce krajky v zájmu Italie, bude posuzovati můj výrok, že „slovanská krajka jest základem krajek západoevropských“, za výsledek snah slovanského fanatismu, který bez náležitých důkazů hájí stanovisko Slovanům příznivé, oproti snahám a náhledům protichůdným. Nemám práva a také ani nechci názory své, k nimž jsme přišly se slečnou M. A. Smolkovou, odbornicí na slovo vzatou, po dlouhých studiích, někomu vnucovati. Ale to jsem povinna podotknouti v zájmu věci samé, že dokud jsme neznaly naše pletené výrobky lidové, i my klonily se k tomu náhledu, že Italii máme vděčiti za vynalezení techniky pletení, považujíce náhledy badatelů za správné a nestranné. Ale poznavše krajky slovenské, a zvláštní způsob práce lidových pletarek; seznavše primitivnost pletení a zajímavé názvosloví vztahující se k práci této, a nalezše v starodávných, národních krajkách slovanských společný charakter, jednostejné spracování, ježto pramenily z jednoho a téhož nazírání na techniku pletení, musely jsme pravdě dáti průchod a zaujmouti opačné stanovisko, které se příčilo prvnímu.

Při studiu slovanského pletarství nalezneme jistější a správnější cesty, vedoucí nás až k prvopočátkům práce samé, než-li tomu jest u krajek západoevropských, ku př. italských, belgických, nizozemských, valoncienských a t. d., protože krajky tyto nemohly býti začátkovými výrobky techniky pletení, pro obtížný způsob práce. Krajky druhu lehčího musely je předcházeti; krajky, které uzavíraly první dobu, řekla bych, dětského věku, v němž vývoj techniky dosáhl stupně, z něhož bylo možno k plnému rozkvětu přivésti krajku, kteráž v 16. a 17. stol. dosáhla vrcholu krásy a spanilosti. Krajkové výrobky hotovené před 16. stoletím nazývaly se posamenty, borty, schnory. U nás, v Čechách, na Moravě, ve Slezku, jmenovaly tyto pletené krajky tkanice a pletenice. Z pojmenování těchto výrobků 14. a 15. století, jakož i s názvu, jakého naši předkové práci samé dali, pojmenovavše ji dle činnosti, jaká se při práci vyvíjí, lze důvodně zjistiti, že technice pletení nenaučily se Slovanky od západních národů, kteří paličkování nazývají podle nástrojů,

podle paliček, vřetenek, a kterémužto spíše opovídá nynější naše pojmenování „paličkování“ než-li starodávný a lidový název „pletení“, jenž jest u Slovanů v užívání. A naše české pletarky, které podlehly kouzlu čarovných krajek belgických a valenciencských a záhy nabyly zručnosti v obtížném způsobu pletení západoevropského, a o kterých bylo by možno předpokládati, že s cizím uměním i cizí výrazy přijaly, nejen, že si je neosvojily, ale ony krajky druhu západoevropského přizpůsobily vlastnímu vkusu uměleckému a samy vzory si kreslily, podvinky upravovaly, což v cizích zemích jen dovední a výteční kreslíři činili. Dovednost tato jest známkou veliké vyškolenosti a nemalé praxe. Kdo se vyzná v krajkářství a trochu studoval krajky západoevropské i naše slovanské, dá mi za pravdu, že naše pletené výrobky lidové zasluhují plnou měrou obdiv, poskytujíce laikovi i odborníku příležitost k přemýšlení. Tomuto zajisté vznikne otázka: jakým způsobem a jakými cestami bylo tajemství způsobu západoevropské krajky naším pletarkám odhaleno. Kdo je naučil krajce, jejíž způsob se v jiných zemích rozšiřoval za pomoci krajkářek učitelek, povolaných z těch zemí, kde způsob ten domovem byl? Kdo je obeznámil s tímto druhem krajky, když nenalézáme v žádném zápisu, ani v tradici lidové, stopy o nějaké cizí učitelce, která by naším pletarkám stala se pomocnicí a vůdkyní v ohledu obeznámení se techniky pletení, natož pak krajky cizozemské? Chudičké jsou dějiny krajkářství českého! Tak chudičké, že ani to není k víře podobné, považíme-li, že všade, po celé oblasti, kde větev československá se rozprostírá, domovem byla krajka a technika pletení prací národní. A přece nelze si mysliti, že by nebylo zápisu nebo, že by se neuchovala tradice mezi pletarkami, o původkyni, o učitelce krajek neb techniky pletení, kdyby jaké bylo. Udržela se Magdalena Grambová, paní na Vamberce, v pověsti lidu, jako původkyně flanderských krajek, které se dosud ve Vamberce a v okolí pletou. Vzpomínají na paní hraběnku, jako na svoji dobroditelku, ač svým přísným jednáním vůči pletarkám robotnicím vysloužila si název „zlá Magdalena“. Nevíme-li tedy ničeho o původu techniky pletení v Čechách, kde s uměleckým pochopením krajka způsobu západoevropského se hotovila, jako důležitá součásť národního, lidového kroje, ženami, těžkou polní prací se ponejvíce zaměstnávajícími, jak možno mluviti o rozšiřování techniky pletení cizozemkyněmi v Uher. Slovensku, když zde vůbec neznaly ani krajky způsobu belgického neb flanderského, ani druhu valencienského, když, dle tvrzení samých kulturních historiků, západoevropská kultura, sem, po celá dlouhá století nevnikla, a když krajky zde pletené, zvláště ale v zapadlých, zastrčených koutech a krajích uhersko-slovenských byly rázu staršího, svérázného a původního, shodujícího se úplně s rázem starých krajek rusínských a ruských, nemajících však nic společného s krajkami západoevropskými. Jak možno tvrditi, že rozšíření techniky pletení v Uh. Slovensku přičísti sluší cizozemkám, které s rodinami svými sem v 16. věku se přistěhovaly, odešedše ze své vlasti k vůli víře, když zjištěno máme, že v I. polovici 16. stol počínala se rozšiřovati teprve technika pletení po západní Evropě u větší míře, a když zvíme, že již ve 14. stol. naše pletarky vyznaly se v pletení tkanic a pletenic, jež hotovily k svému kroji. Pravdivost toho lze vystopovati u mor. Slováků, kteří krajky až dosud nazývají tkanice a tkaničky.

Těžko jest nalézti v historii krajky slovanské činitele, který o rozšíření aneb o rozkvět její zásluh si vydobyl, jako to při historii krajky západoevropské, nacházíme. Ojedinělé případy možno však i u nás nalézti; ale ty jsou takového druhu, že neodhalují nám začátky známosti techniky pletení u Slovanů, nýbrž podávají jakýs obraz činnosti jednotlivce, jenž jsa milovníkem západoevropské krajky, nutil přímo lidové pletarky, které již se vyznaly ve svérázných krajkách národních, aby tyto zavrhnouce, cizí druhy pěstovaly. Těžký to byl boj, který ruské pletarky musely podniknouti ku př. za času Petra Velikého, jenž z nevysvětlitelné příčiny zavrhoval starodávný způsob života i práce lidové ve všech skoro oborech a zaváděl se vší přísností a mocí panovničí způsoby západnické. Podle jeho příkladu činili tak i jeho dvořané. Leč marné byly snahy jejich. Pletarky cizím způsobům sice se přiučily, ale své nezapomněly. Vždyť to bylo jejich umění, posvěceno staletými tradicemi; vždyť to byla jejich práce, práce čistě lidová, o jejíž vynalezení nepřičinil se žádný z pánů, kteří jenom, když moda to vyžadovala a jejich prospěch, brali užitek z ovoce pilností a národního umění lidového.

Tyto případy jsou, jak jsem řekla, ojedinělé, ale vždy se zachovaly, ku podivu, buď v zápisech anebo v ústním podání. Ale při všem tom nemají v historii pletařství slovanského, vzhledem k označení stopy prvního rozšíření techniky pletení u Slovanů, žádné důležitosti. Osvětlují nám ale krok, který způsobil, že lidové pletarky seznaly způsoby práce cizí, a tím že lze si vysvětliti, proč i v našich krajkách nacházíme vlivy cizozemského paličkování. Vlivy cizozemského paličkování v pletarství slovanském byly mocnější tam, kam západní kultura měla volný přístup, jako v Čechách, ve Slezsku a částečně na Moravě, zde jen v těch krajích, které hraničily s Čechy. Čím dále k Uhrám, tím zřetelněji vliv západního způsobu se v technice pletení ztrácel, až na Uh. Slovensku pozbyl nadobro své moci. Sem vliv onen nedosahoval, protože tu panovala svérázná a původní krajka, která jako živoucí doklad svoji starodávnosti a svého počátkového vývoje, pěstována byla slovenskými pletarkami ve své původnosti a s těmitéž ideami a s týmž prováděním práce, jako na počátku svého vývoje. Práce toho druhu neobmezovaly se jen na kraje uherské; ony rozšířeny byly i u Rusínů a mezi ruskými pletarkami. A i zde do nedávných dob primitivní způsob práce se zachoval, a to nejen v krajkách samotných, ale i v pletení jich. Starožitný způsob pletení, který ukazuje na samý začátek techniky pletení, jest nejlepším důkazem o původnosti techniky pletení na východě. A proto kolébku techniky této jest nám hledati na východě, a nikoliv na západě.

Na západě neznají tento primitivní způsob práce, a v žádných zemích proslulých krajkářstvím nezachoval se. Proto badatelé a historikové krajky paličkované rozcházejí se v mínění o původu a kolébce techniky pletení, jelikož hledí se dopátrati pravdy na věci již značně pokročilé, majíce stálý zřetel na krajku 16. věku. A krajka tato již značně setřela původní svůj ráz. Nejen ornamentem uchýlila se od svého původního směru, ale i celkovou úpravou vzala na se jinou tvářnosť. K tomu ovšem napomáhaly špendlíky, které vynalezeny byly na konci 14. století, a valně přispěly i nitě, jejichž jemnosť zvýšila krásu krajek.

Přirovnáním těchto výrobků 16 stol. se starožitnými krajkami slovanskými poznáme nejlépe jich rozdíl; poznáme primitivnosť a začátkovou naivnosť u krajek našich, pokročilosť a zdokonalení u krajek západoevropských.

Zdokonalení těchto výrobků přivodila kresba, bez níž krajky západoevropské nemohou býti; neboť kresba, špendlíky a nitě jsou hlavní podstatou její. Těmito pomůckami docílilo se v technice pletení úspěšných a dalekosáhlých vymožeností. Neboť vymanivši se ze začátkových pokusů, odbočila na cestu zdokonalení, na cestu pokroku, odkud vítězně pokračovala až k vrcholu krásy a umělosti.

A nyní obraťme se k naši svérazné a starožitné krajce, která ve své původnosti hotovena byla do nedávna slovanskými pletarkami, a to způsobem opět svérázným a původním. Na slovanských poduškách nevidíme žádného papíru, žádné kresby, ani toho množství špendlíků, které na práci krajkové, mimo paličky, nejdřív padnou do očí. Nevidíme tady jemnou niť pavučinnou, nýbrž vlákna domácí výroby, kterýmiž se pletou krajky ku potřebě olemování okrajů, aby se tyto netřepily. Moda tu není paní; zde vládne vedle praktických důvodů národní požadavek, který i vyšívání a pletení v rámu zařadil do prací, jež na základě rodových tradic byly rozšiřovány. A když krajka na západě evropském zdokonalením a vymoženostmi technickými urychlila svůj vítězný pochod po zemích evropských, když moda vzala ji ve svou záštitu, když technika pletení odbočila ze své původnosti na pole pokroku, tu jediné slovanské pletarky ve svých domovinách, kam nezalétl pokrokový duch západní kultury, kam moda neměla přístupu, kde odděleny takřka od rušného světa západního, tiše, v ideách zděděných po svých matkách a pramatkách, pletly své rázovité, původní tkanice, tkaničky a pletenice ku potřebě svého, rovněž starožitného kroje. Neznaly tehdy naše staré pletarky špendlíků, ale to jim nepřekáželo, neboť ani jejich předkyně jich neznaly, a protože pracovaly v rodových tradicích, dle nauky svých matek, kteréž je přijaly opět od svých rodiček a starých pletarek, vypomáhaly si ostrými dlouhými trny, jež po kraji tkanic a pletenic vpichovaly, aby se práce nestahovala.

Jednoduchý způsob provedení, kteréhož užívají nejstarší pletarky Slovenské, ano i Ruské, dostatečně osvětluje, jak jsem pravila, začátky techniky pletení, a my jenom můžeme blahoslaviti tradicím našeho lidu, že nám ho do těchto časů neporušený zachovaly. To ovšem nemůžeme říci o způsobu pletení u západoevropských krajkářek.

Porovnáním těchto dvou způsobu práce: pletarek slovanských a krajkářek západoevropských, nabudeme jasného přehledu o vývoji krajky a o její kolébce. Nebudeme ani dost málo v pochybnostech, kam máme zařaditi naše krajky a náš způsob pletení, a kam krajky západoevropské a jejich způsob práce. Pochopíme, proč nám jest trvati na tom, že východu máme děkovati za vynalezení techniky pletení, a nikoliv západu. Poznáme, že lze bez strannických nápadů mluviti o původnosti pletení tu, kde, přes veliký pokrok v technice, přes zákony mody, nacházíme známky prvotního pletení. Tento způsob práce nenalézáme snad jen u jednotlivce, který nadán malými schopnostmi, nemůže se vyšinouti k uměleckému a pokrokovému paličkování; tento zjev nacházíme u národa intelligentního, u národa, jenž svéráznou kulturou svojí postavil se v řady národů na poli osvěty pracujících.

Jestliže národ ten od vynalezení techniky pletení až po naše časy zůstal věren rodovým tradicím, neznamená to úbytek jeho intelligence, ani není toho příčina jeho malá schopnosť, soupeřiti na poli práce s druhými národy, kteří v národnostním i politickém ohledu byli šťastnější jeho.

Intelligence Slováka jest dostatečně prokázána, a jestliže on, z celé větve československé, nejdéle zůstal ponechán sám sobě, a nejdéle vzdoroval západní kultuře, nebylo to vinou jeho, ale poměrů. Nicméně, těmto poměrům musíme býti vděčni i s ohledu národopisného i kulturního. Rovněž to lze říci i o Rusku, o krajích, kde dlouho, po celá století vliv západní kultury nenesl žádného ovoce, anebo byl vůbec neznám.

Historická tato skutečnosť přispívá valně k objasnění historie pletení vůbec, a u Slovanů zvlášť. A proto jest pochopitelno, proč v těch krajích slovanských pro západní kulturu nepřístupných, nacházíme krajky původního pletení, proč tu nalézáme charakteristické známky prvotní a původní práce; a oproti tomu, proč v zemích slovanských, kde vliv západní kultury mohutným tokem se rozléval do všech oborů práce, nacházíme krajku způsobem západoevropským pracovanou. Toť zajímavý úkaz! Ten se nedá ničím vyvrátiti. Kdyby ale někdo chtěl důvody jednající o původu a kolébce techniky pletení na východě seslabiti, musel by nám nejprve ukázati cesty, kterými technika pletení do nepřístupných krajů slovenských anebo ruských uvedena byla vlivem západu, která síla, která moc tu účinkovala kterou dobu, že nikoliv jednotlivci, nýbrž hned celý národ osvojil si zajímavou práci tuto, jíž podřídil rodovým tradicím.

Počátky pletení možno nalézti v 10.—11. století. Výrobky jeho byly pouhé lemy, tedy druh tkanic, které roucha lemovaly anebo jako ozdoba sloužily. První práce, lépe však řečeno, první pokusy obmezovaly se na provádění způsobu tkáčského a na jednoduché prostrkávání páru outkového osnovou. Motivů, vzorů nebylo dosud ve výrobcích těch, nýbrž barevná niť konturovala jednoduché prvky motivů. Podobných začátkových prací lze v písemných památkách staročeských mnoho viděti, a jsou cennými příspěvky pro historii krajky. Důvodem tohoto tvrzení jest zajímavá shoda kreseb lemů a ozdob v památkách písemných z XI. a XII. stol. se nalézající s kresbou, vlastně se vzory v starých původních krajkách se vyskytující. Příspěvkem pro označení starobylosti pletení jsou staré malby, ku př. v kapli Znojemské, které pocházejí z 12. neb 13. století. I tu nacházíme podivuhodnou shodu ozdob s krajkovými lemy. Rovněž na starožitnosť techniky pletení poukazuje třepení, které za prvních časů této práce poskytovalo lemům zakončení, jež na západě evropském přeměněno bylo v zubovitý okraj. Naše pletarky, ať české, moravské, slezské, ať slovenské neb ruské, vždy dávaly přednosť okraji rovnemu anebo drobně zoubkovanému. Rovné okraje krajek jsou známkou starobylosti a původnosti. Přesvědčení to sdílí s námi i Sofia Davidová, která podrobila svému studiu lidové pletarství Ruské. K dotvrzení toho všeho jest nám poukázati na připichování okrajů tkanic, lemů, trny divoké hrušně aneb jiného trnitého stromu, jež samo o sobě podává jasný důkaz nejen o starobylosti pletení, nýbrž i o primitivnosti prvních pokusů práce této, která spočívala hlavně na

technice tkáčské, a teprve později po dlouhých pokusech přijala hodící se způsoby techniky pletení v rámu, anebo jak na Slovensku praví, pletení na krosienkách. Že tyto dvě práce byly vodítkem technice pletení, čerpáme z jejich příbuznosti, jež se jeví v podstatě osnovové a cutkové, na kterémžto základě spočívá také technika pletení. Odklonění se od původního tohoto směru způsobil západ, který ve svém uměleckém snažení pokrokovém nemohl potřebovati výrobky hodící se k starožitnému kroji lidovému, nemohl potřebovati tkanice neb pletence, jež obmezovaly se na určité tvary a jichž jednoduchosť motivů, skvělá barvitosť nití zakrývala.

Záliba v uměleckých krásách a výrobcích, jež byla hlavním rysem středověkého západu, přenesla se i na krajkové výrobky, které v Italii doznaly pronikavé změny. Odtud pak umění paličkovací rozšiřovalo se do sousedních zemí, až celý západ evropský přinášel hold spanilé a krásné krajce paličkované. Vrcholu krásy a umělosti dostoupila krajka ve výrobcích nizozemských, brusselských a valencienských. Všechno co bylo možno paličkami provést, stalo se v 16. a 17. století. K vyvrcholení krásy a umělosti přispívala moda, jíž kořily se nejen ženské ale i mužští. Přepych, jenž tehdy panoval v oděvu i ozdobách u pánů, měšťanů i u sedláků, byl často příčinou zákazů vládních, které svými sněmovními nálezy čelily k obmezení jeho. I u nás podobné sněmovní zákazy jsou známy a to z r. 1564.

Přehlédneme-li historii techniky pletení, přijdeme k zajímavé skutečnosti, že hlavní vývoj této práce ve dvou obdobích se stal. První období počíná od vzniku pletení do 16. věku, druhé začíná tímtéž stoletím a trvá až dosud. Přechodní dobu mezi prvou a druhou možno znamenati v 15. stol. V 18. a 19. stol. krajka jevila n e n á h l ý   ú p a d e k v technickém provedení a ten trvá na naše časy. Příčinu toho hledati jest nám opět v modě a v poměrech hospodářských. Úpadkem, jevícím se v spracování lehčím a jednodušším, které v zájmu obchodním a tržním nabylo převahy, poklesla výroba krajek. Vynalezením Jaquarových strojů, ruční práce krajková pozbyla opory obecenstva, a druhdy tak slavená, nyní jako Popelka odstrčená čeká na opětné vzkřísení. Přijdou-li zase doby její slávy? —

V posledním čase začíná proud jí příznivý. Přichází se k náhledu, že sebe lepší strojová krajka nemůže se rovnati krajce ruční, a že pletení nepozbylo své ceny. Jen, dej Bože, abychom ze samé lásky a touhy po jejím povznešení nezabředli do krajností, které by krajce nepřispěly ani v estetickém směru, ani v historicko-technickém vývoji. Kresby, které se nyní pro krajkové výrobky tu a tam upravují, nejsou způsobilé pro technický výraz pletení, ale zabočujíce do moderní secesní manýry ubírají krajce její přirozený vývoj, řekla bych, její život, který nikdy podceňován býti nesmí. Ž á d n ý   n o v o v ě k ý   k r e s l í ř   n e m ů ž e   z p ů s o b i l o u   k r e s b u   z h o t o v i t i,   n e c t í - l i   p ř i   k r a j c e   j e j í   p o d s t a t n ý   v ý v o j   a   t e c h n i c k o u   s a m o s t a t n o s ť   p l e t e n í.   P r o   k r a j k u   n e h o d í   s e   k a ž d ý   v z o r,   k   j e h o   p r o v e d e n í   j e s t   t ř e b a   z n a l o s t i   p l e t e n í   a   s t u d i í   s t a r ý c h   v z o r ů,   k t e r é   b u d o u   p ř e s   v š e c k y   m o d e r n í   p r o u d y   v ž d y c k y   n e j k r á s n ě j š í m i   a   n e j d o k o n a l e j š í m i   v z o r y.

Rok v naší chalupě v minulém století.

Snesl a zaznamenal **Jakub Lolek,** nadučitel m. sl. ve Zvoli.

Léto.

„Pivoňka když kvete —
jaro na odletě".
Stará pronostika.

Pivoňka, tato hrdá hanácká dcera mezi květinami, svůj nachový, objemný květ obyčejně o svátcích letnicových úplně rozbaluje, jež na konec května i na začátek června připadají, kdy jaro ještě bujívá nádherou. Jako v každém šprochu, je i v tomto pravdy trochu. O letnicích jaro, spanilé pachole, šňěruje svůj cestovní tlumok. Na cestu se nenuceně, všeobecně i vážně připravuje, arci že jen připravuje, k odchodu úplnému nemá ještě dny sečteny, neboť odejde na dobro s „lelojema" sv. Aloisia.

O letnicích, doškem kryté chalupy tonuly v zeleni okolních sadů až do kštici kalenic; to byla zevní dekorace. Vnitřní pozůstávala ze zelených, za obrazy, do oken, dveří pozastrkovaných, porozvěšených větví i větviček lípových nebo také bukových, často i březových. Takto celá chalupa od hlavy do paty měvši zelené šaty na sto honů zaváněla z čerstva rozvitým hájem a zpívala plesem opeřenců, když letnicové ráno na nebes báni zahořelo, nádherné, velké, slunce majestátně nad růžový obzor se vyhouplo, kapky rosy měnily se v diamanty, když holubi s vlaštovkami azurem šipkou se mihaly, měkkce kyprá koupel ovzduším prorážela, když šeřík se vůní rozbaloval, hymnus v korunách stromů, pod došků přístřeškem, v tůni temna lesního, ve výšinách ovzduší, ve skrytinách křoví, v pádolu i na stráni. Zaznívaly s chorem hmyzu, živočišstva velebné varhany, ranní zefýrek rozehnal noční šedé mátohy jemných mlh, a chalupa, ta stařenka omšená ve stínu zeleně, se všemi ptáčky, čmeláky, včelkami, motýlčaty, se svými živými ploty keřů, trávníky, hromady kamení a rumu, jako vykoupaná nevěsta napojena rajskou vlahou toužila se k prsoum přírody-ženicha blíže i něžněji přituliti, miláčka horoucně zulíbati. Zachtělo se jí rázem, aby byla, kde lesy šumí, stráně se vlní, brčál zelená, květy zahořívají, lučiny se pestří, luh potůčkem bublá, obloha se modrá. Skvostné, nádherné letnicové ráno! Útulná, přívětivá v něm — i ona nejchudší došková chaloupka! Budiž požehnána!

Roste den, slunce plá, valí se znoj: letnicové odpoledne, chaloupka odpočívá, až na hospodáře. Brousí polem s hospodyněmi, obhlížejí nivu i lán, ozim i jař, žlíbek i žleb, lučinu i souš, les i seč, klíčení lnu i mák.

Znojem zpocené tělo zatoužilo do stínu lesa. Vešli v nádherné, teplem mírně prosycené, ozonem osvěžené, parami měkkce navlhlé, světlem průzračité kobky podkorunní, byvše vítáni kyprostí zelených mechů, vločky sněhu květu jahodového, vonnou i hluchou fialkou, konvalinek listí přívalem svěže zelených, modrým zvonkem, vítodem, silenkou a j. dítkami lesní flory zakvítajícími. Na šedomodrém skališti žlutí a strakatí se motýlčíkové od admirala do junošíka, od babočky do mola.

všechny na ní s osladcem: deňatka, večerňátka, nočňátka se vší havětí brouči, komáří, muší mívají odpočinku mechové, kapradím okrášlené křeslo.

Usedali po omšených bludných obrech balvanech pod rozložené bučisko, jedli, smrk či dub. Nad nimi dlabe žluva, o kousek dále zkoumá větev drnkavě datel, na pokraji lesním tesá do olše díru strakapud. V pravo vrká lesní holoubek, v levo cukruje hrdlička, na vršku jedle kolíbá se vrána, na dubu slídí veverka po žaludech. Vysoko v tůni modra jako přibit trčí jestřáb, nad vršky stromů poletuje ostříž, okouní poštolka, kráká havran.

Ozvěna lesní zvěstuje z pozdálí přítomnosť těkavých dětí, hochů nezbedů, kteří vešli v stín lesa za opáčným, než předešlí, účelem. Slíditi budou po hnízdících opeřencích, nejdříve po vranách, potom, co napadnou. Neujde jim ani strom, neunikne ni hnízdo v koruně jeho pátravým zrakům jejich a běda pisklatům, jež vyslídí! Bez jakéhokoliv citlivění vyšplhavše se k hnízdu soudruhům živá písklata pod strom na zem kluci-dravci házejí. Ani vajíček z pouhé nevysvětlitelné svévole, roztopaše neušetří. Věru, těžko věřitelna, ještě tíže řešitelna taková dravčí chtivosť, řekněme zrovna, krutá bestialnosť, krvežíznivosť dětských duší, že se na ptačí hnízda a v nich živá písklata až třesou. Je záhadou, odkud má svůj kořen tato dravčí vlastnosť, zda-li ve vrozené, zděděné vlastnosti po předcích, či v suggestivní činnosti odrostlých osob. Obé asi k nectnosti přispělo svým dílem a vzdělání až zdolá kořeny, vyhyne postupně i u dětí jich dravčí povaha ať zděděná, ať suggerovaná. — Mějme naději! —

Slunce chytá se hory, nachyluje se k večeru. Obrovský granát zvolna se za šedou hradbu z mraků zanořuje a než úplně zmizí, ještě celé snopy rozstřikne po siné již obloze, růžových paprsků. Pod nimi stíny noci se odkudsi vláčí, a v nich netopýři v chmárech měkkce vlnou vzduchem plují. Chrousti vručí, komáři bzunčí, cvrček na mezi se svým trilkem ozývá, kdesi chřástal v trávě zavrzal a do toho zazní stříbrný hlásek zvonku k „Ave!“

Z pozadí Jeseníku vynořuje se bělkový kotouč papulatého měsíce, opět se ozve chřástalovo „grec-grec“, kol chaloupek válí se modrý obal pavučin, slyšeti, jak dědina chorem vyhrává večerní sonatu. Zahafne jeden, za okamžik druhý kterýsi Bundáš, zavrzly dvířka ve vratech, táčkáři se vrací, kocour na záletech zlostně vrčí kdesi na střeše, vzduch svěžestí, vánek vlahý líbá skráň, země celá sní, chalupa tiše oddechuje a člověk? — Nejraději by na náspu pod siným nebes krovem probděl celou noc.

Milá upomínka na ony snivé večery! Jako vrabci sbíhávali jsme se za zvukem zvonku k bílé, zelením mladých břízek zastíněné kapličce, z jejíhož nitra šeřík voněl v kyticích, zelená chvoj páchla pryskyřicí. Věnec malých i velkých prosebníků klečmo obtáčel svatyni, modlil se „růženec“ a plným hrdlem za předzpěvákem pěl, ne — řval nábožné písně s nepochopitelným textem, se světskou „notou“. Rozvláčnosť „Modlení“ činívala těkavosti dětské kruté násilí. Velmi často se bouřívala, než bývala také za činem v zápětí zkrocena některou pádnou rukou nějakého obra Goliáše či strýce Šalomouna. Závěrečné padlo-li

„Amen“, jako by do hejna vrabců střelil: kam který lomozně se rozprchli, aby na druhý, na třetí, na každý večer, pokud „Modlení“ se odbývalo přese všechno kárání, štulcování, za pačesy krákání, voflancování, pohlavkování, dlouhou nudu, bolestné klečení na tvrdé půdě — klečeti dřepmo na patách se nedovolovalo! — zase věncem kol kapličky se byli v plném počtu shromáždili k „Modlení“ přece jen nudnému. Snivé zášeří večera, kaplička ve své zeleni, třpytící se po obloze hvězdy, nekontrolovaná cesta z „Modlení“, čtveráctví, neplecha, pučící láska, dostavenička, toť byla lákadla, toť vzpružina, jež mládež denně k pilné návštěvě „Modlení“ popohánívala, kol kapličky shromážďovala.

Svatodušní úterý býval poloviční svátek. Mnoho se nepracovalo, jen po chalupě „šôbrukalo“, paběrkovalo. Pro obecní „óřad“ tento den byl však dnem důležitým: dědina odbývala své „Doušky“. Obklopen konšeli, rychtář obhlížel obecní hranice na obvodu, potom hranice „občin“, ke konci sporné hranice jednotlivců.

Za obecní representaci podřízen „vyslanýmu“ kráčel hlouček kluků s rýčem, motykou, krompáčem, latou, sekýrkou, floky, hašeným vápnem, střepinami, okovinami, zemním nebozízem a „řetázkovou“ mírou od sádu k sádu, od hranečníku k hranečníku, od kamene ku kameni, od znamení ku znamení okolo obvodem pozemků celé dědiny. Každé nedopatření, měnění, porušení hraniční douškovou komisí vypátráno, zkoumáno, na jisto postaveno. Nalezen-li sád oviklán — upevněn; porušen-li — opraven; přemístěný — na pravé původní své místo, dříve důkladně vyšetřené postaven; pohozený — umístěn; ztracený — hledán: nalezen-li, upotřeben, jinak novým nahrazen.

Měřeno, nebozezem v zemi zkoumáno tak dlouho, až se určitě zjistilo původní místo porušeného, pohozeného, ztraceného sádu. Na něm vykopána hluboká jímka, naplněna smíšeninou okovin, vápna se střepinami a na ni postaven i upevněn porušený sád. Po skutku chlapci jeden po druhém přikloňovali se nad sádem, aby jim vyslaný ferulou dával výslužku v pamětnou na koženky po třech šmicích. Při každé jednotlivé operaci jeden z konšelů držel proslov: „Sády (hraničáky), když naši předkové zasazovali, vždy je posvěcovali a rušitele hranic prokleli. Tento „sád“ byl zlým člověkem porušen a námi dnes zase obnoven. Abyste si tuto událosť pamatovali, hranic, až vyrostete, si vážili, je jako v hlavě oko opatrovali, dostanete ferulou na „pamětnou“ ve jménu Boha Otce [šmic], Boha Syna [druhý], Boha Ducha svatého [třetí]. Amen.“

Řeč a jí pasování na rytíře hraničné výrostkům náramně imponovalo. Proto výprask koženkový před očima „Doušky“ pod autoritou rychtářovou v takových okolnostech, z takových příčin býval hrdinstvím mučedníka a jistě stokrát vyvážen býval onou veřejnou „zvelbou“, po níž z jitra budou předmětem bledé závisti, když budou o sobě moci tvrditi: Bêlê smê na „Dóškách“ biti ferôló“.

Po komisí na obvodě zkoumávány hranice občinové, zda-li není „záorků“, sem tam „příorků“. Vyšetřeny-li skutečně, nečiněno mnoho caviků. Pluhem parou koní taženým rychtář vyoral hraniční brázdu bez ohledu, zničil-li na „příor“ kus bující plodiny. Nikdo také proti douškové brázdě se nevzpíral, neprotestoval, za rušení držby nepovažoval.

Na konec roušková komise rovnala pře mezi sousedy o mezi, keř strom a j., kdo z nich za vyšetření a porovnání dříve byl žádal. Proti nálezu douškové komise nebylo odvolání. Soukromníci za vyšetření i porovnání, potom nález platívali jakousi taxu, — „propitné“ nazývanou. Kdo měl zaoráno do „občin“, určena mu pokuta, sice mírná, než neodpustitelná. Na porušení „sádů“ na obvodě bývaly pokuty veliké. Poněvadž rušitele obyčejně nedopadli in flagranti, t. při činu, doušková komise z té strany bývala, anof nikdo z hříchů se veřejnosti nezpovídá, bez peněžitých důchodů a spokojovala se skromně, co na taxách a přírocích vymačkala. Bývalo toho tolik, že stačilo úplně i na večerní v hospodě haldamáš, při němž se doušková komise i onino pokutou „potrefení“, také i „nepotrefení“ často do kuropění mívali dobře. Bývalo při něm jak náleží živo a rychtář měl hojně příležitosti „právem“ srovnávati osobní nedorozumění mezi „osvícenými“. V případě, že ani „ferule“, ani „právo“, ani moudrosť Šalamounova rozdováděné i rozvaděné tvrdé lebky neusmířila, tedy v případech drastických zakončován spor neuctivým vypoklonkováním za dvéře mocnou pravicí kustusa na čerstvý vzduch onoho, kdo neměl ve svém kalendáři k „slavnymo óřadô“ napsanou uctivosť s poslušností, a „bêl buřičem“.

Ferulovi hraniční rytíři mívali haldamáš v zástolí v síni za dveřmi v hospodě pod kuchmistrem, „strécem veslaném“. Pecen chleba, mísa sýra, putna „teśpiru“ (zadní pivo), toť býval lístek jídelní, po celodenní štráchanici arci hodně hubený i jalový. Než dobrý hlad, zdravý „nácek“ bývaly kořením a potom ono sebevědomí: „Bêlê sme s rêchtářem na dóškách a rychtovale sádê e hranice“. Cítíte naparování? — Kdo byl na douškách, jedl i pil na haldamáši — anebo onen, komu ta česť se nestala mezi kluky — ó, jaký tu rozdíl! Ubožec ubohý! — Nulla! —

Na Boží Tělo chaloupky slavívaly duchovní „svajbu“ se ženichem i nevěstou, družby i družičkami, s věnci i růžičkami, fanglemi i pantličkami, střebou i záličkami, muzikou i zatáčkami. Již skoro za svítání bývalo na návsi rušno, panoval shon, vládl chvat. Cesty, cestičky ze dvorů, po návsi pilně se zametaly, lesním stromovím v zem napíchaným vroubily, travou pohazovaly, chvoj i stromky z lesa přivážely, oltáříčky strojily, obrazy na ně sháněly, „moždíře“ a „prach“ přihotovaly. Vnitřek kostela plný zeleně lesa, vůně luk, vůně z šeříku, pivoněk, tulipánů, kořením květného pýlu, slunečného jasu, vonné vláhy i veleby. Oltář jeden květ a kolem něho zástup dívek bílých věncem. Při něm v zlatohlavu kněz, na něm množství hořících svící — rajská podívaná, jarní selanka, jarní sonata par excellence. Jarní slunce plá, zlatem vše zalévá, pestrý průvod s hymnami, hlučnou hudbou a ještě hlučnější střelbou dědinou od oltáře k oltáři se vine a nad ním v hlubině azuru mlčí svatá chvíle. Hymna v přírodě, kantáta ve zbožné duši, srdce rozechvěné, mysl nadšená jásají, šeptají: „Každý duch chval Hospodina“.

Celý oktáv nosívaly ženy do kostela i kladly věnečky upletené z čerstvých bylin, jako: z pampelišky, z mateřídoušky, z jitrocele, z psího ocásku, z truskavce, ze svízele, balšónku, z mařílistu, z opence, ze šalvěje, ze rmenu, z úročníku a j. na oltář a kněz po požehnání je dotekem monstrance posvěcoval. Takových, jakož i nalámaných větviček

z oltářů, shrabané roztroušené trávy v kostele i po cestách pečlivě uchovávaly a v čas potřeby za domácí prostředky proti různým dobytčím chorobám, proti kouzlům, proti čarám upotřebovaly. Obzvláště ceněny bývaly věnečky o samém Božím Těle svěcené, tráva z dlažby chrámové shrabaná. Oněmi léčívaly zastaralé nemoci ženské, tuto používaly při líhnutí mláďat i drůbeže, obé spůsobem podkuřovacím. —

„Medardova krápě, čtyřicet dní kape.“ „Pranostěka“ si trochu po delficku v tomto případě s předpovědí zahrává. Čtveračka! Vynechavši dvě slova a vypustivši je ze slovosledu větného — „po sobě“ — či „za sebou“ zabezpečila se před výčitkou, kdyby se bohu Pluviu neuráčilo „akorát“ čtyřicet dní po sobě deštěm zemi navštíviti, že jako by nic jistého, totiž ta „Pranostěka“ prorokovati neuměla a zasluhovala zaslouženého výsměchu.

Svatý Vít noci krátí, neboť „na sv. Víta již o jedné svítá a sv. Vít je světlem zpit“. Bledý měsíc rychle k západu před ranní zorou prchá, obloha šeď v bělobu mění. Záhy po půlnoci kdesi pod krovem vlašťovčí rodina švitoří, vrabčák ze skuliny ve svislých z podkroví pocvrlikává, jinde z koruny stromu ptáče pocvrkává. Ovzduším pláchne z luk těžká vůně pokosené timotějky, na návsi však ještě klidno, není však již ticho, neboť ze dvorů chalup sem tam zaléhá již tlumený šum, ticho je jen dochvilné. A již! Zavrzala vrata, zabouchly dvířka, vůz po návsi drkotá za dědinu pro píci zelenou, zařehtal od „obecnice“ dívčí smích, zacrnkala do putny voda, zahlaholil hovor žen. Děvčata chystají dobytku nápoj, ženy s trávnicí i srpem pod páží spěchají do pole „na rosnou“, sháněti píci pro dobytek. Zařehtá hřebice, zabučí skot, zavrčí pes, lidské hlasy se množí, dědina se probudila z kratičkého spánku, kterým vlastně ani nebyl, nýbrž jen polovičním bděním.

Chalupa až na drobné košiláče s kosami, hráběmi na ramenou pospíchá na luka seno sušiti. Bude tam snídati, obědvati, svačiti, v případě roboty i večeřeti.

Tráva je pokosena, pokosy roztroušeny a žár slunce leje se na zem jako roztavený kov. Ni lísteček se nehýbe, ve vzduchu mrtvý klid, jen nad doškovou střechou vzduch teplem se tetelí, znojení hárá. Louka seno obrací. Parno cedí z těla potu crčky, duševní čilosť olovatí, síla mdlí, smysly se otupují, tělo bezděčně je vůlí hnaný stroj. Žízeň trápí, tělo žďá oddechu. Není ho — nesmí ho býti! Úkol honí práci, potřeba stíhá obě: „jen nezmoknót aspoň nezkopčené!“

Hle! aj na siném nebi mráček. Znamení, že bouře na dočkanou. Bělková mráčku barva se brunátní, z pozadí obzoru vystupují hrady. Na louce nastává kvap horečný. I děti i onino, jimž vrásky určují klid, osoby staré zapřahují se do práce. Mrak se šíří a blíží od Slamovy louže*) — bude bouře zlá. Po louce zavzní zmatený povel: — kopčit — do kopek — honem!“ Ruce se mihají, nohou nestačí. Vůle nutná, tělo se pozdí. Mysl plašená blesky, i blížícím se hřměním, potácí se mezi úkolem a časem. Tělo pracuje poslední silou, když tučné „krapólèce“ seno v kopkách zkrápí. Zpocený, zemdlený, do niti promoklý

*) Rašeliniště u Subiřova na Konicku.

hlouček robotníků opatrně do dědiny se vrací za blýskání hromu i lijavce a s modlitbou na rtech: „Pane všemohoucí, chraň od neštěstí!“ tiše pod krovy svých chalup se rozchází.

Antonínkův len na Jakuba do kolen“ vyrůstal, byl-li v ten den na pole rozséván, tvrdila pronostika. Zda-li vždy správně prorokovala, třeba, aby měla smlouvu se sv. Petrem. O čemž nikde nic není napsáno, tedy pravdivé odpovědi dáti neumím. Ale na sv. Víta že je půl zrnka žita, a milý Vít že mléko u krav chyt, potom, že sv. Jan mléko zham, v náhradu zaň, že dal jahod džbán, a že na sv. Jana je den do rána, že jaru odzvání se hrana, a létu otvírá se brána, o tomto proroctví bylo by pochybovati nerozumno i nevděčno: vždyť proroctví na vlas rok za rokem se vyplňuje.

Sotva chalupa prací umdlená k spánku večer zalehne, na východě svítá, obloha tam již se zardívá. Ještě nedosnila ani celý verš Nocturna, ještě si neodpočaly rozviklané údy, i opět k nové práci burcuje ji nový den. Obilí se vlní a práší, parnem praská. Na mezi mateřídouška vůni dýše, šípek růži se chlubí. Smysly lahodou se sytí i napájí. Modrý orlíček se s chrpou mezi stébly modrá, koukol brunátní, svlačec bělá, vička s hrachorem červená. Klas zrnem mohutní, k zemi nachyluje. Obilí zraje.

Večer před sv. Janem — čarodenice za každým trámem — číhají, aby škodily. Musí se tedy páliti svatojanským ohněm. Přípravy k hranici zápalné dály se takměř po celý rok. Opotřebovaná pometla, staré obroučky, starý škopek, kadečka, bečička pečlivě se k Janu uschovala, a před upotřebením kolomazí preparovala. Této v každé z chalup nebyl nedostatek, anať bývala domácím výrobkem, poněvadž surovina byla zadarmo i na snadě, velmi laciným. Vyráběla se z borových drobných krčků (pařízků) manipulací jednoduchou. Blíže lesa na svahu vykopány dvě jímky nad sebou, a spojeny vespol kanálkem. V hořejší pálena surovina. Žárem pryskyřice stavši se tekutou, kanálkem prýštila do jímky spodní, kde se shromážďovala a pokud byla „břídkou“ přes pytlovinu v soudek cezením se očisťovala.

Pro oheň svatojanský vyhledáno vždy volné, někde na výšině pastviště příhodné místo. Z přineseného různého paliva, jako: polena, štípy, pařezy, otýpky, fašiny zdělána homolovitá hranice, jíž ze tří stran ovroubili zelenými, v zem zapevněnými smrčky nebo břízkami. Prostory prázdné zaplňovány slamou, kolomazí postříkanou. Na její vrchol obyčejně stavěl se slaměný hastroš v podobě panáka. Takto ještě před večerem, tedy odpoledne před sv. Janem připravená hranice po odzvonění klekání „novým“ ohněm z křemele vykřesaným se zažíhala. Až hranice zaplála, nastávala kolkolem vřava i rej. Kdo z chlapců měli pometla, obcházeli husím chodem s hořícími „fagôlema“ plápolající hranici, občas je do výše vymršťovavše a při tom následující refrain zpívali — kata: nezpívali, nýbrž z plných „plóc“ řvali:

„Lehle, lehle, peklo hoří, smažijó se na něm vobři,
s čertama co bojovalê, čarodenice honile.
Hejsasa, hejsasa! Čert spálel půl vocasa
Lehle, lehle, voheň praská, čarodenice jož mlaská,
škviří se a vopekává, vobr na ňô pozor dává.

Hejsasa, hejsasa! Čert spálel půl vocasa.
Lehle, lehle, vohňo svaté, podpal hřeblo té rohaté,
ať nejezdí na sjem více ta naše čarodenice.
Hejsasa, hejsasa! Čert spálel půl vocasa."

Kdo měli obruče, obcházeli s hořícími kruhy za „fagôlema", kdo měli bečice, škopky atd., váleli hořící po svahu sem tam. Hranice vysoko plála, kol ní dokola světelný ohňostroj se pohyboval a rejdil, když se tma rozprostřela, příšerný obraz skytalo vše pro duši pověrčivou. Konečně k půl noci vše zmizelo, světelný přízrak i řev, čmoud i dým, kouř i lidé Jen hromádka popele ukazovala místo, kde ještě před chvílí bylo jak náleží živo i rušno. A druhý den doma? Šatstvo propáleno, vlasy sezněny, na rukou puchýře, ostatní tělo se šatstvem „jedna kolomaz". Než, to vše je nic! Opakovalo se každým rokem se stejnými následky, bývala to radosť i privilej mládeže, kdož by také byl chtěl promlouvati proti kolomazníkům? Však nikdo ani opravdově na mládež proto se nehoršil, již také proto, že nikdy nic moudrého, ani kloudného nevyvedla, sic by nebyla ani mládeží. „Že? — Mravokárný filistře! Býval's lepším u tvém věku mladém? Ruku na srdce! — Že, arci ne — odpovídáš! Dobře: nelžeš. Kmotře Řího: — Sláva!"

Čarodenice filipo-jakubské noci, bývala-li neplecha nekalá z noci svatojanské, zlobou jen čišely. Jich moc, jejich zlý vliv býval snad přeceňován, však nikdy nepodceňován. Známými prostředky ničívala chaloupka zlý vliv kouzelný i čarovný, mezi nimiž bývaly ovšem tajené i veřejné. K oněm patřily rozcestí, křižovatky, hraniční chodníky i cesty, hroby samovrahů, kostnice se hřbitovy a k úspěchu vyžadovaly obyčejně dobu půlnoční, k těmto kapradí, posed, angelika a j.

Z úkazů přírodních nejvíce obávány bouře a krupobití. Obé zahánívali zvoněním, též zaklínáním. Proslulým, hledaným zaklínačem býval starý Vincinek, takto vdovec, majitel kostrbaté, červotočinou prožrané, dřevěné chaloupky a invalida. V napoleonských válkách prošed kus světa — byl až v Parízu — přinesl si domů mnohé zkušenosti, leč málo s lidem se stýkával, zůstávaje sám a sám ve své shrbené, v zem polozapadlé kutičce, letní dobou zabývaje se výrobou březových pometel. Zasesklo-li se mu po světě, sebral vždy svůj nimravý hudební nástroj, niněru*) a chodil ode vsi ke vsi, od chalupy k chalupě, aby hráním nějakou tu skývu chleba, několik troníčků za dveřmi si povybíral. Veřejné mínění o něm se různívalo. Jedni v něm mermo chtěli viděti osobu nekalou, jiní, a ti byli rozumnější, hádali v něm podivína. Jen na jednom se ustálilo veřejné mínění svorně, že Vincinek zná i umí něco více, než jísti chléb. Následkem podobného předpokladu, tak mnohý se jemu vyhýbal, a nikdo z bázlivců nevtíral. Vincinka opovrhování lidské nijak v jeho životním pořádku nemátlo. Žil

*) Niněra (kobylka, kobylí hlava), prastarý hudební nástroj, jenž se snad udržel mezi potulnými komedianty až po dnes. Čtyřboká, obdélná skříň, má jako ku př. při houslích, ozvučnou desku, jež přepjata je strunami, z nichž jediná či par stejně zladěných, klavesami se zkracují a melodii vyznívají, druhá či par jako prvnější zladěných, kvintu v basu tvoří Kolečkem, jehož obvod je kalafunou natřen, za kliku točeným, přiváděny struny ve chvění. Levé ruky prsty na klávesnici „přebírají", pravá točí kolečkem. — Dnes niněru vytlačil kolovrátek.

svým spůsobem; o nikoho se nestaral, zdánlivě v tupé oddanosti v osud, bez přátel, bez lásky, ale také i bez trpkosti, alespoň před nikým, nikdy a nikde své nitro neodhaloval. Jen, blížíval-li se bouřný mrak, byl Vincinek vždy na místě, aby ho zaklínáním buď rozehnal, aneb na krkonošské hory zahnal. Čekával na záhumení z té strany, odkud zlověstný mrak se blížil, na první zablesknutí. Zašvihl-li „boží posel", počalo zaklínání. Stoupnuv pravou nohou vpřed, pravou rukou kříže vzduchu formoval a jí šermoval, říkav zaklínací formuli: Ve jménu Otce † (rukou kříž), i Syna † i Ducha svatého †. Amen † † †. Já Vincin, dobrý křesťan, a nikoliv kacíř, ni pohan, zaklínám tě, ty černé mračisko, ty ohnivý blesku, skrze Boha spravedlivého †, skrze Boha živého †, skrze Boha všemohoucího †, Hagios †, Otheos †, Ischyros †. Zaklínám, vás kroupy, skrze sv. kříž, na němž visel Pán Ježíš! Přestaňte hlučeti, přestaňte třískati, přestaňte ničiti! Ty blesku, nezabíjej, nezapaluj, ty hrome, nestraš, ty větře, necasnuj! — Agius †, Otheos †, Athanatos †. Dále vás, ty boží posle, ty boží zlobo, vy ledné kroupy, ty mocný boží duchu, skrze hrozný soudný den zaklínám, abyste od domů, sadů, rolí na lesy, pustatiny, pouště, jezera, moře, hory odešly, kde nikdo neseje, nezasívá, nesází a neštěpuje. Otheos †, Ischyros †, Hagios †. Vy kalné, tmavé, bouřlivé hrady mračen, protiv se vám Bůh Otec † † †, zažeň vás Bůh Syn † † †, roztrhej vás Bůh Duch svatý † † †. Hagios †, Otheos †, Athanatos †. Vzývám Tě, všemohoucí Bože, zkaz †, zažeň †, zruš † vše, co by lidem, domům, sadům, rolím mohlo škoditi! Amen †, Amen †, Amen †.

Starý Vincin, jak již bylo podotknuto, nevyznal se jen v zaklínání bouře a p. přírodních úkazů, on rozuměl ještě jiným, daleko subtilnějším, choulostivějším v životě lidském příhodám, a byv za radu, pomoc požádán, nikdy nepřicházíval do nějakých rozpaků. Byl rutinovaným „vědomcem" i zajisté že uměl ze svého nadání jak náleží kořistiti. Bez příčiny sotva lidmi tak okatě pohrdat. Bez toho znal mnohé tajné hříchy mnohých lidí i jejich náruživosti, když u něho tak mnohý, tak mnohá vyhledávali spásu ve svých obtížích a ze všeho jemu se zpovídali ve svých nesnázích, radostech i žalostech, jak je život v jednom „měchu" nosí a rozhazuje.

Zamýšlela-li zamilovaná děvčice na své sokyni nějak se vymstiti za lásku milencem shrzenou, hoch na děvčeti lásku si vynutiti, nebo se za někoho provdati dcera tělesnou sličností nevynikající, atd. jakovejž již jsou i bývají steré případy, okolnosti i vyrůstají na sadě lásky, na i pro všechny věděl dáti radu i měl své recepty. Vždy chopil věc za pravý konec i uměl se točiti, případně hezky z čerstva také vytočiti, případ býval-li nesnadný, obtížný, zamotaný a s takovými jen obraceli se potřební na strýce, v lehčích sami doma si vyřizujíce. Aby děvče poznalo již předem svého nastávajícího muže, aby na sebe bytosť milovanou neodlučitelně připoutalo, na sebe upozornilo, lásku k sobě vyvolalo atd., vystačovali laskavec, návratníček, jetelový čtyřlístek, koukol, truskavec s plavuní. O stálosti, pevnosti lásky se dovídali ze dvou zkroucených listenů pšeničních. Zůstávaly-li po zkroucení při sobě, - byla trefa; oddělily-li se, každý míval jistotu, na čem se svou láskou je. Nebo dvé věnečků z doušky mateří, dvé klasů obilných, dvé stonků lněných, dvé květů koukole jako kopretina dávaly odpovědi na otázku:

„Má mne rád — nemá mne rád“ zcela uspokojivé. Nespokojila-li žádná z těchto kouzel, dožadováno-li ještě bezpečnější jistoty, byly tu nápoj lásky, kadeř, marcipánové srdíčko, prstýnek, vonička, které vlastním potem preparované na jisto účele dospívaly.

Plemeno mužů, tvrdší, drzejší, vykutálenější, příliš na všechen ten kouzelný krám se nespoléhali. Úplně prosti čárů také nebývali. Aby si u děvčat přízně vynutili, kradli jim tkaničky od „kasanek“, a u potoka po vrbách rozvěšovali; dávali pomocí společníků jim do modlitebních knížek vpašovati čtyřlístek jetelový, nebo do lůžka bílý „řebíček“, také vypiti s vínem, „rozólkó“ smíchaný nápoj kouzelný atd. Takto „očarovaná“ osoba, poněvadž násilně vynucená „láska“ asi pro ni v důsledcích nebývala nic příjemná, snažila se, poznavši i vyzkoumavši příčinu, se osvoboditi. Takováto snaha mívala jen jednu vyšlapanou cestičku, jež vedla obyčejně směrem k „vědomcům“ à la Vincinek či k zázračné tetce „vědomkyni“ přes uzounkou lávku sebezapření i důkladné zpovědi.

Naše pramáteře, — prosím: jako i dnes! — každá snaží dostati se pod čepec, chce brzy zvěděti, kdo bude její mužem, kým bude, kdy se to stane; sotva odrostly dětským sukenkám, již aby ženskou zvědavosť nasytily, zabývaly se horoskopem. Co všechno bývalo dobrou či zlou věštbou! V kole při tanci bezděčně-li klopytaly (jen zdali bezpečně?) dvéře za nimi bouchaly, prchalo-li jimi vařící mléko, popálila-li se jim často zásmažka, mlsný-li jazyček ji často svrběl, atd., toť bývaly neklamné příznaky, že hoch na udici láskou změtené dívčí vnadidlo jak náleží „bere“ v následcích, že brzy v kostele spadne pod kazatelnu. S věštbou nepříznivou se obyčejně nechlubívaly vdavkuchtivé dívčiny. Proto jsem i já nic nezachytl i mlčím s rybou. No, však svět „všecko“ věděti nemusí!

Nadešla-li šťastná chvíle, dívka skutečně stala se nevěstou, pak nad vrabce byla opatrnější; za nic na světě před se nevzala, všeho pominula, co by jí šťastné soužití s nastávajícím manželem bylo zkazilo. Tak v době ohlášek ani pod vůz, ani pod „voje“, ani pod krov, ani pod trám nepodlízala. Na oddavky ženicha na srubě očekávavši, odtud jej i s jeho družinou bystře pozorovala. Cestou k oddavkům sama jen šeptem mluvila, z deště se radovala, větru obávala, aby lásky manželské nerozfoukal. Hořící svíce na oltáři, kněze, kostelníka pozorovala a svůj osud dohadovala. Při oféře na muži obětní peníz vypůjčovala, aby jej pod pantofl dostala. Na svatební hostinu příprav se nedotkla, svatební šaty sama si pořizovala, při kvasu v koutě sedala, málo jedla, nic nepila.

Jako muž, jako ženich, jako milenec, žil pod kuratelou kouzelných vlivů dcer Eviných; jimi jako pavučinami obetkán zatřepal-li tkanivem, bylo-li mu v něm nevolno, aby se vyprostil, obyčejně marně se pachtil. Prášky nebo odvar z divizny, kozlíčku, šalvěje mírnívaly, krotívaly, smiřovaly rytířskou povahu silného; ruce slabšího rodu mívaly s kouzelnými manipulacemi velmi šťastnou, v různých případnostech i příhodách jemnou ručičku. Dovedly vždy se přizpůsobiti poměrům, tyto říditi tak, aby muž viděl se vladařem, ony aby jim dle libosti vládnouti směly. Muž zůstal vždy klenbou, jež žena, ať milá,

ať nevěsta, ať manželka zlatým sloupením ve výši držívala. Potom arci možno bývalo mluviti o svornosti, když silnější bezděčně, výsledkem kouzelného pantofle podřizoval se režimu slabší polovice. Ano: čáry dělaly zázraky. Škoda, že dnes je tolik nevěřících Tomášů, kteří nevěří v zázraky. — Že věří, odpovídáte? Skoro pravda. Víra bez skutků mrtva jest, a pantofl je přece skutkem! — Věřím, že dnešní naše ženy všech stavů ani o chlup méně nejsou prozíravější jich prababiček, že muže kouzly drží v moci a ti mužové všech stavů, že pěkně v sítích čárů na slovo jim slouží — milerádi neb z donucení. Ano — nebýti čárů s kouzlem! Ale která žena nemá jich plný toulec, jako divoch šípů! A teď se, hříchů nádobo, osobo mužská, braň! E, kata se nebráníš! Eva zůstane do soudného dne Evou, muž Adamem s ohryzkem. Poděkuj se pěkně svému praotci a podlož hlavu pod jemný tlak parfumového výrobku kmotra Štětiny; — zvítězíš! —

Svornosť krášlila-li soubytí obou pohlaví, závisť ji z chalupy vyháněla, své kořeny v prameni socialních poměrů napájevši, z nich se rodila, v nich mohutněla, odtud se šířila. Nedbalosť zaviňovala nerovné rozdělení majetku pozemkového. Bývaly chalupy selské, čtvrtnické, s pozemnostmi většími, menšími, ale také chalupy bez rolí, bez pozemků, bez polí, tyto opět rustikální nebo dominikální. Při tvrdých závazcích robotních, v následcích pozemků intensivně, racionelně zanedbaných majitelé půdy, když se rok s rokem sešel, mnoho úspor neukládali a děti odrostlé, jen nuzně odbavovali. Nejstarší ze synů ještě za mlada, třeba šestnáctiletý, aby na vojnu jíti nemusel, stával se dědicem, majitelem usedlosti. Děti ostatní odešli s prázdnou, na nejvýše odbývání holým domkem, ba přiženovali, přivdávali se na podružství, stávajíce se takto chudí bezzemci, jež se vždy v nouzi ku šťastnějšímu, mohovitějšímu bratru utíkali na „grônt." Vlastní krev není vodou. Bratr sedlák takto míval věrné, spolehlivé, pilné nádeníky, jen co pravda, leč tito pokrevní vypomáhači „grônt" bratrův považovali za dojnou krávu, neodnesli-li, do statku jistě nic nepřinášeli, podle pořekadla: „Z cizího krev neteče."

Hospodář býval si vědom svého postavení, t. že s ním přízeň krevní o výnos se dělívala „hospodářsky". Cit příbuzenský obyčejně však vyvrcholoval, tak že majitel-hospodář mlčky spolknul zlosť, vida, že majetek se mu rozplízal mnohými stružkami. Přivdaná na statek manželka, přinesla-li větší věno, arci pobroukávala, vadívala i ohražovala se oproti řádění sobeckému; ale s malým výsledečkem a to nikoliv snad veřejně, jen v ústraní před mužem, obávavši se, aby ji mužova krevní přízeň život dle přísloví: „Mnoho psů, zajícova škoda", pelyňkem nepodestýlala, si stěžovala. Manželka s malým věnem se přivdavši, rozumně mlčívala, což při okolnostech, tehdejších náhledech, býval východ z pekla nejmoudřejší.

Vědomí krevní příslušnosti, rodinné pospolitosti, fakt, v čas nouze se na cizího spoléhati, že na ledě jakoby zápisky činil, potom, že píšťalky nejlépe se daří z vrby příbuzenské, z rákosí krevního, mezi bratrem na „grônte" a jeho chudými sourozenci páska pospolitosti vždy se živa udržovala ne-li náklonností, tož předpokladem, jeden druhého že vzájemně potřebovali a sebe neopouštěli. On míval dochvilné pracovníky, tito záštitu v dobách nedostatku. Pučela z poměrů i bledá

závisť mezi jich dětmi, jich rodiči v ně vsuggerovaná; nezapomínajíce na svůj původ z „grôntô“ neopatrně před oněmi tento za uchvácený majetek prohlašovali a naň právo si dělávali. Naproti tomu opět dítky bratra-sedláka neopatrně vsuggerované jich rodiči, nejvíce matkami — „Ve ste z grôntô a ti só samá žebrota“, dávali chudším bratrancům i sestřenicím vycifovati svou povýšenosť. Příchylnosť pokrevní časem měnila se v závisť, z níž se konečně rodila zášť. Všichni bezzemci považujíce se za skřivděné vyděděnce, těžce nesli svou chudobu co nezasloužené břemeno. Nemohše zapomenouti, aniž čemu se přiučovali; láska proměnila se v nenávisť, která ustavičně hlodávala na společenské pásce mezi majetníky pozemků, mezi usedlými sedláky a zahradníky a mezi bezzemky, domkaři s hofery; při každé, třeba nepatrné příležitosti, náhodě v hádky, sváry, rvačky vyvrcholovala; se strany pozemkových „baronů“ nejen že nic nebývalo z hloupoučké „selské pýchy“ učiněno k zažehnání sporů; naopak, provokativním jednáním, vyzývavostí, ještě propasť mezi „pány obce“ (jak se sedláci a zahradníci rádi naparovali) a otroky, žebráky, žebrotou (jak bezzemky titulovali) se jen prohlubovala. Byvše náramně zpupnými, veškeru moc i vládu vždy jen pro sebe, mezi sebou rozdělivše, druhou stranu utiskovali, po ní různých dávek za pastvu, výhon, robotu žádajíce; neomaleně jí vytýkána závislosť od milosti majetných. Vědomí u bezzemků, že jsou vyděděnci, že svou chudobu nezavinili, potom že jako lidé mají nárok na trochu živobytí, každý nedostatek, jakož i ústrky, příkrosť rozdílů majetkových bolestně drásalo, až počali hlouběji přemýšleti, rozvažovati, posuzovati, odsuzovati. Hořlavin se nashromáždilo, jen jiskra! Rokem osmačtyřicátým zažehla. Plamen vyšlehl; zapáliv nad domem schátralou střechu kastovnictví, pohřbil vše zastaralé, spálil plesnivinu staletou. Zavanuvší svěží větřík rozhoupal, rozfoukal mraky středověkých předsudků a zlaté slunce svobody zaplálo na modrém azuru pro všechny národy vůbec, pro každého jednotlivce, z nichž jsou složeny, zvlášť.

Pohříchu, vše přišlo příliš náhle, neočekávaně, pro nezasvěcence jako hrom za bleskem, bez předchozích příprav; pro zvlažující rosičku půda nic, ba skoro nic, nebyla připravena. Nebylo zdatných, k této době dostatek připravených lidí, aby byli bývali schopni po všech koutech po panech Francích nashromážděné smetí kancelářské energicky vymetati. Ve městech asi pochopovali ducha samosprávy, tedy požadavky doby, ale venkov, ten od staletí hnětený, drásaný venkov, proň nová doba byla botami mílovými, jak měl v nich ten „panský“ oukropeček uměti bez cviku ihned choditi? Doposud jen „vrchnosť na zámku“ bývala motorickou silou, ona myslívala, nařizovala, venkov nemyslil, jen poslouchával, vykonával rozkazy na puntík; k tomu byl vycepován, nikoliv aby samostatně se hýbal; nedostávalo se mu všeho: dobré vůle, vzdělání, zkušenosti, bystrého rozhledu, nezkaleného úsudku k výkonům samosprávným potřebného.

Rokem 1849 vydán byl pro obce prozatímní volební řád. Rok na to zřízena c. k. hejtmanství. Tyto dvě novoty rozrušily hladinu obecního, shnilého klidu ve vlnobití, a když nové úřady jaly se pevnou rukou žezlo vlády třímati, kdy rozkaz stíhal rozkaz, zákaz sledoval zákaz, výnos za výnosem pospíchal, ubohý novopečený rychtář, po tehdejšku:

„pan představený“, z úředních „pešajtů a ferordnungů“ dostával v hlavě „motaci“; nevycházel z rozčilení. Nebyl pro něco takového vycepován; německé slohové úřední hantýrce, samému kovanému Němci nezáživné, vůbec nerozuměl, a měl býti vykonavatelem úřední vůle, publikatorem tolika nových, staré pořádky rušících zákonů, jako: zákon o myslivosti, o právu patronátním, o právu domovském, o ženitbě, o porotách, o volbách, o obec. zřízení, o obecním majetku, o obec. policii atd. Co novot, to mílová bota! Cvičiti se v nich v chůzi bylo rychtáři nezbytným proň zlem, do nějž se nutil, pokulhával, se vysiloval, umdléval. Než úřady vysílaly do obcí policejní bič pod mosaznou ‚piklhaubnou‘, jenž spartánsky koně do vládního chomoutu vtěsnané popoháněl. Důtky svištěly nad hlavami, až se před nimi rychtář osykou třásával. „Šandára“ (četníka) bála se od děcka do starce celá stupnice lidí jako živého satanáše, k čemuž nejvíce přispívala úřední, vojenská, nadutá hrubosť tohoto ramene úředního.

Ubohý rychtář čeho zažil, abych alespoň podal jeden drastický příklad útrap, uvedu výkon obecní policie jako úřední povinnosť naň přenesenou. Před tím nesměl rychtář bez vědomí pana vrchního ani požární žebřík sám pro obec pořiditi. Teď měl celou obec v kratičké době převrátiti vzhůru nohama. Při „svajbách“ se střílívalo, hospoda neznala policejní hodiny, neznala „paletu“ na muziku, ani na ni „štrempel“ (kolek), ani za ni poplatek; chalupa mívala v ohledu komínů, světla, topení, louží plnou svobodu; dědina mívala cesty necesty, mosty nemosty, lávky nelávky, zábradlí nezábradlí, strže nestrže, úvozy neúvozy, ploty neploty; osoby hodné i nehodné, poctivé i zloděje, domácí i cizí, majetné i žebráky, zdravé i nemocné, samovrahy i nekřtěňátka atd. V tom všem byla dědina „svojí“ od starodávna a teď? Střílení zapovězeno; policejní hodina, vydávání palety na muziku, kolek na povolení, taxa za odbývání určeny a předepsány; „šandárovi“ neušel žádný špatný komín (a co vše bývalo špatno!), otevřené ohniště, posvětové světlo na dvoře, v stájích, louže po dvorech a návsích, cesty nerovné, prohnilé mosty, lávky bez zábradlí, příkopy, úvozy, svalené ploty; na potkání koho potkal, z něho křížovými otázkami vše vyzvídal. Nic neušlo, nic neprošlo argusovým očím jeho, za vše k zodpovědnosti táhal rychtáře, hrozil mu pokutami, areštem, rychtář měl obec převrátiti „zhůru pacem“, že ani ten blafavý Bundáš nesměl míti své psí svobody. Úřady žádaly striktní plnění rozkazů od rychtáře, nic nepřihlédajíce k okolnostem, nepátrajíce po příčinách, jež mu jich provedení hatily. Byl jen chikanován; občané konservativní, nevzdělaní, nechápající ducha své doby, nezvyklí říznym převratům, skrovného intellektu, houževnatě vzpírali se každé novotě a hatili rychtáři jeho úkol, považujíce jej za tyrana; z resignace stával se bezvolným, poníženým služebníčkem úřední kanceláře od nejnižšího šrajbštána až do paše hejtmana. Pohříchu, také mnohý velmi brzy „načáchl“ tou úřední kancelářskou plesnivinou; přinášíval ji i do obce, aby její autoritou zakrýval vlastní choutky vesnického despota.

Obyvatelstvo majíc křivý pojem o zavládnuvší svobodě, bývalo vůči rychtářovým rozkazům i zákazům ne-li vzdorno, tož po výtce netečno, ba tupo. Velmi nedokonale, nedbale, liknavě rozkazy úřední plnívalo, zdě-

děných zvyklostí třeba byly na úkor nové svobody dobrovolně se nevzdávalo. Při obecních volbách sedláci se zahradníky domkaře k volbě nepřipouštěli, jim každé vměšování se do spravování občin zamezovali, jim za jakékoliv jich užívání dávky předpisovali. Ještě v letech sedmdesátých, ba někde ještě dnes podobné poměry panovaly i panují. Majitelé pozemků v obci nesli břemena obce, ale také z občin jen oni brávali užitek, buď že je mezi sebe podělili, anebo společně jich jako jmění singulární užívali. Těžko té doby dnes vzpomínati! Obce nadané občinami dělením jich mezi své jednotlivce jako právní osoby finančně se seslabily, některé nerozumně úplně se ožebračily. Domkaři při podělování občinami bývali pominuti, ba často pouhý vzdor sedláků: „Mê vám okážem, hdo mê smê!", domkařům dal příčinu k osudnému parcelování, na což dnes mnoho obcí postonává. Kasovní jakož i morální kocovina je dnes odměnou za nerozumné kousky, jež přivodila „selská pýcha", kojená neprozíravostí. Máme dnes vystřízlivění: drahý exemplář.

Volnosť se ženiti závisela na panském, potom obecním přivolení, jež opět pobrobeno bylo různým okolnostem. Mimo selských synků nápadníků dědictví ženili i vdávali se svobodní lidé vždy již u věku něco pokročilejším. Přes to bývalo osob ženských „padlých" velmi poskrovnu. Nešťastnice ubohá bývala dána v pospas zlolajné inkvisici klepen z řemesla, opovržení v rodině a cynickému posměchu sprosťáků. Strach z následků býval účinnou zbraní, že se dívky nedávaly zviklati ve svém mravním základu, vzpružinou ku stálé bdělosti, aby neklesly.

Rodinný domácí řád pro děti nevyjímal ani čeládky; býval přísným, než také v pravdě otcovským. Děti s čeledí vedeni k bázni boží, nabádáni k poslušnosti i k pokoře. Při jídle sedávali hospodář s hospodyní s dětmi i čeledí při jednom stole, nebývalo stolů dvojitých, po jednom pro rodinu, po jednom pro čeládku: společně pracovali, společně se nasycovali. Čeládka sloužila u svých chlebodárců léta a léta. Založila-li si vlastní domácnosť, hospodář obyčejně jí vystrojil skromnou svatební hostinu.

Přibyl-li v rodinný kruh nový člen, hleděno naň a vítáno srdečně jako užitečný přírůstek, neboť medle, až povyroste, bude o dvě dělných rukou více. Postaveno proň zášeří od stropu až po podlahu, zavěšenou kol postele lněnou bílou plachtou, koutnicí. Hlavní výzdobou tajů stánkových bývala nad záhlavím postele na stěně visící dřevěná černá deštička s muřima nohama, dotýkaný klokočový růženec a koflíček se svěcenou vodou, kotouč svěcené soli a taková i křída. Dále bývalo zášeří pramenem rozmanitých parfumů z balšónku, yzopu, šalvěje, mateří doušky, kobylí máty a m. j.

Koutnicové ústrání bývalo svatyní, do níž mimo matky, novorozeněte s porodní babičkou jinému ani nakouknouti nepopřáno. Kout býval bezpečný útulek před zraky všetečků, chrám, kam kouzla i čáry vejíti moci pozbyly, a trval nejméně čtyři neděle, nejvíce šest, po nichž nedělka chodívala k úvodu.

Příchod nového hostě mimo matku očekávali obyčejně s otcem obě – byly-li na živu — babky — bábinky, každá z nich s jinými

zájmy. Bábinka se strany otcovy činívala nárok na primát v rozhodování v záležitostech novorozeněte; bábinka se strany matčiny těžce primát nesla, než s vypočítavostí raději mlčívala. Proto málo kdy docházívalo k zjevnému rozporu, z něhož mladá matka ni užitek, nýbrž jen škodu míti mohla, kdyby matka syna na svou stranu přihnula a proti snaše poštvala. Než přese všechnu moudrou umírněnosť někdy bez konfliktu spor se neurovnal. Docházívalo k němu obyčejně při poradě, jaké křestné jméno dítě ponese. Houževnatě obě babky hájívaly vlastní návrh. V nezbytí rozťat gordický uzel buď kmotrem, v mnohých případech i samým knězem.

„Kmotrička“ si pro malého pohánka ke křtu docházívala v rodný dům sama. Po náboženském úkonu zašli kmotři do hospody na „rozólkô“ a vrátivše se do chalupy i odevzdavše nového křesťana matce, byli pohostěni vínem, rosolkou a pečivem. Do vínku obdařili dítě obrázkem papírovým a stříbrným či zlatým penízem.

Nedělce donášívaly ženy z přízně krevní ctí i darem, pak na posilněnou v polévce lukšové s rozinkami našafraněné vařenou slepici, rohlíky i koláče do „neděl“, při čemž ovšem něčím na zub bývaly částovány. Před úvodem i kmotra se s vejslužkou dostavovala. Bývala rozmanitá podle majetnosti i hodnosti. Pečivo, maso, víno, rozólka. Po úvodě kmotrům štědřívala se protivejslužka, obyčejně u pekaře pečená s rozinkama obrovská štrycle. Do úvodu mylo se novorozeně ráno k deváté hodině na neckách v odvaru některé „voňavé zeliny“, potom již jen přes deň, ale ve vodě čisté, však vždycky vlažné.

Pokud trval kout, nemluvně nesmělo z něho na světlo jizby vyneseno býti. Až po úvodu, kdy se koutnice odstranila, dovolováno s ním jíti i mimo jizbu, ale kolik tu bylo opatrnických pravidel, kolik ohledů! Tak na př. nesmělo se dívati v zrcadlo; pod provaz s ním podlézati, trám přelézati, příkop přeskakovati, s ním tancovati, do hospody nebo v jiný cizí dům vstupovati, bývalo proň za škodlivé prohlašováno. Každý počin nemluvněte míval svůj význam, veškero s ním zaměstnání řízeno bývalo zděděnými zvyklostmi, aby se mu zabezpečilo řádné vyvinutí fysického těla.

Ani duše nezapomínáno. Kdykoliv kdo z rodiny přicházíval od sv. přijímání, dýchal mu třikrát „do hubičky“, aby brzy se „jazýček rozvázal“. Pohříchu nedbáno příslušných mezí. Na jedné straně krajní pečlivosť, na druhé krajní nedbalosť! Přese všechnu bedlivosť, opatrnosť matky za ochranu miláčka před čárami nebo kouzly, tato svou neuvědomělostí, odkoukanou pohodlností, bezmyšlénkovitým se opičením po jiných dítě, tělesně i duševně mrzačívala všelijakými i škodlivými odvary, míchanými do koupele, do pokrmů, do nápoje, jako: makoviny, durman, kořalku a j. Potom nepřiměřená potrava, nepořádně podávaná i nečistá, přivozovaly mnohé, najmě žaludeční choroby, jež děti v počtu decimovaly. Medle mohlo býti ještě hůře; nebylo-li, pak dlužno připočísti na vrub okolnosti, že matky své rozence samy, většinou hodně dlouho, vlastním prsem kojívaly, až v mnohých případech kojenec sám si k matčinu prsu přistavil „stoličku“. Že v takovém případě odstavení od prsu takového halamského pijana, který již stravu bral s ostatními ze společné misy, bylo mnohem snadnější, než u dítěte mladičkého, na cizí potravu

nezvyklého, kdo bude nesouhlasiti? Ale ani klacek pijan své privileje tak z lehka se nevzdával. Dlouho „břeščel". Matka na týden nesměla mu na oči, jinak nastávala recidiva. Vada bývala, že odstavení dálo se náhle a nepřihlíženo dosti rozumně k případným náhražkám.

Nejobyčejnějšími nemocemi dětskými se vyskytovaly: „Sókote" (úbytě), „milostník" (psotník), černý kašel, ohnipara, zapaření, srnci, červičci, hlísty a j. Panovalo přesvědčení, že dítě musí se vykřičeti, aby bylo sličným. Po příčině, proč křičelo, kdo se ptal? Zda-li z bolesti, hladu, nepohodlí, žízně, ze zvyku ubože řvalo, ať řvalo: bude sličné! Vyřvávalo si obyčejně vypouklý pupíček, veliké břicho i nadutý krk. A kterak choroby kožní subtilná tílka znešvařovaly! Ohnipara v očích, na hlavě, na bradě, kolem úst, kde záhyby, tam zapařenina, než volati lékaře? To — to! Porodní bába, matka, babky, tetky věděly receptů, každá osvědčené své. Všechny-li se svou vědou nepostačovaly, zavolána tetka zázračná. Ta-li si nevěděla rady, umřelo-li dítě přece, hnedle se za Boha skrývala: „Enô — Bůh chtěl z něho měť andělíčka." Orakul všechny uspokojil. Smyl vinu z vinných a složil na Pána Boha, že tak chtěl. Dobrá bývala jim boží vůle. Felčarkám nekazila řemeslo — nekalé. Měla-li rodina v nebi andělíčka, aby jemu nezpůsobili zármutek, do Jana Křtitele lesních i polních plodů, na př. jahod, borůvek, malin, třešní, matka s otcem nepožívali. Trápívalo-li se robě dlouho k smrti, křeče „pakostník" či „milostník" jím lomcovaly, rozžata hromnička a matka je zaobalovala do zdavkového vlastního roucha. Nedělka mrtvé své robátko po šest neděl vlastním prsem kojila. Nekřtěňátka bydliia hned vedle nebe, stánek klidný, než tvář boží nevídají. Na proti stanu nekřtěňátek mají své bydlení duše popravených zlosynů též v klidu, ale boží tváře taktéž nevídají. Samovrazi žijí v pekle a při vědomí jich viny pekelný červ svědomí užírá jim srdce, jehož však neubývá. Pohřbívali je za noci tajně na křižovátkách, nejobyčejněji na pohraničním místě.

O chudinu se stanoviska kteréhokoliv nic nebývalo po dědinách postaráno, rozumí se ani ve zdravotnictví. Tělesná námaha, za ni nedostatečná náhrada ve stravě, nedostatek lékařů, zdravotních zařízení v žádné případnosti vyvolávaly v chalupách časté i různé choroby, jež stále a stále na zdraví lidu hlodávaly a činívaly je v jich opuštěnosti i špíně notoricky bídnými pelechy, tak zvané kutě, jimž pořádní lidé na sto honů se vyhýbali.

Nejobyčejnější z chorob bývala „psina" (zimnice); bývala studená, horká nebo konečně střídavá. Kráčel-li člověk na jaře vesnicí, mohl bezpečně spočítati její oběti, na slunci, když se vyhřívaly, očima svítily a zuby cvakaly. Po psině přicházely na řadu nemoci rheumatické, pak plicní. Dna, hostec, asthma, podagra, tuberkulosa, nemoce kožní, krtičnatosť, kostižer, rakovina, osleplosť, zkřiveniny páteře i okončin, poruchy orgánů smyslových, zkomoleniny polámaných údů a m. j. chorob bývalo vždy po celý rok po chalupách roztroušeno bohatě.

Mívali i hojili choroby domácími prostředky, jenom vody se štítili. O koupelích vlažných v domácnostech nevěděli, mimo u dětí; starší jich neužívali, ač každá z žen bývala živým herbářem bylin léčivých, jichž odvarem v koupeli tak mnohé z chorob mohly býti zmír-

něny, ne-li vyléčeny, a každá mívala sušených vždy na zimu plné zásoby. Každou z bylin jmenovaly podle nemoci, jež hojily, na př.: Pcháč hojíval píchání v těle, průtrž hojíval „přetržník“, záduchu „zádôšník“. Srdečníkem krotívali rozbouřené srdce, krvavníkem stavovali krev. „Nátkovicó“ zaháněli nátchu, devaterníkem tolikéž nemocí „žalódkových“. Plicníkem spravovali pošramocené plíce, jaterníkem játra, bolehlavem hlavu.

Jinak myším ocáskem léčili bolení v krku, balšónkem hlísty, horským jetelem čemeru. Šalvějí utišovali štípání ve střevách, čekankou „křeč“, sviňveškou hmyz v hlavě i v šatech potírali. Zlatolýčím zaháněli „zlátenici“, olšovým čerstvým listím lapali blechy. Mlíčem i psím jazýčkem hojívali řezy nožem, větší i hlubší rány sečné mastí černého kořene se sádlem. Pocení vymáhali květem chebzovým, lipovým, průjem kozičkami, zástavu sušenými kadlátkami. Pro psinu měli souhrn sto a jeden receptů, a každá na vyhojení žádala ten pravý. Vypočítati ono pravé číslo, i použití toho receptu, psina kapitulovala. Ale pánečku! Dopočítati se onoho čísla? Moudrosť vždy vázla. Bodejť by ne!

Koupelí neužívali, ale vykoupati se o velký pátek ve vodě běhuté, nebo o tři králích ve vodě studniční, jim bylo zázračným vyléčením. Mnozí k tomu radívali, sami však sotva zázraku využitkovali. Lačnou slinou shánívali lišej, vlčí mlhu, sladkou smetanou neb pěnou z nadojeného mléka osypaniny, rosou ječmené zrno, kůrkou chleba srnce u dětí. Opařeniny konejšívali kyselým zelím nebo postrouhaným zemákem; osutiny zasypávali červotočem nebo pšeničnými otrubami; podebraniny otvírali uvařeným semínkem lněným nebo lýkem lipovým. Odvětví domácí léčby je nevyčerpatelná studnice a možno o něm se vysloviti: léčiti vše vším. Hledávali — až našli. Bývala často cesta dlouhá a mnozí se její konce nedočkali. Vymoženosť přešla tradici na potomstvo a byla mu pomůckou jedinou, proto užitečnou.

U bezzemků obhajba života nebývala ni snadná, naopak dosti krušná. Pokud byla práce polní, nebývalo nouze. I první měsíce zimní jakž takž v chalupě při skrovném výdělku, kdy ještě truhle plna bývala váře, mouky, jáma „jablek“ (zemčat) se žilo. Až zásoby vyšly, tu výdělek z přádla pravidelně nestačoval na všechny potřeby, i dostavoval se nedostatek a s ním nouze s hladem, z něhož bývalo vysvobození, až opět přikvapivší jaro poskytlo lidem výdělků a později les svých plodů. Sv. Jan přinesl jahod džbán, sv. Pavel s Petrem prosmejčili les větrem. Až v srdce prohřátá stráň na pasece zarděla se zralými jahodami, v temni jedlí i sosen pyšní se hřib, zhouštiny vykukuje janek, v mechu zlatí se kuřátka, v březině šedá se kozárek, na pařezu klátí se vonná vopěnka, v úžlabí mezi dvěma buky krčí se vzácný „koterêch“ atd. Chudina má nyní v lese svůj lahůdkový stůl. Co se doma nespotřebuje, přináší se do trhu, roznáší po dědině i v okolí. Do žní nouze odstavena, neboť po jahodách dojde na borůvky, maliny, ostružiny; venku na poli, zahradě, dozrály třešně, hamrlata s višněmi. Houby rostou do Václava. Chudá chalupa se raduje: má vyhráno. Žně se přibližují, neboť svatý Prokop již kořen nakop, slunce posílá tepla znoj, zrní se nalévá i k zrání přibarvuje. Hospodář stodolu větrá, humno pěchuje, sýpku zametá, po-

slední zásobu obilí do mlýna zaváží. Dostavila se sv. Markyta a vyvedla žence do žita.

Po nivách je rozlitá zlatá žluť a lány zasvítily bílými košilemi, naškrobenými rukávci, červenými šátky lipskými a slaměnými klobouky v dlouhých řadách mužských i ženských ženců na příč lánu od meze k mezi zastoupených a řadou ku předu na zastoupení „koze" se posouvajících. Na pravém křídle u meze vévodí starší (jsou-li dva) pacholek, na levém starší děvečka. Počali o páté hodině ranní, srpy srkají, hrsti šustí, jadrný hovor se ozývá. K sedmé pod stínem stromu na mezi posnídali: syrovátečnou s nadrobeným plackem; na zakousnutí poděleni krajícem chleba s domácím tvarůžkem. Po snídaní v hovor mísil se veselý zpěv, nezbytné škádlení a smích. Každá řada ženců mívala mezi sebou několik žen zpěvaček, jež mívaly v zásobě stero pěsniček, jimž „huba" nezasíchala. Neřečňovaly-li, tož zpívaly; nezpívaly-li, tož škádlivaly jiné. Při hovoru, smíchu, škádlení, zpěvu práce šla před se, neboť bývávalo zvykem, aby řada ženců stála v přímé „linii". Spozďoval-li se kterýs nešika, míval od sousedů očistec, v řadě huronský smích. „Fortelný ženec obyčejně využitkovával daných poměrů na úkor méně „fortelných" ve svůj prospěch. Tito žáli, chtějíce státi v řadě jako blázni, a onen pracoval ležérně druhé předháněv a za sebou k radosti hospodáře popoháněl. Podobným žencům předákům spíláváno „pocmrdačů", těm, kteří pozadu zůstávali, „motovidla" přezdíváno.

Obědvali zasmaženou polévku, po ní pšeničnou perníkem, potom suchým tvarohem posypanou, máslem omaštěnou vařenou krupici, pečenou kaši se třešněmi; hrách s kroupami; ječmenou pečenou krupici se sušenými kadlátkami; prosnou hnětku posypanou postrouhaným tvrdým tvarůžkem; šlejšky ječmené polité jíškou krédlichovou. Po obědě každý žnec obdařen býval vdolkem, tvarohem naditým, třešněmi proloženým, perníkem posypaným. K svačině chléb se sýrem, k večeři ssedlé mléko s nadrobeným chlebem.

O žních dědina bývala ticha, návsí prázdno. Skora z rána, nebo pozdě na večer ozýval se ze dvoru drnčicí zvuk „klep — klep — klep!" To klepala se ostří srpů; mezi dnem byli lidé na poli; mládež ponášela za ženci jídlo i vodu, jiná se potulovala lesem za plodinami nebo se spínala po stromech za třešněmi maminkám do pečiva. Tyto mívaly žňovou dobu na výsosť úkolu s vařením i pečením pro žence; z domu ani na pole se nedostaly. Nebylo ani třeba. Starosť o úrodu zastával hospodář. Požaté obilí se vázalo obyčejně, když slunko se počalo k hoře kloniti, kdy se již nedrtilo, z klasů nesypalo. Často při nepříznivé nepohodě i měsíčným večerem den nastavován. Jako když na zastoupené koze první dvě hrsti kladly se křižmo pokládkem tolikéž první uvázané dva snopy položené křížem na dobrý počinek. Vobřísla poponášely odrostlejší děti či nejmladší čeledín, pohůnek prostíral na záhon. Na vobříslo první náručí kládl někdo ze zkušených, aby snop měl náležité řéty.

Vázání snopu do vobřísla dělo se vroublem na suk o jednom či dvou kolách a přináleželo k právům pacholkovým, nebyl-li jinde, na př. při svážení zaměstnán. V tom případě jej zastával někdo ze starších ženců. Kdo dle zděděného zvyku míval nárok na privilej jakoukoliv,

na přednosť neb spůsob úkonů, býval na svou hodnosť velmi žárlivým; nedovolil, aby neoprávněnec jej zastával i bránil svoje právo vždy energicky. Mandelování příslušelo jenom hospodáři; byl-li jinde zaměstnán, zastával ho ten, koho k výkonu sám určil.

Svážené obilí kladlo se do stodoly ve vrstvy a ječmen se vodou ve vrstvách kropíval, aby zjadrněl. Svážela-li se pšenice, kladena na vůz plachta, aby se zrní na zem nesypalo. Vůbec úzkostlivě dbáno toho, pečováno o to, aby co nejméně zrní se vytrolilo. Celý rok čekali v naději na zrnko a dočkavše se ho, opatrovali jako ztato. Vším právem. Vroucně vymodlené, potem vykoupené, blahé dny se dostavily, po dlouhých dnech strádání rozlilo se boží požehnání, ruka boží štědře se otevřela pro všechny od boháče do chuďasa, kterak si božího chlebíčka nevšímati! Chléb náš vezdejší dej nám dnes! Ruka boží dala v hojnosti chleba, proto zacházelo se s ním s největší uctivostí ať ve smyslu slova původním, ať ve smyslu přenešeném. Každá částť, i ten nejmenší ždibeček, nepatrný drobeček, zrnko, hrášek neponechán nepovšimnut, uviděn-li na zemi. Smeten, zvednut, pocelován, požit, ptáčkům, rybám, rozsypán po poli neb do vody, brablenečkům do kopek za dobrým pomyslem vysvoboditi dušičku z očistce.

Pecen chleba býval po celý rok jen u sedláků k vidění a v dobách nepohody, v roce drahoty, snědý jak potáč, modrý jak zástěra, hořký jak polének, trpký jak osladec, sypký jak písek, zákalcovitý jak vepřovice, nevykysaný s chodníčkem, spadený jako brousek, nesytý, hladný, nesporý pekařský dle toho, přimíchána-li k režné mouka ječmenná, ovesná, hrachová, viková, bobová, postrouhané zemáky, tuřin, nebo konečně otruby, mouka porostlá, zatuchlá, anebo bylo-li obilí znečistěno ovsahou, námelem, vičkou, koukolí, svízelem, hráchorem a j. plevelí. Ležíval na stole přikryt bílou šatkou a příchozím k ukrojení podáván úctou, jíž nepřijati znamenalo nejapnosť, netaktnosť, mnohdy i urážku. Nedospělým v chalupě zakázáno bývalo z pecnu si krájeti; čekati jim bývalo vyprošené skyvy z rukou odrostlých. Skrývati chléb pod zámek nebývalo obyčejem; kde se tak stávalo přece, tam chléb s životem bývaly nahořklým kořením. V ohledu kouzelném nejen sám chléb, nýbrž i voda, v níž byl omýván, jakož i všechno náčiní i nářadí s nástroji, pomoci jichž byl vyráběn, mívaly hluboký význam i důležitosť, anoť, než byl vyroben, sedmkráte křížem býval žehnán, když se vlažil nátěstek, při mísení kvasu, těsta, když vyválený kladl se na slaměnku, když se dával do pece, poslední pecen do pece dávaný, když se vodou oplachoval upečený.

Dnes arci z mladých lidí situaci do let asi šedesátých sotva pochopí, dnes, kdy chléb i nejchudšímu nebývá potravou vzácnou, za první, že drahá léta následkem nedostatku se nepřiházejí, chléb poměrně k výdělkům snadnějším snadněji se zaopatřuje, kdo z vlastní zkušenosti takový drahý rok nebyl prodělal a za druhé při dnešním racionelním polním hospodářství, potom při snadnějším nabývání pozemků kupem, třeba i pronájmem není tolik bezzemců, jako za oněch časů, z nichž upomínky tyto datuji.

V osadě býval vždy nedostatek bytů. Rolník, neměl-li vlastního výměnkáře, brával do výměny podruha, ale jen jednoho. Podobně se

mívalo v domcích a brávali podruzi, kolik se jich vůbec v domku směstnati mohlo, aby hospodář z domku jen hodně nájemného bral. Často jízbička jako dlaň a několik jich se společnou síní, také ohništěm, v pravém smyslu slova brloh, s malým okénečkem s vyhlídkou někam na zastrčený kout, bez vzduchu, bez slunce, hostila vícečlennou rodinu a tato bývala ráda, že vůbec dostala se pod suchý krov.

Nebývalo pranic zvláštního, když nemohouce mnoho z ubohých rodin ani v obecní pazderni nebo pastušce pro přeplněnosť nalézti přístřeší, že si za dědinou někde ve vysokém svahu motykou s rýčem vykroužili v zemi své bydliště, kdež zimu přežili, tam si vařívali, tam spávali, zkrátka po celý rok bydleli. Nikdo se o jich zdravotní poměry nestaral; obec mlčela, a „zemňaci“, jak je sama veska titulovala, byli rovněž spokojeni se svým podzemním brlohem, vždyť v něm byli pány, „podroství“ neplatili a často takový podzemní palác byl vzdušnější, než díra v některé polozapadlé kuti, z níž se platilo nájemné.*)

Nemožno schváliti, kdy v letech prvé a druhé desítky (1800—1820) odpomáhalo se nedostatku bytovému namnoze tím, že sedláci pro své děti na půdě rustikální domky stavívali. Z té doby po většině datují se naše, dříve prostorná, nyní středem návsi zastavená, znešvářená návsí plná uliček i zákoutí, obyčejně ne příliš čistých, temných, nezdravých.

Bydlili-li v některé české dědině i Němci, obyčejně taková německá rodina žila pro sebe v kruhu více méně uzavřeném, neboť obcovací jazyk český, jemuž se velmi namáhavě, někdy i z nechutí přiučovali, je omezoval vždy až na nejnutnější věci nezbytné ve společenském spolubytí. Obyčejně mluviti správně česky starší lidé nikdy se ani nenaučili, do smrti je „Němec pácával po hubě“. Přivdala-li se Němkyně do české, vlastně do „moravské“ tehdejší chalupy, zavládla v rodině řeč německá tím spůsobem, že matka s manželem i dětmi obcovala po německu, otec i děti s ní po česku. Vespolek si rozuměli, čeho v záležitostech rodinných potřebovali, utrakvismem se dohodli a žili svorně i v lásce bez národnostní předpojatosti, neboť na české straně národní uvědomění ještě spalo, a tak furor teutonicus nemíval příčiny na zkracování „své državy“ žalovati ani o ni se obávati, třenice národnostní rozdmychovati. Čeští „Moravci“ klaněli se cizácké němčině samospasitelné jako židé zlatému teleti, Čech z království býval jim typem „mazanosti a prolhanosti“. Říkali o něm, že je „ztatý pán“ i majitelem nepěkných ctností. Jeho duševní obzor, jeho intellekt, z něho vypučivší jadrný úsudek, pepřený vtip duševní impotenci sice náramně imponovaly, pohříchu kořen „Moravci“ ve všem špatném, jen v nepochopené vyvýšené duševní úrovni nevyhledávali.

Mimo kněze a učitele chalupa jiných intelligentních osob nepoznala. Studentů na vsi bývalo po skrovnu. Nákladná studia ve vzdálených městech nedovolovala prostředně zámožné rodině dávati syny do škol. K tomu tito ve studiích odkojeni němčinou prostému lidu se

*) Ještě dnešní dobou přijdeme v osadách na takové podzemní brlohy. Jeden ještě před krátkou dobou byl obýván ve Třeštině u Mohelnice. Zda-li ještě je dnešního dne v activitě, — nevím. Nebylo by s neprospěchem moci seznati, zda-li ještě takových bytů stává.

vyhýbali, zaň se styděli, rodem ze zámožných domů studiemi stali se hrdopýšky, po dědině s cilindrem na hlavě paradovavše, sourodáků si nevšímali, jimi pohrdali.

Na počátku století minulého poskrovnu bývalo osob čísti umějvších. Když nadešel rok 1848, věci se změnily; až na malé procento analfabetů z mužů každý uměl již trivium, z ženských většina číst, menšina také ajmolanc a se podepsati.

V ohledu náboženském panoval katolicismus a v některých městech i židé měli své modlitebny. Na ves se žid usaditi nesměl; ve městech směl bydleti v ulicích roztaženým drátem vyznačených i obmezených.

Mezi katolíky bývaly k rozpoznání tři stupně: za 1. duše zanícené, 2. obyčejné, 3. vlažné. Prvých bývalo spoře. Nacházeli se v chalupách, kde mívali svaté knihy na „čtení". Obyčejoví katolíci, tak zvaní bigotní, přijavše dědictvím i náboženství jako obyčej starý, za potřebný všeobecně uznaný, poněvadž k spasení nevyhnutelný, chodili v něm jako ve zděděném plášti, poněvadž choditi v něm bývalo obyčejno a nechoditi neobyčejno. Ku vlažným patřívali, kdo znali větší kus země nad vlastní záhumení, jako vysloužilí vojáci, řemeslníci, hausírníci, formani a jiní. Každoročně po době velkonoční určována farním úřadem neděle, kdy se vybírali zpovědní cedulky v místnostech u rychtáře odpoledne po požehnání*). Pro poslední „světáky" chvíle kritická, poněvadž nemohše se kvitancí na pokání vykázati, podrobováni bývali pokořujícím domluvám i ponižujícím pokarům před veřejností.

Ve vespolném obcování rozrůzněna bývala dědina na větší, menší kruhy zájmové, jež opět mívaly svůj zdroj v různých stupních pokrevenství. Hesla na osadě běžná: „Sme přízeň — náš rod — naše přízeň — přendem spolô do přízně — sme jedna kriv — eno, je z našé krve, mosime se ho zastat atd." mívala v pravém slova smyslu platnosť dokonalou. I ve čtvrtém koleně jako „vlasníci" sebe co pokrevenci nezapomínali, vždy platívalo mezi nimi: „Všichni za jednoho — jeden za všechny", a v pádnosť přicházelo, strhla-li se vada nebo rvačka. Okamžitě přízeň seskupivši se utvořila nepřátelské tábory, jež na sebe dorážely. Láska k přízni již dětem suggescí bývala vštěpována a tak se celý rod otců, strýců, ujců, bratranců, vlastníků, dědů, babek, matek, tetek, újček, sester, sestřenic, vlastnic, vnuků, vnuček, zeťů, testí, švakrů, švakrovic cítili za jednu rodinu. Vědomí, kotvící ve společném původu praotce jako páska všechny vespol spojovalo a celek oproti ostatním lidem mimo krevní kruh posilovalo. Z této příčiny se nerada děvčata do jiné dědiny provdávala. Byvše vyhozeny z vlastního v cizí krevní kruh zájmový, cítívaly se opuštěnými do té doby, až stavše se matkami novou krevní páskou k novému kruhu pevněji připoutány byly. Odvolán-li kdo smrtí ze slzavého údolí, jeho pohřbu súčastnil se každý pokrevenec do jednoho. Chuďas-li almužny prosil, vždy u dveří pokrevence před „cizím" býval vyslyšen. Humannosť v kruhu krevním vždy bývala živá a zakořeněno bývalo přesvědčení, že krev krve nesmí opouštěti. Pohříchu humanita za obvod spřízněného kruhu obyčejně se nedostala, pro kruhový partikularism zapomínáno na cizí kruhy i na

*) Ještě v roce 1854 a snad naposledy.

jich celek, osadu. Tato, co morální osoba spoléhavši se, že jednotlivě spřátelené skupiny o vše potřebné mezi sebou se postarají, aneb již postaraly, domnívala se, že jí „do věci nic není“, a nechávala vše Pánu Bohu na starost. Dle toho také v obci vše bylo uspořádáno a dle toho vypadalo, přicházelo, anebo došlo-li z kraje k nějakým popudům, na př. živelním pohromám.

Přikvačila-li do obce náhle nakažlivá nemoc, nebývalo na její zdolání ani toho nejprimitivnějšího přichystáno. Tak v letech třicátých, později v roce 1853—1854, konečně roku 1866 zabrousila v osady cholera. V prvých dvou případech způsobila vždy mezi obyvateli paniku k nepopsání. O případech onemocnění v domě ostatní zdraví ze strachu stávali se nepříčetnými, bezvolnými, neschopnými tvory bez jakékoliv iniciativy, bez energie. Chalupa o chalupu, jizba o jizbu se nestarali, páska pospolitosti i pokrevenství se úplně uvolnila, jen rodina v nejužším slova smyslu se pohromadě udrževši v neštěstí ve spol se udržovala. Vymřela-li až na posledního, o něho se již nikdo jiný nestaral: ubohý bez pomoci také zašel, nedostali-li se k němu náhodou „kronkfotři“, po čas epidemie od obce zvoleni členové zdravotní policie, kdo se dobrovolně byl přihlásil. Bývali to muži otrlí, kurážní, „stará vojna“, jak se říkalo, pití kořalky oddaní, v jednání s nemocnými hrubí, s mrtvými cyničtí, jimž na životě a obci na nich nic nezáleželo. Tito bývali výkonným zdravotním orgánem a tak správně své povinnosti vykonávali, že cholerou nemocní lidé při jich příchodu ze strachu umírali.

První případ cholerový působil jako puma: celá obec zdřevěněla. Rozum se zkalil, nastupovala bezhlavosť, vládla nesmyslná anarchie, jíž osamocený rychtář bez lékaře čeliti nedovedl, jako ostatní i on chodil zmámen jak „bloudná dôše“, nevěda si rady ni pomoci. Z počátku nařizoval všeobecné „modlení“, pouti k sv. Hrochu a j. Nemoc-li postupovala, upouštělo se od modlení i poutí, (nikdo z domu prostě nevycházel) a konečně, když epidemie zuřila, zakázáno i zvonění i vyzvánění hran. Živých osob obyčejně zmocnila se apatyje, konečně černá životní resignace. „Kronkfotři“ obcházevše chalupy, mrtvoly na vůz v jednoduchých rakvích skládavše, na hřbitov vozili a zahrabávali i desinfekci prováděli, slámu z postelí po mrtvých za humny zapalovavše, všeho v domě, co nákazu de facto šířilo si nevšímali.

V letech třicátých, kdy cholera poprve se byla objevila na Moravě, nastupovala v obcích úplná ztřeštěnosť a nejistota. O vymřelý dům se nikdo nestaral až na dareby, jimž býval kořistí vítanou veškeren movitý majetek. V roce 1853—4 epidemie již nebyla novou a našla proti sobě sorganisovanou státní policii, četnictvo. Vymřelé domy označovány černým křížem, majetek chráněn. Obyvatelstvo bývalo k čistotě nabádáno, o potravě a nápojích poučováno, ba i jakýs universální lék byl odporučován, voda každá, pohříchu, píti přísně zakazována. Nic toho nedbáno, když ubozí nemocní průjmem a vrhnutím vodu z těla vydavši po ní práhli, o ni prosili, po ní úpěnlivě volali. Dík vědě po čtrnácti letech, kdy po třetí cholera se dostavila, (1866) nebylo již bývalých hrůz ani tolik úmrtí, ni útrap, ni žízně, ni strádání v našich chalupách.

Panská robota převalivši se přes hřeben z osmnáctého ve věk devatenáctý již prosta byla své bývalé ostrosti a ždibec po ždibci se stále z ní udrobovalo. Poslední zbyteček březnový van na dobro rozfoukal i odstranil rolníku hráz, jež svobodnému rozmachu přece jen překážela, následkem čehož nemoha do výše vzlétnouti a odtud nabyti světového rozhledu, nalokati se svěžího vzduchu, na svých pozemcích dle zakořeněného odkoukaného zvyku spůsobem zastarým více méně špatně hospodařil.

Celodenní pastvou po půl roku nastřádal málo hnojiva, nedostatek tento vedl k úhoření, dále k nedostatku píce, k planým rolím, k malému užitku z nich i nepatrnému od domácího zvířectva. Bídě odpovídalo náčiní, stroje i postroje hospodářské, jim opět nedokonalá povrchní práce jak ve vzdělání půdy, tak i opatrování, zpeněžování různých plodin. Ceny na trhu plodinovém bývaly neustáleny, závisevše od zdaru nebo pochyby té které krajiny následkem nedostatečné komunikace, anoť odpory zavčas nemohly býti vyrovnávány. Proto ani si hospodář nemohl sdělati nějaký rozpočet v příjmech i vydáních, poněvadž příští ceny plodin tapávaly ve tmách. Rok neúrody míval v zápětí drahotu plodin a jelikož poměrně k zvýšeným cenám výdělky zůstávaly tytéž, mezi chudinou nedostatek, hlad; naopak rok úrodný opět stlačil cenu plodin, tak že hospodář nemohl svá nejnutnější vydání dostatečně krýti. Kolísavá nejistota působyla zhoubně na celkový veřejný život, seslabovavši energii jedinců i nutivši je honiti se za ukojením tělesných chtíčů, každý duševní vzlet, dobrou ideu hned v zárodku ničila, rušila.

Když doba obrození nadcházela, nový ruch, svěží vánek v chalupu zafoukal, po hříchu tato na ostrou vůni a svěžesť nebyla dostatečně připravena, aby svěží dech ihned plesnivým plícím starých předsudků byl mohl rázem odpomoci, nové ptáče ze skořápky zdárně vyklubati. Moderní vymoženosti jen znenáhla se ujímaly, nebylo pro ně porozumění, neboť nedostávalo se ohníčku hřejícímu paliva, zde nejnutnějšího vzdělání, ani snadno přístupných, lehce dosažitelných vzdělávacích prostředků. Nebývalo v chalupě ani časopisů, tím méně každých jiných tiskopisů, pardon! až na jediný — — karty.

Ano, hře v karty vášnivě se holdovalo. Této duchamorné zábavě obětováno zdraví, čas, jmění, domácí mír; jí sta rodin zámožných přiváděno na mošnu žebráckou, a potoky slzí vyronily se pro tuto modlu čas zabíjejícího netvora.

Své peněžní úspory chalupy úzkostlivě tajily a na skrytá místa schovávaly. Ni věřitel, tím méně dlužník ani o svých půjčkách, případně dluzích světu se nesvěřovali. Poctivost bývala dokonalá, dané slovo se na puntík dodržovalo. Drsný život, krušná práce, kornatosť zkušeností, trpkosť v radosti, přihořklosť v sladkosti zkrušily duši člověka, vzbudivše v něm dva směry protichůdné, přepjaté opatrovnictví s lakomou spořivostí a lehkomyslnou jankovitosť s hazardností, jimž ve spůsobách různých loterií dáván kladný průchod, anať naděje nemohla býti dušena rozumnou rozvahou, aby byl rozeznal šalbu s klamem od drsné pravdy na základě vlastního dobrozdání. Ještě příliš lid vězel v tenatech dřívějších snů, snářů, planetářů, proroctví a jelikož mu po

dlouhou dobu nahražovaly v prose života kus života duševního, nerad i velmi jen zvolna se svými sny se loučíval. Jimi těšíval, zapomínal krutého svého losu, v neštěstí bájil o štěstí, ve štěstí vyzvídal neštěstí. Rostly-li komu rychle nehty, těšil se na dlouhý věk, komu kvetly, docházelo proň štěstí humnem. Kýchnul-li při vypravování, byloť věrnou pravdou to vypravování; kýchl-li však ráno na „lačné žalódek“ v neděli, trnul před příští jistou hanbou, v pondělí, těšil se na dar, v úterý, měl cestu před sebou, ve středu, čekala ho škoda, ve čtvrtek, čekati mu bylo hosta, v pátek, očekával milou osobu, v sobotu, věděl, že vroucné přání se nesplní. Měl-li stálé „ščukání“ ráno, vzpomínala naň smrť, odpoledne, pomlouval ho ledakdo, večer, vzpomněla si naň milá osoba. Svrbělo-li pravé oko, uviděl něco příjemného, levé-li, něco nepříjemného, obě-li, bude plakati; pravá-li dlaň, čekalo vydání, levá-li, chystal se příjem. Někomu-li znělo v uších dopoledne, dobrá, odpoledne-li, bude zlá novina. Měl-li kdo náklonnosť navštěvovati hospody, jedl jídla přesolená, i stal se popeluškou: nechtěl-li — a ba že nechtěl! — kdo býti vojákem, „šušnil“ se do posledka u jídla a pomalu, zdlouha zajídal. Na návštěvě nepovstával, aby spaní neodnášel, pravou nohou ráno vstával, touž z domu i v dům vkročoval. Nebylo pohybu, nebylo kroku, jejž by nebyl měl pronostikou, planetou změřený, směr vyměřený: byl v předsudcích loutkou, jež se pomocí drátu pohybovavši na divadle světa život ve svých ctnostech i vášních představovala.

Žně chýlí se ke konci, obilí sežaté je nakupeno po stodolách. Srdce i ledví sedlákovo otřese se vždy při vzpomínce na možný požár strachem. Ohni věnuje se pozornosť s opatrností velikou. Na hůře stála plná káď s vodou, tolikéž ve dvoře a u ní ruční stříkačka. Kouření po dvoře přísně zapovězeno a přestupek přísně trestán. Přes všechnu opatrnosť neštěstí se přihazívalo — po výtce z neopatrnosti při „škvaření“ másla či sádla, jež vylítlo vždy otevřeným nad ohniskem komínem na střechu.

Třešně zralé pominuly a černí ptáci, špačci paběrkují. V náhradu na sadě dozrály již hrušky ovesničky, moučky, jandůvky a jablka žňová, pinkosárky, na poli kopají již „jabka“ kloboucká, jak zlato žlutá, chuti výborné.

Když poslední snop obilný byl do stodole uložen, slavíval se „věnec“ (dožatá, dožínky, obžinky.) Žnečky s čeledí upletly veliký věnec z obilných klasů i různého kvítí, pověsily v síni ku stropu, hospodyně napekla koláčů, hospodář objednal vědro, dvě piva, a nyní se hodovalo, zpívalo a při harmonice juchalo, skákalo, tancovalo dotud, pokud v sudu bylo trochu moku; až nádoba byla prázdná, teprva se veselosť, někdy hodně pozdě, pomalu rozcházela. Obyčejně slaveny v sobotu a pro žence i chasu ten večer býval jako národním svátkem v jedné rodině, neboť hospodář s hospodyní tehdáž v ničem k snědku i k pití neskrblili a své žňové pracovníky dobře obmyslili.

I tak bych byl se svým líčením života v naší chalupě u konce. Co jsem napsal, zakusil jsem osobně sám a co padá v dobu, kdy jsem nemohl sám střehnouti, zvěděl jsem od rodičů, od babek i dědků i jiných starých lidí. Snešené i napsané, pohříchu, není věrný odlesk pravého života, nýbrž jen kostra, ano pouhá kostra. Vypsati plně všechen

duševní i tělesný život se všemi jeho různými stránkami, okolnostmi, život v jeho vlnění, ustavičném střídání, radování i strádání, se všemi náladami, vášněmi, k tomu zapotřebí by bylo daleko hlubších upomínek, rozsáhlejších studií, než mi byly na snadě tak, abych z nich byl mohl těžiti pro úplnosť dokonalou. Obral jsem si ze století ovšem čásť starší, tak asi do roku diplomového, (1860), neboť doba po tomto roce již je známější a potom již nese ráz více pokrokový, jenž starou plesnivinu již začal mořiti, spůsoby, náhledy dle moderních zásad tříditi, názory tříbiti, vzděláním nivelovati.

Minulé století význačno bylo zvláštními momenty, které samy, každý pro sebe, věrně vypsati, vyplnily by po knize. Na počátku století války francouzské. Po této době nová epidemie cholerová a konečně v roce 48. otřesy politické, kolik každá v chalupu přinesla novot, odnesla štěstí. Co tu bylo zažito, zkuseno, viděno, slyšeno, cítěno. Než ještě v duševní dílně lidové jedna událosť nebývala dopracována i propracována, v lidové kuchyni uvařena i zažita, již se byla dostavila jiná, nová, jež duší davu opět jako vítr rákosím hýbala. V jednom přes všechny nárazy z venku chalupa zůstala netknuta: názory o přírodě zůstaly tytéž, konservativní duch tentýž. Je-li dnes věc zlepšena dle potřeby, o tom mi mluviti nepřísluší. Mojím skromným míněním zůstane na vždy: „Ze starého „harabózi" podrž, co není, z nového, co nebude — — — „červotočivé". Prvější, máš-li oči k vidění, snadno provedeš, o druhém s duchem doby přemýšlej! „Quae nocent, — docent".*)

*) Co škodí, — učí.

I. L. ČERVINKA

Kdy zalidnili Slované Evropu střední?

Slované jsou částí arijského nebo indoevropského plemene a sice na počet mnohem větší než příbuzní jim Němci, Románi nebo Indové. Sídla jejich zabírají dnes větší čásť Evropy a sice od Uralu až ku břehům moře Baltického na severu, od jihu až k moři Černému, Aegejskému a Jaderskému, na západ pak pronikají hluboko do Alp až za prameny řeky Sávy, po Šumavu a Rudohoří, po Odru a Vislu. A tato sídla byla ještě před tisícem roků mnohem dále posunuta na západ, takže nejen celá rovina severoněmecká ozývala se hlaholem slovanským až na Volyn,

(*Pozn. red.*) O tom, kdy Slované naše země zabrali, vede se v poslední době učená hádka mezi professory naší university Drem Pičem a Drem Niederlem. Do sporu toho ozývá se nový hlas archaeologa moravského, jenž mnoho o tom zkoumal na domácích pohřebištích i ve sbírkách muzejních po Uhrách, Haliči a Německu. Poukazujíce na stručnou tuto jeho zprávu, připomínáme jen, že badalel náš kolébku nebo pravlasť Slovanů hledá od Dunaje Moravou na Odru, tedy asi v říši Velkomoravské. Vítáme s povděkem novou tuto myšlenku a doufáme, že ji ve svém větším díle o popelnicových polích šířeji rozvede a odůvodní, aby již jednou směšné „stěhování národů" odstraněno bylo z officielních dějin školních, jako bajka středověkých kronikářů.

Rujánu a až k ústí Labe, nýbrž až po Sálu za Smrčiny a hluboko do Bavor[1]) i do Švýcar[2]) zaléhaly državy Slovanstva.

Jak a kde Slované povstali, je dosud záhadou, na které si mnoho učenců lámalo hlavy, zrovna tak jako se nepodařilo vyložiti ani jejich původního jména.

Všeobecné pojmenování jejich Slované vyskytuje se v historii teprve u Ptolemaia (v II. stol. po Kr.) jako název kmene Svovenů (Σουοβηνοί) a teprve v VI. věku Jordanis a Prokopius výslovně mluví už o národu Sclaveni, Sclavi, Σκλαβηνοί. Název tento je původu nejasného, a vykládán byl od „slávy“ (Slované = slavní) až teprve Dobrovský vyložil jej ze „slova“, totiž Slované = mluvící a mezi sebou si rozumějící naproti „němcům“ = němým, kterým rozuměti nebylo. To byly by ovšem názvy původu domácího, sousední národové cizí měli však pro ně jiná jména, zrovna jako Slované pro Teutony a Germany název Němci nebo pro Gally Vlach. Tak zvali je Gallové a Němci od západu jménem Vendi, Venedi (u Němců podnes v užívání Winden, Wenden) a od těch dostalo se jméno to až k Římanům (Venedi) a Řekům (Οὐενέδαι). Šafařík se domníval, že se Slované nazývali mezi sebou Srby (u Prokopia Σπόροι), avšak tu u Prokopia jednalo se už jistě o určitý jejich kmen nějaký, zrovna jako staré Slověnín poukazuje na topický název, odvozený od nějakého názvu místního, dnes už ovšem neznámého.

A podobnou záhadou jest jejich pravlasť. Pokud mělo se za to, že Ariové přišli z Asijské pravlasti do Evropy, považováni Slované za nejmladší větev indoevropského kmene, která se nejpozději vybrala k západu za Germany, Gally, Italiky a Helleny. Soudili tak jazykozpytci, ačkoliv historikové na př. už ve století XVIII. bránili se stěhování národů vůbec (A. L. v. Schlözer, K. G. Anton, P. Katančić) a považovali Slovany za autochtony v Evropě jižní, a také kolébku Slovanstva na Dunaji potom hledali Surowiecki[3]), Šafařík[4]), Hilferding[5]), Pervolf[6]), Jireček[7]), Contzen[8]), Píč[9]), Boguslawski Ed.[10]) a mnozí jiní. These tato odůvodňována byla řadou slovanských názvů topografických v Podunají; jméno řeky Dunaje je společné všem Slovanům, i těm kteří u něho nikdy nesídleli; staré kroniky ruské a polské zachovaly

[1]) Dr. P. Reinecke, Statistik der slavischen Funde aus Süd- und Mitteldeutschland. (Corresp.-Blatt Deutsch. anthropol. Ges. 1901, čís. 3.) — Vierling, Die slavischen Ansiedelungen in Bayern. (Beiträge zur Anthrop. und Urgesch. Bayerns. Band XIV. und XVI.)

[2]) „Národní Listy“ 1906, čís. 318.

[3]) L. Surowiecki, Śledzenie poczatku narodów Słowiańskich (Warszawa 1824).

[4]) P. J. Šafařík, Slovanské starožitnosti. (Praha, 2. vyd. 1862—63.)

[5]) A. Hilferding, Drevn. period istorii Slavjan. (Vjesnik Evropi 1868.)

[6]) J. Pervolf, Slavjane, ich vzaimnija otnošenija i svazi. (Varšava 1886.)

[7]) K. Jireček, Geschichte der Bulgaren. (Prag 1876.)

[8]) L. Contzen, Die Wanderungen der Kelten. (Leipzig 1861.)

[9]) Dr. J. L. Píč, Die dacischen Slaven (Sitz-ber. k. böhm. Gesellsch. d. Wissensch. Phil.-hist.-philol. Klasse. Prag 1888.) — Archaeologický výzkum. (Praha 1893.)

[10]) E. Boguslawski, Historya Słowian. (Kraków 1888—99, tom. I. i II.) Methode und Hilfsmittel der Erforschung der vorhist. Zeit in der Vergangenheit der Slaven (Berlin 1902) — Einführung in die Geschichte der Slaven Jena 1904).

tradice, že Slované přišli ze staré Pannonie a Illyrie; nověji pak vyhledaly se i archaeologické doklady pro staroslovanské osídlení v Podunají. Odtud rozšířili se po Balkáně a do Alp, a z části pak byli ze svých prasídel vypuzeni návalem Keltův a Thrákův, ačkoliv jednotlivé zbytky jich v Podunají a v Illyrii mohly zůstat seděti.

Mezitím nabývalo vrchu učení, že kolébka všech Ariů vůbec mohla stávati jenom v Evropě, a zároveň ujímala se these, že Slované byli vlastně autochtony v nynějším Německu, sedíce tu odedávna mezi Vislou, Dunajem a Rýnem. Učení toto zastávali hlavně historikové a filologové nejvíce z důvodů etymologických, neboť nalézali v topografické a ethnologické nomenklatuře staré Germanie klassických spisovatelů nedobraného materiálu: Šembera[11], Brandl[12], Jelínek[13], Sasinek[14], Sedláček[15], Papáček[16], Kętrzyński[17], Slavík[18], Žunkovič[19] a mnozí jiní.

Tato škola slovanských autochtonistův pokládá starou Germanii především za pojem pouze geografický a nikoliv za celek ethnografický, tedy asi v tom smyslu jako značí na př. jméno Rakousko nebo Švýcary země s různojazyčným obyvatelstvem. Mluví-li se tedy o Germanii, jak případně vykládá E. Boguslawski, není třeba mysliti výlučně na Němce, nýbrž i na Slovany, neboť obyvatelstvo tamnější zváno „Germany" zrovna tak, jako rozumíme jménem Rakušan a Švýcar nejen Němce, nýbrž i ostatní národnosti, které v Rakousku a ve Švýcarech obývají. Ptolemaiův nebo Tacitův pojem Germanie přetrval však až do středověku a s ním přešla mnohá jména (Baemi, Brodentia, Kalisia, Korkonti, Rakati, Silingi a j. v.) v tom samotném tvaru i ve svém plném významu až do hlubokého středověku (Boemi, Brod, Kališ, Krkonoše, Rakousy, Slezané). Šafařík vykládal, že Slované názvy tyto mohli převzíti od původních obyvatel německých, když se do Germanie přistěhovali, a jiní hledí je zlehčiti poukazem, že se jména podobná dají etymologicky doložiti nejen se slovanštiny, nýbrž i z jazyků jiných, jako na př. Suevi pokládají učenci slovanští za Slávy, kdežto němečtí zase vidí v nich Schwaben (Wilser dokonce Švédy).

Přes to tedy, že mnohá z těchto děl „slovanské" školy obsahovala velmi cenné a duchaplné výklady vědecké, diskreditovala jiná z nich svou nekritičností veškerou práci a bádání v tomto směru, tak že škole

---

11) A. V. Šembera, Západní Slované v pravěku. (Ve Vídni 1868.)

12) V. Brandl, O Bojích hercynských a významu nejstarších českých pověstí. (Čas. Matice Mor. 1873.)

13) Bř. Jelínek, Ueber Schutz- und Wehrbauten aus der Vorgeschichtl. und aelteren geschichtl. Zeit. (Prag 1885.)

14) F. V. Sasinek, Záhady dějepisné. (Praha 1886.)

15) Fr. Sedláček, Ptolemaia zprávy o Čechách a zemích sousedních. (V Táboře 1880.)

16) Ph. C. P. Papáček, Keltové a Němci či Slované? (Praha 1902.)

17) Dr. W. Ketrzyński, O Słowianach mieszkajacych niekdyś miedzy Renem a Laba, Sala i czeska granica. (Kraków 1899). — Germania wielka i Sarmacya nadwiślańska według Kl. Ptolemeusza. (Kraków 1901.)

18) Dr. J. Slavík, Slované a Němci v staré době, zejména Cl. Ptolemaia Velká Germania. (Jindř. Hradec 1903.)

19) M. Žunkovič, Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt? (Kremsier 1906.)

protivné snadno bylo umlčeti je nebo učiniti dokonce směšnými. Druhou chybou byl na pracích těchto lpící vlastenecký chauvinismus, neboť vidělo se „nepříslušným na spisovatele slovanského svědčiti, že by národ Český byl 1000 let úpěl v otroctví neb nevolnictví cizích národů!“

Avšak chauvinismu toho není prosta ani škola protivná, jak ji založili mezi Němci Rössler[20]), Zeuss[21]) a Müllenhoff[22]) mezi Slovany Krek[23]), Jagić[24]), Pogodin[25]), Braun[26]), Brückner[27]), Miklosich[28]), Balzer[29]) atd., jako škola „historická“, která drží se přímo jenom historie a neuznává Slovanů tam, kde o nich historické prameny nemluví přímo, proto nepřipouští postupu Slovanů k západu před V. stol., totiž před odchodem Markomanů z Čech r. 451, a do Uher před V. stol. spojujíc příchod jejich s Avary, a dále k jihu na Balkán před VI. stol., jak jejich vpád zaznamenává Prokopius výslovně k r. 527.

Tak stojí naproti sobě obě školy historicko-filologické jsouce v poslední době podporovány také archaeology i anthropology, kteří se v záhadných otázkách těchto hlásí důrazně o slovo. Už Kalina z Jaethensteinu, zakladatel české archaeologie zastával přesvědčivě autochtonismus Slovanů v Evropě, Woldřich[30]) byl by nejraději vše připsal Slovanům už od palaeolithu, podobně Čermák, Jelínek, Havelka[31]), Wankel[32]), Szulc[33]) a Majewski[34]) s E. Boguslawskim dokazovali prvobytnost Slovanů v Evropě střední hlavně na základě popelnicových polí.

Přehlédneme-li území, na němž se tato popelnicová pole rozprostírají, vidíme, že nás vedou nepřetržitě državami západních Slovanů, totiž od Sály a Labe do Horní a Dolní Lužice, Braniborskem do Slezska a Poznaňska a Haliči daleko na východ, do Čech zasahují pouze do

---

[20]) K. Zeuss, Die Deutschen und ihre Nachbarstämme. (München 1837.)

[21]) K. Müllenhoff, Deutsche Alterthumskunde. (Berlin I—III. 1870—1892, IV. 1898.)

[22]) Rössler, Über den Zeitpunkt der slavischen Ansiedelung auf der unteren Donau. (Sitzber. Akademie d. Wissenschaften Wien 1873. Phil.-hist. Cl. Band 73.)

[23]) G. Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. 2. Aufl. (Graz 1887.)

[24]) V. Jagić, Ein Kapitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen. (Wien 1896.)

[25]) A. Pogodin, Iz istorii Slavjanskich peredviženij. (Petrohrad 1901.)

[26]) F. Braun, Raziskanija v oblasti gotoslavj. otnoščenij. I. (Petrohrad 1899.)

[27]) A. Brückner, Ursitze der Slaven und Deutschen. (Archiv für slavische Philologie 1900. Band XXII.)

[28]) F. Miklosich, Die slavischen Elemente in Rumänien. (Wien 1862.)

[29]) O. Balzer, Historya ustroju Austryi. (Lwów 1899.)

[30]) Dr. J. N. Woldřich, Živa 1891.

[31]) J. Havelka, Vlasť naše za pravěku slovanského. (Čas. muzejního spolku Olomuckého 1885.)

[32]) Dr. H. Wankel, Beitrag zur Geschichte der Slaven in Europa. (Olmütz 1885.)

[33]) K. Szulc, Über die Ureinwohner zwischen der Weichsel und der Elbe. (Wien 1889.)

[34]) E. Majewski na mnoha místech ve svém sborníku archaeol. „Swiatowit“ 1899—1906.

poříčí Labe a Ohře, Moravou však šíří se až za Dunaj a do severních slovenských Uher; tu pod Dunajem šíří se příbuzná skupina žárových hrobů z Vídeňského lesa Štyrskem až do Illyrie. Kultura jejich vyvíjela se všude jak v sedlištích a na hradištích, tak hlavně v pohřebištích už v čisté době bronzů a přetrvala dlouhé věky až do doby římského císařství. V okolnosti této shledávati dlužno důkaz, že lidstvo, žijící od doby bronzové v kultuře popelnicových polí během doby přejímalo a podléhalo vlivům sousedních kultur pouze jako modám ve výzdobě keramiky, vytváření zbraní a nástrojů, neměníc jinak valněji svých zvyklostí a tradic.

Proto přirozeno, že nemálo zajímavou zůstává jejich otázka národopisná, neboť vše, co o středoevropských popelnicových polích víme, svědčí určitě jen pro jeden a týž lid. A otázka ta byla by snadno rozřešena už pouhým zeměpisným rozložením této civilisace i kultury, poukazující svým rázem a inventářem na lid velmi četný, mírný, nebojovný, avšak hospodářský. A také v Německu považovala se taková pohřebiště všeobecně za zbytky lidu slovanského, i lid sám nazýval je „Wendenfriedhöfe", až Virchow[35]) teprve opíraje se o historii prohlásil je za hroby germánské — německé a naproti nim postavil hroby a sedliště s rázem hradištným za stopy osídlení slovanského, a jeho epigoni vesměs (Buschan, Behla, Jentsch, Schumann[36]) a j. v.) přísahali na slova mistra.

Vyskytly se sice také pokusy spojiti civilisaci tuto s Gally, kteří k nám tuto kulturu měli přinésti od severu, jak soudil L. Šnajdr[37]); Penka hledal v nich dokonce Hellény[38]) a Kossinna spojoval je s Thraky a vynalezl pro ně dokonce i nové jméno Karpodáků[39]). Pokusy tyto minuly se však veškeré pravděpodobnosti vůbec, hlavně z důvodů chronologických. A tak celý spor vede se o její příslušnosť německou nebo slovanskou, neboť proti archaeologické škole německé povstala archaeologická škola slovanská.

Slovanskou příslušnosť žárových hrobů hájili hlavně archaeologové čeští a sice hned ve dvou školách, předně škola prof. Dra J. L. Píče[40]),

[35]) R. Virchow, Zeitschr. f. Ethnol. 1872 str. 235.

[36]) Dr. G. Buschan, Germanen und Slaven, Eine archäol.-anthropol. Studie. (Münster 1890.) — Dr. R. Behla, Die Urnenfriedhöfe mit Thongefässen des Lausitzer Typus. (Luckau N.-L. 1882). — Dr. H. Jentsch, Die Thongefässe der Niederlausitzer Gräberfelder. (Niederlausitzer Mittheil. 1891.) — H. Schumann und A. Mieck, Das Gräberfeld bei Oderberg-Bralitz. (Prenzlau 1901.)

[37]) L. Šnajdr, Mittheil. der k. k. Central-Commission 1897 str. 7. — Pravěk 1904 str. 3

[38]) Prof. K. Penka, Zur Paläoethnologie Mittel- und Südeuropas. (Mittheil. Anthropol. Ges. Wien 1897 str. 48.)

[39]) Prof. Dr. G. Kossinna, Die indogermanische Frage archäologisch beantwortet. (Zeitschr. f. Ethnol. 1902.)

[40]) Srov. jeho hlavní díla: Archaeologický výzkum ve středních Čechách s předmluvou Bojové, Markomani a Češi. (V Praze 1893 a 1897.) — Starožitnosti země České. Díl I. Čechy předhistorické. Sv. 1. Úvod. Člověk diluvialný. Pokolení skrčených koster. (V Praze 1899.) — Sv. 2. Pokolení kamenných mohyl. (V Praze 1900.) — Díl II. Čechy na úsvitě dějin. Sv. 1. Kostrové hroby s kulturou marnskou čili laténskou a Bojové v Čechách. (V Praze 1902.) — Sv. 2. Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum. (V Praze 1903.) — Sv. 3. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů. (V Praze 1905). K tomu: Kdy přišli Čechové do Čech. („Národní Listy" 1906 čís. 41.)

ředitele musea král. Českého, se svým ústředím v museu, J. Hellich[41]), Sloupský[42]), a j. a škola prof. Dra L. Niederle[43]) soustřeďující se kolem university: K. Buchtela[44]), Dr. K. Prokop[45]), P. Socháň[46]) atd. Z moravských archaeologů súčastnili se při řešení této záhady K. J. Maška[47]), I. L. Červinka[48]) a j. v., z polských E. Majewski, E. Boguslawski atd. A tak celý tento spor přenesen na pole archaeologické.

Profesor Dr. J. L. Píč odhodlal se ku soustavnému bádání archaeologických poměrů v Čechách, neboť jenom tímto způsobem bylo možno rozřešiti otázku, co v české archaeologii přináleží Čechům a Slovanům, a v necelých 15 letech vykonal obrovskou práci výzkumnou po celé zemi a ve spolku se svými nadšenými archaeologickými přátely † ředitelem V. Požareckým, vrchním ředitelem J. Waňkem, lékárníkem J. Hellichem, statkářem A. Formánkem, ředitelem J. Felcmannem a V. Schmidtem v kratičké té době povznesli praehistorickou sbírku Musea král. Českého mezi nejznamenitější sbírky evropské. Národ zůstane mu navždy vděčným za bezpříkladnou jeho obětavosť a neúmornou práci s vyhledáváním a snášením bohatého materialu, který teprve v rukou jeho nabyl významu historických dokumentů, neboť prof. Píč prvý pokusil se naproti staršímu umělecko-průmyslovému dělení kultur prosaditi v archaeologii princip národopisný, který hlásá, že nálezy hrobové i sídelní jsou pozůstatkem lidu někdy v zemi osazeného, jak žil a kde žil. A v tom právě vrcholí jeho zásluha, že oživil „němý“ material kulturní tak, aby národové z dávnominulých dob sami dosvědčovali, jak tu různá pokolení zápasila o bohatou zemi, a jak se tu spolu střídala. Zkušenosti své uložil prof. Píč ve svém 7svazkovém díle „Starožitnosti země České“, které svým ohromným materialem zůstane jistě dlouho stěžejním dílem české praehistorické archaeologie, zvláště též neobyčejnou sečtělostí spisovatelovou v odborné literatuře a znalostí materialu nasbíranou hojnými studijními cestami po veškerých téměř museích evropských.

---

[41]) J. Hellich, Pravěk. (Poděbradsko, obraz minulosti i přítomnosti. Poděbrady 1906.)

[42]) J. Sloupský, Kdy osadili Slované západní krajiny. (Kroměříž 1895/6.)

[43]) Prof. Dr. L. Niederle: Lidstvo v době předhistorické. (V Praze 1893.) — O hlavních úlohách české archaeologie. (Český lid IV. 1894/5.) — Slovanské starožitnosti. Díl I. Původ a počátky národa Slovanského. (V Praze 1902, 1904.) — O původu Slovanů. (V Praze 1906.) — O počátcích dějin zemí Českých. (V Praze 1900.) — Příchod Čechů a archaeologie. (Český časopis historický XII. 1906.) — Das letzte Decennium der böhmischen Archäologie. (Čechische Revue I. 1907.)

[44]) K. Buchtela: Vorgeschichte Böhmens. (Beilage zum „Věstník Slovanských starožitností. III. V Praze 1899.) — Kultura Knovízská. (Pravěk 1903.) — Die Kultur der Lausitzer und Schlesischen Gräber in Böhmen. (Jahrbuch d. k. k. Zentralkommission in Wien 1906.)

[45]) Dr. K. Prokop: Praha v době předhistorické. (Časopis Přátel starož. Českých v Praze 1905.)

[46]) P. Socháň, Ottův slovník naučný sv. XXIII. (Slovensko. Praehistorie a archaeologie.)

[47]) K. J. Maška, Ottův slovník naučný sv. XVII. (Praehistorie moravská.) — Moravská čítanka. (Obrázky z pravěku Moravského.)

[48]) I. L. Červinka, Dějiny Moravy a praehistorická archaeologie. (V Kroměříži 1897.) — Morava za pravěku. (V Brně 1902.)

V jednotlivých svazcích svých „Starožitností země České“ probírá spisovatel nejprve sporé pozůstatky po člověku diluvialním, a pak obsáhlou dobu pokolení skrčených koster, které obsadilo severní a střední Čechy, ve 2. svazku vylíčena oblast s kulturou mohyl v jižní části země; to jsou „Čechy předhistorické“. „Čechy na úsvitě dějin“ osídleny byly gallskými Boji, jak svědčí nálezy v bohatých hrobech s kulturou marnskou a tènskou, pak jenom kratinkou dobu Markomany se střediskem na hradišti u Stradonic či historickém Marobudum, a rozsáhlým pokolením žárových hrobů v zemi východní a severní, a toto pokolení pokládá autor za prvotní Slovany a Čechy. V celku dospěl prof. Dr. Píč k těmto výsledkům:

Když diluviální lovci z Čech odešli, zůstala země dlouho pustá. Zatím šířila se po střední Evropě kultura a civilisace neolithická, ale do Čech nepronikà čistá. Nejstarší kultura v Čechách totiž spadá teprve do přechodu doby kamenné v doby kovů a přinesena byla tam ustupujícím lidstvem z Durýnska před nájezdem jiného národa od severu. Pokolení toto durýnské usadilo se ve středu země ještě s přežitky mladší doby kamenné mezi r. 1500—1200 před Kristem a vyvíjelo znenáhla pod vlivy kultur švýcarských jezerních staveb a italských terramar novou svéraznou kulturu t. zv. Únětickou, která spadá do starší doby bronzové. V zemi udrželo se až do mladší kultury hallštattské, která do Čech proniká z Frank a kulturu Únětickou takřka přetvořila úplně, jak lze souditi na příklad ze skupiny Bylanských hrobů.

Toto pokolení skrčených koster, někdy rozšířené po celé Evropě, jako lid usedlý a pracovitý nelze stotožňovati s Arii či Indoevropany, poněvadž zůstalo seděti v Čechách i jinde, když objevili se nové skupiny lidstva archaeologicky odstíněného, lidstva historicky arijského; všude bylo převrstveno a odnárodněno a pouze na obou svazích hor Pyrenejských zachoval se poslední jejich zbytek — Baskové.

Jižní Čechy zůstávaly dlouho neobydleny jako kraj hornatý a neproniknutelný prales, až v době bronzu počal se tam prodírati z Bavor lid, který sice nezanechal po sobě sedlišť ani jejich stop, za to však obdivuhodnou kulturu v četných hrobech mohylových. „Neznámý národ“ tento zůstával v zemi od doby bronzů až do III. století před Kristem, kdy zmizel; snad to mohli být Keltové, avšak nikoli Bojové, neboť ti usazeni byli jako lid panující v severní polovici země, jak svědčí hroby kostrové s kulturou marnskou a tènskou. Podle svědectví totožných kostrových hrobů italských Bojů u Bologně usedlých přišel národ tento do Čech krátce po r. 400 a vystěhoval se do Gallie zpět kolem roku 58, kde je Caesar usadil kolem Neversu a Mulinsu.

Markomané v Čechách pobyli jenom velmi krátce a jenom Hradiště u Stradonic tvoří v Čechách archaeologický ostrov poukazující na původ cizí, různorodý, tak že nic proti tomu se nestaví, hledati tu záhadné sídlo krále Marobuda, jeho vojenské družiny, jakož i kupců hlavně z nespokojené Gallie přišlých.

Zatím však osazuje od severu opět Čechy nový národ s ritem spalovacím t. zv. pokolení popelnicových polí — první Slované.

Dr. J. L. Píč zastává učení, že kolébku Ariův dlužno hledati v Asii. Odtud vytrhli do Evropy se znalostí bronzu a obřadem spalovacím a rozešli se po skupinách geograficky uzavřených. Skupina protoslovanská usadila se původně na středním Podunají, vyvinula svou kulturu samostatně dále, avšak ještě během doby bronzu přešla na Odru a tu v nižinách Lužických založila samobytnou kulturu t. zv. lužickou, charakterisovanou vyvinutým obřadem pohřebním se zvláštní pietou prováděným.

Linguistická palaeontologie zjistila, že Ariové rozešli se jako pastevci, sporno jest jenom, zdaž znali už kovy a počátky orby. Slované však, když se rozcházeli, jak vypátrali na základě srovnávacího jazykozpytu Vocel, Budilovič a Krek, byli už lidem usedlým, vedle chovu dobytka provozovali orbu, pěstovali stromy, znali kovy a nástroje z nich, úplnou výzbroj a t. p. Archaeologie však shledává, že Slovanům po rozdělení je společná pouze kultura t. zv. hradištná a pohanské spalování mrtvol. Stav této společné vzdělanosti určený na základě společného názvosloví nemůže být však starším než z doby císařství římského, nebo v době typu plátenického a slezského jsou stopy osídlení velice vzácné a ze starší doby lužického typu v Německu vůbec známy nejsou. Dlužno tedy předpokládati, že pokolení žárových hrobů lužického typu žilo ještě životem pastevců, v době slezského a platenického typu začíná se vyvíjeti osedlost, a za doby císařství římského stává se osedlost obecnou a kultura obecná vlivem provincií římských povznáší se ku stupni, jak jej předvádí společné názvosloví slovanské před rozdělením.

Do Čech vniklo pokolení popelnicových polí, kdy keramika lužická s prsovitými vypnulinami a žlábkováním byla už v úpadu, a sice dvojí cestou: po břehu Labe děčínskou branou a šířilo se poříčím až ku Praze, druhý proud pronikl do vých. Čech na Turnovsko a na Hradecko; sem rozlila se též mladší vlna, hroby slezského rázu, patrně průsmykem Náchodským ze Slezska. Lid s touto kulturou žárových hrobů lužických seděl v Čechách podle spon marnských nebo duchcovských (ve hrobech u Libochovan) v době někdy mezi r. 400—58 před K. zároveň s lidem žárových hrobů slezského typu a s nimi i lid kostrových hrobů bojských, někde blízko sebe jako na příklad u Nov. Bydžova a Měníka, u Dobré Vody blíž Hořic, aniž by se byli kulturně pomísili.

Vlivem podunajských krajin a kulturním proudem od Mohanu změnila se během času kultura žárových hrobů ještě před vniknutím provincialně římské kultury do Čech a změna ta nejlépe charakterisována pohřebištěm Plátenickým, která pronikají v této době až na Žatecko, což značí rozšíření území pokolení popelnicových polí. Rozšíření toto spojuje prof. dr. Píč s příchodem českého lidu na Podřípsko, neboť Čechova mohyla ve Ctiněvsi pod Řípem obsahovala střepy rázu plátenických nádob.

Doba císařství římského charakterisována jest dvojím skvostným pohřebištěm u Dobřichova, na Pičhoře z I.—II. století, na Třebické z III.—V. věku: hroby tohoto typu zastoupeny jsou od Hradce až po Žatec. Tyto žárové hroby nezanikly však koncem doby císařství řím-

ského, nýbrž trvají až do křesťanství, které zavádí pohřbívání nebožtíků v celých tělech po způsobu římském, zaměňuje se však kultura, hlavně keramika, a území se zase šíří. Keramika hradištná, jež zaměňuje římsko-provinciální, není původem svým slovanská, nýbrž dostává se do Čech z Norika a Rhaetie obloukem přes Německo z kostrových hrobů merovejských a dále proniká do Polabí.

Dá se tedy na území žárových hrobů stopovati vývin kultury původního společného stupně, arijského, až po stupeň společné vzdělanosti slovanské a dále až do časů historických. Za Vislou a na Dněpru souhlasí s ostatními Slovany teprve kultura hradištná a není tu ničeho, z čeho by se byla mohla tato kultura hradištná vyvinouti.

Pro Slovany podunajské svědčí jak paměť Nestorem zapsaná, tak i názvy z předřímské doby (Pathissus, Tierna, Pelso) a také popelnicová pole; a právě v době, kdy objevují se různé motivy kultury plátenické na severu, motivy tyto mizí na jihu, zaměněny jsouce tam novými hroby žárovými, které uvádějí se v souvislosť s vpádem gallských Tektosagů a Skordisků. Zdá se, že změna tato mohla by souviseti s nárazem Volochů (Volcae, Galové) na Slovany dunajské, jak jej zaznamenal Nestor. Pro kontinuitu slovanského lidu žárových hrobů v Podunají a Potisí svědčiti by mohlo též jméno medos a strava v době Attilově, jako doklad, že Slované v Podunají a Potisí zůstali seděti i přes dobu římskou.

Potud prof. dr. J. L. Píč.

Naproti tomu staví škola prof. Niederle veškeré své these s mnohem větší reservou a skepsí, neboť nepřikládá pořad ještě archaeologii jiné důležitosti leda jako nauce, která má předně vyšetřiti pouhý vývoj kultur. Považuje tedy za nejdůležitější zpracovati především stávající material a uzavírati z něho na pouhé archaeologické výsledky a teprve tam, kde ony vypovídají souhlasně s historií, spojovati archaeologii s dějinami. Kritický rozbor archaeologického materialu dává mluviti pravděpodobně pouze těmto thesím:

Nejstarší obyvatelstvo České žilo v severní polovici země po jistou dobu v kultuře čistě neolitické a sice charakterisovány jsou tu dvě období; starší keramikou s volutovými ornamenty, mladší keramikou zdobenou tečkovaně. Kovů známo ještě nebylo a také pohřbívání nebožtíků neprováděno rituelně a s pietou.

Během doby a čilými styky obchodními se severem i na jih přicházely cizí kulturní elementy, zvláště měděné výrobky, keramika a také náboženské pohřbívání. Křížením těchto cizorodých sfér kulturních vznikla kultura Únětická jako nejstarší domácí kultura čisté doby bronzové ve střední Evropě.

V době mladších bronzů objevují se v Čechách dva noví národové: od jihu vniklo do jižních Čech, potud neobydlených, lidstvo, které pohřbívalo v mohylách, přetrvalo tu dobu bronzů i mladší její vývin rázu hallštattského až do doby římské. Souvislosť této kultury mohylové se sousedním Bavorskem je tak zřejmá, že je nadevší pochybu, že se tu jedná o tentýž lid a národ, nejspíše keltických Bojův.

Od severu zase vnikalo poznenáhlu pokolení popelnicových polí a sice poříčím Labe od saských hranic a průsmykem u Náchoda ze

Slezska, kdež rozprostřelo se mnohem rychleji, neboť Čechy východní nebyly takřka ani obydleny tehdy. Zatím starobylé pokolení skrčkův v severních Čechách bylo do středu země a na západ vytlačováno, novými přistěhovalci převrstvováno a přenárodňováno a zároveň povstávala nová kultura „Knovízská“ jako směs rázu únětického a lužického. To dělo se na západu v zemi, na východě, kde nová kultura popelnicových polí zůstávala čistější, posílena byla novými přistěhovalci, kteří Náchodským průsmykem vnesli mladší vývin lužické kultury t. zv. slezskou kulturu. Z jihu pak přispívati počaly valně vlivy hallštattské kultury na proměnu slezského typu na východě v typ Plátenický a ve středu země na proměnu kultury knovízské v ráz Bylanský. Tehdy rozprostřely se pak obě tyto nové kultury po celých Čechách na severu a daleko k západu. Po rozvoji Bylanské kultury žilo lidstvo severočeské ve II.—IV. století po K. v kultuře římskoprovincialní v období Pičhory a Třebické u Dobřichova.

Zaznamenati dlužno ještě mladší invási hrobů kostrových s kulturou tènskou. Kultura tato spadá do středního a pozdního období tènského rázu, jak svědčí keramika na kruhu vypracovaná a s Pičhorskou příbuzná, emailované šperky, skleněné náramky a zbraně. Protože kulturu tuto nelze datovati do r. asi 400 před K., nýbrž teprve do I. věku, nelze jí důvodně spojovati s historickými Boji, spíše dala by se vyložiti za stopy germanské (Markomanské?) invåse, která do Čech pronikla od Rýna. Proto mohlo by být Hradiště Stradonické historickým Marobudum, buď jako tvrz Marobudova aneb obchodní střediště.

Žárové hroby typu lužického a slezského i se všemi dalšími jejich vývoji jsou se vší pravděpodobností stopou lidstva slovanského. Žárové hroby tyto počínají objevovati se na Visle, Odře a při středním Labi už v době bronzové, tedy přibližně na konci II. nebo na počátku I. tisíciletí a není pochyby, že se objevují také ještě v Čechách bez železa, tak že už od té doby existuje v Čechách a na Moravě vyhráněná archaeologická oblast, která může náležeti pouze Slovanům a to z těchto důvodů: 1. Slované své mrtvé ve starších dobách spalovali, jak je historicky prokázáno. 2. Ústředí hrobů je na Labi, Odře a Visle, tedy v končinách jenom Slovany osídlených v ranních dobách historických, naproti tomu nordická archaeologická skupina představuje patrně Germány a skupina jihoněmeckých a jihočeských mohyl oblasť galskou. 3. První invåse německá přišla k nám podle historie od západu a ne od severu. 4. Vývoj slovanské keramiky hradištné z římské provinciální předpokládá sám nutně, že se u nás na Moravě a vůbec na Dunaji Slované stýkali s Římany už v době kultury provincialní, aspoň v II. stol. po Kr.

Archaeologie tedy dokazuje, že Slované u nás byli už aspoň 500—600 let před Kr. Jací to byli Slované, je už jiná otázka, na kterou jest tíže odpověděti, ale není třeba hledati, aspoň pokud se týká Čech, jinou větev slovanskou, než tu, z níž se později vytvořil národ český.

Pravlasť Ariův hledá prof. Niederle v Evropě severní už od mladší doby kamenné a kolébku Slovanů klade na sever od Karpat, do rozlehlého kraje od těchto hor k Baltickému moři v jednom a mezi Odrou a středním Dněprem ve druhém směru. Tam ukazují všecky

vážnější zprávy historické a vůbec celý systém rozchodu národů slovanských, tam také „jazyk země“ od prvních známých dob je nejryzeji slovanský. Odtud počali se šířiti a ve stol. I.—II. seděli už Venedi (= Slované) na Visle, ačkoliv tam ve východním Německu mohli ovšem býti dříve, než Němci se tam dostali od severu. Avšak archaeologicky tuto pravlasť Slovanstva v Zákarpatí dokázati nelze.

A v tom je právě kardinální rozpor obou českých škol archaeologických — rozdíl v určení pravlasti Slovanské; ostatní neshody jsou rázu podružného. Co tedy jedna škola staví svá učení pouze na základy historické a filologické, přikládajíc archaeologii význam pouze podřízený, popírá, že by bylo možno hledati pravlasť Slovanskou na Dunaji, neboť není prý proto ani historických, ani linguistických, ani archaeologických důvodů. Na Dunaji stávala kolébka jiných národů arijských, jak učí dějiny a stará nomenklatura tamnějšího rozvodí; archaeologicky kultury tamnější nelze spojovati se Slovany, leda by se prohlásila skupina tamnějších hrobů žárových od Italie až po Dunaj (Veneti[49]) za protoslovanskou, a linguistické doklady, které by tam Slovany mohly prokazovati, dlužno pokládati za stopy pouze jednotlivých rodů a kmenů, které se tam objevovaly od severu mezi cizími národy něco spíše, než všecko zaplavily vlny slovanské okkupace ve stol. V.—VI. po K.

Naproti tomu druhá škola považuje zase dáta z archaeologie čerpaná za mnohem spolehlivější, než staré sice, avšak docela zmatené zprávy historické. A poněvadž za Vislou a na Dněpru souhlasí s ostatními Slovany teprve kultura hradištná, ale není tu ničeho, z čeho by se tato kultura hradištná byla mohla vyvinouti, učí, že postrádá proto tato domnělá historická pravlasť slovanská v Zakarpatí všeliké reálnosti a hledá ji archaeologicky v nižinách Lužických.

Ku kontroversi této chceme přispěti několika poznámkami.

V poslední době probírá se velmi pilně otázka pravlasti arijské, či jak se v Německu nazývá indogermanské*), zvláště od té doby, co se k řešení jí přibrala anthropologie i archaeologie. Prvotní učení o pravlasti arijské v Asii, motivované biblí a rájem, nemá dnes už přívrženců, a tak ovládly úplně these o pravlasti evropské. Linguisté (Schrader[50]) a Fick[51]) hledají kolébku arijskou pod Kavkazem a v jihoruských stepích, jiní (Geiger[52]), Hirt[53]) ve střední Evropě,

[49]) Jak učí E. Bogusławski, A. Zaborowski. (Bulletins de la société d' anthr. Paris 1900) Prof. Píč pokládá je za illyrské.

*) Název „Indogermané“ zavádějí badatelé němečtí spíše ze chauvinismu, nežli z vědecké oprávněnosti, nebo měl-li by název jako kollektivum vyznačovati rozlohu tohoto plemena, bylo by správnější pojmenování „Indokeltové“. Nejlepší jméno pro rasu tuto před differenciací bylo by Ariové, po rozchodu Indoevropané pro kmeny evropské a Indoeránci pro kmeny asijské.

[50]) O. Schrader, Reallexikon der Indogermanischen Altertumskunde. (Strassburg 1901.) — Sprachvergleichung und Urgeschichte. (Jena 1906.)

[51]) A. Fick, Beiträge zur Kunde der indogerm. Sprachen. XXIX.

[52]) E. L. Geiger, Zur Entwickelungsgeschichte der Menschheit. (Stuttgart 1871.)

[53]) H. Hirt, Die Indogermanen. Ihre Verbreitung, ihre Urheimat und ihre Kultur. (Strassburg 1905.)

anthropologové (Poesche[54]), Penka[55]), Wilser[56]) i archaeologové (Much[57]), Kossinna[58]), Niederle) v Evropě severní, v zemích nordických, neboť rasu indogermanskou (rozuměj indoevropskou) prý možno odvoditi pouze ze světlého typu nordického.

Při tom všem zlehčují mezi sebou linguisté, historikové i anthropologové odbory své navzájem, vytýkajíce sobě, že jední druhým nevěnují náležité pozornosti, neboť každý z nich je přesvědčen, že pouze jeho odborná věda vede k cíli nejspolehlivěji. Linguisté přeceňují svou vědu nejvýše, ačkoliv jazykozpyt správně užit jsa, zasluhuje v celku náležité pozornosti při určování kultur. Avšak nesmí býti prvý na řadě, jak praví sám linguista prof. Hirt, nýbrž má vypomáhati pouze. Předně budiž stanoveno věcné srovnání nejstaršího stavu vzdělanosti u jednotlivých národů na základě archaeologických nálezů, a teprve potom má nás jazykověda poučiti, zda-li jsou věcné shody pouze nahodilé nebo sahají-li skutečně do dob společného soubytí.

Praehistorikové dopouštějí se opět chyby, že staví své these o kultuře pranároda indoevropského na výsledcích srovnávacího jazykozpytu; jazykozpyt sám však posud nedospěl k určitému stanovení arijské společné vzdělanosti, neboť na př. Schraderova identifikace arijské kultury s evropskou kulturou neolithickou, zejména v nákolních stavbách švýcarských, neodpovídá pravdě jako anachronismus[59]). Ostatně z historie zase známe, že všude tam, kde první Indoevropané vystupují na půdu historickou, znají vždy už kovy a spalování nebožtíků, a že všude narážejí na prvotní obyvatelstvo domorodé. A to je zároveň důkazem, že žádný kmen indoevropský nemůže seděti podnes v místě původní kolébky praarijské, jak to níže dovodíme archaeologicky.

Tak víme z dějin určitě, že Keltové z valné části Germanie ustupovali znenáhla sice ale stále před Germany[60]) až za Rýn do Gallie a dokonce až z Belgie, sami však vytlačují opět tamnější domorodce Ibery stále k západu na poloostrov hispánský a k severu na ostrovy britické. Germani šíří se však také k severu na újmu obyvatelstva domorodého rasy finnskolapponské, a také na př. Skandinavská nomenklatura svědčí, že tam Němci pronikli z jihu.[61])

Podobně na jihu evropském osadili od severu přišlí Italikové[62]) severní Italii a narazili na Ligury, Řekové pak na Tyrrheny a Etrusky[63])

[54]) Th. Poesche, Die Arier. (Jena 1878.)
[55]) K. Penka, Origines Ariacae. (Wien 1883.) — Die Herkunft der Arier. (Wien 1886.)
[56]) Dr. L. Wilser, Herkunft und Urgeschichte der Arier. (Heidelberg 1899.) — Die Germanen. (Eisenach und Leipzig 1904.)
[57]) Dr. M. Much, Die Heimat der Indogermanen im Lichte der urgeschichtlichen Forschung. (Berlin 1902.)
[58]) Prof. Dr. G. Kossinna, Die indogermanische Frage archäologisch beantwortet. (Berlin 1902.)
[59]) Srov. I. L. Červinka, Chronologie v praehistorii. (Pravěk III. 1907.)
[60]) L. Erhardt, Die Einwanderung der Germanen in Deutschland und die Ursitze der Indogermanen. (Histor. Vierteljahrschrift 1905.)
[61]) E. Mogk, Histor. Zeitschr. Bd. 94. str. 571. — Dr. O. Brenner, Prähist. Blätter 1904 str. 76.
[62]) W. Helbig, Die Italiker der Poebene (Leipzig 1879.)
[63]) O. Montelius, Zeitschr. f. Ethnologie 1906 str. 545.

a zapadli ovšem jako vítězové v kultuře mykénské, na základech které vyvinuli veškerou svou pozdější tak proslavenon kulturu klassickou.

Také Indové přišli do svých zemí od severu a paměť tohoto příchodu připomínají zřejmě starobylé jejich písně.[64])

O Slovanech pak máme historické zprávy nejpozdější a také ony svědčí, že se Slované rozšiřovali jak k jihu, tak na západ. Rozloha jejich, když vystupují na jeviště dějin evropských po t. zv. „stěhování národů“, je ohromná a znamenitě na celém prostoru stopována význačnou kulturou s většími pohřebišti, rozsáhlými sedlišti i hradisky jako nepopíratelné svědectví lidu usedlého a hlavně rolnictvím a jistě také výboji se zabývajícího. Avšak tato historická jejich vzdělanost není původu domácího a nebyla roznesena Slovany z jejich pravlasti, nýbrž byla jim zůstavena jako upomínka na jejich styky s římskými provinciemi poddunajskými v I. a II. stol. po K., neboť kultura t. zv. hradištná má určitě svůj původ v Noriku a Rhaetii.[65])

Vliv kultury římské byl vůbec tak mocný, že spůsobil změnu kultury i zvyků a tradic nejen u Dáků, Illyrů a Gallů, s kterými konečně byly trvalé styky i povahy politické, ale též u Germánů a to tak daleko na severu, kam noha Římana nikdy ani nevkročila.[66]) A přece tito národové měli také své samobytné a vyvinuté kultury národní, které musily mít aspoň určité nějaké prvky z kultury původní, někdy jim oběma a také asi Slovanům v prvotní jejich pravlasti společné. Jakou tedy kulturu měli a vyvíjeli Slované před tím, než se setkali s Římany?

Linguisté tvrdí aspoň, že Indoevropané ve společné své kolébce žili v kultuře doby neolithické (Schrader) se znalostí prvých kovů, mědi a zlata, jiní jsou však toho domnění, že znali už při svém rozchodu kovy vůbec (Arbois de Jubainville) a že měli už vyvinutý obřad pohřební se spalováním.[67])

Hledáme-li tedy archaeologicky stopy národů z mladší doby kamenné, vidíme, že bylo konstatováno v těch územích, kde národy indoevropské jsou rozloženy od prvních záznamů historických, kulturních oblastí hned několik:

1. Kultura s keramikou t. zv. páskovou linearní s význačnými nástroji kamennými v podobě kopyt a motyk; jsouc původu jihovýchodního šířila se ze středního Podunají k jihu na Balkán, po Dunaji k severu do Rakous a přes Bavory až k Rýnu; druhým proudem Moravou do Slezska a Haliče, přes Čechy do Durýnska a po Mohanu až k Rýnu. Na celém tomto prostranství vyvíjela se dlouho nepřerušeně a beze znalosti kovů, vyvinula ritus pohřbívání nebožtíků v poloze skrčené. Nejmladší její fáse označena je keramikou pomalovanou t. zv. rázu sedmihradského a typem t. zv. lengyelských nádob hřibovitých přechází už do prvých dob kovových a zaniká v t. zv. kultuře Únětické v nejstarší době bronzů.[68])

[64]) Dr. G. Biedenkapp, Der Nordpol als Völkerheimat. (Jena 1906.)
[65]) I. L. Červinka, Morava za pravěku str. 312.
[66]) Srov. na př. O. Montelius, Kulturgeschichte Schwedens. (Leipzig 1906.)
[67]) Srov. Dr. J. L. Píč, Čechy předh. I. sv. 2. str. 122.
[68]) Obšírněji o tom srov. I. L. Červinka, O pokolení skrčených koster na Moravě.

2. Na severu vyvinula se kultura s t. zv. keramikou nordickou s výzdobou hluboko vtlačenou; mladší její fáse označeny jsou pohřby se skrčky t. zv. typem Rössenským, Nierensteinským a Bernburským, dosahují k jihu sotva do Čech a jenom něco málo přes Mohan, na Rýnu byly však převrstveny i keramikou linearní.[69])

3. V Evropě střední prostírá se oblast kultury t. zv. keramiky šňůrové s kamennými klíny nebo elegantně vyhraněnými mlaty, avšak bez značitých sídel, pouze ve hrobech se skrčenými kostrami, většinou ale už také s pohřby žárovými. Stopy její táhnou se od Rýna jižním Německem do Durýnska, Saskem na Odru, do Čech, do Slezska a na Moravu, Dunaje však nepřekročily; nad Karpaty přecházejí až za Vislu a až téměř ke Kyjevu, kde se vyskytují už se železem a v keramice dosti pozměněné. V Durýnsku převrstvují typ Bernburský.[70])

4. Ze západního pobřeží francouzského rozleje se koncem doby neolithické kultura t. zv. dolmenová se skvostnou keramikou zvoncovitých pohárů ve hrobech se skrčenými kostrami a prvými kovy: měděnými dýkami tvaru úplně samostatného a dýkám uherským nebo kyperským nepodobného. Lidstvo toto, jemuž je zvlášť význačným lukostřelectví, zaniká u nás v kultuře Únětické.[71])

5. Ve švýcarských nákolních stavbách vyvinula se též samostatná kultura mladší doby kamenné, avšak nepronikla k severu jenom něco málo do jižního Německa, za to k jihu do Italie rozšířila se t. zv. terramarami staršími.[72])

6. V Zakarpatí a v Rusku vyvíjela se též domácí neolithická kultura se štípanými nástroji kamennými a hrubou keramikou primitivních tvarů hrncovitých, avšak byla převrstvena jednak nordickou keramikou typů braniborsko-meklenburských a jednak keramikou šňůrovou od severozápadu, od jihu pak pomalovanou keramikou sedmihradskou, která tu byla podkladem k rozvoji znamenité kultury t. zv. pokuckotripolské.[73])

Z těchto kultur nelze ani jediné přiřknouti Praariům, neboť byly vesměs změněny, skříženy a převrstveny mezi sebou dlouho před tím, než se Ariové rozešli, a také ani jediná kultura z těch, ve kterých rozdělení Indoevropané na úsvitě dějin žili, nedá se přímo odvoditi z kultur neolithických ve střední Evropě. Indoevropané přinesli si kultury naprosto odlišné a samostatné.

Za to nic se nestaví proti tomu, abychom nesměli v těchto kulturních oblastech hledati autochtonní obyvatelstvo evropské a sice v kultuře dolmenové Ibery či Basky, v kultuře nordické Finny, v kultuře keramiky linearní rasu středozemskou, v kultuře nákolní Ligury atd.

---

[69]) Dr. S. Müller, Nordische Altertumskunde (Strassburg 1897).

[70]) Dr. A. Schliz, Der schnurkeramische Kulturkreis und seine Stellung zu den anderen neolith. Kulturformen in Südwestdeutschland. (Zeitschr. f. Ethnol. 1906.) — E. Majewski, Nowoodkryty ornament sznurkowy falisty w ceramice neolitycznej południowych okolic królestwa Polskiego. (Światowit 1904.)

[71]) Dr. J. L. Píč, Čechy předhist. sv. 1.

[72]) Dr. P. Reinecke, Zur jüngeren Steinzeit in West und Süddeutschland (Westdeutsche Zeitschr. 1900).

[73]) Dr. L. Niederle. Slovanské star. I. str. 445.

Anthropologové dokazují, že rasy lidské musely být vyvinuty už od diluvia, neboť od neolithu až po dnešní dny lidstvo se fysicky naprosto nezměnilo.[74]) V důsledku toho je proto správno míti za to, — což konečně ověřeno také dostatečně linguistikou, — že Ariové museli prvotně tvořiti též pouze jediný pranárod, který seděl a vyvíjel se na prostoru poměrně malém jistě dlouhou dobu; nedalo by se aspoň jinak vysvětliti, jak by mohla být nejenom řeč, ale také základy vzdělanosti tohoto pranároda, jak je známe v mythu, zvycích a mravech jejich, tak pronikavě společného původu, že jejich vztahy poznáváme snadno až mezi těmi od sebe nejvzdálenějšími kmeny a národy. Během doby, když původní lidstvo toto se rozmnožilo a zabíralo rozlehlejší prostory, počaly se tvořit dialekty, geografická rozloha a styky s cizími plemeny a národy podmiňovaly znenáhla značnější difference v řeči, vlivy kultur a později hlavně assimilací mezi jinými národy dokonáno úplné rozlišení jazyků indogermánských.

Řeč jde ruku v ruce s kulturou. Římská kultura a civilisace přispůsobila sobě a romanisovala během krátké doby rozmanité národy: na podkladu dáckém vznikli Rumunci, na iberském Španělové, na gallském Francouzi atd. A zrovna to samé dálo se jistě arisováním, rozdíl je pouze v tom, že podklad romanisace známe, kdežto podkladu arisace neznáme. Proto nelze mluviti dnes ani o arijské rase, ani o arijském typu v pojmu anthropologickém, arijskou zůstala pouze řeč. A z té samé příčiny nemůžeme prozatím mluviti o společné arijské kultuře; podnes jí neznáme. Ale možnosti, že bude jednou rozpoznána, nelze popírati. Jak byla zjištěna linguistickou analysí společná prařeč arijská, tak podaří se snad jednou k této arijské prařeči zjistiti arijskou prakulturu. Analysí nálezů z kultur indoevropských národů sestaví se jednou suma prvků všem kulturám společných,*) a ty nás přivedou bezpečně nejenom na prvotní kulturu, nýbrž s ní i na pravlasť.

Zatím odkázáni jsme hledati ji methodou eliminační, nejlépe postupem od známé k neznámé. Tak všecko, co víme z historie o Keltech v 1. tisíciletí př. K., poukazuje na jejich původní sídla v jižním Německu na Dunaji, a teprve odtud počíná jejich rozchod za Rýn a přes Alpy a zpět k východu po Dunaji až za Karpaty a do Uher; hledáme-li je v krajinách jihoněmeckých archaeologicky, shledáme vskutku svéráznou kulturu doby bronzové, charakterisovanou četnými žárovými pohřby v mohylách s kamennými věnci od Rýna až přes Šumavu do jižních Čech a od Mohanu až do nižin švýcarských, tedy veskrze v končinách starého lesa Hercynského. Kultura tato potrvá až přes období tènské. A poněvadž tu v těch dobách není známo historicky žádného jiného národa nežli Keltův, je oprávněno hledati tam starou vlasť nebo kolébku národů keltických. A také původní nomenklatura jižního Německa není proti tomu, jsouc venkoncem keltického původu.[75])

[74]) Kollmann, Archiv f. Anthropol.

*) Takový prototyp viděl bych ve tvaru popelnic „terinových" t. j. nádobky s baňatým břichem a nasazeným válcovitým hrdlem a úškami na lomu mezi krkem a vydutím, jak je poskytly i germanské mohyly meklenburské, i mohyly keltické jihočeské a hojně slovanské hroby žárové s více menší větší obměnou tvaru i ornamentu.

[75]) Prof. E. Schröder, Korresp.-Blatt Deutsch. Anthr. Ges. 1906 str. 165.

Avšak kultura tato nevyvinula se tu v těchto územích ze starších kultur neolithických; byla sem vnesena už hotová.

A podobně má se to na severu s krajinami nordickými, o nichž víme, že se odtud počali už v VI.—IV. století před K. šířiti Germani k jihu. Tam na severu kolem ústí Labe a dále v Dánsku, na ostrovech a až do jižní Skandinavie byla kolébka národů německých. A také nordická kultura bronzová představuje zároveň určitý celek ethnologický hlavně zase v žárových hrobech mohylových, které potrvají až skoro do doby římské, tak že zase není pochyby o tom, který kmen indoevropský kultura tato může představovati.[76])

Třetí samostatnou oblasť v době bronzové vzešlou tvoří typ žárových hrobů, zprvu též částečně i v mohylách, později v polích, rozložený od Havoly až do Podunají a od Varty až po Labe a Sálu. Samobytná tato kultura vyvíjela se nepřetržitě od čisté doby bronzové až do doby císařství římského, takže také její okruh musí představovati zároveň určitý celek národní. A poněvadž kolébka germánská s význačnou svou kulturou objevila se na severu, kolébka keltická pak v jižním Německu, nelze hledati v území popelnicových polí leda kolébku Slovanstva, všecky pak docela ve smyslu tradic a zpráv historických, neboť Němci šíří se a postupují od severu, Keltové od západu a Slované z Poodří.

A zrovna tak možno zjistiti také ostatní kmeny indoevropské archaeologicky: ve skřinkových hrobech s popelnicemi obličejovými mají původ Litevci, Řekové přišli na Archipelag se žárovými hroby typu dipylonského, Italiky možno stopovati v žárových hrobech typu Villanovského atd. a všichni přišli a rozsadili se se svými hotovými kulturami mezi kmeny starousedlými, kteří odtud žijí jako lidstvo porobené, Heiloti ovládáni Dóry, Iberové a Ligurové Gally, u nás pokolení únětické lidstvem s kulturou lužickou atd.

Během doby domorodé toto obyvatelstvo bylo odnárodněno, arisováno a zároveň provedenou assimilací povstal nový útvar národa indoevropského: Keltové na př. pomísili se anthropologicky zprvu mezi pozůstatky pokolení neolithických v jižním Německu a ve Švýcařích s pozůstatky pokolení nákolníků, pak s Ligury a Ibery a na konec s Franky, tak že mezi dnešním obyvatelstvem Francie typ starých Keltů, kteří byli Římany líčeni jako veliký lid světlé pleti, rusovlasý a modrooký, je nápadnou výjimkou. A podobně assimilovali své okolí Germané. Italikové, Řekové a také Slované v našich zemích pokolení únětické a dále k východu pokolení s pokročilou kulturou šňůrové keramiky a j.

Avšak s Kelty souhlasili anthropologicky také Germané a Slované na úsvitě dějin, neboť jsou také líčeni jako lid větší postavy, světlé pleti, rusých vlasů a modrých očí, material somatický z hrobů poskytuje typ dlouholebý. Z toho ovšem ještě nenásleduje, že by Ariové vůbec byli dlouholebí a světlé komplexe, jak tvrdí na př. Penka. Wilser, kteří pratyp arijský stotožňují vůbec s typem germanským, ale vždycky je možno, jak praví Dr. L. Niederle, že časť Ariů, ať už

[76]) O. Montelius. Mittheil. anthropol. Gesellsch. Wien 1900, Sitzungsber. str. 62. — G. Kossinna, Corresp.-Blatt Anthr. Ges. 1895, str. 109, Die Indogerm. Frage archäol. beantw. str. 207.

vyšli z Asie nebo z Evropy, na severu střední Evropy vyvinula si nový význačný ráz tělesný, a z té části že vedle Gallogermanů pocházejí též sousední Baltoslované. Tento světlý typ mohl se vyvinouti pouze na severu, a zdá se mi, že nejpravděpodobněji v močálech Rokytenských na Pripeti, kde do dneška převládá albinismus, na Litvě, kde jazyk zachoval největší příbuznosť s prajazykem indoevropským, jak už dokazoval Th. Poesche.

Více v této věci nelze říci ničeho určitějšího.

Zbývá tedy ještě promluviti o pravlasti národů Slovanských.

Jak jsme shora už uvedli, dají se historičtí Slované archaeologicky vyšetřiti na celé své rozloze kulturou t. zv. hradištnou. Tato kultura není však původně slovanským vynálezem, nýbrž převzata byla Slovany západními na Dunaji za styků jejich ať už válečných nebo v dobách míru styky obchodními a sice už během I. nebo II. století po K. Moravou rozšířil se tento nový ráz do Čech, Slezska a dále k severu a k východu po celém Slovanstvu.

Je přirozeno, že Slované tito museli žít také v nějaké kultuře před tím už, než se poddali vlivům kultury římsko-provinciální jako ostatně i soukmenovci jejich indoevropští Germani a Kelti, a tu geograficky už představovati musí kultura t. zv. popelnicových polí, neboť jejich okruh kryje se v nejpokročilejších dobách úplně s oblastí, v níž se na počátku historie mluvilo pouze slovansky.

Ovšem zbývá tu mnoho práce archaeologii, aby prokázala najisto a nezvratně nálezovým materiálem slovanskost této kulturní oblasti. Že na vývoji její mohli býti súčastněni předně jenom Praslované, o tom nemůže být podle shora vyslovených fakt nejmenší pochyby, ale není ještě úplně jasno, jak podotýká správně prof. Dr. Niederle, pokud v ní podílu měli snad i jiní příbuzní a sousední národové, také vývoj českých popelnicových polí od fáse lužické až po ráz hradištný není ještě nepřetržitě znám, chybí dosud pojítka mezi jednotlivými skupinami, na př. mezi typem slezským a dobřichovským, vývoj a přechod mezi keramikou dobřichovskou a hradištnou.

Avšak výzkumy v popelnicových polích moravských a podrobnější jejich studium srovnávací s materialem ze sousedních zemí objasňují nám mnohou záhadu. Především máme na Moravě popelnicová pole se starší keramikou než v Lužici samé, pak pohřebiště s keramikou opravdu „lužickému“ typu odpovídající a teprve mnoho přechodů k mladším tvarům slezsko-poznaňským. Ráz lužický mohl se vyvinouti na podkladu starší keramiky terramarové nebo lengyelské z Uher[77]) do Moravy a Slezska pronikající, vlivy „pannonské“ keramiky doby bronzů se známými vypuklinami v podobě prsou[78]), která už v keramice pomalované má svůj původ, a pak snad i z keramiky únětické brány motivy; poznatek tento vyžaduje ovšem kolébku kultury lužické, zejména v bronzu úplně na Uhrách závislé, rozšířiti od Dunaje poříčím Moravy až na

[77]) Už J. Undset poukazoval na podobu s tvary Villanovskými. (Mitth. anthr. Ges. Wien 1889 str. 128.)

[78]) P. Reinecke, Mitth. Anthr. Ges. Wien 1900 str. 52.

Odru.[79]) Odtud vyžadují naše moravská popelnicová pole jiného rozdělení po vývojových fásích, ale také poskytují určitějších motivů pro datování.[80])

I. Ráz „lužický" nejstarší charakterisován je v pohřebištích plochých i čistými typy pannonské keramiky u Charvát, u Mostkovic, Těšetic nebo v mohylách u Kostelce. Počátek pohřebišť těchto spadá do let kolem 1200 před Kr. Vlastní keramiku „lužickou" poskytlo pohřebiště Lednické, nejmladší typ s keramikou přechodní Vranovice, Vrchoslavice spadal by do stol. IX. před Kr.

II. Ráz „slezský" či „slezsko-poznaňský" způsoben byl vlivy průmyslnické kultury bronzové z východních Alp a sice ještě v čisté době bronzu ve stol. VIII. (Tršice, Krumsín). Tepané nádobí bronzové bylo u nás dokonce napodobováno velmi dovedně ve hlíně.

Vliv kultury hallštattské se železem je zřejmý jak v nádobí (Horka, Němčice = typ v Čechách „platenický" nazvaný), které nabývá největší rozmanitosti ve tvaru i výzdobě ba i v pestrém pomalování barvami, tak i v úpravě hrobů a dokonce i novými hroby kostrovými. Proměny tyto neudály se patrně po celé zemi stejnou dobou, jinak bylo při obchodních dráhách a blíže živějších tržišť, a jinak v krajinách odlehlejších, do kterých novoty nevnikají ještě dnes krokem kvapným. Udržely se totiž čisté typy slezské ještě i v dobách, kdy k nám od západu pronikaly stopy kultur železných, které jsou známy pod jmény kultury gallomarnské (Slatinky, od roku 400—200 před Kr.) a gallotènské (Biskupství, mezi r. 200 až po nar. Kr.), ba dokonce ještě s přídavky kultury římskoprovinciální (Postoupky, v I.—II. stol. po Kr.)

III. Doba císařství římského. Mezi tím však ráz římských provincií nivelloval už starou kulturu, hrnčířský kruh zjednodušil výrobu nádobí a na pohřebištích objevuje se keramika gallská (Bzenec) nebo bronzové kotlíky (Měřín) a pak už keramika římskoprovinciální s vlnicí (Hrubčice, Náklo). Vlivem římským objevuje se také pohřbívání celých těl (Lulč, kostra s mincí cís. Aureliana). Okolnosť tato snad způsobila též, že na Moravě neznáme žárových pohřbů v popelnicích typu hradištného, které v Čechách v mohylkách po celé zemi představují poslední dobu pohanstva.

Dá se tedy vývoj popelnicových polí a jejich kultury sledovati už od doby bronzů až do doby historické a jsou-li to stopy národů slovanských, o čemž nebude už pochyby, pak je zřejmo, že Slované nepřišli k nám teprve po Markomanech ve stol. V. nebo VI., jak se posud stále v officielních dějinách Moravských hlásá, nýbrž že se u nás objevují nejméně 1000 let před Kr.

[79]) Obšírněji analysi provedu v III. dílu svých „Moravských starožitností" o popelnicových polích na základě nového materialu z hrobů i ze studijních cest po museích.

[80]) Oddůvodněné datování viz ve článku „Chronologie v praehistorii" (Pravěk 1907).

Velehrad.

III.

Nálezy na posv. Velehradě r. 1905 a 1906.

Píše Dr. **Jan Nevěřil**, c. k. professor náboženství v Uh. Hradišti.

V létě r. 1904 přerušili jsme kopání na posv. Velehradě, protože peníze povolené z fondu pro hledání hrobu sv. Methoděje byly až na malou částku vydány a se zbytkem skrovným jsme se nemohli pustiti do rozsáhlejšího bádání. Přerušení ve vykopávání použili jsme k tomu, aby nalezené věci byly podrobeny důkladnému vědeckému prozkoumání, jehož výsledkem jsou studie, které jsme předložili veřejnosti v časopise vlast. spolku muz. v Olomouci 1904 str. 81—89 a str. 129—140 pod názvem „Velehrad I. a II." a v časopisu „Mitteilungen der Zentral-Kommission", 1905 str. 50—84 pod názvem: „Die archäologische Funde von Welehrad und ihre historische Bedeutung". Když pak vysoké c. k. ministerstvo kultu a vyučování výnosem ze dne 26. dubna 1905, číslo 14.760, povolilo podporu 2000 K na další kopání, započalo se ihned pracovati, a to předně na severní straně kostela*), kde se přišlo hned při odvodňování na jakési zdivo. Ve hloubce asi 1 *m* pod nynější úrovní odkryli jsme základy asi 1·8 *m* tlusté (viz půdorys na tab. III. C). Mohutné tyto základy jsou stavěny z netesaných kamenů neobyčejně pevně spojených. Začínají od onoho zvláštního podpěrného oblouku nad kaplí t. zv. královskou a jdou rovnoběžně se zdí nynějšího kostela ve vzdálenosti 5·4 *m*. Délka jejich je 16 *m*; pak zahýbají v pravém úhlu ke kostelu, jako by jej přepažiti chtěly. O těchto základech, které jsou sice stejně hluboké jako základy nynějšího kostela, ale s nimi ani u příční lodi, ani u podélní zdi organicky nesouvisí, konečný úsudek podati nemůžeme, dokud dalším kopáním pod kostelem nebude zjištěno, zda nejsou prodlouženy pod kostelem a k jaké asi budově patřily. To jen lze říci, že základy tyto jsou rázu velmi starého a že by samy o sobě byly bezúčelné.

Dále se pokračovalo na východní straně, za kostelem, za románskými apsidami, kde jsme se dodělali výsledků velmi vzácných. Domnívali jsme se, že tu najdeme ještě některý kamenný hrob; nenašli jsme, ale za to přišli jsme v nepatrné hloubce 0·5 *m* pod nynější úrovní na pěkně zachovalé spodní zdivo dvou dosud neznámých půlkruhových apsid. Jsou stejných rozměrů jako nynější krajní apsidy a nalézají se po obou stranách apsidy hlavní, uprostřed mezi ní a oběma zachovalými krajními apsidami. Nejnovější a sensační objev ten znovu dokazuje, jak povrchně si počínal p. dvorní rada prof. Aug. Prokop při důkladném(!) svém prozkoumání Velehradu (Mitt. d. Z. K. XIX. 1893 str. 64 a 65), a dosvědčuje, že basilika románská na Velehradě měla původně p ě t apsid, z nichž se nám zachovaly v původním tvaru (formě) pouze tři. Tab. IV. nám ukazuje trnož nynějšího kostela, odhalený při kopání na jihovýchodním rohu s nově odkrytou apsidou. Jak dobře tu lze po-

*) Viz tohoto časopisu r. 1904, str. 82 obr. 1 C.

znati, o kolik nynější úroveň během času byla zvýšena nasypaným rumem (asi 2·37 *m*). První půlkruhová apsida v levo na obraze je nejkrásnější dosud stávající, druhá pak je nově odkrytá apsida na jižní straně kostela; v pravo vidíme, jak obě tyto apsidy jsou spojeny s apsidou hlavní. Spojení toto důležité ukazuje nám tab. V. ještě zřetelněji. Na tab. VI. pak vidíme druhou nově odkrytou apsidu na severní straně kostela. Otvor, který pozorujeme na levé straně této apsidy, byl kdysi vchodem, jímž se po kamenných stupních chodilo pod kostel (do t. zv. krypty).

Trnož nově odkrytých apsid 0·9 *m* vysoký, pozůstává, jako při dříve odkryté fassadě románské, z jemně otesaného pískovce. Na mohutných, hladce otesaných kvádrech spočívá trnožní římsa, jejíž profil vidíme na tab. IV.—VI., ana souhlasí úplně s trnožní římsou v základních zdech kostela nynějšího na severní straně a také s dříve odkrytou románskou fassadou*) a rovněž i s trnožní římsou v základech tak zvané krypty pod jihovýchodní stranou kostela. Tím je též dokázáno, že celý nynější chrám velehradský je vystaven na starém trnoži původního kostela cisterciáckého. Ovšem kostel je zkrácen, hlavní průčelí (fassada) pošinuto o 1·40 *m* dovnitř a dvě boční apsidy (prostřední) byly zrušeny. Teď je teprve možno, použijeme-li vykopaného materiálu, nakresliti správně a spolehlivě půdorys románské basiliky velehradské, kterou dal s největší nádherou postaviti markrabě moravský Vladislav Jindřich, bratr Přemysla Otakara I. v r. 1198 pro mnichy cisterciáky**).

Tento půdorys ovšem liší se velice od onoho, který nakreslil prof. Aug. Prokop (Mitt. d. Z. K. XIX., 1893 str. 62—65 a str. 166 až 170, tab. II.) na základě prý důkladného prozkoumání. V zájmu vědeckého zkoumání dlužno litovati, že tento chybný nákres byl vzat též do nedávno vydaného díla Prokopova: „Die Markgrafschaft Mähren in Kunstgeschichtlicher Beziehung", Wien 1904, sv. I. str. 153, ačkoliv již tehdy dokazovaly výsledky našeho kopání nesprávnost jeho nákresu***). Nemůžeme nezmíniti se, že Mosgn. Lehner svůj taktéž chybný půdorys románské basiliky velehradské uveřejněný v časopise „Method" XXI. 102, již opravil ve svém dosud vycházejícím monumentálním díle „Dějiny umění národa českého" sv. III. str. 56. Ale k úplnosti popisu bylo by ještě bývalo lepší, kdyby byl slovutný pan spisovatel do půdorysu kostela (l. c. str. 56) pojal též boční portál na severozápadní straně kostela a románský refektář, do něhož se vcházelo známým románským portálem, popsaným obšírně na str. 50. a 67. uvedeného díla.

Jak již v dřívějším pojednání†) udáno bylo, byla románská basilika velehradská unitř 83·20 *m* dlouhá; délka lodi příční (33·20 m) zůstala nezměněna. Zachovanými částmi starého kostela jsou tedy stanoveny

---

*) Viz pojednání v tomto časopise r. 1904 „Velehrad II." str. 134, tab. XI.

**) Viz Erben Regesta I. č. 458, 1201 m. Jun. str. č. 205; č. 466, 1202 str. 211, č. 468, 1203, 22. Febr. str. 213 a č. 735, 1228, 27. Nov. str. 343.

***) Srovnej oba půdorysy s obrazem.

†) R. 1904 str. 131.

všechny rozměry románské basiliky. Šířka lodi střední je udána šířkou presbyteráře před hlavní apsidou (9·20 *m*), délka pak vzdáleností lodi příční od odkrytého románského průčelí na straně západní. Šířka bočních lodí (4·60 *m*) je vymezena oběma zevnějšími zděmi kostela na severní a jižní straně, délka bočních lodí je tatáž jako u lodi střední.

Půdorys románské basiliky velehradské má tedy podobu latinského kříže sestávajícího z dlouhého trojlodí, z mohutně vybíhající lodi příční a velkou půlkruhovou apsidou zakončeného choru, jenž má po obou stranách po dvou kaplích, zakončených čtvero menšími apsidami taktéž okrouhlými (viz půdorys tab. III. D). Tyto čtyři kaple zaujímají celou šířku obou ramen příční lodi. Tato podoba latinského kříže je sestavena přesně dle pravidel románského slohu. Sestává z 10 velkých čtverců. Čtverec křížový jest měřítkem. Šest takových čtverců tvoří loď střední, ramena příční lodi a hlavní chor měly po jednom. Obě boční lodi, jen polovici tak široké jako loď střední měly po 12 menších čtvercích a odděleny byly od lodi hlavní 22 kamennými pilíři rozestavenými po 11 s obou stran po celé délce kostelního trojlodí. Poboční lodi pak vystupují na druhé straně křížové lodi dle obyčeje cisterciáckého stavitelství jakožto k a p l e po obou stranách choru a tvoří takto svými půlkruhovými závěrky krásné zakončení velkolepé této kostelní budovy na východní straně.

Kusy žeber klenbových, jichž jsme při kopání v nasypaném rumu hojně našli, jichžto však ještě větší množství upotřebeno bylo za zdivo k základům novějších budov klášterních, nám svědčí a spolehlivé vysvětlení podávají, že románská basilika velehradská byla klenutá. Jednotlivé čtverce byly přepaženy křížovým klenutím na diagonálních žebrech. Klenba křížení (křížového čtverce) spočívala na 4 mohutných pilířích přepásaných polokruhovými oblouky. Nad křížením byla vystavěna vysoká osmistranná c e n t r á l n í v ě ž.

Od tohoto ústředí rozprostíralo se směrem západním rozsáhlé trojlodí (vysoká loď střední a po obou stranách dvě, polovici tak široké, nízké poboční lodi), které bylo rozvrženo na šestero velikých klenbových čtverců ve střední lodi a na dvanáctero malých čtverců v pobočních lodích. Křížová klenba spočívala na 22 kamenných pilířích, které byly rozděleny mezi příční lodí a průčelní zdí a to po 11 na každé straně ve stejné vzdálenosti. Poněvadž uvnitř v kostele nebylo možno kopati, nemohli jsme zjistiti dosud podobu těchto pilířů, ježto i s klenbou zmizely. Jen dle doposud nalezených úlomků žeber klenbových lze souditi, že měly jistě podobnou formu, jako ony sloupové patky, vyobrazené v dřívějších pojednáních (r. 1904 str. 85 obraz 4. a 5.); ale přece nesouhlasím s domněnkou, že ony nalezené tři sloupové patky (r. 1904 str. 85 E, F, G a obr. 4. a 5.) jakož i hlavice (r. 1904 tab. XV.) patřily k těmto kamenným pilířům.

Kamenné pilíře ve vnitřku budovy tak rozsáhlé, jako byla basilika velehradská a k nim patřící hlavice, byly zajisté mohutnější, aby unesly tíži na nich spočívajícího zdiva a tíži křížové klenby. O sloupové patce v dřívějším pojednání (r. 1904 str. 85 obr. 4. a 5.) víme ostatně zcela

jistě, že byla ve starém cisterciáckém refektáři (r. 1904 str. 88 obr. 8), na jehož prostředních základech u L pevně přizděna. A ostatní sloupové patky (r. 1904 str. 85 E, F, G) jsou jí úplně podobny co do velikosti. I rozměry hlavic shora uvedených (r. 1904 tab. XV.) nevynikají nad rozměry sloupových patek; hlavice druhá je zrovna hodně menší.

Dříve, nežli přejdeme k dalším vykopávkám, dlužno zmíniti se o malé bronzové sekýrce, která se našla při odkopávání hlíny v místech, kde byly ony tři kamenné hroby*) a to ve hlíně nejspodnější. — Dále třeba se o tom také zmíniti, že jsme dali opatrně vyzvednouti náhrobní kámen probošta Alexia (r. 1904 str. 139 a tab. XVI.). Naše naděje, že pod náhrobním kamenem najdeme hrob probošta olomuckého, se nesplnila. Jen kámen náhrobní tu byl do dlažby zasazen, ale tělo proboštovo odpočívá někde jinde. Kámen náhrobní dali jsme přenésti do budovy, která slouží prozatím za muzeum.

Naším úmyslem bylo nyní v kopání pokračovati pod kostelem, v tak zv. kryptě, abychom o původních stavbách také v těchto místech nabyli důkladnější znalosti a jistoty. Zatím však mimo nadání naskytla se jiná příležitosť vítaná, kterou nám bylo těžko minouti.

Po odchodu p. nadlesního zahrada východně od kostela (půdorys tab. III. při X), která doposud jemu patřila, připadla klášteru a v této době přechodní byla nám nabídnuta k volnému prozkoumání. Na obraze P. Chr. Hirschmentzla*) vidíme v těchto místech celý soubor budov, které jsou známé pod názvem „stará prelatura". Částečně zachovaly se zříceniny až do polovice století předešlého. Je to tedy místo, kde bylo třeba kopati. Ovšem v létě r. 1905 mohli jsme prozkoumati pouze malou část této zahrady, protože větší část ještě byla posázená zeleninou a za kopání se žádalo příliš vysoké odškodné. Pokračovali jsme tudíž v kopání až na druhý rok a to hned 17. února 1906.

Netrvalo dlouho a přišli jsme na základy budov rozměrů velmi rozsáhlých, kteréžto jsme odkryli po celé rozloze (viz půdorys na tab. III. při E, F, G, J v zahradě X). Předně přišli jsme ve vzdálenosti 58 *m* od nynějšího kostela přímým směrem k východu, na kamennou zeď z tesaných kvádrů. Byl to, jak jsme se přesvědčili, trnož kruhové stavby (půdorys na tab. III. při E). Na obraze P. Chr. Hirschmentzla vidíme v těchto místech stavbu slohu asi románského s věží. Po této stavbě románské nenašlo se žádné stopy; vykopaná stavba kruhová však souhlasí polohou s věží na obraze Hirschmentzlově a byla původně asi rožní věží bývalé klášterní pevnosti, jako dvě dosud zachované věže na jižní straně kláštera. Čtvrtá věž v rohu severozápadním pevnosti klášterní a pevnostní zdi na straně severní musejí teprv býti zjištěny. Základy vykopané věže jsou 2·65 *m* hluboké a 2·36 *m* tlusté. Na trnoži 1·30 *m* vysokém obíhá kolem do kola jednoduchá trnožní římsa podobná římse románské na odkrytém trnoži basiliky románské, avšak bez oblouku. Průměr věže je 10 *m*.

*) Dřív. poj. r. 1904 str. 82 obr. 1. při A, a nynější poj. půdorys na tab. III. při A.
**) Viz r. 1904 tab. VIII.

K této kruhové stavbě (půdorys na tab. III. při E) pojí se směrem k jihovýchodní rožní věži (půdorys na tab. III. při IX.) základní zeď pouze 9·30 *m* dlouhá a 2 *m* široká, která však nesouvisí organicky ani s kvádrovým zdivem (trnožem) právě zmíněné stavby ani se základy ostatních budov. Je to část zdi pevnostní.

Dále pak následuje, patříme-li na vyobrazený půdorys, ve směru jižním velká skupina budov (F, G, J). Nebylo věru snadným vyznati se v této směsici různých základů a zdí. Objevily se při kopání základy budov zcela jiných, než jaké vidíme na vyobrazení Hirschmentzlově. (Srovn ej obraz Hirschmentzlův v dřívějších pojednáních r. 1904, tab. VIII. aneb v Mitt. d. Z. K. sv. IV., r. 1905, str. 60 s nynějším nákresem půdorysu na tab. III. při E, F, G, J).

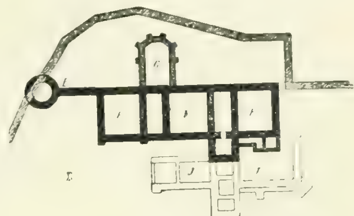
Jisto je, že se v těchto místech během času mnoho stavělo a přestavovalo, čemuž nasvědčují zdi křížem krážem se protínající. Jistě nejsou ony budovy na vyobrazení Hirschmentzlově nejstarší, jež zde kdy byly postaveny, nýbrž byly z části vystavěny na starších základech, z části úplně v novotě. Později byly i tyto opět přestaveny, nové stavby přidány a konečně vše zkáze přenecháno. Jak očití svědkové dokazují (odvolávám se na p. Klema na Velehradě), bylo velké množství kamenů od polovice předešlého století (XIX.) odvezeno a upotřebeno k různým stavbám, takže z odkrytých základů se nyní nedá nikterak nakresliti úplný půdorys staveb na obraze P. Chr. Hirschmentzla viditelných. Nicméně nás velmi překvapilo, co jsme uviděli, když jsme odstranili rum a hořejší zbytky zdí křížem krážem se protínajících. Byly to základy velké skupiny budov označených na půdorysu tab. III. písmeny F, G, J. Tyto budovy však nepocházejí z téže doby, nýbrž dlužno rozeznávati tři různé doby stavební. Nejstarší, abychom tak řekli, jádro všech na tom místě odkrytých budov, jsou ony, jichž základy jsou černou barvou vyplněny a označeny písmenem F.

Na západní straně byly s touto budovou podélnou, 40·70 *m* dlouhou a 11·40 *m* širokou spojeny dvě stavby vyčnívající, jedna více v prostředku na způsob čtverce se stranou 5·30 *m* dlouhou — byla to asi věž — druhá pak na jihozápadním rohu, kteroužto asi vedl vchod do budovy hlavní. Všechny tři právě jmenované stavby tvořily kdysi jednotný celek samostatné budovy (F). Soudíme tak, protože základy její ( ) s ostatními budovami nikde nejsou v organické vazbě. Tyto mohutné, průměrně 1·80 *m* tlusté, jsou z netesaného pískovce velmi pevně spojovány, sahají do hloubky 2·65 až 3·25 *m* a spočívají na některých místech na trámech dubových. Jsou to základy velmi staré, protože se při jejich odkrývání nenašly žádné stopy románské architektury, jež při jiných budovách v rumu velmi zhusta se nacházejí. O velkém stáří těchto základů svědčí dále trnož po celé jižní a částečně i na jihozápadní straně zachovaný, z pěkně otesaných kvádrů s úplně jednoduchou trnožní římsou, která se nesrovnává s římsou trnožní žádné jiné budovy doposud na Velehradě odkryté.

Ve vnitřku shora zmíněné čtvercové stavby vyčnívající (věži), jejíž základy na severní straně byly při odvodňování z větší části porouchány,

našly se ve hloubce 2 *m* pod úrovní stopy dlažby z hliněných dlaždiček 1 dm_2 veliké. Ačkoliv jsou dlaždičky odstraněny — jen maličký kousek dlaždičky byl nalezen na svém původním místě — lze přece zcela dobře poznati na maltové podložce, jak byly kladeny. Čtvercová tato stavba byla vchodem spojena s budovou hlavní.

V druhé stavbě vyčnívající shora uvedené na jihozápadním rohu hlavní budovy přišli jsme uvnitř na dvojí dlažbu nad sebou: horní, asi 1 *m* pod nynější úrovní, kterážto pozůstává z podlouhlých šestistranných cihelných tabulek a dolní, o 0·50 *m* pod ní z tabulek cihelných, taktéž šestistranných ale pravidelných. Spodní dlaždice jsou podobny těm, které jsme vykopali ve vnitřní části hlavního portálu románské basiliky velehradské.*) Uprostřed dlažby je prolomený otvor, který sahá přes obě dlažby a vede dále základy ven z budovy na západní stranu, kde byla nalezena nádvorní dlažba. Dle všeho zdá se, že to byl jakýsi kanál.

Velmi zajímavý nález byl učiněn na východní straně právě popsané hlavní budovy (půdorys na tab. III. při F.) Odkryli jsme tam základy kaple (půdorys při G) ve vnitřku 10·50 *m* dlouhé a 6 *m* široké. Základy tyto, na obraze čárkované ▨ a písmenem G označené, se základem hlavní budovy F organicky nesouvisí a jsou také mnohem slabší dosud popsaných, totiž pouze 1 *m* silny, za to však sahají na východním konci až do hloubky 3·25 *m* a spočívají tam na silných dubových trámech. Na zevnější straně těchto základů odkryli jsme opěráky asi 1·20 *m* vyčnívající, některé z nich i s trnožem úplně jednoduchým. Tvar odkrytých základů a opěráků nezůstavuje žádné pochybnosti, že zde máme před sebou kapli gotickou, která byla k hlavní budově později, v době gotiky přistavěna.

Dlužno podotknouti, že na vyobrazení Hirschmentzlově v těchto místech taktéž jest viděti budovu, která má asi podobu kaple, avšak tvaru gotického opěráku na ní nelze rozeznati. Po věži, která tam ještě jest vyobrazena, nenašli jsme ani stopy, ačkoliv jsme po ní pátrali. (Srovnej obraz Hirschmentzlův v dřívějších pojednáních roku 1904, tab. VIII. aneb v Mitt. d. Z. K. sv. IV., 1905, str. 60 s nynějším nákresem na půdorysu (tab. III.) při G.

Ještě pozdější přístavbou jsou rozhodně budovy, které jsou připojeny k hlavní budově (tab. III. při F) na straně západní (tab. III. při J.) Základy tyto jsou označeny pouhými obrysy ▭. Na mladší původ těchto základů soudíme předně z té okolnosti, že nikterak organicky nesouvisí s hlavní budovou, dále že právě v těchto základech byly zazděny úlomky románské architektury a cihly z pozdějších dob.

I zde dlužno podotknouti, že se nám nepodařilo základy zjistiti tak, jak by odpovídaly budovám na vyobrazení Hirschmentzlově.

*) Viz dřív. poj. r. 1904 a Mitt. d. Z. K. sv. IV., 1905 str. 72.

Tak daleko dospěli jsme s kopáním na posv. Velehradě v létě r. 1906. Bylo nám od dalšího badání upustiti, protože bohužel vyčerpány byly prostředky ku placení výloh a nezbývá než posečkati, až se najdou prostředky nové. Úloha jest zajisté ještě náramně veliká; neboť jsme vlastně dosud pořád ještě v začátcích archaeologického prozkoumání památného Velehradu, prozkoumavše doposud teprv z části půdu kolem kostela. Abychom nabyli o původních stavbách velehradských důkladnější znalosti a jistoty, jest nyní velmi důležito kopati pod kostelem i v t. zv. kryptě a na jihovýchodní chodbě klášterní (dřív. poj. r. 1904, str. 82 obr. 1 při J. a M.) — K úplnosti zprávy o opevnění kláštera velehradského bude pak třeba zjistiti polohu severozápadní rožní věže a pevnostní zdi na straně severní. — Dále bude třeba kopati ještě v zahradě klášterní na východní straně (dřív. poj. r. 1904, str. 82, obr. 1 při VIII. a IX.) — A tím práce ještě nebude ukončena! Zbývá pak ještě kopati v okolí Velehradu a obzvláště ve Starém Městě.

Potom teprv, až budou všecky výsledky takového soustavného prozkoumání půdy velehradské a jeho okolí známy, bude možno pronésti konečný úsudek o významu nalezených památek, kterýžto úsudek pak snadno se utvoří. Další práci žehnej Bůh!

UH. HRADIŠTĚ v prosinci 1906.

Různé zprávy.

Moravský archaeologický klub v Brně ustavil se v neděli 23. prosince 1906 jako nejmladší vědecký spolek moravský. Hlavním úkolem jeho jest sdružiti praktické archaeology po moravském venkově roztříštěně pracující, sorganisovati soustavný výzkum pravěkých poměrů země naší, provésti úplný soupis starožitných nálezů a památek v zemi, propagovati vedle toho snahu po záchraně starožitností jak mezi milovníky starodávné minulosti tak i v nejširších kruzích obyvatelstva publikacemi, přednáškami a sjezdy s výstavkami po vší zemi rok od roku konanými, chrániti zájmy archaeologie i archaeologů, pořiditi odbornou knihovnu a vydávati pravidelně časopis věnovaný pouze archaeologii, neboť zdárný rozvoj archaeologie i anthropologie za posledních desítiletí vyžaduje i u nás intensivnějšího pěstění. A k tomu ovšem dosavadní naše společnosti muzejní na jejichž péči reflektuje tolik oborů musealních, postačiti nemohou.

Nebude tedy nový archaeologický spolek nějakou institucí konkurenční, nýbrž naopak bude jistě všem spolkům a museím prospěšným jednak tím,

že bude šířiti známosť a důležitosť jejich, jednak že je v jeho intencích vychovati vyškolený dorost archaeologický po venkově a tak soustřediti ve svém kruhu všecky muzejní spolky Moravské a tím dosavad rozptýlené práci musejní dáti ustálený, pevný základ.

Zdar této koncentraci a pozdrav shromážděným na ustavující schůzi přáli pp. prof. Dr. L. Niederle z Prahy, kons. rada P. J. Wurm, předseda Vl. musejního spolku v Olomouci, c. k. konservatoři Th.Dr. J. Vyvlečka v Olomouci, MUDr. J. Smyčka z Litovle, vrchní okr. zvěrolékař Fl. Koudelka z Vyškova, JUDr. M. Kříž, c. k. notář ze Ždánic, geolog J. V. Želízko z Vídně, ThDr. Fr. Přikryl, farář v Týně, P. Loníček, farář z Podhoří, R. rytíř z Weinzierlů, kustos musea v Teplicích v Čechách atd.

Za orgán Klubu zvolen časopis „Pravěk", ústřední list pro praehistorii a anthropologii zemí Českých", jenž v 1. čísle 1907 přináší Stanovy a podrobnější zprávy.

Zvolený výbor konstituoval se takto: Předsedou zvolen kult. inž. I. L. Červinka, c k konservator v Kojetíně, místopředsedou prof. Fr. Černý, jednatelem Al. Procházka, učitel v Blažovicích, pokladníkem Ant. Gottwald, učitel v Prostějově, knihovníkem Jos. Stávek, zvěrolékař ve Šlapánicích.

Baba. Mezi tím, co bělohorskou pohromou národ československý omráčen, v kulturním vývoji a v osvětové činnosti byl přerušen, nesprávným úsilím historikův západnických minulosť Slovanův zahalila se takovou mlhou, že jí oko ani Palackého a Šafaříka proniknouti na dobro s to nebylo; aneb raději oba jinak bystrozrací badatelé ostýchali se, zřejmo zaznamenati, čehož toliko mezi řádky jejich spisů se dočítáme, že původ Slovanů v Evropě sahá do dob předkřesťanských. Pěvec Slávy dcery odvážil se názor tento veřejno vyjádřiti; ale sklídil za to podezření historického fušaře a bryndila. Ale rovněž nehezky, ba mnohem hůře pochodil Ign. Hanuš, uveřejniv: „Die Wissenschaft des slavischen Mythus", spis, v němžto porovnávacím způsobem pokusil se v soustavu uvésti bajesloví Slovanů. Že Hanuš hnul otázkou slovanskou od základů pravěkých, připodobňovav bajesloví Staroslovanů s mythem Indů, Parsů atd. málem byla by ho smělosť tato stála existenci. Aby rozčeřené vody tak zvaného veřejného mínění utišil a si professorskou stolici zachoval, sám ve vídeňském časopise Schmidlově ostře zkritisoval vlastní tuto práci, která vzhledem na bohatou látku a vzácné pokyny vědecké ceny nepozbyla, nýbrž badatelům v oboru mythologie vydatnou pomocnicí zůstane.

V bájeslovné činnosti, jež si u nás vede se vzorně kritickou střídmostí, jak toho důležitosť předmětu jako nejvážnější stránky ba jako podmiňujícího podkladu samostatné a svérázné kultury slovanské vyžaduje, Baba dostatečné pozornosti nedoznává. Nesčetný počet míst a předmětů toho jména a různosť vlastností a působivé moci, která se Babě v pověstech a v životě lidovém byť by pověrčivě — přisuzuje, jsou tolikéž doklady jakéhosi předního významu Baby ve slovanském bajesloví.

„Baby" nazývají se hrubotesané kameny, jež větším dílem představují člověčí osobu. Takových bab naskytuje se v novoruském kraji značné množství. Avšak i jinde naskytují se. Od pověstného balvanu u Bamberku (Babenberg) slujícího „Baba", odvozuje se jméno města a nepochybně i rodu Babenbergů; původců napotomní říše Rakouské — jak známo — následujícím spůsobem: Přemysl Otakar II. pojav Markétu, dceru posledního Babenbergovce za manželku, zdědil po něm po výtce ještě neponěmčené země alpské, a získav jako král český Uhersko, obnovil — jak to † Havelka v krátké historii Moravy významně pojmenoval — „Velkou Moravu".

Babou jmenuje lid mohutný kámen u Třebíče, jehož původní vzezření dlouhými věky setřeno a znespůsobeno k nepoznání. — Že Baba Třebíčská nebyla jediná na Moravě, dovoleno domnívati se. U Kostelce blíže Holešova vykopán byl na př. ondyno balvan, jenž se kamenným babám ruským podobá. O nálezu tomto došel nás dopis, jenž příznivce starovědy a slovanského bajesloví zajisté zajímati bude a jejž uveřejniti proto i z té příčiny uznáváme potřebou, aby dal podnět k hlubšímu bádání a zkoumání o významu Baby v bájesloví slovanském, ku kterémuž účelu mají posloužiti také po-

známky svrchu před dopisem samým uvedené.

Dopis i fotografické vypodobnění baby Kostelecké pochází od bohoslovce v Gorici p. Aloise Sv. Jurečky a zní následovně:

„Myslím, že vzácný nález vydobyl jsem ze země o letoších minulých prázdninách. Potuluje se v zájmu archaeologie po okolí Kostelce u Hol., proměněn v kulturu, vydal ze svého lůna mnohé skvosty doby železné — meče, náušnice, mince a pod., ba i z doby bronzové!! nalezl jsem zde jednu sekyrku.

Hrádek leží od Kostelce v stranu severní asi 20 minut. Stál na Hrádku dle záznamů hrad pánů z Kostelce Po něm nezůstalo po naši dobu žádných vnějších památek, však minulosť

Baba kostelecká.

rodiště to mého, byl jsem upozorněn oráčem „Hrádku“ na balvan, jenž překážel mu v díle.

I jal jsem se opatrně kámen s kollegy vyzdvihovati a k nemalému úžasu konstatoval jsem jeho zpracování v postavu lidskou. Žel, že, jak ze snímky patrno, socha byla již značně porouchána. Jak jsem později zvěděl, pracovali na vytažení tohoto kamene již na jaře r. 1906 ruce zlatachtivé. Přišel totiž kámen na světlo již v podzim r. 1905 a kolovala o něm jedna domněnka, že tíhou svou kryje hroudy zlata. Místa, na nichž kámen objeven, mají velkou historii. Hrádek, jenž od r. 1864 jest jeho dotvrzují četné zmíněné nálezy. Dosud propadává se na mnohých místech půda, a objevují se prostory s bílými stěnami v podobě sklepů. Všechna tato temná místa jsou pro lid okolní mysterickými. Zdobí je mnohými, pěknými a původními bájemi. Časem o nich přinesu zprávy.

O něco výše Hrádku — zahalen v háv bukoví — chmurně vzhlíží na okolní lány Hrad.

Však na tomto místě hradu nestálo. Lid dlouhou tradicí a přirozenou polohou míst pojmenování pravé zaměnil. Dle soudů badatelů povolaných bylo na tak zvaném Hradě podobné „hra-

d i š t ě“, ovšem v menším rozsahu a významu, jako na Hostýně.

Val a příkop dosud zachovalý tomu dosvědčuje.

I já zkoumal jsem půdu na Hradě, však nikde nepřišel jsem na kulturní vrstvu. Byl tedy Hrad nejspíše dočasným útočištěm pro okolní obyvatele v ohrožených chvílích. Ze zachovalých valů ještě nedávno vybírány kusy pálené hlíny v podobě cihel.

Ano i obětniště pohanské na Hradě se objevilo. Jen žel, že dělníci, neznajíce ceny této památky, je rozbili. Za Hradem jest rozsáhlé pohanské pohřebiště s popelnicemi rázu slezského. Většina mohyl jest již prohrabána, mnohé ledabyle, ve snaze dobytí nějakého skvostu, málo jen systematicky za účelem získání archaeologických památek. Vím však ještě o mnohých neporušených, jichž obsah pro Vaše museum o příštich prázdninách vydobudu. Tolik jen tentokráte o památných místech Kosteleckých.

Vracím se k vzácnosti tentokráte zachráněné. Statua jest 170 *cm* vysoká a 70 *cm* široká.

Materiál pískovcový; (k tomu podotýkám, že v celém okolí lomu pískovcového s kamenem takové velikosti není ani nebylo. Kámen na Hrádek byl dopraven.) Kdož ví, jak dlouho kámen sloužil svému účelu, jak dlouho naň působily zhoubné živly na povrchu a nejdéle snad ve vlhké zemi. Není tedy divu, že nejdůležitější znaky na soše jsou smazány. Právě přední část jest to, jež nejvíce součástek původního tvaru postrádá. Na hlavě zbyly jen znaky očí, souměrně vyhloubené důlky. Na místě nosu jest rovněž prohlubina, z čehož soudím, na vypouklou část, jež byla později uražena. Ostatní typy přední části těla zmizely — jen břichu nasvědčuje vyvýšenost od rukou ke středu mírně stoupající. Více zachovaná jest zadní plochá část. Tato rozdělena jest od krku až téměř ku spodu rýhou dělící ji na dvě stejné části. Jest to páteř, od níž na obě strany opět systematicky rozbíhají se parabolické rýhy snad kosti vyznačující.

Nejvýznačnější, nejvíce zachované a jemně zpracované jsou boky s rukama. Celá statua zakončena i nohami, z nichž dochována jen jedna, resp. již pahýl. Ten při namahavé práci se nám ulomil. Kámen tedy není (přirozený) od přírody v tento tvar uveden. Absolutně ne. Jest v něj vdechnuta idee snad dávného člověka, v němž rozvíjelo se cítění náboženské as ním i kult bohů, v jehož hlavě rodil se zárodek umění, ať již ze zábavy či z potřeby vytrysknuvší.

Účel sochy? Těžko pronésti assertorický soud. Já z počátku jsem se domníval, že jest to výrobek z doby prvého křesťanství, zobrazující jednoho ze světců Soluňských. Soudil jsem tak z podoby mitry, jíž hlava jest zakončena.

Však soud tento vyvrátil mně pan učitel archaeolog Edv. Peck, právě na letním bytě v Kostelci dlící, a klade význam sochy v doby dřívější. Praví, že jest to pohanská modla „Staroslovanská baba“.

Socha nalezena na jižním svahu Hrádku a dle póse, v jaké spočívala, byla sem skulena s vrchu. Při kučování Hrádku v roce 67 na něj nenarazili, ač hluboko místo vedle místa prokopali. Pan Peck tvrdí, že ani majitelé bývalého zdejšího sídla o kameni tomto nevěděli. Na povrch přišel stálým snižováním kopce. Byl-li Hrad aktualním v době praslovanské — nebyl nižší Hrádek jeho assistentem? Socha mohla státi ve středu na vrcholu Hrádku a během času svalena dolů.“

Národopisné muzeum československé má býti od roku 1907 rozšířeno o z e m ě d ě l s k é m u z e u m. Společnost Národopisného muzea doplňuje tak podstatnou část svého poslání. Ve své minulosti — a tuto znázorniti jest předním úkolem Národopisného muzea československého — národ český jest ohromnou převahou zemědělský. Český lid vesnický vedle živnostníka městského držel houževnatě národ při životě za nejtěžších dob násilí a útisků. Lid venkovský naplňuje hlavně obsah národopisu.

Posavadní sbírky podávají obraz lidu českého neúplný; znázorňují hlavně jeho schopnosti umělecké, jeho zvláštní zvyky a obyčeje, zkrátka více jeho život sváteční. Oddělení zemědělské chce zachytili jeho práce a starosti obyčejné, jeho život všední. Starý způsob života i předměty zemědělské kvapem mizí; zachraňme z něho, co se dá.

Mladším pokolením bude zajisté velmi poučné i dojemné poznati, jak se náš venkovan lopotil při práci doma i venku, jak žil a se bavil, viděti staré předměty, které tak často skrápěl

svým potem, seznati rozličné podmínky jeho života, rozvrstvení společenské, pokroky v hospodaření a podobné vztahy.

Poznání a láska k vlastní minulosti zaručuje zároveň lepší budoucnosť. Těchto důsledků smíme se zajisté nadíti také od zřizovaného oddělení zemědělského. Bude učiti lásce a přilnutí k rodné hroudě, v budoucnosti podá bohdá prostředky ku zlepšení stavu zemědělského. Bude zajisté nutný důsledek, aby z počátků, které uvádí v život Národopisné muzeum československé, vyvinulo se za čas samostatné muzeum zemědělské. Jinde již pochopili důležitost muzeí zemědělských. Máme býti mezi opozdilými, kteří tomuto významnému odboru odpírají dávno zasloužený stánek? Zdaří-li se tento pokus, bohdá, že otevře cestu jiným oddílům muzejním, domáckému průmyslu, řemeslu, obchodu a pod.

Podnik potřebuje ovšem pomoci nejširší veřejnosti české. Každý může přispěti něčím k společnému dílu. Rolníci a lid venkovský věnováním — po případě jen zapůjčením — staršího jednoduchého nářadí, nástrojů i pomůcek zemědělských a domáckých, jakých se již nyní neužívá, jiní příspěvky peněžitými, jiní svou prací theoretickou a svými zkušenostmi. Příspěvky budou veřejně kvitovány; předměty věnované oddělení zemědělskému ponesou jména svých dárců nebo zapůjčovatelů. Pro toto oddělení bude při Národopisném muzeu veden zvláštní samostatný fond.

Obracíme se k váženým korporacím, v nichž se soustřeďuje život zemědělský, i k uvědomělým jednotlivcům o podporu, s jakou našemu podniku vyšly vstříc c. k. ministerstvo orby, Zemědělská rada v Čechách i na Moravě, Ústřední hospodářská společnost pro Čechy i Moravu, Sdružení zemědělců, Ústřední jednota hospodářských společenstev a j.

Při květnové hospodářské výstavě r. 1907 hodlá již Národopisné muzeum československé uspořádati oddíl znázorňující minulosť českého zemědělství; proto prosíme, aby předměty byly ohlašovány co nejdříve. Kdo máte zájem, přispějte.

Předměty i příspěvky pro zemědělské oddělení Národopisného muzea československého buďtež posílány, po případě přihlašovány kanceláři Národopisného muzeá československého, Praha-Smíchov, zahrada Kinských.

Úvaha o zemědělském muzeu. Národopisným bádáním vědecky zjištěno, že značky a přebytky původní kultury československé (písně, ornamentika, přísloví a pořekadla, krajkářství atd.) jsou po výtce původu s e l s k é h o. Kulturu tuto, jež svého zvláštního rázu a zdokonalení nabyla na V e l k é státně zřízené M o r a v ě, dovoleno tudíž nazývati také „S t a r o m o r a v s k o u". Pobádák poznámce této upomínka na pád říše Mojmíroviců, jehožto tisícileté následky Slovanstvo veškeré odstonává. Za kulturu tu s v o u rolnictvu styděti se netřeba; neboť vynikala uměním a vkusem. Sbírky národopisného muzea v Praze jsou výmluvné doklady kultury té, které však „Z e m ě d ě l s k ý m M u z e e m" doplněny býti mají již v tomto roce.

Původcové zdravé myšlenky této majíce na zřeteli, že československý národ, zvlášť vesnický a dílem také v některých městech, je z větší části n á r o d e m z e m ě d ě l s k ý m uznali potřebu, aby život jeho současný a jaký býval za nejdávnější minulosti, i po stránce n á r o h o s p o d á ř s k é a z e m ě d ě l s k é v jeho denní všední práci a se všemi starobylými zvyky a názory, byl znázorněn. K tomu účelu zřizuje se M u z e u m z e m ě d ě l s k é samostatně sice, ale zároveň jako nezbytný doplněk N á r o d o p i s n é h o m u z e a j i ž s t á v a j í c í h o v Praze.

Jelikož podnik tento svědčí veškerému rolnictvu československému, jak na venkově tak v dotčených městech, nemohou se z jeho součinnosti vymýkati zemědělci moravští a slezští tím méně, poněvadž to byla Velká Morava, jejížto věhlas a mohutnosť a vzorná té doby státní zřízenosť spočívala hlavně na rolnictvu, jehožto začátky byly p a s t ý ř s k é. Jakou důležitosť staroslovanské pastýřství pro topografické bádání vzhledem na zkoumání původního osídlení Slovanů má, toho důkazem je Žunkovičova kniha o prvoobyvatelstvu Slovanů v Evropě jednající; k nížto na jiném místě poukázáno. Agrárníci hlásíce se za dnův těchto ve veřejném životě ku slovu, mohou to činiti na základě historického práva, poukazujíce k dobám, kdy ve státu a společnosti zaujímali přední místo.

Účelem zemědělského Muzea bude v první řadě ovšem zobrazit nynější

stav rolnictva a jeho pokročilosť, které dlouho v cestě stálo středověké poddanství a nevolnosť, ale udati také příčiny a způsob, jakým své občanské svobody bylo zbaveno a kdy se znedůstojnění a uponížení toto stalo.

Žunkovič snaží se zjistiti, že pastýřství Slovanů nebylo toulavé a po světě těkavé jako u jiných národů, kteří z krajiny do krajiny běhali. Pastýřství Slovanů, obmezujíc se pravidelně na jisté místo pro každou rodinu a kmen zvlášť, samoděk a zvolna proměňovalo se v usedlé rolnictví po způsobu obcí mírových a zádruh.

Úkolem úvahy této není líčiti děje našeho rolnictva, ku jejichž sepsání pramenem bude teprv Zemědělské Muzeum. Avšak od místa nebude, připomeneme-li, že to byl Přemysl Otakar, jenž dotyčné obecní míry a zádruhy za tím cílem v odměřené lány proměňoval, aby z nadbývajících pozemků tvořil panské dvorce a dědičné rychty pro cizinský živel. Na základě novotvarů těchto, jimiž křesťansko-demokratické řády občanské rovnoprávnosti u Slovanů protrženy byly, budována sociální soustava německého feudalismu v zemích českých.

Změnou touto a jinými opravami státnickými a sociálními zasáhnul panovník tento rušivě ve vývoj přirozený slovanského rolnictva a zajisté i na škodu západních sousedů, kteří dle vzorů slovanských mnohé živnosti a jmenovitě hospodářství zařizovali. Pravdu tuto potvrzují a památku této události zvěčňují i některá rolnictví podstatně patřící od Slovanů do němčiny ba i do angličiny vnešená a posud užívaná slova, ku př.: pluh, bič, selo, stodola a jiná; anobrž i sama naše národní jména Sarb (Surbel), Slav, Wend (vendické zákony), Dvoubrazdník (bifuleo) obrátili Němci, Angličané a Vlachové na poznačení rolníka čili poddaného a mana, jimž ve starých časích hospodářství obyčejně svěřováno bývalo; ačkoliv i sami cizonárodní spisovatelé s podivením a vychvalováním slovanské rolnické práce a zásluhy našeho národa o zemědělství zpomínají, které v sobě potlačiti nemohli. A — táže se Kollar — národové v Uhrách bydlící, jmenovitě Maďaři a Valaši od koho se naučili lučiště na pluh a šípy na srpy obraceti? Od koho měrati, kopati, orati, brázditi; kdo jim dal do rukou hák (eke), styk, lemeš, čereslo, hřídel, jarmo, kosu, hrable, vidly, cepy, síto? Kdo je naučil zboží, rež, klas, len, koukol, plevy, seno, slámu, stoh, kopu, chotář mezi ohradu, dvor, příloh, ouhor, poušť, močár a těmto podobné hospodářské věci poznávati a jmenovati? Kdo jim ukázal z rozličných plodů těsto, proso, mák, bob, řepu, tykev, kašu a jiné pokrmy strojiti a požívati? Ba odkud vypůjčili ku pojmenování rolníka název „prostý" (paraszt)? Zeptejte se jejich řeči a uvidíte, že všecka tato slova a následovně i jejich významy mají od Slováků*), kteří tvořili jádro Velké Moravy, jež pro vzácnou kulturu l i d o v o u jméno „klasické" přísluší. —

Vznikající Zemědělské Muzeum nese název „československého"; pročež v něm české rolnictvo dolnorakouské k rolnictvu z Čech a Moravy bratrsky družiti se, povoláno jest. Ze svazu tohoto rolnictvo dolnorakouské vylučovati, ani z příčin státoprávních, jak se často dělo, není dovoleno; poněvadž jenerálních sněmů koruny svatováclavské se také poslanci z Dol. Rakous súčastnívali.

Při zařizování Zemědělského Muzea bude třeba dbáti toho, že ve veškerém životě našeho rolnictva, jak po stránce umělecké čili s v á t e č n í, tak i vzhledem na práce lopotné čili v š e d n í, brala podíl ž e n a našinská jak na venkově tak ve městech; pokud se hospodářstvím zaměstnávala aneb dokud zaměstnává.

Jest na zemědělských radách a hospodářských spolcích i školách v první řadě, aby vzaly na uváženou čeho třeba, aby Zemědělské Muzeum československé vzniknuvší, prospívalo ku cti a zdaru národního rolnictva.

—

*) Rovněž přijali Maďaři veškeré terminy pro státní řízení, soudnictví i pro politickou správu země od Slovanů, na výstavě pařížské honosivše se vyšíváním slovenským jako maďarským. Že i Čardáš je původu slovanského, známo. Co Galletti vzhledem na to napsal, že Slované za to, že ve vzdělanosti svítili jiným národům a je civilisovali, sklízejí od nich nevděk a pronásledování, platí také o Maďarech. Galleti zaznamenal doslovně: „Takového osudu dostalo se od ostatních Evropanů národu, který první je seznámil s velkoobchodem, který vyučil je různým řemeslům atd."

Literatura.

Dr. Jos. Podpěra: **Vývoj a zeměpisné rozšíření květeny v zemích českých ve srovnání s poměry evropskými.** Knihovna Přírody a školy sv. 6. Mor. Ostrava 1906.

Dílo Podpěrovo souvisí úzce s výsledky oné badatelské činnosti, kterouž na Moravě již před několika desítiletími s nemalým úspěchem zahájili Wankel, Kříž, Maška, Woldřich a j., ukládajíce práce své hlavně v tomto časopise. Kdežto však tito badatelé na základě nálezů v naváté spraši a na základě nálezů v jeskyních a pod. pomalu rekonstruovali život člověka a jeho kulturní stav jakož i zvířenu v té době, rozvinovala se popudem těchto zoografických prací zvláště na severu široká činnosť badatelská, která si vzala za úkol vyšetřiti, jakým postupem vyvíjela se květena zemí evropských. Jest tomu právě 65 let, co Japetus Steenstrup, týž který později navštívil též klassické naleziště v Předmostí u Přerova, vylíčil postup vegetace v rašelinách severního Seelandu. Od té doby množily se nálezy, tak že dnes na základě jich možno podati nástin, byť ovšem dosud mezerovitý, o vývoji rostlinného krytu i zemí našich. Aby nástin byl úplný, bude třeba ovšem ještě mnoho práce. A tu právě přichází spis Podpěrův včas, neboť odborní pracovníci naleznou v něm dosti pokynů, jakým směrem nutno bádání vésti a nálezů ve prospěch vědeckého bádání využitkovati.

Zakladatelem vědecké fytogeografie dlužno považovati Alex. z Humboldtů, který na základě svých bohatých zkušeností, jichž nabyl dlouholetým cestováním v cizích zemích, zvláště v krajinách rovníkových, první stanovil zákony rozšíření rostlin na povrchu zemském. Od dob Humboldtových množila se pozorování floristická, fysiognomická a geografická, tak že mohl Alphons de Candolle již před 50 lety výsledky těchto pozorování soustavně zpracovati ve znamenitém na dobu svoji díle: Geographie botanique raisonée. Roku 1872 vydal Grisebach dílo Die Vegetation der Erde nach ihrer klimatischen Anordnung (vergleich. Geografhie der Pflanzen), které roku 1884 vyšlo ve 2. vydání, a r. 1879 vyšlo epochální dílo Englerovo: Versuch einer Entwicklungsgeschichte der Pflanzenwelt, v němž snesena jsou fytopalaeontologická fakta a vysloveno známých 36 vůdčích idei o vývoji rostlinstva. Od vydání díla Englerova nastává ve fytogeografii všeho světa rozmach netušený. Celé legie pracovníků, od obyčejných floristů po badatele světového jména ujímají se této discipliny, razí nové cesty, snášejí materiál, srovnávají jej a vším tím vnášejí nový ruch a nový život do všeho studia botanického.

U nás leželo pole vědecké fytogeografie ladem. Chyběláť znalosť methody a nedostávalo se průpravných prací. Teprve hlavně od vydání Velenovského Mechů českých, v nichž autor moderním směrem vylíčil fytogeografické poměry království českého, jakož i vztahy mechů k rostlinám v útvarech rostlinných, počalo se pracovati horlivěji též v tomto odvětví, jak o tom zejména svědčí práce některých mladších botaniků, na př. Domína, Podpěry a j.

Uvedená kniha Podpěrova dělí se ve dvě části, z nichž první nazvali bychom vývojovou, druhou floristickou.

Vývoj květeny našich zemí vylíčen ve 12 kapitolách. V první kapitole jest vytčen význam třetihor pro vývoj naší květeny hlavně na základě výsledků prací Heerových, Schmalhausenových a Nathorstových. Že autor nepředeslal kapitolu o vývoji rostlinstva vůbec, zvláště však o poměru třetihor ke křídě, jak by snad mnohý byl očekával a rád viděl, vysvětliti lze pravdě podobně z obavy

autorovy, aby dílo příliš nevzrostlo a pak také snad i tou okolností, že autor není fytopalaeontologem, nýbrž fytogeografem. Ve druhé kapitole nastínil autor stručně povahu celiny evropské před dobou ledovou, ve třetí vylíčil nynější názory o době ledové, opřené hlavně o výsledky moderního studia glacialistického Ve čtvrté kapitole vylíčen postglacialní vývoj rostlinného krytu v Evropě při čemž uvedeny zajímavé výsledky exaktního bádání skandinavských badatelů. V souhlase stouto kapitolou podává autor v kapitole následující, opíraje se o Weebera, přehled nálezů rostlinných pocházejících z doby ledové. V šesté kapitole seznamujeme se s postglacialním vývojem rostlinstva v zemích koruny české; poznáváme, jak málo u nás dosud bylo vykonáno a jak mnoho práce čeká ještě na pracovníky, kteří by chtěli prozkoumati naše rašeliny a tufy. Zajímavou partií jest kapitola sedmá, ve které se líčí vzájemné vztahy květen circumpolárních, a to vztahy květeny severoamerické k miocenové květeně arktické, vztahy květeny severoamerické a asijské a význam květeny středoasijské pro květenu evropskou. V kapitole osmé jest probrána perioda stepní, která tak mohutně zasáhla ve vývoj naší květeny, v kapitole následující pak podán přehled všech pěti zvířen doby ledové, jak je navrhuje Woldřich. V desáté kapitole líčí autor význam květeny poloostrova balkánského, která se stala klíčem k dějinám květeny evropské, v jedenácté kap. vysvětluje dle Englera vznik vysohorské vegetace středoevropské, ve dvanácté pak vznik nynější květeny v našich zemích. K těmto 12 kapitolám, jimiž vyčerpán jest první oddíl spisu, jednající o vývoji naši květeny, přidána jest jakožto přechod k druhému oddílu knihy kapitola třináctá, ve které autor snaží se vysvětliti význam a pojem prvků rostlinných a uváděje názory badatelů cizích, ukazuje na rozmanité nesrovnalosti, které se tu vyskytují.

Druhý oddíl knihy jest věnován podrobnému vylíčení zeměpisného rozšíření rostlin květeny zemí českých. Tento oddíl přijde zejména vhod našim floristům, poněvadž obsahuje údaje, jež v dosavadních našich Květenách (Čelakovského, Formánkové a Polívkově) byla opomenuta. Spisem Podpěrovým uvedené Květeny mohou býti dobře doplněny.

Autor dělí rostliny české, uváděje u každého druhu zeměpisné rozšíření, pokud je mohl z odborné literatury vymeziti, v tyto skupiny:

I. Rostliny kosmopolitické. II. Rostl. circumpolární. III. Rostl. starého světa. IV. R. eurasijské. V. R. evropsko-sibiřské. VI. R evropské nížinné. VII. R. meridionální. VIII. R. orientální. IX. R evropské alpinské.

Záslužná práce Podpěrova byla velice nesnadná a vyžadovala obsáhlého studia, jak uznati dlužno ze svědomitého použití četných odborných spisů a detailních prací roztroušených po vědeckých sbornících, jejichž seznam autor na konci spisu uvádí. Mohli bychom snad, probírajíce se spisem důkladněji, leckde vytknouti, že to neb ono v něm chybí, že ta neb ona otázka mohla býti jinak propracována, ale nemůžeme tak činiti, uvážíme-li ony veliké překážky, které se této práci, u nás toho směru první, stavěly v cestu a které může oceniti jen ten, kdo podobnou práci sám koná.

Co týká se typografické úpravy knihy, zasluhuje též všeho uznání. Některé tiskové chyby, jež autor většinou vzadu poopravil, omlouváme obtížnou korrekturou.

Knize připojeny jsou dvě mapky: na jedné jsou znázorněny floristické oblasti ve střední Evropě, na druhé stav Evropy za doby ledové.

Fr. Polívka.

Prameny k dějinám obřadu glagolsko-římského, snesl a podává Dr. Jelič v knize: Fontes historici liturgiae Glagolico-Romanae a XIII. ad XIX. saeculum. Collegit, degessit et indice analytice instruxit Dr. Lucas Jelič. Veglae 1906. Sumptibus ephemeridis Slavorum litterae theologicae Pragae.

V poslední době nabývá vrchu názor, že dějům českým porozuměti nesnadno, ba nemožno bez znalosti staré Velké Moravy, z nížto jako z kořene vyrostly jak po stránce státoprávní a politické, tak sociální a vesměs kulturní. Poukazuje se jmenovitě k tomu, že královský název Čech není původu německého, jak za to chybně se mělo, nýbrž že byl název ten v Mohuči r. 1086 z Velké Moravy na Čechy pře-

nesen, že tudíž království České je vlastně pokračováním velkomoravského. Mateřství Moravy v poměru k synovství českému jeví se však také po stránce církevní. Vážní historikové shledávají totiž mezi českým husitstvím a moravským cyrillomethodějstvím dějinnou příbuznosť tím způsobem, že protivenství a nepřátelské násilí, jež dílo slovanských blahověstů se strany německo-císařské hierarchie a bohužel návodem a za účastenství některých Přemyslovců a Lucemburských králů zakusilo, a změny, jež jmenovitě v ohledu sociálním u nás uspůsobilo, zavdaly Husovi a jeho předchůdcům kroměřížskému Miličovi, litomyšlskému Mikuláši a jiným nadšencům příčinu k světodějinným projevům nespokojenosti a k odporu, jenž katastrofu kostnickou a bělohorskou zavinil. Náhled tento pronesl na sjezdu žurnalistů v Uherském Hradišti předseda Holeček. Názoru tomuto nasvědčuje novodobé pátrání po tak zvaných Černých mniších (monachi nigri), jejichžto osud dopadá v jedno s osudem a trváním slovanské církve u západních Slovanů v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Dolních a Horních Rakousích, Halič nevyjímaje.

Jako u nás u Slovanů západních bylo do nedávna také u Jihoslovanů cyrillo-methodějství tlumeno a zůstávala slovanská církev tajemstvím, jež odhaliti historikové zanedbávali, ačkoliv svou povahou a podstatou zájmů politických církev prosta nebyla, nýbrž k účelům státním rovněž směřovala jako k náboženským. Že ve velkodiecesi cyrillomethodějské, jež se rozprostírala po všech krajinách říše velkomoravské a pannonské a jejížto pravomoci tudíž Jihoslované a Západoslované (nyní latinského ritu) rovněž a společně se těšili, původně veškera bohoslužba slovansky se konala, bylo sice známo; že by však v zemích těchto se byla přes dvanácté století udržela, bylo pochybováno a mnohdy i popíráno. Knihou Jeličovou však nad všelikou pochybnosť zjištěno historicky, že u Chorvatů a Slovinců ve všech diecesích slovanská liturgie ve způsobu glagolském dlouho po třináctém století panovala a v některých do dneška se udržuje. Vývody a doklady Jeličovy stvrzují, že, co u nás o černých mniších a slovanské církvi v poslední době se pronáší, není pouhým výmyslem, nýbrž vážného povšimnutí a přesného prozkoumání vymáhá. Jelič uvádí některé papeže, kteří slovanskou liturgii v některých diecesích jihoslovanských v ochranu brali, ale že se našli biskupové, kteří více protislovanských choutek světské vlády než blahovolných rozkazů sv. Stolice v této příčině a patrných zájmů církev šetříce, práva glagolice v jihoslovanských farnostech čím dál tím libovolněji obmezovali, ačkoliv glagolská liturgie nadobro se římské přispůsobila. Benátčané zmocnivše se břehů Jaderského moře, usazovali v Dalmacii a v Istrii biskupy latinisatory. Vláda vídeňská přivtělivši kraje ty Rakousku, v jednání Italův tam pokračovala a nebránila tomu nikterak, když hierarchie u Slovinců a Chorvatů obřad slovanský za latinský zaměňovala.

Výzkumy tohoto druhu jeví se v knize Jeličově listinně doloženými a připomíná se tam, kterak na příklad ministr kultu Gautsch v srpnu r. 1888 zapověděl žákům středoškolským obcovati mši sv. sloužené obřadem glagolsko-římským, kde obřad tento se v Dalmatsku jmenovitě udržel. Uvádí se v knize té, kterak v minulém století hierarchové diecese poříčsko-puljské Stankovič a Gambini obřadní knihy slovanské spalovali, nedbajíce toho, že knihy tyto vyšly nákladem samé sv. Stolice!

Studie Jeličova přispěje, jak svrchu podotknuto, obdobně k objasnění církve slovanské v zemích československých i v Haliči, bez jejížto důkladného prozkoumání děje Slovanů západních pravého světla nenabudou.

Glagolice, jež na slovanském jihu octnula se v popředí vážného jednání, hnula opět otázkou, kterou se od časů Dobnerových Šafařík, Grigorovič, Hanuš, Miklosič, Rački, Gromnicki, Jagič, Palkovski a jiní na slovo vzatí vědátoři zaměstnávali, snaživše se zjistiti, sluší-li filosofa Kyrilla jmenovati původcem glagolice či kyrillice a zdali předcházela ta oné či ona této. Náhledy v důležité této příčině Linhartovy, Grimmovy, Jakobovy, Kopitarovy, Pertzovy rozcházely se sice, ale nauka Assemanova zůstávala nedotknutou, že totiž sv. Cyrill vynalezl i glagolici, jejížto začátky v devátém století hledati dlužno bez ohledu na to, že starší tradice vynález glagolice připisovala sv. Jeronymu, rozenému Dalmatinci. Sv. Jeronym psal latinsky, jemu však řeč lidu dalmatského a pannonského a

tudíž i velkomoravského neznáma nebyla, k čemuž se výslovně ve svých spisech přiznává a což i z jednotlivých slov slovanského znění ve spisech těch také vyznívá.

Že by glagolice mohla pocházeti z dob Jeronymových, z té příčiny hlavně pochybováno a popíráno, že víra přikládána domněnce o tak zv. stěhování národů, jakoby totiž Slované teprve v pátém aneb docela v šestém století byli střední a jihovýchodní Evropu zalidnili. Náhled tento však ustupuje nauce, která Slovanům přisuzuje právo autochthonismu v Evropě a záhadné Staroillyry za Slovany prohlašovati se neostýchá. O dotyčné výzkumy se opíraje, snaží se jmenovitě Boguslavský dokázati, že glagolici nevymyslil ani Cyrill ani Jeronym, nýbrž že ji dotčení slovanští Illyrové dávno před sv. Jeronymem vytvořili. Třeba poznamenati, že Boguslavský své důvody uložil dílem v dvousvazkovém spise: Historia Slavica (Geschichte der Slaven), dílem v knize: Methode und Hilfsmittel der Erforschung der vorhistorischen Zeit in der Vergangenheit der Slaven. Uznány-li budou důvody tyto správnými, bude důsledně za pravdu dáno výkladům Kollarovým (viz: Nedělní, sváteční a příležitostné kázně a řeči str. 419 až 431), že apoštol Pavel „naplniv zemi od Jerusalema až k Illyrsku (Řím. 15, 20) evangeliem Kristovým, blahověstil také Slovanům", což mimochodem připomínáme. Illyrská země, dovozuje Kollár, rozprostírala se od Dunaje až k moři Jaderskému, ona nejen od jakživa před i po narození Krista Pána obývána byla od lidí a kmenů národa slovanského, anobrž byla jeho pravlasť, jako první a původní bydlo v Evropě, jak to dílem nesčíslná prastará jmena tamnějších míst, řek, hor a krajův toliko z naší řeči vysvětliti se dajících, zřejmě ukazují*), dílem i výslovná svědectví letopisů jak domácích tak cizích potvrzují. I samo slovo Illyr, Illursko je slovanské, pocházející od kořene „il" čili „jil", což hlínu, hlinatou zemi a krajinu znamená**.)

*) Srovnej jména měst: Bilazora, Slana, Korinium, Kurkum, Olehin, Lesina, Pola, Ravena, Jadera, Bregentium, Nutria, Priamo, Promona, Terpona, Skardona, Metul a jiná; jména kmenův a krajů: Vendův, Vindelikův, Taulencův, Doulencův (sr. Dolenci), Ozeriatův (jezero), Latovitův, Varcianův, Likavcův, Medovakův, Stulpinův, Tribanův, Arentonův atd.; jméno hor illyrsko-dalmatských: Babion Horion (Babigura); řeky: Sava, Drava, Timava, Lech, Izera, Plavia, ano i celé moře Jaderské slulo ve starých časech slovanské, illyrské a dalmatské; sr. Lucii de reg. Dal. str. 1. Scymnus Chius apud Lucium p. 14. takto popisuje staré Illyrce: Piissimos eos ferunt, justosque et hostibus bonos, studere vitae et moribus cultissimi. Strabo o nich píše „milio victitant", což Mauric a jiní o ostatních Slovanech potvrzují. U Constantina Porphyrogen. sluje župa Dalen sr. Dolen, Dolenci, Dolňáci; podle Sanskritu jest Dal — mat, Dal — min, Dolmin tolik co Dolovat, Dolnovatý, jemuž protistavené jest: Horvat, Horovatý.

**) Od „il" aneb „jil" mnohá místní jména u Slovanů se nalezají ku př.: Ilav, Ilov (město v Luž.), Ilbor m., Ilmen, Ilman město i jezero, Ilnik m. v Krajině, Jilava, Jílov, Jílové (rudní pohoří v Čechách), Jilina, Jiloviště, Ilovka (řeka v Rusku), Jilovač (řeka v Srb.), Ilok m. atd. Co do koncovky „yr, ur, Illyr, Illur, Illurec, sr. měch, měchyr, měchur, měchurec, paz, paze, pazur, pazurec, kot, kocur, kocurek, vid, vidur, vidourek, a národní Mazur, Pandur atd.

Poznámka. Kollárovi z mnohých stran byla vytýkána nedostatečná kritičnosť. Pokud se však týká jeho názoru o původu Slovanů v Evropě před Kristem, prokazuje se čím dál tím nezávadnějším; pročež jsme neváhali připomenouti, čeho se Kollár vzhledem na slovanskost Illyrův dobádal, ponechávajíce odborníkům, aby bádání toto kritickému prozkoumání opět podrobili.

Zprávy spolkové.

Kronika muzejní.

Den 27. srpna roku 1906 zaznamenati jest v kronice naší jako den šťastný, neboť přes všechnu zuřivosť rozpoutaného živlu „ohně“, jenž dne toho živen jsa prudkým větrem, zničil několik domů v Olomouci, zůstaly sbírky muzejního spolku ušetřeny, ač střecha nad nimi shořela celá. Nebýti v té chvíli rychlé hasičské pomoci za dostatečného světla denního, byly by neocenitelné poklady muzea, nejvzácnější majetek tento, nejdražší dědictví po dávných předcích, padl na vždy za oběť, a ztráta ta byla by věčně hlodala na svědomí národa a znepokojovala by potomstvo jeho, že nebylo zavčas postaráno o budovu muzejní, v níž by sbírky zabezpečeny byly proti všem nehodám, s nimiž jest jim v nedostatečných místnostech zápasiti.

Jest již zajisté nejvyšší čas, aby dostali se oni století svědci, uchování z dávných minulých dob života předků našich, svědčící o jich samorostlé kultuře a o původnosti jich sídla v krajích nynějších, kam je nepřátelé naší za přivandrovalé prohlašují, pod bezpečnou střechu do vhodné a rozsáhlé samostatné budovy. Přičiněním knihovníka prof. dra Podpěry, jehož píli děkujeme důkladné uspořádání a katalogisování knihovny, jakož i prozatímní umístění s povolením slav. c. k. ředitelství gymnasijního, v místnostech slov. gymnasia, uvolnilo se poněkud v místnostech muzejních, avšak ani odstraněné četné bedny knih a uprázdněná skříně daleko nestačí, aby rozložiti se mohly bohaté sbírky tak, by přístupny byly nejen k nahlédnutí širšímu obecenstvu, ale zvlášť, by studovány býti mohly odborníky.

V červnu letošího roku na vždy opustil nás člen a příznivec Vlastenec. spolku muzejního bývalý ředitel gymnasia brněnského, František Bartoš, vynikající učenec a první folklorista moravský, skonav v rodišti svém „Mlacoví“ u Zlína, když trávil dny odpočinku svého, neustále jsa činným jako spisovatel. Obšírněji pojednáno jest o zvěčnělém Františku Bartošovi na jiném místě díla tohoto. Dne 20. října položil spolek věnec na hrob zvěčnělého prof. Jana Havelky, spoluzakladatele muzea a uctil tak památku 20tého výročí úmrtí jeho.

Spolek muzejní hodlá súčastniti se zařizování národopisného oddělení československého v muzeu Petrohradském, vyzván byv společností národopisného muzea v Praze, jež podvolila se oddělení to v Petrohradě zaříditi. Zařízení to prospěje porovnávacímu studiu stránek národopisných našich, s národopisnými povahami ostatních kmenů slovanských, čímž vysvitne i jich příbuznosť kulturní mezi sebou, jakož i vztahy jich ku národům ostatním, jež oddělení svá tam zařídí. Spolek muzejní béře též podíl na přípravách pro výstavu lidového umění a průmyslu domácího, jež v Praze v roce 1908 pořádána bude, a jmenoval delegátkou do schůzí v Praze spisovatelku pí. Vlastu Havelkovou.

MUDr. Ant. Hřibek,
t. č. jednatel.

XLIV. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní muzejní budovy

od 1. dubna až do 30. listopadu 1906 poskytli tito P. T. příznivci jeho, a sice:

	K
Alois Babor, c. k. vrch. rada zem. soudu v Praze	2·—
Aug. Bajer, kooper. v Kněždubě	1·—
MUDr. J. Bakeš, priv. doc. a primář v Třebíči	10·—
Marie Bartová v Šumicích	1·—
B. Bartoš ve Zdounkách	1·—
V. Bartůněk, nadučitel v Hnojicích sbírkou	3·20
Josef Baýgar, děk. v Chornicích	1·—
Fr. Bárta v Neb. Rybné	1·—
Fr. Berger, koop. v Kozlovicích	1·—
Fr. Beutl, c. k. vlád. rada v Plzni	2·—
Václav Beutl, soukr. v Písku	1·—
Těl. jedn. „Sokol" v Bělkovicích	2·—
Karel Bilčík, kanovník v Kroměříži	9·—
Ant. Bízek ve Volyni	1·—
Jan Blokša, farář v Majetíně	3·—
Kroužek mládenců v Blovicích	10·—
Bohuňovské děvy výtěžek ze zábavy	20·—
Ben. Böhm, městský zvěrolékař v Kostelci n. L.	2·—
Dr. Josef Bombera, c. a k. prof. v Král. Poli	1·—
JUDr. Josef Braun, advokát v N. Kdýni	2·—
JUDr. J. Březina, advokát v Blovicích	1·—
Jindřich Buzek, učitel m. šk. ve Vršovicích	2·—
Ant. Cetkovský, farář v Uher. Hradišti	4·—
Josef Coufal, úředník banky „Slavie" v Praze	1·—
JUDr. Ant. Čapek, adv. v Chotěboři	1·—
Josef Čech, říd. učitel v Roseči	1·—
A. Černá, učit. v Ml. Boleslavi	2·—
Edv. Černohorský v Ústí n. Orl.	1·—
Frant. Černošek, c. k. soud. adj. ve V. Byteši	1·—
Českobrodský k. a. vikar. úřad v Přistoupimi sbírkou	8·—
Ivan Čížek v Předklášteří	2·—
Jan Čtvrtníček, c. k. ber. oficiál v Břeclavě	3·—
Dan. Deutsch, farář v Kokorách	2·—
JUDr. Hugo Dlouhý, advokát ve Vršovicích	2·—
Šim. Doležel, far. ve Vitonicích	2·—
Snáška	107·20

	K
Přenáška	107·20
Ant. Dostál, farář v Miloticích	2·—
Jos. Dostál, koop. v Dolanech	2·—
Rich. Dostál, koop. v Krumsíně	1·—
Frt. X. Dvořák v Brně	5·—
Leonh. Dvořák v Budyni n. O.	1·—
Jaromír Emr, obch. v Karlíně	1·—
Al. Filip, farář ve Štítné k uctění památky † škol. rady Bartoše	5·—
In. Filip, far. ve Hvozdné	2·—
Fr. Fronc, půdní mistr v Rohatci	1·—
Jan Formánek, drog. ve Slaném	1·—
MUDr. B. Fuka, lékař v Tlumačově	1·—
Týž sbírkou v hostinci „u Petrů" v Tlumačové	5·20
JUDr. Fr. Glos, adv. v Litomyšli	1·—
Ad. Gottfried, velkoobch. v Olomouci	2·—
Jan Groh, far. v Radimi u Jičína	1·—
L. Grossmannová-Brodská, spis. v Praze	1·—
Dr. P. M. Haškovec, c. k. prof. v Karlíně	2·—
Ed. Hauda, k. a. konsist. rada v Plumlově	1·—
Adolf Hájek, c. k. notář v Kolíně	1·—
T. Hánl, kněz cirk. v Žalkovicích	1·—
Alois Hekela, koop. v Mor. Star. Městě	1·—
Fr. Herold, farář v Jakubovicích	1·—
Jan Hlačík, em. far. v Rychalticích	1·—
Jos. Hlávka, c. k. vrch. stav. rada v Praze	4·—
J. Hnátnický, prof. v Litovli	1·—
Hyp. Hopp, řed. kůru v Hodoníně sbírkou	2·—
Frt. Hoppe, far. v Praze	1·—
Fr. Horák, koop. v Jaktaři	3·—
Dr. Josef Horák v Semilech	2·—
V. Houdek, c. k. dvor. rada ve Vídni	3·—
Fr Hradil, lék. v Tršicích sbírkou	3·—
Jan Hradil, far. ve Štípě	1·—
Dobrodinci v Hranicích	2·40
MUDr. Arn. Huvar, lékař v Rájci	2·—
Josef Hyvnar, far. ve Vrahovicích	1·—
Pavel Chalupa, farář ve Stříteži	2·—
Fr. Chudáček, farář ve Vlčnově	1·—
Fr. Chudoba, em. far. ve Zdounkách	1·—
Jos. Chytil, koop. v Slavoníně	1·—
Snáška	177·80

Přenáška . . .	177·80
Vlad. Ibl, inž., spr. pivovaru v Hoře Kutné	2·—
Jaroslav Izák, koop. v Citově .	1·—
Mag. pharm. Jan Jakubička, drog. ve Vítkovicích	2·—
Josef Janda v Batelově . . .	1·—
Tomáš Jauris, obch. v Praze .	2·—
Alois Ječmínek, far. v Rudě n. M.	3·—
Jakub Jelínek, far. v Brumově .	2·—
Jan Jeřábek, far. v Žeranovicích	2·—
Jan Jindra, obch. v Praze . .	1·—
Alois Jirásek, c. k. školní rada v Praze	4·—
Fr. Jirsák, techn. adj. cukrovaru v Brodku sbírkou	1·—
Ant. Jiříček, c. k. pošt. ofic. v Kroměříži	1·—
Ros. Jonášová, odb. uč. v Kolíně	2·—
Jan Kaláb, far. v Hrušce . . .	2·—
PhDr. Jos. Kalousek, univ. prof. v Praze	2·—
Bedř. Kancnýř, c. k. rada zem. soudu v Brně	2 —
Vil. Kappus, c. k. notář ve Velk. Meziříčí	2·—
Havel Karas, průt. v Praze . .	2·—
Jos. Kašpar, far. v Mor. Radiměři	1·—
Fil. Kaulfus, lékárník v Hranicích	1·—
Týž sbírkou	6·—
Fab. Keppert, far. v Lipové . .	1·—
Bonif. Kittrich, far. v Polešovicích	1·—
Jan Klein, arcikněz v Činěvsi .	2·—
Šeb. Klička v Štěnovicích u Plané	2·—
Tom. Kohoutek, em. far. v Morkovicích	2·—
Bedř. Konvalinka, c. k. profesor v Ml. Boleslavi	2·—
Jan Korčian, kapl. ve Všechovicích	1·—
JUDr. Karel Kozánek, advokát v Kyjově sbírkou	30·40
Jos. Krátký, far. ve Ptení . . .	2·—
Ign. Kremel, far. ve Franc. Lhotě	2·—
K. Krystýnek, učit. ve Střílkách	2·—
JUDr. Alois Krečan, adv. v Uh. Hradišti	2·—
Obec Křelov	10·—
Jan Křístek, předn. trat. severní dráhy v Hranicích	12·—
Jos. Kuba, kapl. v Paskově . .	1·—
Václ. Kubart, c. k. fin. rada v Hoře Kutné	2·—
Aug. Kubes, kvard. v Kolíně .	2·—
Josef Kutil v Dol. Mokropsích .	3·—
Fr. Küttel, far. v Slatině u Bílovce	1·—
Matěj Kvapil, nad. kaplan ve Špičkách	1·—
Obecní úřad města Kvasic . .	5 —
„ „ „ Kyjova . .	10·—
Ferd. Kyselý v Hranicích . . .	1·—
Snáška . . .	317·20

Přenáška . . .	317·20
Jan Láska, far. v Hor. Moštěnici	5·—
Ondřej Látal, far. ve Slatěnicích	7·—
Vinc. Lehkoživ, rolník v Ratajích u Kroměříže sbírkou . . .	9·80
Frt. Lenoch, rolník v Blatci . .	4·—
Fr. Lepařík, far. v Zábřehu n. O.	2·—
J. J. Jan panující kníže Liechtenstein	80·—
Roln. akc. pivovar se sladovnou v Litovli	50·—
A. Macků, far. v Prellenkirchenu, D. R.	2·—
MUDr. G. Mach, obv. lékař v Žabovřeskách	1·—
Jan Macháč, koop. v Kokorách	1·—
Fr. Macháček, host. v Žižkově	1·—
Mik. Maršálek, far. v Šumvaldě	1·—
Jan Mastalíř, far. v Milovanech	1·—
Josef Mazal, tajemník v Uh. Brodě	2·—
Mellich a syn, mech. tkalc. v Semilech	2·—
Josef Mezník, koop. ve Sloupě	1·—
Karel Mikulka, c. k. ber. adjunkt v Ostrohu	1·—
JUDr. Albert Milota, c. k. soud. adj. v Hostouni	1·—
Jiří Minarčík, far. v Rénotách .	1·—
Jan Minář, koop. v Bouzově .	1·—
Jan Mládek, c. k. soud. adj. ve Velkém Meziříčí	2·—
M. Mokrý, far. ve Weigelsdorfě, Dol. Rakousy	2·—
JUDr. Josef Moník, adv. v Král. Městci	2·—
Vinc. Moravčík, far. v Rudicích	2·—
Čten. spolek v Morkovicích . .	4·—
Včelařský spolek v Nechanicích	1·—
Jaroslav Nechvíle ve Velvarech	2·—
Jos. Nevrla, hosp. řed. v Březnici	5·—
Josef Novák, koop. v Kostelci u Holešova	2·—
M. Novák, kvard. v Neunkirchenu, Dol. Rakousy	2·—
Čes. obchod. beseda v Olomouci	15·—
I. spol. továrna na cukrovinky v Olomouci	10·—
Z národ. daru učitel. sboru „Pöttingea“ v Olomouci . .	5·—
Lamb. Ondrák, geom. v Morav. Budějovicích	1·—
Čten. spolek „Isidor“ v Oseku	7·60
Ant. Otáhal, far. v Dol. Studynkách	1·—
JUDr. J. Ottis, adv. v Rokycanech	1·—
G. Panochová v Praze . . .	1·—
J. Panovský v Nové Kdyni . .	1·—
Frant. Pácalt, vrch. inž., spr. ob. plyn. v Praze	2·—
V. Pekelský, nástroj. v Olomouci	2·—
Snáška . . .	561·60

Přenáška . . . 561·60
Jan Pernica, farář v Domamíně 1·—
Fr. Perútka, c. k. prof. v. v. v Uh. Hradišti . . . . 2·—
Václav Pešina, revid. c. k. stát. dr. v Praze . . . . 1·—
V. Pešta, říd. dív. šk. v Týně n. Vlt. 2·—
MUDr. František Petr, m. lékař v Jaroměři . . . . 3·—
Ant. Petříček, c. k. stát. zástupce v N. Jičíně sbírkou . . . . 13·—
JUDr. Matěj Petřík, adv. v Poděbradech . . . . 2·—
Frant. Pettrich, tech. revid. v. v. v Třebenicích . . . . . . 1·—
Jan Pěnička, c. k. resp. fin. str. v Telči sbírkou . . . . . . 3·20
PhDr. J. L. Píč, univ. prof. v Praze 3·—
MUDr. Václav Plaček v Lukavci u Pacova . . . . 1·—
Ant. Plesník, učit. v Zubří . . 2·—
Josef Pleva, koop. ve Slavičíně 1·—
Martin Plch, k. a. hajný na Hukvaldech . . . . 1·—
Alex. Polanský, spr. velkostatku v Tovačově . . . . 2·—
Fr. Pospíšil, c. k. pošt. of. v Brně 1·—
Frt. Pospíšil, sládek v Pacově 2·—
Anna Potůčková v Pardubicích 1·—
Ign. Pouč, farář ve Vel. Lukové 2·—
Aug. Prokop, kat. v Berouně, M. 1·
Frt. Prokop, farář v Počenicích 1·—
Jan Prukl ve Vel. Bystřici . . 2·—
Obecní rada města Přerova . . . 100·—
Frt. Přikryl, far. ve Spálově . . 2·—
Jan Purcner, c. a k. pol. kurát v Blumau, p. Felixdorf . . . 2·—
Jos. Raiman, far. v Polance, Sl. 2·—
Frt. Renner v Lounech . . . . 2·—
JUDr. K. Rosendorf, adv. ve Vel. Meziříčí . . . . 1·—
Adolf Roth, ředitel měšť. školy v Nové Kdyni . . . . 1·—
Ant. Rys, spr. školy ve Velenicích, p. Dymokury . . . . 2·—
Osv. Ryšánek, kněz defic. v Oseku 1·—
Ant. Ryšavý, spir. v M. Třebové 1·—
Jan Rýc, koop. ve Štítné . . . 1·—
Jos. Řádek, c. k. poštmistr v N. Benátkách . . . . 1·—
Ústav učitelek v Řepčíně . . . 2·—
Jan Řezníček, far. ve Staré Vsi u Jistebníka . . . . 4·—
J. K. Řezníček, kat. ve Vamberku 1·—
K. Řezníček, far. v Zubří . . . 1·—
Fr. Říha, arch. a stav. na Kladně 1·—
Jan Říha, far. v Pohořelicích . 3·—
Rud. Sedláček, c. k. dvor. rada na Křivoklátě . . . . 2·—
Dr. A. Semerad v Hadersdorfě-Weidlingau . . . . 1·—

Snáška . . . 740·80

Přenáška . . . 740·80
Ant. Schubert, c. k. poštmistr v Radotíně . . . . 1·—
Otto Schwarz, assist. dr. v Brně sbírkou . . . . 10·—
MUDr. Mich. Schwarzkopf v Kostelci u Štípy . . . . . . 2·—
Jindř. Skácel, spir. v Odrách . 3·—
Jiří Skokan, vrch. inž. v Praze 6·—
Jos. Skopal, far. v Životicích . 2·—
JUDr. Jos. Skrach, adv. v Prostějově . . . . 1·—
Stroj. dílna v cukrovaru ve Skřivanech . . . . 5·30
Jindřich Sládek v Praskolesích 1·—
Cyr. Soušek, adm. fary v Star. Lublicích . . . . 3·—
Fr. Staffa, far. v Pustějově . . 1·—
Jos. Starnovský, spr. zem. sirot. v Rajhradě . . . . 2·—
J. Sticha, c. k. notář ve Slavkově 2·—
Cyr. Stojan, úřed. cukr. v Holici 1·—
M. Strupek, farář v Hošťálkově 1·—
J. Stuchlý, řed. cukr. v Kvasicích 2·—
K. Stüdl, vrch. úřed. čes. spoř. v Praze . . . . 3·—
Fr. Stýskal, koop. v Olšanech . 1·—
Hugo Svoboda, obch. na Král. Vinohradech . . . . 2·—
Jos. Svoboda, far. v Brunnu a./G., D. R. . . . . 2·—
J. Fr. Svoboda ve Vyškově . . 2·—
Jan Šebestík, far. v Žalkovicích 3·—
MUDr. Vinc. Šenk, lékař v Třebechovicích . . . . 1·—
Fr. Šerý, em. farář ve Veselí n. M. 2·—
Ed. Šimáček v Lab. Kostelci . 1·—
Josef Šimek, far. v Partutovicích 1·—
Dom. Škrda, koop. v Jaroměřicích 2·—
Em. Škrobánek, far. v Pasekách 1·—
V. Šnýdr, lékárník v M. Ostravě 5·—
MUDr. Hil. Špička v Plasích . 1·—
Št. Špotz, četn. stráž. ve Sloupě 1·—
Blaž. Štefflová, odb. uč. v Plzni 2·—
J. Štěpánek, c. k. ber. adj. v Ostrohu 1·40
MUDr. Aug. Štrébl na Hukvaldech 2·—
Jos. Študent, instruktor na Kl. Hradisku . . . . 1·—
Fr. Šverdík, koop. v N. Jičíně . 2·—
Josef Švorčík v Úpici . . . . 1·—
J. Teimer, c. k. pošt. spr. v Kyjově 2·—
Akc. pivovar roln. v Těšeticích 50·—
Ot. Toužimský, c. k. tech. kontr. v Lovosicích . . . . 1·—
JUDr. Ant. Trdlica, adv. v Praze 1·—
Frt. Trnka, maj. pekař. závodu v Žižkově . . . . 1·—
Em. Urban v Unhošti . . . . 1·—
Dr. Š. Urbánek v Žeravicích u Bzence . . . . 1·—
Františka Vacová v Příkazích . 2·—

Snáška . . . 880·50

Přenáška . . . 880·50
JUDr. Fr. Vaina, c. k. rada z. s. v Nové Pace . . . . 5·—
Fr. Vaněk, c. k. berní v Jihlavě 1·—
Vinc. Vávra, c. k. ředitel gymn. v Přerově . . . . . 5 —
Jos. Večeřová, učitelka m. školy v Žamberku . . . . 2·—
Jan Vepřek, farář v Rokeinici . 2·—
E. Veselský, maj. mod. závodu pro dámy v Praze . . . . . 1·—
Aug. Vojáček, kat. v Zábřehu n. O. 1·—
Ed. Volek, prof. v Příbrami sbír. 15·—
A. Vorel, poklad. v Chlumci n. C. 2·—
Těl. jedn. „Sokol" ve Volyni 1 —
Ant. Voves, vrch. hor. inž. v M. Ostravě . . . . 2·—
Alois Vrba, koop. v Dědicích . 1·—
Roln. cukrovarna ve Vrbátkách 20·—
Jaroslav Vrzal, techn. adj. cukrov. ve Smiřicích . . . . 2·—
Jan Vybíral, c. k. vrch. ofic. ve Slavkově . . . . 2·—
Josef Vyhnánek, far v Pavlovicích u Přerova . . . 2·—
Edvard Vymětal, em. farář ve Slatěnicích . . . . 1·—
J Vytásek v Ratajích u Olomouce 1·—
I. kontrib. spořit ve Vyškově . 20·—
Theodor Wagner, farář v Kostelci u Kyjova . . . . . 2·—
P. Wagnerová, malířka v Praze 1·—
Adolf Wacha, c. k. vrch. poštov. rada v Praze . . . . 1·—
J. Weinlich, koop. v Moskovicích 1·—
Ant. Weselý, vrch. zem. stav. rada v Brně . . . . 5·—
A. Wiedermann, obch. v Tovačově 2·—
JUDr. A. Zadina, adv. v Poděbradech . . . . 4·
Jan Zajíc, far. v Hor. Městě 1·—
Řem. živn. jednota v Zábřehu 2·—
Občanská záložna v Hnojicích 5·—
„ „ v Olomouci 150·—
„ „ v Tovačově 10·—
Rolnická záložna v Břesovicích 10·—
„ „ v Čechovicích 4·—
„ „ v Žeravicích . 4·—
K. Zemene, c. k. notář v Třebíči 2 —
MUDr. Boh. Zimmermann, lékař ve Vys. Veselí n. C. . . . 1·—
C. Žaluda, učitel v Třebětíně 1·—
J Žáček, far. v Derfli, p. Kunovice 2·—
Ig Žárský, továrník v Olomouci 5·—
Jindřich Zivný, far. v Kněždubě 3·—
Frant. Žofka, c. k. soud. ofic. v Přerově . . . . . 2 —
J Židlický v Bechyni . 1·—

Dohromady . . 1185·50
K tomu:
Zůstatek 31 března 1906 . 53.412·23
Úhrnem . 54597·73

Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů sloužiž k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslaných příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na „Výbor Vlast. Muzea v Olomouci" a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehlednější správě Muzea.

Eduard Klement,
vrchní účetní Ústř. záložny rolnické,
t. č. pokladník.

Seznam

nově přistouplých P. T. členů od 1. dubna až do 30. listopadu 1906.

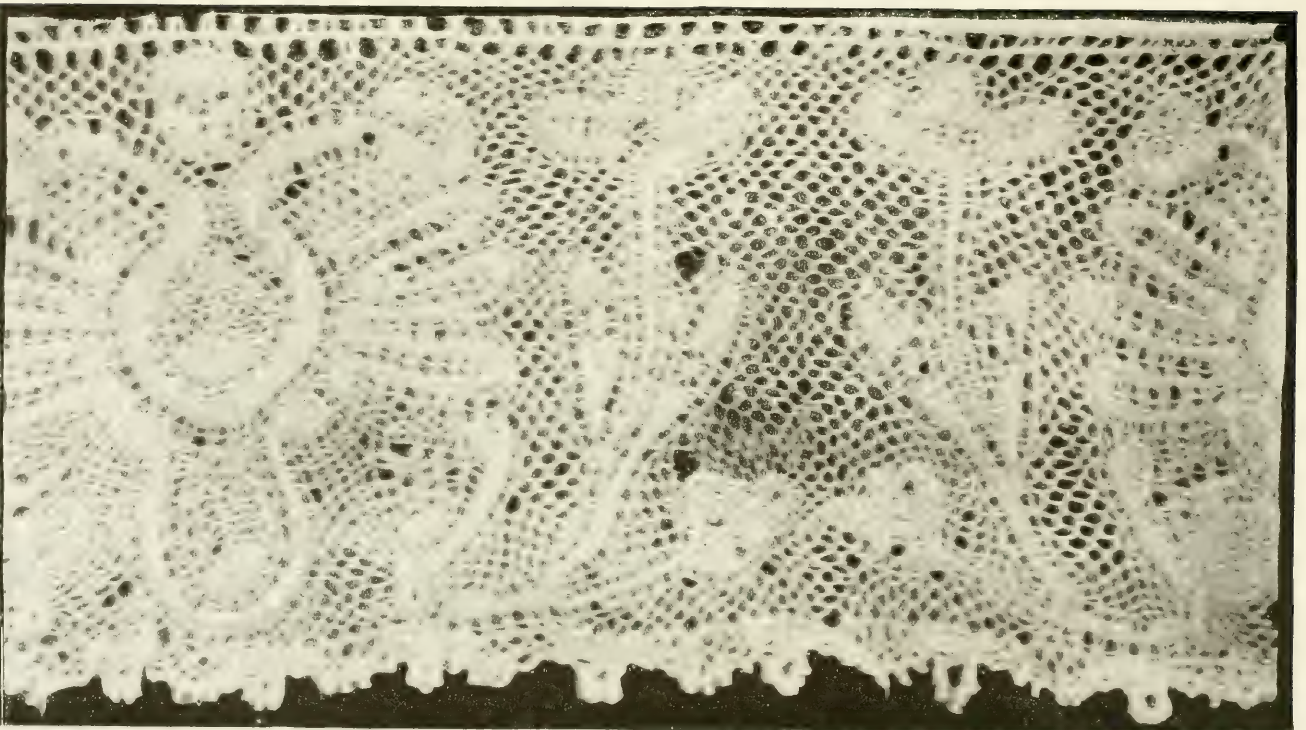
Členové zakládající:

PhDr. Jan Mašek, c. k. professor v. v. v Praze.
Rolnická záložna v Křelově.

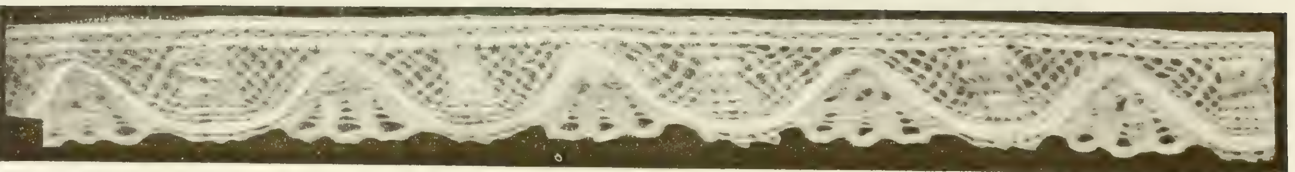
Členové činní:

Arn. Dostál, c. k. supl. gymn. prof. v Olomouci
K Hajda, em. far. v Olomouci.
Frt. Homolka, k. a. řed. panství v Olomouci.
H. Klatovský, drog. v Červ. Kostelci.
Vladimír Krondl, c. k. supl. gymn. prof. v Olomouci.
Fr. Mánek, c. k. prof. na Smíchově.
Fr. Papírník, prof. č. real. v Olomouci.
Fr. Renner v Lounech.
Frant. Skýva, c. k. supl. gymn. prof. v Olomouci.
Jan Slavík, prof. č. real. v Olomouci.
Cyr. Soušek, adm. v Star. Lublicích.
Dr. Ed. Šarša, c. k. řed. gymn. v Příbrami.
Jos. Šlais, prof. č. real. v Olomouci.
Jan Štrébl, c. k. nám. st. zást. v Nov. Jičíně.
Občanská beseda v Troubkách.
Frant. Tupý, ředit. hosp. zimní školy v Napajedlích.
Dr. Em. Tůma, c. k. prof. na Smíchově.
Bedřich Vlček, c. k. berní adjunkt ve Vyzovicích.

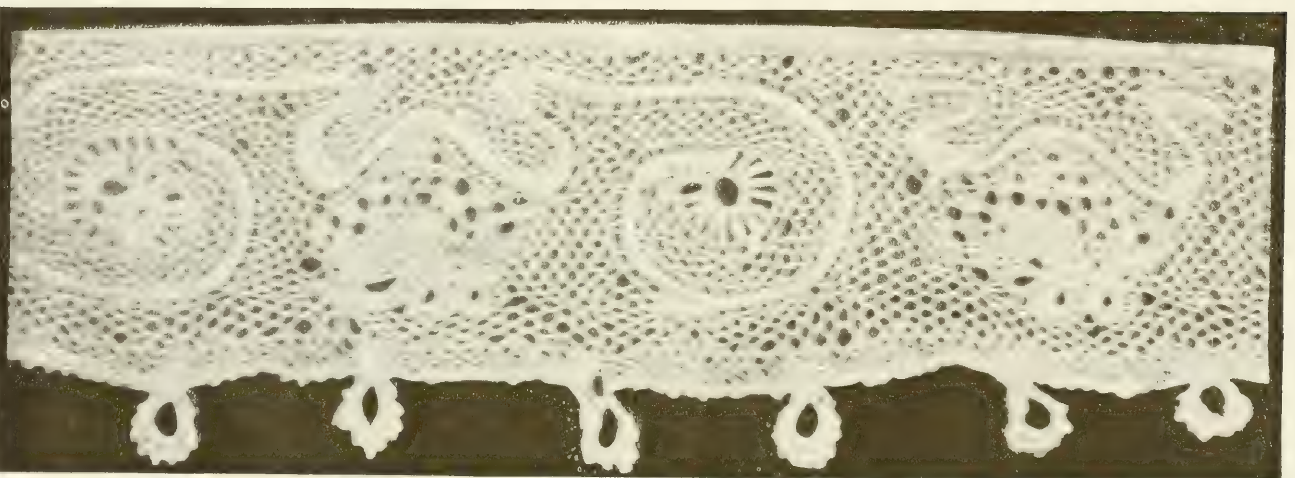
Nákladem Vlast. spolku muzej. v Olomouci. — Tiskem národní knihtiskárny Kramář a Procházka v Olomouci.

Čís. 1. Na orlici.

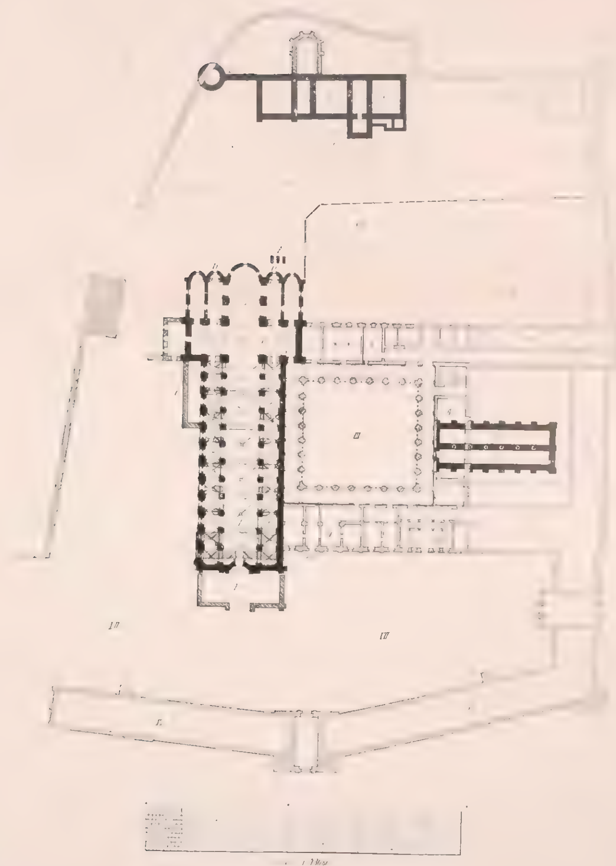
Čís. 2. Na tři zoubky s dírkami.

Čís. 3. Na žáby.

Vysvětlení k půdorysu.

I. nynější kostel velehradský.
I. půdorys románské basiliky velehradské.
II. nynější budovy klášterní.
III. první nádvoří klášterní s křížovou chodbou čili ambitem.
IV. nynější refektář.
V. druhé nádvoří klášterní.
VI. panské budovy.
VII. nádvoří před kostelem.
VIII. klášterní zahrada (noviců).
IX. bývalá budova nadlesního.
X. bývalá zahrada nadlesního.
A tři kamenné hroby.
B vykopané průčelí románské basiliky.
B vykopané základy ráje.
C staré základy na severní straně kostela.
D vykopané apsidy románské basiliky.
E vykopané základy pevnostní věže.
F vykopané staré základy v bývalé zahradě nadlesního.
G vykopané základy kaple.
H románský portál.
J vykopané základy přistavěných budov.
K půdorys vykopaného románského refektáře v druhém nádvoří klášterním.

Půdorys kostela a kláštera Velehradského s novými vykopávkami.

TAB. IV.

Pohled na apsidu nově odkrytou na straně epištolní.

Spojení apsidy nově odkryté na straně epištolní s apsidou střední.

Pohled na apsidu nově odkrytou na straně evangelní.

P. T.

Jak působivým činitelem Vlastenecké Muzeum v Olomouci po stránce vlastivědné se během jeho pětadvacitiletého trvání prokázalo, jakého významu osvětového netoliko pro Moravu, nýbrž pro všechen československý národ jest a jakou důležitosť bohaté jeho sbírky pro lidové starovědné, a kulturně-historické bádání vůbec mají, doličovati zbytečno; uznávají i v cizině.

Vzácné tyto doklady, jež z velké části tvoří neocenitelné dědictví po dávných předcích, a nejstarší minulost národa osvětlující, octnuly se dne 26. srpna 1906

v nebezpečenství zmaru požárem, jenž střechu domu, v němž Muzeum prozatím umístněno, zachvátil.

Děsná tato událost vzbudila oprávněňou lítosť a stydlivý žal, že národ již dávno nepostaral se o zbudování stánku, v němž by muzejní jeho nenahraditelné bohatství před podobnými nehodami chráněno bylo.

Aby se zabezpečujícího toho opatření našemu muzeu konečně dostalo, odvažuje se výbor opětovati prosbu, aby komu na zachování a zdaru jeho záleží, ku zbudování vlastního přístřeší muzea přispěli, aneb mu obětavých příznivců mezi známými zjednati se snažili, majíce na zřeteli, že samostatná budova Vlasteneckého Muzea v Olomouci má býti pomníkem, jejž národ vzdělal ku cti slavných předků i sobě.

Výbor Vlasteneckého muzejního spolku
v Olomouci.

Tiskem Kramáře a Procházky v Olomouci. — Nákladem Vlast. muz. spolku.

ČASOPIS VLASTEN. SPOLKU MUZEJ. v OLOMOUCI.

 ROČNÍK ZA 4 KORUNY. ČLENŮM SPOLKU MUZEJN. VYDÁVÁ SE ZDARMA.

ČÍSLO 95. a 96. SPOŘÁDÁNO v ČERVENCI ROKU 1907.

Stanice diluvialního člověka v Kijevě.

Podává J. V. Želízko.

Během posledních let podařilo se našemu krajanu p. V. V. Chvojkovi, kustodovi kijevského umělecko-průmyslového a vědeckého musea odkrýti rozsáhlou stanici diluvialního člověka a to v samém městě Kijevě.

Pan Chvojka pojednal již částečně o svých nálezech v publikaci: Kamennij věk srednjago Pridněprovja[1]) Po té uveřejnil o výzkumech jeho zprávu též T. Volkov[2]), jehož cituje i Hoernes ve své poslední knize o diluvialním člověku[3]).

Dík přátelské korrespondenci, již čas od času vyměňuji s panem Chvojkou, dostalo se mi během poslední doby dodatečných zpráv, týkajících se onoho zajímavého tábořiště diluvialního člověka kijevského. K tomu i řada původních fotografií nálezů, jmenovitě pazourků, nemálo přispěla k objasnění poměrů vzpomenutého naleziště.

Následkem rusko-japonské války — jak pan Chvojka sděluje — muselo býti pokračování ve výzkumu bohužel na neurčitou dobu zastaveno.

Poněvadž stanice diluvialního člověka v Kijevě upomíná na některá naleziska našich krajin, resp. moravských, myslím, že nebude bez zajímavosti, pakli zde o dosavadních výzkumech páně Chvojkových pojednáme.

Jihoruské město Kijev rozkládá se na terasovitém, četnými prorvami brázděném pravém břehu Dněpra.

Geologický útvar, na němž je Kijev vystavěn, pozůstává z nejspodněji uložených křídových vrstev, na nichž spočívají třetihorní uloženiny. Nadloží těchto tvoří pak diluvialní nános glacialního štěrku a hlíny (lössu.)

Shora vzpomenuté prorvy a terasy vzniklé erosí protékajícího Dněpra, Dybedě a j. rozdělují město na několik čtvrtí.

A právě v jedné z těchto teras zjistil pan Chvojka stanici diluvialního člověka s četnou zvířenou.

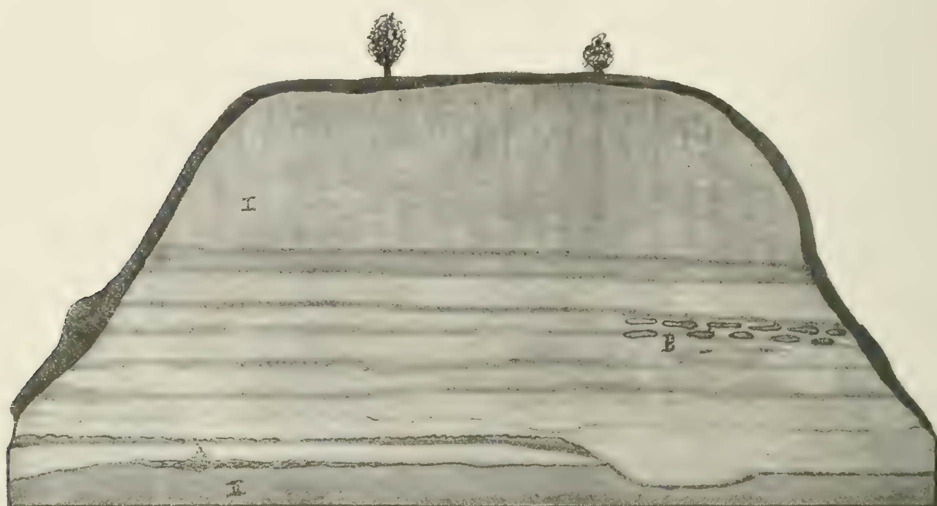
Terasa ona rozkládá se mezi tak zvanou Jordanskou cerkví a Kyrilovským klášterem, na kterémžto prostoru se i některá předměstí

[1]) Moskva 1901.
[2]) Mém. et Bull. Soc. Anthropol., Paris 1900.
[3]) Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig 19 3.

Kijeva nalézají. Zarostlá většinou stromovím a zastavěna budovami, zaujímá zmíněná terasa několik kilometrů rozlohy. Směrem ke Kyrilovské ulici, kde je rozbrázděna četnými stržemi, tvoří poněkud příkrý, holý svah, kdež se nechá vrstevní uložení velmi dobře sledovati.

Na této straně obnaženého svahu terasy při samém takřka úpatí Jordánské cerkve, nalezl kdysi p. Chvojka ve hloubce 21 metrů od povrchu země část mamutího klu. Nález tento povzbudil p. Chvojku k důkladnějšímu napotomnímu probádání onoho místa, což vedlo záhy ku skvělému výsledku.

Během desetiletého kopání, započatého v roce 1893, shledalo se, že nejspodnější kulturní vrstva zdejšího naleziště spočívala přímo na třetihorních uloženinách, jež na některých místech dokonce i prostupovala.

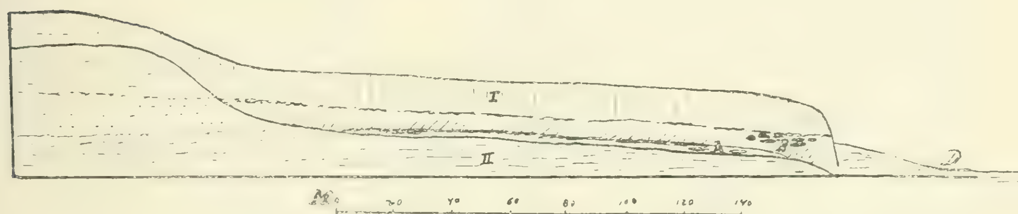
Obr. 1. **Průřez diluvialních vrstev v Kijevě.**
I. Löss. II. Vrstvy třetihorní. A. Zbytky mamuta atd. B. Kulturní vrstvy.

Tuto kulturní vrstvu, jakož i vrstvy o něco výše položené tvořily celé řady ohnišť rozmanité velikosti. Největší z nich zaujímalo okolo 3000 *čtver. m* rozlohy. Pozůstávalo z vrstvy přepálených kostí, uhlí, popele a ohořelých dřev, majíc místy přes 0·6 *m* mocnosti. Okolo ohnišť nebo také na značnou vzdálenost od těchto povalovalo se nesčetné množství zvířecích kostí, klu, zubů, čelistí a něco úplných pazourkových nástrojů nebo jader (nucleí). Věci ty pohozeny byly buď jednotlivě, anebo po několika kusech na hromadě. Při nich ležely tu a tam části klů nebo kostí z nohou mamuta, kteréžto předměty jevily zřejmé stopy zpracování v nástroje a zbraň k lovu zvěře. Mezi touto směsí nalezala se pak četná břevna rozmanitého dříví.

Naleziště uvedených předmětů spočívající přímo na třetihorních mořských jílech modravé barvy, vykazovalo i s ležícími nad sebou kulturními vrstvami 1·5—2 *m* mocnosti.

Nad nimi pak byla uložena nejdříve vrstva nestejné síly hrubozrnitého písku, pevně spojeného se štěrkem v jednu hmotu. Výše této ležela jiná 2 *m* mocná vrstva hrubozrnitého a nad touto opět 6 *m* mocná uloženina vrstevnatého písku. Na této konečně spočívala mohutná 10—11 *m* mocná vrstva diluvialní hlíny (löss), pokrytá černozemí v tloušťce asi 0·5 *m*.

Ze zbytků zvířecích měly převahu ve spodní vrstvě kosti, zuby a kly mamuta. Jednotlivých menších klů v délce od 50 *cm* do 1 *m* nalezeno bylo přes sto; větších pak v délce asi 2 *m*, nalezeno jenom několik málo exemplářů.

Obr. 2. **Profil diluvialních vrstev v Kijevě.**
I. Löss. II. Vrstvy třetihorní. A. Zbytky mamuta atd. B. Kulturní vrstvy. C. Hladina Dněpra. D. Kyrilovská ulice.

Některé z uvedených klů byly silně zahnuté, jiné opět byly zahnuté jen mírně, což svědčí o existenci dvou druhů mamuta, jak také sám pan Chvojka soudí. Okolnost tato má také pro posuzování stáří stanice diluvialního člověka kijevského nemalé důležitosti.

Jak jsme již výše podotkli, bylo také několik klů ve vyšší poloze nalezených diluvialním člověkem ve zbraň (kyje) zpracováno. A sice byl tlustší konec tou měrou směrem ku konci ořezán, že dotyčná zbraň po té jevila jenom nepatrné zahnutí a také potřebnou tloušťku ku obemknutí.

Kly zdobené rytinami, provedenými člověkem, nalezeny byly čtyři. Význam jich až na jednu lze těžko určiti, neboť dotyčné kly jsou na mnohých místech pokryty pevnou vápenitou inkrustací, dobře známou i z našich nálezů.

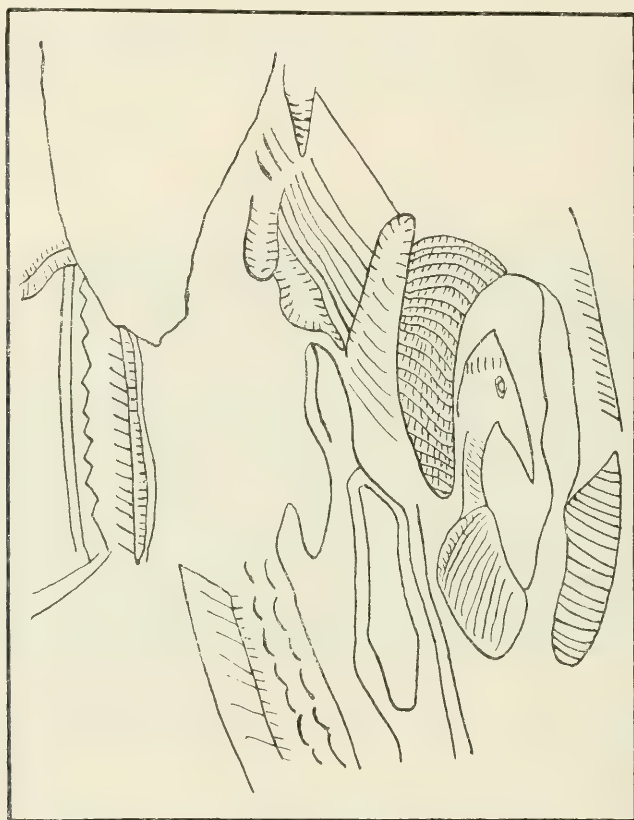
Jedna větší část klu v délce 30 *cm* vykazovala poněkud již zřetelnější zajímavou kresbu. Pokud možno rytinu na onom klu pozorovati, měl tehdejší umělec v úmyslu vyobraziti nejspíše nízké pobřeží zčeřené řeky nebo jezera. Po břehu leze jakási obrovitá želva. Vedle této i nějaký velký pták, snad labuť, slétl k vodě.

Ostatní výklad nutno ponechati fantasii.

Rytiny provedeny byly výhradně na klech mamutích, tudíž ne na kostech a parozích, jak se v některých našich nalezištích zhusta přihází.

Ze zbytků zvířecích vedle mamuta nalezeny ve vyšších kulturních vrstvách též zbytky nosorožce (Atelodus antiquitatis), lva jeskynního (Felis spelaea), hyény (Hyena spelaea), medvěda jeskynního (Ursus spalaeus) a j.

Co se týče pazourků, bylo těchto nejméně nalezeno v nejnižší kulturní vrstvě, kdežto ve vyšších vrstvách bylo jich přes 2000 sebráno.

Obr. 3.

Rozložená rytina na mamutím klu ze stanice diluvialního člověka v Kijevě.

Z nalezených kusů nebylo ani jediného po obou stranách zpracovaného. Material tento náležel ponejvíce nožíkům a škrabadlům, jichž diluvialní člověk používal k řezání kůže, šlachů a masa ubitých velkých ssavců, jež z lovu po částech do svého tábořiště přinášel.

Zvláštním zjevem v kijevské diluvialní stanici je, že sob (Rangifer tarandus), v jiných nalezištích vedle mamuta a nosorožce hojný, zde úplně schází. Chybí zde však i tur pravěký (Bos primigenius), zubr (Bison priscus) jelen obrovský (Cervus

elaphus) a j. Diluvialní mikrofauna, jakož i různí měkkýši v Kijevě taktéž nebyly nalezeni.

Jak již shora podotknuto, nalezl p. Chvojka v nejspodnější neporušené kulturní vrstvě rozsáhlého ohniště též zbytky kmenů, jichž průměr namnoze až přes dva metry měřil.

Zemřelý profesor oděsské university, Prendl, shledal v několika ukázkách těchto dřev zbytky náležející cypriši a cedru, a některé kusy upomínající na bambus nebo palmu.

Nastává nyní důležitá otázka o stáří diluvialní stanice Kijevské.

Jak pan Chvojka v jednom ze svých dopisů sděluje, zastával stařičký profesor Kijevské university Feofilaktov, který pracem páně Chvojkovým často se zájmem přihlížel, náhled, že stanice zdejší náleží do doby předledové.

Armaševskij, professor téže university soudí, že v době té, kdy zdejší člověk žil za dosti příznivých klimatických poměrů, byla severnější část Ruska počínaje nejméně od Smolenska, jakož i severní Evropa rozhodně rozsáhlým ledovcem pokryta.

Vědecké výsledky páně Chvojkovy, získané ve stanici diluvialního člověka v Kijevě, vedou nás k následujícímu závěru:

Jak již výše uvedeno, spočívala nejspodnější neporušená kulturní vrstva přímo na třetihorních mořských usazeninách.

Ve vrstvě té nalezeny četné zbytky zvířat, ohořelých kostí a uhlí, a poměrně málo pazourků. Mezi zvířaty převládá mamut (Elephas primigenius) Dle různých nápadných forem a velikostí nalezených klů a zubů možno souditi na existenci dvou druhů slona, jak také pan Chvojka sám doznává. Pak-li je náš předpoklad správný, jedná se zde nejspíše o druh Elephas antiquus, který vedle jiných rozdílu vykazuje při úplně vyvinutém vzrůstu třenovní zuby nižší a užší, nežli u druhu Elephas primigenius[4]).

Sob úplně schází.

Četná obrovská dřeva z této vrstvy, aspoň částečně prourčená (cypriš, cedr, bambus nebo palma), nasvědčují teplému klimatu.

Dle stratigrafického uložení a obsahu této neporušené nejspodnější kulturní vrstvy seznáváme, že tuto dlužno řaditi k **starší diluvialní periodě** čili stupni **Chelléo-Moustérienskému,** dle nejnovějšího třídění Hoernesova.

Je to nejstarší perioda doložená přítomností člověka. Dle Mortilleta doba předledová, blízká pliocénu. Převládá teplamilovná

[4]) Rodokmen mamuta zdá se, že není ještě definitivně rozřešen. Když jsem meškal letos v březnu za příčinou geologických studií v Římě, měl jsem příležitost prohlédnouti si na universitě u prof. Portise obsáhlý a vzácný material zbytků mamutích, pocházejících většinou z okolí Říma, jakož i z města samého. Studium mamutích klů, zubů a kostí četných individuí v různém stadiu vývojovém, poučí nás záhy o jich příslušnosti druhové. Nejčetněji je zde zastoupen Elephas antiquus, kdežto Elephas primigenius je zjevem velmi řídkým. Vedle zbytků prvého vyskytuje se též i lev, hyena, medvěd, hroch, tur a j. Professor Portis soudí, že Elephas antiquus je potomkem slona Elephas meridionalis. Elephas antiquus je dle prof. Portise opětně blízký druhu Elephas africanus. Některé zbytky často slonu Elephas meridionalis přičítané, dlužno však k druhu Elephas antiquus řaditi

zvířena: Elephas antiquus, Rhinoceros Merckii[5], Hippopotamus a j. Vedle těchto vyskytuje se však i zvířena zimymilovná, jako mamut (Elephas primigenius) a srstnatý nosorožec (Atelodus antiquitatis)

V krajinách poblíže jeskyň hojný medvěd (Ursus spelaeus) a poměrně řídké stopy jeskynního osídlení člověka.

Nejstarší známá lidská rassa: Homo antiquus ze Spy nebo Neandertalu.

Velké, hrubé kamenné nástroje jednoduchých tvarů: typ z Chelles, St. Acheul a le Moustier. Stanice pod širým nebem a v jeskyních. Ve Francii: Tilloux, Villenfranche, le Moustier a j. V Německu: Taubach, Rübeland. — Na Moravě: jeskyně u Štramberka (Šipka a Čertova ďúra). — V Chorvatsku: Krapina. — V Ruském Polsku: spodní jeskyně u Wierzchowie.

Ve vyšší poloze zjištěné kulturní vrstvy ve stanici kijevské, s hojnými pazourkovými nástroji, po jedné straně přitloukanými, mamutími kly v kyje přispůsobenými a figuralními rytinami na slonovině, odpovídají **střední diluvialní době**, čili stupni **Solutréenskému** („Moustero-Solutréen").

Je to první stupeň již pokročilejší lovecké kultury. Perioda mírného klimatu (meziledová) a tvořícího se lössu. Doba mamuta a koně diluvialního.

Fauna je rozmanitá; teplamilovná zvířena spodního diluvialního stupně pozvolna vymizela. Mamut a srstnatý nosorožec hojně zastoupen; nejhojnější divoký kůň, za to sob ještě řídký. Vedle těchto jelen (Cervus elaphus) a zubr. V jeskyních lev, medvěd, hyena, dále vlk a liška. Koncem této periody vytrácí se tlustokožci a dravci následkem nastalých klimatických změn. Mamut je řidším, medvěd jeskynní vymřel úplně.

Přítomnost africké (negroidní) rassy, zvláště v jižních částech západní Evropy konstatována. Typus Grô-Magnonský, dle Verneaua t. zv. „Grimaldi typus".

Kamenné nástroje jemné práce, pozvolna z typu Moustérienského do Solutréenského přecházející. Objevují se rytiny na kostech a slonovině; umělé plastické řezby, pokročilý křivočárný ornament, a jeskynní nástěnné kresby zvířat.

Stanice pod širým nebem a v jeskyních. Ve Francii: Brassempouy, Solutrée, Laugerièhaute a j. — V Belgii: Pont-à-Lesse. V horní Italii: jeskyně u Mentony. — Na Moravě: Jaroslavice, střední vrstvy jeskyně Šipky a Čertovy ďúry, Brno, zejména ale Předmostí. Jsou to stanice náležející ke dlouhé řadě lidských bydlišť jež se táhnou od Dunaje Dolními Rakousy a Moravou až do Ruska ke Kijevu, možno že i do Sibíře.

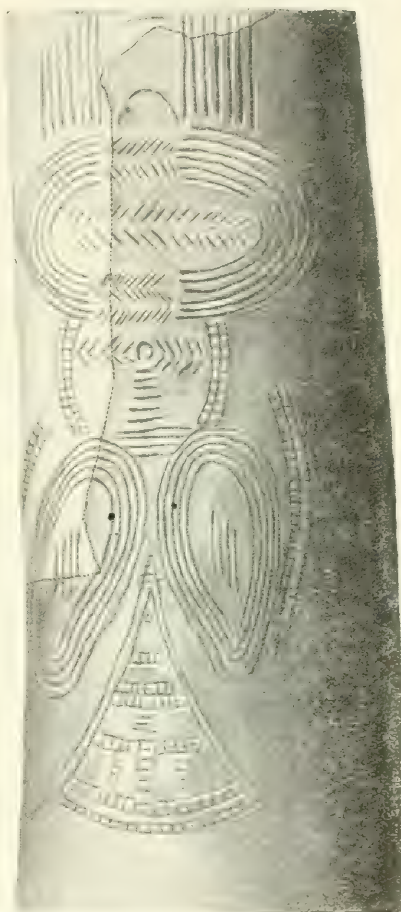
Když zaslal pan Chvojka pisateli této stati mezi jinými fotografiemi z kijevské diluvialní stanice též vyobrazení figuralní kresby na mamutím

[5]) Zdali se snad i v nalezišti kijevském vyskytuje není nám známo.

klu, tato ihned upomenula nás na podobnou kresbu z Křížových nálezů z tábořiště diluvialního člověka v Předmostí.[6])

Kresby kijevské povšimnul si Dr. Hoernes a vyobrazil ji dle publikace Volkovovy ve své knize „Der diluviale Mensch in Europa“[7]).

Jako analogii této kresby spatřoval Hoernes v rytině provedené na sobím parohu z Trou Margite v Belgii[8]). Rytina ona ale náleží mladší době diluvialní, čili stupni Magdalénienskému.

Obr. 4. **Figurální kresba na mamutím klu z Předmostí.**
(Majetek Dra Kříže.)

[6]) Mamutí kel, na němž je dotyčná kresba provedena, je úlomek 28 *cm* dlouhý. Tečkovaná linie po levé straně kresby s hora dolů jdoucí značí lomeninu, část v levo ní, světlejší, doplněna symetricky ku kresbě na straně pravé.

Význam oné kresby těžko lze uhodnouti.

Dr. Kříž popisuje rozložený její obraz následovně:

a) v levo a v pravo zůstalo po pěti vejčitých, koncentricky rytých obrazcích, dolů poněkud zašpičatělých, uprostřed jsou čtyři svislé rýhy (mají tu být naznačeny visící prsy s bradavkami uprostřed?)

b) V pravo a v levo odtud je po dvou souběžných úzkých páscích, příčními čarami ornamentovaných (snad pozdvižené ruce?)

c) Asi ze středu mezi koncentrickými elipsami šíří se ornament dolů v podobě zástěry vroubené po obou stranách vždy dvěma čárami. Takto ohraničená ploška má 6 paralelních pásků, druhý a třetí pás spojují tři vertikální pásky.

Značí-li tato kresba zástěru nebo ženskou sukni, byla patrně krášlena všelikými ozdobami.

d) Na elipsách sedí postava podobná zakuklené hlavě. V pravo i v levo spadající paralelní pásky příčními čarami vyplněné, mohly by naznačovati obal hlavy z kožešin až na krk splývající. Tvary tvář představující jsou na předmětu setřeny a neznatelny. Jen těžko se dá rozeznati nos, ústa, oči a obočí.

e) Znatelnější je 6 soustředných elips, vyrytých nad touto kresbou s páskem uvnitř.

f) Nad tím vystupují kolmé, paralelně běžící čáry, které byly shora spojeny obloukem. (Měla se kresbou e a f naznačiti turbanovitá pokrývka hlavy s ozdobou?) M. Kříž: Výrobky diluvialního člověka z Předmostí (Pravěk, č. 2. Str. 55. Uherské Hradiště 1903).

[7]) Str. 182.

[8]) E. Dupont, L' homme pendant les ages de la pierre dans les environs de Dinant — sur — Meuse, Brüssel 1873. S. 93. Obr. 9.

K témuž stupni řadil Volkov a Piete i kresbu ze stanice kijevské. Hoernes však označil příslušnost její k stupni Magdalénienskému otazníkem. Později, když dostalo se Hoernesovi do ruky Křížova vyobrazení na mamutím klu z Předmostí, povšiml si podobně jako my neobyčejné její shody s kresbou kijevskou a zařadil tuto v dodatku konci své knihy[9]) k stupni Solutréenskému, kterémuž náleží i kresba z Předmostí.[10]) Hoernes ale chybně uvádí, že je figuralní kresba Křížova provedena na fragmentu mamutí kosti místo na klu.

Týž čerpaje jedině ze zprávy Volkovovy o vědeckých výsledcích Chvojkových ve stanici diluvialního člověka v Kijevě, zařaďuje též i spodní kulturní vrstvu zdejší k stupni Solutréenskému, ale také ještě s otazníkem[11]).

Obr. 5. **Přívěsek ze slonoviny v Předmĕstí.** (Majetek Dra Kříže.)

Jak jsme my již výše podotkli, je vrstva ona mnohem starší, ježto odpovídá stupni Chelléo-Moustérienskému, dle nomenklatury Hoernesovy.

Kulturní vrstvy kijevské stanice vykazují ale i některé značné rozdíly jak v uložení tak i v obsahu, oproti jiným prozkoumaným nalezištím diluvialního člověka ve střední Evropě.

Jmenovitě je nápadna okolnost, že nejen v Kijevě, ale i v jiných ruských nalezištích[12]) chybí vedle jiných zvířat sob, jehož místo za to tím hojněji zaujímá mamut[13]).

Diluvialní člověk bydlel v Kijevě dlouhou dobu pod širým nebem.

Jak dle některých ve $^2/_3$ skut. velikosti vyobrazených pazourků vidno, (tab. II., III.) přitloukal tyto ve známém tvaru va-

[9]) Str. 220.

[10]) Podotknouti sluší, že některé z uměleckých výtvorů zdejších jsou i rázu mladšího, přecházejícího již ze Solutréenu k stupni Magdalénienskému.

[11]) Rozpaky Hoernesovy, pokud se týče správného zařadění stanice Kijevské jsou zřejmé i z následujících řádek, kdež Hoernes (s. 183) mezi jiným praví: . . . Ferner liegen die Fundstellen von Kiew so tief im Löss, wie an der Donau die Kulturschichten des Solutréen, und die Feuersteinformen liefern schon an der Donau kein sicheres Kriterium zur Unterscheidnng der mittleren von letzen Kulturstufe des Diluviums.

[12]) Kostenki, Honci.

[13]) Hoernes praví (str. 183.) . . . Bei der so geringen Zahl paläolithischer Funde, die wir aus Russland besitzen, wäre es demnach wohl vorschnell, anzunehmen, dass Renntier und die Renntierjäger seien in einer anderen mehr nordöstlichen Richtung aus Mitteleuropa hinwegezogen, und in südlichen Russland fände man deshalb nur das Mammut, welches hier bis ans Ende des Diluviums das Hauptjagdwild des Menschen geblieben sei.

vřínového listu, s nimiž se také v moravských nálezech, zejména v Předmostí setkáváme.

Zde, podobně jako v stanici kijevské, převládá mamut (Elephas primigenius). Zbytky jeho kostrových částí jdou ovšem v Předmostí do tisíců, neboť jedině Maška vykopal zde pouze stoliček z čelistí vypadlých více než 2000, klů celých, zpřerážených a rozštípaných několik set, a ostatních kostí na tisíce.

Kostěných výrobků je v Předmostí poměrně málo, parohových ještě méně. Hojnější a zajímavější jsou svým zpracováním předměty ze slonoviny. —

Jak pan Chvojka soudí, byl diluvialní člověk kijevský evropské rassy, který v době všeobecného tání severního ledovce nemohl se v tábořišti zdejším i s okolní současnou zvířenou udržeti. Proto byl nucen vyhledati si příznivější obydlí snad v některé jeskyni Přikarpatí, kdež se mohl dále rozvíjeti a rozmnožovati, jak tomu také mnohé nálezy nasvědčují.

V ranní době neolithické setkáváme se zde s jeho potomky, tedy s lidem evropským a ne nějakým novým, z Asie přišlým.

Dle pana Chvojky to nebyli krátkolebci nebo dlouholebci, (ku př. člověk Neandertalský), to byl lid evropského podnebí, svobodné přírody, s tvarem lebky spíše mesocephalní, s čelem vyšším atd.

Stopy jeho lze sledovati v zemích mezi Přikarpatím a Dněprem od pozdějšího neolithu i dále.

Důležitý výzkum stanice diluvialního člověka v Kijevě není ještě definitivně ukončen. Proto nebylo také o jeho výsledcích a významu proneseno slovo poslední.

Alois Vojtěch Šembera

(21. 3. 1807 — 23. 3. 1882.)

K oslavě stých jeho narozenin. Přednesl o valné hromadě Josef Bartocha.

Římští imperatoři považovali hlavní úlohou podbíjením národů domáhati se světovlády. Karel zvaný Velikým, přivlastniv si korunu římskou, dle příkladu jejich, jal se vládnouti taktéž výbojně a nástupcům uložil, císařství německé šířit zabíráním zemí sousedních. K odkazu Karlovu nastalo podmaňování Slovanů polabských a na Baltu. Jakými prostředky se to dělo, rozebírat, bylo by nosit sovy do Athen; ale nebude od místa připomenouti, že nebýti Velké Moravy, která svou zřízeností státní uvnitř a svou mohutností na venek byla s to, západnímu nepříteli čeliti a jeho podmanivému pudu na východ hráze stavěti, byl by živel český, jenž podstatnou část Velké Moravy tvořil, pohrobný osud severních Slovanů zakusil.

Co se s Velkou Moravou stalo, zůstává záhadou. Jední praví, že vzala pohromou Prešpurskou (907) za své, což však jiní popírají. Hi-

storicky toliko zjištěno, že ať království Moravské padlo, ať v dotčeném roce nepadlo, z jeho trosek čili částek zbudováno a doposud trvá dvoje království: Uherské a České.

Zajímavo dočítati se*), kterak koruna Mojmíroviců na sněmu Mohučském (1086) na Přemyslovce přenesena byla a království Moravské v České se proměnilo.

Přemyslovci a po nich i Lucemburští pustili obranné povolání Velké Moravy proti pověstnému pudu západu na východ se zřetele a někteří z nich pootevřevše mu brány do vlastí českých dokořán, sami zavinili události, jež v historii slynou pod jménem „husitství".

S jakým trudným koncem se světodějinný zjev tento na Bílé Hoře potkal, rozebírati zbytečno, jsou i následky pohromy Bělohorské známy s dostatek: vysílení národa českého a jeho pohřížení v mrákoty zrovna smrtelné. Rovněž známo, jaké obětavé námahy se strany Dobrovského, Jungmanna, Šafaříka, Kollára a těch několika málo jiných křísitelův bylo třeba, než zubožený český národ ze staleté mdloby procitnul.

Avšak nebyla doposud v soustavu uvedena, znázorněna a po zásluze oceněna práce, kterou Alois Vojtěch Šembera na činnost jmenovaných prvobuditelů navázal, aby v lidu moravském národní sebevědomí roznítil a mu cestu k osvětě a vzdělanosti klestil literaturou, kterou významnými spisy obohatil. Úlohy této ujal se professor **Josef Bartocha** ve způsobu přednášky, kterou na valné hromadě Vlasteneckého spolku v Olomouci dne 11. dubna 1907 učinil a kterou**) zde klademe:

Mládí a studie Šemberovy.

Všecka města česká i moravská a tudíž i Vysoké Mýto, rodiště Šemberovo, měla koncem XVIII. a začátkem XIX. století na venek nátěr úplně německý. Všecky obchody a krámy, všechny úřady, všichni živnostníci nápisy měli německé. Všechno dopisování a jednání úřední dálo se po německu; také u veřejnosti všichni ti, kdož chtěli pokládáni býti za lidi vzdělané mluvili po německu a ten povrchní nátěr německý byl tehdy všeobecně pokládán za známku vzdělanosti; řečí českou se pohrdalo jako řečí lidu sprostého, služebného, selského, který nemá vzdělání a na lidi mluvící u veřejnosti (na př. v hostincích) mateřským jazykem českým shlíželo se jako na pobloudilce, podivíny buď s opovržením nebo s politováním. I ve chrámech městských hověno němčině jako nějaké církevní urozenosti a dávána ji před češtinou přednost. Že toto veřejné mínění bylo docela nesprávné, velmi případně poznamenal slavný náš učenec a spisovatel Jan Svatopluk Presl těmito slovy:

*) Událost tuto a její příčiny vylíčil zevrubně Friese v „Kirchengeschichte des Königreiches Pohlen" a Pešina z Čechorodu uvádí o ní (v Mars Moravicus Lib. III. Cap. II. str. 272) následující: „Anno demum 1086 Imperator Henricus IV. in Comitiis Maguntio celebratis Vratislao Regis titulos contulit, et quo id faceret plausibilius, omnium Imperii principum consensu extinctum pridem Moravorum Regnum in lucem revocavit et Bohemo imperio adjecit, una cum Polonia vel potius Poloniae parte, quae est Silesia".

**) Přednáška tato byla již v měsíci březnu otištěna samostatně k slavnosti vysokomýtské; zde jest na některých místech poněkud změněna a rozhojněna četnými a cennými zprávami osobního přítele Šemberova dp. P. Ign. Wurma. — J. Bartocha.

„Nedávej se, milý vlastenče, přemluviti, že řeč cizí člověka dělá učeným, úhlednějším, důstojnějším, ba i urozenějším. Takovými důvody chtějí svůdcové svou tupost a neumělost jazyka tobě přirozeného zakrýti a okrášliti. Jazyk ovšem jest prostředek k učenosti a vzdělanosti; ale že by pouhé a snad dosti darebné naučení se jazyku cizímu přinášelo učenost, nebude nikdo se domnívati, an by podle toho každý Němec už od přirození byl učeným a vzdělaným".

K tomu poněmčování našeho lidu nejvíce směřovalo a přispívalo tehdejší zařízení školské. Ve školách trivialních (teď bychom řekli národních) na vesnicích a čistě českých městech učilo se sice jazykem českým, ale ve školách hlavních a na všech školách středních a universitách vyučovalo se jazykem německým. Chtěl-li učeň dostati za vyučenou, musil se vykázati znalostí němčiny; chtěl-li se žák dostati na gymnasium, musil se podrobiti německé zkoušce přijímací; chtěl-li někdo dostati stipendium, musil též podati důkaz, že zná německy. Na gymnasiu od první třídy všem předmětům učilo se po německu; kdo vystudoval, uměl dobře německy, ale po česku svých myšlenek vysloviti neuměl, protože se tomu ve škole nenaučil. Chtěl-li někdo i česky slušně mluviti a psáti, musil se tomu těžce a pracně naučiti sám. Že za tak nepříznivých okolností jazyk český a literatura česká klesala a nemohla se vyrovnati bujně rozkvětlé literatuře německé, netřeba myslím objasňovati a dokazovati. Jest i zjevno, že nemalé bylo třeba pevnosti povahy a sebevědomí, chtěl-li někdo uprostřed toho německého proudu zůstati věrným Čechem. Vždyť první zakladatelé těchto poněmčujících škol opravdu se kojili růžovou nadějí, že do padesáti let všude po Čechách a po Moravě se bude mluviti pouze německy.

Za těchto tedy neutěšených poměrů narodil se Alois Šembera v poněmčeném Vysokém Mýtě dne 21. března 1807. Rodina Šemberů pochází z Moravy a přistěhovala se z Olomucka od Šumberka do Vys. Mýta. Ale čestného zasluhuje povšimnutí, že za těch pro národ náš tak smutných dob v rodině Šemberově zachovalo se národní uvědomění.

Otec znal dějiny země české a všímal si národního hnutí. Už v mladistvém Aloisovi zvláštní zájem vzbudil pro české dějiny. Slýchal od něho synáček na př. také nejednou jméno slavného Dobrovského a J. Nejedlého; nabyl tím uvědomění, že v Praze jsou učení Čechové. Školu obecnou, poloněmeckou vychodil ve Vys. Mýtě, ale maje dán býti na studie, musil se nejprve dostatečně přiučiti jazyku německému, aby mohl obstáti přijímací zkoušku. Otec tedy jedenáctiletého Aloisa poslal do Mor. Třebové na hlavní školu. Tam zvláště pocítil touhu po jazyku českém a vyhledával příležitosti, aby mohl mluviti česky s rolníky z Hané, kteří tam dováželi ovoce na trh. Učil se výborně a po roce dán byl (r. 1819) na studia gymnasijní do Litomyšle, kdež piaristské gymnasium tehdy řídil vlastenecký prefekt (= ředitel) Aleš Diviš. Už tam projevoval mladistvý Šembera náklonnost svou k jazyku mateřskému tím, že v hodinách latinských rád překládával z latiny do češtiny. To bylo totiž od r. 1818 dovoleno na gymnasiích v městech českých. Ale tato volnost přestala už roku 1821 a vrátila se částečně teprv roku 1823 v hodinách professora Schoena, rodem Moravana,

který někdy mluvíval česky a češtině byl přízniv.*) Tehdy dostala se Šemberovi do rukou Jungmanova Slovesnost a svými příklady podala mu vítaný návod k českému básnění, jak vysvítá z jeho „Prvotin spisovatelských“**), složených mezi lety 1823—1829. Byly to jednak básničky většinou epigrammatické rázu osobního (na spolužáky) a vlasteneckého, jednak drobnosti z historie vlastenecké („Jak psáti česká jména“). Některé z těchto pokusů literárních předčítal professor Schön veřejně před žáky a také professor President o jeho překladu několika básní Vergiliových z latiny projevil pochvalný úsudek. Ale navždy pevně zakotvila se v Šemberovi láska vlastenecká r. 1825 ve filosofii***), když vypůjčiv si Kollárovu „Slávy Dceru“, poznal toto evangelium lásky vlastenecké; ta naplnila jej neomylným přesvědčením vlasteneckým a poučila jej o povinnostech k vlasti a národu. On také prakticky chtěl jim dostáti a vlastenecky působiti na své spoluobčany tím, že jsa posluchačem filosofie pokusil se r. 1825 přes rozmanité překážky uspořádati české představení divadelní s vlasteneckou zábavou ve Vysokém Mýtě.

A toto nadšení vlastenecké, tato láska k českému jazyku a národu nikdy nepřestala hárati v jeho hrudi, nýbrž stále se vzmáhajíc v mocnější plápol, vedla jej po celý život k činorodé práci na národu roli dědičné. Když tedy roku 1826 odebral se do Prahy na druhý ročník filosofie†), neznaje dosud řádně jazyka českého — ač jím básně skládal — horlivě se tam vzdělával v češtině a v české literatuře, docházeje ve snaze své ochotné podpory u dvou vlasteneckých úředníků knihovních a českých spisovatelů, totiž u Norberta Vaňka, skriptora v universitní knihovně, horlivého rádce a pomocníka v prvních pokusech literárních, a u Václava Hanky, bibliotekáře v knihovně musejní, který mu ochotně půjčoval knihy a ve smýšlení vlasteneckém jej utvrzoval; rozumí se, že byl také posluchačem universitních přednášek professora Jana Nejedlého o řeči a literatuře české; ale v češtině samé vzdělal se nejvíce vlastním přičiněním. Snahy vlastenecké pojily jej k mladým vlastencům Rudovi, Vušínovi, Hulakovskému, Braunerovi, Amerlingovi a Wagenknechtovi, s nimiž tehdy obcoval.

Dokončiv studia filosofická, dal se na dráhu právnickou a seznámiv se vedle jiných jinochů vlasteneckých také s Palackým a Čelakovským, zahořel touhou vzdělávati chudičký lán české literatury a povznésti národ český na vysoký stupeň osvěty a slávy; vstoupil tedy do řady českých spisovatelův a začal zmíněné své prvotiny spisovatelské††) od r. 1829 uveřejňovati v tehdejších zábavných a poučných ča-

*) Jinak bylo na piaristských gymnasiích na Moravě, kde žáku, promluvivšímu moravsky, doručena byla velká černá kniha hanby, zvaná „signum“, kterou dotud i na procházkách nositi musil, do ní své jméno zaznamenav, dokud některého spolužáka při českém hovoru nepřistihl

**) Vydal je na oslavu svých sedmdesátin r. 1877 ve Vídni (10 stránek). Byly ovšem otištěny už dříve některé v „Časopise Českého Musea“ 1829, jiné v „Čechoslavu“ 1830 a v časopise „Jindy a Nyní“ 1830.

***) T. j. dle nynějšího zřízení v VII. třídě.

†) T. j. dle nynějšího zřízení do VIII. třídy, kterou se končily studie gymnasijní.

††) Někdy se podpisoval pseudonymem Mudromil Mýtský.

sopisech našich „Jindy a Nyní“ a „Časopise Českého Musea“. Ještě dále pokročil v poslední rok svého pobytu pražského (1830), súčastniv se založení zábavně poučného časopisu „Čechoslav“ s družinou mladých spisovatelů vlasteneckých za stejným cílem kráčejících; byli to: Jan Slavomír Tomíček, Josef Jaroslav Langer, Josef Franta Šumavský, Josef Jungmann ml. a j. Přispěl do něho několika básničkami epigrammatickými a drobnými články prosaickými, majícími buditi sebevědomí národní zajímavými příklady z dějin (Čech Martin, Obraz udatnosti české) a ze současného života (Zpěv český v cizině), jakož i šířiti prospěšné vědomosti o národě slovanském (Stav jazyka slovanského v Němcích před třemi sty lety) a zvláště o poměrech národnosti české na Moravě (Všímání moravčiny a menší zprávy z Brna); poslední články posílal ovšem už z Brna.

Šembera v Brně.

(1830—1839.)

Téhož roku totiž dostudoval práva s výborným prospěchem a vstoupil do veřejného života. Není bez významu, že svou činnost zasvětil poznání, probuzení a zvelebení té země, z níž kdysi přistěhoval se jeho rod do Čech. Odebral se do sesterské Moravy, snad za příkladem svého spolužáka z Litomyšle a přítele Matouše Klácela*) a vstoupil do civilní a soudní praxe u magistrátu brněnského r. 1830; za tři léta stal se auskultantem a v úřadě tom, jsa zaměstnáván v různých oborech, vytrval až do r. 1839.

Nebyly-li poměry národnosti naší v Čechách utěšené, na Moravě byly daleko žalostnější. Zavinily to většinou tytéž příčiny jako v Čechách, ale také některé jiné. jichž v království nebylo. Už ta neblahá okolnost, že na Moravě od nepaměti byla dvě hlavní města (Olomouc a Brno), stále řevnící o přednost, byla na závadu, že duševní život na Moravě nemohl se soustřediti, ustáliti. Obě hlavní města moravská byla převahou německá a zůstala podnes, jsouce již tím značnou překážkou našemu rozvoji. I v jiných městech moravských živel německý za našeho neuvědomění nabyl takové nadvlády, že teprv nedávno těžce z ní byl svržen. Nebylo ústavu, na němž by bylo možná přiučiti se jazyku českému a česk éliteratuře a upevniti se tak ve smýšlení vlasteneckém — jak bylo lze v Praze. — Spisovatelů domácích bylo pramálo, českých knih tisklo se na Moravě po skrovnu a ze vzdálené Prahy bylo je těžko dostati pro nesnadnou kommunikaci a ještě horší zřízení knihkupecké (čtvrt léta musilo se čekati na knihu v Praze objednanou). Tyto dusivé mrákoty začaly se sice již přičiněním některých jednotlivců protrhávati, ale ovšem velmi nesnadno a pomalu. Probouzení Moravy v duchu českém znesnadňovaly také tradice velkomoravské. Až do let sedmdesátých zřídka který Moravan řekl: „Jsem Čech“. Každý říkal: „Jsem Moravan“ aneb „Slovan“. Taktéž jazyk nazýván: moravským a nikoli českým.

*) Ten už roku 1828 vstoupil do kláštera Augustinianů na St. Brně.

V Brně zastal nadšený Šembera už hlouček jiných vlastenců moravských a ideální snaha prospěti národu, přiměla jej, aby se s nimi spřátelil a s nimi společně za stejným cílem pracoval. S nimi se scházel, osnoval vlastenecké plány a uváděl je ve skutek, vynikaje mezi nimi zvláštní čilostí, podnikavostí a rázností. Jsou to známí mužové o národní probuzení Brna i celé Moravy zasloužilí: Dominik Kynský, Mat. Klácel, Fr. Zach, Julius Urban rytíř ze Švábenova, Vincenc Žák (Ziak), Fr. Sušil, Ant. Boček, Fr. Trnka, Fr. Štěpnička, Škorpík a Těšík. Svou družnou, uhlazenou a příjemnou povahou všechny sobě naklonil, sblížil se i s jinými milovníky a podporovateli českých snah (s fabrikanty F. a K. Břízou, Fryčajem, básníkem Turinským a j.) a brzy octl se v čele národního hnutí na Moravě.

Jako v Čechách a v jiných zemích tak i na Moravě tehdy zvýšená pozornost věnovala se vlastivědě moravské a zejména dějinám moravským. Také Šembera s mladistvým ohněm oddal se těmto snahám a horlivě působil ve prospěch věci té buď jako spisovatel a národní buditel neb jako organisator společnosti české. Jeho bádavému duchu naskýtal se v Brně vzácný a hojný materiál v deskách zemských a v archivě městském. K bádání jej pobízel a radou i pomocí jej podporoval Josef Cibulka, rada při magistrátě brněnském, milovník dějin moravských.

Zvláštní pozornost jeho na se obrátili pánové z Boskovic, poněvadž poslední člen toho rodu též se jmenoval Šembera. Začal zkoumati historii toho rodu a byl jeho výtečností tak unesen, že si umínil obecenstvo české s ním seznámiti a zavděčiti se mu zajímavým příspěvkem k historii moravské jazykem českým dosud nezpracované. Ale věda, jak málo známy byly dějiny moravské na Moravě a jak by znalost dějin vlasteneckých dřímající vědomí národní mohla probuditi, neobmezil se ve spise svém „Páni z Boskovic a hrad Bozkov na Moravě“**) pouze na dějiny rodu boskovského, nýbrž na vhodných místech rozšířil vypravování své na dějiny celé Moravy, chtěje Moravanům ukázati, že Morava „jak svou historií vůbec tak i slovutností jednotlivých rodův od zbratřených Čech v ničem si neodevzdá“ a chtěje v chladných prsou moravských vlastenecký cit skvělou historií rozehřáti.

Téhož roku založil tu sbírkami, jak mezi vlastenci brněnskými tak i jinými „Matičku Moravskou“, t. j. fond na vydávání knih českých, aby vzkřísil ruch literární na Moravě a vzbudil větší chuť ke čtení českých knih. Vydávání knih vzal na se Šembera a jeho přičiněním už roku 1836 a 1837 vydány dva svazky básní Klácelových se znamenitým účinkem na studující mládež moravskou a Amerlingovo „Štěpařství pro lid“ na poučení a povznesení lidu obecného.

---

*) Jako professor filosofie působil učenec Klácel s takovým úspěchem u posluchačů, že roku 1845 byl z professury náhle sesazen. Touha, poznati sociální a politické poměry v Americe, zavedla veleducha Klácela tam, kde v bídě a nouzi zemřel. Poznámka P. Ign. Wurma.

**) V Brně, 1836; po druhé značně jej přepracoval a rozhojnil roku 1870.

Když r. 1838 slavný náš učenec Šafařík jeda do Rajhradu za důležitým studiem, zavítal do Brna, tu Šembera způsobil mu významnou poctu. Zavedl sbírku mezi vlastenci brněnskými, koupil drahocenný prsten a odevzdal jej proslulému autoru „Starožitností slovanských“ předešlého roku vydaných; opat kláštera augustinianského na St. Brně*) za téže příležitosti poctil Šafaříka stříbrným pohárem.

Ježto knihy české na Moravě tehdy málo se odbíraly a knihkupci němečtí o odbyt jejich se nestarali, Šembera horlivě shledával jim odběratele a předplatitele na „Časopis Českého Musea v Praze“. Příležitost k tomu naskýtala se mu nezřídka i ve vzácnějších rodinách, kam býval zván, jakožto muž vzdělaný a příjemný společník. I tam působil ve prospěch věci národní.

Roku 1837 ujal se jiného důležitého podniku, jímž si získal znamenité zásluhy o uvědomění nejširších vrstev lidu moravského. Jal se redigovati troje české kalendáře v Brně, totiž „Posla moravského“ od r. 1837—1848, „Rolníka rozumného“ od r. 1837—1840 a kalendáře, vydávané hospodářskou společností moravskou v Brně. Jako dříve v Čechách Kramerius, tak tehdy na Moravě Šembera, dle rady Norberta Vaňka (abychom nejprve pečovali o vzdělání obecného lidu), výborným redigováním obou časopisů nevšedně prospěl obecnému vzdělaní, politickému probuzení a národnímu uvědomění moravského lidu. On jej seznamoval vroucími, srozumitelnými rozpravami se slavnou i nejdávnější minulostí Moravy Velké, kterou rád nazýval klassickou*), s vynikajícími Moravany z dávné i současné doby, hleděl vštípiti lidu vážnost k rodnému jazyku, usiloval v něm probuditi hrdost národní a poučiti jej o všech důležitých věcech, vynálezích a událostech. Jakožto redaktor měl někdy dosti nesnází s nepříznivou censurou, která mu i v nepatrných věcech činila zbytečné překážky.

Úrodné pole činnosti otevřelo se mu v kněžském semináři, kde s Kampelíkem společně si o probuzení budoucích učitelů lidu a o vykořenění tamějších předsudků a podezřívání snah slovanských dobyl nepopíratelných zásluh. Nebude od místa připomenouti události, která tehdejší dobu a zpusob výchovy kněžstva charakterisuje. Vlivem Šemberovým hlavně národně procitlí bohoslovci začali objednávati a čísti české knihy a založili českou seminární knihovnu. To znepokojilo představené tou měrou, že uznali za svou povinnost biskupa Gindla na patrné prý nebezpečenství počínání takového upozorniti a doložili rozhodně, že neberou na se zodpovědnost za to, co se děje.

Biskup bez odkladu do semináře se odebrav, jal se osobně vyšetřovati. Hlavní provinilci byli mu představenými udáni. Těch se tázal po pohnutkách a příčinách novot, jichž se dopouštějí. Když biskup z přímých a neobalených odpovědí celou záležitost poznal, žádal, aby mu všecky české knihy a spisy, co jich mají, k nahlédnutí předložili. Na přinesení celé tehdejší literatury české, kterou měli bohostovci téměř celou skoupenu, stačila náruč. — Biskup vyslechnuv pozorně výklady

*) Cyrill Napp, muž osvícený, přítel věd, podporovatel snah buditelských a ctitel Palackého.

**) Dle svědectví P. Ig. Wurma.

bohoslovců, co knihy obsahují a za jakým směrem se tudíž česká literatura ubírá, doručil před očima představených vyšetřencům deset dvourýnšťáků, řka: „Tu máte příspěvek na kupování českých knih!“*)

Při tom Šembera ovšem nepřestával posílati dopisy o poměrech brněnských a moravských a jiné články, jak soukromým osobám tak do předních listů v Čechách vycházejících, jako do „České Včely“, (1834 životopis Julia ryt. Urbana ze Švábenova) do „Květů“ (1834 Josef Slavík, největší houslista slovanský) a do „Časopisu Českého Musea“ (1835 o Janu Šemberovi z Boskovic). Ježto psal i do slovenské „Hronky“, pěstoval takto skutečně vzájemnost československou. Aby literarní rozluce slovensko-české se předešlo, jevil Šembera, znaje Slovensko z blízka, ochotu k některým mluvnickým ústupkům, jimiž by čeština zároveň zvučnosti nabyla, jsa v tom i Sušilem podporován. Stýkaje se neustále se Žákem a s jinými spisovateli moravskými, kteří do jazyka spisovného všeliké moravismy zaváděli, nezůstal ani on ušetřen vlivu jejich, ač se mu jenom nepatrně poddal, a ve spisech svých i později některým zvláštnostem hověl.

Zvláště horlivě vyhledával každé příležitosti, aby jazyk český mohl proniknouti do veřejnosti. Když r. 1833 císař František navštívil Brno, vydal Šembera tiskem Klácelovu báseň na uvítanou císařovu a postaral se o to, že císař vstoupiv do „Moravského musea“ uvítán byl českou kantátou, a že vítězoslavná brána v Kartouzích u Brna opatřena byla českým nápisem.

Závažné ústupky jazyku českému v Brně vymohl také v životě veřejném. Jeho hlavně přičiněním se stalo, že v letech 1838—1839 na brněnském divadle v neděli odpoledne některé veselohry a činohry provozovaly se jazykem českým a zpěváci Píšek, Bělčický a Dvořák, byvše k tomu vybídnuti Šemberou, některé scény z oper (z Lazebníka sevillského, z Normy, z Puritanů) zpívali česky. Český text opatřil jim Šembera. R. 1839 jeho návrhem zavedeny také české nápisy na ulicích, branách a náměstích; pojmenování jejich svěřeno bylo Šemberovi, což on s pečlivou přesností provedl.

Šembera v Olomouci.

1840—1847.

Ale ještě vděčnější a účinlivější působiště očekávalo Šemberu v druhém hlavním městě moravském — v Olomouci. Tam uprázdnila se professura české řeči a literatury na stavovské akademii**), když první professor její Ant. Boček povýšen byl 16. června 1839 za stavovského archiváře v Brně a na jeho místo povolán byl 5. prosince Šembera. Šel tam s největší radostí, neboť horoucí ideje své mohl vlé-

*) Dle svědectví Wurmova.

**) Stavovská akademie v Olomouci založená roku 1725 byl ústav, na němž mládež šlechtická měla se učiti právům (aby mohla zastávati kdysi zemské úřady), potřebným jazykům (francouzštině, italštině a od roku 1831 i češtině) a gymnastickým cvičením (tanci, jízdě a šermu). Vedle synků šlechtických směli tam býti přijati také synové honorace, úředníkův a měšťanů. Do školy jazyků měli přístup také posluchači university olomoucké, filosofové a humanisté.

vati do žíznivých a vnímavých duší moravské mládeže a mládeží vlastenecky odchovanou připravovati Moravě lepší budoucnost. Vyplnilo se tak dávné jeho přání (už r. 1831 ucházel se o tu stolici a podrobil se zkoušce č. konkursu*) a on koncem prosince r. 1839 přibyl do Olomouce.

Učitelskému úřadu svému oddal se s tělem i duší a ovládaje znamenitě jazyk český a znaje na svůj čas i nevšedně dějiny české literatury, uměl si svou vlídností, ohnivým nadšením a obratným způsobem přivábiti do svého předmětu tolik posluchačů, že jich v posledních letech (1844—1847) míval třikráte tolik než jeho předchůdce. Především hleděl vyvrátiti potupný předsudek tehdy od Němců o češtině šířený, jakoby česká řeč byla nelibozvučna. Dal r. 1840 v sešitku osmistránkovém vytisknouti Básně bez dvou konsonantů (souhlásek) pospolu, t. j. básničky Vinařického tak složené, že se neustále střídá samohláska s jednou souhláskou, aby tak dokázal libozvučnost češtiny a tupitelům češtiny ucpal utrhačná ústa. Aby čeští posluchači svého jazyka mateřského si vážili a nabyli žádoucího sebevědomí a hrdosti, když by poznali, že jazyk český býval na Moravě řečí vládnoucí, ještě téhož roku (1840) vydal v Olomouci proslulý List Karla ze Žerotína, nejvyššího hejtmana markrabství moravského, k radě města Holomouce o dopisování v jazyku moravském (ze dne 12. prosince 1610).**) K němu připojil stručný životopis Žerotínův, vřele oceniv a pochváliv jeho vlastenectví. Po Žerotínovi uvedl ještě jiné pány české o rozkvět jazyka českého pečlivé (Ctibora Tovačovského z Cimburka, Viléma z Pernštýna) a Viktorina ze Všehrd, jehož vlasteneckou úvahu o českém jazyku a vzdělávání jeho (z r. 1495) ve spisku tom též otiskl.

Vlastenecké ideje mezi mládeží neb úřednictvem po německu vychovaným, ale dosud neodrodilým, uměl Šembera velmi obratně šířiti. Vlasteneckými myšlenkami naplnil i takové knížky, v nichž by se jich nikdo nenadál. Důkazem toho jest jeho německý spisek o českém pravopise, obsahující skoro celou mluvnici českou, r. 1841 v Olomouci vydaný „Böhmische Rechtschreibung". Pravopisná cvičení jsou plna krásných a rázných hesel a básniček vlasteneckých, průpovědí a příkladů z českých neb moravských dějin. Tak spisek mluvnický působil i vlastenecky a už r. 1843 dočkal se druhého vydání.

České posluchače vábily přednášky Šemberovy o řeči a literatuře české z několika příčin. Lákala je touha i zvědavost poznati osvědčeného spisovatele českého; lákalo je Šemberovo nadšení, jímž je uchvacoval a nabádal k milování jazyka mateřského, k poznávání své vlasti, ke zkoumání památek historických, ke spisovatelským pokusům (jako právníky Vincence Furcha***) a Jana Vlka); lákaly je roz-

*) R. 1837 ucházel se o stolici české řeči a literatury po J. Nejedlém, ale byla udělena r. 1839 J. Pr. Koubkovi.

**) Karel st. ze Žerotína kárá listem tím olomouckou radu městskou, že se opovážila jemu, jakožto nejvyššímu úředníku zemskému, psáti jazykem německým proti obyčeji země moravské.

***) Vincenc Furch vydal několik sbírek básnických milostných a vlasteneckých nevelkého vzletu. Jan Vlk (později notář ve Znojmě), jakožto právník skládal básně vlastenecké a příležitostné, na př. známou: Přijde jaro, přijde, Orle, pestrý orle, Milená má vlasti a j.

sáhlé jeho vědomosti o české literatuře a nevšední znalost přesného slohu českého, jemuž uměl velmi prakticky učiti; lákala je i česká knihovna, přičiněním Šemberovým při stavovské akademii založená, poskytujíc jim zásoby českého čtení; vábil je konečně i samý způsob jeho vyučování, neboť v II. oddělení svých přednášek učíval české literatuře po česku a to byla českým posluchačům vykouzlená oasa uprostřed německé poušti tehdejšího vyučování; byla to jediná přednáška česká, kterou slyšel mnohý posluchač za celých svých osmiletých nebo dvanáctiletých studií na gymnasiu a na universitě.

Ale i německé posluchače dosti četné získával studiu češtiny upozorňováním na nařízení vládní, která od kandidátů soudních, od lékařův a ranhojičův, od politických konceptních praktikantův a posluchačů theologie žádala, by ucházejíce se o veřejné místo v zemích koruny české, vykázali se znalostí jazyka českého. Od r. 1844—1847 počet posluchačů v obou ročnících češtiny páčil se na 120.

Na posluchače své nepůsobil Šembera pouze v síních stavovské akademie, nýbrž vlastenecký zápal mezi nimi šířil i zábavami pěveckými, pořádanými ve svém bytě, k nimž zvával i jiné professory (Dra Mošnera, Dra Helceleta, Dra Hanuše a j.) a své přátele. Studenti zpívali tu buďto známé písně vlastenecké a prostonárodní nebo nově v Olomouci složené. Šembera totiž povzbudil i olomouckého skladatele Ludvíka rytíře z Dietrichů, že se jal komponovati hudbu na české písně (na př. dnes už znárodnělou „Moravo, Moravo, Moravičko milá“ na slova Langrova) a písně ty po prvé bývaly zpívány u Šembery; šest jich lithografovaných vydal Šembera roku 1843 s názvem „Písně vlastenecké“, odtud ovšem šířily se dále. Také mladistvý Arnošt Förchtgott-Tovačovský ještě jako student za příkladem Dietrichovým skládal své rozkošné melodie na slova Vlkova a čarovné zvuky jejich okouzlovaly poprvé ucho Šemberovo a jeho společnosti (na př. roku 1844).

Jak svým vlasteneckým nadšením, tak i vlídným jednáním a obcováním se studenty, získal si úplně srdce jejich. Přízeň svou jeho posluchači dávali mu na jevo každého roku (1843—47) okázalým způsobem. V den jeho narozenin (21. března) anebo jmenin (21. června) uspořádali mu zastaveníčko, zpívajíce nacvičené sbory, k nimž slova složil některý posluchač (na př. Bartoloměj Leitner, Jan Vlk) a hudbu k nim komponoval ryt. Dietrich nebo Förchtgott-Tovačovský. O poctách těch uveřejňovali nadšené zprávy ve „Květech“. Sbory zpívané r. 1843 a 1844 zachovaly se nám v pozůstalosti Šemberově po dnes a uloženy jsou v jeho museu ve Vys. Mýtě.

V životě veřejném pomohl svým přičiněním češtině k právu a způsobil, že magistrát olomoucký r. 1841 dal poříditi české nápisy na ulicích a náměstích v Olomouci; o historickou věrnost a přesnou češtinu jejich postaral se Šembera, jemuž úkol ten svěřen, jakožto znamenitému znalci jazyka českého a bývalých poměrů v Olomouci; o názvy některých ulic musil svésti s magistrátem vítězný boj.

K vydatnější práci spojil se svorně s jinými ještě vlastenci olomouckými: s Drem Mošnerem, Drem Helceletem, Drem Hanušem, gymnas. prefektem (ředitelem) Vašurou, Drem Maxem Ottou a silou

spojenou ještě důležitější ústupek Čechům olomouckým vymohl tím, že na městském divadle r. 1843 a 1844 dovoleno bylo občas hráti po česku. Aby ráz divadelního představení byl slavnostnější a účinek na obecenstvo české byl trvalejší, bývaly zpívány také sborem, kvartetem nebo solisty vlastenecké písně české a texty jejich schválně k představení přičiněním Šemberovým byly vytištěny a za představení obecenstvu rozdávány. První takové představení s Klicperovým „Divotvorným kloboukem“ bylo 19. března 1843. Hry tyto nezůstaly zajisté bez blahého účinku na české obecenstvo v Olomouci. I v příbytku Šemberově provozovali Šemberovi posluchači malé divadelní hry před sezvanými hostmi.

I nahodilých příležitostí uměl Šembera výhodně využitkovati, aby jazyku českému zjednal přístup do veřejnosti, třebas i k nejvyšším místům. To na př. učinil 18. srpna r. 1845, kdy přijel do Olomouce arcikníže František Karel, aby slavnostním způsobem zahájil jízdu z Olomouce po dostavěné státní dráze do Prahy. Tehdy přivítal arciknížete, známého příznivce jazyka českého, místodržitel hrabě Stadion a podal mu sešitek tří českých básní, které jménem přátel českého jazyka skvostně dal vytisknouti Šembera s názvem: Hlasy Moravanů u příjezdu Jeho cís. Výsosti arciknížete Františka Karla do Holomouce.

Co Palacký v tak zvané kroměřížské ústavě (1848) vytkl za stěžejný bod českého programu, že totiž k zachování života národního nestačí jazyk zvelebovat a hájiti, nýbrž že dlužno také pěstovati národnost, bylo Šemberovým přesvědčením také. Přičinil se radou i skutkem, aby příchod arciknížete oslaven byl národními tanci, zpěvy a hrami na olomoucké střelnici, k jejichžto provádění dostavili se mládenci a družky z Hané, ze Slovák moravských a z valašských Bezkyd vesměs v přesném národním kroji. Byliť Šembera a Palacký za jedno v náhledech, že národ bez národnosti je — jak Kollár dí: tělo bez kosti, byť i všecka práva jazyka svého a jeho přesnost uhájil.*)

Také jeho činnosti spisovatelské otevřelo se v Olomouci vděčné a rozsáhlé pole. Bylo tu plno památek historických pro moravské dějiny důležitých v archivu městském, kapitolním i arcibiskupském, bylo tu i plno památných míst, budov a památek uměleckých, jež mu poskytly vítané látky k hlubšímu vědeckému badání v rozmanitých oborech. Pracoval tu pilně a systematicky a výsledky svého bádání historického, literárního, jazykového neb i zprávy o současném životě v Olomouci uveřejňoval v českých časopisech: „Květech“, „Časopise Českého Musea**), v Zapově obrázkovém „Poutníku“ (Město Holomouc 1847) i v samostatných knihách. R. 1841 poskytl mu vhodné látky jakožto 600leté výročí osvobození Moravy od jha tatarského k oslavě statečnosti české a moravské a k probuzení hrdosti národní spiskem Vpád

*) Tak svědčí P. Ign. Wurm.

**) Četny i důležity jsou rozpravy jeho v Č. Č. M. uveřejněné: Statistické zprávy o Moravě a Slezsku, Stavovská akademie v Olomouci, Hrob Karla z Žerotína a Krypta Žerotínská v Brandýse n. Orlicí 1840; Staroturecké popsání Slovanův a Rusův i jiných zemí 1841; český kodex v Paříži, Výjimky z dějin ruskomongolských, Moravský jazyk v pruském Slezsku 1842; O Slovanech v D. Rakousích 1844 a 1845; Jan Filip Vezdín 1845. Historie starších moravských desk zemských i desk opavských a Krnovských 1846.

Mongolů do Moravy, který se potkal s takovou přízní, že se po roce musilo uspořádati druhé vydání. Svými znamenitými vědeckými objevy dobyl si také nemalé vážnosti u samých Němcův olomouckých, jak se dočítáme v tehdejších novinách jejich.

Cítě k Olomouci zvláštní příchylnost, s velikou zálibou shledával starožitnosti a památnosti olomoucké, aby mohl nakresliti časem věrný obraz Olomouce, bývalého i současného. Mnoho nového objevil a chybného opravil v důkladném spise teprve později vydaném (ve Vídni 1861) „Paměti a znamenitosti města Olomouce". Z podobných studií ve svém rodišti konaných napsal a v Olomouci roku 1845 vydal svým rodákům spis „Historie a topografické popsání Vys. Mýta" nejen ku poučení o památkách a dějinách vlastního města, nýbrž zároveň ku vlasteneckému probuzení a zvelebení rodného města.

Působením Šemberovým nastal v Olomouci čilý literární ruch národní a vědecký. Vydalť Šembera za svého osmiletého pobytu aspoň 9 vlastních cenných spisův a příležitostných brožur; ale na tom nepřestal. On i žáky své a jiné spisovatele na Moravě vybízel ku spisování a poněvadž by spisy jejich na Moravě nebyly našly nakladatelův a nebyly bývaly vytištěny, staral se pečlivě o to, aby spisy ty vycházely nákladem „Matičky Moravské", jím už v Brně v život uvedené a jako pokladníkem stále spravované a rozhojňované. Nákladem této „Matice" vydal v Olomouci roku 1842 Klácelův Mostek aneb Sestavení skromných myšlenek, r. 1843 Písně vlastenské s hudbou Ludvíka ryt. z Dietrichů, Furchových Básní díl I. a roku 1844 díl II., r. 1846 Klácelova překladu Bájek Bidpajových svazek I. Staral se ovšem také horlivě o rozšiřování jejich, poněvadž knihkupci němečtí sotva by to byli učinili. Proto vstoupil v písemný styk se všemi znamenitějšími spisovateli českými, spisy jejich přímo od nich objednával a rozesílal mezi příznivce řeči a literatury české.

Už tehdy pojal v Olomouci plán sestaviti podrobný místopis národu československého a od r. 1841 rok za rokem podnikal za tím účelem četné cesty po celé oblasti našeho jazyka: po Moravě, po Slezsku, Čechách i Dolních Rakousích a po Slovensku, jež z oblasti československé vylučovati považoval za počínání nesprávné a záhubné. Konal tu studia národopisná i jazkozpytná, všímal si v mluvě lidové bedlivě názvů všech řek, hor a osad a srovnával je pečlivě se jmény těch míst ve starých listinách a deskách zemských, aby zjistil přesné názvy jejich; přiměla jej k tomu jednak nesprávnost českých názvů ve spisech úředních a v knihách vědeckých, jednak přesvědčení, že tyto názvy jsou důležitým pramenem pro jazyk a dějepis. Shromažďoval už zde cenný materiál ku své důkladné a slavné mapě Moravy, kterou teprv později vydal ve Vídni (r. 1863 a po druhé 1869) a ke svým, na ten čas důkladným „Základům dialektologie československé" vydaným teprve r. 1864 ve Vídni. Uznávaje kněžstvo důležitým a nezbytným činitelem netoliko kultusným, nýbrž také kulturním v národě, nevyhýbal se mu, nýbrž snažil se pro své názory a záměry je získati. Za účelem tímto zjednal si přístup do arcibiskupského semináře, kde jako rádce byl rád viděn a ctěn.*)

*) Dle slov P. Ign. Wurma.

Za svého téměř osmiletého pobytu v Olomouci prokázal Šembera českému živlu jak v Olomouci, tak i na celé Moravě veliké služby: úspěšnou činností učitelskou, vlasteneckými zábavami soukromými, vlídným povzbuzováním jednotlivců a horlivým šířením českých knih získal neb zachránil českému národu četné posluchače stavovské akademie i olomoucké university, českými hrami divadelními a českými nápisy na ulicích a náměstích razil jazyku českému cestu do veřejnosti a budil národní vědomí, vhodnou činností literární a správným, srozumitelným jazykem vzdělával a národně uvědomoval nejširší vrstvy moravského lidu a dával vzorný příklad ostatním spisovatelům moravským, hojným spisováním vlastních a vydáváním cizích knih probouzel a zveleboval literární ruch na Moravě, zůstávaje stále záslužným prostředníkem literárním mezi Moravou a Čechami četnými dopisy a články vědeckými o Moravě v českých časopisech. Tímto jeho působením živel český v Olomouci — zejména české studentstvo — nabyl značného uvědomění a síly, jak se ukázalo r. 1848, založením „Lípy Slovanské", prvního politického spolku českého na Moravě. Toto uvědomění projevilo se ještě před odchodem Šemberovým z Olomouce skutkem velmi významným roku 1846. Toho roku totiž sebrali Šembera a Dr. Helcelet v Olomouci a okolí 600 korun na průmyslovou školu českou v Praze.*)

I v soukromí prožil Šembera v Olomouci nejšťastnější dobu svého života. Založilť si tu štěstí rodinné, pojav za manželku půvabnou Františku Ševčíkovu, dceru úředníka z Brna, rodilou ze Znojma, s níž 18. ledna 1840 ve chrámě augustiniánského kláštera na St. Brně byl sezdán. S ní zavítal do jeho domácnosti anděl klidu a míru. Bylať choť jeho paní jemnocitná, ušlechtilá, přívětivá a pohostinná, tichá a skromná. Všechen čas věnovala starostem o rodinu a domácnost, tak že se manžel mohl oddati klidně a úplně svému povolání a vědeckému badání. Velmi srdečný poměr k rodinám universitních professorů Dra Fr. Mošnera a Dra Jana Helceleta zpříjemňoval tuto domácí idyllu, tak že Šembera na léta zde strávená s největší vděčností vzpomínal. Manželství bylo požehnáno čtyřmi dětmi, jež se všechny narodily v Olomouci; byli to tři synové: Rostislav, Vratislav, Přemysl a dceruška Zdeňka. Blaho rodinné zkalilo se tím, že synáčkové Rostislav (1840) a Přemysl (1846-1849) zemřeli ještě v útlém věku. Dospělého věku dožili se pouze syn Vratislav Kazimír a dcera Zdeňka Ludmila**).

---

*) Subskribční listina zachována dosud v Šemberově museu ve Vys. Mýtě.

**) Vratislav Kazimír Šembera narodil se roku 1844 v Olomouci a zemřel ve Vídni r. 1891. Nabyv neobyčejného vzdělání, stal se českým básníkem, českým a německým publicistou a redaktorem, vynikaje jakožto referent umění malířského, sochařského a hudebního. — Dcera Zdeňka Ludmila byla též velmi pečlivě vychována, zná několik řečí a stala se ve Vídni spolehlivou tajemnicí svého otce, vyrostši mezi knihami. Po smrti svého otce přestěhovala se i s matkou do Vys. Mýta. Paní Šemberová po 2 letech těžce se roznemohla a po 6 letech utrpení zemřevši, pochována vedle svého milovaného choťě. Slečna Zdeňka v rodném domově otcově žije v blahých vzpomínkách na své drahé rodiče, vzorně se starajíc o uctění památky jejich a zachování všech předmětů, které objasňují veškeru literarní činnost otcovu, jeho korrespondenci s vynikajícími učenci a přáteli.

Šembera po druhé v Brně.

(1847—1849.)

Ale na podzim roku 1847 (27. října) vrátil se Šembera za svým povoláním do Brna, by tam působil svým dosavadním účinným směrem. Stavové moravští se totiž usnesli, aby akademie jejich přestěhovala se r. 1847 do Brna, jakožto sídla všech zemských úřadův a střediska šlechty. Vedle zdárného působení vlasteneckého v úřadě učitelském očekávaly jej tentokráte úkoly daleko větší a důležitější.

Za předčasně zemřelého zemského archiváře Antonína Bočka vedl správu zemského archivu do jara r. 1848, zabývaje se jeho pořádáním.

Bouřlivý rok 1848 uvalil na bedra Šemberova mnoho mimořádné důležité práce veřejné, v níž Šembera osvědčil svou obratnost, zkušenost a důmyslnost, obraceje tyto své přednosti s horlivým úsilím ve prospěch lidu českého na Moravě. Když v měsíci březnu svolán byl zemský sněm, pověřen byl Šembera překládáním porad sněmovních do češtiny, částečně vypomáhal i presidiu zemskému českými překlady všelikých provolání, vydávaných vládou na ukojení pobouřených myslí a na zachování pokoje; překládal i došlá nařízení a výnosy ministerské. Tak 26. dubna přeložil a jménem zemského presidenta českým jazykem vyhlásil před velkým shromážděním lidu konstituci, vydanou ministerstvem Pillersdorfovým*). Byla to neslýchaná událost; vždyť jazykem českým nekonaly se tu vyhlášky snad už dvě stě let. I toho třeba připomenouti, že Šembera ještě ve dnech březnových sepsal petici k trůnu o milost politickým vězňům polským na Špilberku a že na ni podpisy po Brně osobně sbíral. Dal takto důkaz slovanského srdce, jež zajásalo, když za málo dní po tom otevíraly se žaláře a z nich na svobodu vycházeli polští bratři.**)

Když pak 14. dubna 1848 zemský sněm moravský usnesl se zavésti rovnost obou jazyků ve školách i úřadech a začal se raditi o novém zřízení škol, tu k poradám těm, jako vynikající znalec poměrů moravských se strany české povolán byl Šembera a statečně se zastával práv českých. Do školství moravského měla se dle jeho mínění rovnoprávnost zavésti tímto způsobem: učitelé škol obecních měli se češtině přiučiti už na ústavech učitelských; 3 nižší gymnasia měla se zříditi s vyučovací řečí českou, 3 s českoněmeckou a 2 s německou; 3 vyšší gymnasia českoněmecká a 2 německá; čeština na všech gymnasiích měla se zavésti za jazyk obligátní a některým předmětům mělo se vyučovati jazykem českým. Na technice všem předmětům mělo se vyučovati také po česku a též na universitě mělo se vyučovati obojím jazykem. Aby nastala rovnost jazyka českého s německým ve chrámech, měly se ve smíšených kolaturách konati služby boží české a německé dle počtu obyvatelstva jednoho i druhého, v kolaturách českých české, v německých německé. Úřady měly vyjednávati s českými stra-

*) Stalo se to s balkonu divadelního domu na Zelném trhu. Kterýsi německý člen národní gardy brněnské byl prý tím tak rozezlen, že chtěl na Šemberu na slepo vystřeliti. Také svou účastí na Slovanském sjezdu (31. května až 12. června) v Praze nemálo na sebe popudil brněnské Němce po frankfurtsku smýšlející.

**) Dle svědectví Wurmova.

nami česky, s německými německy a odpovídati jazykem tím, kterým učiněno podání; zákony měly se ohlašovati obojím jazykem zároveň, jedním tam, kde se mluví jazykem jedním. Nápisy úřední měly býti obojjazyčné. Dle podobných zásad mělo se říditi dopisování úřadů mezi sebou a vnitřní jazyk úřední. Úředníci měli býti obojího jazyka úplně znalí. Tyto myšlenky velmi důrazně a prakticky vyslovil ve spisku O rovnosti jazyka českého s německým na Moravě (1848 vydaném i po německu). Škoda, že spravedlivé a praktické myšlenky ty nebyly provedeny; lid náš mnohem dále byl by pokročil a mnohým bojům národnostním na Moravě bylo by se předešlo.

Organisátorský talent Šemberův správně postřehl, že vlastenecká práce na Moravě také proto pomalu se daří, že není soustředěna, že nemá společného ústředí a cíle. Aby vadě té odpomohl, s Ohéralem a jinými vlastenci brněnskými, už v měsíci květnu vyvolal v život velmi důležitý spolek v Brně, totiž Národní jednotu sv. Cyrila a Methoda, která soustředivši v sobě výkvět vlastenců z celé Moravy a majíc členstvo rozvětvené po celé Moravě, sledovala z počátku cíle národní, kulturní a politické, později za přitužené reakce pouze cíle národně kulturní, aby podporovala rozvoj české národnosti na Moravě, aby přispívala k provedení rovnoprávnosti, aby měla vliv na volby do zemského i říšského sněmu a na záležitosti veřejné, aby povznesla uvědomění a vzdělání zanedbaného a netečného lidu moravského vydáváním vhodných spisů vzdělavatelných, poučných a zábavných, a úsilným šířením jejich nejen mezi lidem, nýbrž i mezi mládeží na středních školách; zamýšlela i zakládati přírodopisné sbírky pro školy a knihy po Moravě, aby se položil pevný základ k opravdovému vzdělání v nejnižších vrstvách. R. 1849 zasadila se „Národní Jednota“ vší váhou svou za zachování jednoty spisovného jazyka českého proti jazykovým novotám Žákovým. Ve všem podnikání praktický a pronikavý duch Šemberův, uznávaje význam a dosah ideje cyrilo-methodějské, dal Národní Jednotě s rozmyslem jméno blahověstů slovanských. Tím dal na jevo, že po příkladu všech předchozích buditelů uznává živel český za větev neodlučnou od stromu všeho Slovanstva a že u Slovanů kulturní snahy od kultu děliti nesluší.*) Jednota cyrilo-methodějská byla od prvopočátku svými kulturními úkoly trnem v očích strannických rádců šlechetného a dobromyslného jinak biskupa Schaffgotsche, jejž i vzhledem na řeči Riegrovy na říšském sněmu činěné přemluvili k rozkazu, aby duchovenstvo z jednoty vystoupilo. Jednota cyrilo-methodějská, mnohoslibné dílo Šemberovo, proměněna později v „Matici moravskou“, k nížto přistupovati kněžstvu nebráněno.

K politickému vzdělání a povznesení moravského lidu směřoval návrh Šemberův, aby zemská vláda vydávala prostonárodní noviny pro lid také jazykem českým a to nejen v hlavním městě Brně, nýbrž i v druhém středisku moravském — v Olomouci. Sněm se o tom na podzim usnesl a tak nákladem domestikalního fondu počaly 1. listopadu 1848 vycházeti v Brně „Moravské Noviny“ a 4. listopadu v Olomouci „Holomoucké Noviny“ s „Konstitučním poslem“.

*) Dle svědectví Wurmova.

Spoluredaktorem „Moravských Novin“ vedle Klácela jmenován byl Šembera a jakkoli nebyl úplně volný ve svých projevech, přec vedle běžných otázek politických všímal si pilně kulturních potřeb lidu moravského a rovnoprávnosti jazykové na Moravě, za každé příležitosti se jí rázně zastávaje. Spoluredaktorem zůstal až do 20. listopadu 1849; zvláště mu byla svěřena část úřední.

Po smrti Dominika Kynského, dosavadního translátora při guberniu moravskoslezském, pověřen byl Šembera v měsíci prosinci 1848 tímto úkolem. Ale do mnohem důležitějšího úřadu povolán byl zemskou vládou na samém sklonku r. 1848 jakožto důvěrník moravského lidu, totiž do nově zřízené zemské školní rady, která měla dle rovnoprávnosti uspořádati studia na gymnasiích moravských a slezských. Svědomitě zastával se tu prospěchů našeho jazyka a jeho návrhy skutečně byly přijaty (na př. o utrakvistických gymnasiích); dle jeho návrhu čeština zavedena byla na gymnasiích za jazyk povinný a také v Kroměříži, ve Strážnici, v Příboře, u piaristů a jinde některým předmětům učilo se po česku. Návrh, aby už r. 1849 na každém gymnasiu byl ustanoven professor českého jazyka, nedošel však ministerského schválení, ježto smýšlení ve Vídni se zatím obrátilo proti nám. Ministr Lev Thun vyučování jazykem českým zakázal a zařídil v Brně techniku výhradně německou, ačkoliv sněm moravský šedesát tisíc ze zemských peněz na zbudování techniky rovnoprávně obojjazyčné povolil.

Šemberův důmysl v řešení praktických otázek osvědčil se i na poli právnickém a nese podnes zdárné ovoce. On projevil 7. prosince 1848 v „Moravských Novinách“ v čísle 31. návrh, aby říšský zákoník se vydával ve všech jazycích říšských současně, aby u ministerstva práv zřídil se za tím účelem úřad překladatelský a tento úřad aby pečoval o důkladné a věrné přeložení zákonů jsa zodpověden, a s povolanými znalci jazykův slovanských aby sestavil slovanské názvosloví právnické a politické. Tento návrh jsa podporován K. J. Erbenem v „Pražských Novinách“ a českými poslanci říšskými byv doporučen ministerstvu, byl uskutečněn patentem daným dne 4. března 1849 a za půl roku odvolal Šemberu po dvacetileté požehnané činnosti z Moravy do Vídně.

Jeho skvělé zásluhy o probuzení Moravy moravský básník a přítel Šemberův Vincenc Furch roku 1860 charakterisoval těmito slovy:

„Taký věštec přišel do Moravy,
nesa ve svém srdci plamen žhavý;
lásku k vlasti, slávě rozněcoval,
denně nová srdce rozpaloval“.

Šembera ve Vídni.

(1849 – 1882.)

Na 1. srpna 1849 povoláni byli znalci slovanských jazyků za zmíněným účelem do Vídně a mezi nimi také Šembera, aby tam už navždy zůstal. V říjnu totiž (dne 29.), jmenován byl professorem české řeči a literatury při universitě vídeňské a zároveň re-

daktorem českého překladu zákoníka říšského*). V úřadě tom projevil činnost nevšedně záslužnou. Osvojiv si čtením historických a právnických památek staré literatury české i bedlivým studiem jazyka českého přesný, jasný sloh, využitkoval těchto svých vědomostí plnou měrou v nesnadném úkolu překladatelském, přihlížeje pověždy vědomě a úmyslně ke srozumitelnosti a správnosti jazykové a ke zvláštnostem slohu českého. Nedostávalo-li se v češtině vhodných terminův, uměl je u ostatních Slovanů vyhledávati a takto i po stránce této překladům ráz slovanský zjednati. Prací vyplynulých z tohoto jeho úřadu jest ovšem nemalá řada**). Práce tato uváděla jej občas v osobní styky s ministry. Příležitost tato dodala mu smělosti, předsedovi hr. Richardu Belcredimu připamatovati, že chce-li při nejistotě výsledku války zanechati po sobě památku spravedlnosti k českému národu, měl by příčiny nespravedlnosti odklízeti. Belcredi odvětil, že myslí, že způsob jeho vladaření postačí.

Však namahavá tato práce úřední zejména v letech 1849—1856 nevadila mu nikterak, aby i na dále na své posluchačstvo mladistvé i dospělé***) jak v přednáškách tak i u veřejnosti působil svým nechladnoucím, nadšeným, buditelským směrem. Působení to v první době sesíleno bylo nejužšími přátelskými styky s ohnivým pěvcem „Slávy Dcery“ Janem Kollárem, tehdy rovněž universitním professorem ve Vídni, bydlícím v témže domě jako Šembera, jemuž pomáhal vydávati ohromné jeho dílo „Staroitalii slavjanskou“ (1852—1853).

Tento horoucí zápal našich prvních buditelů projevil Šembera ještě roku 1874 o slavnosti, kterou Akademický spolek ve Vídni oslavoval 50leté jubileum prvního vydání „Slávy Dcery“; Šembera tu řečnil o době obrození s tak ohnivým nadšením, že hluboký dojem zanechal v roznícené duši všech posluchačů. — Jak v Olomouci a v Brně, tak i ve Vídni Šembera žákům svým byl přívětivým přítelem, starostlivým rádcem a pomocníkem, jsa pečliv jako otec o zlepšení hmotných poměrů jejich. Budil a sílil v srdci jejich svým osvědčeným způsobem lásku k řeči mateřské, aby neodcizili se národu, jsouce obklopeni a sváděni živlem cizím, vybízel je k činnosti na poli literárním, shromažďoval je k vlasteneckým zábavám, tak že se stal i ve Vídni střediskem života českého. I za doby útisku nikdy nemalomyslněl, nýbrž do-

*) S počátku byl jeho kontrolním redaktorem, r. 1850—1851 byl spoluredaktorem s Ant. Rybičkou, 1851—1857 s Ant. Jar. Beckem, otcem nynějšího předsedy ministerstva, od r. 1857 samostatným redaktorem.

**) Jsou to zákony otištěné v zákoníku říšském 1849—1852 (ve Vídni) a ve věstnících vlád zemských koruny České; vedle toho Řád soudu civilního pro Uhry (1853), s menší části Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích (1853, větší část přeložil K. J. Erben), Zákon horní (1854), Zákon o živnostech řemeslnických a obchodnických (1860), Obecný občanský zákoník rakouský (1852 a 1872), Základní zákonové státní království Českého (v Praze 1864), Základní zákonové státní císařství Rakouského (1868). Před smrtí chystal se ještě vydati důležitý spis právnický, jenž zůstal v rukopise. Jest to Německo-česká právnicko-politická terminologie. Hodlal také po třetí vydati „Obecný občanský zákoník rakouský“.

***) Pokládaliť i úředníci české národnosti ve Vídni usazení za svou povinnost docházeti do přednášek Šemberových; jiní chtěli se tu přiučiti jazyku mateřskému.

dával sobě i jiným naděje v lepší budoucnost našeho národa, jemuž jak říkával — síly přibývati bude vzájemností slovanskou.

V „Besedě slovanské“ scházíval se s mnohými vlastenci vídeňskými, jsa velmi hledaným vypravovatelem a neunavným sběratelem peněz ve prospěch podniků národních; byl tu jednatelem spolku pro dostavění chrámu sv. Víta a „Národního divadla“ v Praze; kde a jak mohl obětavě a nezištně pomáhal. Přátelské styky rodinné pěstoval s pilným spisovatelem Ant. Rybičkou-Skutečským, radou nejvyššího soudu, s vlastenecky smýšlejícím stavitelem Fr. Šebkem, s advokátem Drem Dvořáčkem, s moravským básníkem Vinc. Furchem, s ředitelem tehdy proslulého vychovávacího ústavu Petrem Bílkou a j. — Již tehdy svou pozornost obrátil k tomu, aby živel český ve Vídni beze stopy nezanikal; staral se o učedníky a služky z Čech a Moravy do Vídně přišlé, aby tu mravně se nezkazili a národu svému se neodcizili.

Jeho žáky byla celá řada znamenitých mužů, kteří svou činností buď veřejnou jakožto poslanci a publicisté nebo vědeckou jakožto vychovatelé a spisovatelé nemalé služby prokázali našemu národu, zejména na Moravě. Jsou to tito mužové: dr. Pražák (bývalý ministr spravedlnosti), dr. Kozánek, dr. Šrom, auditor Novák, farář Weber, ředitel Mathon, ryt. Zapletal, konsist. rada P. Wurm; redaktoři J. Dvořák („Mor. Orlice“), J. Černoch („Našince“), J. Zacpal („Opavského Týdenníka“); professoři Havelka, Macenauer, Prasek, Studnička, Tilšer; ředitelé Lepař a Fr. Bartoš a j.

Vymohl později také kousek práva jazyku českému ve Vídni. Sepsal obšírnou žádost k arcibiskupu vídeňskému, kardinálu Rauscherovi, aby český lid ve Vídni směl konati pobožnost jazykem českým. Deputace českých měšťanů vídeňských 17. ledna 1875 podala žádost kardinálovi a ten dovolil, aby od února r. 1876 konalo se české kázání a mše svatá s českým zpěvem ve chrámě sv. Anny v městě.

Při tom vyvíjel podivuhodnou činnost vědeckou a literární; mnohá díla ovšem tu takořka dozrála, jsouce výtěžkem mnohaletých studií už na Moravě vykonaných a z materiálu již na Moravě nasbíraného. Jsou to díla z oboru jazykového, literárně-historického, dějepisného, národopisného i statistického.

Když Palacký nalezl spisek Husův o pravopise českém, vydal jej Šembera r. 1857 s názvem Magistri Joannis Hus Orthografia bohemica a přičinil k němu obšírný výklad.

Mnohem důležitější spis vydal roku následujícího (I. díl) a 1861 (II. díl): Dějiny řeči a literatury československé*), zpracovaný dle Jungmannovy „Historie literatury české“, opravený a doplněný a později (v III. vydání) také rozhojněný ukázkami textu. Vznikl původně z jeho přednášek na stavovské akademii v Olomouci a byl určen především potřebám jeho posluchačův. Ač methodou nepokročil Šembera nad Dobrovského a Jungmanna, ač i některých vad se dopustil, přec opravil mnoho omylův, přidal mnoho nových výzkumů a již tehdy ukázal na některé padělky Hankovy. Jeho spis stal se vítanou

*) Vyšly celkem čtyřikrát.

knihou příruční každému, kdo chtěl nabýti potřebných vědomostí o naší historii kulturní a nabýti přehledu o dějinách a povaze naší řeči a literatury.

R. 1861 vydal tu již zmíněné Paměti a znamenitosti města Olomouce a (objevil, že některé listiny staré Bočkem byly padělány) r. 1863 monumentální Mapu země moravské, dokonalé to dílo práce dvacetileté; v rukopise bohužel zůstalo důkladné Popsání Moravy a Slezska s podrobnou statistikou všech míst. Národopisnými a statistickými poměry našeho národa zabýval se i později ve spise Obyvatelstvo české a německé na Moravě (vyd. 1873) a v článku Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají (v Čas. Čes. Mus. 1877). Z pilného badání*) historického vzniklo rozsáhlejší dílo Západní Slované v pravěku (vyd. 1868), jímž dokazoval, že Slované v Čechách, na Moravě a Slovensku, v Germanii a Illyrii bydleli ve svých vlastech od doby předhistorické a že Suevové, uvádění u dějepisců řeckých a římských, nejsou němečtí Švábové, nýbrž Slované. Tím octl se v rozporu s učenci slovanskými (Palackým a Šafaříkem a j.) i cizími, ale našel také následovníky, jejichžto počet se množí a kteří novými důkazy dávají Šemberovi i v této příčině za pravdu. Kromě toho díla napsal ještě více menších i delších rozprav dějepisných po různu neb i samostatně otištěných. Z nich zvláště zajímav je spisek (vyd. 1875) O úkladném útoku, jejž učinil Kunrát, kníže znojemský, na olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka r. 1145 proto, že v něm Šembera proti Bočkovi a Palackému zamítl rozdělení země české a moravské v župy a novější badatelé (Dr. Pekař ve Sborníku prací historických, vyd. k 60. narozeninám Dra Jar. Golla r. 1906) dávají Šemberovi za pravdu.

Veškery tyto tak četné a rozmanité, vědě a národu našemu tak prospěšné práce, rozhlásily jméno Šemberovo nejen u nás, nýbrž i daleko za hranicemi u národů slovanských, jak mezi učenci tak i v širokých vrstvách národa, zjednaly mu všeobecnou přízeň a úctu, uznání a vyznamenání jak v postavení úředním, tak ve světě učeném v řadách občanských.

Jeho žáci a ctitelé svou úctu a lásku projevovali mu za každé příležitosti způsobem srdečným a okázalým: na př. r. 1857 v den padesátých narozenin a jmenin; r. 1860 Moravané ve Vídni žijící slavnostní schůzi uspořádali na jeho poctu, r. 1868 Akademický spolek vídeňský jmenoval jej čestným členem, r. 1875 na oslavu 25letého pů-

**) Cestovalť za tím účelem nejen po zemích koruny České, nýbrž i po sousedních: Rakousích, Bavořích, Míšni, Lužici, Krakovsku, Uhrách až po Stoliční Bělehrad, (jejž pokládal za Svatoplukův Velehrad), po Solnohradsku, Štyrsku, Krajině a Gorici až po Terst. Na svých cestách badatelských učinil nemálo zajímavých a důležitých objevů. Tak už r. 1838 vypátral hrobku Karla st. ze Žerotína v Brandýse nad Orlicí a chaloupku pod horou Klopoty, v níž Komenský sepsal „Labyrint světa“ (r. 1865 k jeho návrhu tam postaven pomník); v Olomouci r. 1845 zjistil místo, kde byl král Václav III. zavražděn. V Rakousích našel vrch Sacký (Mons Scac) na jih od Znojma, r. 1871 horu Mons Comagenus (Chum. Kumenberg), pod níž bydlel sv. Severin. Obě poslední místa připomínají se v naší historii. R. 1874 vypátral v Jaroměřicích u Jevíčka místo kde se stal úkladný útok na biskupa Jindřicha Zdíka.

sobení Šemberova na universitě vídeňské a na památku, že stolice řeči a literatury české před 100 lety ve Vídni byla založena, týž Akademický spolek uspořádal významnou slavnost. Za své nevšední zásluhy o zákonodarství jmenován byl ministeriálním sekretářem, r. 1873 vládním radou a vyznamenán rytířským řádem železné koruny třídy III. Za velké zásluhy v rozmanitém oboru věd četné společnosti vědecké jmenovaly jej svým dopisujícím členem: c. k. mor. slezská společnost pro zvelebení rolnictví, přírodovědy a zeměvědy, jakož i historicko-statistický odbor její v Brně 1840, král. čes. společnost nauk v Praze 1850, cís. geografická společnost v Petrohradě 1865, cís. ruská akademie věd v Petrohradě 1868, cís. společnost přátel přírodovědy antropologie a etnografie v Moskvě 1868, c. k. centrální komise pro vyhledávání a zachování památek uměleckých a historických ve Vídni 1871; Krakovská společnost nauk (1850) a cís. akademie vědecká v Krakově (1871) jmenovaly jej mimořádným, c. k. geografická společnost ve Vídni (1864) a archeologická společnost v Moskvě (1865) řádným členem; od r. 1867 byl činným členem musea království Českého a čestným členem university v Moskvě. Car ruský vyznamenal jej r. 1863 řádem sv. Anny III. třídy a r. 1869 řádem sv. Anny II. třídy s korunou. Za své horlivé zásluhy buditelské stal se čestným měšťanem Vysokého Mýta (1870), Boskovic (1873) a Litomyšle (1877) a r. 1862 a 1867 po druhé zvolen byl ve svém rodném městě, ve Skutči a Hlinsku jednohlasně poslancem na zemský sněm království Českého, zastávaje se svědomitě prospěchů veřejných a občanských až do roku 1868, kdy pro příkrou opposici zem. sněmu proti vládě jakožto státní úředník musil se mandátu vzdáti.

Jakožto vynikající, neúmorně činný učenec a vlastenec neustále si dopisoval o předmětech a otázkách vědeckých i vlasteneckých se svými přáteli a s vynikajícími učenci a spisovateli, tak že v archivu svém nashromáždil nemalé množství dopisův*), obsahujících důležitý materiál k všestrannému poznání současných poměrů našich, zejména literárních, avšak i jiných. 415 vzácných autografů daroval Museu království Českého v Praze. Již z dosavadního vypravování vysvitlo, s kterými muži byl spřátelen a si dopisoval; ale jest ještě valná řada slovutných osobností, jejichž přátelstvím a korrespondencí Šembera se honosil. Z nich buďtež zde uvedeni: Jan Ev. Purkyně (od r. 1835), Fr. Sušil (od roku 1837), Josef Bodjanskij v Moskvě (od r. 1838), Jan Erazim Vocel (od r. 1838), Jan Sreznĕvskij v Moskvě (od r. 1840), Jiří Palkovič (od roku 1842), Karel Havlíček, Filip Kodym, Jakub Malý, Fr. Lad. Rieger, Vácslav Vlad. Tomek (od r. 1845), Božena Němcová (od r. 1851), Nikolaj Popov v Moskvě (od r. 1862), Alexander Maciejovski a ještě mnozí jiní.

Nejvyšší a nejhlučnější oslavy, jíž se súčastnil celý národ, dožil se Šembera ve Vídni dne 21. března 1877 v den svých 70 narozenin. Dostavili se k ní nejen vděční žáci, nýbrž i přední zástupcové vděčného národa svorně ze všech stavů, ze všech stran politických a ze všech končin české oblasti, blahořečíce požehnané, obrovské práci

*) Sedm set cenných dopisů z této korrespondence postoupila sl. Zdenka Šemberova z pozůstalosti otcovy Museu království Českého v Praze; většina jich pochází z doby před r. 1848.

oslavencově. Přes 400 podobizen bývalých jeho posluchačů, 66 adres a diplomů, na 300 telegramů tlumočilo vděčnost a přání vzdálených. O slavnostním večeru nejskvělejší společnost naplnila sál, hlučně a nadšeně vítajíc oslavence, a nejpřednější umělci čeští (pí. Malá, pěvec Lev, Neruda) svým uměním oslavili skvělou akademii. Jeho zásluhy velebili nejen slavnostní řečníci a nadšené články všech listů českých, nýbrž i slavnostní Almanach vydaný Akademickým spolkem ve Vídni s obsáhlým životopisem Šemberovým, básněmi a vědeckými články české mládeže studující ve Vídni. Toť dle výroku oslavencova byl nejblaženější den v jeho životě.

Ale v životě lidském štěstí i neštěstí stále se střídá a mnohý smrtelník s vrcholu štěstí kácí se střemhlav do propasti neštěstí. Tragický ten převrat usouzen byl závistným osudem i Šemberovi a po projevech nejvyšší úcty a přízně zahrnul jej vrchovatou měrou veřejné zloby a potupy, otrávil poslední chvíle života jeho a připravil mu i předčasný hrob. Osud Šemberův byl tím tragičtější, čím méně si ho zasloužil. Neboť ne vina nějaká, nýbrž naopak vědecký pokrok a zásluha připravily jej v mínění veřejném o dřívější přízeň a čest

Objevem totiž nových padělků Hankových ve slovníku Mater Verborum na podzim r. 1877 dospěl Šembera svými vědomostmi jazykovými a jinými k nezvratnému přesvědčení, že tak zvaný rukopis Zelenohorský (čili Libušin soud), Sv. Janské evangelium, později pak nabyl také toho přesvědčení a veřejně je vyslovil, že i Rukopis Královédvorský*) nejsou staré památky naší literatury, za které dosud u nás byly pokládány, nýbrž že jsou to skutečně padělky novověké, spáchané — jak již Dobrovský se domníval — nejspíše Hankou a Jos. Lindou. Jakožto muž poctivý nechtěl zatajiti poznaného podvodu a dopustiti, aby dějiny staročeského zřízení zemského, správního i soudního ještě na dále byly falšovány dle padělaných rukopisů. Jeho svědomí bouřilo se proti tomu a nutilo jej, aby z lásky k pravdě a svému národu pověděl pravdu a nesestoupil do hrobu se lží v srdci. Šembera netajil déle tohoto svého přesvědčení, nýbrž je mužně vyslovil a vědecky odůvodnil ve IV. vydání svých „Dějin řeči a literatury československé“ (v přidané korrektuře kartonové) r. 1878.

Ale spor čistě vědecký, jenž mohl a měl býti rozřešen pouze důmyslem učenců, přenesen byl do veřejnosti a rozdmychován v politických novinách vášněmi stranickými. Lze si snadno představiti, s jakým odporem střetlo se vystoupení Šemberovo u obecenstva nesoudného a veřejným tiskem rozeštvaného, když obecenstvo vidělo, že na památky dosud za posvátný odkaz předků našich považované a ode všech ctěné útočí přední učenec český, kdežto dosud činili tak hlavně jen odpůrcové našeho národa. Hrozná bouře nevole rozpoutala se po celém národě proti smělci, lítým hněvem, podezřívavou pomluvou a nejhlubší pohanou stíhala kmeta ve službách vlasti, vědy a humanity čestně sešedivělého a nedopřála mu ani v českých listech obrany. Marně se po-

*) RZ a RK obsahují básně výpravné ze starých dějin českých (o Libuši, o domnělé výpravě Karla Vel. proti Čechům, o Čestmírovi, o Oldřichovi, o Jaroslavovi ze Šternberka a j.) a lyrické, složené chybným jazykem staročeským.

koušel r. 1879 obhájiti své jednání spisem Libušin soud, domnělá nejstarší památka řeči české, jest podvržen, též Zlomek Evangelia sv. Jana (142 stran), v němž obšírně dokazuje kritickým rozborem, vědeckými důvody tvrzení své o Hankovi a Lindovi a v přídavku všeliké jizlivosti a námitky protivníků svých vyvrací. Roku 1880 hájil své mínění o padělanosti Rukopisu Královédvorského spisem Kdo sepsal Rukopis Královédvorský r. 1817?*) a r. 1882 spisem teprv po smrti jeho vyšlým Die Königinhofer Handschrift als eine Fälschung nachgewiesen (103 str.), podávaje podrobné důkazy o padělanosti z písma, pravopisu, jazyka, metra, dějin a dvou listů Hankových a za padělatele prohlásil V. Hanku.

Ač stála pravda při ubohém kmetu, přec nepodařilo se jí tentokrát ještě zvítěziti. Bylť nepřátel příliš mnoho a nestálé veřejné mínění přidalo se vesměs k nim. Neúspěch ten a surové hanobení v listech veřejných těžce ranilo čistou duši nevinného trpitele a trpkým zármutkem urychlilo odchod z nevděčného světa. Zemřel uprostřed bojů těch, naplniv 75 let, 23. března 1882 ve Vídni, jsa přesvědčen, že hlásal pravdu, a nepřestav milovati národa svého do posledního vzdechu. Šlechetnou povahu a velké zásluhy jeho krásnou řečí ocenil slovutný universitní professor Eduard Albert o pohřební slavnosti před chrámem Servitským ve Vídni (25. března 1882), načež mrtvola dle přání nebožtíkova do rodného města převezena a v něm na starém hřbitově v milované zemi vlastenecké k popelu otcovu a matčinu uložena za přítomnosti nesčetných zástupův obyvatelstva domácího i okolního, aby spala věčným spánkem spravedlivého. Po dvaceti letech přeneseny ostatky Šemberovy na hřbitov nový, jsouce doprovázeny žactvem všech vysokých škol a mnohých ctitelů nebožtíkových.

Tak po tuhých a nejvýš trpkých zápasech věčného došel odpočinku muž, jenž stal se chloubou a ozdobou českého národa a české literatury. Bylť čilý a vytrvalý buditel a hajitel českého života na Moravě, milovník a zachranitel cenných starožitností ve svém rodišti, horlivý a důmyslný badatel v českých dějinách, místopisu a národopisu, jenž nejednu záhadu šťastně rozluštil, bystrý jazykozpytec a pěstitel čistoty a přesnosti jazykové zvláště ve spisech právnických a politických, znamenitý na svou dobu literární historik, jenž vědeckými a kritickými objevy svými pokroku české vědy platné služby prokázal v několika oborech, ač sám na konec sklidil za to pouze nevděk a potupu.

Než „pravda nezná ustoupiti zlobě“; byť i musila se na čas pokořiti, k tím slavnějšímu vstane vítězství. Už čtyři léta po smrti Šemberově vzplál boj o památky rukopisné na novo, byv začat professorem Drem Gebauerem, Masarykem a j. a po tuhých sečích vědeckých připoutal vítězství k praporu Šemberovu, jasně očistil potupenou památku jeho a vrátil jemu uloupenou čest. Památka jeho, ozářená gloriolou vědeckého mučednictví, tím jasněji bude se stkvíti mezi námi, dávajíc potomstvu výstrahu i vzor. Šembera zemřev, žije v srdci národa celého.

* * *

*) Z padělaní obviňoval Hanku a Svobodu.

A žije v něm plným právem. Vždyť po celý svůj plodný život, tak četnými a krásnými skutky zdobený neodchýlil se od svého hesla:

Hajme mužně pravdy, práva,
tím jen vzejde vlasti sláva!

nýbrž věrně při něm vytrval až do smrti, umíraje jako hrdina pravdy a zanechávaje po sobě jasný obraz ideální povahy a neúmorné práce.

Byl muž prostřední postavy, šedých, jasných očí, jemných kaštanových vlasův a tváře zdobené plným vousem. Mluvil živě, unášel posluchače svým ohněm, silným, ale měkkým hlasem.

Jsa srdce naprosto dobrého nikomu své rady a pomoci neodpíral, všude hleděl rozsévati pouze dobro. Svou uhlazenou vlídností každého si naklonil: jak žáky tak občany a získával je svým záměrům. Tiše, skromně vystupoval, jakoby se řídil slovy Čelakovského:

Ne horoucnost povalečná
zjedná duchu potravu:
práce tichá a společná
získá vlasti oslavu.

Bez oddechu pátral a bádal po tom, co by vlasti a rodišti bylo ke cti, slávě a prospěchu, shledával pracovníky a pomocníky, neunavně budil dřímající, dodával útěchy zoufajícím, sbíral a sjednocoval rozptýlené síly, organisoval v pevný, mocný, uvědomělý šik, neumdlévAl, nelekal se překážek, nýbrž vytrvale kráčel za vytčeným cílem v práci národní a ve vědě. Vystihoval bystře naše potřeby a slabiny a snažil se je ochrániti přiměřeným prostředkem. Svými rozsáhlými vědomostmi a vědeckými výzkumy obohatil chrám naší vědy a imponoval samým protivníkům našim; svým obezřetným, taktním jednáním naklonoval našim snahám osoby vlivné a mocné. Jsa muž ryzího srdce a ryzích zásad, horlil také pro ryzost a přesnost jazykovou a národnostní svéraznost, sám předcházeje vzorným příkladem a vzbuzuje pro ni zájem a smysl ve svých posluchačích. Bojoval věrně a odhodlaně za práva svého národa, za poznanou pravdu ve vědě, neustoupil od nezvratného přesvědčení, stávaje se raději mučedníkem jeho. Padl čestně jako statný rek na bojišti, však myšlenka jeho vítězí a věncem vavřínovým pokrývá rov svého hajitele. Jeho ideální směr, jeho čistý, pevný charakter buď i nám zářivým vzorem!

Ó jiskru svého mladického vznětu,
ty mrtvý, dej i nám!

V ten život náš, kde čistý zápal hasne,
kde pochybnosti tlumí jarý vzmach,
kde navzájem si rveme sny své jasné
v kal bojů šeredných a všední prach,
kde jiní mdloby na všech srdcích leží —
nám vrať tu jitřní zář a vesnu svěží
svých ideálních snah!

(Sv. Čech, Nové písně.)

Keltové a Čeledi.

Nekeltická rozprava a bez citátů od **Vojtěcha Srby.**

Nelze zapírat, že dnešní poznávání skutečných pravd stůně, a to povážlivě. Nejen v umění, anobrž i u vědě je secesse a secesse, toť choroba oněch přejemňoučkých a dosud nevystižených ústroječků mozkových, jichž lidský duch potřebuje, má-li něco poznat, vyzpytovat anebo z nějakého zastaralého omylu se vybavit. Ptá-li se kdo, odkud že by tato nová a přece vleklá choroba počátek a původ měla, netřeba dlouhých a přeučených výkladů, postiženi sami o tom hudou v různých variacích, zavrhujíce „selské hledisko" a velebíce „raffinovaný život" velkoměstský. O nedostatky z této choroby plynoucí žel bohu již není nouze; tu jest úzkostlivé lpění na autoritách, ač se za tím vlastně skrývá pohodlnost a nechut samostatně přemýšlet anebo zkoumat, v čem ta milá autorita povídá pravdu a v čem se zmýlila; tu je svéhlavost a sebepřeceňování, ba i terrorismus, na něž slyšeti nářky odevšad; tu je sobectví a hakatismus, který pod zástěrou kmenomilstva až zvířecím záštím odporuje pravdě nejmakavější; ano i holé chlebařství nejednou ze všeho vyzírá, co by světu rádo namluvilo, že dlužno periferii odpírat všechnu schopnost něco poznat, že třeba vyhledávat všecku vědu jenom v centrech, ač počínání takové u soudných lidí je více na smích než na žalost. Tak zvaná věda evropská je všeho toho dokladem netrženým, počínaje od éry humanistické až do našeho hyperkriticismu. Z toho pletiva chorobných snah jako můra ze závitku vylíhla se prazvláštní moderní šablona, která má kde kterého necechovníka odstrašit od samého pokusu, napsati co ví a viděl, uveřejnit nač přišel, přemýšleje někde o samotě ve vší tichosti. Šablona zní: c i t o v a t! jinak „z vnitřních důvodů" zavrhneme věc, a tebe, drzý pisálku, zpranýřujem na dosmrti. Nejen lidožrouti novozélandští, i Evropané mají své „tabú." Ejhle, skutečné otroctví provozované pod vřískavým heslem svobody, ejhle, skutečné tmářství svrchu pozlacované novinářským líčidlem osvěty, ejhle, skutečné zbahnění pod potměloutskou schloubou pokroku! Jen poněkud mravně zachovalý čtenář už dávno vycítil, tak že to dál už nepůjde, třeba protřít si oči, třeba setřást okovy, třeba zpřetrhat opraty, jež drží v rukou hrstka „vědátorů" z národních mozolů krvavým grošem zbůhdarma placených.

Toho bylo třeba povědět na ospravedlněnou slovíčka „bez citátu" při holém nápisu. Je věru již svrchovaný čas nepsáti dále tak, jak píše se objemné dílo, v němž myšlenečky není, která by nebyla zohyzděna citátem jakési veličiny, jíž ani nepřináleží o věci rozsuzovat, anť je jí cizincem a přirozeným nepřítelem. To se ví, že jinak vždy a všude pilně toho dlužno dbát, by se stavělo dále na tom, co dřívější myslitelé osvícení pozůstavili nám za základ dobrý, nevývratný, samozřejmý. —

Vědecká Evropa cechu historického zabředla ve dvě bahna, že čísi rukou s břehů odklizeny byly výstražné sloupy s jednoduchým nápisem „Neselžeš". Z bahna jednoho vyprýštila se k e l t o m a n i e, z bahna druhého V ö l k e r w a n d e r u n g. Nezkalená soudnost a přirozený cit, ty ducha lidského neustále obracely v tu stranu, odkud vál

tajemný hlas: a když lidé budou mlčet, bude mluvit kamení. Už víme, že kamení mluví pravdu, lidé nikoli.

I.

Milý čtenáři pojď, pohrouzíme se na chvíli v duchu do oněch dávných časů, kdy o „staré“ Evropě ještě nebylo řeči, ale o Evropě svěží, úrodné chlebodárné až nazbyt, leč dostatečně ještě nezalidněné. Odkud a jak ten hlouček lidí*) co nám tane na vidíku byl se tu nabral, povědět neumíme a prozatím hádat nebudem. Dost, že tu lidé jacísi byli, žili, živobytí po svém způsobu si vyhledávali, a nač třeba nezapomínat, mluvit, ba i zazpívat si uměli a když bylo nezbytí i pohádat se a porvat.**) Co neznali, s jistotou tvrditi můžeme; neznali papíru, líhu a židů. Neznalost tato prospívala lidu tomu, že se utěšeně množil i se svým majetkem, svými stády, ale škodí nám, že na oko nezanechali nikterakých archivů a muzeí, jak těmto věcnostem rozumíme dnes. Je-li pravda v historickém říkadle: duch bystrý v těle zdravém, i pravda bude v domyslu předhistorickém: člověk čilý v přírodě svěží. — Našemu lidu, jejž v duchu pozorujeme bez mála jako v báchorce, doopravdy sluší přístavek, čilý! Čilý byl v práci a na poli, čilý potíraje všelikou škodlivou zvěř, saňutí a draků nevyjímajíc, čilý, ba velmi čilý byl i jmenovitě v tom, že si vyvinul podivuhodný smysl pro příslušnost kmenovou, jejímžto zčlověčením, abychom to nějak pojmenovali, byl jazyk jednotný, svérázný, s pokolení na pokolení svatosvatě zachovávaný. Ó, Evropo pitomá, ty dávno ještě nemáš tušeníčka, co lidu tomu byla — rieč materinská, jazyk mateřský. Ty s ní, vyjma † Bartoše, jen tropíš politickou komedii, ale vycifovat co ona je, nemáš kdy. (Viz Moravskou Čítanku na str. 182 pod hvězdičkami.) —

Uznali jsme bez mučení přirozenou pravdu, že milý náš lid pohádkový se množil, utěšeně rozrůstal, ale nerostla, nemnožila se s ním příroda, ten kousek zaujaté domoviny. Že nebylo národohospodářských inspektoru, nevadilo. Hlava, vůdce, náčelník těchto pilných kulturníků v pravém slova smyslu, i bez nich dovedl rozsoudit, čeho třeba. Svolána hromada, věc jadrně vyložena a z mladších rodin dobrovolníci vyzváni, by — hledali si sedlisko, živisko, pastvisko nové. Vždyť v pravo v levo, v před i v zad, všude tatáž „matka země“. Nebyl-li nový kraj znám již z honu nebo z lovu, šlo se na výzvědy, či „na ohledy“, jak dosud se mluví, když dcera má jít za muže přes pole, za tím novým chlebem. Koloběh života je věčně stejný, jen kruhy tu větší tu menší, onde skryté, onde na očích. — Nastal den loučení, den vzrušný: napomenutí, sliby, požehnání, rozchod. Poslední akt bylo „s bohem“ vzájemné. Lid, jejž stopujeme, od nepaměti také se vyznačoval srdečnou, hlubokou zbožností, věc to, která, pokud víme, jen Bartošovi a neznámému „Palackému moravskému“ nikdy nebyla na smích.

A pod záštitou těch dvou strážných geniů lid náš rozrůstal se v národ a množila se po Matce Zemi i ta oka v síti, ta sedliska, dědiny, města; těm pohostinným zalidněným prostorám svět nyní říká

*) Dávno zemřelý veleduch, jenž uměl více než papír mazat, mluví o „homo alpinus“, co prvolidu na alpách. —

**) Pomni na mužobejstvo v pověstech o Čechovi.

Evropa, a ku podivu, lidu tomu, jenž ty prostory od nepaměti zvával Matka Země, autochtonství upírá, ale za to pečetí „ex kathedra“, že ho Avaři v VI. stol. po Kr. přivlekli pod paží a rozsypali Němcům do cesty. —

Vraťme se na své stanoviště a uvažujme, zda pak potomkové, daleko od sebe rozsunutí, věděli o bývalém svých předků východišti? Darmo pochybovat. Bylatě v lidu paměť, o níž my, papíroví žebráci, už nemáme ani zdání. A potom, vždyť tu záhy nastalo i řemeslo i obchod. Naši drotari, miškáři a vápnaři, toť už jenom stín od všeho toho, co jednou bývalo a Evropu malebněji oživovalo, než supící železný kůň a drnčící telegrafní tyče po hluchých našich „štrekách“. Dávno tento lid v pravdě uměl žít, srdcem na své hroudě, myslí ze zpráv o svých pobratimcích; nezapomínal své pospolitosti, již z úst do úst, ze srdce do srdce přechovávaly jeho matičky. Nerysujem obraz planých vymyšleností. Potomkové z těchto matiček úžasný poskytli později důkaz, na výzvy Arjovičovu (58 př. Kr.), Otokarovu (476 po Kr.), Svatoplukovu (907) vynořují se na vidík větve ze všech končin evropských. Ještě něco, ukázat, jakou ten lid měl v sobě „kulturu“, že se po tisíce a tisíce let uchoval, nezanikl. Dnes naše venkovské rodiny neumějí bezmála už pranic z toho, co vyžaduje koloběh života; ženské neumějí prásti, tkáti, barviti, ba pomalu vyhyne už i znalost „upict chleba“; a mužští — jak by smetl; tu boží úrodičku parou „přesilí“ za den za dva, a v zimě vysedává z dlouhé chvíle hospody; na hon nesmí, pást nemá co a kde, a kolařit, stolařit, řemeslnit „tatíček ho neučili“. „Ba, nač jsou peníze? Koupíme si čeho třeba, a je.“ Dopustí-li Pán Bůh neštěstí, je z takové rodiny hotový žebrák; znovu začít nemůže, neboť — nic neumí. Ne tak náš dávný lid; byť i voda „všecko“ pobrala, oheň zničil, jen když hlava, ruce zůstaly; co uměly ty, voda neodnesla, oheň nespálil; uměl se přičinit, a proto se udržel. — Hle, milý čtenáři, zase kus pravdy a — bez citátů! Nebude zle uvažovat o pokroku a o pořekadle, že samochvála smrdí.

Dlouho, věky, lid ten dělný, zpěvný a zbožný žil sám sobě, znal jen své. Ozvěnou víc než tisícletou rozléhá se po našem venkově pokřikování: hú, kam deš? idu k vašim; — naši nejsou doma, sou v městě. — Nemělo tak býti navždy, nemohlo; i jiní národové se vyvíjeli, šířili; jednou se střetnout, bylo nevyhnuti. Od té chvíle běželo o to, co který národ u druhého hledal, co po sobě chtěli.

II.

To je jisté jako amen v otčenáši, kdyby Evropu byly i současně brázdili národové dva tři, nebylo by té úžasné shody názvisk kopečných, lučních, pastevních, vodních; nezbytně lišila by se od sebe tato názviska podle proudu jakým tito různí národové byli by se bývali drali v před. Vnášet v dějstva minulá, co se neudálo, jest výsadou hyperkriticismu s jeho „vnitřními důvody“, nikdy však výsledkem přirozeně rozumného uvažování. — Shoda je tu, a tudíž správný i domysl, že až po chvíli právě naznačenou Evropu osídloval, olidňoval, obývával toliko národ jeden jedinký.

Obeznámení a sblížení s národy cizími událo se dvojak, tu skrze obchod, tam skrze výboj. Obchod ukazoval, čím který národ oplýval; z toho závist, lakota a na konec výbojnost u jedněch, nenávist pak a obrana svých statků u druhých. Idyla mění se v tragiku, stará to píseň světová. I našemu národu udeřila hodina, zakusit, jak trpké jsou trudy života zralého. S kraje všecko šlo pěkně hladko. Šalomoun král kupoval koně v Chue (Kijevě), ale kraji a lidu dával pokoj. Východ kupoval kositer (cín) od lidu břitého (bezvouséh0, briti — holiti, srv. břitva) a dával pokoj. „Starý svět klassický“ kupoval jantar nad zlato ceněný, od Beltu po jantarové cestě, přes Odry a Velehrad do Venecie (do Benátek) dovážený, ale i ten nějaký čas dal pokoj i kraji a lidu. S té stránky lid měl pokoj, ale „svět“ už se dotazoval, odkud že jste, co že jste zač, zdali toho zboží u vás tolik, že mu hledáte odbyt? Takové otázky, pochopitelné jako že dvakrát dvě jsou čtyři, šířily se po světě, přecházely z úst do úst; lid náš byl p o z n á v á n od t u j c ů, od cizinců. Cože medle odpovídal lid, jenž od nepaměti byl z domu naučený na „čijsi“? odpovídal rozdílem zádružným dle „našich“ a „vašich“. Dá-li se myslit, že s v ě t s tím samorostlým l i d e m se stýkající, byl by nepostřehl této patriarchální zvláštnosti? Dá-li se souditi, že svět z této typické zvláštnosti nebyl by vyvodil výrazného názvu, jímž by zvláštní ten lid označoval? Kdo by zapíral, upíral by světu zdravý rozum, jenž jest vlastnictvím všech věků a všech zdravých, normálních lidí. Tož svět případného názvu nekul, jak se kují vědecké terminy bez hlavy a bez paty v různých „klubech“ moderních, nýbrž chytil věc za praktický a přirozený konec. Slyše typické odpovědi: této výpravy keledík jsem já, já příslušim do keledi té a té, jaký tu div, jaká tu nesnáz, že svět výraz ten přijal za význačné názvisko povšechné, by jím pojmenoval ostatní příslušníky toho lidu, i lid sám? Jaký v tom div a jaká v tom nesnáz, že jinak cizí tento hlahol utkvěl světu v paměti, sevšeobecněl, a tak se ustálil, že dál už toho nedbal, když po čase mluvidlům těch nedávno poznaných „Keltů“ nastal jazykový zákon, kde jaké *ke* — přehlasovat v *če* —, a oni za keledik a keled pak mluvili čeledík a čeled?!

Jediná záhada (!) spočívá v tom, že svět své výrazné názvisko Kelt, Celt, na papíře „zvěčnil“, lid pak sám takového zvěčňování omeškal, snad z úmyslu, chtě budoucí své krvi vštípit způsobu po otcích zděděnou: jako jsme si dědictví po matkách vážili my, tak čiňte i vy. Tak jest, nesmazané písmo tohoto lidu, jež přetrvalo věky tisíce let, totě ta rieč materinská. Abychom měli ohlas toho pra- pradávného mluvení, čeleď jedna ještě před zmíněným zákonem jazykovým od celistvého národa se odštěpila, a daleko na severovýchodu zvukům kdysi společným dala jakořka zkamenět; pročež čeleď tato ještě podnes mluví a k i, g e n t i, kdežto celek vyslovuje oči, ženti (žat, žíti). Toto skalou utvrzuje úsudek, že kelt a čeleď jedno jsou. Tuto kořenitou i dějinnou souvislost bude upírat, jen kdo zraje do ústavů, co krášlí dnes města Brno, Šternberk, Kroměříž. Za dob Mojmírovských Velkomorava z daní a poplatků obchodních stavěla a obraňovala říšské cesty, tak zvané h r a d s k é, malounečké markrabství Morava však z těchže peněz staví dnes — třetí blázinec. Pokrok, rozumí se. Dříve, arci je to už dávno, čeledík panoval zádruhám po zákonu svatu, dnes panuje alkohol, a skrytý

za ním žid. Čas utíká, svět se mění a lidé v něm, ale od počátku světa nezměnil se Israel.

Zádruh Evropa kdys byla plna od Adrie po Belt, od Uralu po atlantický oceán, a v zádruhách? čeledi z jedné matky, a proto všude hlaholil i jeden jazyk, ten keltský = čeledický, ta rieč materinská. Či Pomorjani na severu a Skála Hadriani na jihu jest nějaký hlahol irský? Či bosenské Grmljani a slovinské Parižlje na východě, a Caesarovo Germani a Lutetia Parisi — orum na západě jest nějaký hlahol arabský? A nastojte bosenské Grmljani zarostlé je doubím zrovna takovým, jaké rostlo v tom kraji, kde Caesar našel Germany; slovinská Parižlje leží na zrovna takových b a ř i s k á c h, na jakých stála Caesarova osada Parisii, obtočená s jedné strany Lúko-titií a s druhé Luhate-zí (přesmyknuto: Lutahe-zi), v čemž ani lúko = louka ani luháte = l[e]hota nezní hlaholem čínským, neboť dle rieči materinské od nepaměti se vědělo, jak tam kde mnoho říčních vod se stéká jsou i bařiska, i lhoty i louky nedaleko od sebe. Světu evropskému za nedlouho bude přeslýchat ještě mnoho jiných věcí z mluvy skal a vod. Muž, jenž nikdy se neschovával za pokřik: Mojžíše máme a zákon psaný, ale který poctivě putoval s místa na místa na své oči číst to tisícleté písmo nesmazané, co horám a skalám, lukám a vodám vtiskla svatá řeč dávných nesčíslných matiček už od tak mnohého zapomenutých, muž ten, pravíme, jako z nějaké velké knihy samou přírodou sestavené, na um staví nám tato ještě názviska vulgo keltická, v pravdě čeledická.

A-bison-tii, Byzan-c, Besan-çon, Bisenz = Bzen-ec a vedle bizon, bzoun poněmčeně Wisen-t, jak nazýván vůl evropský už vymřítý. Není bez ničeho, že kluci-pasáci kravky své z brouků ještě podnes dráždí do střečku pokřikem hebzzzz hybzzzz. — Apen-iny vápnisté horstvo v Italii a slov. apno, v-ápno. — Austria za od sturia a slov. štorje, u štorju = pařezy, u pařezů, pročež po něm. Stockerau, am Stok, Hackstock značí to, co naše pařez. špalek řeznický. — Austerav-ia, Austras-ia, Austral-ia, pak Ostrava, Ostroh, vedle slov. ostrov není jen tak náhoda, neboť pojmenování místa ostrovem předpokládá oči, které viděly, jak Evropa částečně ještě byla zatopena. — Římské Baudo-brig-a něm Boppard a přirozená místa poloha, nasvědčující, že jak dnes, tak před dvěma tisíci lety osada je tam pod breg-om, to jest pod kopcem. — Dalm-atia, Delm-inium, Del-os a slov. delja, delm, Dalm = ovce, ovčí pastva. Za ovce říkalo, ba dosud říká se i baljka, Balkán pohoří, kde se baljky pasou. Když baljka vyšlo z užívání, národní etymologie moravská přeměnila nepochopené Balkovice v Palkovice, jak jinde Prnatice v Bernatice, jak se zmíníme. — Míst Fresen, Fressenberg, Fressnitz, Friesach, (srovnej i Brézi-lian) bude asi po vší Evropě tolik co Würben, Werben; jen zažraný keltoman je s to, v těchto tvarech vitřiti keltické břízy a vrby. — Gastein a nedaleký Golling jsou bezpochyby málo co jiného než Hostýn a blízký Holešov na keltické Moravě. — Guten = bergy = hofy = feldy a = taly potkala nehoda; spletly si keltické „dobrý“ se slovinským dob, ve složeninách dobr-, jak vidět i na našich Doubr-avách a Doubr-avicích; všecka tato místiska byla nekeltickou náhodou blízko u hájů a lesů dubových. Ale není dob, dub jediný název na označení tohoto stromu; bystrozrací naši „Keltové“ bez kursů

botanických rozeznávali i hrast, ilj, liber a grm, a divná věc, místní názviska brali právě z toho, kde některou z těch odrůd byli nalezli. Tak jsou osady Hrastje, Hrastnik, Hrastovec, Hrasno (= Chrástno) později přezvukované v Krásno; jsou místa Ilija, Ilino, Brdo, Iljine gradine, obyvatelé Iljurci, a světoznámá země Illyria; jsou názvy Liber-ca, Liburnia, Livorno; a podivnou shodu Grmljani Germani už jsme poznali.

Mnohý z laskavých čtenářů se pamatuje, kolik divných a jinačích výkladů je o Šternberkách a o pánech ze Šternberka — na papíře; v Boží přírodě čili na „keltické“ matičce zemi neuhlídáš než jedno, příkrou vysočinu, strmý kopec — strm breg! — Nic jináč je s keltickým slovem či názviskem hum. Podivným vrtochem se děje, že hum je všady o blízce lidských obydlí v kraji mírně hornatém; kde jsou kopce vysoké humů, chlumů nemáš. Je z toho i Hämus, Predhumje, Zahumje, Pohumje. Památné je pro nás Pohumje. Alpské hum v krajinách na sever měnilo se v Chlumy, Chelmy a pod.; Pohumje složené té změně uniklo, ale vyvezši se tak z nového proudu jazykového zakoušelo co zakouší sirotek, kdo hubu měl „opravoval“. Zachovaly se skoro všecky stupně v papírách; bohumje, bohomje, bohemje, Bohémien, Peheim a Böhmen. Arci, toť všecko strašně keltické, vždyť na to Pán Bůh rozum dal. — Že všeslovanské iva staroegyptské iv, německé Eibe může vězet v Ivan, Iwansdorf, Iwitz, Iwenwender, Ebro, Eburones, Ebensee, Eibenschütz a Giebau, v to ode dneška jenom věří Nekeltoman. — Prn (pastva na nejvyšších kopcích) a vedle Prenj, Prenner, Prent, Preintalpe, P[y]ren-aei, Prn-atice (dnes po „moravsku“ Bernardice) ať vysvětlí a v souvislost uvede, kdo tam byl a přirozené okolí prozkoumal; kdo u teplých kamen píše keltické mluvnice a keltické dějepisy, na takové cestování nemá kdy.

Tak jsme čtenáře svého posmýkali po milé Evropě z kouta do kouta, a nebýti unaveni, mohli bychom jej honiti na sta a na sta jiných neméně zajímavých míst, z nichž by ze všech na své oči poznal, jak zřetelně a výrazně zároveň umí mluvit ta všeevropská, horám, lesům, lukám, vodám vtisknutá řeč mateřská, kterouž nevidomá „věda“ zove keltickou, jen aby se vyhnula pravdivému poznání a přiznání, že její hlahol jest čeledický čili — horribile dictu — slovanský!

Pravda, spravedlnost a slušnost ukládají, vyslechnout i námitky protivníků. Mnohý ze čtenářů zaslechl již otcovsky varovného hlasu: dejte si pokoj se školou dějepisně slovanskou; vyzírá ze všeho jen smutný konec, jak krev našich matiček — svatá nám, světu bude za méněcennou. O kolik rozšíříte oblasti kdysi slovanské, o tolik rozhlásíte Slovanů ústup živlu cizímu, nepřátelskému, dobyvačnému, slovem vícecennému. Neschvalujem! — Na tuto jedinou a poslední zbraň vědy papírové proti vědě přirozené pravda má tuto odpověď: méněcennost a vícecennost zavláčet mezi národy dnešní Evropy, jest výpotek chorobných mozků hyperkritických. Když náš keltský, tedy vpravdě slovanský národ byl dovršil svůj zástoj, připravit širé a hluché oblasti Evropské a obydlí lidská, ustoupil, semknul a vrátil se v sídla, jež podnes obývá a za svou pravlast tradicionelně uznává. A jestiť teprv otázka, badatelům kulturně-historickým dosud dle všeho neznámá, ač přísně uložená, který že národ zasloužen jest stigmatu vícecennosti nebo mé-

něcennosti, zda ten, který prací, mravem a zbožností dokázal, co dokázalo Slávstvo, anebo zda-li onino, kteří vražděním chleba dobývajících venkovanů, pálením lidských obydlí a ukrytých tam výrobků drahocenných, pak pustošením žírných niv a ornic daleko široko „proslavili" jména svá slávou historickou v tomto případě přeštědrou.

Domluvili jsme. Na uspokojenou takovým, co z dlouholetého návyku, vědecké rozpravy bez citátečku ani si nedovedou pomyslit, tu na samém konci upřímně budiž odhaleno — s dovolením, moderní novinář a mnohý jiný byl by tu napsal nejmódnější slovo obnaženo, že celá stať je vypracována na úplně nových*) základech, které učený a šlechetný pan Martin Žunkovič, c. a k. setník z Těšína vybudoval v epochálním spise: Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt? Beitrag zur Klärung eines Geschichts- und Gelehrten — Irrtums. Vyd. II. Tisk a náklad od J. Slováka v Kroměříži, 1907. — Tolle, lege! Vezmi a čti. Naučíš se, jak dlužno si vážit drahého nad zlato odkazu dávných matek slovanských a matek i svých.

O moravsko-slovanské písni.

Podává **Lucie Bakešová**.

Líbeznými, prostými, samorostlými a svěžími kvítky, perlami národními po vlasti moravské rozsetými, nazývá Sušil naše moravské písně; proto je sbíral, po vlasti chodil od vesničky k vesnici, mnoho jich sebral, ale vyslovil se: že, netoliko nové písně z nevyschlého pramene života národního vyvírají, nýbrž, že jest ještě mnohá perla z dávnověkosti nás došlá, pod rumem někde zasutá se tají, záslužno i dále k tomu prohlédati, aby ty drahé zbytky pod podlahou skryté na jasné světlo vynešeny byly."

Těchto slov pamětliv, navrhl Frant. Bakeš, člen hudebního odboru pro národopisnou výstavu v Praze asi před 14 lety při jedné schůzi, aby odbor ten vyzval všech hudebně vzdělaných osob, by ve svém okolí sebraly písně v lidu, doloživ, že sdílí úplně náhled Sušilův o mnohé „skryté perly".

Tenkráte návrh jeho neprošel z nemístné obavy, že sběratelé by dosti přesně písně nenapsali.

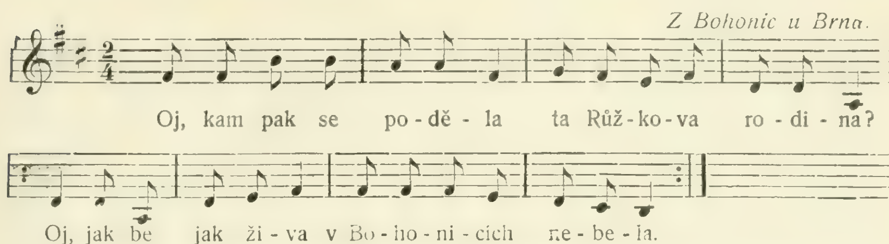
Jak velké množství perel těch kleslo během 14 let v tmavý hrob s mrtvými ústy zpěváků, lze posouditi z toho, že p. učitel Meth. Korman sebral jen v Troubsku v době půl roku asi 150 písní pro výstavu národopisnou a pí. Kyselková, choť nadučitele v Ořechově po Moravě přes 300, které odevzdala prof. Bartošovi do sbírky.

Jistá babička Růžková z Bohonic se tenkráte k nám vyjádřila, že „homí písniček plné hohrabičné koš", a než jsme všechny poznaly,

---

*) Topografického způsobu k vyzkoumání stáří Slovanů a jejich usazení v Evropě použili již dříve Šembera v knize: „Západní Slované a Kollar vzhledem na země Italské". Jelikož práce obou učenců, jež dlouho zamítána byla, posledně jako vědecká uznání dochází, nevaháme úvahu „O Čeledi" uveřejniti, za tím účelem, aby dala podnět k hlubšímu badání směrem Žunkovičovým, Šemberovým a Kollarovým. (Red.)

zmizely v tmavé zemi i se starou zpěvačkou, jejíž poslední tklivá píseň dojímá nejen slovy, nýbrž nápěvem bolestným, neboť vskutku byla babička Růžková poslední svého rodu. Zpívala a Kyselková psala:

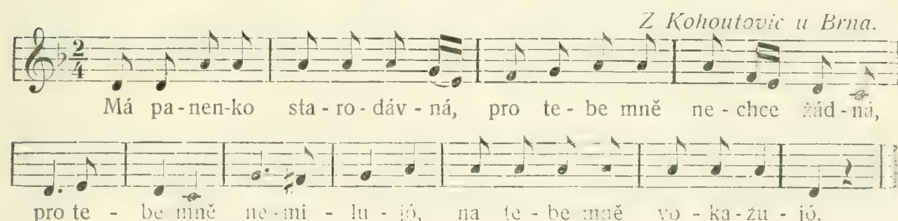
Již skoro 14 roků od doby té uplynulo a teprv nyní uskutečnil se tenkráte významný návrh Bakešův, usnešením ministerstva osvěty, jež odhodlalo se pod názvem „Národní píseň v Rakousku“ veškerou slovesnou a hudební poesii lidovou všech národů rakouských sebrati atd.

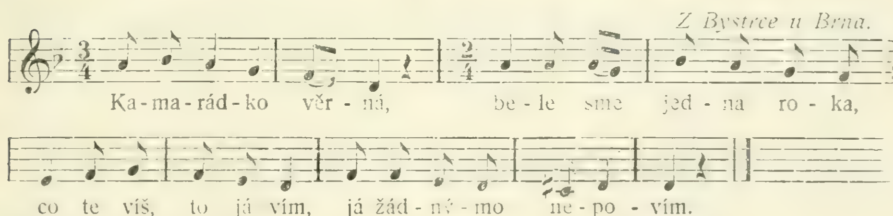
Předseda pracovního výboru pro moravskou čili československou lidovou píseň prof. Leoš Janáček*) sepsal návrh, v němž dal pokyny sběratelům, jakým způsobem se dá píseň nejlépe sebrati.

Osvědčená sběratelka Františka Kyselková, choť naďučitele v Ořechově, byla ředitelem Janáčkem vyzvána, by sebrala písně kolem Brna.

Všichni jsme pochybovali, že zde, kde lid zpívá skoro samé písně úpadkové, mimo vlasteneckých a umělých, se najdou ony perle, o kterých Sušil mluvil.

Avšak podivili jsme se nemálo, že paní ta sebrala v několika, asi 16 dědinách, během málo týdnů přes 500 písní, mezi nimiž jest několik pravých skvostů, z nichž některé na ukázku otiskujeme.

*) Znamenitý hudební skladatel moravský a ředitel varhanické školy v Brně, Klášterní náměstí č. 2., jemuž zasílány buďtež všechny slovanské písně lidu moravského.

Z Kohoutovic u Brna.

Aj, nad na - ším dvo-rem, na - de dvo - rem, mi - lá ho
aj, to - čil se sy - nek s vra-ným ko - něm,
ve - hlí - dá, vra - ta mo vo - tví - rá, po - jeď ho - nem.

Z Komína u Brna.

1. Ne - be - lo, bra - trán - ko, ne - be - lo přes nás dva,
2. Za jed - nó vo - ba dva ho - šla - pa - nó stež - kó,
dež sme cho - dí - va - le za jed - nó vo - ba dva.
ho - šla - pa - nó stež - kó za pa - nen - kó hez - kó.

Z Komína u Brna.

Ho na - šéch je pěk - ná bí - lá má - ja, vi - dě - la jo má pa-nen-ka z rá - na, dež ho - seč - ke ve - há - ně - la, na má - jo se po - dí - va - la; haj, ho - seč - ke, haj, haj, ať já mu - žo k má - ji dál

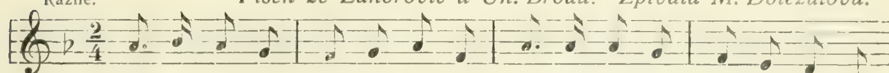
Ze Střelic u Brna.

Jož sem te pan-tlič - ke ze - dra - la, co mně má ma-měn - ka zjed - na - la; ta - ky - li te jed - ne ze - de - ro, ta - ky - li te jed - ne ze - de - ro, co se sa - ma jed - na - ti bo - do.
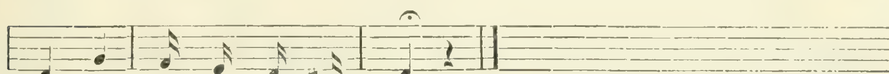
Paní Kyselková však nespokojila se pouze napsáním písní z okolí Brna; vždy když zavítá do naší dědiny Slovenka neb Valaška — vůbec

kdo zná zpívat — tu se ptá a volá: že by jí zazpívali co umí a pilně pak zapisuje, co slyší. Nejen hudebně vzdělaný, nýbrž i laik vycítí, jak skvostné zbytky ještě nyní lze nalézti — jen když se hledá a musí se hledati.

Rázně. *Píseň ze Záhorovic u Uh. Brodu. Zpívala M. Doležalová.*

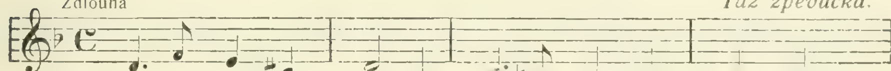

Žá-den ne - ví, čo ma bo - lí, jen ten doch-tor, čo ma ho - jí,

haj, haj, pres ze - le - ný háj.

Zdlouha *Táž zpěvačka.*
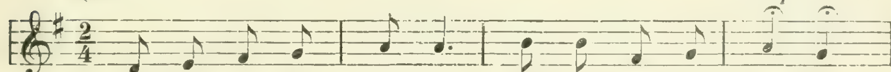

Po - ve - da - jú lu - dé, že su ma - lo - va - ná,
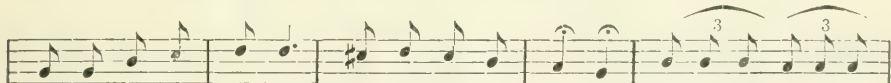

[: ne - ní v mo - jích líč - kách :] bar - va ku - po - va - ná.

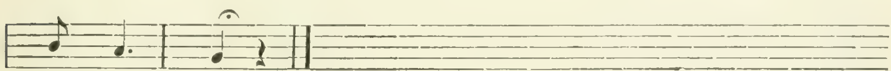
Rázně. *Táž zpěvačka.*

Ja - ká je to ho - ra, keď ne - má ja - vo - ra,
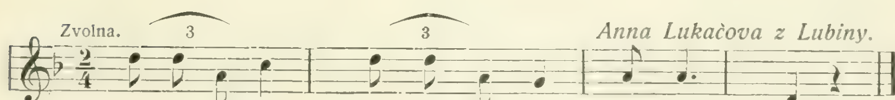

ja - ká je dě - več - ka, ja - ká je dě - več - ka, keď ne-má fra-je-ra,

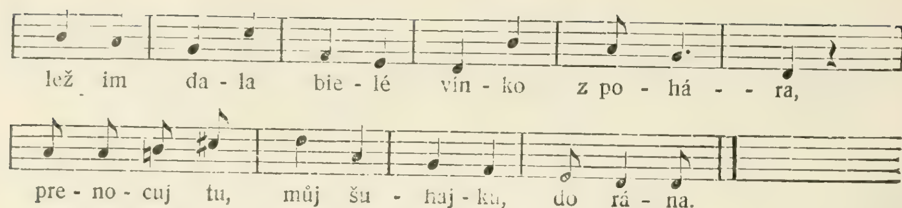

fra - je - ra.

Zvolna. *Anna Lukačova z Lubiny.*

I šli chlap-ci na čer - ve - né ja - ho - - dy,
ne - sce - la im mo - ja mi - lá dat vo - - dy,

Zvolna. *Harmonisoval X. Bakeš.*

I šli chlap-ci na čer-ve-né ja - ho - dy,
ne-sce-la im mo-ja mi-lá dat vo - dy,
lež im da-la bie-lé vín-ko z po-há - ra,
pre-no-cuj tu, můj šu - haj-ku, do rá - na.

Posuďte sami, jak bohatý zdroj kyne hudebnímu skladateli z písní moravských, jak působí na duši ušlechtilou a jemnou a jak hrdými můžeme býti na tyto naše skvosty národní!

Tak jak lidové ornamenty moravské jsou nevyčerpatelnou studnicí pro umění výtvarné, tak jsou i národní písně naše pro umění hudební.

Také podáváme ukázku harmonisace, neboť každý hudební skladatel nevycítí, nepozná ducha písně — ráz její, zvláště ten ne, jenž mezi lidem nežije, s ním necítí.

Zvěčnělý Sušil seděl se † Javůrkem při klavíře, když tento skládal průvod k některým písním, naslouchaje akkordům a musel Javůrek tak dlouho zkoušeti, až (akkordy) harmonicky vyzněly a se lahodně a případně k duchu písně přimknuly. I jiní skladatelé slovutní té doby v Brně jmenovitě: regensschory Rieger, vojenský intendant Novotný a Rotter, chtíce se zavděčiti Sušilovi a mu radost způsobiti, přinášeli a předkládali mu ovšem umělecky harmonisované písně z jeho sbírky. Stálo Sušila mnoho vysvětlování a dokazování, že tímto harmonisačním způsobem duch a původní ráz národních písní stírá se a nehezky mění; proto, že vidí se nucena je rozhodně zamítnouti, při veliké úctě k pánům harmonisatorům. Jak nedůtklivě Sušil přesnosti národních písní střežil a bolestně se ho každé rušení jejich původního a svérázného půvabu dotýkalo, uvádíme na příklad následovnou událost: Bylo to na začátku šedesátých let minulého století, kdy řízením zvěčnělého Křížkovského daleko a široko slynuly koncertní Besedy, jež dávány byly ve dvoraně brněnských Lužánek.

K takové jedné umělecké zábavě byl povolán Lukeš, o němž z Prahy šla chvalná pověst, že tam s velikým úspěchem zpívává moravské národní písně. V průvodu Matěje Procházky a Ign. Wurma dostavil se k produkci také Sušil. Aby se v naslouchání krás a veleby jím nasbíraného po Moravě zboží s dostatek pokochal, zasednul hezky daleko od jeviště, chtěje se nabažiti jemnosti a přesnosti nápěvův, které že proslavený pěvec šetřiti bude, na jisto očekával. Hlas a přednes Lukešův byl okouzlující a nadšeným potleskem obecenstvo ho odměňovalo; ale písně divadelně a různými uměleckými ozdůbky prováděny. To znepokojilo a v té míře zrovna urazilo Sušila, že všechen rozčilen začal poznamenávati: „Co ten člověk si dovoluje, co on z národních písní dělá, jak je znezpůsobuje!“ Slze zalily zrak Sušilův a on řka: „To déle snášet nemohu“, pozvedl se a dvoranu opustil.*)

Nebude od místa, připomenouti, že toho času první německý kritik Chryzander o Sušilově sbírce Moravských písní pronesl posudek tento, „že v nich nalezá tolik krásy, veleby a duševních darů, že nesnadno uvěřiti, že jsou plodem nálady prostého lidu, nýbrž, že dovoleno spíše domnívati se, že je nějaký hudební velmistr skládal a je podvržně za národní vydává.“ Chryzander doložil, že v písních těch skrývá se zvláštní, samostatný zákon, jejž zjistiti, zdařilo se Janáčkovi.

Když r. 1860 vyšel osmý svazek národních písní Moravských, přinesl o nich „Světozor“ v č. 3. velmi pochvalnou zprávu, v nížto se praví: „Byť písně ty nebyly obrazem historie národa našeho, aniž chrámem posvátného vědění, vědomí a věření jeho, přece se v nich co v prozračitém krystalu soukromý život národní obráží, dolování v nich pro starožití není zhola nevýnosno a vzduch nad nimi se vznáší, jímž duše blahodějně osvěžuje se.“

Uvážíme-li náramné bohatství československého zpěvu na Moravě (totiž v zemích Moravy Velké), můžeme směle zde postavit výrok Kollarův:

Že vzdělanosti nemá náš lid, cizozemci mluvíte?
Jakž? Vy musíte lidu zpívati, nám pěje lid.

Přidati dlužno, co Sušil v předmluvě sbírky své tvrdil: „Směle říci mužeme, že není téměř žádné písně české, jež by se na Moravě neslyšela. Tolikéž o písních slovenských v Uhrách dá se tvrditi.“ — Zjev tento — podivná tato shoda — novým jest důkazem přirozené jednoty aneb přirozeného spojení slovanských Čechů, Moravanů, Slezanů (tudíž i Dolnorakušanů) a Slováků. Že na Moravě slyšeti všecky písně české i slovenské, nebude tomu divno, kdo uváží, že Morava jest a byla střed, jenž všecky živly české i slovenské „spojuje“ a — „od pradávna“, dokládáme, „spojoval“.

Vždy národ náš vynikal velikými hudebními vlohami, což zejména projevoval v množství národních písní, spanilých to výpukův a výkvětů duševních, v nichž nejzářněji se obráží mírná a jemná povaha Slovanů: nebo národ surový a zcela ponořený a zadumaný v zámysly kruté a nelidské nemá žádných písní. Ale národ náš, jenž po výtce národem „zpěvným“ slove, všechny úkony života provázel přiměřenými zpěvy

*) Podáno dle výpovědí očitého svědka P. Wurma.

a jak znalcové dosvědčují, zaznívá doposud v mnohém nápěvu té které národní písně, ač v textu valně změněné, ještě vždy choral na počest starých bohů, jež pohanští Slované druhdy ctili. Na str. 724. (Sbírky Sušilovy) ve hře na Heleny má poslední melodie cosi obřadního do sebe a zdá se nám", poznamenal dle úsudku Sušilova kritik v dotčeném listě „Světozora", „jakoby se druhdy při obřadech ku poctě nějaké bohyně slovanské byla zpívala. Tolikéž bychom tvrdili o druhé, třetí a čtvrté melodii na str. 771., při čísle: smrtná neděle. Majíť i ty do sebe cosi posvátného neb obřadného. Podobným chodem nesou se na str. 272., prvá i třetí." Tolikéž zdá se ještě v jiných zaznívati choral k poctě starých slovanských bohů.

Náhledu Sušilova, že některé nápěvy našich písní, z nichžto vane duch a ráz kultusní, sahají do dob předkřesťanských, byli také jiní sběratelé písní národních jako Erben v Čechách a Kollar na Slovensku a německý kulturní historik baron Helfert dává jim za pravdu.*) V knize „Drei Studien", str. 170., táže se nestranný tento badatel a znatel starého života Čechoslovanů: „Wie alt das böhmische Volkslied sei?" a odpovídá: „So alt wie das böhmische Volk selbst, ja älter noch als dieses, in dem gewiss viele ursprünglich gemeinslavische Stoffe und Weisen, besonders epische, in den Liederschatz der verschiedenen Abzweigungen der slavischen Völker-Familie übergangen sind." Na str. 171., 172., 173., 174. a 175. uvádí Helfert celou řadu dokladů, že mnohé naše písně jsou původu prastarého — předkřesťanského.

Tudíž jsou národní písně a starozvyky našeho prostého lidu, které se s počátkem národa zrodily a s náboženstvím a s národními obyčeji a s hrami od jakživa od předků ku potomkům, z pokolení na pokolení nepřetržitě zděděny bývají, nezbytným a spolehlivým pramenem bajeslovného bádání.

*) Die Völker Oesterreich-Ungarns. Achter Band: Die Čecho-Slaven. Drei Studien von Frh. v. Helfert. Verlag von K. Prochaska, Teschen 1883.

Zapomínané poklady.

Obzor našich buditelů byl tak široký a daleký jako Slovanstvo ve své celistvosti a působení jejich buditelské dělo se přirozeně toliko po stránce jazykové a národní, a nikoliv hned s hlediště historického. Dobrovský, Jungmann, Šafařík, Čelakovský a všichni ostatní křisitelé českého Lazara z mrákot pobělohorských považovali živel československý za společnou větev, která odštěpena jsouc od světosáhlého stromu Všeslovanstva a postrádajíc životní mízy, odesýchala by a musela by zahynouti. Také Palacký ještě v r. 1848—9 budoval budoucnost českou na základech národní samosprávy neodvislé od historických upomínek a státoprávních nároků. Palacký shrnul názory tyto v dotyčném bodu osnovy tak zvané kroměřížské ústavy. Bod tento zní: „Všichni národové v Rakousku jsou rovnoprávní a každý má nezadatné právo svou národnost a svůj jazyk hájiti a pěstovati". Bedlivého zasluhuje povšimnutí, že

Palacký z národní naší samosprávy nevymezoval uherské Slováky, nýbrž je za neodlučitelnou část a podstatu uznával toho, co nyní „českým“ aneb „československým“ nazýváme.

Názoru Palackého, dle něhož ve smyslu národním Slovensko od Čech a Čechy od Slovenska děliti nelze, dávají národopisné výzkumy našich dnů za pravdu. Obyčeje a zvyky, typ písní a národního vyšívání, povídky a pověsti, pořekadla, přísloví a bajeslovné upomínky a všecky ostatní národnostní příznaky, jež na Slovensku do dneška se zachovaly a národnost Slováků vyznačují, karakterisovaly do nedávna také národní osobilost Čechů a dosvědčují, že obě větve čerpaly společně z jednoho kulturního pramene. Že pramenem tím byla Velká Morava, bylo dlouho umlčováno; ale hlubším bádáním činí se zřejmým, že z kořenů Velké Moravy vyrostlo království České a království Uherské. Obojí království dlužno považovati za pokračování říše Velkomoravské s tím rozdílem, že Čechy neubránily se docela tisíciletému pudu Němců k východu, podlehnuvše jejich vlivu po stránce jak státotvorné a sociální, tak kulturní vůbec; kdežto Slováci Maďarům, kteří se v některých krajinách, tvořících část dotčených Uher usadili, dali víru a vzdělanost, sdělivše s nimi i státní zřízení. V Naučném Slovníku Riegrově (díl VIII. str. 583) stojí ve příčině této zaznamenáno: „Vliv slovenský v Uhrách jeví se v tom, že nová ústava uherská zřízena byla podle vzoru ústavy slovenské, jakž o tom svědčí rozdělení na župy a posud zachované názvy nejvyšších hodnostů uherských“. Hudbu, kroj, způsobné stavitelství a vše, co se lidovým uměním vyrozumívá jmenovitě i vyšívání, přijali Maďaři od Slováků, a vytlačivše je za dobrodiní to ze všeho veřejného života i ze zákonodářství sněmovního tak si vedou, jako by celé Uhry byly zemí toliko maďarskou a jakoby dovoleno bylo z vládního zřízení a státních výhod této země slovenské praobyvatele a ze spoluvlastníky vylučovati.

Nepřirozené nesprávnosti této dotknouti se, ukládají nám vnitřní děje uherské, jež několika řádky naznačiti, nebude od místa. Jak s vrchu připomenuto, vyvinulo se z Velké Moravy vedle království Českého království Uherské. V tomto nově utvořeném státě uherském, jak u křesťanů ani jinak býti nemohlo, zaručil první král sv. Štěpán všemu obyvatelstvu všech národů a jazyků rovné a stejné právo zákonem, jejž opodstatnil takto: „Nam unius linguae, unius moris Regnum imbecille et fragile est“ a doložil „ut tecum libenter degant, quam alibi habitent“. Aby žádnému jazyku nedávala se na úkor ostatních přednost, nýbrž aby Slováci, Rusové, Rumuni a Maďaři v Uhrách žíti mohli v bratrské lásce svorně vedle sebe, úřadovalo se v řečích církevních na začátku staroslovansky a pak v té míře, v které se Uhry k západu přikloňovaly, latinsky. A v pravdě až do šestnáctého století nenalézá se ani jediná maďarská listina, která by svědčila o maďarském úřadování aneb o nějaké písemnosti Maďarů vůbec. Důkladný znatel starších dějin uherských, Sasínek, zjistil, že po výtce i Maďaři po celé téměř třinácté století k církvi slovanské příslušili, až Karel Robert Anžujský, přijav korunu svatoštěpánskou od papeže Bonifáce VIII., latinské církvi za odporu četných magnátů a zemanů, v jejichžto čele stáli Matyáš Trenčanský a

Ladislav Apor, vojvoda sedmihradský, v Uhrách převahu a státní platnost zjednal.

Hnutí Luthersko-Kalvínské dalo nespokojencům maďarským příležitost, lid sprotestantisovati a do chrámů maďarštinu uváděti. Lid se náboženské změně této podrobil, když se mu namluvilo, že učení Kalvínovo je totéž, jež z Uher za vlády cizinského Karla Anžujského bylo vytlačeno a jež se do své vlasti ve způsobu národního jazyka bohoslužebného vrací. Že Kalvín byl Maďarem, věří prostý lid maďarsko-helvétský doposud téměř bez výminky. Maďaři vystupují tu jako samostatný národně církevní organismus (společnost) na jevišti a pomocným tlakem stran zahraničních dovedli organisaci této vyvzdorovati i ve Vídni státního uznání. Co mezi tím pravoslavní Rusíni, přijímajíce Unii, splývali s Římem téměř v jedno a co Slováci, vetché tradice husitské a českobratrské ve vší tichosti a soukromě zde onde přispůsobujíce lutherství, stavěli se stranou a byli docela do pozadí tlačeni, spojovali se Maďaři s Turky i do zemí rakouských odbojně vpadajícími a pomáhali křesťanské národy, mezi nimiž v první řadě Slováky, ujařmovati.

Navzdor děsným událostem a pohromným zvráceností těmto zůstala latina řečí úřední a diplomatickou, známkou a strážkyní rovnoprávnosti všechnárodností v Uhrách, aniž by se jimi byla podstata a státoprávní samostatnost Chorvatska a Slavonie, Sedmihradska, vévodství Ruského a Slovenského okolí změnila.

Roku 1889 vyšla v Lublani z péra znamenitého nejmenovaného znalce uherské minulosti a státníka brožura: „Das Parteiwesen der Slaven in Böhmen“, kde stručně sice, ale nevývratně vylíčeno, jakými prostředky Maďaři v posledních teprv desítiletích v Uhrách výhradného panství nabyli, všechny ostatní národy si podmanili, do úřadoven, škol a do sněmů maďarštinu uvedli, historických poměrů jmenovaných zemí a nemaďarských národů ke koruně svatoštěpánské nedbajíce. V brožuře připomíná se pragmatických sankcí a jejich významu vzhledem na tak zvaný dualism a na jeho platnost. Mezi těmito zvláštní váha klade se na pragmatickou sankci Záhřebskou ze dne 9. března 1712 a Sedmihradskou ze dne 30. března 1722. Smlouva Záhřebská připojuje Trojjediné království Chorvatsko — Slavonsko—Dalmatské, majíc patrně na zřeteli pobratimské Slovince, ke Štyrsku, Krajině a Korutanům, a nikoliv k Uhrám. Pokud pak se týče pragmatické sankce Sedmihradské, poznamenává brožura povšimnutíhodně, že státoprávní poměr Sedmihradska k Uhrám podobá se historickému poměru Slovenska k Čechám.

Ponechávajíce našim historikům a politikům tlumený tento poměr se stanoviska všech pragmatických sankcí — naše českomoravské nevyjímajíc — obádati, objasniti a zjistiti a jeho šetřiti, opakujeme, čehož již svrchu dotknuto bylo, že Slováci a Čechové netoliko jazykem, nýbrž tisíciletou svéráznou lidovou velmi cennou kulturou jsou svázáni v nerozvodný národní celek československý. Že příbuzenství tohoto v posledních teprve desítiletích přestalo se šetřiti, nedá se se stanoviska ani přirozeného ani kulturně historického ani státoprávního omluviti a tím méně ospravedlniti, poněvadž vyloučením Slováků ze svazku československého číselní síla národa našeho z devíti téměř milionů na pouhých šest toliko milionů se zmenšuje.

Od ostatního Češství oddělená Slovač cítí se opuštěnou, zanedbávanou a zapomínanou, následkem čehož jeví se nedostatek jejího národního sebevědomí a skleslost její mysle. Osamocenost tato znesnadňuje Slovači přístup ke zdrojům české vzdělanosti a osvěty, ale ona se strany druhé odnímá Slovanům v zemích království Českého nároky a právo na spolumajetek pokladů slovenské lidové kultury.

Jaké ceny poklady ty jsou, učiněno v poslední době předmětem vážného národopisného bádání, jehož výsledky jsou rovněž překvapující jako čestné. Pokud se jmenovitě týče součinnosti slovenských žen v kulturních oborech zpěvu, vyšívání, krajkářství, tanců, kroje a různých ušlechtilých způsobů života, vzniká přísloví, že Slovenky obdařeny jsou šestero smysly, zvláštním prý šestým smyslem pro krásu a vkus.

Na doklad pravdivosti posudku tohoto nebude nemístné, seznámíme-li naše ctěné obecenstvo s úvahou, kterou ondyno pod nadpisem: „O zapomínaných pokladech“*) uveřejnil znalec v „Národních Listech“.

„Minulý měsíc v intervalu asi tří neděl byly u mne dvě Slovačky, obchodnice. Znáte je všichni: statné, poněkud sehnuté postavy, v krátkých, širokých sukénkách, pěkně do varhánků složených, ve vysokých botách, na hlavě černou šatku, pod níž nad čelem vyhlédá bělostný, vyšívaný čepeček, v ruce pestře pomalovaný starý slovácký džbáneček a na zádech dosti objemný vak, zavinutý v modrém šátku dvěma cípy přes ramena na prsou uvázaném. — Takový den, kdy k nám Slovačka přijde, je pro nás svátkem, vlastně pro naše oči. Zavedeme ji do velikého pokoje, všichni ji obstoupíme a dychtivě hledíme na její modrý uzel, který volným pohybem snímá se zad a klade na podlahu, vážně pak rozvazujíc jeho cípy. Co se tu objeví krásy, jaká nádhera barev, jaký požitek pro zrak, není-li příliš otupělý velkoměstskou šablonou a vší tou módní banalností, kterou je odsouzen denně vnímati na ulicích, ve společnosti, v živém i neživém světě!

Dvacet, třicet kusů lidové práce, lidových výšivek, krajek a keramik, většinou starých ale tím právě kouzelnějších, přináší naše Slovačka.

Probíráme je kus za kusem a míváme dojem, jakoby svěží vonný vzduch letní Slovače zavanul nám kolem skrání, jakoby krásný lán zlatého obilí, protkaný tu a tam záhonem máku, modravých i ohnivě červených květů a oživený sytou zelení luk, působil v naše oko.

Není opravdu možno určiti, která z věcí, jež tentokráte naše Slovačka donesla, jest krásnější a nejkrásnější. — Díváme se na vložky z mužských rukávců, které nosil patrně nějaký zámožný selský synek; jsouť bohatě vyšívány zlatem nebo stříbrem, v jednoduchém sice, avšak tím jímavějším ornamentu srdíčkovém — i zdá se, že v uzlu nenajdeme již nic krásnějšího nad ně.

Avšak tu již ukazuje nám Slovačka nádherné ženské čepce, vyšívané rovněž zlatem a stříbrem, nebo barevnými nitmi — pravé barevné

*) Zapomínanými poklady vyrozumívá se lidové umění slovenské vůbec a vyšívání zvlášť, jež však u české intelligence a jmenovitě v tak zvaných vzdělanějších kruzích našich dám dostatečného ocenění nedoznalo a doznati doposud nemohlo, poněvadž přirozený vkus kruhů těchto nevkusem měnivých mod a vlivem západní kultury jest znezpůsoben.

symfonie, zářící jako trs planého máku, promíšenými modravými zvonky koukolu a skvělými pryskyřníky. A opět pas z mužského kroje, z černého kašmíru, na dvě dlaně široký a na obou koncích skvostně vyšité bohatým a hustým ornamentem květovým v převládající zlaté žluti, protkané jemnými vlákny červenými a fialovými. A což ty tylové šátky ve třech rozích přeumělé, drobounce vyšívané, celé bílé jako sníh, tenounké jako pavučina a zpívající o něze prostého dívčího srdce, z něhož vytryskla jejich ornamentika a o dovednosti rukou, které dovedly vykouzliti tolik jemnosti.

A jako kontrast k nim rozkládá zase Slovačka dva veliké a pestré šátky s třásněmi, na nichž našli byste snad všechny odstíny barev, a které přece nekřičí a neurážejí oka.

Tu opět zelené, jako dlaň široké pentle s vyšitými červenými růžemi a květy různých barev, několik zástěr, bílých se žlutým vyšíváním pět, šest pruhů jemných, paličkovaných krajek, buď úplně bílých nebo protkávaných barevně a tu a tam posetých zelenými, červenými, žlutými i fialkovými uzlíky, které svítí na bílém podkladu jako drahé kameny — to vše a několik jiných ještě drobností, toť bohatství, které chová neúhledný Slovaččin uzel.

Někdy mívá mimo džbáneček, jejž nosí v ruce, ještě i mezi výšivkami zaobaleny dva nebo tři stejně roztomilé, nějaký talíř, nebo misku — ale těch věcí nosí vždy méně a méně, stávají se stále vzácnějšími a vzácnějšími. Jako věc zvláštní vzácnosti přinesla posledně naše Slovačka také velmi, velmi starou sošku Panny Marie s mrtvým Ježíšem na klíně, vyřezanou ze dřeva neumělou rukou a silným dlátem, natřenou velmi jednoduše třemi sytými barvami. —

A proč že jsem se o tom všem rozepsal? — Poněvadž stále ještě se málo ví a mnoho zapomíná na tyto skutečné poklady krásy. A poněvadž stále ještě se vyhazují v domácnostech spousty peněz za nevkus a banálnosti, zatím co leží tak na snadě zdroj věcí opravdu krásných a cenných, jichž koupí pomohlo by se chudým a nejchudším. Zkrátka proto, že pořád ještě není zbytečné, znovu a znovu ukazovati na tento pramen a míti naše zámožnější vrstvy k pospěchu, aby si zachovaly něco z těchto drahocenných děl lidového umění, než budou chytrými obchodníky pokoupeny a rozprodány do ciziny.

Vidím již nedůvěřivý úsměv na rtech nejednoho čtenáře a tuším otázku, co že by měli se starými výšivkami z rukávů, s pasy z mužských krojů, s čepci a podobnými tretami dělati lidé, kteří právě nejsou sběrateli a milovníky uměleckých starožitností? A jakže by se tím mohl vytlačovati nevkus našich domácností, za nějž, jak jsem řekl, se vydává mnoho peněz?

A přece je tomu tak. Neboť všechny ty věci, od nejmenší drobnosti až po největší režnou, křížkově vyšívanou plenu, mají velkou cenu, i kdybychom jich užili toliko na dekoraci pokoje. Celá místnost se rozzáří a oživí, pověsíme-li na stěnu, za obraz, ke dveřím nebo na okno třeba jen jednu takovou výšivku, postavíme-li na skříň nebo na stolek třeba jen jeden takový starý, pestrý a přece jemný džbáneček, upevníme-li na zeď jeden nebo dva talíře nebo misky.

Oč krásněji by vypadaly mnohé a mnohé příbytky našich rodin, i méně zamožných, kdyby místo hrubých a vkus ubíjejících barvotisků, často dosti draze koupených, byly jejich stěny a jejich nábytek ozdobený několika, třeba málo kusy slováckého umění! Oč radostněji by bylo pobýti v takto zkrásněných síních, jak snadno by si zvykaly oči dětí vidati již od maličkosti kolem sebe skutečnou krásu, jakým zušlechťujícím vlivem působilo by to na jich duševní vývoj po stránce esthetické!

Ale slováckých výšivek můžeme dobře užiti i jinak.

Krajky, vložky, pentle a pod. hodí se výborně, tak jak jsou, za ozdobu ženských šatů — těch městských ženských šatů, které svou střízlivostí stojí daleko pod krásnou a barevnou harmonií takových — žel že skoro už jen bývalých — krojů, přes veškeru svou rafinovanost a umělůstkářství. Ba, můžeme směle říci, že ony ozdoby pozvednou šaty a okrášlí je mnohem lépe, než výrobky továren a strojů, ne vždy mnohem lacinější, než ony. (Mám stále na zřeteli lidi zámožnější, kteří jinak nekupují také nejlacinějších továrních výrobků.)

Z tylových šatek lze velmi dobře upraviti (ba, obyčejně ani není zvláštní úpravy třeba) pokrývky na stoly a stolky, na postele, dětské vozíky atd. Že se jim těžké, soukenné, drahé a většinou nehezké pokrývky tovární výroby nevyrovnají, je jasno každému, kdo jen jednou měl příležitost obé porovnati.

Režné velké pleny hodí se znamenitě za pokrývky na piano, nebo, ještě lépe, za záclony ke dveřím i oknům.

Z čepců bohatě a krásně vyšívaných velmi snadno zrobíme čepečky pro děti, a jsem přesvědčen, že nic nehodí se k sobě lépe, než naivní dětská tvářička a takový výtvor svěžího lidového umění — neboť to obojí jest stejně čisté, krásné a mladistvé. — Jaký kontrast k takovému obrázku tvoří dětské hlavičky, pokryté různými těmi modními plackami a šišáky, které ubírají tvářičkám svých nositelů dětskosti a činí je buďto příliš vážnými, nebo komickými.

Ostatně výšivek z čepců lze výborně užiti i na výzdobu ženských halenek. Stačí vystřihnouti pruh, který jde po přední straně hlavy a skráních a zhotoviti z něho límeček, kdežto z výšivky, zdobící zadní stranu čepce, pořídí se krásně náprsenka. Představíme-li si, že tyto čepce jsou vyšity obyčejně zlatem a stříbrem (které přes své stáří nečerná), nebudeme ani na okamžik v pochybnostech, jak nádherný vzhled bude taková halenka míti.

A podobně hodí se i všechny ostatní druhy k ozdobě šatu nebo nábytku, ať už jich užijeme tak, jak jsou, či je sešijeme dle potřeby v nové celky. Vždycky však jest jisto, že ať tak, či onak upotřebeny (arci vždy s náležitým vkusem) nejen neztrácejí na kráse, nýbrž sdílí i svému okolí. A připomínám znovu, že nejsou o nic nákladnější, než mnohé triviálnosti, jimiž nás zásobují továrny a jež se kupují tak hojně.

A kdyby i v daném jednotlivém případě přišlo, užití takové výšivky o něco dráže, než věc obyčejná, přece přinese užitek mnohonásobný. Především jest to užitek esthetický — neboť věci, jimiž je člověk obklopen, jež má v bytě, jimiž se odívá, mají tak veliký vliv na jeho duševní

vývoj; a po druhé tyto staré slovácké věci jsou stále vzácnější, ubývá jich a tím jejich faktická cena stoupá každým rokem.

U nás mluví se tolik krásných slov o výchově k umění, o snaze po odstranění nevkusu a banálnosti z běžného života. Žel, že se většinou stále jen mluví, ale ke skutkům daleko, daleko!

Neboť kdyby tomu nebylo tak, zdaž bylo by možné, aby Slovačky chodily po Moravě a Čechách, ba i v samé Praze, v slovanské Praze, se svými věcmi, jež za kolik měsíců vždy nasbírají doma po dědinách, jen na několik málo určitých míst, k několika lidem, kteří si je navzájem posílají? Většina Pražanů (co o Pražanech tohoto druhu, platí rovněž o tak zvaných vlastencích jinde. Pozn red.) však sotva si jich povšimne, a kdyby zaklepaly na jejich dvéře, nevrle by je odmítli, jak už to bývá osudem všeho lepšího i krásnějšího.

A vstupte do příbytku takové, třebas i hodně zámožné za vlasteneckou vydávající se rodiny, a máte-li jen trochu smyslu pro krásu, obejde vás hrůza ze vší té nízkosti a hrubosti, jež se na vás dívá svýma drzýma očima ze všeho, počínaje od nábytku, přeplněného různými tuctovými tretami, až ke stěnám, ověšeným křiklavými kramářskými barvotisky, zasazenými však v „nádherných“, na pěst silných zlatých rámcích.

Co ještě říci? — Snažil jsem se vylíčiti co nejmarkantněji všechnu tu zapomínanou a nevšímanou krásu a národní bohatství, ležící v těchto slováckých výšivkách. A chtěl jsem ukázati, jak nesprávné a neoprávněné jest, pokládati za luxus koupi některé z nich; chtěl jsem naopak přesvědčiti čtenáře, jak dobře a s jakým prospěchem, zejména po stránce esthetické kultury, lze jich užiti na vytlačování modních cetek drahých, studených a většinou zhola nevkusných.

Vím, že nejednou bylo už o tom psáno, že nejednou bylo na to ukazováno. Ale sledujete-li trochu pozorněji zájem, jaký o ty věci má většina našich lidí, vidíte, jak málo jest zbytečné znova a znova volati: Odvraťte se od nehezkého a většinou cizího a sáhněte po svém, krásném a dobrém!

Právě zde, u věcí, jichž lze tak mnohostranně využiti, jak jsem ukázal, bylo by to tak snadné, prospěšné a — včasné. Ale ptejte se, kolik lidí všimne si Slovaček-sběratelek, ptejte se, kolik lidí zná krámek „Zádruhy“*) jinak, než z doslechu, nebo snad odtud, že šli někdy kolem. Anebo raději se neptejte, protože by vám bylo smutno z toho mála kladných odpovědí.

A tak nemohu ukončiti jinak, než radou každému, kdo se dosud o tyhle věci nezajímal, kdo nikdy takové šátky, takových rukávců, takových čepců si blíže a pozorněji nepovšiml, aby neopomenul zastaviti si první Slovačku s modrým uzlem na zádech, kterou potká, nebo aby zašel při nejbližší příležitosti do „Zádruhy“ a prohlédl si několik takových výtvorů lidového umění. A jsem přesvědčen, že nemá-li srdce příliš zatvrdlé šedivým okolím městského nevkusu, nemá-li oko příliš zahaleno všedností a otupeno leskem prázdných cetek mody, dá mi za pravdu a nalezne v jedné takové výšivce více osvěžení, radosti a krásy,

*) „Zádruha“ je v Praze na Příkopech, zařízený nezištný podnik ku podpoře a ku zvelebení československého lidového průmyslu a národní výroby vůbec.

než kdyby skoupil celou ohromnou výkladní skříň některého velkoměstského závodu s ozdobnými předměty!

Jděte a přesvědčte se! — —

* * *

Porovnáváním jiho- východo- a západoslovanského vyšívání zjištěna jeho podoba a příbuznost technická i po stránce ducha a rázu, z čehož odboroví pozorovatelé vyvozují, že umění tohoto původu hledati sluší v dávné minulosti, než Slované se rozchodem v nynější větve rozštěpili, aneb že vyšívání pěstováno bylo ve státně zřízené společnosti, jakou — pokud známo — slula Velká Morava, jejížto středem bylo Slovensko. Co platí o vyšívání, platí také o národní písni. I tu jeví se podivuhodná, nepopíratelná vzájemnost a duševní stejnost, která dovoluje souditi, že začátky slovenských písní sahají do pradávna aneb že jejich vzniku, vývoji a hudebnímu zdokonalení prospívala správa uspořádaného státu, jímž byla říše Mojmírovců Velká Morava — klasická, jejížto jádrem byla doposud čiperná, důvtipná a hudebně nedostižená Slovač.

Abychom se ubránili podezření, jako bychom ve příčině této slovenský lid a jmenovitě šumné Slovenky přeceňovali, uvedeme svědkem Ferd. Mačenku, jenž před delší již dobou*) o daru zpěvnosti bodré Slovače se rozhovořiv, posteskl si, že zpěvné poklady její zůstávají zapomínanými. Uvádíme posudek Mačenkův doslovně:

„Cestou na Slovensko zatoulal jsem se letos také do moravských Klobouk u Brna. V pohostinném domě výborného paedagoga a spisovatele Jos. Úlehly událo se mi uslyšeti ukázky lidového zpěvu slováckého. Na pobídku domácí paní, přítomný host, pan učitel Bím, usedl ke klavíru. Bylo hned znáti, že host ovládá dokonale nástroj a umí vložiti do zpěvu i hry všecku duši. Po svérázné předehře zpíval píseň za písní, stále krásnější a dojemnější. A písně zcela neznámé, nikdy neslyšené, nikde nepublikované! Vlastní sbírka pana Bíma.

„A chtěl byste slyšet více?“ táže se pěvec, vida můj zájem.

Kdož by nechtěl? S dovolením hostitelovým odcházíme do bytu pana Hynka Bíma. A rovnou ke klavíru. A teď to jde „od repetice“. Pan Bím zpívá, já naslouchám. Hodiny plynou jako voda.

„A kolik máte nasbíráno takových písní?“

Ukázal na skříň, plnou rukopisů a řekl s úsměvem:

„Osm set!“

Osm set písní! Krásných, lidových, úplně nám neznámých, pravých skvostů slovácké zpěvné duše! Písně, nasbírané během několika let, poutí ode vsi ke vsi, od kraje ke kraji. Pro každou zvláštnost slova i zpěvu má sběratel bystrý postřeh, jeho tužka vše přenáší věrně na notový papír. Obrovská práce leží tu, čekajíc, aby se rozletěla vytištěna po širých slovanských nivách!

„Není naděje na vydání?“ táži se.

„Není“, praví sběratel. „Marně jsem volal, chodil, prosil . . .“

Tak to bývá.

*) Taktéž v „Národních Listech“ 1904 čís. 293.

Chlubíme se světu svým bohatstvím hudebním a nejryzejší jeho doklady, co přímo z duše lidu vytryskio, nemáme pohromadě. Jak se doložiti?

„Byl tu kdysi muž", povídá pan Bím, „jevil zájem o moji sbírku, ale byl — Švéd . . ."

Nahledl jsem v seznam písní. Z okolí Ivančic je ve sbírce 69 písní, z Němčic 77, ze Žbánic 107, z Klobouk 111! A tak to jde dále. Osm set písní nasbíral tichý horlivec, skromný nadšenec, a neustává. Ještě mnoho nových pokladů doufá získati pro svoji obrovskou sbírku.

Netušil jsem, že v krátké době na to sejdu se s jiným, neméně pilným sběratelem pokladův slovenské národní duše. Pan Ant. Svoboda, učitel a spisovatel v Čejči u Hodonína je rodem uherský Slovák. Učiteloval v Bytči na Slovensku, kde jeho vlastenecké práce do dnes vzpomínají. Stal se záhy trnem v oku maďarským úřadům. Dlouho nemohli mu na kůži. Konečně našli nitku: Svoboda se učil rusky! Panslav! Po výslechu u maďarské „spravedlnosti", který dojemně tlumočila Gabriela Preissová ve své „Pohádce zimního večera", odsouzen „panslav" ke ztrátě místa. Odešel na Moravu, kde složiv znovu zkoušky, došel po mnoha trudných létech pevné existence jako naduučitel v bohaté slovácké obci.

Na Slovensku Svoboda sbíral písně pilně a se zdarem, jak svědčí lístek vlastence slovenského, jenž mu píše:

„Vďaka Vám! Keby bolo tak ochotných, pilných, za vec zaujatých na Slovensku aspoň děsat ako Vy! Ej, čiže by bolo! museli by sme ich aspoň 3000 sohnať . . ."

Roku 1894 vypravil se Svoboda do dolního Trenčanska na „žatvu", té národně-umělecké úrody.

V Podhradí ujal se ho folklorista Rizner. Týž sám z jedině bošácké rodiny nasbíral na 500 písní! Šli spolu hledat „speváčku". Stařenky jsou vždy z prvu nedůvěřivy, ostýchavy. Třeba je dříve naladiti.

„Na príklad túto viete?"

„Oj, viem", přisvědčuje žena a už zpívá . . Nápěvy zachyceny do zápisníkův a protizkouškou (Svoboda sám zazpíval píseň) přesvědčil se sběratel, že správně napsal.

V Kalnici našli výtečnou zpěvačku, paní rychtářku. Až do 11 hodin v noci zpívala a Svoboda zapisoval, až prsty brněly a hlava únavou se skláněla na papír . . . V dědině se rychle rozhlásilo, že „sú tu jeden pán, čo spisujú pesničky — ale nie pobožné!" Přicházeli i jiní a pochlubili se každý svým. Ze Stankovic odnesl Svoboda 50 písní . . .

Byly tu i scény dojemné.

Děvčátko malé, pobídnuto ke zpěvu, zanotilo třaslavým hláskem:

„Bola mi vólička ici za Janíčka,
ale mi zbránila tá moja mamička . . .
Radšej budem s milým šípový plot pliesti
jako s tým nemilým škvareninu jesti . . ."

Stará žena, kterou také vybídli zpívati, zdráhala se:

„Ale prosím ich, ja bych im zazpievala, že bych sa pri nej rozplakala . . ."

Na domluvu zazpívala:

„Bože mój, otče mój, šak mi je hrube zle,
kdo ma nevychoval, ten mi rozkazuje,
a kdo ma vychoval, v čiernej zemi leží,
v čiernej, neoranej, hluboko kopanej . . .“

V Ozorovcích našlo se 55 ukázek. Ve Vysočanech notila zpěvačka bez ustání jako kanár a ještě se chlubila: „Ja viem pesničiek, že by ich na tie steny nepopísali“.

O prázdninách r. 1896 vyšel Svoboda na novou „žatvu“. Tentokráte lákala sběratele dolina marikovská.

Psal o tom sám v „Národních Novinách“ turč.-martinských:

„Keď začaly mi spievat marikovské dievčence, ruka klesla, prsia sa dmuly . . .“

Bylo nutno počínati si velmi opatrně, zpěvačky byly už oproti zvědavému cizímu pánu zamlklé, uzavíraly se. Bylo třeba si pomáhati všelikými nadskoky a diplomatikami. Gazdovi, jenž si z dýmky hulal, nabídnuta lepší nacpávka, mládencům, kteří si rádi zašilhají po měšťácích, vonný doutník, děvčatům stužku, dětem krejcar. Dárky naladily mysl, uvolnily hrdla, mládenci sesedli se v kolo. A zpěvy se řinuly, až se čelo zadumá a zrak zarosil . . . Texty tak poetické jako kraj, kde se zrodily. Chlapci mají písně zcela jiné než dívky. Dívky dlouho se nechtěly odhodlat ku produkci. Sem tam se šoulaly, a zvědavě okloumaly, okukovaly. Když však mládencům tak dobře se povedlo, nechtěly být zahanbeny. Samy přišly a spustily svoje.

Sběratel nestačil zapisovat. V knížce bylo již ke 300 písní, letmo zachycených tužkou . . .

Některé kusy ze sbírky byly uveřejněny ve sborníku, jenž se tiskne na Slovensku. Ne však mnohé. Jen význačnější. Ostatně sběratel horlivec neskládá rukou v klín, chce sbírati dále . . .

Však se časem jistě najde někdo, milovník náružívý a znalec mocný, jenž z pokladnic sběratelů aspoň část třpytného pokladu vyveze na širokou veřejnost slovanskou, aby měla odkud dočerpávati svěžího ducha i citu národní své duše.“

* *
*

Příznaky, jež národ charakterisují, jsou: řeč, pořekadla, pověsti, povaha lidu, samostatné uspořádání společnosti (sociální řády) atd. Naučný slovník Riegrův čítá ku zvláštnostem, národnost značícím také náboženství. Jsou to dále: původní ornamentika, národní písně, tance, kroj, lidové stavby, nářadí atd. Že svéráznost národu československému zachoval venkov — stav selský, jako že čím výhodněji původnost a svéráznost ta zůstala přesnou a nedotknutou, kdežto západní kraje české vyosobujícím vlivům, hlavně německým, značně podlehly, je známo. Šafařík, oceňuje důležitost všeho toho pro budoucí vývoj národně kulturní, položil základ k národopisu Slovanstva a Kollar z téhož přesvědčení hlásal: „Nechte cizích, nechte vlastních zvyků, pěknáť byla předků prostota“. Z uvedených příčin zvolal na schůzi Moravsko-slezskou Besedou v Praze před šesti roky zařízené, řečník

kněz Wurm ku konci přednášky: „A my Češi nebuďmež jak to blbé slovo, které do každé formy přelévati se dá!“

Lidovému stavitelství, jemuž ve všech vzdělaných zemích přikládá se národopisná a kulturně historická důležitost, věnoval, pokud se týká severních Čech, pozornost na slovovzatý odborník a malíř akademický Jan Prousek ve spise: „Dřevěné stavby a lidový nábytek“. V znamenité publikaci této uvedeno, jak dalece u nás a jinde v oboru tomto bylo bádáno a co tiskem uveřejněno; avšak shledává se, že má-li české lidové stavitelství dostatečně býti prozkoumáno a zjištěno, nezbytno tázati se Slovenska, kde i pro poznání naši původní a svérázné slovansko-české kultury po této stránce naskytuje se dokladů s dostatek. Aby potřebě této vyhověno býti mohlo, odhodlal se Dušan Jurkovič o stavbách, výzdobách obydlí a drobné práce lidu slovenského vydávati dílo, k němuž i v časopise našem v čísle 89. a 90. zřetel obrátiti uznali jsme povinností. Autor vyslal první čísla do světa, provázená předmluvou, jež uvítána byla znaleckým povšimnutíhodným posudkem tímto:

Jurkovič začal vydávat svoji sbírku ukázek uměleckého cítění našeho lidu. V předmluvě vyslovuje přesvědčení, má-li být naše umění — ne snad jen originální — ale má li vůbec být umělecké, že musí navazovat na umění a cítění lidu. Umělec mluví tu ovšem ve věcech svého umění výtvarného, princip je však stejně důležit pro všechno umělecké tvoření. Nejedná se jen o to, kde hledat předlohy, co napodobit, ani ne o to, abychom vše, co nemá ráz národního vyšívání, nebo čerpá motivy i techniku odjinud, hned prohlašovali nejen za nečeské, ale za neumělecké.

Otázka je hlubší a týká se zásadního problemu: co jest české na našem umění – ať výtvarném či literárním neb hudebním — a pokud národní moment podmiňuje i uměleckou sílu?

Česká látka není dojista sama sebou už měřítkem. Máme díla všech dotčených oborů, která právě na tento omyl hřeší a chtějí si vynutit svou, na odiv stavěnou českostí obdiv a uznání, ačkoliv po umělecké stránce jsou chatrná. A na druhé straně jsou díla jistě umělecká a dokonalá, aniž by založena byla na látce z českých dějin, z lidového umění, ze života lidu neb na jiném vlasteneckém thematu.

Ani způsob práce, styl, imitovaný ze staročeských lidových vzorů nemůže rozhodovati o umělecké ceně díla. Sebe pohádkověji psaná pohádka nemusí být ještě umělecká, sebe naivnější spisovná řeč není ještě lidová — ani látkou ani formou nelze dosíci oné českosti uměleckého díla, která by měla zároveň zvyšovati jeho uměleckou hodnotu.

A přece bývá vyslovováno přesvědčení, že Smetanova a Dvořákova hudba na příklad je právě svou českostí dokonalá, že Manesovo umění je půvabné a vzácné svým českým duchem, a že autoři, jako na příklad Božena Němcová svým českým cítěním dostihují i umělecké dokonalosti. Avšak tato slovanská českost uměleckého díla bývá právě příliš často jen tam pozorována, kde v uměleckém díle i látka neb forma je vzata z českého života, ačkoliv českost díla na ty zevnější rysy se neváže. Je to význačné, pozorovat na př. na Máchovi, který nejen ve svém Máji, ale také v povídkách a v drobných filosofických skizzách hluboce česky cítí, třeba zevní formou se přikláněl k cizímu romantismu. A jeho

českost není méně hluboká, méně intensivně cítěna než Smetanova, neb Manesova — jen jinak se projevuje.

Bude při studiu naší literatury a našeho umění důležito, hledat tyto hlouběji založené československé rysy, a vypátrat souvislost mezi českým cítěním a uměleckou hodnotou díla. V tom jsou Jurkovičova slova významna. Chce na díle uměleckém onu českost, která by těsně souvisela s uměním a tvůrčí sílu českého umělce představuje si neodlišnou od jeho českého v pravdě slovanského cítění. Otázka je základní. Umění, jako všechny plody lidského ducha je všelidské, a svými vrcholy má a chce mluviti ke všem lidem, je-li a pokud je při svém vzniku vázáno plemenným příslušenstvím svého tvůrce? Jurkovič sám je umělec československy cítící, nepodává jen theoreticky vymyslený důsledek, ale pozorování, které sám na sobě učinil, a které chce dokázati dílem počatým, snůškou dokumentů, z nichž sám čerpal. Proto je mínění jeho důležito. Co Jurkovič pozoroval na sobě, mělo by býti podnětem k dalšímu studiu. Třeba zjistiti, co je význačně českého v duchu slovanském na umění českých literátů, malířů a stavitelů, a co je při tom i dokonale uměleckého.

Pro jeho důležitost uvádíme dotčenou Jurkovičovu předmluvu v plném znění:

„Kdo pozoruje vnímavěji snahy zrovna horečné, jak do utkvělých forem tradicí klassického umění jak starověkého tak renesančního vnésti by se dal kus života, jímž my sami žijeme, tomu jistě bude se zdáti jakousi kletbou ta naše příliš hloubavá znalost života a jeho projevů uměleckých v dávných a méně dávných dobách.

Stal se už dnes všeobecným stesk, že vytrvalým a jednostranným studiem umění klassických zabředli jsme do jakéhosi bezživotného eklekticismu, který toliko kombinuje, ale při němž pravé jádro života, z něhož pramení každé silné umění, rozplývá se v nic.

Není třeba daleko pro příklady choditi. Rozhlédněme se jen kolem sebe. Jak je to všechno neorganické, nehluboké, povrchní! Vina je asi v tom, že pomíjena je ona base, na níž staví každé zdravé a silné umění.

Řekl bych, že je to pro nás zrovna mementem, abychom neztráceli té pravé podstaty našeho umění, máme-li k němu kdy dospěti, a pokud zub času neohlodá památky naší kultury, abychom navázali aspoň na to, co nám dochováno.

Neznám jiného východiště pro nás, má-li býti jednou naše umění organickým výronem národní svéráznosti, národního samobytu, leč hleděti zakotviti v tom, co lid náš vypracoval a pokračovati v přerušeném vývoji jeho umění.

Proto odhodlal jsem se ke stálému vydávání přítomného díla, jež považuji za nutný důsledek dlouholetého studia lidového stavitelství a s ním spřízněného umění domácího na jedné a dnešní architektury na druhé straně. Chci jím vytvořit nejen dokument kulturně historický a národopisný, ale zejména ukázat na umělecký základ naší duše, ukázat, z kterého pramene měli bychom čerpat podněty pro své tvůrčí síly.

Vydávám zatím volné listy bez velkých slovných doprovodů i bez soustavného spořádání, abych každým sešitem hovořil co nejvšestranněji

a nejzajímavěji. Soustavné zpracování celého materialu ponechávám si na konec, abych mohl každé slovo opřít o věc již hotovou a známou. Tam chci rozbírat všechny jednotlivosti, vytvořit z nich umělecké a krajové typy, tam chci říci své myšlenky a názory, jak mi je studium opatřilo.

Doufám, že obrazy tvorby našeho lidu, vytrysklé z hloubi ušlechtilé duše, budou s porozuměním a láskou přijaty všemi, kdo lid náš chápou a milují."

Jurkovič sklamal se ve svých nadějích, že dílem, jemuž se předkem přikládala tolikerá váha, přispěje mezi jiným také k obrodě stavitelství a co se zařízení domácnosti české týká, v duchu a rázu slovanském. Nevlídnou známkou bylo ihned, když se ani v Čechách ani na Moravě nenašel nakladatel, až ho Jurkovič nalezl u Němce ve Vídni; avšak pod tou výminkou že se u vydávání díla pokračovati bude, jestliže se po objevení prvního čísla, dosáhne počet odběratelů aspoň 120. Nestalo se; přihlásilo se jich do nedávna — 19. Netušeným nezdarem tímto podnik, jímž česká intelligence vůbec a čeští architekti a stavitelé zvlášť měli býti seznámeni s pokladem lidového umění stavitelství slovenského, v zárodku zmařen; ale podán tím zároveň smutný důkaz, že u nás i vzácný poklad tento slovenský zůstal doposud — zanedbaným.

* * *

Slovenska nedbati, i ze sociálního hlediště nechvalno a škodlivo. Slovutný archeolog Píč shledal na úpatí Karpat, jež předmětem národopisného bádání učinil, přebytky staroslovanských sociálních řádů jmenovitě zádruhy. Že důkladné studium řádův těch není toliko zajímavo, nýbrž v době, která řešení otázky sociální ukládá přední úlohou parlamentům, vládám a církvi, nezbytno jest, dosvědčil Hamburský architekt a sociolog Emil Braun ve zvláštním spise (r. 1888) následovným výrokem: „Jako Němec s bolestným srdcem vyznávám, že otázku sociální bez znalosti slovanských řádů: míru, artijelů a zádruhy rozluštiti, se nám nepodaří". — Řády tyto byly ovšem neblahými poměry a „pitomým zákonodárstvím", jak se jejich znatel a velebitel Strossmayer vyjádřil, namnoze znespůsobeny, což mu však nevadilo, uctívati v nich „prvokřesťanskou obec Jerusalemskou" a hlásati, že řády tyto pro svou nenámezdnost byly by s to bývaly, zameziti vznik a rozvoj sociálního demokratismu. I ze sociálních ohledů nemělo by se tudíž zanedbávati — Slovensko, kde mnohé na Moravě a v Čechách blednoucí aneb docela již odumřelé obyčeje a zvyky, jež z pradávných časů pocházejí, se neporušeně pěstují doposud a bez nichž nejstarší minulost českou objasniti nelze.

Naše lhostejnost ku Slovákům je zjev novodobý.

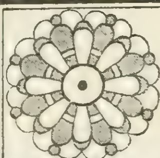
O společném večírku Slovanského klubu v Praze dne 15. prosince r. 1900 dosvědčil to Dr. Rieger, jenž nepodhlédavě zasazuje se v r. 1861 na radě říšské o kontinuitu historickou království uherského, nepředvídal, že ze státního práva Uher na úkor Slováků kořistiti budou Maďaři a že ze státního práva, zmocní-li se ho Maďaři sami, vyvine se dualism, jenž k rozluce koruny svatoštěpánské od ostatního Rakouska

vésti může. Dr. Rieger, nad jiné k tomu povolaný, promluvil tehdy o národním a kulturním poměru našem ku Slovákům v tomto smyslu: Ze všech účastníků slovanských studií u nás, jež k nám přicházeli ze zemí slovanských, z Ruska, Polska a od Jihoslovanů, nejdůležitější pro nás bylo vždy účastenství našich nejbližších bratří, synů našeho národa — Slováků. Byli to, nemluvě ani o Kollárovi, Šafaříkovi, pak Palackém na příklad Štúr, Hurban a jiní, kteří přicházeli do Prahy za studiemi slovanskými. Tenkráte byli Češi a Slováci literně a kulturně za jedno. Kterak stalo se, že společenství utvrzené Kollárem a Šafaříkem později tak ochablo, že každá část zůstala pro sebe, jakoby o sobě navzájem nevěděla? Neposlední příčina neshody této, kterou Rieger po trpkých zkušenostech nazval „největším neštěstím“, dlužno hledati v tom, že za kontinuitu Uher bylo se páleno a historický program (r. 1861) byl u nás přijat dříve, než Slovákům i nám společně byly na základě národního programu Palackého z r. 1848 zabezpečeny podmínky národní a kulturní samosprávy. Poznámka tato nečelí nikterak proti historismu, nýbrž má jeho oprávněnost, jmenovitě vzhledem na státní právo české utvrditi.

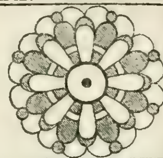
Dr. Rieger pravil tehdy, že otázka vzájemnosti a opětného sblížení Slováků zdá se mu nejdůležitější pro nás a pro ně; neboť jedná se tu — jak pravil — o tři milliony lidí, jichžto součinností se kulturní úsilí Čechů usnadní a jim přijde vděk.

Bolavá rána na těle našem národním, o níž Rieger promluvil s takovým citovým pohnutím, ta rána jest otevřena a pálí nyní ještě více než před tím, a proto, bylo-li kdy na čase setřásti se sebe vlažnost a hříšnou lhostejnost, jest to na čase nyní. Vědomí, že jsme jeden národ, nesmí býti pouze papírové a knižní. To vědomí musí býti živé, tak živé jako je vědomí, že sever Čech a Moravy nemůže nám býti vyrván, nemáme-li vykrváceti. Ano, mnohem živější musí vědomí to býti, neboť poněmčený sever Čech a Moravy jest toliko pozemkovým, jest majetkem držitelů cizích; ale Slovensko, toť půda osazená a majetkově ovládána posud lidem naším, toť půda, již jako Čechoslované máme posud v držení a na níž nejsme podruhy. Mimo to lid slovácký jest slovansky ryzejší a čistší než jsme sami v Čechách ba i na Moravě, Slovensko je jakoby nádrž a studnice, ze které ostatní Čechoslované mají stále přijímati nové síly, stálé obrozování. Jest to naše kulturní záloha, které kdybychom se vzdali, obětovali bychom celou třetinu našeho národního těla.

Velmi jsme se provinili, že jsme Slovenska a jeho pokladů zapomínajíce, neprohlašovali je vytrvale a důsledně za naši otázku českou, že jsme ponechali, aby stalo se otázkou jen uherskou vlastně maďarskou. Prokazuje se správným názor, že chyby této nebyli bychom se dopustili, kdybychom nebyli historickou kontinuitu Uher odpoutali od jejího slovenskočeského původu — Velké Moravy, z nížto také království České se vyvinulo.

Různé zprávy.

† VÁCLAV SPITZNER.

Z řady dopisujících členů Vlastenecného muzejního spolku v Olomouci odešel na onen svět horlivý spolupracovník našeho časopisu Václav Spitzner, professor VII. hodn. třídy na zemské vyšší reálce v Prostějově, předseda „Klubu přírodovědeckého,“ čestný člen téhož spolku, konservator moravské musejní společnosti v Brně atd. Václav Spitzner narodil se 23. září 1852 v Berouně v Čechách. Studoval gymnasium ve Slaném a v Praze a po maturitě (1871) oddal se studiu věd přírodních ve spojení s mathematikou a fysikou na pražské universitě. R. 1877 byl jmenován učitelem na tehdejší české, tehdy matiční reálce v Prostějově. V Prostějově setrval až do své smrti, která jej náhle zachvátila dne 9. ledna 1907. Spitzner byl pracovník obsáhlého vědeckého rozhledu, široce založeného vzdělání, jehož význam na poli domácí práce výzkumné dnes ani náležitě doceniti nemůžeme. Význam jeho pro českou práci na Moravě spočívá nejen v tom, že první spisoval svá botanická zkoumání jazykem českým, ale že vychoval řadu mladých a pilných pracovníků a že šířil zájem pro přírodní vědy i v širších kruzích. Spitzner objevil na svých četných cestách po markrabství řadu na Moravě neznámých druhů rostlinných. z tajnosnubných pracoval v lišejnících, o nichž uveřejnil první práce na Moravě vůbec, v jevnosnubných obíral se kritickými rody Rosa a Rubus; práce ty získaly mu plné uznání nejen doma, ale i za hranicemi. Jeho velký herbář, který velkomyslně daroval kabinetu zemské reálky, má znamenitý význam proto, poněvadž v něm jest obsažen důležitý srovnávací materiál a spolu doklady pro nálezy Spitznerovy. Vědecká pojednání Spitznerova uveřejněna jsou v programech prostějovské reálky, v časopisu Vlasteneckého muzea v Olomouci, ve Verhandlungen des naturforschenden Vereines v Brně, v Oesterreichische botanische Zeitschrift ve Vídni. Mimo botaniku obíral se prof. V. Spitzner též studiem entomologickým; výsledkem těchto studií jest cenná práce o hmyzu polokřídlém. Velkých zásluh o českou práci na Moravě získal si zesnulý založením Přírodovědeckého klubu v Prostějově a tím spolu dal možnosť domácím badatelům, by měli kde uveřejňovati výsledky svých studií. Až do svého skonu byl starostou tohoto důležitého spolku. Devět roků konal tuto vysilující práci, devět roků s tělem i duší pro svůj milý Klub pracoval, po devět roků klidil nejen vavříny, ale i někdy nezasloužený nevděk. Muzejní spolek náš na výborové schůzi, krátce po smrti Spitznerově, usnesl se na tom, by Klubu přírodovědeckému v Prostějově byla vyslovena soustrasť nad těžkou ztrátou, kterou úmrtím Spitznerovým česká věda utrpěla. Přejeme si, by zářivý příklad Spitznerův nalezl co možná nejvíce následovníkův. Tím zajisté nejlépe bude uctěna památka zesnulého.

† JAN GEBAUER.

Pohromou bělohorskou vzalo kvetoucí písemnictví české za své. Jazyku českému připravován osud Polabských a Baltských Slovanů. Dobrovský pokusil se podstatu hynoucí řeči české a vnitřní ústrojí zkoumati. Sloužila mu k tomu bible Kralická a dělo se to na nerozborném základě slovanštiny,

na němž postavil zákony a pravidla češtiny, jež shrnul v „Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur". Na práce Dobrovského navázali Jungmann a Šafařík činnost účelův a směru buditelského. Šafařík obrav si práci grammatickou, sepsal poprve na základech srovnávacích mluvnici jazyka staročeského. Rozšířen a rozmnožen takto plán veliké budovy Dobrovského o stavby nové a nová poschodí. Jungmann svým v pravdě monumentálním Slovníkem provedl prohloubení základů, střechu a vystrojení celé budovy. Jungmann shrnuv na kvap vše, co mohl, a neohlížeje se často na kritiky, má-li před sebou kyz či zlato, nepokládal svou práci za ukončenou, nýbrž jako Palacký v oboru historickém ponechal tříbení svého díla lexikálního nástupcům. Třicet let (1847—1878) ležela kritická filologie, vyjmouc některé skvělé literárně historické práce, ladem. Dostavila se ze samého pohodlí stagnace, úpadek. — Obrat nastal, když Jan Gebauer přešel od filologie porovnávací k slavistice, odtud k češtině a pak se obmezil na češtinu starou, ku jejíž poznání uznal nutnou potřebu, prozkoumati také staré lidové písně ruské a jihoslovanské, jež v přesných překladech uveřejňuje v „Lumíru" a v „Květech", ukázal velmi přesvědčivě na zdroje silného umění národního. Dokonalými, hluboce založenými kritickými statěmi a rozbory tohoto národopisného druhu pramenů jinoslovanských a starších děl našeho písemnictví oživil v něm zájem, který od Dobrovského a Jungmannových a Šafaříkových časů značně potuchl. Gebauerova nesmírná, nedozírná zásluha o české, vlastně československé písemnictví kotví v tom, že přesně a do nejjemnějších odstínů s nejodbornější znalostí a nejhlubším pochopením prostudoval ráz, podstatu a vnitřní logický význam naší řeči, jejíž hlavní kořen původu a vzniku hledati sluší ve slovenštině tak jako budovu českého dějepisu různo od základů Velké Moravy stavěti nelze. V hlavních dvou dílech: „Mluvnice českého jazyka a Historický slovník" uložil Gebauer ducha naší československé řeči ve svojí uzákoněné, prabytnostné formě, ve svém logickém učlenění a bohatství; v nich podán důkaz o tisícileté oné slavné, svérázné slovanské kultuře, jejímž je plodem. Vedlejších spisů vesměs cenných čítá se na osmdesát. V dobré paměti je dosud Gebauerovo vystoupení v boji o rukopis, v němž své stanovisko s úspěchem hájil. Úmrtím veleducha Jana Gebauera (dne 25. května) stihla československou vědu bolestná a těžko nahraditelná škoda. Zemřel v 69. roku věku svého a jest stavěn vedle Dobrovského, Jungmanna a Šafaříka jako jazykozpytec a grammatik v jednu řadu.

† FR. XAVERA BĚHÁLKOVA,

nar. v Tovačově dne 23. října 1853, zemřela 28. dubna 1907.

Kulturně-historický příspěvek k řešení otázky ženské. Podává **Ig. W.**

O významu národních písní nerozepsali se už před stem roků slovanští toliko znalci: Woronicz, Brodzinski, Chledoroski, Gogol, Bodjanski, Macejoroski, Sušil, Erben a jiní, nýbrž také Herder, Göthe a jiní němečtí přední učenci obraceli k nim zřetel vzdělaného světa. Zvláštního pak povšimnutí zasluhuje, že jmenovitě z našich moravských čili československých nápěvů čerpati myšlenky a náladu neostýchali se ani Bethoven a Schubert, ani jiní slovutní skladatelé němečtí, čímž umělecká jejich důležitost ovšem stvrzena. Pravá jejich cena však zjištěna teprve, když vedle nich národní naše vyšívání, národní tance, lidový kroj atd. uznány byly spoludokladem samostatné, původní a svérázné naší starokultury.

K objasnění a doplnění dějin kultury nemůže neposloužiti, připomeneme-li a zaznamenáme-li, čím a kterak zvěčnělá slečna Františka Xavera Běhálkova ku poznání a ku vědeckému a k uměleckému probádání uvedených příznaků (vyšívání, tanců a kroje) dotčené moravské čili československé kultury přispěla. Nebýti slečny Xavery, otázka výšivková snad nikdy nebyla by se vyšinula na povrch a vyšívání naše lidové bylo by se vytrácelo, aniž by jeho kulturní důležitost byla ocenění došla. Věc se měla takto: V rozmluvě o školství se slečnou Kopečkovou z Hodonína, tehdy učitelkou v mém rodišti, v Kloboukách u Brna, upozornil jsem, že by bylo nejen zajímavo, nýbrž i paedagogicky prospěšno, kdyby učitelé, učitelky, katecheti a kdo výchovou mládeže vůbec pověřeni jsou

mnohdy překvapující odpovědi a poznámky žáků, a různé zkušenosti školské zaznamenávali a pak uveřejňovali. Slečna učitelka na to: „Jednu mou zkušenost nezapomenu do smrti.“ Jářku: „Račte vykládat.“ Učitelka: „Když jsem učitelkou byla (v Kloboukách) ustanovena, zahájila jsem povolání to mé přípovědí školačkám, že, jest-li se chovati budou pozorně a poslušně, ukážu jim vzorky krásného vyšívání, jež je však u vysokých toliko paníček a v bohatých rodinách, zvláště ve Francii oblíbeno a bývá draze placeno — že jsou to ažury! — Školačky zvědavé seděly od té chvíle ticho, nešeptaly, ruky pořád na lavici držíce; ale po každé mé hodině, na své chování a na svou pilnost odvolávajíce se, připomínaly mi mého slibu. Když jsem jim konečně na obdiv vzorky podala, prohlédnuvše je, daly se do smíchu, volajíce: „vždyť jsou to hrachůvky.“ Učitelka: „Jaké hrachůvky?“ — Děvčátka jedno přes druhé: „Máme to doma, babička to mají v truhle“ a podobné výkřiky doráželty na můj sluch. Na vyzvání učitelčino přinesly školačky výšivky po výtce obstárlé a odložené, které však stařenky uctivě skrývaly, aby s nimi šly do hrobů.

Fr. Xavera Běhálkova.

Z častých rozmluv se Sušilem o národních písních, seznal jsem jeho názory o jejich samorostlém vzniku — že jsou to plody tvůrčího ducha lidu slovanského a tudíž bezděky přišlo mi na mysl, nejsou-li kloboucké hrabůvky téhož původu slovansko-lidové vynálezavosti jako naše národní písně? — Domněnka tato neopouštěla mne více. Nebylo mi neznámo, že v Tovačově slečna Běhálkova, krasocitem přirozeným puzená, hánácké vyšívání ovšem ku praktickým účelům jako přikrývek na postel, aneb jako ozdob na svůj šat sbírá.

Blíže Tovačova nese chobot Moravy název: „Náklo“, jež se stanoviska starožitnického obádati, dr. Wankel si již dávno přál. I zařídil jsem v Tovačově poslaneckou schůzi a ve společnosti s drem Wanklem, pí Havelkovou a slečnou Madlenkou Wanklovou zajel jsem do Tovačova, kde jsem je ku slečně Běhálkové uvedl, pošeptav jí, aby po svačině mojím průvodčím, jako muzejní komisi výšivkovou sbírečku předložila, načež že Náklo prohlédnuto bude. Já jsem se odebral do schůze pp. voličův a pořídiv tam, čeho bylo třeba, vrátil se k slečně Běhálkové, kde jsem olomuckou společnost v největším rozčílení shledal. Wankl, drže v rukách úvodnici, plné oči maje slzí, vítal mne nadšeným výkřikem: „Velebný pane! To je archeologické“, pí. Havelková a sl. Madlena volaly: „To se musí sbírat pro Muzeum.“ Archeologicky vycvičené oči členů rodiny Wanklovy ihned v národním vyšívání seznaly známky starovědné důležitosti. Začalo se (v r. 1884) pro Muzeum olomucké, ovšem za úšklebků značné části naší intelligence, sbírat,

zrovna tak jako Sušila, pídícího od dědiny k dědině po stříbře, zlatě, perlách a drahokamech národních písní, provázel posměch nevědomců, netušících co je národopis, co lidové umění a co naše lidová — kultura vůbec.

Látky sneslo se ze všech končin Moravy tolik, že se mohla dnem 1. ledna 1885 zahájiti výstava národního vyšívání moravského. Zahájil ji předseda spolku Vlasteneckého muzea významně ke cti sv. Metoda, jehožto úmrtí tisíciletá památka v tom roce se světila. Hlavní pořadatel a duše výstavy, zvěčnělý prof Havelka, pronesl při té příležitosti názor, že důkladné státní zřízení Velké Moravy a církev Cyrilometodějská valně k vývoji a ku zdokonalení původní křesťansko-slovanské kultury vůbec a tudíž i po stránce výšivkové zvlášť přispěly. Kustodkou oddělení výšivkového ustanovena pí. Vlasta Havelková, jejíž výsledky důmyslného badání uloženy dílem v časopise olom. Muzea, dílem v samostatných publikacích. Úsilím pí kustodky zjištěno pradávné stáří našeho vyšívání a zjednán mu význam vzácné umělecké i vědecké ceny.

Okolností těchto dotknouti se, považovali jsme za nutné; dějepisci moravské kultury lidové zvědí aspoň, kde začátek a původ vědeckoumělecké otázky výšivkové hledati sluší a jaký podíl v tom sl. Xavera měla.

Slečna Xavera — jak vůbec byla nazývána — nepřestala na sbírání výšivek; nýbrž pobádána jsouc výsledky, jichž studiemi pí. Havelkové v oboru tomto podnikanými bylo docíleno, snažila se doplniti je zkoumáním hanáckého kroje, jeho vývoje, národopisného a kulturního významu vůbec.

Důležitost kroje národního vysvítala jí z hlediště olomucko-muzejního: že jest součástí národnosti či tak zvané národní individuality, jíž národové mezi sebou se rozlišují a která vzniká na základě jejich povahových zvláštností, jejich zvláštních potřeb, jejich živnostních poměrů a prostředí, ve kterém se pohybovali a žili . . . Národní kroj jest proto na vlastních potřebách vyrostlá a zvláštním vkusem, pílí a dovedností vypěstovaná část individuality národa a vzácný příznak jeho kultury.

Zachováváním starých krojů národních naučila se Xavera návodem ol. Muzea souditi, uchováváme tedy část jsoucnosti svých předků, doklad k jejich samostatnosti, k vytříbenosti jejich vkusu, umělosti a píle i důkladnosti a ustálenosti jejich povahy. A v pravdě má ustálený kroj národní svou velikou výchovnou mravní cenu; poněvadž nepřipouští pěstování změn, tedy nestálosti tak zhoubné u vývoje karakteru. I nynější nedostatek karakterů dovoleno snad do jisté míry v neustálenosti tvarů našeho šatu — v modní měnivosti hledati. Neboť vedle svrchu uvedené výhody, má ustálenost kroje i tu mravní cenu, že podporuje hospodářnost, tedy i blahé vědomí jisté hospodářské zdatnosti, jejíž zhoubou v popředí jest dotčená nestálost tvarů v šatě a nepřetržitá jeho změna.

Dále jest kroj podnětem ku pěstování bratrství mezi všemi vrstvami národa, nepřipouštějíc tak snadno, aby jeden stav nad druhý neslovanský mohl se vypínati, nýbrž aby jeden každý své povolání (svou kompetenci) vedle ostatních ve prospěch národa konal, a plnil a takto aby všichni příslušníci národa cítili se za jedno, na vzájem se ctili a vřeleji k sobě i ku svému národu lnuli.

Zevní náš zjev, vždy velký mívá vliv na vytváření nitra a naše smýšlení: Národní kroj utvrzuje a upevňuje naše přesvědčení a vědomí národní, jest proto mocnou oporou národní síly a jednotnosti národa.

Nebude nemístno poznamenati, že o výhodách těchto bylo proto z mnohé strany uvažováno a pokusy činěny, kterak by bylo možno, aby se opětně zavedl ustálený způsob šatu na základě tvarů národních. O tom psala již v „Domácí Hospodyni“ redaktorka její a nakladatelka Miloslava Procházková, která za tím účelem vydávala i zvláštní časopis: „Náš Kroj,“ podávajíc v něm návrhy (i vyobrazení), kterak užíti by se mohlo tvarů národních ve smyslu moderních tvarů šatu ženského; — ale nebylo to vše přes všelikou její dobrou vůli a snahu ještě na čase. Půda k tomu ještě nebyla předem dosti připravena, aby naše ženy a děvy měšťanské celým srdcem modním změnám oddané, k tomu byly se mohly přikloniti.

Obracejíc zřetel k národnímu kroji, vedena byla Xavera také názory a výpověďmi Elišky Krásnohorské a Františky Stránecké. Tato napsala: „Národní kroj jest pojítkem

všech vrstev národa jednotného, páska, jež na roveň staví vznešené i prosté, majetné i nemajetné, váže je ve štěstí pouty růžovými, v neštěstí nad ocel pevnými, zabraňuje nepříteli vniknouti v šik zocelený. Národ každý, který honosí se ještě rouchem národnostním, nejvíce i národní uvědomělostí slyne.“ Eliška Krásnohorská pak praví: „V národním kroji jest kus slovanské českosti, kus naší kulturní nezávislosti na cizině, tak jako povaha vnitřní působí na zevnějšek člověka, i zevnějšek jest jeho znakem, jenž má vliv na uspořádání jeho nitra a jeho pečeť se vně vtiskne. Národ, jenž by se nevzdal nikterak svého kroje, nevzdal by se ani svého jazyka, svých památek posvátných a své duševní samostatnosti“ a dokládáme: po předcích zděděné zbožnosti.

Nešetřeno-li ani Sušila ani sběratelů národního vyšívání, jaký div, že nedošla ani Xavera ve všech kruzích naší intelligence uznání, vytknuvší si úlohou, zachytnouti a zachovati přebytky starších hanáckých tanců, než jejich poslední pěstovatelky, sedmdesátileté stařeny odemřou.*) Xaveře neběželo o způsob nynějších tanečních zábav na venkově a plesů vetché kulturní ceny; nýbrž naopak jí se jednalo o důkaz, že i ve příčině této u nás pozorovati úpadek. Xaveru bolestně dotýkalo se, že o tak zvaných muzikách a pořádání plesů neplatí, co důkladný znatel života dřívějších i nynějších Slovanů, professor Kuhač v Záhřebě zaznamenal, že totiž v tancech obráží se osobytost národů rovněž věrně jako v řeči a že jim (tancům) nemenší důležitost přikládati dlužno, jako ostatním přebytkům původní a svérázné starokultury slovanské. S hlediště tohoto je oprávněn výzev, který Kuhač učinil k mistrům hudebním, aby skladbám tanečním větší pozornost věnovali než operním. Kuhač, porovnávaje národní písně a tance slovanské s nápěvy a chorovody starořeckými, shledav příbuznost mezi oběma, nepochybuje, že nadejde doba, kdy naše školství slovansko-lidové starokultuře a tudíž i národním tancům vedle klasicismu řeckého a latinského důležitou šetrnost bude prokazovati.

Co Xavera po stránce národních tanců hanáckých pořídila, vděčně průpravou pro dobu tu považovati dlužno a jest žádoucno, aby v oboru tomto se všude jinde pracovalo. Ona sestavila a vycvičila tovačovský sbor, jenž v přesně hanáckém kroji v Mor. Ostravě, v Brně a Přerově národní tance prováděl a také v Praze předvésti je, se připravoval, mezi jiným za tím úmyslem, aby zavedením národního kroje při plesích začalo se vyhýbati nákladnímu strojení — tudíž k vůli hospodářství a spořivosti, jak svrchu podotknuto bylo. Vůdkyně sboru, Xavera, domnívala se zároveň, že obrozováním kroje dá se znenáhla obroditi měnivou modou u naší ženské pleti porušený vkus. Říkávala: „Jak může býti letos ohyzdné, co loňského roku bylo krásné?“ — Jejím přesvědčením bylo, že sebe úsilovnějším horlením proti pustým muzikám nápravy docíliti nesnadno; nýbrž že tato podmíněna jest obnovováním národních tanců ve spojení s bývalými zvyky, obyčeji, mravy a způsoby národního života vůbec.

Tovačovský taneční sbor provedl v Přerově následující tance: „Tovačovská“, „Holubička“, „Sekerečka“, „Zahradník“, „Tetka“, „Coufavá“, „Silnica“, „Šáteček“, „Maleny“, „Kanafaska“, „Věneček“ „Rožek“, „Troják“, „Trojky“, „Cimbálek“, „Kalamajka“, „Dráteník“, „Legátková“, „Valaška“, „Kukačka“, „Kolíbavá“, „Litery“, „Pastýřská“, „Volek“ (řeznická), „Ouzká cesta“ „Stodolenka“, „Trnka“, „Káča“, „Zdorovitá“, „Pleskavá“, „Ovějová“, „Tovačovské Hatě“, „Anenská“, „Pilařská“, „Vodíčka“, „Lesňačka“, „Vojáček“, „Domíčky“, „Kadlcká“, „Židovská“, „Celecká“, „Mysliveček“, „Podkovenky“ „Kolo“, „Vranky“, „Hastrman“, „Janek“, „Marš“

Jedna stařenka Xaverce pravila: „To bévalo za stara tak: Co pěsnička — to tanec, povídala nám tak babička a bylo to“. A v pravdě mezi 48 tu jmenovaným

---

*) Národní tance — na rozdíl od nynějšího úpadkového způsobu tančení — první jala se sbírati pí. Lucie Bakešová, jež v nich jako její sestra pí. Vlasta Havelková ve vyšívání a Sušil v nár. písních nalezla poznatky a zjistila přežitky netoliko staroslovanské kultury, nýbrž i — kultusu. První překvapující objev toho druhu byly: Královničky, jež daly podnět k hlubšímu zkoumání v oboru zvyko- i bajeslovném, což ke cti pí. Bakešové uvádíme, aniž by se tím ujmulo zásluh slečny Běhálkové o národní tance činila.

tanci pouze tři jsou bez písní a sice: „Rožek“, „Pastýřská“ a „Pleskavá“. „My totiž“, poznamenala Xavera, „neznáme již nyní písní k oněm tancům, což však nedokazuje, že vůbec písní nebylo nikdy ku třem těm tancům; ale spíše že jsou zapomenuty.“

Jedna část tanečních písní a tanců je místní, jako: „Tovačovská“ „Cimbálek“, „Tovačovské Hatě“, „Anenská“ a „Čelecká“. Jiná opěvuje a znázorňuje některá řemesla neb stav vůbec: „Zahradník“, „Dráteník“, „Volek“ čili „Řeznická“, „Lesnická“, Pilařská, „Vojáček“, „Kadecká“ „Myslivečak“ Opět jiná část snaží se napodobňovati tance jiných slovanských kmenů ku př.: „Kalamajka“, „Valaška“, „Maďera“ (zakončující „Coufavou“), aneb-li líčí karakterisující známky nebo vlastnosti toho neb onoho druhu lidu, jako: „Židovská“ a „Kolíbavá“, kterýžto poslední tanec velmi trefně ukazuje povahu hanáckou — nejprve se kolíbá, pak pomalu rozhání a konečně pustí se do divokého křepčení. Zvláště zajímavý je tanec „Osmičky“; tančí se ním v pravém slova smyslu jedna prastará moravská pohádka. „Legátková“ je rozmárná, žertovná hra; za to ale: „Ovějová“ je koketka nebezpečná. „Silnica“ ukazuje, jak Janíček chodil, svó miló za ruku vodil. „Mašina“ vyvolává štace a ujíždí od jedné k druhé.

Dle rozvrhu zde uvedeného, nebyly staré naše tance dle úsudku zvěčnělé sběratelky bezmyslné, nýbrž se v nich po výtce zračí nějaký zjev života národního aneb symbol.

Jsouc olomuckým Muzeem na důležitost keramiky upozorněna, věnovala Xavera i této kulturněhistorické stránce obětavou snahu, sbírajíc starohrnčířské výrobky a byla v oboru tomto pomocnicí slečně Madleně Wanklové. Hlavně její přičiněním uspořádána v Tovačově průpravní výstavka pro národopisnou výstavu v Praze. Xavera připisovala své národopisné probuzení vlivu Vlast. muzea v Olomouci a z důvěrných rozmluv s ní dovoleno vyvozovati, že muzeum toto vděčně uznávala spolehlivým dědicem svých sbírek a jmenovitě zajímavých kreseb a hudebních průvodů hanáckých tanců, o jejichž vydání tiskem (počtem asi 60) s předsedou Muzea jednala.

Činnost Xaverina jeví se národopisnou a kulturněhistorickou, která čím dále tím vědoměji osvědčovala se, neboť směřovala jednak k tomu, shromážďovati doklady, jaký podíl žena slovanská ve vypěstování a zdokonalení velebné starokultury naši měla; jednak však měla soudobé družky i pozdější vlastenky pobádati, aby na kulturu tuto navazujíce, k času a poměrům přizpůsobené obrodě samostatné, svérázné a od ciziny nezávislé kultury té rukou přikládaly. Xavera domnívala se, že úsilím tohoto druhu žena nabude v národě opět té důstojnosti a téhož rovného práva, jehož druhdy požívala; i byť by se nevrátily časy matriarchální. Že žena ovšem v daleké minulosti měla velký význam a větší než muž, z toho sociologové vyvozují, že ona vlastně zakladatelkou jest společnosti; poněvadž k ní podnět dala prvním způsobem rodiny, jež kolem ní se řadila a vzrůstala, jak to zjistiti, pokusil se německý professor Bachoven: „Pokud trvalo lidstvo na primitivním stupni poměrů pohlavních, možno toliko zjistiti matku nikoliv však otce; proto přirozeně dítky zůstávaly matce a ona v rodině přirozenou byla vládkyní a to dlouho ještě, když již poměr muže k ženě se vytříboval, a muž výhradně jen jisté, určité ženě náležel; neboť i tenkráte zůstávala žena ve své rodině a nenásledovala muže, nýbrž muž přiženoval se do rodiny ženiny. Dítky nebyly spřízněny s otcem svým, nýbrž nejbližším jejich příbuzným byl matčin bratr a proto také jejich přirozeným ochráncem.

O takovém národě, u něhož kvetlo právo mateřské, zmiňuje se také Herodot: dítky že nazývají se dle matky a že u něho uznávány jsou dítky z manželského svazku měšťanky s otrokem pošlé pravými; kdežto dítky třeba sebe vzácnějšího měšťana s cizinkou aneb kuběnou zplozené, pokládány jsou nepočestnými. Všeliké stopy k právu mateřskému poukazující, zachovaly se i u národů slovanských. Na př. dle Mikuláše Melníkova ustoupilo nadpráví mateřské na Rusi asi současně se zavedením víry křesťanské řádnému manželství ve svatopavelském svátostném smyslu.

K závěrku poznamenáváme, že Xavera, pracujíc v duchu Vlasten. muzea v Olomouci a jeho národopisné účely úspěšně a zdatně podporujíc, osvědčila se jeho zdárnou odchovankou a že tudíž její památce v Časopisu našem po zásluze kulturně-historickou úvahu tuto věnujeme.

Literatura.

Manželství a jeho reforma. V zájmu lepšího porozumění manželství pojednává Miloslava Procházková. Jest to spis, který vyšel nákladem národní knihtiskárny Kramář a Procházka v Olomouci — v době, ve které se předmět tento ocitá na denním pořádku netoliko v parlamentu vídeňském, nýbrž i jinde ve sborech zákonodárných, a života rodinného a tudíž i národního dotýká se tak dojemně, že od něho zřetel odvrátiti nesmí nikdo. Vážná práce tato, v níž autorka dovozuje nerozlučitelnost manželství na základě poznatků přírodovědeckých a zásad sociologických, tedy zákony přírodními a potřebou sociální, všímá si také pilně života starých Slovanů tímto směrem se nesoucího. A tato stránka spisu jest hlavní příčinou, proč ctěné své čtenářstvo naň upozorniti si dovolujeme. Jeť záhodno, aby o obou směrech správnější názory majetkem se staly i kruhů nejširších, a posvátná otázka manželství neřešila se vášnivě, nýbrž s důstojnou jí vědeckou důkladností a vážně.

Celá práce tato rozvržena jest na šest kapitol. V prvé promlouvá autorka krátce o nauce vývojové, která seznamuje nás s přírodními zákony také k životu lidskému se odnášejícími a život lidský spravujícími. Uvádí příklady ze života zvířat, kterak i u nich již uzavřená manželství trvají, ba i doživotní jednoženství není žádnou vzácností. Poukazuje k tomu, kterak u člověka poměr muže k ženě se vyvíjel a jak nazírá se z kulturně historického stanoviska na vývoj rodiny. Rozebíraje obšírněji význam práva mateřského, uvádí příčinu, proč se zvrhlo v právo otecké s veškerými jeho neblahými důsledky pro ženu, než v rodině opět příznivějšího si dobyla postavení, což vesměs poučné a velmi zajímavé jsou podrobnosti.

V druhé kapitole rozebírá rozsáhlý význam rodinný po každé stránce. Rodina je základem všeho dobra pro člověka, z ní vyšlo a vychází vše, co lepší vývoj jeho umožňuje, jeho povšechný blahobyt podmiňuje a lepší rozvoj kultury podporuje. Jak veliký význam má rodina v kulturním vývoji národů, dovozuje autorka z dějin Slovanů, poukazujíc k jejich životu v rodině zádružní, skutečný pojem rodiny v nejširším smyslu uplatňující, i ku mnohému, v čemž Slované vynikli před národy druhými, což dokládá doslovnými výroky historiků německých. Nestranné svědectví toto vyzývá k bedlivému povšimnutí kruhy našinské, které doposud k doznání a k uznání samostatné a svérázné kultury staroslovanské nevyspěly — kultury, z nížto sousedé bohatě těžili. A není to věru malá zásluha, již dobyli si Slované na budování kultury povšechné. Jinak poukazuje autorka také k neblahým důsledkům, jež vyplývají pro národ, je-li rodina v úpadku, doklady historickými i současnými.

Třetí kapitola vysvětluje pravou podstatu manželství se stanoviska biologického, jejížto nejdůležitějším a nejvlastnějším bodem jest právě nerozlučitelnost, na nížto proto ničehož nedá se měniti a s níž proto v každém případě musí se počítati. Dále rozebírá kulturní a etický význam manželství i uvádí četné o něm projevy čelnějších myslitelů.

Čtvrtá kapitola rozebírá všechny možné příčiny, proč dnes manželství neosvědčuje se a které po mínění autorčině prýští po většině z neznalosti pravé podstaty manželské. Obviňuje také církev, že prý manželství citelnou ránu zasadila v popředí coelibátem, o němž pronáší se obšírněji, jako přírodě naprosto příčícím se ustanovením, dotýkajíc se mimo to také zákona populačního, jehož pomíjením mnozí

myslitelé manželství rovněž vidí ohroženo.*) —

Pátá kapitola uvažuje, jsou-li reformy v manželství navrhované alespoň s to, aby zlu odpomohly, když jinak nevyhovují ani zákonům přírodním ani potřebě sociální. Dotýká se mnohoženství, rozluky s opětným sňatkem s druhou osobou, sňatku civilního, volné lásky, a uvádí také navrženou reformu manželství na základě modifikovaného práva mateřského a rozbírá mimo to domnělé výhody rozluky a opětného sňatku ve příčině výchovy dítek. Nepřicházejíc však k žádným uspokojivým výsledkům, dosvědčuje naprostou nemožnost nápravy toho, co zamýšlenými reformami napraviti se míní, poněvadž není to instituce sama, která shubuje, nýbrž jedině ti, kteří ji užívají. Navržené reformy nepříčí se tedy pouze vesměs přirozeným zákonům vývojovým a potřebě sociální, nýbrž nejsou také s to, aby nápravy zjednaly, kde nápravy je třeba. — Na základě všech těch úvah dochází autorka v poslední kapitole k závěru, že jest potřebí, aby se podnikla účinnější reforma — tedy na manželích samých, budoucnost aby vychovala nového lepšího člověka. A že budoucnost má pouze stálé manželství etické jednoho muže s jednou ženou nedovozuje toliko pouze přirozeným chodem zákona vývojového, nýbrž dokládá také četnými výroky předních myslitelů-sociologů. —*m.*

Budeč a okolí, spis vydaný na oslavu tisícileté památky založení kostela sv. Petra a Pavla na Budči. V Číně nalézá se od nepaměti v každé rodině seznam předků, jichžto působení v seznamu tom zaznamenáno. V každém domě zasvěceno tam k poctě předků zvláštní místo. Z pocty a ze znalosti předků nejdávnějších čerpá Číňan historické a národní sebevědomí a jsou mu ovšem jakouž takouž náhradou za náboženství skutečné, k němuž Číňan nevyspěl jako všichni, i nejzpozdilejší — primitivní národové, každý ovšem přirozeně svým způsobem. Není Srbkyně a jmenovitě Černohorky zdravé mysle, která by neznala minulost lidu svého. Historických vědomostí a národního nadšení pramenem, učitelkou a návodem je u Srbů a Bulharů píseň. Šlechta bere hrdost a vyvýšenost rodinnou taktéž ze znalosti záslužných činů předků. Z uvedených příkladů vysvítá slušnost a prospěšnost obětavé snahy jednotlivých měst našich, historickým bádáním a vydáváním jejich dějin tiskem seznávati svou minulost. Monografie chrámů, klášterů a různých ústavů mohou napomáhati k objasnění a ku zdůkladnění historie vlasti, národa i církve, jsou-li podniknuty se svědomitou objektivností a pořádány, jak toho důstojnost vždy vyžaduje, kriticky. Této vlastnosti byli pořadatelé spisu budečského dbalí, a proto spis tento zasluhuje povšimnutí, a zasluhuje ho zvlášť se strany Moravské, poněvadž na hradě Budečském osnovaly a odehrávaly se děje, jež se podstatně dotýkaly i Moravy — Moravy Velké a jejího poměru k Čechám. — Samostatným a svéprávným ústrojím církve cyrilo-metodějské vyvolněno západní Slovansko netoliko nábožensky z nadvlády německo-císařské hierarchie, nýbrž také, a to hlavně, politicky zabezpečeno pro budoucno proti výbojnému a podmanivému pudu Němců k východu. R. 845, jak známo, přijalo 14 českých lechů křest způsobu německolatinského, z čehož biskupové německocísařští vyvozovali nároky a právo panství německého nad Čechy a poddanství Čechů pod žezlo německocísařské. Zařízením církve slovanské, v jejížto právomoc Bořivoj uvedl Čechy, domnělá závislost tato nadobro zmařena. Co státnická moudrost Bořivojova na osvobození Čech slovanským křtem podnikla, syn jeho Spytihněv porušil. V Naučném Slovníku Riegrově (svazek VIII. strana 842) zaznamenáno o tom následující: Spytihněv nastoupil po svém otci, prvním křesťanském knížeti, nejspíše r. 894. Již následujícího roku odebral se do Řezna k cís. Arnulfovi, dav se v ochranu říše německé proti panovníkům moravským, i pomáhal císaři proti Moravanům. Toto přátelství s Němci tak dalece mu posloužilo, že po vyvrácení říše Velkomoravské přisvojiti si mohl onu část, která později Markrabství je nazvána. Spytihněv horlivě zasazoval se o rozšíření křesťanství (německolatinského) v Čechách a založil vedle jiných kostelů také chrám sv. Petra a Pavla v Budči Zákolné, knížecí rodině Přemyslovců přináležející. V tomto hra-

*) Rozvážný čtenář dovede usouditi, nepřevažují-li ideální výhody bezženství kněžského činěné proti němu námitky.

dě, vlastně na tomto hradišti slovanského rázu, s oněmi kněžmi, které Spytihněv z Řezna přivedl, uraděno bezpochyby, co proti Velké Moravě a proti dílu Cyriiometodějskému čelilo a co dalo podnět k mučednictvím sv. Ludmily a jejího vnuka sv. Václava doposud s dostatek neobjasněným. Chrám sv. Petra a Pavla na Budči byl svědkem a je smutným pomníkem svízelův a strastí, jež značnou část dějin netoliko národa českého, nýbrž Slovanstva vůbec naplnily a jichžto původ hledati dovoleno ve svrchu podotknutých událostech, jež na hradě budečském před tisícem let strojeny byly. Z příčin těchto činěny byly námitky proti tomu, že spis vydán byl „na oslavu“ tisícileté památky založení kostela sv. Petra a Pavla na Budči, jehožto účel vzhledem na skutečnou oslavu vlasti zůstává záhadným. Tiskové toto nedopatření však neodnímá ceny knize, jejíž vnitřní uspořádání a rozsah obsahu může sloužiti za vzor budoucím monografistům měst, chrámů a pod. Skvělou stránkou spisu je, že úvodem prozírá také k výzkumům archeologickým, z nichžto vývodno, „že slovanští předkové seděli ve vlasti naší o několik století dříve, než dějepisné zprávy nám uvádějí, a že tato zajisté v dobách před Kristem slovanskými kmeny obsazena byla.“ Výrokem tímto (str. 9) kloní se spis k názoru novodobých vědátorů, kteří nauku o tak zvaném stěhování národů, jako mylný výklad Tacitovy Germanie zamítajíce, Slovany evropskými prvoobyvateli (autochtony) uznávají. Názoru tomuto nasvědčují praehistorické nálezy, jichžto okolí budečské poskytuje hojnost, začínajíce od pokolení skrčených koster, z doby latinské a z doby záhadných Markomanův, o jejichžto germánském rázu důvodů hlubším bádáním značně ubývá, kdežto výroba bronzů z hrobů skrčenců vykopávaných čím dál tím s větší jistotou uznává se slovanskou. Doba ta svědčí o vysoké kultuře Slovanů. Pak následuje rovněž znalecké líčení hrobů žárových, doby typu hradištníků a doby prvního křesťanství, jehožto způsoby se vystřídaly. Spitihněv pokusil se z příčin politických zjednati církvi německo-latinské, vlastně německo-císařské, průchod v Čechách; avšak dílo cyrilo-metodějské vykořeniti z duše a ze srdce národa, nezdařilo se mu. Obřad slovanský byl veřejně pěstován v klášteřích Černých mnichů ještě v druhé polovici třináctého století, a lid se ho skrytě držel až do časů králů Lucemburských. Popisu Hradiště budečského použito k poučnému pojednání o významu slovanských hradišť vůbec.

Ve stati: „Dějiny Budče“ připomíná se křtu Bořivojova sv. Metodem. Účinkem události této zavládl v Čechách obřad slovanský zároveň s politickým vlivem mocné říše Mojmíroviců. Ale synové Bořivojovi, Spytihněv a Vratislav, odtrhli se od říše velkomoravské a podřídili se na sněmu v Řezně říši a církvi německé. Kostel na Budči byl tudíž patrně jako první středisko bohoslužby latinské pod církevní vrchností biskupů řezenských a pod žezlem německo-císařským založen. Kostel ten stal se vlastně střediskem kultury západní. O tom svědčí legendarská zpráva, že kněžič Václav byl poslán na Budeč, aby se naučil knihám latinským a zpěvu, jemužto učeno bylo ve škole, avšak její povaha zůstává záhadnou a spornou, nesahala-li původem do doby pohanské, aneb nebyla-li školou církve cyrilometodějské, kterou Spitihněv však proměnil k účelům církve a kultury západní? Dva odborníci, Lehner a Herain, zabývajíce se zkoumáním a popisem stavby budečské svatyně, dospívají svorně k názoru, že posvátné rotundy vesměs, a tudíž i budečský kostel sv. Petra a Pavla jsou dokladem kultury byzantsko-slovanské, jejížto stopy, pokud se stavitelství týká, v zemích našich pozorovati možno. Nebude od místa připomenouti zde, že, jak odborník „v Oesterreichische Revue“ (1866) dovodil, basiliky v Solnohradech, v Kolíně n. R., ve Wormsu a Würzburku stavěny byly dle vzoru svatyně ve Stoličném Bělehradě, druhdy velkomoravském, která svatyně za časů sv. Štěpána r. 1000 vysvěcena byla. Z příkladu tohoto dovoleno vyvozovati, že stavitelství z Byzance do Čech ubíralo se Velkou Moravou. Statí nadepsanou: „Budeč v krásné literatuře české“ zakončena první část knihy.

Část druhá obsahuje: I. Přehled přírodovědecký a zeměpisný vzhledem na poměry geologické Budče a okolí, na vodopis a na ráz krajiny a politické rozhraní. II. Poměry hospodářské. III. Průmysl a živnosti. IV. Veřejnou činnost spolkovou v krajině budečské a V. Zdravotnictví.

Třetí část věnována místopisu osmnácti okolních obcí. V popis těchto uloženo mnoho cenné látky historické, národopisné, sociální i starožitnické. Popis osady montonické připomíná doby, kdy České země spořádány byly způsobem velkorodinným čili zádruhovým aneb kdy u nás jako doposud na Rusi obce zachovávaly ráz společného hospodářství, nazývaného „mírem". Za povšimnutí stojí, že u Třebušic stojí záhadný prastarý kamenný křížek, jenž bývá cílem procesí ve dnech křížových, podobaje se toho druhu křížům cyrillomethodějským na Moravě. Knize obsahu, vpravdě vědeckého, dodává umělecké ceny 36 vyobrazení přiložených a do textu umístěných.

Zprávy spolkové.

Zpráva o valné hromadě Vlasteneckého muzejního spolku konané dne 11. dubna 1907.

Pro churavění konsist. rady P. Ig. Wurma zahajuje místopředseda spolku schůzi, vítá přítomné a vzpomíná členů roku 1906 zemřelých. Jest to zvláště blahé a slavné paměti zaklád. člen Fr. Bartoš, c. k. šk. rada, jehož ztráty nejen spolek muzejní, nýbrž i celá veřejnost naše želí, a 13ti jiných členů. Jsou to v Pánu zesnulí: Fr. Čepička, správce školy v Domažlicích; J. Květoň, učitel hluchoněmého ústavu ve Znojmě; Robert Procházka, farář v Lepekově (Tábor); MUDr. R. Nesvadba v Uh. Hradišti; Aug. Koudelka, nadlesní v Raabu, Dol. Rak.; Fr. Veselí, farář v Kloboukách; Old. Novotný, správce lihovaru v Litovli; Fr. Brzobohatý, rolník v Senici; pí. Am. Hynková, vdova po advokátu v Olomouci; JUDr. St. Sedník, advokát v Bystřici p. H.; Raj. Golg, lesmistr v Bystřici p. H.; Jan Šimáček, vrchní inženýr v Dombrové; Al. Komínek, inspektor statků ve Vídni. Vděčnou vzpomínkou a povstáním vzdává valná hromada čest památce jejich.

Jednatel p. MUDr. A. Hříbek předčítá protokol z r. 1905, který se schvaluje, a podává zprávu o činnosti spol. roku minulého.

Jednatelská zpráva.

Dříve než přikročím ku vylíčení činnosti za správní rok 1906, chci zmíniti se o dni 26. srpna, jenž povzbuzením by býti měl pro všechny přátele a příznivce spolku muzejního ku hojnému podporování a sbírání příspěvků na stavební fond budovy muzejní, aby dostaly se konečně jednou sbírky pod střechu bezpečnou. Dne toho nalezaly se sbírky muzejní ohněm v městě povstalým za zuřícího větru do ohromného nebezpečí, nalezajíce se v domě krytém šindelem, ježto celá krytba i s vazbou shořela a již již každým okamžikem II. poschodí chytnouti hrozilo, načež jistě po sbírkách po tolik let s největší pílí shromažďovaných bylo by bývalo veta. Na štěstí sboru hasičskému a úsilí několika jednotlivců jim pomáhajících, podařilo se požár obmeziti na části shora uvedené, a my, oddychnuvše si radostně, spěli jsme pohlednouti na památky kulturního života předků našich, jež staly se nám, zachráněny byvše, dvakrát tak drahými a vzácnými. Značněji rozmnoženy byly roku letošího zvlášť sbírky numismatické štědrosti veledůstojného pána P. Kyseláka, faráře na odp. v Prostějově, jenž daroval skříň numismatickou s 800 stříbrnými a 700 měděnými mincemi, jimiž sbírka numismatická dosavadní osvědčeným kustodem veledůstojným panem P. Vyvlečkou velmi důkladně uspořádaná značně bude doplněna. Dosavadní mince uloženy ve skříni numismatické, již opatřil veledůstojný pán P. Vyvlečka ve Vídni antiquarně za cenu poměrně velmi nepatrnou 170 kor. Dále darovali pp.: inspektor Ad. Spallek z Olomouce: 1 stříbrnou me-

dajli, 1 tolar z r. 1623, 1 čtvrttolar z r. 1585 a 5 denárův uherských; bohoslovec Bedř. Vašek z Olomouce: 2 stříbrné a 7 měděných mincí; Jaroslav Fabiánek, obchodník z Koryčan: 7 stříbrných mincí ze 17 století. Zvláštního uznání zasluhuje p. Fr. Zeman, rolník z Vacanovic u Tršic, a p. uč. Potěšil, jenž zachoval a získal pro muzeum vlastenecké nález grošů (244) z doby Václava IV. (u váze 70 dekagr.) a 2 dukáty krále Zikmunda uherského spolu s nádobkou, v níž asi za bouří husitských do země uloženy byly. — Štědrým dárcům bylo výborem písemně poděkováno. Archaeologickými pracemi pilně zabýval se kustos p. řídící Telička v okolí působiště svého Tištína, jenž pro nedostatek času a nepříznivé spojení železniční sice jen velmi zřídka do Olomouce přijel, avšak v dopise předsedu dp. P. Wurma ujistil, že výsledky svého bádání a kopání se spol. muzejním co nejdříve sdělí, čemuž že dostojí, přesvědčeni býti můžeme. Též archaeologický badatel odb. učitel p. Gottwald obohacoval svými archaeologickými zkušenostmi náš časopis.

Na Velehradě účastnil se kopání v letních měsících za spolek neunavný náš předseda veledůstojný pan rada P. Wurm, jehož přičiněním byl terrein i stavební material starého zdiva zkoumán geologicky asistentem říšského geol. ústavu ve Vídni panem Želízkem. O výsledcích badání na Velehradě velmi poutavě a poučně pojednal v letoším časopise muzejním pan prof. Dr. Nevěřil. Sbírky archaeologické v muzeu našem došly roku letošího jen nepatrného doplnění. Knihovna muzej. vzkvétá pod správou knihovníka p. prof. Dra Podpěry velmi utěšeně jednak zakupováním důležitých odborných děl, jednak dary jednotlivců, z nichž zejména jmenovati sluší pana soudního sekretáře Kovaříka, jenž z pozůstalosti po † jeho otci panu prof. Kovaříkovi četné vzácné knihy spolkové knihovně daroval. Též veledůstojný pan farář na odpočinku P. Kyselák daroval bednu knih a velmi vzácné alba krojů rakouských. Že vzrůstá knihovna značně, toho dobrým dokladem jest žádost přičinlivého knihovníka v poslední výborové schůzi o povolení nové třetí skříně pro knihovnu.

Sbírky přírodovědecké ve vzorném pořádku udržoval i roku letošího neunavný kustos a odborný znalec pan prof. Talský, jenž mimo to s velkou ochotou dvakrát týdně prováděl návštěvníky museem a vystavené předměty s nadšením demonstroval.

Velmi potěšujícím úkazem jest, že mimo školy olomucké, Pöttingeum a pány bohoslovce olomucké, zvláště žáci národních škol okolních pobádáni svými učiteli hromadně navštěvovali muzeum jako škola Týnecká, Čechovská, Přáslavská, z Kožušan, Vel. Bystřice, studující VI. třídy gymnasia v Prostějově.

Mimo to hromadně navštívili muzeum: členové obchodnické besedy olomucké, čtenářský spolek z Drahlova, učednická besídka ze Štěpánova, páni učitelé o sjezdu pokrokového učitelstva v Olomouci, velebný konvent pp. Dominikánů, dorost obchodnické besedy v Olomouci. Z návštěv jednotlivců zmíniti se dlužno o návštěvě presidenta zemského musea z Brna pana prof. Řeháka, p. Andreje Kmeťa, předsedy musealnej spoločnosti ze sv. Martina v Uhrách a p. Dra Belolesko Szandora, asistenta musea v Pešti. Všichni tři velmi pochvalně vyjádřili se o sbírkách našeho musea.

Časopisu muzejního vyšla dvě obsahem velmi bohatá dvojitá čísla, rovnající se obsahem obvyklým 4 číslům jiných let. Redakci i lonského roku řídil ochotně a nezištně veledůstojný pan rada P. Wurm.

Výměnou za časopis muzejní dostával spolek celkem asi 40 různých publikací učených společností.

Ku 60letým narozeninám prof. Dra Píče blahopřál spolek telegraficky.

Blahopřál též členu výboru veledůstojnému pánu prof. Dru Musilovi ku vyznamenání vysokým řádem železné koruny jakož i ku jmenování členem vídeňské akademie, jehož se mu dostalo za jeho vědeckou činnost. Dne 21. října oslavil spolek památku 20letou úmrtí † spoluzakladatele muzejního spolku pana prof. Havelky tím, že položen u přítomnosti předsedy a místopředsedy věnec na hrob zvěčnělého, jakož i vzpomínkou v časopise muzejním.

Pozůstalým po † členovi řiditeli a škol. radovi Bartošovi, největším to folkloristovi moravském, vyslovena soustrast.

Ku vyzvání c. k. průmyslového muzea ve Vídni k účasti na výstavě (Gold- und Silberschmiedeausstellung) nutno bylo pro nedostatek předmětů toho druhu účast odříci.

Na přípravách pro výstavu lidového umění a domácího průmyslu, jež má býti v Praze roku 1908 pořádána, béře spolek muzejní účast a jmenoval delegátkou do schůzí přípravných v Praze pí. Vlastu Havelkovou. Ku konci zprávy s potěšením možno konstatovati, že počet členů postoupil během roku z 1900 na 2000 a to 127 zakládajících a 1980 činných.

Zpráva ta se schvaluje a slova se ujímá pokladník p. vrchní účetní Ed. Klement.

Účet pokladniční.

Příjem:

Začáteční hotovost z r. 1905 ve výši		9.801·89
na členských příspěvcích (incl. nedopl.)		6.569·23
Subvence:		
státní	600	
zemská	500	1.100.—
za dílo „Lidské dokumenty"		4·21
za dílo „P. Wurm ve svém životě"		3·30
na darech		10·—
Na úrocích:		
Úrok ze vkladů v poštovní spořitelně .	12·29	
úrok z podílů v Ústř. záložně rolnické .	14·40	
úrok ze vkladů v Ústř. záložně rolnické na knížku č. 932 . .	377·03	
úrok ze vkladů v Obč. záložně v Olomouci	43·09	446·81
na fond Palackého: (věnovali sice k účelům fondu někteří pp. členové obnosy, ty zapisovány byly ale jako dary na brzké zbudování vlastního musej. domu)	—·—	
různý drobný příjem . . .		24·15
Celkem K . .		17.959·59

Vydání:

Nár. knihtiskárně Kramáře a Procházky v Olomouci .		2.063·99
za cheky a složní lístky c. k. pošt. spořitelně		100·—
za nájemné.		1852·—
za redakční paušál a jiné honoráře		800·—
za mzdu sluhovi spolkovému		168 —
za pojistné		125·96
za poštovné		10·—
za manip. popl. a prov. c. k. pošt. spořitelně		61·50
za novinářské známky . .		350·—
knížecí arcib. knihtiskárně .		109·—
za placený ekvivalent a škol. příspěvek		577·46
za novou skříň a dovoz .		202·40
za různá vydání		416·14
Konečná hotovost:		
v Ústř. zál. rolnické na kn. č. 9788 .	9802·24	
v Obč. záložně na vkl. list č. 41.228	1130·85	
v pošt. spořitelně .	160·93	
v příruční pokladně	29·12	11.123·14
Celkem K . .		17.959·59

Výkaz jmění k 31. prosinci 1906:

Sbírky starožitností, anthropol. a palaeontol. (po umoření.)		6144·—
Sbírky národopisné z oboru vyšívání a keramika (po umoření)		2432·—
Sbírka mincí (po umoření) .		2432·—
Sbírky přírodopisné		1024·—
rozličné vzácnosti, jako: obrazy, zbraně a p.		205·—
bibliotéka		410·—
inventář		410·—
závodní podíly v Ústř. záložně rolnické s %		167·20
Nom. K 100 lednové renty s vystávajícím úrokem (deponováno u c. k. hl. berního úřadu v Olomouci dle pod. rubr. od 9. března 1906, čl. d. 155 jako jistota za předepsaný poplatek z darované knihovny vdp. konsistorním radou P. Ig. Wurmem)		101·—
fond na zbudování vlastního domu	35·—	57.247·63
hotovost vykázaná na účtě pokladním		11.123·14
Čisté jmění činí tudíž K .		81.733·97

Vedle toho jest ve správě musea fond Palackého z r. 1905 s % za r. 1906 . . . 2526·33, jež uloženy jsou v Ústřední záložně rolnické v Olomouci na kn. č. 5983.

Ed. Klement,
t. č. pokladník.

Fr. Odstrčil, t. č. revisor. **Mil. Procházka,** t. č. revisor.

Z referátu pana pokladníka lze poznati, že peněžní stav spolku je stále

dobrý a že fond stavební o slušný obnos se opět rozmnožil.

Revisoři pp. řid. Fr. Odstrčil a majitel knihtiskárny Mil. Procházka potvrzují správnost a přesné vedení účtů, načež valná hromada je schvaluje.

Místopředseda oznamuje pořadné vystoupení 5 členů výboru: pp. JUDr. Moř. Hruban, říšský a zemský poslanec, Dr. J. Musil, řid. uč. A. Telička, vrch. účetní Ed. Klement a prof. E. Fierlinger. Pro přílišnou práci vzdává se výborství též p. řid. Is. Kahlig.

Mimo těchto 6 členů výboru třeba voliti 3 náhradníky výboru a 4 revisory.

Přikročeno k volbě. Pořadem odstupujících 5 členů shora jmenovaných jakož i odstupující 4 revisoři: pp. řid. Fr. Odstrčil, majitel knihtisk. M. Procházka, c. k. prof. K. Minařík a c. k. prof. F. Gregar opět zvoleni a sice aklamací.

Za p. řid. Kahliga zvolen do výboru p. prof. Adolf Vašek.

Za náhradníky ustanoveni volbou pp. vrch. správce pošty Jedlička, c. k. prof. Jos. Doležal a prof. Fr. Skyva.

Po dotazu všichni zvolení volbu přijímají.

Návrhů výbor žádných nepodal a volných též nebylo.

Pan c. k. soudní sekretář Jan Kovařík dotazuje se, v jakém pořádku nachází se během r. 1906 do budovy c. k. čes. gymnasia přenešená knihovna muzejní a dále, zda-li povědomo výboru, že mezi cennými starými národ. výšivkami vyskytly se moly a více vzácných památek těchto — jak doslechl — podlehlo zkáze. Na první otázku odpovídá kustus knihovny pan c. k. professor Dr. Josef Podpěra, že knihovna přenešena a v nových skříních po novém uspořádání bezpečně uschována jest, soupisy všech knih vyhotoveny jsou a do nových, právě v tisku se nacházejících podrobných seznamů všech odborů muzea přepsány budou. Za toto odborné, pečlivé a pracné uspořádání vzdává místopředseda panu kustosovi jménem výboru dík, což i valná hromada schvaluje.

Na druhý dotaz p. c. k. sekretáře prohlašuje místopředseda, že výboru o řádění molů mezi výšivkami ničeho známo není a že záležitost tu neprodleně vyšetří.*)

V doslovu tlumočí místopředseda všem přítomným dík, výboru za účast při valné hromadě a za vyslechnutí a schválení zpráv funkcionářů. Praví, že by se dařilo muzeu slušně, kdyby jeho stránka vlastní, totiž archaeologická a národopisná byla lépe zabezpečena tak, aby kráčela vpřed a sbírky tohoto oboru více se množily. Bohužel, schází osobnost, která by se tomu úkolu mohla cele věnovati, neb úřad takový vyžaduje práce takřka každo- a celodenní. Výbor doufá, že během roku tohoto se podaří sílu takovou získati. Muzejník je v dobrých rukou. Náš stařičký a milovaný předseda pilně a svědomitě přes své ctihodné stáří jej rediguje, tak že o vydávání je v čas postaráno a statě všeobecně uznání docházejí. Finanční odbor je v rukou tak osvědčených, že lepších nelze si přáti. Kéž se muzeu podaří jistého stánku a přístřeší vhodnějšího se dodělati, což hlavní podmínkou dalšího pokroku jest.

Konče, vzdává povinný a hluboký dík především slavné Besedě za bezplatné propůjčování místností ke schůzím výborovým a valné hromadě, nemenší uznání pak slavným redakcím místních časopisů a sice „Našince“, „Pozora“ a „Selských Listů“ jakož i „Snahy“ za nezištné uveřejňování zpráv, oznámení a za všemožnou jejich podporu ve veřejnosti, prohlašuje valnou hromadu za skončenu.

Po ustavení skládá se výbor takto: Předseda kons. rada P. Ignác Wurm. Místopřed. c. k. prof. E. Fierlinger. Pokladník vrch. účetní Ed. Klement. Jednatel MUDr. Ant. Hříbek. Kustos archaeolog. c. k. prof. Adolf Vašek. kustos zoologie prof. Josef Tálský, kustos mineralogie a entomologie prof. Fr. Skyva, kustos botaniky a knihovník c. k. professor Dr. Jos. Podpěra, kustos numismatiky a archivář vikář P. Jos. Vyslečka, kustos zbraní a obrazů c. k. prof. Ferd. Gregar, kustos keramiky c. k. prof. E. Fierlinger, kustos štočků mag. pharm. Jos. Knecht. Náhradníci pp. vrchní správce pošty Jedlička, c. k. prof. Jos. Doležal, a prof. Fr. Skyva. Revisoři pp. řid. Fr. Odstrčil, majitel knihtisk. Mil. Procházka, c. k. prof. K. Minařík, c. k. prof. F. Gregar.

MUDr. Ant. Hříbek.

*) Po důkladné prohlídce všech výšivek neshledáno ve vitrinách, kdež uloženy jsou, ani stopy po molech. Poškozena sice nimi čepice oděvu Drásalova, která však zvláštní ceny nemá a podobnou již nahražena jest.

XVI. výkaz darů,

jež Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci

na zjednání vlastní muzejní budovy

poskytli tito P. T. příznivci jeho **v měsíci prosinci** 1906:

	K
Flor. Dostal, koop. v Nezamyslicích	1·—
Dr. P. M. Haškovec, professor v Praze	1·—
Jos. Hrubý, kaplan v Nákle . .	2·—
Fr. Chudáček, far. ve Vlčnově .	1·—
Matěj Kment, c. k. notář v Kouřimi	3·—
Alois Krejčí, katecheta ve Vel. Meziříčí	3·—
Ed. Lorber, maj. hodin. závodu na Kladně	1·—
Al. Mucha, učitel v Račerovicích	1·—
Okresní výbor v Č. Brodě . .	20·—
„ „ v Hluboké . . .	5·—
„ „ na Mělníce . . .	5·—
K. Peterka v Olomouci sbírkou	13·—
Odbor Zem. jedn. soukr. úředníků v Plzni sbírkou ve schůzi výboru	10·—
Dr. Hroznata Psota, kaplan v Jihlavě	2·—
Fr. Rejthárek, c. k. prof. v Hradci Král.	1·—
JUDr. Fr. Růžička, c. k. soudní tajemník v Plzni	2·—
Vincenc Tesař, sídel. kanovník v Olomouci	7·—
Jos. Thun, far. v Nákle . . .	1·—
Arnošt Wadas, lesní správce v Lazích	1·—
Tom. Wiedermann, farář v Klenovicích	1·—
Občanská záložna v Tršicích .	10·—
Jan Zbořil, učitel v Tlumačově	1·—
Vyrovnáním úroků a p. . . .	394·10
Dohromady . . .	486·10
K tomu *a)* Úroky z vkladů v Ústř. zál. roln. v Olomouci za rok 1906 . .	2.198·80
b) Zůstatek 30. listopadu 1906 . . .	54 597·73
Úhrnem . . .	57.282·63

V I. pololetí 1907.

	K
Th. Augustyn, far. v Dvorcích .	2·—
Tomáš Aupěka, továrník v Hoře Kutné	2·—
Jan Babička, c. k. finanční rada v Plzni	1·—
Jos. Baďura, far. v Oseku . . .	3·—
Snáška . . .	8·—
Přenáška . . .	8·—
Lucie Bakešová, choť velkostat. v Ořechovičkách	2·—
Josef Bališ, úředník cukrovaru v Hejčíně sbírkou	58·—
Arn. Balzar, geometr v Uhříněvsi	4·—
Dr. J. Bareš v Jičíně	1·—
Josef Barhoň na Smíchově . .	2·—
Marie Bartelmusová, choť. inž. v Brně	4·—
Jan Bartošek, mlynář na Novosadech	1·—
Petr Bartošík, koop. v Rymařově	2·—
Jan Barvič, c. k. pošt. oficiál ve Vídni	1·—
Josef Barvíř, koop. v Bánově .	2·—
Josef Baýgar, děk. v Chornicích	1·—
Vrat. Bažantová, choť lékaře v Praze	3·—
Vinc. Bekárek, obchodník v Jevišovicích	2·—
Fr. Benda, far. v Ohrozimi . .	1·—
Jan Berák, c. k. prof. paedagog. v Kroměříži sbírkou	5·—
J. Beránek, sládek ve Volyni .	2·—
Ph. Dr. A. Berkovcova, prof. lyc. v Chrudimi	2·—
MUDr. Th. Bernat, c. a k. vrch. št. lék. n. o. v Olomouci . .	10·—
Aurel Bernkopf, sládek v Rožmitále	2·—
Tomáš Bezděk, c. k. pošt. kontr. v Olomouci sbírkou	10·60
Tomáš Běhal, rol. v Žerůvkách sbírkou	5·70
Ant. Bělohlávek, c. k. techn. fin. kontr. v Berouně	1·—
M. Bílek, mistr tesař. na Král. Vinohradech	1·—
MUDr. Jan Blabol, obvod. lékař v Nadějkově	1·—
Vinc. Blaha, c. k. soudní adj. v Dačicích	1·—
Karel Blesík, c. k. okr. šk. insp. v Kyjově	2·—
Jan Blokša, far. v Majetíně . .	4·—
Adolf Böhm, továr. v Přibyslavi	3·—
Nečitelný v Ml. Boleslavi . . .	1·—
Th. Dr. Jos. Bombera, c. a k. prof. a voj. kurát v Král. Poli . .	1·—
Leonard Bouchal ve Vídni . .	4·—
Snáška . . .	148·30

	K
Přenáška . . .	148·30
Jan Bradáč, majitel domu na Smíchově	5·—
Josef Brandejs v Přibyslavi	1·—
Aug. Braulík, řid. c. k. tkal. školy v Ústí n. O.	2·—
JUDr. Alb. Bráf, c. k. univ. prof. v Praze	20·—
Robert Brát v Horn. Kostelci	1·—
MUDr. Jos. Brejcha, lékař ve Veltrusích n. V.	4·—
C. k. berní úředníci v Uh. Brodě	4·—
JUDr. Jan Brož, adv. v Třeboni	3·—
Max. Brunner, c. k. dv. r. v Brně	3·—
JUDr. Fr. Brzobohatý, advokát v Lipníku	1·—
Čten. sp. „Břetislav" v Břeclavě	1·—
Z. a R. Bub, velkobch. v Kolíně	2·—
Lad. Bubeník v Bystřici p. H.	1·—
MUDr. Josef Buďárek v Kuřimi	7·—
V. Bukovanský, hosp. správce v Úsilově	1·—
Z. Bumbala, tov. ve Frenštátě p. R.	5·—
Fr. Burger, m. vrch. účet. revid. v Praze	1·—
C. k. soud. a ber. úřed. ve Vel. Byteši	5·—
Lic. theol. Fr. Císař, superint. v Kloboucích	2·—
Jan Coufal, kaplan v Krnově	1·—
Tomáš Coufal, far. ve Veltrusích	1·—
Ph. Dr. Jos. Cvrček, gymn. prof. v Praze	4·—
Lud. Čaboun, far. v Roztokách	1·—
Fel. Časný, obch. v Hodolanech	2·—
Alb. Čáp, c. k. vrch. báň. rada v Příbrami	7·—
Em. Čápová v Kamen. Zboží	1·—
Spolek paní a dívek v Čáslavi	5·—
Jan Čechák, far. v Březnici	2·—
Rob. Čechmánek, c. k. pošt. ofic. v Olomouci	—·30
JUDr. Jar. Čelakovský, c. k. univ. prof. v Praze	1·—
Ant. Čermák v Hořovicích	2·—
Ign. Černoch, kapl. v Hradci Sl.	1·—
Frant. Černovská v Olšanech	1·—
Fr. Černý, c. k. pošt. ofic. v Prostějově	2·—
Jan erný, hostinský v Novém Rousinově	1·—
Fr. Červenka, c. k. berní adj. v Chotěboři	1·—
Jar. Červený, tov. v Hradci Král.	1·—
Stan. Červený, tov. v Hradci Král.	1·—
Václav Červinka, vrch. inž. v Mor. Ostravě	1·—
Jos. Červík, koop. v Berouně	1·—
V. Českuta, far. v Myslibořicích	1·—
Snáška . . .	255·60

	K
Přenáška . . .	255·60
Lambert Čížek, kontrol. v Nemysli	2·—
J. Dejl, far. n. odp. v Jabloné n. Orl.	1·—
Zdislav Denkstein, z. úč. assist. v Dobřanech	1·—
Fr. Dědek, instal. v Plzni	1·—
Emil Dienstbier, c. k. okr. taj. v Náchodě	1·—
Jan V. Diviš, řid. cukr. v Přelouči	2·—
Heliodor Dlouhý, c. k. fin. rada v Uh. Hradišti sbírkou	19·—
Obč. beseda v Doksanech	2·—
Otakar Dolenský, c. k. místodrž. konc. na Kr. Vinohradech	2·—
Vilib. Doležal, cís. rada v Hoře Kutné	2·—
Flor. Dostál, rolník v Příkazích	2·—
Frant. Dostál, vrch. insp. v Plzni	1·—
Jos. Dostál, koop. v Dolanech	2·—
Edv. Dudík, maj. used. v Kojetíně	3·—
A. Durdík, c. k. ber. ofic. v Náchodě	2·—
Max. Dvorský, odb. učit. v Kroměříži sbírkou	4·—
Fr. Dvořáček, far. v Prakšicích	1·—
A. F. Dvořák, c. k. pošt. rada v Brně	2·—
MUDr. F. Dvořák, obv. lékař v Dušníkách	1·—
Štěpán Dvořák, děk. ve Skutči	1·—
Dr. Vinc. Dvořák, prof. v Záhřebě	12·—
Odb. spolku strojm. a zříz. prům. textil. v Král. Dvoře	5·—
V. Ebenhochová, choť advok. v Nové Pace	2·—
Vilém Elias, c. k. pošt. tajem. v Praze	3·50
Ludvík Eliáš, farář v Olbrechticích	2·—
Josef Faksa, koop. v Dubicku	1·—
J. Fantová, choť archit. v Praze	10·—
Vojtěch Fiala, majitel cihelny v Mor. Ostravě	1·—
Ant. Fícek, far. v Metylovicích	1·—
Eugen Fierlinger, c. k. prof. reál. v Olomouci	10·—
Jan Filip, c. k. celní ofic. ve Vídni	2·—
Týž sbírkou	5·—
Jos. Filip v Broumově	2·—
MUDr. Št. Filip, obv. lékař v Tupadlech-Potěhách	1·—
Dr. Fischer, prof. v Hradci Král.	1·—
Edv. Fišer v Lomnici n. P.	2·—
JUDr. V. Fittera, adv. v Chrudimi	1·—
Snáška . . .	369·10

	K
Přenáška . . .	369·10
Ant. Flanderka, koop. ve Vel. Újezdě	1·—
Jan Flum, kat. v Praze . .	3·—
Jos. Fojtík, předn. stan. v. v. v Olomouci	2·—
Josef Foman, měst. taj. v Plzni	2·—
MUDr. Frt. Formánek, obv. lékař ve Frenštátě p. R. . .	1·—
Vojtěch Frejka OPraem. v N. Říši	1·—
Josef Freund v Rakovnice .	2·—
Alice Friedlová v Uh. Hradišti .	1·—
Frt. Fronc, půdní mistr v Rohatci sbírkou	6·—
Ter. lanthrab. Fürstenbergová ve Vídni	10·—
JUDr. Jos. Fuhrich, adv. v Praze	2·—
Bohumír Fukala, kapl. v Mor. Ostravě sbírkou . . .	21·—
Jaroslav Gabriel v Úpici . .	2·—
A. F. Gardavský, piar. v Praze	7·—
V. Gardavský, c. a k. vrch. voj. spr. v Brně	3·—
Alois Gec, koop. v Ježově .	1·—
Fr. Gloc, m. hl. pokl. v Praze .	1·—
Fr. Glos, nadučit. v Žadlovicích	1·—
MUDr. E. Glüksmann, láz. lék. v Luhačovicích . . .	2·—
Rob. Goldmann, v Uh. Brodě .	1·—
Fr. Goller, cís. rada na Králov. Vinohradech	5·—
JUDr. Arnošt Gottwald, advok. v Brně	3·—
Fr. Grecman, roln. v Senici .	1·—
Týž sbírkou	22·22
Ferd. Gregar, c. k. prof. v. v. v Olomouci	2·—
Jan Gregora, c. k. notář ve Skutči	2·—
Rudolf Gruda, c. k. rada z. s. ve Vizovicích sbírkou . .	8·—
Ed. Grunzl v Doln. Beřkovicích	1·—
ThDr. Fr. Grydil, far. v Blansku	3·—
Jan Gutmensch, c. k. vrchn. pošt. kontr. v Brně	2·—
Fr. Habík, c. k. naddoz. f. str. ve Velk. Meziříčí . . .	1·—
Jindř. Häckl, drog. v Chotěboři	1·—
Edv. Haisl, řid. cukr. v Libici n. C. sbírkou	4·—
Dr. Em. Haizl v Mor. Krumlově	1·—
Fr. Hajíček, c. k. notář v Mirovicích	2·—
Met. Halabala, OSB. v Rajhradě	1·—
Jan Halouzka, far. v Zábřehu .	2·—
Arnošt Hanisch, insp. velkostatku v Třebíči	1·—
T. Hapanovič, c. k. berní ofic. v Prostějově sbírkou . .	4·80
Snáška . . .	506·12

	K
Přenáška . . .	506·12
Jan Hapl, odb. uč. v Soběslavi	1·—
Jos. Hašek, uč. odb. šk. v Chocni	1·—
Ed. Hauda, k. a. kons. rada v Plumlově	1·—
Olga Hauková, choť lékárníka v Holešově	4·—
V. Haupt na Mělnice . . .	1·—
MUDr. Havelka, obvod. lékař v Tuřanech	3·—
Václ. Havelka, far. ve Vizovicích sbírkou	20·20
Jan Havlíček, c. k. poštm. v Bechyni	1·—
Jan Havlíček, maj. realit v Král. Poli	2·—
Jan Havran, far. ve Vejšovicích .	1·—
J. F. Hájek, kupec v Pelhřimově	1·—
Anna Hájková, choť nadučit. v Bělidlech sbírkou . . .	11·60
Tom. Hánl, kn. def. v Žalkovicích	1·—
Fr. Heidenreich, účetní v Určicích sbírkou	5·—
Marie Heidová v Horkách n. Jiz.	1·—
Zdeněk Hek, c. k. vrch. pošt. ofic. v Praze	2·—
Eliška Heková, jeho choť . .	2·—
MUDr. Boh. Hellich, primář v Opořanech	4·—
Jan Hellich, lékárník v Poděbradech sbírkou	6·—
L. Helmhackerova, učit. v Plzni	1·—
JUDr. Em. Hermann šl. Otavský, c. k. minist. sekr. ve Vídni .	1·—
Fr. Herold, far. v Jakubovicích	1·—
MUDr. Emil Herzet v Lab. Týnici	1·—
Jos. Herzig, far. v Bilčicích .	2·—
JUDr. Fr. Heyl, c. k. notář ve Šternberku sbírkou . . .	6·—
Fr. Hirsch, prof. v Plzni . .	6·—
Leop. Hladký, měst. důch. v Uh. Brodě	2·—
Jaroslav Hlaváček, koop. v Kunovicích	1·—
Učitelský sbor v Hodolanech .	5·—
Učitelský sbor ob. šk. dívčí v Hodolanech	6·—
Měšť. beseda v Hodoníně . .	5·—
A. Hofmann, účetní Obč. zál. v Olomouci	2·—
Jos Holeček, les. rada v Praze	2·—
Jos. Holuby, ev. far. v Zeman. Podhradí	1·—
H. Hopp, řed. kůru v Hodoníně	1·—
F. A. Hora, c k. prof. v. v. v Plzni	2·—
Edm. Horák, tov. v Prostějově .	2·—
Vinc. Horák, koop. v Charvátech sbírkou	4·—
Ant. Hořín, c. k. poštm. v Hulíně	1·—
Snáška . . .	626·92

	K
Přenáška . . .	626·92
Klášter jesuitský na Sv. Hostýně	5.—
Jul. Houdek, obchod. v Náměšti sbírkou	11·—
Vítězsl. Houdek, c. k. dvor. rada ve Vídni	3·—
Ant. Hoza, velkoobch. v Kralupech n. Vlt.	1·—
Mar. Hozová, jeho choť . .	1·—
Matěj Hozman, kapl v Ledenicích	—·50
Jan Hrabák, c. k. báň. r. v Praze	2·—
Eugen Hradec OSF. v Karlstettenu, D. R.	1·—
Důchod. úředníci měšť. v Hradci Král.	4·—
Kar. Hradecký, c. k. vrch. pošt. spr. v Chrudimi . . .	1 —
MUDr. Fr. Hradil, obv. lékař v Tršicích sbírkou . . .	7·—
Jos. Hradil, koop. v Něm. Brodku	1.—
Jos. Hradil, říd. škol v Klimkovicích sbírkou	4·—
Konvent Františkánů v Uh. Hradišti	1·—
Ed. Hradský, c. k. naddoz. fin. str. v Přerově	2·—
Ant. Hrbáček v Přerově . .	2·—
A. Hrbáček, c. k. p. kontr. v Bystřici pod Host. . . .	2·—
Albin Hrdlička, rol. ve Vážanech	2·—
Fr. Hruban, c. k. rada z. s. v Uh. Brodě sbírkou	3·—
Dr. Hrubý v Hodoníně . .	1·—
Hynek Hrubý, maj. hodin. záv. v Chrudimi	1·—
Kamila Hrušková, choť soud. rady v Táboře	1·—
Fil. Huda, c. k. cestm. v Hoře Kutné	1·—
Šeb. Hubík, far. v Sv. Martině .	3·—
Jan Hublík, stav. v Olomouci .	5·—
Jos. Hudec, em. far. v Mořicích	2·—
MUDr. Hudeček v Cholině . .	2·—
Josef Hut, koop. v Kvasicích .	4·—
JUDr. Václ. Hyman, adv. v Dobříši	2·—
PhDr. Fr. Hýbl, c. k. prof. v Praze	3·—
Pavel Chalupa, far. ve Střítěži .	2·—
Jos. Chlápek, far. v Kašavě .	2·—
Mlékárna v Cholině . . .	5·—
Alois Christ, far. v Křesťanovicích	1·—
Fr. Chudáček, far. ve Vlčnově .	1·—
Fr. Chudoba, em. far. ve Zdounkách	2·—
M. Chytil, soukr. v Nákle sbírkou	6·—
Fr. Indra, far. v Dol. Štěpánově	4·—
A. Jadrníček, zám. kapl. v Kyjovicích	1·—
L. Jadrníček, c. k. prof. v Bílsku	2·—
Snáška . . .	731·42

	K
Přenáška . . .	731·42
Jiljí Jahn, inž. a c. k. vardajn adj. v Praze	2·—
Fr. Jahoda, inženýr v Praze .	10·—
Ign. Jahoda, c. k. vrchní soudní ofic. v Napajedlích . . .	1·—
Jar. Jakšík, koop. v Cotkytli .	1·—
Fr. Janáček, maj. pivovaru v Uh. Brodě	2·—
Gabriel Janáček v Prostějově .	2·—
Ot. Janáček na Smíchově . .	3·—
Jan Janák, koop. v Benešově, Sl.	1·—
K. F. Jančík, obch. v Napajedlích	2·—
E. Janďourek v Miroticích .	1·—
Jos. Janíček, farář v Nivnici .	2·—
Bratří Janouškové, tov. v Karlíně	5·—
Fr. Jaroš, c. k. berní ve Zdounkách sbírkou	8·—
J. Jaroš, náj. dvora ve Lhotsku	1·—
PhDr. B. Jedlička, prof. v Praze	1·—
Jakub Jelínek, far. v Brumově .	1·—
JUDr. Jul. Jermář, c. k. soudní ausk. v Mladé Boleslavi .	2·—
Milada Jermářová, učit. v Mladé Boleslavi	2·—
Zd. Ježek, sochař v Hradci Kr.	1·—
Fr. Jindřich, kandidát notářství v Litomyšli	1·50
A. Jirásek, c. k. šk. rada v Praze	1·—
Antonín Jiříček, c. k. poštovní oficiál v Kroměříži sbírkou .	2·—
Václav Tunek, c. k. vrch. kom. finanční stráže na Křivoklátě	1·—
J. Kaizar, maj. truhl. záv. v Praze	1·—
A. J. Kalandra, ústř. řid. v. v. ve Frenštátě pod Radhoštěm	2·—
Dr. Antonín Kalfus v Turnově .	1·—
V. Kalivoda, far. v Morkovicích	1·—
Mag. pharm. Artur Kallus, drog. v Uherském Hradišti . .	10·—
C. Kalos v Mauerbachu u Vídně	1·—
PhDr. Jos. Kalousek, c. k. universitní profesor v Praze .	3·—
H. Kamaryt, kat. na Smíchově .	2·—
Josef Kameníček, obchodník v Dolním Štěpánově . . .	3·—
Alois Kaplan, c. k. gymnasijní ředitel v. v. v Olomouci . .	2·—
Vilém Kappus, c. k. notář ve Velkém Meziříčí . . .	2·—
F. Kasl, tov. na Kr. Vinohradech	1.—
Al. Kašpar, rus. st. rada v Praze	2·—
Al. Kašpárek, děkan v Č. Brodě	1·—
Ant. Kerhart, inženýr v Táboře	1·—
J. Kerhart, přednosta topírny v České Třebové . . .	1·—
MUDr. J. Kessler, lék. ve Žlebích	1·—
Bonifác Kittrich, farář v Polešovicích sbírkou	2·—
Snáška . . .	821·92

	K
Přenáška . . .	821·92
Řemeslnická beseda na Kladně	2·—
Josef Klášterský, soukromník ve Všechovicích	1·—
V. Klejch, c. k. not. v Klimkovicích	1·—
J. Klíma v Českém Brodě . .	2·—
C. k. ber. úřed. v Kloboucích M.	3·10
J. Klouda, říd. uč. v Uhl. Lhotě	1·—
J. Knies, říd. uč. v Rogendorfě	3·—
J. Knittl, c. k. soud. adj. v Sobotce	1·—
Jaroslav Kočí, kooperator v Tlumačově sbírkou . . .	3·—
Jakub Kohout, far. v Brušperku	1·—
Josef Kohout, c. k. vrchní fin. komisař v Plzni . . .	1·—
J. Köhler, ak. malíř v Nenkovicích	2·—
Sestry sv. Kříže III. ř. sv. Františka v Kojetíně . . .	1·—
Lad. Kokta, kat. v Ivančicích .	1·—
V. Komárek, v. rev. st. dr. v Plzni	2·—
Lud. Koncer, far. v Halenkově .	2·—
Farní úřad v Konici . . .	13·—
C. k. berní úředníci v Konici .	2·—
Dr. J. Konvalinka, c. k. gymnasijní profesor v Ml. Boleslavi	3·—
Tomáš Kopecký, kaplan v Místku	2·—
Marie Kořanová, choť ředitele cukrovaru v Praze . . .	1·—
František Kosatík, k. a. vrchní stavební správce v Kroměříži	5·—
M. Košut, koop. v Bohuslavicích	2·—
J. Kotek, far. v Neplachovicích	2·—
J. Kotěra, professor v Praze .	1·—
JUDr. M. Kotner, adv. v Milevsku	1·—
František Koudelka, úředník v. v. na Král. Vinohradech .	2·—
J. Koula, prof. čes. tech. v Praze	3·—
Fr. Kouřil, naduč. v Lošticích .	5·—
Jan Kouřil, farář v Ratajích .	2·—
A. Kovařík, far. v Unzmarktu, Št.	2·—
J. Kovář, ředitel měšť. šk. v. v. v Jevíčku	1·—
JUDr. J. Kožaný, professor hospodářské akademie v Táboře	2·—
K. Kožušníček, obch. v Uničově	2·—
C. Krause v Jilemnici . . .	1·—
MUDr. J. Král v Král. Hradci .	1·—
ThDr. Fr. Krásl, svět. bisk. v Praze	3·—
Jos. Krátký, farář v Ptení . .	2·—
JUDr. Josef Krčma, c. k. soudní adjunkt v Sedlci na dr. . .	1·—
Kamil Kreibich, inž. v Terstě .	2·—
Jan Krejčí, c. a k. podplukovník v. v. v Olomouci . . .	2·—
Josef Krejčí v Chlumě u Třeboně	1·—
J. Krejčí, naduč. ve Smržicích .	1·—
Karel Krejčí, c. k. místodržitel. rada v Čáslavi	2·—
Jan Krejčíř, koop. v Ostravici .	2·—
Snáška	918·02

	K
Přenáška . . .	918·02
J. Kroulík, poklad. v Dobřanech	1·—
JUDr. Frant. Kroutil, c. k. notář v Bučovicích	3·—
JUDr. Karel Krška, c. k. nám. st. zást. v Brně	2·—
K. Kruis, prof. č. techn. v Praze	2·—
M. Krupička v Hoře Kutné .	1·—
L. Krybus, c. k. not. ve Vizovicích	2·—
JUDr. Alois Křečan, advokát v Uherském Hradišti . . .	2·—
G. Křemencová, choť soudního rady v Černém Kostelci . .	2·—
Václav Křepínský, lékárník v Hoře Kutné	1·—
V. Kříž, c. k. notář v Hořovicích	1·—
MUDr. Křížek, lékař v Bedihošti	5·—
Josef Kšír, c. k. finanční sekr. v Olomouci sbírkou . .	7·—
ThDr. Ant. Kubíček, katech. uč. ústavu v Kroměříži sbírkou .	13·—
Ant. Kubíček, far. v Chudobíně	1·—
Theodor Kubíček v Jevíčku .	1·—
Fr. Kubricht, mag. úř. v Praze	1·—
Btří Kuchařové a spol. ve Zlíně	2·—
J. Kubánek, far. v Kojetíně sbír.	6·—
Adolf Kubeš, c. k. rada zem. s. v Mladé Boleslavi . . .	1·—
Čeněk Kubeš, c. k. vrchní fin. rada v Čáslavi . . .	3·—
Anna Kubešová, jeho choť .	3·—
Jindř. Kubias, továrník ve Vamberku sbírkou	3·—
B. Kučera, obch. v Jindř. Hradci	1·—
M. Kuchynka, c. k. okresní komisař v Dačicích . . .	1·—
JUDr. Mat. Kukla, advokát v Jindřichově Hradci . . .	2·—
F. Kundrát, inženýr chem., měst. chemik v Plzni . . .	1·—
Jos. Kužma, statkář v Mořicích	2·—
J. Küttel, far. v Slatině u Bílovce	1·—
J. Kvasnička, inženýr státních drah v Olomouci . . .	1·—
MUDr. Al. Kvíz v Bečvárech .	1·—
A. Kyas, gymn. prof. v Broumově	1·—
Karel Kytka, c. k. prof. v Plzni	1·—
Ant. Lang, c. k. rada z. s. v. v. v Soběslavi	1·—
Jan Lang v Lošticích . . .	3·—
J. Lang, spr. nemoc. v Domažlicích	1·—
N. Lang v Opatovicích . .	2·—
Emil Langer, c. k. dvorní rada v. v. v Příbrami . . .	2·—
Boh. Lantner, čes. mistr houslař v Praze	1·—
MUDr. Stanislav Laun, obvodní lékař ve Veveří Bytyšce .	1·—
Fr. Lábek, obchodník v Plzni .	2·—
Snáška . .	1005·02

	K
Přenáška . .	1006·02
Jan Láska, děkan v Horní Moštěnici k uctění památky † šk. rady Bartoše	5·—
Ond. Látal, far. ve Slatěnicích .	6·—
V. Lázenský, far. v Křenovicích	2·—
JUDr. Žibřid Lederer, advokát v Humpolci	1·—
Fr. Lehký, t. č. pokladník kovopracovníků v Prostějově .	1·—
J. Leminger, c. k. školní rada v Hoře Kutné	2·—
Emil Lichnovský, hostinský ve Chvalkovicích . . .	1·—
Jan Lízal, farář v Orlovicích .	1·—
Hanuš Lorenc, cís. rada v Plzni	1·—
Sbírkou při mimořádné valné hromadě rol. lihovaru u 17 čl.	15 10
Spolek svob. a konces. živností v Lošticích	5·—
JUDr. Jan Lošťák, ředitel Zeměd. banky v Praze . . .	2·—
Josef Lošťák, c. k. zem. školní inspektor v Brně . . .	1·—
Josef Lón, koop. v Dubanech .	2.—
Mag. Pharm. Jan Lupp, lékárník v Chrasti	2·—
Josef Lužný, far. v Prusinovicích	1·—
Oskar Malý, koop. na Nové Ulici u Olomouce	4·—
Th. Dr. Jan Marek, kanov. v Praze	7·—
Fr. Mareš, archivář v Třeboni .	5·—
Jan Martinovič, far. v Aschachu u Štýru, Hor. Rak. . . .	2·—
Jaroslav Martinovský, předseda Obč. záložny v Blatné . .	2·—
Ph. Dr. Jan Mašek, c. k. prof. v. v. v Praze	10·—
Ant. Mašín, kupec v Hoře Kutné	2·—
K. J. Maška, řid. reálky v Telči	3·—
Theodor Mastný, továrník v Lomnici n. P.	2·—
Karel Matějovský, řid. cukrovaru v Jičíně	1·—
Fr. Matula, odb. učitel v Tovačově sbírkou	26·50
Ant. Mazal, kupec v Kojetíně	1·—
Jos. Mazal, měst. taj. v Uh. Brodě	2·—
Lambert Márek v Příboře . .	1·—
Jos. Melichar, vrch. inž. v Přívoze	2·—
Ant. Merz, spr. spoř. v Lounech	5·—
Horní a dolní sněmovna v kníž. zámku na Mělníce . . .	2·—
MUDr. J. V. Mézl, zubní lékař v Praze	1.—
Ant. Mikeska, majitel závodu modním zbožím v M. Ostravě	5·—
Jos. Mikšovský, továrník v Pavlovicích u Olomouce . .	2·—
Snáška . .	1139·62

	K
Přenáška . .	1139·62
V. J. Mikulík v Strašicích . .	2·—
Mart. Mikulka, koop. v Šenově	6·—
Jiří Minarčík, farář v Rénotách	1·—
Fr. Minařík, obchodník v Čáslavi	1·—
Erich Mládek, řid. hor v Dombrové s chotí	10·—
Ign. Mlčoch, c. k. vrchní pošt. kontrolor ve Vídni . . .	5·—
Fr. Moravec, rolník v Hořanech u Kutné Hory	1·—
G. Motal v Linci n. D. . .	2·—
Jaroslav Motýl ve Vítkovicích .	5·—
Jos. Mňuk, posl. v Zábřehu n. O.	2·—
Alois Navrátil, lesmistr v Kvasicích sbírkou	3·50
Viktor Navrátil, c. k. řid. gymn. ve Valaš. Meziříčí sbírkou .	9·—
3 duchovní v Nákle . . .	4·—
N. Netolička v Příboře . .	2·—
Jan Neugebauer, koop. v Žalkovicích	1·—
Jan Neumann, c. k. soud adjunkt v Nymburce	1·—
Nejmenovaný kněz z vých. Mor.	3·—
Ant. Neoral, továrník v Olomouci	2·—
Isidor Neoral, farář v Stroheimu, p. Eferding, Horní Rakousy .	1·—
JUDr. Petr C. Nesý, adv. v Praze	2·—
Ign. Němec, koop. v Třebarově	1·—
Fr. Němeček, kn. arc. nadlesní v Rajnochovicích . . .	2·—
Ferd. Nikl, vrch. účetní v Praze	10·—
A. Nosek, c. k. prof. na Smíchově	3·—
A. Novák, inženýr v Lounech .	2·—
Frant. Novák, centr. řid. panství ve Slavkově	2·—
Sbor prof. reálky v Novém Městě	1·20
Fr. Novotný, říd. uč. v. v. ve Zvoli	2·—
MUDr. Em. Nový, lék. v Dobřanech	1·—
Th. Dr. Innoc. Obdržálek, farář v Bílovicích sbírkou . .	4·—
Fr. Ocásek, děk. ve Fulneku sbírk.	14·—
Fr. Očenášek, naducit. v Pivíně	1·—
Otakar Očenášek, úředník fy br. Thonetové v Koryčanech sbírk.	6·10
Okresní výbor v Berouně . .	20·—
„ „ „ Karlíně . .	10·—
„ „ na Kladně . .	10·—
„ „ na Mělníce .	5·—
Kancelář okr. siln. výb. v Olomouci	2·—
I. spol. mor. továrna na cukrovinky v Olomouci . . .	10·—
Spolek českosl. vysl. v Olomouci	10·—
Učit. sbor čes. ob. šk. v Olomouci	9·—
Spolkový sluha v Olomouci sbírk.	30·—
Arn. Omasta, kaplan v Chornicích	2·—
L. Ondrák, c. k. geometr v Mor. Budějovicích	1·—
Snáška . .	1361·42

	K
Přenáška . .	1361·42
Josef Opletal, c. k. pošt. oficiál v Brně sbírkou . . .	15·—
Jos. Ošťádal, koop. ve Staříči .	3·—
Fr. Ottruba, emer. c. k. notář v Nymburce	2·—
Fr. Pacal, drog. v Heřm. Městci	2·—
JUDr. Bedř. Pacák, c. k. ministr ve Vídni	20·—
Jar. Pacovský, c. k. soud. adjunkt v Berouně	1·—
Jos. Palkovský, far. ve Vildgrubu	1·—
Ant. Parobek, far. v Moravičanech	2·—
Jos. Pastyřík, obchodník v Hulíně	1·—
Jos. Pašek, stavitel v Plzni .	1·—
JUDr. Ant. Pavlíček, adv. v Karlíně	2·—
Karel Pavlík, c. k. okr. kom. v Pelhřimově	1·—
Bedřich Pejša v Sedlčanech .	1·—
MUDr. Arnošt Pekař, obv. lékař v Černilově	2·—
Ant. Petříček, c. k. státní zást. v Novém Jičíně sbírkou .	16·—
Jan Pěnička, c. k. komisař fin. stráže ve Studené . . .	1·—
J. Pětník, lék. v Kamenici n. L.	1·—
Fr. Pinkava, c. k. prof. nábož. v Olomouci	3·—
V. Pinkava, farář v Čermném u Podmokel	1·—
A. Pikhart, c. k. rada z. s v Praze	2·—
Ph. Dr. J. L. Píč, prof. v Praze	2·—
Vilém Pleský, hotelier v Jevíčku	1·—
Ant. Pleva, koop. v Klenovicích	2·—
Nejmen. fin. úředník v Plzni .	4·—
Ředitelství c. k. čes. gymn. v Plzni	1·—
Úřed. pojišť. „Praha" v Plzni .	11·50
Vlast. stolová spol. „Talijánů" „u Dalesů" v Plzni . .	2·—
O. Pohl, lékárník na Smíchově	2·—
F. Pokorný, lékárník v Příboře	2·—
Fr. Polášek, nadučitel v Orlové	2·—
MUDr. Jan Polášek, c. a k. vrch. št. lékař v Klenovicích . .	5·—
Řemesl. beseda v Poděbradech	3·—
Josef Podivinský, gymn. prof. v Šumperku	3·—
Jan Podloucký, c. k. vrch. soud. oficiál v. v. v Morkovicích .	4·—
Ph. Dr. Jos. Podpěra, c. k. gymn. prof. v Olomouci sbírkou .	13·—
Fr. Polášek, říd. učit. v Dombrové	1·—
J. Portych, c. k. notář v Soběslavi	2·—
Fr. Pospíšil, c. a k. voj. vrchní stav. úč. rada v Dl. Vsi .	3·—
Gerard Pospíšil, farář v Orlové	2·—
Th. Dr. Jos. Pospíšil, kan. v Brně	2·—
Kar. Postranecký, stavitel v Pelhřimově	2·—
Snáška . .	1508·92

	K
Přenáška . . .	1508·92
Občanská beseda v Postřelmově	1·—
Dominikánský konvent v Praze	1·—
Účtárna při c. k. berní správě II v Praze	4·60
JUDr. Ot. bar. Pražák, adv. v Brně	3·—
Emil Prchlík, koop. v Brumově	2·—
V. Procházka v Olomouci sbírkou	22·—
Karel Proche, c. k. fin. tajem. v Pelhřimově	2·—
Jos. Prokeš, kapl. v Postřelmově	1·—
V. Prokeš, hor. inž. v P. Ostravě	1·—
Týž sbírkou	7·—
Fr. Prokop, farář v Počenicích .	1·—
Alois Prostecký, c. k. vrch. geom. v Náchodě	2·—
Konv. milosrd. bratří v Prostějově	3·—
Klášter milos. sester v Prostějově	2·—
C. k. okr. soud v Prostějově .	8·—
I. roln. sladovna v Prostějově .	10·—
Fr. Prostějovský, farář v Pržně	1·52
Alf. Pryč, farář v Hor. Hynčině	1·—
Sbor prof. zem. hospod. školy v Přerově	7·—
Úřed. c. k. bern. úřadu v Přerově	10·—
Jan Pšenčík, c. k. notář v Kojetíně sbírkou	4·—
Hynek Psota, lékárník v Přerově	3·—
Jos. Purcner, c. k. soud. sekret. v Ostrohu sbírkou . . .	3·—
Jan E. Racek, inženýr v Praze	1·—
Cyril Rauscher, stavitelský mistr v Křižanově	2·—
JUDr. Fr. Rauscher, advokát v Holešově	2·—
V. Raušar v Táboře . . .	1·—
Obec Ráječek	3·—
Rudolf Reitter, farář v Brně .	1·—
Jan Reyl, předn. stan. v Bedihošti	2·—
L. A. Riedl, knihtisk. v Nové Pace	1·—
Alf. Riegl, říd. škol na Smíchově	3·—
Týž sbírkou	12·30
Jan Roller v Soběslavi . .	1·—
MUDr. Prokop Ruda, lékař v Rajhradě sbírkou . . .	3·—
V. Runčík, nadlesní v Hraběšíně u Čáslavi	1·—
L. Růžička, kapl. v Přemyslovicích	1·—
Rud. Ryba, lesní příručí u Sv. Anny, p. Dobříš . . .	2·—
Ant. Rybář, maj. domu v Karlíně	1·—
JUDr. A. Rychlík, c. k. soudní adjunkt v Mnich. Hradišti .	2·—
JUDr. Alois Rychlík, c. k. soud. adjunkt v Mladé Boleslavi .	2·—
MUDr. Vojta Řehák, obv. lékař v Metkoviči, Dalm. . .	1·—
Jan Řezníček, farář ve St. Vsi u Jistebníka	4·—
Snáška . .	1655·34

	K
Přenáška . .	1655·34
Jan Říha, farář v Pohořelicích .	5·—
MUDr. Vojtěch Říha, obv. lékař ve Lnářích	1·—
Ant. Sanitzer v Uher. Brodě .	2·—
Leop. Sapík v Zábřehu n. O. .	2·—
Jan Sedláček, vrch. inž. v Hluboké	10·—
Rajm. Sedláček, far. v Ostravici	2·—
ThDr. J. Sedlák, dom. prel. v Praze	2·—
Hosp. spolek v Sedlčanech .	2·—
MUDr. Frant. Shánělec, obv. lék. ve Stálci	1·—
Frant. Schaniaková v Uh. Hradišti	2·—
Frant. Schenk, c. k. berní a V. Roček, c. k. berní adj. v Třebíči	2·—
V. Schmidt, úř. cukr. ve Zvoleněvsi	1·—
Jos. Schönhöffer, obch. v Lošticích	2·—
MUDr. Schröder v Studené, Sl.	1·—
Jindř. Schrotz, soukr. úř. v Praze	2·—
Josef Schürer, c. a k. voj. vrch. úč. rada ve Vídni . . .	7·—
Fr. Sigmund, pump. mistr v Lutíně	1·—
Marie Simonová ve Znojmě .	4·—
Josef Skalický, spr. šk. v Klopotovicích	2·—
Jan Skalička, vrch. účetní v Praze	2·—
Václav Skřeček, podn. staveb v Přerově	2·—
Ant. Skyva, far. v Citově . .	1·—
JUDr. Jan Slaměník, c. k. notář v Rožnově	2·—
Těl. jedn. „Sokol“ v Slatině u Brna	3·—
Marie Slavíčková, choť lékárníka v Kelči	6·—
Fr. A. Slavík, c. k. škol. rada na Král. Vinohradech . . .	5·—
Prok. Slavík, lékár. v Hoře Kutné	2·—
Jos. Sloupský, c. k. gymn. prof. v Kroměříži sbírkou . .	7·—
Adolf Smrčka, obch. v Šilperku	2·—
J. Smyčka, rol. v Cholině sbírkou	14·75
Emanuel Snášel, far. v Hněvotíně	2·—
Rudolf Snášel, far. v Jindřichově	1·—
Jos. Sobota, c. k. pošt. oficiál v Prostějově	1·—
Ant. Solař, koop. v Hnojicích .	1·—
Mil. Souček, lékárník v Uh. Brodě	1·—
Fr. Sousedík, obch. v Holešově	2·—
Cyril Soušek, kaplan v Bílovci	1·—
V. Soušek, koop. v Mladějovicích	1·—
Frant. Spal, podstarší v Unhošti	3·—
MUDr. Heřm. Spiegler, městský lékař v Uh. Brodě . . .	2·—
JUDr. E. Spira, univ. professor v Ženevě, Švýc. . . .	2·—
Ferd. Spisar, far. v Rybím .	3·—
J. Sponar ve Vyškově . .	5·—
Ant. Staffa, farář v Boršicích .	2·—
Fr. Staffa, farář v Pustějově .	1·—
Snáška . .	1781·09

	K
Přenáška . .	1781·09
Jan Staroštík, rolník v Cholině	1·—
MUDr. Ign. Stavěl, c. k. okres. lékař v Prostějově . . .	2·—
Učit. sbor ve Stálci . . .	2·—
H. Steinfeld, c. k. místodrž. rada v Král. Hradci	2·—
Leop. Stejskal, koop. v Jindřichově, Sl.	1·—
K. Stella, ředitel k. a. konviktu v Příbrami	2·—
Dr. M. Stojan v Uh. Brodě .	1·—
Frant. Stratil, farář v Karlově .	1·—
Představ. kláštera ve Strážnici	1·—
K. Stuchlý, koop. v Dörfli u Oder	1·—
Marc. Suchánek, farář na odp. v Stařechovicích . . .	2·—
Fr. Suchý ve St. Boleslavi .	1·—
Adolf Svára, koop. v Týnci .	2·—
F. J. Svoboda, továrník v Pavlovicích u Ol.	1·—
Jan Svoboda, obchod. v Konici	1·—
Stan. Svoboda, c. k. fin. účetní ofic. v Žižkově . . .	1·—
Anna Svobodová, choť stav. rady na Smíchově	2·—
ThDr. Ant. Symerský, far. v Hranicích	4·—
Vil. Syrovátka, účetní v N. Městě n. Met.	1·—
Bohumír Šašecí, c. k. rada zem. soudu v Brně	1·—
Josef Šatra, uč. v. v. v Bechyni	1 —
MUDr. Fr. Šebela, obvod. lékař v Olešnici M.	2·—
Jan Šebestík, far. v Žalkovicích	2·—
Petr Šeda v Týništi n. Orl. .	1·—
Josef Šilhan, c. a k. pol. kurát v Möllersdorfě . . .	1·—
Tomáš Šilinger OSA. v Brně .	2·—
Bedř. Šimeček, c. k. rada zem. soudu ve Vel. Meziříčí . .	5·40
Rudolf Šimeček, adj. sp. st. dr. v Praze	1·—
Fr. Šimek, koop. ve Vildgrubech	1·—
R. Šimon, koop. v Brumovicích	2·—
A. Šindelářová v Brně . .	1·—
Oldřich Šindler ve Vídni . .	1·—
MUDr. J. Šípka, obvod. lékař ve Fryštáku	2·—
D. Škaruda, far. v Dobromělicích	—·50
Fr. Škramlík, c. k. notář v Ml. Vožici	2·—
Týž sbírkou	2·—
Dom. Škrda, koop. v Jaroměřicích	1·—
Jan Škreta, spr. v Král. Poli .	1·—
Ad. Šmeral, c. k. notář v Šilperku	2·—
MUDr. F. Šollar, obv. lékař v Hromici p. Kázňov . . .	2·—
Snáška . .	1843·99

	K
Přenáška . .	1843·99
MUDr. Jan Šoreys, obv. lékař Mnich. Hradišti . . .	1·—
Alois Špalek, koop. v Hor. Rudě	3.—
Ant. Špolc, c. k. pošt. úř. v Brně sbírkou	9·—
Jan Šrámek, inž. st. dr. v Olomouci	1·—
Jos. Šťastný, lékárník v Praze .	7·—
V. Štech a spol., bank. závod v Praze	2·—
Adolf Štěpánek, hot. na „Bídě" v Chrudimi	1·—
Em. Štěpánek, říd. měst. stav. úř. v Plzni sbírkou . . .	6·—
Farní úřad ve Štramberku . .	7·—
MUDr. Aug. Štrébl v Hukvaldech	2·—
Jos. Student, instr. hosp. šk. v Kl. Hradisku	1·—
Fr. Štulín, rev. v Brusném .	1·50
MUDr. Kar. Šulc v Michalkovicích	2·—
Jan Šuran v Č. Budějovicích .	2·—
Adolf Švarc, maj. knihtisk. v Hoře Kutné	1·—
Václav Švec, děk. v Bravanticích	2·—
Fr. Šverdík, koop. v N. Jičíně	2·—
F. Taťák, c. k. cejch. insp. v Praze	1·—
Ant. Tebich, stav. v Brně . .	10·—
Kar. Templ, c. k. soud. ofic. v Holešově	—·60
Čten. spol. „Svornost" v Těšeticích	1·—
Pius Thoř, říd. uč. v Prostř. Bečvě	2·—
A. Tichý st. v Uhříněvsi . .	5·—
Jindř. Tichý, c. k. vlád. rada v Olomouci	4·—
Karel Till v Poličce . . .	1·—
Fr. Tischer, kníž. archiv. v Jindř. Hradci	2·—
MUDr. N. Tischer, obv. lékař v Dačicích	2·—
Vilém Tkaný, c. k. gymn. prof. v. v. ve Znojmě . . .	15·—
MUDr. T. Tomáš, obv. lékař ve Smidarech	2·—
Jan Tomášek, far. ve Studénce Sl.	1·—
Jul. Tomeček, důchod. v Horkách n. J.	1·—
Tob. Tomek, koop. v Lesnici .	2·—
Fr. Tomíček v Kolíně . .	2·—
České chovanky ústav. milosrd. sester v Tovačově . . .	1·20
Ot. Trávníček, měst. sekretář v Třebíči	1·—
Jos. Trittinger, c. k. ber. adj. v Olomouci sbírkou . . .	7·60
Jarosl. Trojan, maj. cukr. záv. v Olomouci	5·—
Okres. spr. komise v Třeboni	2·—
C. k. okr. soud v Turnově .	1·—
Snáška . .	1963·89

	K
Přenáška . .	1963·89
K. Tvarůžek, c. k. rada z. s. v Brně	2·—
A. Uchytil, c. k. r. z. s. na Křivoklátě	2·—
Fr. Uličný, farář v Otaslavicích	2·—
Josef Uličný, c. k. gymn. prof. v Třebíči dvojí sbírkou . .	9·—
Em. Urban, průmysl. v Unhošti	1·—
Fr. Urbanec, koop. v N. Jičíně	4·—
Josef Urbánek, drog. v Praze .	2·—
Fr. Uřinovský, lesní v Týně .	2·—
Fr. Vaculík, kanov. v Kroměříži	2·—
V. Valenta, maj. truhl. z. v Hluboké	—·60
Jindř. Valouch, kat. a Fr. Matýsek, kapl. na Vsetíně . . .	2·—
JUDr. A. Vaníček, adv. v Holicích	2·—
Hana Vaníčková, chof lesního v Prašno-Újezdě . . .	1·—
Ant. Vařeka, c. k. berní kontr. v Tišňově sbírkou . . .	3·—
Božena Vašáková, chof soukr. v Hoře Kutné	1·—
Jan Vavřina v Ouvalech . .	2·—
M. Václavek, říd. měšť. šk. na Vsetíně sbírkou . . .	29·—
Bř. Václavík, zvěrolék. v Jičíně	1·—
JUDr. Fr. Váňa, říd. rada Hyp. banky v Praze . . .	2·—
Josef Vávra, koop. v Úsově .	1·—
Aug. Večeřa, farář v Březové	1·—
MUDr. Jos. Vejtasa v Ostředku	2·—
MUDr. J. Vepřek, pr. lékař v Kyšperku	2·—
Ivan Veselý, m. z. inž. v Brně	2·—
Boh. Vězenský, účet. cukrovaru v Dřevohosticích sbírkou .	29·—
Měst. úřad na Kr. Vinohradech	20·—
Spol. cukr. ve Vinoři . .	25·—
Sestry sv. Kříže ve Vizovicích	1·—
JUDr. V. Vlasák, adv. v Hoře Kutné	1·—
Ant. Vlček, c. k. okres. soudce v Bojkovicích sbírkou . .	11·—
Fr. Vopálka, drog. v Hořovicích	1·—
Konr. Voráček, mor. zem. účet. říd. v. v. v Brně . . .	4·—
J. Votruba, drog. na Zbraslavi	1·—
JUDr. Jaroslav Voženílek, taj. zem. výboru v Praze . .	2·—
Jindřich Voženílek, prof. reálky v Holešově	1·—
A. Vrána, prof. náb. v Prostějově	3·—
Jos. Vrtiš, c. k. finanční sekretář v Hodoníně sbírkou . .	5·—
F. Vydra, továrník v Praze .	6·—
V. Vyhnal, rev. st. dr. v Olomouci	2·—
Rud. Vyhnánek, c. k. pošt. spr. v Brucku n. M. . . .	4·—
Jos. Vychodil, farář v Litultovicích	3·—
Hynek Vyjidák, továr. v Toveři sbírkou	4·12
Snáška . .	2164·61

	K
Přenáška . .	2164·61
Karel Vymětal, koop. v Losíně	1·—
Spolek „Občanský Klub“ ve Vysočanech	4·—
Arnošt Wadas, lesn. spr. v Lazích	1·—
Karel Waisar, c. k. st. zást. v Brně	2·—
Jindř. Waitzmann, maj. knihařsk. závodu v Praze . . .	1·—
Fr. Wania, c. k. gymn. professor v Šumperku	1·—
Fr. Wicenec, c. k. okr. šk. insp. v Bludově	2·—
Ant. Wiedermann, řiditel škol ve Vel. Bystřici sbírkou . .	10·50
Lambert Wichterle, továr. v Prostějově	10·—
Slávka Wichterlová v Prostějově	10·—
JUDr. Isidor Wostrý, c. k. notář v Bystřici p. H. . . .	2·—
MUDr. Fr. Zahradníček, obvodní lékař v Olšanech . . .	5·—
Jos. Zahradník, c. k. soudní adj. ve Slaném	1·—
JUDr. Rud. Zahradník, c. k. okr. hejtman v Kyjově . . .	2·—
Vinc. Zahradník, lesní v Nové Vsi u Kvasic	6·—
Ant. Zambal, řid. ústavu hluchoněmých v Lipníku sbírkou .	12·60
Fr. Zapletal, farář v Piňovicích	1·—
JUDr. Vladimír rytíř Zapletal, c. k. nám. st. zást. v Brně . .	4·—
J. Zapotil, em. řiditel cukrovaru ve Větrušicích	1·—
Ant. Zatloukal, kat. v Přívoze sbírkou	3·—
Ant. Zavadil, řiditel chlap. školy v Hoře Kutné	1·20
Nár. záložna Místecká v Místku	2·—
Občanská záložna v Hnojicích	5·—
„ „ v Nákle .	10·—
„ „ v Olomouci	150·—
„ „ v Tovačově	10·—
Rolnická záložna v Břesovicích	10·—
„ „ v Dubanech .	10·—
„ „ v Křelově .	70·—
„ „ ve Vel. Újezdě	10·—
„ „ v Žeravicích	4·—
Ústř. záložna roln. v Olomouci	50·—
Josef Záruba, c. k. hejtman v. v. v Plzni	2·—
Snáška . .	2578·91

	K
Přenáška . .	2578·91
Jos. Závada, učitel v Dobroticích	1·—
Bohumil Závodský, inž. st. drah v Olomouci	1·—
Nečitelný ve Zbraslavi . .	1·—
Alois Zbožínek, farář v Mokrých Lazcích	1·—
Fr. Zdeněk, obch. na Smíchově	1·—
E. K. Zeiner, řid. m. šk. v Ústí n. Orl.	1·—
Václ. Zelinka, obch. ve Slatině u Brna	1·—
MUDr. Čen. Zemánek v Holicích	5·—
Leop. Zemenová, učit. v Jevíčku	1·—
Jan Zezula v Jevíčku	2·—
Josef Zlámal, lesník v Trávníku	2·—
Jan Zukal, obch. v Bílsku u Lit.	1·—
Alois Žalčík, koop. v Jevíčku .	1·—
Ant. Žaluda, farář v Komárově	2·—
Spolek česk. žen a dívek „Moravanka“ v Židenicích . .	2·—
Dohromady .	2601·91
K tomu:	
Zůstatek 31. prosince 1907	57.282·63
Úhrnem .	59.884·54

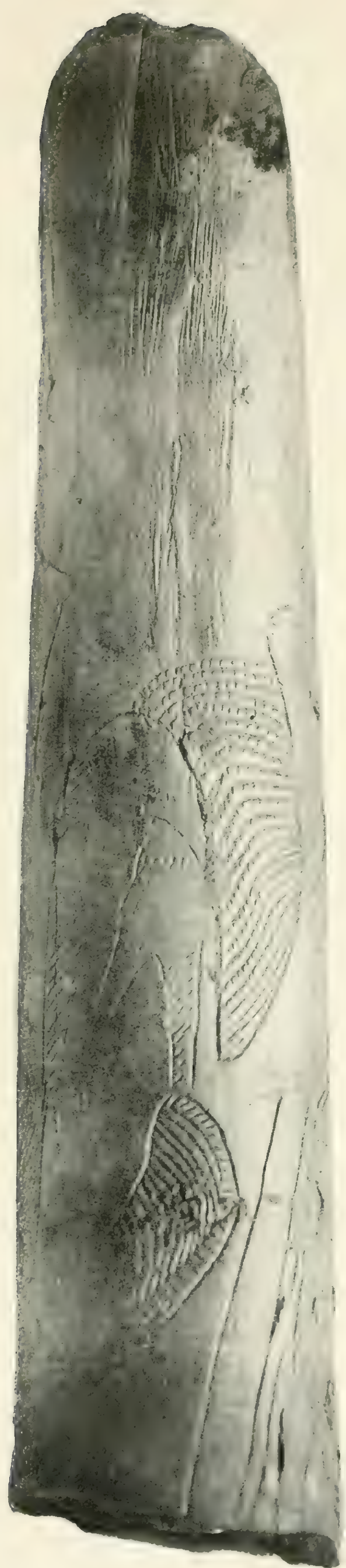
Všem šlechetným dárcům vyslovujeme tuto upřímné a vroucí díky a prosíme uctivě a snažně o další štědré podpory a blahovolnou přízeň ct. obecenstva. P. T. pánům sběratelům drobných milodarů sloužiž k laskavému vědomí, že k vůli úsporám místa v seznamech jména všech jednotlivých dárců příště uváděti nebudeme, majíce za to, že postačí uveřejniti úhrnkové obnosy jimi nasbíraných a nám zaslavých příspěvků, jichž si velmi vážíme. Zároveň pronášíme uctivé přání, aby veškeré zásilky peněžní adresovány byly na „Výbor Vlast. Muzea v Olomouci“ a nikoliv na některého funkcionáře, jak toho žádoucno k vůli snadnější a přehlednější správě Muzea.

Eduard Klement,

vrchní účetní Ústř. záložny rolnické,

t. č. pokladník.

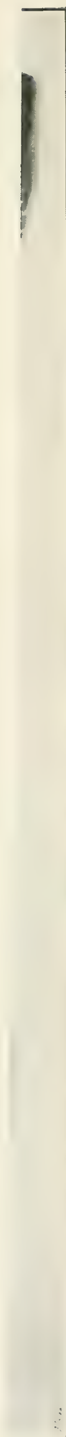

a

b

Rytina na mamutím klu ze stanice diluvialního člověka v Kijevě.

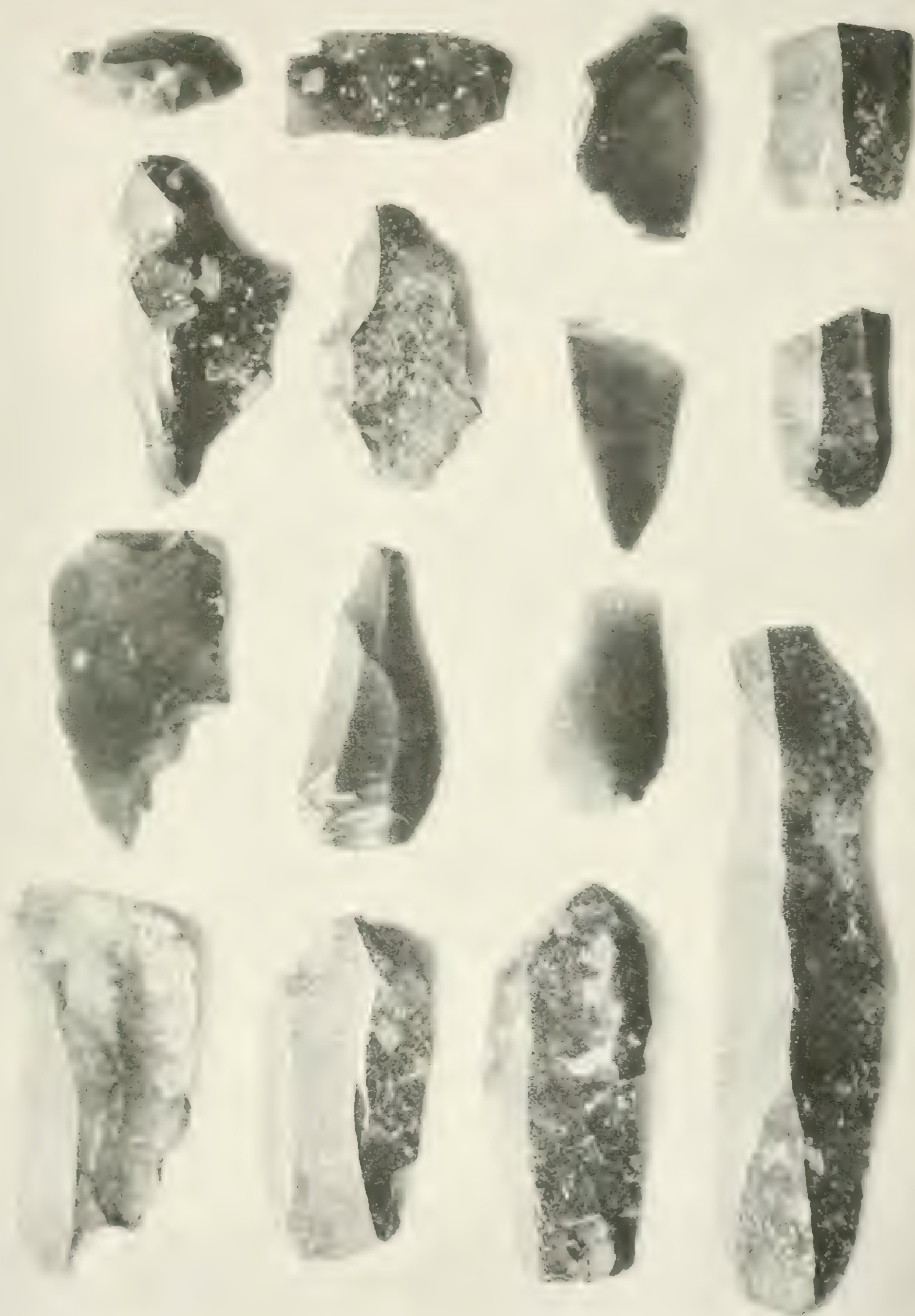

Pazourkové nástroje ze stanice diluvialní

člověka v Kijevě.

Pazourkové nástroje ze stanice diluvialního člověka v Kijevě.

Zbytky mamuta a nosorožce ze stanice dilu

…lního člověka v Kijevě.

ČASOPIS

VLASTEN.
SPOLKU MUZEJNÍHO
V OLOMOUCI.

1906.

VYDÁVÁ VLASTENECKÝ SPOLEK
MUZEJNÍ V OLOMOUCI.

ČÍSLO 91. a 92.

ROČNÍKU XXIII. ČÍSLO 3. a 4.

TISKEM NÁRODNÍ KNIHTISKÁRNY KRAMÁŘE A PROCHÁZKY
V OLOMOUCI.

OBSAH:

Listárna redakce.

Na povšimnutí. K vůli pořádku v rozesílání Časopisu, a pak aby se předešlo všelikému nedorozumění mezi členstvem a mezi správou Muzea, uznáváme za nutné upozorniti na některá ustanovení a pravidla stanov spolkových.

1. Členský příspěvek sluší zasílati **napřed pro příští rok**, aby se mohl zavčas určiti náklad Časopisu, jenž vychází čtyřikráte v roce a dostávají ho všichni členové **zdarma**.

2. Člen, jenž ze spolku vystoupiti hodlá, musí své vystoupení oznámiti výboru písemně; avšak člen takový přes to vše jest povinen zapraviti ještě příspěvek za týž rok a tudíž nedostačuje, jak se často za to nesprávně má, aby člen, Časopis nepřijímaje, na obálku napsal: „Vzdávám se členství“ aneb: „Vystupuji ze spolku“. Jak svrchu podotknuto, jest k tomu písemné výpovědi u výboru třeba, poněvadž Časopis posílá se členům zadarmo, a jeho expedice pořizuje se různo od činnosti výborové.

3. Stanovy předpokládají, že každý člen spolku zájmy, prospěch a zdar jeho vyhledávati bude, buďsi získáváním nových údův, buďsi pobádáním ku sbírání milodarů na vystavění vlastní budovy muzejní, buďsi bdělým přičiněním, aby sbírky muzejní se množily a rostly a Muzeum se zdokonalovalo. Přízně této dožaduje se Muzeum tentokráte zvlášť vzhledem na nastávající jubileum svého pětadvacetiletého vlastivědného působení od r. 1883.

Nákladem Vlast. spolku muzejního v Olomouci

vyšla tato díla:

Č. I. **Moravské Ornamenty.** Sešit první: **Moravské kraslice.** Cena sešitu pro členy 3 K; pro jiné 4 K.
Sešit druhý: **Vzory vyšívané.** (Rozebráno.)
Sešit třetí: **Ornamenty moravských kancionálů.** (Rozebráno.)

Č. II. **Das mährische Ornament,** totéž dílo s němec. textem. (Rozebráno.)

Č. III. **Loštice, rodiště Jana Havelky.** Místopis městečka Loštic. Se životopisem Jana Havelky od V. Houdka. S 12 obrázky a 72 str. Cena 60 h.

Č. IV. **Tovačovská kniha ortelů Olomúckých.** Sbírka naučení a rozsudků vedle práva Magdeburského atd. Sestavil V. Prasek. Cena 2 K 20 h.

Č. V. **Lidské dokumenty a jiné národopisné poznámky.** (Aug. Šebestová.) Cena pro členy 2 K 40 h, pro nečleny 3 K.

Časopisu Vlast. spolku muzejního v Olomouci

vydáno:

Ročník	I.	1884	o číslech	**1**, **2**, **3**, **4**;
„	II.	1885	„	**5**, **6**, **7**, **8**;
„	III.	1886	„	**9**, **10**, **11**, **12**;
„	IV.	1887	„	13, 14, 15, 16;
„	V.	1888	„	17, 18, 19, 20;
„	VI.	1889	„	21, 22, 23, 24;
„	VII.	1890	„	25, 26, 27, 28;
„	VIII.	1891	„	29, 30, 31, 32;
„	IX.	1892	„	**33**, **34**, **35**, 36;
„	X.	1893	„	**37**, **38**, 39, 40;
„	XI.	1894	„	41, 42, 43, 44;
„	XII.	1895	„	45, 46, 47, 48;
„	XIII.	1896	„	**49**, 50, 51, 52;
„	XIV.	1897	„	53, 54, 55, 56;
„	XV.	1898	„	57, 58, 59, 60;
„	XVI.	1899	„	61, 62, 63, 64;
„	XVII.	1900	„	**65**, 66, 67, 68;
„	XVIII.	1901	„	69, 70, 71, 72;
„	XIX.	1902	„	73, 74, 75, 76;
„	XX.	1903	„	77, 78, 79 80;
„	XXI.	1904	„	81, 82, 83, 84.
„	XXII.	1905	„	85, 86, 87.

Starší ročníky celé prodávají se po 3 K 60 h; jednotlivá čísla po 1 K. — Čísla tučně tištěná jsou rozebrána.

Kromě těchto spisů vydány ještě:

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností se 103 obrázky . . . . Cena 25 h.
Tazatel pro sběratele národopis. materiálu . Cena 25 h.
Tazatel pro popis moravské usedlosti . . . Cena 15 h.
O způsobu stavby dědin moravských. Úryvek větší studie V. Houdka . . . . Cena 30 h.
Příspěvek k dějinám kroje lidového na Moravě. Sestavil V. H. . . . . Cena 25 h.
Kancionál Boršický. Popis. J. Klvaňa a V. Houdek Cena 60 h.
Ptactvo moravské od Rud. Kašpara . . . . Cena 35 h.

